25e Deel —

Plaat I Pag 6 —
II — 174 —
III — 208 —
IV — 202 —

26e Deel

Plaat I Pag 22 —
II — 65 —
III — 141 —
IV — 182 —

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXV. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

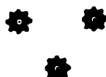
DOOR

JACOBUS KOK.

VYF-EN-TWINTIGSTE DEEL.

P — R.

MET KAARTEN, PLAATEN EN POURTRAITTEN.



TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCI.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

ROT.

ROTTE, (*De*) een Binnenwater, of Stroom, in het gedeelte van Zuidholland, *Schieland* genaamd. Het neemt zijnen oorsprong in de drasfige velden, boven *Benthuizen*, loopt van daar door de Veenen, koomt, bij het zo genaamde Hofpoortje, in de Stad *Rotterdam*, welke, van dit Watertje, haaren naam ontleent, en ontlast zich, eindelijk, in *de Maas*.

Zie JUNIUS en ALTING.

ROTTERDAM, naast *Amsterdam*, de magtigste Koopstad in de Veréénigde Gewesten, weleer geteld onder de kleine Steden van *Holland*, onder welke zij, evenwel, den eersten rang bekleedde; doch, zedert, genoemd onder de groote Steden; van welke zij, ter Staatsvergaderinge, in rang de zevende plaats bekleedt. De Stad legt aan den Noordlijken Arm van de Maaze, op eenen afstand van derdehalf uur gaans ten Zuidoosten van *Delft*, ruim drie uuren van *'s Graavenhage*, anderhalf uur van *Schiedam*, vier uuren van *Gouda*, even zo verre van *Dordrecht* en *den Briel*, en zes uuren gaans van *Schoonhoven*. Ongetwijfeld ontleent de Stad haaren naam van de *Rotte*, en van den *Dam*, welke, al in vroege tijden, in dezelve geslagen wierdt. In soortgelijken oorsprong hebben verscheiden andere Hollandsche Steden en Plaatzen de reden haarer benaamingen. Beuzeltaal is, derhalven, de meening der zulken, die hier gedagtig zijn aan zekeren ROTHER, of ROTHARIUS, welken men den tweeëntwintigsten of drieëntwintigsten Koning van *Frankrijk* noemt. Schrijvers van naam hebben 't meer dan twijfelagtig gemaakt, of 'er immer dusdanig

nig een Vorst bestaan hebbe. Niet geheel onwaarschijnlijk wordt de eerste oorsprong der Stad toegeschreeven aan eenige Schippers en Visschers, die, om de welgelegenheid van den oord tot hun bedrijf en neeringe, zich aan *de Rotte* hadden neergeslagen. De *Visschersdijk*, heden ten dage nog in weezen, kan hier van den oorsprong ontleend hebben. Gelijk het gemeenlijk gaat, wanneer een zekere rang van menschen voordeelig is geplaatst, dat, wel haast, anderen zich daar nevens voegen, dit zal ook de onderstelde Visschers en Schippers wedervaaren, en de Plaats aldus, van geringe beginselen, tot den tegenwoordigen staat van aanzien en luister zijn opgekommen. Te spoediger kon deeze opgang der Plaatze voortgaan, indien 't waarheid zij, dat, op den grond van het tegenwoordige Spinhuis, weleer, een Kasteel, *Bulgerstein* genaamd, gestaan hebbe, onder welks bescherming de eerste bewooners zich hadden neergeslagen.

Gantsch onzeker, intusschen, is de tijd van de eerste opkomst der Plaatze. Hier omtrent is 't men vrij eenpaarig eens, dat 'er veel vroeger bewooners geweest zijn, dan men den naam, in oude Gedenkschriften, vindt vermeld. BOXHORN en GOUTHOEVEN, mannen van erkende kunde en trouwe, verzekeren, dat, in den Jaare 1270, *Rotterdam* bewald, dat is, veelligt, met eenige houten staketsels van buiten omringd is geworden. Ook spreeken zij, op het zelfde jaar, van de opdragt van Stedelijke Voorregten aan de opkoomende Koopstad. Dit, althans, schijnt zeker, en geeft eenigen grond aan het gevoelen der twee gemelde Historieschrijveren, dat *Rotterdam*, reeds in den Jaare 1300, aan den Oostkant, is uitgelegd geworden; als mede, dat men, ruim zestig jaaren laater, verscheiden Straaten en Stegen noemde, als de Bokelsteeg, de Nieuwpoort, den Dam, de Vischmarkt, de Koornsteeg, het Oosteinde, West-Nieuwland, het Westeinde, de Wagestraat, de Lombardstraat, het Roode Zand, en verscheiden anderen. Ook vindt men, op den Jaare 1366, van eene Perochiekerk gewag gemaakt: Met dit alles zijn de oudste Brieven, ter Kamer van Heeren Burgemeesteren berustende, van geene vroeger dagtekeninge dan van den Jaare 1328.

Gelijk

Gelijk Koophandel en Visscherij den eersten grond van *Rotterdam* gelegd hadden, schijnt men, al vroeg, op de uitbreidinge van den eerstgenoemden te zijn bedagt geweest. Om den toevoer van goederen na den Waterkant gemaklijk te maken, deeden de Rotterdammers aanzoek, bij Graave WILLEM DEN IV, om eene Vaart van *Overschie* na hunne Stad te mogen graaven. Zij verworven daar toe verlof, en volvoerden het Ontwerp, in den Jaare 1340. Van toen af begon het getal der Inwooneren zo zeer toe te neemen, dat men, van nieuws, op eene vergrooting der Stad bedagt wierdt. De Straaten en Stegen, boven genoemd, ontvongen nu haar bestaan. Van merkelijken dienst, tot deeze vergrooting, was de milddaadigheid van Heere WILLEM VAN NAALDWYK, Heere van *Wateringen*, en deszelfs Huisvrouwe JOANNA VAN TEILINGEN. Het nog heden genaamde *West-Nieuwland*, was een geschenk van Hertoge ALBRECHT, in den Jaare 1380.

Even als veele andere Steden, deelde *Rotterdam*, al vroeg, in de binnenlandsche oneenigheden. JAN VAN BEYEREN, geduurende zijne vijandlijkheden tegen zijne Nicht, JAKOBA VAN BEYEREN, het oog hebbende laaten vallen op *Rotterdam*, maakte 'er zich meester van, bij verrasing, op den tienden October des Jaars 1418. Nog deerlijker ramp trof de Stad, twintig jaaren laater; 't was eene verre uitziende opschudding, in den aanvang des Jaars 1439, veroorzaakt door de duurte van Graanen en andere mondbehoeften. Veelen schooten 't leeven in, bij den oploop, anderen ontvongen gevaarlijke kwetzuuren. Tot boete wierdt, zedert, der Stede opgeleid, het betaalen van eene somme gelds aan de bloedverwanten der gesneuvelden en gekwetsten. Daarenboven wierdt zij verwee-zen in eene Geestlijke boet; bestaande in het doen van pleg-tige gebeden en het houden van staatelijke ommegangen. Boven dit alles ontvingen elf der meest schuldigen, meest allen arme lieden, het thans vreemd luidend vonnis, het doen van eenen Bedevaart na *St. Jago de Compostella*, in *Spanje*, en voorts hun leeven lang uitlandig te moeten blijven. Al vroeg hadt *Rotterdam* aandeel in de befaamde burgertwisten der Hoekschen en Kabeljaauwschen. JAN VAN REIMERSWAAL, Baljuw der Stad, hieldt het met de laatstgemelden. Heer

WOLFERD VAN BORSELEN, Heer van *Veere*, Stadhouder van *Holland*, eenen Dagvaart te *Rotterdam* beschreeven hebbende, begaven zich eenige Hoeksche Heeren derwaarts; doch de gemelde Baljuw weigerde hun den toegang, en hieldt de Stadspoorten voor hun geslooten. Naderhand, egter, bragt Heer WOLFERD het Geregtshof, uit *'s Graavenhage*, derwaarts over, en zat 'er te regt, met eenige Hoeksche Raadsheeren, in het St. Agnieten-Klooster, over zaaken, die, uit de Hoeksgezinden Steden, voor zijnen Vierschaar gebragt wierden. Van korten duur, nogthans, was des Heeren WOLFERDS verblijf te *Rotterdam*; hij begaf zich na zijne Stad *Veere*, naa alvooreens de Stadvoogdij te hebben opgedraagen aan Jonkheere JORIS, *Bastaart van Brederode*, een Hoeksgezind Edelman, die vervolgens, in den Jaare 1480, door den Aardshertog MAXIMILIAAN, in zijne waardigheid bevestigd wierdt. Doch zijn bewind was van geenen langen duur. Weinige dagen, zedert zijne aanstelling, wierdt zijn Ampt hem ontnomen, en hetzelve opgedraagen aan PHILIPS, *Bastaart van Brabant*, die de zijde der Kabeljaauwsgezinden volgde. Tot meerdere verzekeringe der Stad, ontving dezelve, eerlang, Bezetting, dien Aanhang toegedaan.

Veel gerugts maakte, ten deezen tijde, Jonkheer FRANS VAN BREDERODE, een Jongeling van tweeëntwintig jaaren. Deeze, tot hoofd der Hoeksgezinde Edelen verkoozen, verzamelde, in den Jaare 1488, eene Vloot van achtenveertig Schepen, bemand met tweeduizend Koppen. In de maand November des gemelden jaars, daar mede in Zee geloopen zijnde, van *Sluis in Vlaanderen*, zeilde hij, door een onbevaaren Diep, zedert, naar hem, *Jonker Fransen-Gat* genaamd, na den Mond der Maaze. Zijn waare toeleg bleef niet lang verhoolen. Te *Delfshaven*, alzo de Maas, hooger op, was toegevroozen, met ruim achthonderd Man, voet aan land hebbende gezet, trok hij, langs den Schiedamschen Dijk, regelrecht op na *Rotterdam*. Naa eenigen tegenstand overweldigden eenigen van zijn Volk, over de toegevroozen Graft getrokken, de Schiedamsche Poort, openden dezelve voor Jonkheere FRANS; die vervolgens, in den nacht van den negentien, of, volgens anderen, van den eenentwintigsten der ge-

gemelde Maand, zich van de Stad verzekerde. Niemand, zo min aan de zijde der Stedelingen als der Veroveraaren, hadt, bij deeze Verrasfing, het leeven ingefchooten. Terftond den volgenden dag ftelde BREDERODE orde op de Regeering. Ook deedt hij, op ftaanden voet, eenen aanvang maaken met de verfterking der Stad: zodat men, in ruim eene Maand tijds, Gefchut op de nieuwe Vestingwerken plantte. *Rotterdam* wierdt alzo de algemeene Verzamelplaats der Hoeksgezinden, die, onder 't beleid van Jonkheere FRANS, veelerhande verwoestingen, tegen de Kabeljaauwfchen, aanrigtten. Niet lang, egter, leedt het, of zij wierden in hunne werkzaamheden beteugeld. De Roomsch-Koning MAXIMILIAAN, vernomen hebbende wat 'er te *Rotterdam* omging, befchreef, in de maand Januarij des Jaars 1489, de Hollandfche Steden tot eenen Dagvaart, en bragt aldaar te wege, dat 'er tot eenen algemeenen Heirvaart tegen *Rotterdam* wierdt befloten, en om de Stad te water en te lande te belegeren. Wel haast zag men de Maas met Schepen bedekt, en de toegangen, aan den Landkant, zo naauw mogelijk was, ingefloten. Intusfchen verzuimde BREDERODE niet, om de Stad, uit de nabuurige Dorpen, van Mondbehoeften te verzorgen, en haar in ftaat te ftellen, om een langduurig beleg te kunnen doorftaan. Dit niettegenftaande, en hoewel hij, door herhaalde uitvallen, den belegeraaren, bij wijlen, zwaare neepen gaf, begon, evenwel, om de langduurigheid des belegs, de leeftogt, van binnen, zeer fchraal om te koomen. Om nieuwen voorraad te verkrijgen, befloot Jonkheer FRANS tot eenen Scheepstogt langs de Lek. Doch de Schepen des Roomsch-Konings lagen insgelijks niet ftil. Zij ontmoetten elkander bij *Streefkerk*, en wierden 'er handgemeen; tot groot nadeel der Rotterdammers, wier meeste fchepen verftrooid wierden, of in 's vijands handen vielen. Het verlies van manfchap was insgelijk zeer aanmerkelijk; van twaalfhonderd uitgetrokkenen, keerden flegts driehonderd te rug. Tot deezen ramp floeg nog het verlies van eenige Schepen, met Graanen en verdere mondbehoeften, van *Woerden* na *Rotterdam* gezonden. Doch, hoewel het voornaame nadeel des belegs op de Stad zelve nederdaalde, andere Steden hadden 'er insgelijks gevoel van. Op de ern-

ſtige klagte van deeze, bij den Heere VAN POLHAIN, die het bevel over de belegering voerde, beſloot deeze eenen kans te waagen, om de Stedelingen, door onderhandeling, te doen aan de hand koomen. Ten dien einde deedt hij den Rotterdammeren, die tot de gehoorzaamheid aan den Roomsch-Koning wilden wederkeeren, bij geſchrift, vergiffenis aanbieden. Dit was van kragt. Op den vierentwintigſten Junij des Jaars 1489 ſloot men een Verdrag, waar bij BREDERODE beloofde, binnen zes dagen de Stad te zullen overleveren, met agterlaating van alle Krijgsbehoeften. Zes maanden hadt het beleg geduurd. Eenige voornaame Ingezeetenen moesten hunne aankleeving van Jonkheere BREDERODE met den hals boeten.

Intusſchen was *Rotterdam*, in rijkdom en aanzien, merkelijk toegenomen. Verſcheiden Kooplieden, welke, uit *Vlaanderen* en *Brabant*, derwaarts waren afgezakt, hadden den handel en ſcheepvaart wijd en zijd uitgebreid. Hier door teldemen, binnen de Stad, zeer veele vermogende inwooners. Doch even dit vermogen was de oorzaak, dat haar te zwaarder griefde een felle ramp, in den Jaare 1563. Op den tienden Julij ontſtondt 'er brand, door de onagtzaamheid van eenen Kuiper, woonende in de West-Molenſtraat. Met zulk eene woede ſloegen de vlammen voort, dat het getal der Huizen, welke geheel in een puinhoop veranderden, op tweehonderdvijftig wordt begroot. Weinig minder dan zevenhonderd wierden, meer of min, beſchadigd. Daarenboven wierden nog een prooi der vlammen twee Kloosters, de Hoofdpoort en de Oostpoort, de Draaibrug, welke van het West-Nieuwland in de zo genaamde *Riptuin* was geleid, en, behalven dit alles, nog zestig, anderen ſchrijven zesendertig Schepen, zommige van welke geladen waren of in lading lagen. Om der ongelukkige Stad eenigzins te gemoete te koomen, ſchonk haar Hertog PHILIPS, in de maand Augustus des zelfden jaars, verſcheiden Vrijheden en Voorregten, of bevestigde de zulke, van welke zij reeds in 't bezit was. Indien men GUICCIARDYN moge gelooven, wierden de afgebrande Huizen, binnen het tijdverloop van een jaar, wederom opgebouwd. Eenigen tijd te vooren, naamelijk in den Jaare 1557, hadt men, over de Groote Markt, een verwulft geſlagen,

XXV. D: pl. I.



HET BEELD VAN ERASMUS, DOOR DE SPANJAARDS BESCHOOTEN.

gen, en het Standbeeld van DESIDERIUS ERASMUS, inboorling der Stad, daar op geplaatst. Het Beeld diens grooten Mans, in den Jaare 1549 van hout gemaakt, wierdt thans in blaauwen Arduinsteen veranderd.

Naadat de befaamde Watergeuzen, in den Jaare 1572, *den Briel* hadden bemagtigd, zondt de Hertog VAN ALVA den Graaf VAN BOSSU derwaarts, om de Stad te herwinnen. Doch het hoofd gestooten hebbende, begaf hij zich na *Dordrecht*, en voorts na *Rotterdam*. Hier verzogt hij alleenlijk den doortogt. Bezwaarlijk konde men daar toe besluiten. Eindelijk was men hem ten wille, doch onder voorwaarde, dat zulks zoude geschieden slegts bij kleine benden teffens, van vijfentwintig man, en met doove Lonten op de Zinkroeren. Wel haast hadt men berouw van deeze toelaatinge. Want naauwlijks hadden de voorste Spanjaards, met den Graave VAN BOSSU aan het hoofd, voet binnen de Poort gezet, of zij wierden gevolgd van een veel grooter hoop, dan de voorwaarde toeliet. Een Smid, ZWART JAN genaamd, die bij de Poort de wagt hadt, en beweerde dat de Soldaaten moesten geweerd, en de Poort hun voor 't hoofd worden toegeslooten, ontving van den Graave dit bits bescheid: *Het past u niet, des Konings volk te tellen;* 't welk straks van een doodlijken steek gevolgd wierdt. De Spanjaards, nu een gebaanden weg na binnen hebbende, streefden ter Stad in, moordende en doodende al wat hun tegenstand zogt te bieden. De Burgemeester JAN JANSZOON ROOS, aan 't hoofd van driehonderd Burgers, moest, nevens dezelven, de kloekmoedigheid, in 't verdeedigen der Stad betoond, met den dood bekoopen. Maagden en Vrouwen moesten den geilen lust der Soldaaten ten dienste staan. Nevens de wreedheid en den geilen wellust, speelde ook hier Bijgeloof of zo genaamde Godsdienstijver zijnen rol. Een Priester wees eenige Soldaaten op het Standbeeld van ERASMUS, en verzekerde hun, dat de Man, welken het verbeelde, een Ketter was geweest. Straks stak de schend- en wraaklust zijne handen uit. Men bezwadderde het Beeld met slijk en vuiligheden; men schoot daar op met Kogels; men haalde het onder den voet, beukte het met hamers, en smeet het eindelijk in het water. De overrompeling

ling der Stad viel voor op den negenden April des gemelden Jaars 1572. De gedagtenis diens voorvals wilde de Regeering aan de naakoomelingschap overleveren, door een Opschrift, boven de Oostpoort gesteld, in de volgende vier regelen:

„ Den Grave van Bossu, met de Spanjaards bloedgierig,
„ In 't jaar zeventig twee (1572) April den negenden dag,
„ Landen hier als vriendt, kwam maar schoffierig,
„ Vermoordden veel burgers met jammerlijk geklag."

Hoe zwaar deeze ramp ook ware, aan *Rotterdam* wedervaaren, van meer nuts dan nadeels was dezelve voor de opkoomende vrijheid. Want zulk eenen roep verwekte de Spaansche trouwloosheid en moorddaadigheid door 't gantsche Land, dat veelen, wien 't hart tot nog toe over *Spanje* hing, tot andere gedagten kwamen. Van hier ook dat BOSSU, wel haast, zijn ontwerp moest laaten vaaren, om *Rotterdam* te stellen tot eenen zetel van den Oorlog. Naa het aanwenden van vrugtlooze poogingen op eenige nabuurige Plaatzen, verliet hij de Stad, op den vijftienden Julij des gemelden jaars. Eene der redenen van de ontruiminge, was, omdat de Hertog VAN ALVA, de Troepen, welke aldaar in bezetting lagen, noodig hadt tot het beleg van *Bergen in Henegouwen*. Te schoon stondt nu de kans, voor Prinse WILLEM DEN I, om zich van eene aanzienlijke Stad te verzekeren, dan dat hij deeze gelegenheid zoude laaten verlooren gaan. Nog vóór het einde der maand zondt hij zijnen Stedehouder, den Graaf VAN DER MARK, derwaarts; in naame van zijne Doorluchtigheid maakte 'er zich deeze meester van. Zints deezen tijd herstelde zich niet alleen de Stad van haare geleedene schade, maar begon zelf haar luister en vermogen, door de uitbreiding van den Koophandel, hand over hand, toe te neemen. Om tegen vijandelijke aanvallen beter gedekt te zijn, wierdt *Rotterdam*, aan den waterkant, met aarden Wallen en Bolwerken versterkt, en aan de landzijde met een steenen Muur, met verscheiden Torens beplant, omgeeven. Daarenboven ontving de Stad eene aanmerkelijke vergrooting, vooral aan den Maaskant.

De

De Nieuwe Haven en de Blaak, voormaals Stads Vesten, wierden nu tot Binnenhavens gemaakt.

Met het vertrek der Spanjaarden, en de komst van Staatsche Troepen, was de Roomsch-Katholijke Godsdienst niet terstond, in de Stad, vernietigd. Hij bleef nog de bovendrijvende belijdenis tot in November des zelfden Jaars 1572. Thans, egter, stondt haar ondergang voor de deur. Op den twaalfden dier Maand, vierde MARTINUS DONKANUS, Pastoor van *St. Hippolijtuskerk* te *Delft*, voor de laatste reize, de Misse in de Hoofdkerk. Met een vermaande hij, in eene Leerrede, welke hij op dien dag deedt, de burgers, *zij wilden toch gehoorzaame kinderen der Roomsche Kerke blijven.* Doch zijne vermaaning vondt weinig ingangs. Want, op den tweeden dag daar na, eene groote menigte volk omtrent de Kerk verzameld zijnde, maakte men eenen aanvang van het beeldestormen, en het schenden der voorwerpen van den Roomsch-Katholijken Eerdienst. Zo spoedig ging deeze Kerkzuivering toe, dat, reeds 's anderen daags, KORNELIS KOOLTUIN de eerste openbaare Preek, in gemelde Kerk, voor de Hervormden deedt. Eenige overblijfzels van den alouden Eerdienst, aan welke men thans niet de handen sloeg, wierden weggenomen op den twaalfden Maart des volgenden Jaars 1573.

Bij de reeds voorheen gemelde blijken, van den toeneemenden luister van *Rotterdam*, kwamen, van tijd tot tijd, nog verscheiden andere. Naadat de Stad, in den Jaare 1576, onder de stemmende Steden van *Holland*, in den zevenden rang geplaatst was, wierdt men, eerlang, te raade, eenige schikkingen te beraamen, omtrent de begunstiging van den Koophandel en den Scheepvaart. De Nieuwe-Haven en het Haringvliet hadden, van ouds, geene gemeenschap met elkander. Men baande daar toe eenen weg, door het doorgraaven van een Erf, in den Jaare 1595. Desgelijks wierdt, in het daar aan volgende jaar, de Kaai, welke aan weerzijden der gemelde Binnenwateren lag, en tot nog toe van hout geweest was, van steen zeer fraai en sterk opgemetzeld. Vier jaaren laater maakte men eenen aanvang met het leggen der grondslagen, en vervolgens van het opmetzelen der beide Hoofden aan de Leeuwenhaven, en het versterken van het Bolwerk,

bij de Oostpoort, met steenen muuren. Een ander bewijs van den welvaart der Stad, en van haare zorge voor den Koophandel, vertoonde de Wethouderschap in den Jaare 1604, door het doen uitdiepen van de straks gemelde haven, en het ophaalen van een steenen muur aan wederzijden.

Niet weinig wierdt het genoegen der *Rotterdammeren*, uit den toeneemenden handel en voorspoed ontstaan, gestoord, door de Kerkelijke onlusten, welke, in het voorste gedeelte der Zeventiende Eeuwe, het gantsche Gewest beroerden. Meer dan eenige andere Stad hadt *Rotterdam* aandeel in dezelve. De Regeering hieldt meest al de zijde der *Remonstranten*, en den Leeraaren, dien Gezinte toegedaan, de hand boven het hoofd. Hier door wierdt de rust, eenigen tijd, gehandhaafd. Met dit alles, schrijft BRANDT, „ raakte 'er de Kerkelijke twist, naa etlijke maanden smookens, aan 't branden, „ en wierp, van dag tot dag, vinnige vonken uit." De naaste aanleiding daar toe gaf de handelwijze van eenen KORNELIUS GESELIUS, Predikant in de Fransche en Duitsche Gemeente der Stad, en het Contraremonstrantsch gevoelen toegedaan. In de maand Junij des Jaars 1611, hadt deeze, op het ernstig bevel der Wethouderen, aangenomen, met zijne broederen in vrede te zullen leeven, en zich te gedraagen naar het besluit der Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, op de Kerkelijke verschillen, kort te vooren, genomen. Maar zijne gehoorzaamheid was van korten duur; zo wel op den predikstoel, als in bijzondere gesprekken, begon hij, van lieverlede, tegen de Remonstranten zeer hevig uit te vaaren. 't Gevolg hier van was, dat zommige Kerkleden, aan 's Mans opstookingen gehoor geevende, niet alleen niet meer ter preeke gingen bij NIKOLAAS GREVINKHOVIUS, het hoofd der Remonstranten binnen *Rotterdam*, maar zelf niet meer onder 't gehoor kwamen bij FRANCISCUS en SAMUËL LANSBERGEN en CHRISTOPHORUS HELLERUS, omdat deeze met de Remonstranten en hunnen Amptgenoot GREVINKHOVIUS in vrede wenschten te leeven, niettegenstaande zij de bekende *Remonstrantie* niet ondertekend hadden. In eenen Brief, welken de Wethouders van *Rotterdam*, eerlang, aan de overige Hollandsche Steden lieten afgaan, deeden ze hun ernstig beklag over deeze on-

onrustigheid des onhandelbaaren Leeraars. „ Hij (GESELIUS), „ dus schreeven ze, heeft de Gemeente der Stad *Rotterdam* „ in 't gemoed onrust, en die alrede onrust waren, in hunne onrustigheid gestijfd; tragtende de Kerken in scheuring „ te brengen, en de zwakken en onrustigen diets te maaken, „ dat zijne Medebroeders in dienste onzuiver waren in de „ leere: zulks dat men met dezelve het Avondmaal met vrijen „ Conscientie, niet zoude kunnen houden." Vergeefs bragt de Magistraat, zo wel als de Kerkenraad, hem onder 't oog, dat hij, behoudens zijn gevoelen, en den stigtelijken voordragt van hetzelve aan den Volke, met zijne Medebroeders in eenigheid hadt te leeven, en die eenigheid, met de gemeene bediening der Sakramenten, te betoonen. De hevigheid van GESELIUS groeide daar tegen aan, en te gelijk 's Mans aanhang, en weigerde hij, aan de vermaaningen gehoor te geeven. De Regeering, thans gebruik willende maaken van haar gezag, leide hem op, ten overstaan van mijne Heeren van de Wet, als mede van den Nederduitschen en den Franschen Kerkenraad, met GREVINKHOVIUS, over de uitstaande geschillen, in een vriendelijk gesprek te treeden, op dat aldus de Regeering mogt kennis neemen van de oorzaak der Stedelijke onlusten, en in staat gesteld worden, tot weeringe van dezelve, de noodige schikkingen te beraamen. Met het laatste hadt men geen oogmerk het *Kerkregt* te benadeelen; men wilde daar omtrent het goedvinden van den *Kerkenraad*, zelf, des noods, van andere Kerken inneemen. Gerugsteund van den bekenden ADRIANUS SMOUTIUS, hadt GESELIUS ook hier geene ooren na. 't Gevolg hier van was, eene nadruklijke betuiging van mijne Heeren van de Wet, waar bij zij verklaarden „ Dat het „ noch aan hun, noch aan GREVINKHOVIUS hadt ontbroken, „ om tot eene vriendelijke Onderhandeling te koomen, waar „ uit elk, 't verschil zelf hoorende, daar van naar zijn eigen „ geweeten hadt kunnen oordeelen: niet twijfelende, of men „ zou 't verschil minder hebben bevonden, dan 't nu bij den „ gemeenen man wierdt gewaand; doordien men veel hoorde „ roepen van valsche en nieuwe leere, die, zo men voorgaf, in de Rotterdamsche Kerk wierdt ingevoerd, zonder „ dat men 't rechte verstand daar van mogt weeten, en de „ ver-

„ verantwoording daar tegen hooren; dat zij hierom de goede „ Gemeente vermaanden om zulke beschuldigingen tegen hun- „ ne Kerkendienaaren voortaan niet te gelooven, maar dezel- „ ve in eere, en voortaan vrede te houden." Tegen deeze verklaaring deedt SMOUTIUS hooge betuigingen van kragt en geweld. Doch de Wethouderschap, zich daar aan niet stoorende, en gezind om verdere onrust en scheuring te voorkoomen, ontzeide GESELIUS den Predikstoel, en voegde daar nevens een verbod van alle Kerkelijke verrigtingen, zo binnen de Stad, als haar regtsgebied. Van toen af begonnen zijne aanhangers zich de Kruiskerk te noemen en bijeenkomsten te houden in bijzondere huizen: GESELIUS sterkte hen aldaar door zijne vermaaningen, terwijl Predikanten, van buiten, 'er nu en dan eene Leerrede kwamen doen. Groot was hier, veelal, de toeloop. De scheuring wierdt allengskens grooter. Dikmaals bespeurde men duidelijke tekens van Oproerigheid. Om den verderen voortgang des kwaads te stuiten, vermaande de Overheid der Stad GESELIUS, met vriendelijke woorden, de bijeenkomsten niet meer bij te woonen. Zijn antwoord was: „ Ik kan niet verstaan, dat ik wettiglijk van mijnen Dienst „ verlaaten ben, inzonderheid omdat mijne Schaapen (zo „ noemde hij zijne aanhangers.) mij van mijnen Dienst niet „ willen verlaaten. Derhalven ben ik verbonden, dezelve met „ vermaaningen, gebeden, zamenspraaken en andere Kerkelijke „ oeffeningen te spijzen. Dat kan ik niet nalaaten, zo lang „ ze mij niet ontslaan." Vergeefs bragt men hem onder 't oog, dat zijne zo genaamde Schaapen, zonder reden, de Gemeente hadden verlaaten, en niet geregtigd waren, in weerwil der Overheid, hem in dienst te houden. Zijne tegenbetuiging was: „ Ik kan de openbaare Kerk, hier ter Stede, „ voor de waare Hervormde Kerk, of een Lid van dezelve, „ niet erkennen; maar wel de afgeweekenen." Geen anderen kans ziende, om 's Mans hardnekkigheid te buigen, besloot thans de Wethouderschap, hem de Stad en derzelver Vrijheid te ontzeggen, met bedreiging van zwaarder straffe, indien hij wederkeerde. Toen hij, ondanks den aandrang van eenige burgers, voor 't overige hem niet ongenegen, gehoorzaamheid weigerde aan dit bevel, deeden de Wethouders, op den veer-

tien-

tienden Februarij des Jaars 1612, 's morgens vóór zes uure, door den Baljuw en eenige Stadsdienaars, hem ter Stad uitleiden. Vier dagen daar naa zondt de Regeering van *Rotterdam*, aan de Vroedschappen. van alle de Hollandsche Steden, eenen Rondgaanden Brief, om haare handelwijze te verdeedigen.

Naa het vertrek van GESELIUS, uit *Rotterdam*, namen de heimelijke Vergaderingen daarom nog geen einde, hoewel de Regeering dezelve, bij herhaaling, hadt verbooden; met bijvoeging, egter, niet van meeninge te zijn, om door deeze keure, aan Hervormde Leeraars van buiten, het prediken binnen de Stad te willen verbieden, maar wel te mogen lijden, dat zodanige Kerkendienaars, met voorkennis van den Kerkenraad, aldaar kwamen leeren: mids zich houdende aan het jongste besluit van 's Lands Staaten, op den vrede der Kerke genomen. In weerwil hier van, zag men, van tijd tot tijd, veele burgers bij de Contraremonstranten, op deeze en geene Dorpen, door dik en dun, door stof en slijk, ter preeke loopen: van waar hun, vervolgens, de naam van *Slijkgeuzen* wierdt aangewreeven. Zelf hielden eenigen van deeze het H. Avondmaal te *Schiedam*, tegen een besluit van de Klassis, waarbij zulks, zonder een behoorlijk Getuigschrift, staande de geschillen, verbooden was.

Met af- en toeneemende hevigheid bleeven de geschillen, te *Rotterdam*, voortduuren, tot in den Jaare 1615. De Wethouderschap, niets vuuriger verlangende, dan een einde te maaken aan den twist, wierdt thans te raade, op middelen tot een Verdrag met de Contraremonstranten bedagt te zijn, en, ten dien einde, met dezelven in onderhandeling te treeden. De Heer HUGO DE GROOT was thans Pensionaris der Stad. In eenen Brief, door den geleerden Man, in de maand November des gemelden jaars, gezonden aan GERARDUS VOSSIUS, Regent van het Staaten-Kollegie te *Leiden*, is voorhanden, een uitvoerig Verhaal van de bijeenkomsten, ondervraagingen en voorslagen, van de zijde zo der Overheid als des Kerkenraads, om de Contraremonstrantsche Leeraars tot zagtmoedigheid en vrede te beweegen, en over de Leeraars, die van hun verschilden, gunstiger te doen oordeelen. Doch het vermelden van alle deeze bijzonderheden, loopt buiten ons bestek.

In-

Intusfchen kunnen wij niet nalaaten, tot blijke van de befcheidenheid der Rotterdamfche Wethouderfchap, ten deezen tijde, hier te plaatzen, een fchriftlijken voorflag van dezelve aan de misnoegde burgers, om dezelven zo niet te vrede te ftellen, immers een weinig te doen aan de hand koomen. Het merkwaardig Gefchrift was van deezen inhoud.

„ Hebben Burgemeesters, Schepenen en Vroedfchappen ver-
„ klaaren goed te vinden,

„ Dat de Kerkendienaars deezer Stede met de Asfiftenten
„ van de burgers zullen beraamen een bekwaam formulier van
„ leeringen, die men tot ftigtinge, vrede en gerustheid van
„ eens ieders Geweeten zoude mogen gebruiken over de ver-
„ fchillende punten.

„ Dat men voorts alle de predikatien zoude rigten naar
„ Gods heilig Woord, als den regel der waarheid, en naar
„ de Confesfie, als een formulier van eenigheid, mitsgaders
„ naar den Christelijken Catechismus.

„ Dat men alle 't geen voor deezen is gebeurd, aan we-
„ derzijden zoude vergeeven; en zo daar iets ware, daar op
„ men zoude meenen dat eenige voldoening zoude behooren
„ te gefchieden, dat hetzelve zoude mogen worden gefteld
„ ter beflisfinge van eenige onpartijdige perfoonen.

„ Dat voorts, bij den Kerkenraad, met kennisfe, zo 't van
„ nooden ware, van Burgemeesters en Regeerders deezer
„ Stad, alle mogelijke orde zoude mogen worden gefteld,
„ tegen alle beroerte en verwarring in de Kerk.

„ Dat ook voortaan in de verkiezing van Kerkendienaaren,
„ Ouderlingen en Diakenen, onpartijdiglijk zou worden te
„ werk gegaan, zonder iemand uit den Dienst te weeren,
„ ter zaake van zijn gevoelen over de verfchillende punten,
„ mits dat het zoude zijn een perfoon ftaande na den waaren
„ Christelijken vrede.

„ Met aanbieding van Burgemeesteren, Schepenen en Vroed-
„ fchappen, in gevalle de eenigheid, op deezen voet, en 't
„ geen nog verder daar bij bedagt zoude kunnen worden,
„ naar gelegenheid des tijds, konde getroffen worden, dat zij
„ niet alleen de voorzeide burgers, nevens andere burgers,
„ in alle goedertierenheid wilden behandelen, maar ook daar-

„ en-

„ daarenboven helpen bezorgen, zo veel in hun is, alle verdere
„ hulpmiddelen, die zouden mogen dienen om de Kerken deezer Landen te brengen tot volkomene rust en vrede." Met genoegen ontving de Kerkenraad deezen voorslag, en verklaarde bereid te zijn, zich naar denzelven te gedraagen. Doch de anders denkenden zagen het stuk anders in: zodat de scheuring bleef voortduuren.

Het gevolg daar van was, dat de afgezonderde Vergaderingen niet slegts haaren gang gingen, maar telkens vermenigvuldigden. Onder andere hadt dit plaats, ten platten Lande, in het Gewest van *Schieland*. Burgemeesteren van *Rotterdam*, de middelen van zagtheid vrugtloos beproefd hebbende, vonden zich nu verpligt, tot weeringe van het kwaad, sterker te moeten doortasten. Over *Schieland* waren ze daar toe geregtigd, vermids het Baljuwschap aldaar, in hunnen naame, wierdt bekleed. Aan hunnen Pensionaris, den gemelden Heere HUGO DE GROOT, gaven ze hierom last tot het stellen van eene Keure, om vervolgens door Baljuw en Mannen van *Schieland* te worden naagezien. Langen tijd wederstondt hij dit bevel, alzo hij meest genegen was, den weg van zagtheid te betreeden. Eindelijk, evenwel, moest hij voor den ernstigen aandrang wijken, en stelde eene Keur, welke op den eenentwintigsten Junij des Jaars 1616, wierdt afgekondigd. Bij dezelve wierdt verbooden
„ eenige Vergadering te houden, tot oeffening van de Gereformeerde Religie, anders dan in Kerken en plaatzen, daar toe
„ openlijk bestemd: op poene, dat het huis, schuur, barg,
„ schip, schuit, veld of andere plaatzen, alwaar zodanige vergadering zoude gehouden worden, met 'er daad zouden vervallen aan de Armen van het Ambacht. —— Dat, daarenboven, de geenen, die in zodanige Vergadering zouden hebben gepredikt, Sakramenten bediend, voorgeleezen, of andere
„ Kerkelijke verrigtingen gedaan, of doen, of in 't huis of de
„ plaats hem toekomende, zodanige Vergadering zou hebben laaten houden, zoude worden geboetstraft in de somme van
„ driehonderd guldens, enz."

Ten blijke dat de afkondiging van deeze Keure niet enkel diende, om eenen schrik aan te jaagen, maar dat de handhaaving van dezelve hun ernst was, deeden Burgemeesteren een

Schuur,

Schuur, te *Zevenhuizen*, een Schielandsch Dorp, alwaar de afgezonderden bij een kwamen, toespijkeren. Maar zo verre ging de stoutmoedigheid der misnoegde Contraremonstranten, dat ze de Schuur met geweld openden, en hunne Dorpgenooten, welke de Godsdienstoefeening, in de openbaare Kerk, in alle stilligheid bijwoonden, met bitze bejegeningen te keer gingen. „ De Predikant", zeiden ze, te weeten, die in de afzondering voor hun predikte, „ was hun toegezonden van „ de Heeren van *Amsterdam*, die, indien zij eenige boete „ betaalden, dezelve hun goed doen, en aan de Gemeene „ Middelen zouden korten; zij zouden derhalven in hun be„ gonnen werk voortgaan, in spijt van allen, wien 't lief of „ leed was; zij vraagden 'er niet na, of zij twee of drie in „ de kaars deeden vliegen." Zulk eene onbeschaamdheid en wederstreeving van wettige bevelen bewoog de Rotterdamsche Overheid, nog in de zelfde Maand, eene tweede Keure te doen afkondigen. Zij verboodt „ allen Ingezeetenen van „ het Dorp *Zevenhuizen* of die daar mogten koomen, elkan„ der, ter oorzaake van eenige geschillen over den Gods„ dienst, te miszeggen of te misdoen; zelf ook niet feitelijk „ aan te randen de Overtreeders van de voorheen afgekondig„ de Keure, al ware 't ook dat dezelve, even als te vooren, „ zich in woorden of werken mogten verloopen, maar de „ Officieren der Plaatze, tegen allen Oproer en Confusie, „ behoorlijk te laaten voorzien." Gaarne zouden Burgemeesteren van *Rotterdam* soortgelijk eene Afkondiging gedaan hebben in de Heerlijkheid *Bleiswijk*, die Stad toebehoorende. Maar de Heer DE GROOT ontraadde hun zulks; hij bragt, bovendien, te wege, dat den afgezonderden het vergaderen en prediken, binnen de Stad, bij oogluiking, wierdt toegelaaten. Meer vrijheids bekwamen ook, zints dien tijd, deeze lieden binnen *Schieland*.

Eene nieuwe pooging deedt de *Rotterdamsche* Regeering, in den aanvang des Jaars 1617, om den afgezonderde Contraremonstranten genoegen te geeven, en de scheuring, waar 't mogelijk, te heelen. In eene Afkondiging van den elfden Februarij las men, „ dat Baljuw, Burgemeesters, Schepenen en „ Vroedschappen der Stad, bemerkende, hoe de afzonderlijke

„ Ver-

„ Vergaderingen, tot oeffeninge van den Hervormden Gods-
„ dienst, zijn ſtrekkende tot groote ergernisſe en onrust van
„ de goede burgerije, en tot vreugde der vijanden van den-
„ zelven Godsdienst, en zoekende, door alle gevoegelijke
„ wegen van vergelijk, dezelve onaangenaamheden en meer
„ andere, die anderzins geſchapen zijn te ontſtaan, weg te
„ neemen en te voorkoomen, tot verſcheiden maalen vermaand
„ en belast hadden, de burgers, die zich, ter zaake der he-
„ dendaagſche geſchillen, hadden afgezonderd van de publijke
„ Kerk, eenige naamen van Kerkendienaaren voor te ſtellen,
„ ten einde een van dezelve, den Baljuw, Burgemeesteren,
„ Schepenen en Vroedſchappen aangenaam zijnde, in de pu-
„ blijke Kerk Gods Woord mogt leeren, met aanbieding om
„ met overleg van denzelven Kerkendienaar, en met kennis
„ van de Gemeente, alles, 't geen verder de Kerkelijke re-
„ geering en oeffening van den Godsdienst betrof, te regelen
„ tot gerustheid van eens ieders Geweeten en onderhouding
„ van goede orde." Veel goeds beloofde men zich van dit Beſluit, naadat verſcheiden Contraremonſtranten betuigden, van oordeel te zijn dat het behoorde te worden aangenomen; vooral, toen Prins MAURITS beloofde, die van de *doleerende*, dat is de afgezonderde Kerk te zullen aanzeggen, dat ze zich met den voorſlag van de Heeren van *Rotterdam*, tot bijlegging van zaaken, behoorden te vergenoegen. Om de eenigheid te bevorderen, en elk eenen, zo veel doenlijk was, te gemoete te koomen, wist de Heer HUGO DE GROOT, Penſionaris der Stad, te bewerken, dat, om de misnoegde Contraremonſtranten eenig genoegen te geeven, de Predikant NIKOLAAS GREVINKHOVIUS, op welken men het inzonderheid hadt gelaaden, vrijwillig van zijnen dienst afſtand zoude doen, indien hier mede de ſcheuring konde geweerd worden. Doch dit alles hadt geen gevolg.

Aldus bleeven, derhalven, de inwendige verdeeldheden en geſchillen, tusſchen de geenen, die zich gemeene Leden der Hervormde Kerke te *Rotterdam* noemden, ondanks alle de aangewende poogingen, tot weeringe van dezelve, beſtendig voortduuren. Midlerwijl raadpleegde men, van tijd tot tijd, ter Staatsvergaderinge van het Gewest, over het houden van

een Nationaal Sijnode. *Rotterdam* verklaarde zich daar niet tegen, doch wilde eenige voorwaarden bedingen, die, bij het houden der Kerkvergaderinge, zouden behooren te worden in agt genomen. Best zal de Leezer kunnen oordeelen, over de denkwijze van de Wethouderschap der Stad, uit het advis, welk de Afgevaardigden gelast wierden, ter Dagvaart uit te brengen. Onder de Aantekeningen der Resolutien van de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, ontmoeten wij de volgende verklaaring, van wegens *Rotterdam* gedaan, op den vierentwintigsten Augustus des Jaars 1618. „ *Rotterdam*, ge„ negen te doen, alles dat mogelijk is, dan met behouding „ van de authoriteit der Provincien, en de zaak gevonden te „ worden bij accommodatie, en bij geene decisie; 't besluit „ geen plaats te hebben, dan bij approbatie van hier, dat ge„ let werde op de grootheid der Provincie, en gebleeven bij „ de vrijheid van dezelve; dat niemand gehouden is, als ge„ drongen door magt, hem op de Sijnode te vinden, maar „ vrijwillig, en zulks ook te weezen met het besluit, te vre„ den zijnde op dien voet de Sijnode in te willigen, behou„ dens de hoogheid en souvereiniteit van de Provincie, en „ dat het consent daarop eenpaariglijk worde gedraagen." Hierop volgde, 's anderendaags, eene nadere verklaaring van deezen inhoud: „ De Gedeputeerden der Stad *Rotterdam* „ hebben door last van hunne principaalen mede bewilligd in „ het houden van een Sijnode Nationaal in conformiteit van „ de Verklaaring der Heeren Edelen; wel verstaande dat die „ geene, die in deeze verdeeldheid zich bezwaard zouden „ mogen vinden te compareeren op eenige Classis of Sijno„ den, daar toe door magt van de Overheid niet zullen wor„ den gedwongen."

Vermids de *Rotterdamsche* Afgevaardigden, in het laatste advis, zich beroepen op de Verklaaring der Heeren Edelen, agten wij het niet ondienstig, hier nevens te voegen, op hoedanig eenen voet en voorwaarden, het doorluchtig Lichaam zich genegen toonde ter bewilliginge in een Nationaal Sijnode. In de zelfde Vergadering der Hollandsche Staaten, hadden hunne Edelheden verklaard: „ Vooreerst, te houden voor zeker „ en ongetwijfeld, dat hoewel de Leden van *Holland* en

„ *West-*

„ *Westfriesland* de waare Gereformeerde Religie gemeen heb-
„ ben met de geunieerde Provincien ; als ook met andere
„ Rijken en Landen, dat nogthans de openbaare beſchikking
„ en gezag over Kerkelijke zaaken, den Staaten van elke
„ Provincie bijzonderlijk toebehoort, en het zelve gezag bij
„ de Generaliteit niet mag gebruikt worden, als bij eenpaarig
„ conſent van alle de Provincien; verklaaren insgelijks te ver-
„ ſtaan, dat de uitſpraak of bepaaling over de vijf Punten
„ (als raakende alle de Gereformeerde Kerken) inzonderheid
„ de gemoederen in deeze landen, ter beide zijde, zo zeer
„ zijnde vooringenomen (gepreoccupeert), niet behoort te
„ geſchieden bij een Nationaal Sijnode, maar wel dat in het
„ zelfde Sijnode behoort gearbeid te worden, om de zaak te
„ brengen tot zodanige accommodatie of vergelijk, die met
„ Gods woord beſtaan, en overzulks met een goed Geweeten
„ aangenomen zoude kunnen worden. En indien hetzelve tot
„ onderling genoegen niet zoude kunnen geſchieden (als nog-
„ thans wordt verhoopt) maar dat daar over eenige deciſie
„ worde vereiſcht, dat in zulken gevalle een Generaal Sijno-
„ de van de Gereformeerde Kerken zoude behooren toege-
„ ſtaan te worden, om aangaande de voorzeide geſchillen te
„ verklaaren, wat te houden is voor fondamenteel of niet,
„ en over 't geene, 't welk niet fondamenteel zoude worden
„ bevonden, te ſtellen eene ſchikking van Christlijk verge-
„ lijk. Verſtaan daarenboven, dat geen acten of beſluit van
„ particuliere of Nationaale Sijnode de Landen of Ingezeetenen
„ van *Holland* en *Westfriesland* zullen verbinden, zonder
„ uitdrukkelijke toeſtemming of goedkeuring van de Staaten
„ derzelven Landen, daar toe wettiglijk beſchreeven. Ver-
„ ſtaan mede, dat tot beleid van het Nationaal Sijnode de
„ Staaten van *Holland* en *Westfriesland* zullen mogen afvaar-
„ digen eenige Politijke perſoonen, ten minſten dubbel getal
„ tegen de andere Provincien, ten aanzien van de grootheid
„ van de Provincie van *Holland* en *Westfriesland*, en der-
„ zelver zonderling belang in de zaaken; en dat dezelve Ge-
„ deputeerden niet bij repreſentatie, maar hoofdelijk zullen be-
„ ſoigneeren. Laatſtelijk verſtaan haar Edele, niet eenige ver-
„ andering toe te ſtaan van 't geen bij alle handelingen en

„ traktaaten is goedgevonden, te weeten, dat in *Holland* en „ *Westfriesland* een ieder particulier in zijn gevoelen en Religie zal blijven, en dat men niemand ter zaake van de „ Religie zal mogen agterhaalen, onderzoeken, of eenige molestie aandoen, ten ware hij zich andere ordre vrijwillig „ onderwerpe: onder welke verklaaring en befprekken, en „ anders niet, haare Edele te vrede zijn te bewilligen, in 't „ houden van de voorfchreeve Nationaale Sijnode."

Van elders is bekend, hoe de doorluchtige Rotterdamfche Penfionaris HUGO DE GROOT, ftaande de Vergaderinge, in welke deeze advizen wierden ingebragt, in hegtenisfe wierdt genomen. In groot aanzien was de geleerde Staatsman bij de Regeering der Stad. Van hier, als mede omdat dezelve van oordeel was, dat de gevangenneeming was gefchied tegen de Voorregten, dat zij zich vervoegde bij Prins MAURITS, om de loslaating, immers uit de Gevangenisfe, van haaren Afgevaardigde te bewerken. In een Verzoekfchrift, 't welk, kort naa de verzekering, in de maand September des Jaars 1618, bij zijne Doorluchtigheid, wierdt ingeleverd, vertoonden de Wethouders der Stad „ Dat de Heer DE GROOT, op hunnen last, ter Dagvaart was gegaan, en overzulks een Lid zijnde der Heeren „ Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, diensvolgens, naar „ de oude Vrijheid en Costumen van de zelve Landen, zijn „ perfoon, geduurende dien Dagvaart, niet mogt worden bekommerd, en dat zij Supplianten den goeden raad van den „ zelven DE GROOT, in verfcheiden gewigtige zaken, hoognoodig van doen hadden; met verder verzoek dat zijne Doorluchtigheid, als Stadhouder van *Holland*, bij Haar Hoog „ Mogende geliefde tusfchen beide te treeden, en zijn authoriteit te interponeeren, ten einde de gemelde DE GROOT uit „ zijne hegtenisfe mogt worden ontflagen: ook met aanbieding, „ dat ze denzelven DE GROOT, binnen *Rotterdam*, in zijne „ huizing of andere verzekerde plaats zouden doen bewaaren, „ om zijne actien en al 't geen hem door Haar Hoog Mogende zoude mogen te last geleid worden, te verantwoorden „ naar behooren." Van elders weet men den vrugtloozen uitflag diens aanzoeks. Ook wierden, eerlang, de hekken, te

Rot-

Rotterdam, geheel verhangen, zints de gewigtige verandering, welke, eene maand daar naa, voorviel.

Te weeten, Prins MAURITS, te *Leiden* en *Haarlem*, de Regeering, op een buitengewoonen tijd, hebbende veranderd, begaf zich ook, ten zelfden oogmerke, na *Rotterdam*. Op den negenëntwintigften October des meer gemelden Jaars 1618, zondt zijne Doorluchtigheid twee Kompagniën Soldaaten in de Stad: de eene wierdt geleid door Graaf ERNST, de andere door Graaf JAN VAN NASSAU. Zij wierden gevolgd van 's Prinfen Lijfwagt, en, nog dien zelfden avond, van zijne Doorluchtigheid zelve, die, door de Wethouderfchap, op de Hoogftraat, ontmoet en verwelkoomd wierdt. 's Anderendaags, den dertigften, begaf zich MAURITS, vóór negen uure, na 't Stadhuis, alwaar de Wethouders, op zijn bevel, reeds vergaderd waren. Thans ontfloeg hij hen allen uit hunnen eed en bedieninge. Niet meer dan zeven Vroedfchappen wierden herfteld, doch in de plaats der overigen, nieuwe verkooren. De Burgemeesters en Schepen wierden allen van hunne ampten verlaaten, en deeze, door den Prins, opgedraagen aan zulken, die thans buiten het bewind waren. Als eene bijzonderheid vindt men, wegens de verlaatene Regenten, aangetekend, dat zij, de afzetting van hunne ampten voor eere, verligting en ontlasting rekenende, elkander plegtig beloofden, den dertigften dag van October, zijnde de dag hunner afzettinge, hun leeven lang, jaarlijks te zullen vieren, door het houden van een gemeenfchappelijken vrolijken maaltijd, en dat ze God dankten voor hunne verlossinge van den last der Regeeringe in die ongelukkige tijden. Naa de begeerde beftelling op de Regeering gemaakt te hebben, ontboodt de Stadhouder de Bevelhebbers der Schutterije. Aan deeze verklaarde zijne Doorluchtigheid, „ niet gekoomen te zijn om iemand te verdrukken, maar om de burgerij in rust te brengen." Hij voegde daar nevens de vraag *Of ze de tegenwoordige Magiftraat wilden gehoorzaam zijn, en allen moedwil helpen weeren?* Op deeze vraag ontving MAURITS een toeftemmend antwoord, en maakte daarom, onder de Schutterij, geene verandering.

Eer nog de Prins *Rotterdam* verliet, deedt hij aldaar eene ontdekking, welke hem, tegen de voorgaande Regeering der Stad, en vooral tegen den gevangen Pensionaris DE GROOT, nog grooter misnoegen inboezemde. De ontdekking betrof het Eedboek der Stad. De Eed, welken men gewoon was den Amptenaaren af te neemen, was daar in gesteld, in den tijd, toen Prinse WILLEM DEN I 's Lands Hooge Overheid was opgedraagen, en, diensvolgens, in den Eed vermeld het *getrouw te zijn aan den Prinse van Oranje.* Naderhand hadt JOAN VAN OLDENBARNEVELD, ten tijde als hij het Pensionarisampt van *Rotterdam* bekleedde, volgens besluit der Vroedschap, in plaats van de woorden *aan den Prinse van Oranje*, gesteld *aan de Hooge Overheid van Holland.* Ten tijde van DE GROOT, hadt men agter deeze woorden, en ter verklaaringe van dezelve, geschreeven, *dat is, de Staaten van Holland.* Zeer misnoegd betoonde zich hier over Prins MAURITS, omdat deeze bijvoeging streedt met de opvatting van zulken, die aan de Algemeene Staaten de Hooge Overheid der Landen, en alzo de oeffening van de hoogste magt, in de bijzondere Provincien, toeschreeven.

Sedert de veranderinge der Regeeringe, te *Rotterdam*, en straks op den tweeden dag naa dezelve, wierden aldaar eenige schikkingen beraamd, bij welke de zulken, die, tot nu toe, in het Kerkelijke, het onderspit gedolven hadden, meer ruimte bekwamen, of liever, met de geenen, welke nog onlangs de bovendrijvende partij uitmaakten, in éénen rang geplaatst wierden; terwijl tevens de Remonstrantsgezinden daar in genoegen namen. Op den eersten November, naamelijk, deedt de nieuwe Wethouderschap, met overleg en goedvinden van Prinse MAURITS, en met bewilliging van de Predikanten en den Kerkenraad, ter wederzijden, zo wel van de Remonstranten als van de Contraremonstranten, van de Puije van het Stadhuis, afleezen eene Ordonnantie, bij welke bevolen wierdt „ Dat „ beide partijen, voortaan, elk met hunnen Kerkenraad, in „ de Openbaare Kerken, over en weder, bij beurten zouden „ prediken, en hunnen Godsdienst oeffenen; op zulk eenen „ voet als bij de Wethouders was geraamd, of naamaals zou„ de geraamd worden, met genoegen van beide zijden. Doch

„ de

„ de Vroegpredikatie zou, des Zondags, in de Groote Kerk, „ alleen bij de Remonstranten worden bediend. En dit alles „ bij manier van voorraad, tot dat, bij de Heeren Staaten, „ op de Religionsverschillen, ordre zou weezen gesteld. Met „ bevel aan alle Predikanten, Kerkenraaden, gemeene Lidmaa- „ ten, en alle anderen, zich daar naar te gedraagen; hen te „ draagen in alle stilheid en burgerlijke vrede onder den ande- „ ren, zonder elkander daar inne eenigen hinder, overlast of „ geweld te doen, of ter zaake van de verschillen, met den „ aankleeve, iemand te scheiden of te verongelijken, met „ woorden of met werken, of eenige oproerige redenen te „ gebruiken; Alles met bedreiging van daar over als verstoor- „ ders van de rust der Stad, aan den lijve of anderzins, naar „ eisch van zaaken, gestraft te worden."

Midlerwijl zat het Sijnode te *Delft*. Hier hadt men de zaak der Remonstranten bij de hand genomen, en eenige Leeraars van dien aanhang van derzelver ampten vervallen verklaard. De Rotterdamsche Predikant NIKOLAAS GREVINKHOVIUS was een van deeze. Doch toen men nu het gevelde vonnis zou ten uitvoer brengen, vondt men zich in geene kleine verlegenheid, uit hoofde van het groot getal Remonstranten binnen de Stad, en de ongemeene hoogagting en liefde, welke, door de groote meerderheid der Gemeente, den gemelden Leeraar wierdt toegedraagen. Naa lang overleg, vondt men geraaden, den Predikant GREVINKHOVIUS, in de Vergaderinge der Heeren Staaten, in *'s Graavenhage*, te ontbieden, en hem aldaar het besluit van het Sijnode, inhoudende zijne afzetting, aan te kondigen. Naauwlijks was dit rugtbaar geworden, of 'er ontstondt merkelijke beweeging in de Stad. Eene groote menigte volks verzamelde om en in zijn huis; met traanen in de oogen baden en smeekten hem zommigen, hij wilde tog niet na *'s Hage* gaan: anderen riepen, dat ze zijn vertrek niet zouden dulden, dewijl zij zich verzekerd hielden dat men hem zoude vasthouden. Zo hoog liepen zelf de woorden en dreigementen van eenigen, uit de misnoegde gemeente, dat men, niet zonder reden, gevaarlijke opschuddingen te gemoete zag. Weshalven de Wethouderschap, wilde zij de zaak niet tot het uiterste laaten koomen, geraaden vondt, den Predikant het

gaan na *'s Hage* te verbleden; met toezegging van zijn agterblijven, bij 's Lands Staaten en Prins MAURITS, te zullen verontschuldigen. Men verhaalt, dat de befaamde SLATIUS, omtrent deezen tijd, eene Leerrede deedt, voor eenige honderden Remonstrantsgezinden, onder den blaauwen hemel, als zijnde, volgens hun zeggen, hunne Gemeente zo groot, dat geene der gewoonlijke Stads Predikplaatzen dezelve konde bevatten.

In *den Hage* ontving men, wel haast, berigt van 't geen 'er, te *Rotterdam*, gaande was. Vermids eenige ongesteldheid van Prinse MAURITS, die anderzins, in eigen persoon, het werk zoude verrigt hebben, begaven zich derwaarts, op den veertienden November des Jaars 1618, de eerste Raad KROMHOUT en de Raadsheer JUNIUS. Hunne boodschap hieldt in, het aanwenden van poogingen, om de gemoederen aldaar tot bedaaren en in rust te brengen, als mede ordre te stellen op het vergrooten van eene Predikplaats, tot beter gerief der Gemeente. Voorts moesten ze GREVINKHOVIUS aankondigen, het bevel om niet te mogen prediken, noch in eenige Kerkelijke Vergaderingen verschijnen, zo binnen als buiten de Stad. Indien hij zich daar over bezwaard vondt, moest men hem wijzen na het Sijnode te *Dordrecht*, alwaar hij zijne redenen mogt inbrengen, en nadere order afwagten. 't Geen men hadt verwagt, gebeurde met 'er daad. De Raadsheeren hadden het besluit van 's Lands Staaten den Predikant niet aangekondigd, of deeze verzogt, de redenen zijner afzettinge te mogen weeten; die men, evenwel, niet goedvondt, hem te geeven. Alleenlijk zeiden de Afgevaardigden, dat hij het bevel der Hooge Overheid hadt naa te koomen; 't geen hij, eindelijk, aannam.

Geweld is, gemeenlijk, het zaad van het toeneemende getal eens aanhangs. Zo ging het ook te *Rotterdam*. Sints den stilstand van GREVINKHOVIUS, begonnen de Remonstranten meer op hunne zaaken te letten. Van den eenen dag tot den anderen naamen ze toe, in getal en ijver. Nogthans ontmoetten ze geenen tegenstand, in het oeffenen van hunnen Godsdienst, bij de Wethouderschap. Integendeel geschiedde het met haare bewilliging, niet alleen dat het Stads-Bushuis tot eene predikplaats gereed gemaakt, maar dat ook de Prinsenkerk bijna de helft

helft vergroot wierdt, om de menigte te kunnen bergen. 't Gebeurde, op den eersten Kersdag des gemelden jaars, dat de plaats, in welke zij, ter oeffeninge van den Godsdienst, zouden zamenkoomen, de menigte, op eenige honderden na, niet kunnende bevatten, veelen van dezelve na de Beurs streefden. Veelen van deeze wisten, dat BERNERUS VESEKIUS, een vermaard Remonstrantsch Leeraar, thans binnen *Rotterdam* was. Door lang aanhouden bewoogen ze deezen, om op de Beurs voor hun te prediken. Merkelijk ongenoegen verwekte dit bedrijf, zo wel bij de Regeering der Stad als in *'s Gravenhage.* Spoedig zag men daar van een bewijs, in eene Afkondiging, bij welke alle Vergaderingen, buiten de Openbaare Kerken, verbooden, en, daarenboven, aan den Leeraar en toehoorders, als mede aan de zulken, die daar toe hunne huizen zouden leenen, eene geldboete wierdt gedreigd. Het prediken op de Beurs zeide het Plakaat geschied te zijn „ uit „ puure loutere moedwil, en te strekken tot groot schandaal „ van de Religie, oneere der Regeeringe, en apparente com„ motie onder den volke; 't welk niet behoorde geleeden, „ maar geweerd en gestraft te worden: te meer (vervolgt „ het Plakaat) alzo men met diergelijke maniere van doen, „ niet alleen de vrugten, die uit de Nationaale Sijnode te ver„ wagten stonden, poogde te verhinderen, en vrugtloos te „ maaken, maar dat men ook daar door allerhande schadelijke „ Sekten, door bijeenrotting van ongeruste menschen, tot „ openbaare exercitie zoude konnen brengen." Daarenboven ontboodt de Wethouderschap de Remonstrantsche Predikanten, die nog te *Rotterdam* waren, in haare Vergadering, om dezelven aan te kondigen, dat ze de Gemeente, over het houden van dusdanige zamenkomsten, openlijk hadden te bestraffen. Zij namen 't aan, zo lang men hun openbaare Kerken zoude vergunnen. *Maar daar naa*, zeide een der opontboodene Kerkdienaaren, *zal ik niet nalaaten te prediken in bijzondere Vergaderingen*, *al ware 't dat de Galg voor de deur stondt.* Intusschen, schrijft BRANDT, „ was deeze Woord„ voerder een der eersten, die, toen de nood het knelde, „ in dien ijver bezweek, en zich tot belofte van zwijgen „ liet beweegen."

Sints deezen tijd begon de zaak der Remonſtranten, zo elders als ook te *Rotterdam*, agterwaarts te gaan. Het Natio-naal Sijnode zat reeds te *Dordrecht*, en men was niet onkundig van de maatregels, die aldaar genomen wierden. Om zich eenigzins te wapenen tegen den ſlag, welke hun dreigde, beſloot men tot het houden van eene Vergaderinge in de gemelde Stad. Zij kwam bij een op den vijfden Maart des Jaars 1619, en beſtondt uit tien Predikanten van uit verſcheiden Gemeenten, nevens eenige Ouderlingen en Diakenen, uit *den Briel* en van *Hoorn* en *Alkmaar* derwaarts gezonden. Men was aldaar van meeninge, dat de Remonſtrantſche Gemeenten moesten behouden 't geen ze hadden, en voortgaan tot meerdere vorderinge; dat ze, niettegenſtaande de Plakaaten daar tegen gemaakt of nog te maaken, moesten doordringen tot afgezonderde Godsdienstoeffeninge, en dat het nu de tijd was, in welken zij de grondſlagen van de vrijheid hunner Conſcientie moesten leggen, of anderzins, nevens hunne naakoomelingen, voor altoos ſlaaven blijven. Voorts ſtelde de Rotterdamſche Vergadering, die, bij veelen, den naam van *Tegen-Sijnode* droeg, haare bedenkingen in geſchrift, aangaande de toekoomende maatregelen, ter inſtandhoudinge van hun Lichaam, en zondt dezelve, ter beoordeelinge, aan de gedagvaarde Leeraaren te *Dordrecht*. Doch de Vergadering, eerlang rugtbaar geworden, baarde merkelijk ongenoegen bij de Overheid, die dezelve voor oproerig verklaarde.

Van elders is bekend, hoe het, zedert het Dordrechtſche Sijnode, met de Remonſtranten afliep, en, eerlang, van wegen de Algemeene Staaten, eene Afkondiging geſchiedde, bij welke het houden van zamenkomſten, zo in 't openbaar als heimelijk, dienende ter voortplantinge van de Remonſtrantſche Leerbegrippen, verbooden wierdt. Te *Rotterdam* deedt men de afkondiging, op Saterdag den twintigſten Julij des Jaars 1619. Onder het afleezen gebeurde het, dat een paerd, gaande langs de menigte, en daar van verſchrikt, begon te ſpringen. Dit veroorzaakte eenige beweeging onder de omſtanders. Straks ſlooten eenige burgers, uit vreeze voor de gevolgen, hunne huizen. Eenige gemeene Vrouwlieden, eenen Schorteldoek aan een ſtok gebonden hebbende, liepen 'er mede rond,

roe-

roepende: *Koomt uit, koomt uit! helpt onze vrijheid behouden, die men ons zoekt te beneemen.* Doch zij kreegen geene aanhangers. Nog dien zelfden dag wierdt de Prinsenkerk, welke men, eenigen tijd geleeden, ten behoeve der Remonstranten hadt vergroot, gesloten. Ook ligtte men, den volgenden nacht, eenige leden van dien aanhang, zo mannen als vrouwen, van hunne bedden, met oogmerk, meent men, om der Burgerije eenen schrik aan te jaagen. Nogthans kwamen de Remonstranten, 's anderendaags, des morgens ten zes uure, in goeden getale bijeen, voor de Prinsenkerk, met oogmerk om aldaar te hooren prediken. Maar zij vonden de deur gesloten: weshalven zij eenige Psalmen zongen, tot dat de Onderschout hen kwam verjaagen. Toen namen ze gang, ten getale van wel vierhonderd, na eenige ledige erven omtrent den Schiedamschen Dijk, en begonnen 'er Psalmen aan te heffen. De Burgemeesters JAKOB KLAASZOON DUIN en KORNELIS MATELIEF, zulks vernomen hebbende, begaven zich derwaarts, om de menigte uit elkander te doen gaan. Ondanks het Burgemeesterlijk bevel groeide de hoop tot driedduizend menschen, allen welberaaden om niet zonder Preek van daar te scheiden. Onder de menigte bevondt zich DIRK RAFAELSZ KAMPHUIZEN, toen Predikant te *Vleuten*, in het Sticht van *Utrecht*. Deezen eenen Ruitersrok aangedaan, en op eene stellaadje van Biertonnen geplaatst hebbende, verzogten ze hem, de Gemeente met eene Leerrede te stigten. Hij deedt het, naar aanleiding van HEBR. IV: 13. Meer dan eens zogt de Burgemeester DUIN den Predikant uit het volk te haalen, doch wierdt telkens verhinderd. Intusschen zag men, wel haast, volgens heimelijke bestelling van den Burgemeester, vier Vaandelen Soldaaten, met geladene Musketten, van twee zijden, op de Vergadering aantrekken, onder een schrikwekkend geroep: *Slaat dood de Arminiaanen!* Merkelijke beweeging ontstondt thans onder de menigte; die, egter, haare plaats niet verliet; zorgende voornaamelijk dat de Leeraar weg geholpen wierdt. Eenige Regenten, daar op toegekoomen, riepen tot de burgers, *Of zij op het Plakaat niet pasten?* Waar op iemand uit den hoop, het Testament om hoog steekende, riep, *Dit is ons Plakaat.* Anderen begonnen, met een woest geschreeuw, van

van fteenen raapen te fpreeken. Hierop namen veele Remonftranten de vlugt, terwijl anderen ftal hielden, tot dat zij eenige Pfalmen hadden gezongen. De Burgers en Soldaaten trokken toen insgelijks af.

Doch de opfchudding van dien dag liep daar mede nog niet ten einde. In den naamiddag vergaderde, wederom, een groot getal Remonftrantsgezinden, op de Vischmarkt, de plaats alwaar thans de Beurs ftaat. Niet lang leedt het, of men zag Schout, Burgemeesters en andere leden van de Wet, gevolgd van vijf Kompagniën gewapende Soldaaten, naderen. Het gezigt hier van deedt, evenwel, de menigte niet uit elkander gaan, maar veel eer zommigen verklaaren, *om geene menfchen een voet te zullen verzetten*. Men wil dat eenigen van de Regenten, onlangs door Prins MAURITS aangefteld, fpraken van onder den hoop te fchieten; doch dat de Bevelhebber van het Krijgsvolk, vreezende voor tegenftand en bloedftorting, zulks ontriedt. Ten drie uure ging elk zijnen weg, zonder dat 'er iet gewelddaadigs was voorgevallen.

Burgemeesteren van *Rotterdam* verzuimden niet, reeds 's anderendaags, in '*s Hage* kennis te geeven van 't geen 't hunnent was voorgevallen. Het Hof van Holland zondt hierop den Raadsheer PIETER KOUWENBURG derwaarts, tot het doen van onderzoek omtrent den Predikant, en wie verder de Vergadering aangemoedigd of hadden bijgewoond. Hoedanig ook des Raadsheeren verrigtingen mogen geweest zijn, waar omtrent wij geen befcheid ontmoeten, niet zo affchrikkende waren dezelve, of, den volgenden Zondag, vergaderden, van nieuws, eenige Remonftranten, bij eenen Runmolen, in het Runhuis, die 'er Pfalmen zongen. Niet zo talrijk was, egter, de Vergadering als voorheen, dewijl dezelve wierdt geftoord door het Krijgsvolk, 't welk men, daarenboven, wijd en zijd, door de geheele Stad zag rondgaan, om de zamenkomften te verhinderen of te ftooren. Van het voorgevallene gaven de Rotterdamfche Wethouders, wederom, kennis aan de Gecommitteerde Raaden in '*s Hage*; die, de zaak met Prins MAURITS overleid hebbende, tot antwoord gaven, dat de Magiftraat, bij openbaare afleezing, eenen ieder hadt te waarfchuwen, zich van zulke Vergaderingen te onthouden, zelf om die niet

te

te koomen zien; dat, voorts, de Wethouders eenigen der beleggers van dusdanige Vergaderingen moesten tragten in hegtenisse te krijgen, om de aanstookers aldus op te spooren.

In tegenstelling van deeze maatregelen, vervoegden zich de *Rotterdamsche* Remonstranten, op den zevenden Augustus des Jaars 1619, met een Verzoekschrift bij Prins MAURITS, vertoonende „ wat zwaarigheid, verlies van neering en welvaaren, berooving van goederen, en onschuldig bloedstorten te verwagten stondt, indien men hunne Vergaderingen met Soldaaten verstooren wilde; en het heil, dat uit het toelaaten van hunne Vergaderingen ontstaan zou: met ernstig verzoek, dat zijne Prinslijke Excellentie daar in eenige goede en bekwaame orde geliefde te doen stellen, tot gerustheid van zo veele duizenden godvrugtige gemoederen en Conscientien; opdat de geenen, die niets anders zogten dan Gods eere en hunner Zielen Zaligheid, in hun gemoed niet mogten gedwongen worden, of tegens Gods uitgedrukt Woord, mitsgaders tegen de Nederlandsche Confessie genoodzaakt hunne Vergaderingen te verlaaten, ten ware zij lijf en goed in gevaar stelden. Dat (zeiden ze) behoorde hun in hun eigen Vaderland niet over te koomen, in 't welk zij en hunne Ouders zo langduurigen, zwaaren en bloedigen oorlog hadden helpen draagen en uitstaan, om van den Conscientiedwang bevrijd te worden. Daarom verzogten ze dat zijne Excellentie, overweegende, hoe men altijd hadt gehouden en bevonden, dat het dwingen der Conscientien een zeer landverderflijk kwaad was, alsnog geliefde op hun verzoek een gunstig besluit te neemen." Doch dit verzoek, even als alle andere, deedt geene baate.

Nogthans konden de *Rotterdamsche* Remonstranten niet besluiten, hunne onderlinge bijeenkomsten na te laaten. Veiligheidshalve besloot men dan, dezelve buiten de Stad te houden; deels om de ruimte, deels om niemand, om het leenen van zijn huis, aan boetvalligheid bloot te stellen. In eene Vergadering, bij *Kroorwijk*, op den negentienden Augustus, waren ruim tweeduizend menschen tegenwoordig, en onder deeze veele aanzienlijke burgers. Niet lang daar naa vergaderde men agter 't Slot van *Honingen*, ten getale van meer dan

dan drieduizend menschen. De Wethouderschap, hier van verwittigd, zondt eenige wagens met gewapende Soldaaten op de Vergadering af, onder 't geleide van zekeren Wijnkoper, die, voor 't leveren van een Predikant, in handen van het Geregt, eene groote somme gelds hadt bedongen. Doch, bij hunne komst, was de Predikatie geëindigd, en de Leeraar vertrokken. Zeker oud arm man, die in het Oude Mannenhuis de kost hadt, om het bijwoonen van de Vergaderinge bij het Slot van *Honingen*, voor de Regenten ontbooden zijnde, wierdt deswegen buiten het Huis en op straat gezet.

Ongunstig bleef alzo de toestand der Remonstranten, gelijk elders, dus ook te *Rotterdam*, tot op den dood van Prinse MAURITS, die hun altoos den voet hadt dwars gezet. Sedert dien tijd begonnen ze, van tijd tot tijd, hunne Vergaderingen te hervatten, welke zij, om de ongunst der tijden, hadden moeten opschorten. Zij waren aldaar zeer talrijk, en de Regeering vondt zwaarigheid in het stooren der bijeenkomsten, als vreezende, met reden, voor een bloedbad. Ook verklaarden de Afgevaardigden ter Dagvaart, vermogen noch gezintheid te hebben om de Plakaaten, in hunne Stad, ten uitvoer te brengen, waar omtrent, ter Staatsvergaderinge, op sterk aanhouden van 't Sijnode, geraadpleegd wierdt. Eindelijk wierdt de tijd gebooren, dat den Remonstranten, ook te *Rotterdam*, het bouwen van eene openbaare Vergaderplaats wierdt toegestaan. Dit viel voor in den Jaare 1628.

Niet veel merkwaardigs, de Geschiedenissen der Stad afzonderlijk betreffende, ontmoeten wij voor het Jaar 1672. Even als elders, raakte men ook te *Rotterdam* in rep en roere, eerst over den voortgang der Fransche Wapenen in de Provincie van *Holland*, en vervolgens over de verheffing van Prinse WILLEM DEN III tot de Stadhouderlijke waardigheid. Uit vreeze voor een onmiddelijken aanval op de Stad, was men te raade geworden, de burgerije te doen werken aan de Vesten. Doch toen men hier mede eenen aanvang hadt gemaakt, ontstonden 'er hevige klagten onder 't Volk, voorgeevende dat die arbeid hun verdroot. En wanneer de Wethouderschap, aan de klagten gehoor geevende, den arbeid wilde staaken, beschuldigde men dezelve van Franschgezindheid, en

af-

afkeer van *Oranje*. Een Vroedschap der Stad verzogt van zijnen post te mogen ontslagen worden, voorgeevende dat hij de aanstelling van den Prins VAN ORANJE noodig hieldt voor 's Lands welzijn, doch geenen kans zag om dezelve te bewerken. Zekere LEONARD VAN NAARSEN, reeds in den Jaare 1653, om eenige oproerige gesprekken, in regten betrokken, verscheen nu op het Stadhuis, den Heeren voorhoudende, dat men vrede met *Engeland* konde hebben, indien men den Prins Stadhouder maakte, als zijnde diens bevordering de eenige beweegreden, welke den Koning van *Engeland* hadt bewoogen om de Republiek te beoorlogen. Op een anderen tijd zag men eene groote menigte volks voor het Stadhuis zamenschoolen, en straks daar op eenige Afgevaardigden van hetzelve na binnen treeden, om de Wethouders te noodzaaken tot eene plegtige verklaaring en belofte, omtrent de verdeediging der Stad, even als de burgers onderling zich daar toe verbonden hadden. De grond deezer afvorderinge was, het vermoeden tegen eenige Regenten opgevat, zommige van welke men op straat aangerand, gescholden en gedreigd hadt. Vooral stondt in een kwaaden reuk bij 't gemeen de Pensionaris PIETER DE GROOT, Zoon van HUGO DE GROOT; deeze was van oordeel, dat de rust zoude kunnen hersteld worden, door het openbaar grijpen en straffen van de voornaamste roervinken. Doch de Regeering was te beschroomd, om dus sterk te durven doortasten. Ook telde men thans verscheiden Regenten op het Stadhuis, die de opschuddinge onder de hand begunstigden, vermids zij van dezelve hunne eigen vastigheid of hooger bevordering verwagtten.

In eene gestadige beweeging bleeven aldus de gemoederen te *Rotterdam*, tot op den achtentwintigsten Junij. De Burgerhoplieden, op dien dag, Burgemeesteren gevergd hebbende, de Vroedschap bij een te roepen, deeden in dezelve den voorslag, om, van wegen de Stad, eenige Gemagtigden te zenden na *'s Graavenhage*, en aldaar den Prins tot Stadhouder van *Holland* te helpen bevorderen. De vergaderde Vroedschap kwam, dien dag, tot geen besluit. Doch wanneer men, 's anderendaags, de Oranjevlag van den Toren te *Schiedam* zag waaien, was 'er geen houden meer aan de onstuimig hollende

lende Gemeente. Een Burgerhopman, die, bij 't uitgaan der Kerke, de Groote Markt bezet hieldt, vraagde de lieden, welke uit het gehoor kwamen *of ze Prins — dan Staatsgezind waren?* Zijner bedieninge onwaardig was de rol, welken de Predikant JAKOBUS BORSTIUS, bij deeze gelegenheid, volvoerde. Meer dan eens, te vooren, hadt hij zijnen ijver betoond voor het Huis van *Oranje*, door der Gemeente, van den predikstoel, in 't oor te blaazen, dat veele Leden der Regeeringe den Lande ongetrouw waren, en dat de reden van het kwalijk gaan van 's Lands zaaken was, omdat den Prinse geen hooger gezag wierdt opgedraagen. Thans, in de opschudding, welke te *Rotterdam* plaats hadt, tradt hij onder de hoopen volks, welke oproerig langs de Straaten trokken, hun vraagende „ Of zij niet begeerden, dat de Prins Stadhou„ der gemaakt wierdt? Of men het Eeuwig Edikt niet be„ hoorde te vernietigen? en of men den Prins niet behoorde „ te ontslaan van den Eed, welken dezelve, bij het aanvaar„ den van het Kapitein Generaalschap, hadt gedaan?" Eene algemeene toestemming weergalmde straks onder de menigte; die voorts na het Stadhuis getrokken zijnde, en het Oranjevaandel van hetzelve hebbende uitgestoken, de Vroedschap noodzaakte tot het neemen van een toestemmend besluit, raakende den opdragt van de Stadhouderlijke waardigheid aan Prinse WILLEM DEN III. Nog dien zelfden nacht moest de aanstelling door ondertekening bekragtigd, en van de Puije van 't Stadhuis worden afgekondigd. Ware dit agter gebleeven, het stondt geschapen, dat een goed deel burgers den Eed gestand zouden gedaan hebben, bij welken zij onderling zich plegtig verbonden hadden, den hals te zullen breeken aan de Regenten, die weigerden te tekenen, en de Huizen plonderen van de zodanigen, die de Stad zouden verlaaten. Om het uittrekken der verdagte Regenten te voorkoomen, hieldt de Burgerij de wagt aan de Poorten, en dezelve geslooten, om alzo de Ruiterij buiten te houden, ter handhaavinge van de rust der Stad derwaarts gezonden.

Het woelen hadt naauwlijks zijnen zat bekoomen, te *Rotterdam*, of 'er ontstondt, reeds in den aanvang der volgende maand, eene nieuwe opschudding. Eenige Gemagtigden der

Alge-

Algemeene Staaten, zekeren last zullende overbrengen aan den Admiraal DE RUITER, die met 's Lands Vloot op *Schooneveld* lag, namen hunnen weg over *Rotterdam.* Gekoomen, met het Jacht, aan de Delftsche Poort, wierden ze aldaar ontvangen, van de wagthoudende burgers, met een woest geroep *dat 'er Verraaders in waren.* Het vaartuig lag naauwlijks aan den wal, of eenigen vielen onverhoeds in hetzelve, vraagende *waar de Heeren heenen wilden?* Op het antwoord, *dat men den wil hadt na 's Lands Vloot, om den Generaal* DE RUITER *eenen brief van 's Lands Staaten te brengen,* begeerde men dien brief te leezen. Niets baatten de vertoogen, raakende de onbehoorlijkheid van dien eisch, en het gevaar der algemeenmaakinge van den inhoud. Men rustte niet, voor en aleer de Brief gesteld was in handen van eenen der burgeren, die, met plegtigen eede, de geheimhouding beloofde. Doch hij hadt den brief niet geleezen, of, binnen weinige oogenblikken, wisten de omstanders den inhoud, en vervolgens de geheele Stad. De grond der tegenwoordige onrustigheid, was het gerugt, van zekeren Engelschman afkomstig, die verhaald hadt van twee Engelsche Staatsdienaaren verstaan te hebben, dat zij volmagt hadden om met de Staaten den Vrede te sluiten, doch dat deeze denzelven met geenen ernst scheenen te verlangen. Dit gerugt ontstak de woede van 't gemeen, onder andere tegen de huizen van twee Vroedschappen, die geplonderd wierden. Daarenboven ontworp de Gemeente zekere punten, welke zij der Regeeringe voorhieldt. De punten behelsden het zenden van andere Afgevaardigden ter Dagvaart; het bekoomen van inzigt in de handelingen met *Frankrijk* en *Engeland,* en het sluiten van een spoedigen vrede met het laatstgenoemde Koninkrijk; verandering in de Wethouderschap door zijne Hoogheid; den erflijken opdragt van alle de voorregten, welke de Stadhouders ooit gehad hadden, aan zijne Hoogheid; voorts het in hegtenis neemen van eenige Regenten, onder andere van den Pensionaris PIETER DE GROOT, en het onbekwaam verklaaren van dezelve, en van hun naageslagt, tot in het Vierde Lid, om immer in de Regeering te kunnen koomen. Het laatste punt wierdt straks volvoerd, en eenige Heeren het gaan van het Stadhuis belet.

Zijne Hoogheid, hier van kennis bekoomen hebbende, betuigde daar over zijn ongenoegen, door eenen brief; die, egter, te *Rotterdam* voor verdagt wierdt aangezien. Nogthans wierden de aangehoudene Heeren ontſlagen. De Heer DE GROOT, een van dezelve, op ſtraat gekoomen, wierdt door iemand uit den hoop, die het Stadhuis omringde, met een mes gedreigd, voorts na binnen gedreeven, doch, op begeerte van het Volk, ſpoedig wederom ontſlagen.

Geduurende dit alles bleeven de oude Regenten nog al op het Kusſen, ondanks de herhaalde aanzoeken van zommigen aan zijne Hoogheid, om de Stad met derzelver tegenwoordigheid te vereeren, tot het maaken der begeerde veranderinge. Bij wijlen wierdt zijne Hoogheid verdrietig over het lastig aanhouden, en gaf blijk daar van in de wijze, op welke hij de Afgevaardigden ontving. Eenige Leden der Vroedſchap, ten gemelden einde, in 't Leger bij *Bodegraave*, den Prinſe toegezonden, wierden toegelaaten bij zijne Hoogheid, zittende te paerd en met gedekten hoofde, en ontvingen geen ander beſcheid, dan het antwoord, hun, over ſchouder, onder het voortrijden, toegeroepen: *Ik heb u zo dikmaals laaten zeggen dat ik niet koomen kan; ik kan niet koomen.* Verſcheiden vrugtlooze poogingen deeden, zedert, die van *Rotterdam*, om 's Prinsſen gunst te herwinnen. Doch zo ras hadt men van het ombrengen van de broeders DE WITT de tijding niet ontvangen, of twaalf voornaame burgers, in zekeren herberg bij een gekoomen, zonden, uit het midden hunner, eenige Afgevaardigden aan Burgemeesteren, met verzoek om Vroedſchap te doen beleggen; aan welke zij, voorts, het ſchriftlijke verzoek deeden, dat twaalf Vroedſchappen, die, zeiden ze, bij hen verdagt waren, van derzelver posten moggen verlaaten worden. Aan deezen voorſlag wierdt ſtraks voldaan, en de plaats der afgezetten met nieuwe Leden vervuld. Onder deeze waren 'er eenigen, die openlijk of onder de hand de jongſte beweegingen gevoed hadden. De Heer PIETER DE GROOT, reeds te vooren ten Lande uit geweeken, en thans van zijn Penſionarisampt verlaaten, ſchreef, zedert, uit *Antwerpen*, alwaar hij zich onthieldt, aan eener zijner Vrienden, *dat onder de nieuwe Regenten ſlegts twee perſoonen waren*,

waren, die eenige goederen hadden; terwijl de afgezette Vroedschappen, te zamen, meer dan drie millioenen rijk geweest waren. Naa deeze verandering kwam *Rotterdam*, allengskens, tot rust.

De Stad genoot deeze rust, tot in den Jaare 1690. Thans ontvonkte wederom het vuur der muitzucht onder de groote Menigte; en 't stondt geschapen dat de vlammen ten dake zouden uitslaan. De aanleiding tot dien verre uitziende Optoer, was de mildheid van eenen Burger-Bevelhebber aan zijne Schutters, die 's nachts, tusschen den acht- en negenentwintigsten Augustus, de wagt hadden op de hoofdwagt van 't Stadhuis; aan deeze hadt hij een half anker wijn ten beste gegeeven, om 'er zich dien nacht mede vrolijk te maaken. Eenigen der Schutteren, uitgezonden om den wijn te haalen, wierden met denzelven aangetast door de gebroeders VAN DER STEEN, Pagters der Wijnen, nevens hunne Oppassers of zo genaamde Verklikkers. Men wierdt hier op handgemeen, en een van 's Pagters Knegten, welke den Tamboer, die het Vaatje met wijn droeg, hetzelve wilde afneemen, door eenen der Schutteren dood gestooken.

Terstond hier op vervoegden zich de Pagters bij den Hoofdschout, den Heer JAKOB VAN ZUILEN VAN NIEVELD. Zeker Wijnkooper, KOSTERMAN genaamd, wierdt bij dien Heer aangebragt als schuldig aan den manslag, en nog dien zelfden nacht in hegtenisse genomen. Door Schepenen ondervraagd, en verdere kundschap ingewonnen zijnde, beleedt hij eerlang, den moord gepleegd te hebben, en wierdt voorts ten Zwaarde verweezen. Men volvoerde het vonnis, onder een geweldigen toevloed, waar van zommigen morden, dat de Lijder, door 't geweldig folteren des Pijnbanks genoopt, tegen beter weeten hadt bekend. 't Geen het Graauw nog meer versterkte in den waan van de onschuld des veroordeelden, was, dat de Scherpregter, door ontsteltenis, verscheiden maalen het Zwaard moest gebruiken, eer hij 't hoofd van den romp konde scheiden. Hier bij kwam nog, dat men 't gerugt deedt loopen, hoe de gemelde Trommelslager, zedert insgelijks in hegtenisse geraakt, uit een Venster zijner gevangenisse, geroepen hadt „ dat KOSTERMAN onschuldig veroordeeld, en hij zelve de „ daader was."

Meer was 'er niet noodig om het Graauw, buiten dat reeds op de Pagters gebeeten, tot uiterften te doen overflaan. Het rot oproerig te'hoop, en ftreeft na het huis des Pagters PIETER VAN DER STEEN, alwaar het alles deerlijk plonderde en verwoestte. Vrugtloos hadden de Burgemeesters, door 't doen roeren van den Trom, een aantal Schutters tragten te verzamelen, om dien moedwil te beteugelen; niemand wilde zich de zaak eens gehaaten Pagters aantrekken. Op de aankomst, egter, van eenen Burgemeester, verzeld van eenen van Stads Sekretarisfen, verftoof de plonderzuchtige menigte. Ook wierden, 's anderendaags, op verzoek der Pagteren, drie Kompagniën Ruiters en een goed getal Soldaaten uit den *Hage* na *Rotterdam* gezonden.

Het fchelden en raazen, inzonderheid op den Hoofd-Officier VAN NIEVELD, ging ondertusfchen zijnen gang, en klom hoe langer hoe hooger. Men ftrooide alomme door de Stad Schotfchriften, opgevuld met de haatlijkfte aantijgingen, waarbij al de fchuld van het doodvonnis van KOSTERMAN den Schout te last geleid, en hij zelve met den dood gedreigd wierdt. Op den vijfden van Wijnmaand uit den *Hage* in de Stad koomende, en met zijne Huisvrouw en Zoon langs den Buitenfingel gaande, wierdt hij gezien van eenigen uit het gemeen, die hem voor een *Bloedhond*, een *Moorder van* KOSTERMAN fcholden, en tot aan zijne wooning verzelden. De Heer VAN NIEVELD, zich thans zijns lijfs niet veilig oordeelende, ontboodt eenige Soldaaten, om hem en zijn huis te befchermen. Doch dit werkte niets anders uit, dan dat de toeloop nog grooter, en de moedwil dies te baldaadiger wierdt. Vergeefs zogt hij de oproerige menigte met woorden te paaien, en van daar te doen vertrekken. Zommigen zag men hunne Mesfen trekken, anderen met fteenen op de Soldaaten fmijten; die hier op verklaarden, „ dat indien ieder niet „ terftond zich van daar begaf, hun last medebragt, geweld „ met geweld te keer te gaan, en op de menigte met fcherp „ te fchieten." Doch 't Graauw, in ftede van hier aan te voldoen, beval den Soldaaten van daar te vertrekken; voor reden geevende, hoe zij zelven gefteld waren om voor de veiligheid der Stad te zorgen.

Tot

Tot nog toe was het bij woorden gebleeven. De verzamelde menigte, niet zwigtende voor de dreigementen der Soldaaten, hieldt de toegangen na het huis nog al bezet. Thans volvoerden de Soldaaten hunnen last, en onder den hoop schietende, troffen ze, gelijk het meer gaat bij diergelijke gelegenheden, den onschuldigsten van allen, die ter aarde vallende, de raazernij der menigte zo heftig deedt ontbranden, dat wel haast een hagelbui van steenen op de Krijgsknegten nederdaalde, die insgelijks van hunnen kant niet schuldig bleeven; eenigen wierden gedood, anderen zwaar gekwetst.

De gemoederen hier door langs zo meer verbitterd wordende, zwoeren de muitelingen, wraak te zullen neemen van het onschuldig bloed, 't welk voor hunne oogen vergooten was, al zoude zulks hun eigen leeven kosten. Straks begonnen ze na middelen om te zien, ter betooninge van hunne gevoeligheid. Eenigen vloegen op weg om zekeren Valbrug op te haalen, en alzo den Soldaaten het wederkeeren te beletten. Anderen streefden na de Wallen, en haalden van daar drie Metaalen stukken, welke zij vulden met kogels, oud ijzer, straatsteenen en 't geen ze verder bij de hand vonden. Hier mede schooten ze op het huis des Heeren VAN NIEVELD, en op de Soldaaten, die straks hier op om een goed heen koomen zogten. Het huis des Hoofd-Officiers en eenige andere wierden zeer zwaar beschadigd.

Burgemeesteren, ondertusschen, met schrik en ontsteltenis deeze hoogloopende beweegingen vernomen hebbende, deeden al wat ze konden om de gemoederen tot bedaaren te brengen, door zagte middelen; doch deeze niets baatende, namen ze de toevlugt tot andere, die, nogthans, in 't eerst eene strijdige uitwerking deeden. De Wethouders naamelijk deeden vier Kompagniën Burgers in de Wapenen verschijnen, en op de uitzinnige menigte aanrukken, om, ware 't mogelijk, dezelve het geschut afhandig te maaken, en verder tot bedaaren te brengen. Doch naauwlijks hadden de muitemaakers de gewapende Burgers in 't oog gekreegen, of zij zwoeren, indien ze nader kwamen, de Trompen van 't Geschut te zullen omdraaien, en op de Burgers losbranden.

„ Burgemeesteren, overtuigd dat het woedende Graauw, eenmaal aan 't hollen, voor geen geweld ſtaat, en zo veele Burgers aan de uitzinnige woede niet willende waagen, wierden thans te raade, eenen anderen weg in te ſlaan, in de hoope van langs denzelven de rust te zullen herſtellen. De Sekretaris WELSENES, verzeld van eenige Burger-Bevelhebberen, en op eenigen afſtand gevolgd van de Burgemeesteren, drong door tot dicht aan het geſchut. Hier het volk tot ſtilte vermaand, en gehoor gekreegen hebbende, vraagde hij, *wat hun begeeren ware?* 't Antwoord was „ dat zij de Soldaaten uit de „ Stad, en den Schout in handen wilden hebben"; 'er nevens voegende, dat indien de Burgerij nader kwam, zij op haar zouden losbranden.

De Regenten, geen anderen kans ter herſtellinge van de rust ziende, bewilligden in het vertrek der Soldaaten. Ook rukten de Schutters niet verder aan; 't zij uit vreeze voor 't geſchut, of omdat niemand den Schout wilde beſchermen. Midlerwijl hieldt het ſchieten den gantſchen nacht aan, inzonderheid op het huis van den Schout, die, den volgenden morgen, onder de aftrekkende Soldaaten, en als een Soldaat verkleed, nevens zijne huisvrouw en dochters, mede ter Poorte uittrok.

Naa dat nu de Soldaaten de Stad geruimd hadden, ſpeelde de baldaadigheid nog meer haaren rol. De Stukken geſchut, uit welke men den gantſchen nacht hadt geſchooten, wierden nu over den Brug gehaald, en recht voor het huis des Hoofdſchouts geplaatst, daar men terſtond de deur open en aan flenters ſchoot. Straks ſtoof men na binnen, daar alles geplonderd, verſcheurd en in ſtukken wierdt gebroken. Maar hier mede hadt de raazernij nog niet uitgewoed. Eenigen klommen op het huis, braken de ſteenen af, en wierpen dezelve na beneden; twee Manspersoonen en een Jongen verlooren hierbij het leeven; anderen wierden, door de nedervallende brokken, zwaar gekwetst. Dit plonderen en afbreeken duurde dien dag en den volgenden, zonder dat men zich eenige rust gunde, voor dat alles vernield ware.

Een andere hoop, midlerwijl, buiten de Stad na des Hoofdſchouts Lustplaats geſtreefd, rustte insgelijks niet, voor dat

'er

'er alles was verwoest. Een pragtig en kostbaar Tuinhuis, onder anderen, wierdt tot op den grond afgebroken, de boomen vernield en de schoonste wijngaarten beroofd en geschonden.

Onder dit alles hadden de Wijven mede niet stil gezeeten; met eene geheele bende, bij welke zich ook manlieden voegden, trok op na het Stadhuis, en eischte aldaar de loslaating van alle de gevangenen. Burgemeesteren, voor nieuw geweld vreezende, bewilligden in deezen eisch. Door deeze bewilliging stouter geworden, trok vervolgens het snood gespuis na het Spinhuis, en vorderde de loslaating van alle de Tugtelingen. Men stondt dit insgelijks toe, uitgezonderd van de zulken, die op den hals gevangen zaten. Zij rustten, egter, niet, voor dat de deuren der Gevangenisse open gezet, en alle de gevangenen waren losgelaaten.

Een gerugt kort hier naa ontstaande, dat 'er wederom Ruiters en Soldaaten in aantogt waren, sleepte men 't Geschut, waar mede men des Schouts huis gebenkt hadt, na de Delftsche Poort, en laadde het met yzer en steenen, om het naderende volk buiten te houden. Wijders hieldt men ook de Poorten der Stad geslooten.

Nog dien zelfden dag wierdt, van wegen de Wethouderschap, afgekondigd, dat de Schout van zijn Ampt verlaaten, en de President-Schepen was aangesteld om middlerwijl zijnen post waar te neemen. De onrust was met dit alles nog niet bedaard. Het huis van zekeren Schepen, als mede van eenen Pagter, wierdt met plondering gedreigd. Men mompelde om het Rouwwapen der dochter van den Heere VAN NIEVELD uit de Kerk te willen haalen; doch de Regeering voorkwam die heiligschennis, door het bij tijds van daar te doen wegneemen.

De Burgerij, ziende dat ten zij de verdere voortgang des moedwils kragtdaadig wierdt beteugeld, de geheele Stad gevaar van plonderinge zou loopen, besloot thans met meer ijvers te handelen. Een Vaandel Schutters, voor 't gedreigde huis des Schepens geplaatst, beloofde het te zullen beschermen, al zoude 't ook koppen kosten. Dit deedt den oproer allengskens bedaaren, en eindelijk geheel ophouden, toen eeni-

gen der voornaamste Oproerkraaiers gegreepen, in verzekering genomen en voorts na den *Hage* gevoerd wierden. Zommigen hebben aangetekend, dat eenige voornaame aanstookers van het werk, in Vrouwen- of Matroozengewaat verkleed, aan kostbaarder onderklederen bekend wierden voor anderen, dan zij zich uitgaven. Dit doet het als waarschijnelijk voorkoomen, dat onder deeze opschudding eene andere beweegreden verborgen lag, dan die dezelve eerst verwekt hadt. Misnoegen op zommige leden der Regeeringe zal daar toe den voornaamsten grond geleid hebben. Dit wordt te aanneemelijker, omdat Koning WILLEM, zedert, eenige leden van de Wet ontsloeg, en andere in de plaats stelde. Meerdere strengheid bij alle de Wethouders zou dien hoogloopenden muitlust, en het pleegen van veele moedwilligheden, geweerd hebben.

In den Jaare 1720 wierdt *Rotterdam*, zo wel als de overige Hollandsche Steden, gekweld van den duizelgeest des befaamden Aktiehandels. Onder de harsfenbeeldige vooruitzigten op geldgewin, wilde men hier niet ledig zitten. Diensvolgens besloot men tot de oprigting van eene *Compagnie van Asfurantie*, of Maatschappij van Verzekering. Op den tweeëntwintigsten Julij des gemelden jaars, op den middag, onder Beurstijd, wierdt de Inschrijving daar toe geopperd. Volgens het Ontwerp daar van gemaakt, zou de hoofdsomme of het ingeleide Kapitaal bestaan uit honderdentwintig tonnen gouds. Eene aanmerkelijke somme inderdaad; tot welke, evenwel, met zo veele graagte zich intekenaars aanbooden, dat, reeds 's anderen daags, de Aktien of aandeelen met eenen winst van vijfenzeventig ten honderd verkogt wierden. Deeze aandrift bewoog de hoofdbestuurders, de Intekening of de bij één te brengene hoofdsomme met nog dertig tonnen Gouds te vermeerderen; zo wel als de voorgaande, vonden ook deeze, binnen ongelooflijk korten tijd, deelneemers. Van elders is bekend, de spoedige verdwijning van deeze ijdele harsfenschimmen.

Niet zonder merkelijke opschuddingen verliepen ook te *Rotterdam* de merkwaardige Jaaren 1747 en 1748. Zo wel als elders, hadt men ook hier, zints eenigen tijd, gesproken van de verheffing van zijne Hoogheid Prinse WILLEM DEN IV tot

de

de Stadhouderlijke waardigheid. De meeste Regenten ſtonden in een ander begrip; zij moesten aldus, door het Gemeen, bewerkt en tot andere gevoelens gebragt worden. Lang wagtte men daar toe op eene dienſtige aanleiding. Deeze wierdt gebooren, zo ras de Zeeuwſche Marktſchippers de tijding bragten van het beſluit, in hun Gewest genomen. Men zag niet, te *Rotterdam*, de gemelde Schepen, met Oranjevlaggen, de Maas opkoomen, of een groote hoop Volks, meest Handwerkslieden, begeeft zich na het Stadhuis, om der Regeeringe hunne begeerte bekend te maaken. 't Was thans de dag der gewoone veranderinge der Regeeringe: hierom begeerde men, alvoorens tot de verkiezing van nieuwe Wethouders over te gaan, dat men zijne Hoogheid, den Prins van *Oranje*, tot Stadhouder zou verklaaren. Burgemeesteren, met deezen eisch verlegen, gaven tot antwoord, dien niet te kunnen inwilligen, zonder medeweeten der Staaten van *Holland*. Doch het Gemeen, met dit antwoord niet te vreden, ſloeg aan het morren, en dreigde een gevaarlijken opſtand, indien men aan hetzelve geene voldoening bezorgde. Dit bewoog de Wethouderſchap, zo veel de Stad aanging, den Prins van *Oranje* tot Stadhouder te verklaaren en door Afgevaardigden hier van kennis te geeven in *'s Graavenhage*. Naauwlijks hadt men dit beſluit in de Stad vernomen, of de lucht weergalmde van een ſchroomlijk en ſchrikwekkend gedruis van *Vivat Oranje!* De een zogt den anderen den loef af te ſteeken met Oranjetooizels. Van de voornaamſte gebouwen wapperden Oranje-Vaandels; de algemeene Vreugde wierdt nog hoorbaarder aangekondigd, door het luiden der klokken en het bulderen van het geſchut van Stads Wallen.

Zo gevaarlijk, ondertusſchen, dikmaals het wederſtreeven van 't Gemeen is, zo veel waagt men ook menigmaalen met het inwilligen van deszelfs dringenden eisch. Dit bleek bij deeze gelegenheid. Het Rotterdamſche Graauw nu zijnen zin hebbende gekreegen met opzigt tot zijne Hoogheid, en meenende de Regeering onder de knie te hebben, ſloeg voorts over tot veelerhande baldaadigheden. Onder den naam van op de gezondheid van zijne Hoogheid zich te willen vrolijk maaken, gingen ze rond bij de huizen om eenen drinkpenning te

te verzoeken. Die niet genoeg gaven naar hunnen zin, wierden gescholden en smaadelijk bejegend. Zelf schroomden ze niet, aan zommige huizen, aan welke de geevende hand niet wijd genoeg wierdt geopend, geweldenarijen te pleegen. De schrik, onder de vreedzaamen in de Stad, hier uit gereezen, bedaarde door de afkondiging van een streng verbod van alle soortgelijke moedwilligheden.

Een schrikwekkend gerugt vervulde eerlang de Stad met nieuwe opschudding. Te weeten, op den eersten Mai ontving men aldaar de tijding, dat eene Fransche vloot, sterk bij de veertig Schepen, aan den Hoek van *Holland* eene landing dreigde. Zonder onderzoek te doen omtrent de echtheid of valschheid deezer tijdinge, vergaderde terstond de Wethouderschap, en verscheen de Burgerij onder de Wapenen. Straks maakte men toestel om na buiten te trekken, en den vijand te gaan opzoeken. Met de grootste tederheid en aandoening nam elk afscheid van zijne vrienden en bekenden. Zo zigtbaar was de schrik op elks gelaat te leezen, zo bijster de ontsteltenis in de Stad, als of reeds de vijand voor haare Poorten ware.

Te midden deezer opschuddinge bragten anderen de geruststellende tijding, dat de gewaande Fransche Vloot niets anders was dan eenige Engelsche Oorlogschepen; of, gelijk andere verzekerden, dat de bedwelmende vreeze eenige Visschuiten voor eene Vijandlijke Vloot hadt doen aanzien. Hier van gaf de Wethouderschap kennis aan 't Gemeen; 't geen, egter, nog al een kwaad oog op de Regenten hebbende, daar aan weigerde geloof te slaan, voor dat het met eigen oogen nader berigt hadt ingewonnen. De dus ontdekte valschheid des verspreiden gerugts deedt elk in vrede nä huis wederkeeren.

De gemoederen, over deeze beweeging ontrust, waren naauwlijks bedaard, of zij ontvingen nieuwe stoffe tot angstvalligheid: deeze was de klagte van 't Gemeen over de bezwaarende lasten; als mede, het mismoegen, 't welk onder hetzelve heerschte over de wijze, op welke de openvallende zo genaamde kleine Ampten vervuld wierden. Te weeten op den zevenëntwintigsten September des Jaars 1747, begaf zich een goed getal Ingezeetenen na het Stadhuis, met een Verzoek-

zoekschrift, behalven eenige klagten over de drukkende lasten, welke thans moesten worden opgebragt, woordelijk van deezen inhoud:

„ Vooreerst, om alle Ampten, Officiën en Beneficiën van „ deze Stad en Jurisdictie van dien dependeerende, die tegenwoordig open zijn, en in 't vervolg van tijd open zullen „ vallen, publicq op het Raadhuis dezer Stadt, op te veilen, „ en aan de meest daar voor biedende te verkoopen, mids „ dat de koopers van de Protestantsche Religie zijn, en dat „ het hun zal vrij staan, om hunne gekogte Ampten en Officiën aan anderen te mogen verhuuren, of door anderen te „ laten bedienen, mits dat de huurders of bedienaars mede „ van de Protestantsche Religie, en bekwaame Subjecten zijn, „ om die Ampten en Officiën te kunnen waarneemen: waardoor het zal gebeuren dat veele gegoede Lieden, 't zij „ voor haar zelve, of voor hunne kinderen, twee, drie en „ meer Ampten, Officiën en Beneficiën zullen komen te koopen, en dezelve aanmerken als Lijf-Renten, daar zij eene „ behoorlijke Intrest Jaarelijks van kunnen trekken.

„ Ten tweeden: stellen zij aan de Edelmoedigheid van de „ Ed: Achtbaare Vroedschappen voor, of het niet heilzaam „ en noodzakelijk ware, voor onze Stadt, dat de Heeren „ Regenten hunne partikuliere Ampten en die van hunne Kinderen en Familien (die, buiten inkomsten van dien, door „ 's Hemels Zegen, uit hunne eigen Goederen, hun rijkelijk „ bestaan hebben) dezelve kordaat tot reddinge des Lands, „ en stijvinge der Finantien, offereerden; wij twijffelen niet „ of zulks zoude van gewenschte gevolgen zijn, en onder alle „ Welmeenende een naijver verwekken, om door zo een „ Edelmoedig voorbeeld aangespoort, zich in 't geven der „ vijftigste Penning, zelf boven hunne plicht en vermogen te „ kwijten, dewijl ieder die der zaken kundig is, en eenige „ zucht tot 's Lands welvaren heeft; hier duidelijk uit zien „ kan, dat uit de penningen der geoffereerde Ampten en „ Officiën, en uit de penningen der Ampten, die bij versterving vacant zullen vallen, en waarin de andere Steden dezer Provincie ons volgende, (waartoe wij groote hoope „ hebben,) groote sommen zullen werden geprovenieert, wel-

„ ke

„ ke penningen zuiver, zonder eenige afhoudinge, van tijd
„ tot tijd na '*s Hage*, in de Schatkist dezer Provincie wor-
„ dende overgebracht, dienen kunnen tot aflossing van 's Lands
„ schulden, en verligting van lasten, die het land en volk ge-
„ voelig drukken; wij twijffelen dan niet of Uw Edele, on-
„ ze Achtb. Vroedschap, door den zelve Patriottischen iever
„ aangedreven, zullen dit ons redelijk verzoek met een kor-
„ date en spoedige Resolutie goedkeuren en bekragtigen, enz.
„ 't Welk doende, enz."

Wij hebben dit Geschrift woordelijk geplaatst, om dat het kan dienen tot een staal van andere soortgelijke opstellen, welke ten dien tijde bij de Regeeringen wierden ingeleverd.

Niet weinig stondt de Wethouderschap bedremmeld over het verzoek, in dit Geschrift vervat. In den korten tijd, welken de Prins het Stadhouderschap hadt bekleed, reeds gehoorzaamheid aan zijnen wille geleerd hebbende, durfden de Heeren hier op niets besluiten, zonder alvoorens des Stadhouders goedvinden verstaan te hebben; die zich straks eene Lijst der Ampten deedt ter hand stellen, om in tijd en wijle daar op de noodige schikkingen te beraamen: met vermaaning aan de Burgers om zich midlerwijl stil en vreedzaam te gedraagen. Dit, egter, smaakte geenzins aan de driftigsten der Gemeente, die, onder het wagten op antwoord, een tweede Verzoekschrift opstelden, en in 't begin van November bij de Vroedschap inleverden, van een zo zonderlingen inhoud, dat wij niet kunnen nalaaten, hetzelve hier in zijn geheel te plaatzen, tot een voorbeeld, hoe stout en oneerbiedig men ten deezen tijde de Overheid durfde aanspreeken.

„ *Aan de Ed: Groot Achtb: Burgemees-*
„ *teren en Vroedschap der Stad Rot-*
„ *terdam.*

I.

„ De Edele Groot Achtb. Vroedschap, werd voor eerst
„ op het ernstigste verzogt, door alle welmeenende Patriotti-
„ sche

„ sche Burgeren der Stadt Rotterdam, als dat Haar Edele
„ aanstonds, zonder eenig delaij of verder uitstel, gelieven
„ favorabel te disponeeren op 't Request, door de Burgeren
„ voornoemt, aan U Edele Onze Achtb. Vroedschap gepre-
„ senteerd, op den 17 September laatstleden, wegens het
„ verkopen der openvallende Ampten, Officiën en Beneficiën,
„ en dat volgens den Inhoud van het voorsz. Request, zon-
„ der eenige restrictie daarin te maken, als alleen dat niemant
„ meer als een Ampt, Officie of Beneficie zal mogen komen
„ te koopen, het welk hem 's Jaarlijks te rendeeren komt aan
„ inkomste, de Somma van vierhondert Guldens en daar bo-
„ ven, het zij in Tractement en Emolumenten.

II.

„ Ten tweeden, verzoeken de bovengemelde Burgeren,
„ dat dadelijk, zonder eenige de allerminste uitstel, zal wor-
„ den achter het Raadhuis uitgestoken het Oranje Vaandel,
„ daar inne het Wapen van Zijne Hoogheid, den Heere Prin-
„ se van Oranje en Nassau, onzen hoogbeminden Stadhouder,
„ Kapitein en Admiraal Generaal der Unie.

III.

„ Ten derden, dat immediatelijk, naar het uitsteken van
„ het voorsz. Vaandel van zijn Hoogheid, zonder eenig ver-
„ toeven, aanstonds het klokje van het Raadhuis zal worden
„ geluid, en dat wel zoo lang, als men gewoon is bij Publi-
„ katie te doen, en na dat het klokje zal komen op te hou-
„ den, van de Puije van het Raadhuis, immediatelijk zal
„ werden afgepubliceert, als dat de Vroedschap heeft gecon-
„ senteert, geapprobeert en gearresteert, in het verzoek van
„ de Burgerij der Stadt Rotterdam, gedaan bij hun Request,
„ zoo als het zelfde is leggende, en overgegeven op den 27
„ September laatstleden, als voorsz. staat.

IV.

„ Ten vierden verzoeken de Burgeren, dat ieder Lid in
„ de

„ de Vroedschap, present vergadert zijnde, het voorsz. Re-
„ quest zal ondertekenen met hunne gewoone Hand Tekenin-
„ gen; inhoudende, dat zij op heden hebben geconsenteert,
„ geapprobeert en gearresteert, in het meergemelde Request
„ der Burgeren der Stadt Rotterdam, van dato den 27 Sep-
„ tember 1747 laatstleden, wegens het verkoopen van alle
„ openvallende Ampten, Officiën en Beneficiën, omme het
„ Geld daaraf koomende, te brengen, zonder eenige afhou-
„ ding, naar 's Hage, in 's Lands Kas, om gebruikt te wor-
„ den tot defensie van ons Lieve Vaderland, zoo als zijn
„ Hoogheid zal komen goed te vinden.

„ De Burgers verzoeken, dat aan Haar een getekende Co-
„ pije zal worden overgelevert, van de present zijnde Vroed-
„ schappen.

„ Edog, wanneer de andere Steden in de Provincie van
„ Holland, niet mogten komen hetzelve voorbeeld te vol-
„ gen, daar de Burgers dezer Stadt groote hoop op hebben,
„ dat gedaurende die tijd, de penningen die zullen worden
„ geprovenieert van alle openvallende Ampten, Officiën en
„ Beneficiën, dat de voorsz. penningen, zoo lang zullen wor-
„ den gesteld en gebragt voor Rekening van de Burgers in 't
„ gemeen, in de Wissel-Bank dezer Stadt, omme ultimo De-
„ cember 1748, ten overstaan van vier Gedeputeerdens uit
„ de Burgers, te worden gedistribueert, tot ontlasting van
„ de Verponding op de Huizen, daar de Burgerij zoo zwaar
„ onder zit te zuchten, en de Huizen, bij na de helft in de
„ waarde zijn gedeclineert, tot nadeel zelfs, bij verkoop,
„ van Stadt en Land.

V.

„ Ten vijfden, dat mede zoo zal worden gehandelt, met
„ alle zodanige Ampten, Officiën en Beneficiën, die door de
„ Heeren Regenten zelfs zullen worden afgestaan, of der-
„ zelver Kinderen en Familiën; niet alleen uit kordaatheid en
„ genereusheid, in navolginge van onzen Heere Stadhouder,
„ den Prinse van Oranje en Nassau; maar zelfs als strijdig
„ zijnde tegen hunne Caracters en Fatsoen; ja zelfs tot groot

„ dis-

„ disrefpect van eer, glorie en achting, van onze, zoo aan-
„ zienlijke Stadt, Stem in Staat hebbende, als is onze Stadt
„ Rotterdam.

VI.

„ Ten zesden, dat zijn Hoogheid, de Heere Prinfe van
„ Oranje en Nasfau, onze geliefde Stadhouder, Capitein en
„ Admiraal Generaal, enz. enz. enz. zal worden gefelt in
„ alle de Ampten, Prerogativen en Digniteiten die ooit zijn
„ Voor Vaderen hebben bekleed, en bij affterven (dat Godt
„ genadelijk noch lang verhoede) hetzelve recht erffelijk ko-
„ me op zijne Nazaaten, op de Mannelijke Descendenten, en
„ bij manquement van dien op de Vrouwelijke, op de zelve
„ voorwaarden als door de Edele Heeren van de Ridderfchap
„ in de Vergadering is voorgestelt.

VII.

„ Ten zevenden, dat de Ed: Ach'b: Vroedfchap door haare
„ Gedeputeerden ter Vergadering van Hunne Ed. Gr. Mog.
„ gelieven voor te ftaan, en de zaaken daar henen te diri-
„ geeren, dat alle Scheepvaart en Commercie, tusfchen de
„ Onderdanen van dezen Staat en Vrankrijk, mag worden
„ verboden; als mede die tusfchen deze Landen, en de zul-
„ ke, die door den Koning van Vrankrijk, zoo op de Keize-
„ rinne Koninginne van Hongarijen, als op ons geconquee-
„ teert zijn, opdat alle toevoer en fubfiftentie, die de Vijan-
„ den van onzen Staat, door de Onderdanen toegezonden
„ worden, daar door af te fnijden, enz. enz."

Een Verzoek- of liever Dwangfchrift, in zo dringende en dreigende bewoordingen vervat, vervulde de Rotterdamfche Regeering met vreeze, angst en ontroering. Die zulk eene taal durfden fpreeken, wierden aangemerkt als bekwaam tot verdere baldaadigheden. Door den nood geperst, en met reden beducht voor een zeer gevaarlijken Opftand, indien de eisch der dringende Burgeren niet wierdt ingewilligd, besloo-ten ze tot het doen van de volgende Afkondiging.

„ BUR-

„ BURGEMEESTERS en REGEERDERS der Stadt ROTTERDAM,
„ notificeeren en maken bekend bij dezen aan de Burgers en
„ Ingezetenen dezer Stadt, dat hunne Ed. Groot Achtb. op
„ huiden met goedvinden, en als daar toe door de Vroed-
„ fchap gequalificeert zijnde, hebben gerefolveert dat de Amp-
„ ten, Officiën en Beneficiën dezer Stadt, welke tot noch toe
„ hebben geftaan ter begevinge van de Heeren Burgemeeste-
„ ren in ieders vierendeel jaar, en tegenwoordig open en
„ onvergeven zijn, als mede die van dezelve natuur in 't
„ vervolg open zullen komen te vallen, van tijd tot tijd, op
„ het Raadhuis dezer Stadt publiek opgeveilt, en aan de
„ meest daar voor biedende zullen werden verkogt. Dat nie-
„ mant meer als een Ampt, Officie of Beneficie, voor zich
„ zelven zal mogen kopen en behouden; en dat de kopers
„ van dien moeten zijn van de Protestantfche Religie: Dat
„ het hen zal vrij ftaan om die, hunne gekogte Ampten,
„ Officiën en Beneficiën aan andere te verhuuren, om die te
„ bedienen en waar te neemen, mits dat die Huurders van de
„ Protestantfche Religie, en bequame Subjecten zijn. Dat de
„ penningen bij de verkoping van de voorfz. Ampten, Offi-
„ ciën en Beneficiën, te provenieeren, zuiver en zonder
„ eenige afzondering, zullen komen ten profijte van deze
„ Provincie, en van tijd tot tijd zullen worden gebragt aan
„ het Comptoir Generaal van Holland, in 's Gravenhage, ten
„ voordeele van de Finantie van deze Provincie, of wel an-
„ ders te worden geëmploijeerd tot gemeen nut van de Bur-
„ gers dezer Stadt, in gevalle bij de Regeering van andere
„ Steden van deze Provincie in de Verkoping van derzelver
„ Ampten, Officiën en Beneficiën ten voordeele van deze Pro-
„ vincie, niet mede mogt werden gerefolveert".

Deeze bewilliging, genoegzaam in de zelfde woorden, in welke het verzoek was gedaan, toonde ten duidelijkfte, hoe angftige vreeze de Wethouderfchap van *Rotterdam* voor de muitzuchtige menigte hadt bevangen. 't Gemeen, ondertusfchen, betoonde eene uitgelaatene vreugde over deezen uitflag der zaake; men wenschte elkander geluk met het voordeel, welk men den Lande hadt aangebragt.

Van

Van korten duur was onderttusfchen deeze opgetogenheid. Twee Afgevaardigden, na den *Hage* gezonden, gaven van het voorgevallene kennis aan den Stadhouder, die het gedrag der Burgerije, of liever van het dringende gedeelte van dezelve, zo euvel opnam, dat hij den Baron VAN WASSENAAR, Heer der beide *Katwijken*, en den Delftfchen Burgemeester VAN DER DUSSEN na *Rotterdam* zondt, tot het doen eener Afkondiginge in zijnen naame, in het flot van welke de Afkondiging van Burgemeesteren en Regeerderen van *Rotterdam*, op het ftuk der Ampten, verklaard wierdt voor *op eene onwettige wijze overdrongen en afgeperst, en dus te houden voor nietig en van geener waarde*; wordende voorts daarbij aan eenen iegelijk, van welken ftaat of rang hij zou mogen weezen, op het allerernftigfte verbooden, *de Regenten met woorden of daaden te beleedigen, veel min in het bewind van zaaken van Regeeringe de wet te ftellen, te dwingen of derzelver vrije deliberatien op eenigerhande wijze te ftremmen*: met bedreiging van 's Prinfen hoogfte indignatie, en de ftraffe aan de rustverftoorders, bij 's Lands Plakaaten gedreigd, aan de overtreeders van dit gebod.

Eene groote menigte volks hadt zich in tijds voor het Stadhuis vervoegd, in de verwagting van door 's Prinfen goedkeuring het afgedwongen befluit te zullen hooren bekragtigen. Maar hoe groot was hunne verflagenheid, wanneer zij, door den mond der Afgevaardigden, den Prins Stadhouder het gehouden gedrag openlijk hoorden afkeuren! Eensklaps was het nu gedaan met den Zegepraal, dien zij onlangs op de Regenten meenden behaald te hebben. Van hier ook dat het *Hofanna* in een vloekend *Kruist hem* verkeerde. De verbittering ftondt op elks gelaat te leezen. In 't oogenblik zag men eenigen hunne Oranjetooizels van de hoeden neemen, dezelve ter aarde werpen, en met voeten trappen, onder het roepen van *Oranje onder!* Zelf hoorde men eenigen zeggen: *Meent de Prins ons, die hem Stadhouder gemaakt hebben, te dwingen? 't Zal 'er nu nog anders gaan.* Op zommige plaatzen vondt men, 's anderendaags, 's Prinfen Afkondiging afgefcheurd, elders met drek en vuiligheid bemorst.

't Gemeen, egter, ziende dat het zijner Hoogheid ernst was, staakte alle verdere moeite en beweegingen, en kwam eerlang tot bedaaren.

Hoewel men, te *Rotterdam*, gelukkig vrij liep van de opschuddingen, elders verwekt uit haat tegen de Pagters, konde een gaursch uitzinnig bedrijf van zekeren Tabakskooper ligtelijk aanleiding gegeeven hebben tot zeer onaangenaame gebeurtenissen. Op zekeren dag zag men binnen de voorglazen van zijn huis een Molik van Stroo, hebbende de gedaante van een Mansperfoon; hij was gestoken in een pak oude versleetene klederen, en hadt een grooten Bril op den Neus. De voorbijgangers konden zich geen denkbeeld vormen, wat ze van deeze vertooninge maaken moesten. Het getal der aanschouweren groeide intusschen hand over hand; men maakte allerlei gisfingen, de eene redenloozer en vreemder dan de andere. De Tabaksverkooper behoorde tot de Gezinte der Roomschgezinden. Van hier dat zommigen uit den hoop, zich verbeeldende dat het vreemd Postuur aldaar met een schimpend oogmerk was geplaatst, wel dra openlijk begonnen te roepen: *Daar wil die Paapsche D...... zijne Hoogheid n.te verbeelden, en zeggen dat hij door de Franschen gebrild is.* Meer dan genoeg was dit geroep om de gemoederen gaande te maaken. 't Leedt ook niet lang of men bespeurde den toestel om het huis aan te tasten en te plonderen. Gelukkig bekwam de Regeering bij tijds hier van berigt, die straks het huis deedt bezetten en den bewooner in hegtenisse neemen. Bij zijne verhooringe voor mijne Heeren van den Geregte verklaarde deeze, geen ander oogmerk gehad te hebben, dan om met deeze vertooning aan zijne Buuren, welke tegen hem over woonden, iets te doen te geeven, waar aan zij hunne nieuwsgierigheid konden verzadigen, als die van den morgen tot den avond telkens op zijn huis en glazen gluurden. Zo argdenkende is dikmaals het Gemeen; zo kan een onschuldig bedrijf zomtijds voor den uitvoerder heillooze gevolgen hebben; zo dienstig is het geeven van gehoor aan de waarschuwinge, zich ook voor den schijn des kwaads te hoeden.

Te-

Tegen de verwagting van veelen, hieldt het eenigen tijd stan, gedurende welken de beweegingen, in andere Steden, over de verandering van Regeeringe, geenen invloed hadden op de inwooners van *Rotterdam*. Eindelijk, naa dat men eenigen tijd heimelijk hadt gemompeld, floeg men, in 't begin van October des Jaars 1748, de hand aan het opftellen van een Request, om het vervolgens der Gemeente ter ondertekeninge aan te bieden. De plaats, alwaar de tekening gefchiedde, en men ook nu én dan Vergaderingen hieldt, was het huis van zekeren GERRIT SNEL, Tabaksverkooper op de Boterfloot; bij hem voegden zich drie andere lieden, al zints eenigen tijd te *Rotterdam* bij den naam van *Patriotten* bekend. Onder opzigt en aanprijzing van deeze lieden gefchiedde de tekening, welke binnen kort zo veel opgangs maakte, dat men reeds op den achttienden der gemelde Maand bijkans zevenhonderd Tekenaars telde. Uit het midden van deeze wierden zes perfoonen benoemd, om, onder den naam van *Gekommitteerden*, het Gefchrift aan zijne Hoogheid te overhandigen, zo als op den negentienden gefchiedde.

De geheele inhoud van dit Verzoekfchrift is ons niet gebleeken; maar dit wel, dat eenige Leden der Wethouderfchap in hetzelve fchandelijk ten toon gefteld en van flinkfche handelingen befchuldigd wierden. Dit befluiten wij uit het gedrag der Heeren ENGELBERT VAN BERKEL, Hoofdofficier, THEODORUS VAN TEILINGEN en DIDERIK VAN HOOGENDORP, Raaden in de Vroedfchap der Stad *Rotterdam*. Ieder afzonderlijk gaven deeze Heeren Advertentien in 't licht; de eerfte beklaagde zich over eene befchuldiging, hem te laste geleid, als of hij zich fchuldig hadde gemaakt aan agterhouding van het aandeel der Armen in de Geldboeten, en het trekken van penningen van de Roomfche Kerken binnen de Stad; de tweede, dat hij een gedeelte van Stads grond, agter zijn huis gelegen, op eene onbehoorlijke wijze zich hadt toegeëigend; de derde, dat hij, in de hoedanigheid van Rentmeester van de Publieke Kerken der Stad, jaarlijks eene zekere hoeveelheid Turf gebruikte, zonder dat men wist, uit welke penningen dezelve betaald wierdt. Elk deezer Heeren beloofde eene aanzienlijke fomme gelds aan die hun de aangetijde misdaaden konden bewijzen.

wijzen. LAURENS VAN DER MEER, dien wij voorheen reeds hebben leeren kennen, en die de hand gehad hadt in de Amsterdamsche Opschuddingen, verzeld van nog zes zijner Medeburgeren, verklaarde zedert, bij openbaaren druk, geen deel gehad te hebben in deeze beschuldigingen, welke zij valsch en onwaar noemden.

Het Verzoekschrift was midlerwijl ter hand gesteld aan zijne Hoogheid, die terstond hierop Gemagtigden zondt na *Rotterdam*, om den toestand van zaaken in die Stad nader te onderzoeken. De Baron VAN WASSENAAR en de Raadsheer WILLEM PAAUW bekleedden thans wederom dien post. Zij kwamen in de Stad op den eenentwintigsten, en namen hunnen intrek in het Gemeenelandshuis. Zo wel als de Burgemeesteren en Leden der Vroedschap, hadden ook bij Hunne Edel Mogenden gehoor de bovengemelde, zo genaamde, *Patriotten*, opstellers van het hoonende Request.

Midlerwijl wierden bij Heeren Gemagtigden ingeleverd twee Verzoekschriften van een goed aantal Burgeren, in welke zij hunnen afkeer betuigden van den zwadder, dien de Laster op zommige Stads Regenten hadt uitgespoogen; met betuiging van hun genoegen over derzelver Stadsbestuur, en verzoek dat ze van hunne waardigheid en Ampten niet mogten verlaaten worden, zo als door eenige onrustige lieden wierdt begeerd.

Naa dat de Heeren VAN WASSENAAR en PAAUW een aantal berigten hadden ingenomen, deeden zij eenen keer na den *Hage*, om verslag te doen aan zijne Hoogheid. Bij hunne wederkomst wierden alle de Leden der Vroedschap bedankt, doch terstond daar op van nieuws aangesteld, op vijf Leden na, die van hunne waardigheid verlaaten bleeven; onder deeze bevonden zich de bovengemelde Heeren VAN BERKEL, VAN TEILINGEN en HOOGENDORP. De gemelde GERRIT SNEL en LAURENS VAN DER MEER geraakten zedert in een openbaaren pennestrijd; doch deeze hadt geenen invloed op de rust der Stad, die met de verandering der Regeeringe van nieuws hersteld wierdt.

Zints de verandering, op het heffen van 's Lands Gemeene Middelen, naa het Jaar 1748, ingevoerd, bespeurde men eene aan-

aanzienlijke vermindering ten aanzien van de Inkomsten, voortspruitende uit de Wijnen en Sterke Wateren. Reeds in den Jaare 1751 was men hierom bedagt, de zaaken op een anderen voet te schikken, om alzo het ledige in 's Lands Schatkist aan te vullen. Ten dien einde wierden de Wijnkoopers op eenen Eed gebragt, van hun vorderende de belofte van den Impost op de Wijnen, Mee en Azijnen, mitsgaders op de Brandewijnen en Gedistilleerde Wateren gesteld, niet te zullen fraudeeren, of doen fraudeeren. Grootlijks mishaagde deeze Eed zo aan de Amsterdamsche als aan de Rotterdamsche Wijnkoopers, alzo bij deeze, algemeener dan elders, het sluiken in zwang ging. Door de afkondiging van een ernstig Plakaat wierden de eerstgemelden tot reden, en het doen van den Eed gebragt, zonder dat 'er iet oproerigs voorviel. Niet zo gemaklijk ging het te *Rotterdam*, alwaar, bij deeze gelegenheid, eene geweldige beweeging voorviel. De Wijnkoopers, ter dier Stede, volhardden eenpaarig bij de weigering om den Eed te doen. Dit deedt den Wijnhandel geheel stilstaan, dewijl den Eedweigeraaren de Billjetten van Uit- en Inslag door de Kollekteuren geweigerd, en dus hunne Pakhuizen zo goed als geslooten gehouden wierden. Niet te onregt deedt dit hun vreezen, dat hunne neering zou verloopen, alzo de Burgers, die wijn begeerden te drinken, thans in de noodzaaklijkheid waren, denzelven van elders te ontbieden. Dit bewoog de Wijnhandelaars, uit het midden hunner, eenige Gelastigden te zenden na den *Hage*, om van 's Lands Staaten ontslag van den Eed te verzoeken. Doch zij keerden te rug, zonder iets te hebben kunnen uitwerken. Nogthans wilden ze de zaak niet geheel opgeeven. Men besloot nu, eenige bezwaaren op het stuk van den Eed op het papier te stellen, en dezelve te brengen onder 't oog van Zijne Hoogheid, om vervolgens door deszelfs voorspraak bij de Hooge Overheid ondersteund te worden.

Terwijl men met het opstellen der Memorie bezig was, gebeurde 'er een voorval, 't welk zeer gewigtige gevolgen naa zich sleepte. Gantsch onverwagt besloot zeker voornaam Wijnkooper, GERRIT HAGEDOORN genaamd, woonende in de Bierstraat, den Eed te doen, op den zeventienden Augustus

des Jaars 1751. Verschillende zijn de gissingen, wat hem hier toe bewoogen hebbe. Waarschijnlijk deedt hem daar toe komen, de dagelijksche vraag om wijn, en het aanzienlijk voordeel, 't welk zich hem dus aanboodt. Zeker is het, dat hij straks de handen vol werk hadt, met het afleveren van Wijnen.

't Kon niet uitblijven, of dit moest bij de overige Wijnhandelaars in 't oog loopen; te meer, indien 't waar zij, dat HAGEDOORN, in eene Vergadering, twee dagen te vooren gehouden, zich tegen den Eed verklaard hadt. Hoe 't zij, hij wierdt over het doen van den Eed aangesproken, door sommigen zijner Medebroederen; dit lokte eene menigte volks, bij zijne wooning en Pakhuis, die telkens aangroeide, zonder dat 'er eenige daadelijkheden voorvielen; tot in den avond, wanneer de onweerswolk, die hem al lang hadt gedreigd, zich in een vreezelijk onweder over hem ontlastte. Eer dezelve uitbrak, in eenen hagelbui van steenen, hadt HAGEDOORN zijn Woonhuis, en twee Pakhuizen, die naast hetzelve stonden, geslooten, doch, in den haast en bedremmeling, den sleutel in de deur van het eene laten steeken. Een getrouw Buurman, zulks vernomen hebbende, tradt toe, en haalde den sleutel uit de deur. Eenigen van 't woest gespuis, dit ziende, vraagden hem, of hij het met HAGEDOORN hieldt, en hem zogt te beschermen? waarop hij, voor eigen leed niet te onregt beducht, den sleutel weder gaf.

Midlerwijl was de Voorgevel van het woonhuis bijkans geheel van zijne glazen beroofd. Doch vermids de woestelingen, onder het schenden, verstonden, dat het huis door HAGEDOORN slegts in huur bewoond wierdt, keerden zij hunne woede op de Pakhuizen. Door middel van den sleutel hadden zij in 't eene den vrijen toegang; door middel van een Balk rameiden ze de deur van het andere open. Nu hadt de baldaadigheid en zwelgzucht een vrijen loop. Straks staat men aan 't vernielen van Flessen, Oxhoofden en Voedervaten. Tot den keel toe zoop men den gulzigen balg vol; dien men straks wederom ontlastte, om hem van nieuws te vullen. De kostbaarste Wijnen spoelden, tot eene aanmerkelijke hoogte, langs de straat, en vulden de Goten dermaate, dat eene Boot,

Boot, leggende op eene plaats in de Haven, alwaar eene Geut uitliep, bijkans boordevol wierdt. Dewijl men, onder het gulzig zwelgen, de reden, waarom men voorheen het huis hadt gespaard, scheen vergeeten te hebben, keerde het snood gespuis thans zijne woede derwaarts, om 'er nog verder zijnen moed te koelen. Doch dit wierd verhoed, door de aankomst van eene Kompagnie Burgers, onder het geleide van den Heere J. VAN ALPHEN. Evenwel hadt het gepeupel moeds genoeg om zich eenigen tijd te verdeedigen, door het werpen met flesfen en steenen, met zulk eene woede, dat eenigen der Schutters gekwetst wierden, en sommigen begonnen te deinzen. Doch door het voorbeeld des kloeken Kapiteins gemoedigd, en nog meer door de aankomst van eene tweede Kompagnie, vielen ze zo hevig aan op de woestelingen, dat ze wel haast, als schuwe rekels, met ingetrokken staart, afdroopen. De vaten, door het schendziek Graauw, zo vernield als geledigd, wierden op ruim tweehonderd Oxhoofden, en de schade, bij HAGEDOORN geleeden, begroot op achtduizend negenënzestig guldens, dertien stuivers, die hem, zedert, uit het Lands Kantoor binnen *Rotterdam*, vergoed zijn. De Wethouderschap beloofde kort daar op eene belooning van duizend Guldens, aan den aanbrenger van den eersten aanlegger der plonderinge.

Van eenige zeer veel gerugts maakende voorvallen, de Stad *Rotterdam* betreffende, moeten wij nog verslag doen. Het eerste gebeurde, in den Jaare 1783, op den Verjaardag van zijne Hoogheid den Prinse Erfstadhouder. Reeds verscheiden dagen vóór den gewigtigen dag, hoorde men zeer veel spreeken van toebereidzels tot Vreugdebedrijven op 's Prinsen verjaardag. Naar gelange de achtste Maart naderde, wierden deeze gerugten meer en meer algemeen. Men luisterde elkanderen in 't oor, dat elk Burger, zonder onderscheid, zou genoodzaakt worden, Oranje te draagen. Zelf ging de spraak, dat het gespuis reeds bezig was met rondloopen aan de huizen der Burgeren, om van dezelven geld te vraagen ter eere van den Prinse.

De loopende gerugten kwamen wel haast ter ooren der *Zakkedraagers*, een talrijk Gild hier ter Stede, en altoos ver-

maard door hunnen ijver voor *Oranje*. In de tegenwoordige drukte het onbetaamelijk oordeelende stil te zitten, verzogten zij aan Burgemeesteren verlof, om van den Stads Timmertuin te mogen haalen, eenen Eereboog, die, nu zeventien jaaren geleeden, hadt gediend ter gelegenheid der inhuldiginge van den Stadhouder, en aldaar zedert was bewaard. Het oogmerk van dit verzoek, was, dien Eereboog te plaatzen voor het Zakkedraagershuisje en vervolgens te verlichten. Burgemeesteren bewilligden in dit verzoek, buiten weeten der Leden van de Wet, aan welke zij eerst naderhand daar van kennis gaven. Op een Stads wagens en door Stads bedienden wierdt de Eereboog ter bestemde plaatze gebragt.

Eene dus ongewoone beweeging baarde ondertusschen geene kleine bekommering en verlegenheid onder de goede Burgerij, in de angstwekkende onzekerheid, hoedanig een einde dit alles zoude neemen. Nog benaauwder wierdt de angst bij veelen, zints men vernam, dat men, aan verscheiden huizen, onder de deuren briefjes hadt gevonden, bij welke plondering en de galg gedreigd wierden. Geen huis bleef vrij van het bezoek van 't bedelende Graauw; niemand bijkans durfde de aanzoekers met ledige handen afwijzen, vooral zints het rugtbaar was geworden, dat een zeer aanzienlijk Heer de verregaande milddaadigheid hadt geoeffend, om aan de rondloopende bende vijftien Dukaaten uit te deelen. Op zommige plaatzen ging het vraagen, of liever eischen en dwingen, gepaard met de uitspoorigste baldaadigheid. Zekere Juffrouw, om dat zij, naar den zin der bedelaaren, niet genoeg hadt gegeeven, wierdt aan het lichaam mishandeld, en ontkwam met moeite de handen van den onbezuisden hoop. Daar men de koenheid hadt, de rondloopers met ledige handen af te wijzen, sloeg men hier en daar de glazen in. Daarenboven hoorde men, bij wijlen, mompelen van het plonderen van de huizen van eenige voornaame Koornhandelaars, om reden dat 'er geen zeer groote voorraad van Koorn in de Stad, en het Brood reeds eens en andermaal was opgeslagen; alle 't welk, door 't onkundige Gemeen, aan de sterke verzendinge na buiten wierdt toegeschreeven.

Schrik

Schrik en vervaardheid vervulden, onder dit alles, de geheele Stad. Elk ſtil en vreedzaam Burger verlangde, en meende met regt te mogen verwagten, dat ter beteugelinge van deeze uitſpoorigheden, van de zijde der Regeeringe, de ſterke arm uitgeſtrekt en gepaste maatregels zouden genomen worden. 't Liep, egter, aan tot Vrijdag avond ten half zeven uure, 's daags vóór den Verjaardag, eer eene Kompagnie Burgers op het Stadhuis wierdt ontbooden. Eerlang wierdt dezelve verſterkt met eene tweede Kompagnie; den gantſchen nacht zonden zij Ronden door de Stad. Den volgenden dag bleef ook eene Kompagnie Burgers onder de wapenen.

Eindelijk verſcheen de lang gevreesde Saterdag. Het Graauw, van den kant der Burgeren tot nog toe geenen tegenſtand ontmoet hebbende, vierde thans den ruimen teugel aan alles, wat losgelaatene moedwil en baldaadigheid hetzelve in het hart gaf. Wijven en Jongens, pronkende met Oranjevaandels en opgetooide hoeden en mutzen, liepen bij troepen door de Stad, om aan de huizen geld te bedelen. De Zakkedraagers, Koornmeeters, Kruijers, Sleepers, Molenaars, alles was met die kleur uitgeſtreeken. De Vischmarkt was rijklijk opgeſchikt; de Waterpompen pronkten met Kroonen en Opſchriften. Alwie geen Oranje konde vertoonen, was zijns lijfs niet zeker. Zeker Kantoorbediende, die geen Oranjelint bij zich hadt, wierdt deerlijk gehavend. Op den Boterſloot dreigde men zekeren Heer in 't water te ſmijten, indien hij niet den oproerigen hoop ten wille ware om zijnen hoed te tooien met een Oranjelint, welk hij in zijnen zak hadt. Zelf liepen de Hellebardiers, de Lijfwagten der Burgemeesteren, niet vrij, maar wierden door geweld gedwongen, zich met de heerſchende leuze te ſieren.

Daar de uitgelaatenheid en woedende brooddronkenheid dus haaren rol ſpeelde, was men niet zonder reden beducht, dat dit alles eerlang in nog ſnooder feitelijkheden zou uitbarſten. Men vreesde voor plonderingen van deeze en geene Burgers. Sterk hoorde men reeds mompelen van eenen geweldigen aanval op het huis van den Heere Ambasſadeur VAN BERKEL. Doch dit onheil wierdt voorgekoomen door de gewapende Burgerij, hoewel dezelve, tot weeringe

Ffff 5 van

van de overige ongeregeldheden, tot nog toe geene hand hadt uitgeſtrekt. Behalven het wagt houden en beurtelings afloſſen van eene gewapende Kompagnie, hadt men de noodige maatregels beraamd, in gevalle van eene ondernomene plonderinge, om alle de twaalf Burger-Kompagniën terſtond in de wapens te doen verſchijnen. Men wil dat deeze ſchikking, hoe heilzaam en prijswaardig, beraamd en vastgeſteld was tegen het gevoelen van zeker voornaam Heer, die, in deezen onrustigen tijd, de veiligheid der Stad aan de gewoone Burgerwagt alleen wilde hebben toevertrouwd. Op dat de Vleeschhal, die op Saterdag gemeenlijk tot elf uure open ſtaat, aan het hollende geſpuis geene wapenen zou verſchaffen, wierdt dezelve reeds ten zes uure in den avond geſlooten.

Was het gedruis en krioel langs de ſtraaten der Stad, zo lang de dag lichtte, zeer geweldig en druk geweest, niet minder was hetzelve naa het vallen van den avond. Eenige oorden der Stad, vooral de agterbuuren, wierden ſtaatelijk verlicht, inzonderheid ook de Eereboog, door de Zakkedraagers voor hunne vergaderplaats geplant. Op verſcheiden plaatsen zag men vreugdevuuren branden, en hoorde 'er Zwervers en Snaphaanen afſchieten. Troepen van honderdvijftig tot tweehonderd Mannen, Wijven, Jongens, allen met Oranjelinten en ſtrikken bepronkt, zag men langs de ſtraaten zwieren. Eenigen gingen gebukt onder Eereboogen of Kroonen; anderen zwaaiden met fleſſen, uit welke zij den drank zo rijklijk in den gulzigen balg zwelgden, dat ze eerlang ſuiſebollende ter aarde ſtortten. Nu en dan vernam men de klugtigſte vertooningen, die het gefronste gelaat der bedrukte aanſchouwers wel eens deeden ontrimpelen, en, hoe geprangd het hart ook ware, een onwilligen lach afpersten. Dus zag men, onder andere, een Molenaarskar, met volk gelaaden, en in het midden van hetzelve den Molenaar, draagende op het hoofd eene groote Muts met Oranjelinten en ſtrikken, en houdende een verſierden pijp in den mond.

Nog meer ſchrikwekkende in de omſtandigheden en treuriger in de gevolgen, was eene andere gebeurtenis, welke voorviel op den derden April des volgenden Jaars 1784. In ſchriften, die geloof verdienen, ontmoeten wij, aangaande het al-

toos gedenkwaardig voorval, de volgende bijzonderheden. Het voorgevallene, op den achtsten van Maart des voorgaanden jaars, lag bij veelen, te *Rotterdam*, nog in versche en schrikwekkende geheugenisse. Met angst zag men nu wederom dien dag te gemoete, dewijl het Gemeen, hoewel beteugeld, egter niet was 't onder gebragt, en het stil gemompel of de openbaare uitingen van zommigen nieuwe tooneelen van Oproerigheden dreigden. Met regt waren hierom veelen van oordeel, dat, 't en zij daar tegen ernstige en kragtdaadige maatregelen beraamd wierden, de menigte nu, veelligt, op middelen konde bedagt zijn om haaren slag gewisser te neemen, en den spijt haarer voorgaande mislukkinge vergoeden.

't Bleek niet, hoewel de gevreesde Vreugdedag reeds op handen was, dat aan de zijde der Regeeringe, tegen het pleegen van geweld en tot het voorkoomen van opschuddinge, eenige middelen wierden in 't werk gesteld. Dit bewoog een aantal van honderdachtendertig meestal aanzienlijke Burgers, een Verzoekschrift te vervaardigen, en op den tweeden Maart in te leveren bij Schout, Burgemeesters en Schepenen, waarbij zij te kennen gaven, niet dan met schrik en verontwaardiging zich te herinneren, de ongeregeldheden, die, in het voorleedene jaar, onder voorwendsel van Vreugdebedrijven, hadden plaats gehad: waar door verscheiden der deftigste Ingezeetenen der Stad waren aangezet, om eene Bende van vrijwillige Schutters op te richten, om alzo diergelijke geweldige losbandigheden te voorkoomen of te beteugelen; en dat zij, uit hoofde van eenige voortekenen, welke men reeds bespeurde, met reden beducht zijnde voor soortgelijke ongebondene Vreugdebedrijven, en daar uit voortvloeiende verstooringe der openbaare ruste, diensvolgens zich keerden tot Hunne Ed. Gr. Agtbaarheden, met eerbiedig verzoek, dat bij eene openbaare Afkondiging, of op eenige andere wijze, mogt voorzien worden tegen de openbaare Vreugdebedrijven, als die tot zulke verregaande buitenspoorigheden aanleiding zouden kunnen geeven. — Een tweede Verzoekschrift, doch bijkans van gelijken inhoud en tot het zelfde oogmerk, ondertekend door drieëntwintig persoonen, wierdt, ten zelfden dage, bij de Regeering ingeleverd. Ondanks deeze verzoekschriften, wierdt,

wierdt, bij de Wethouderſchap, geen beſluit genomen tot het doen van eene Afkondiginge, doch daarom niet verzuimd, het neemen van gepaste maatregelen ter weeringe van oproerigheden.

Eindelijk verſcheen de geduchte dag; doch hij liep ten avond, met minder onrust, dan veelen zich hadden durven voorſtellen. Reeds in den voormiddag ten tien uure betrok eene Kompagnie Burgers de Wagt op 't Stadhuis, en wierdt, in den avond, door eene andere afgelöst. Men zag, in de daad, hier en daar, vooral in de Agterſtraaten en gemeenſte Buurten, de lieden met Oranjeſtrikken pronken, en Eerebogen oprichten, die 's vonds verlicht wierden, terwijl den gantſchen nacht, ter eere van Oranje, de Beker lustig rond ging, of anderen zich vermaakten met het aanheffen der bekende Deuntjes. Doch de waakzaamheid des Hoofdſchouts voorkwam of belette verdere buitenſporigheden. Zeker Presmeester, op den middag ter Beurze koomende, met een Oranjeſtrik op zijnen hoed, welken hij zommigen onder den neus duwde, met de ſchampere vraage, of dit niet fraai ſtondt, wierdt vrij ſonzagt van de Beurs geholpen. Het gerugt hier van, en dat hij deerlijk was geſlagen, zich ſpoedig door de Stad verſpreidende, lokte een grooten hoop van 't Gemeen, allen met Oranjeſtrikken getooid, na de Beurs; doch alzo de meeste Kooplieden reeds vertrokken waren, liep dit af zonder eenige daadlijkheid. 's Anderendaags verſcheen, van nieuws, eene menigte Oranjedraagers op de Beurs, en vraagde, tamelijk onbeſcheiden, aan deezen en geenen, of men hen insgelijks, zo als daags te vooren den Presmeester, van de Beurs zou durven afkloppen. Men verzogt hier op om bijſtand aan de Regeering, die ſtraks eenen Onderſchout met eenige Dienaars zondt. Het inſmijten van glazen, in dien zelfden avond, aan de huizen van eenige Kooplieden, wierdt geſtaakt, zo dra eene Kompagnie Schutters was op de been gekoomen.

Zedert dien tijd gaf de menigte, bij herhaaling, blijken van haare denkwijze en gezindheid, vooral des avonds, bij het optrekken der Burgerwagt. Doorgaans was het ſtil, wanneer een Kapitein, die geoordeeld wierdt aan 's Prinſen zijde over

te

te hellen, de Wagt betrok. Doch de Stad was vol gewoel, zo dikmaals een Bevelhebber, welken de naam naaging van Patriotsgezindheid, de posten moest bezetten. Als zodanig stondt inzonderheid in een zeer kwaad blad, bij het graauw, de Heer JAN JAKOB ELZEVIER, Kapitein van de Kompagnie No. IX, Raad in de Vroedschap en Luitenant Kolonel der Burgerije, en daarenboven bekend voor een ijverig voorstander van het Vrijcorps of Genootschap van Wapenhandel. Verscheiden maalen, bij het optrekken der wagt, hadt deeze, nevens zijne Kompagnie, die in bedrevenheid, in het behandelen van 't geweer, boven andere uitmuntte, ten doel gestaan aan de smaadheden en mishandelingen van 't woest gemeen. Van tijd tot tijd hoorde men onder den hoop den oproerkreet opgaan: *De Prins boven, Elzevier en het Vrijcorps onder: die het anders meent, dien slaa de Donder.* Zo hoop liep zomtijds de moedwil, het duwen en stooten der aandringende menigte, dat de Heer LEONARD VAN SWYNDREGT, op den tweeëntwintigsten Maart, als Luitenant, de Kompagnie geleidende, op een kleinen afstand van de Loopplaats, zijne Manschap moest doen halte houden en met Scherp laaden, om alzo eenen schrik aan te jaagen en ruimte te maaken; 't welk hem ditmaal ook gelukte. Vergeefs deedt de Wethouderschap, twee dagen laater, eene Waarschuwing afkondigen, waarbij de zulken, die de ter wagt trekkende Burgers, met woorden of daaden, beleedigden, gedreigd wierden, als verstoorders der algemeene rust, volgens de wetten van den Lande, aan den Lijve te zullen gestraft worden. Het kwaad groeide veeleer onder deeze Waarschuwing, en voorspelde eerlang de snoodste gruweldaaden.

De wolk, welke veelen, al zints eenigen tijd, hadden zien hangen, ontlastte zich eindelijk, op den derden April, in eenen der schroomlijkste Oproeren, van welke 's Lands Geschiedenissen gewaagen. Men hadt, reeds eenige dagen te vooren, hier en daar, Briefjes aangeplakt gevonden, in welke de zwaarste dreigementen, tegen den Heere ELZEVIER en deszelfs Kompagnie, wierden uitgeslagen, met bijvoeging dat dezelve, bij de eerste gelegenheid, zouden volvoerd worden. Op den gemelden dag was des avonds de beurt aan den Luitenant

tenant Kolonel, om de Wagt te betrekken. Op het gewoone uur der zamenkomste was de toevloed van volk, op de Loopplaats, grooter dan naar gewoonte. Achtenveertig Adelborsten, die, benevens de Onderofficieren der Kompagnie, zich onlangs hadden verbonden, ter beveiliginge van de rust der Stad, het hunne te willen toebrengen, verscheenen op de Vergaderplaats. De Luitenant VAN SWYNDREGT, zou thans de Manschap opleiden. Dewijl de ongemeene toevloed van volk en het dreigende gelaat van veelen hem scheenen te voorspellen, dat 'er iet kwaads broeide, en de optogt, veelligt, konde verhinderd worden, wierdt hij te raade, de Rotgezellen, op staanden voet, af te zenden na de Poorten, op dat deeze bij tijds bezet worden, en niet over den gewoonen tijd zouden open blijven. Met de Adelborsten was hij nu voorneemens, den optogt voort te zetten na het Stadhuis, de Hoofdwagt der Schutterije.

Op eene zeer onaangenaame wijze, wierdt hij, een tijd lang, hierin verhinderd. Een geweldige aandrang der rondstaande menigte, verzeld van een verdoovend geschreeuw van *Hoezee!* en *Oranje boven!* scheen de Adelborsten uit elkander te zullen dringen, en belemmerde den Bevelhebber in het geeven van de noodige bevelen. De Heer VAN SWYNDREGT tradt hierop na het volk, verzogt, met minzaame woorden, en herhaalde driemaalen dit verzoek, om zich stil te houden en plaats te maaken, herinnerende hun tevens de jongste Waarschuwing der Regeeringe; doch verzuimde tevens niet, 'er nevens te voegen, in gevalle van wederhoorigheid, te zullen genoodzaakt zijn, kragtdaadiger middelen te baate te neemen.

In stede van het bedoelde oogmerk te bereiken, wrogt deeze waarschuwing des kloekmoedigen Luitenants het tegendeel. Het dringen en schreeuwen nam hand over hand toe, terwijl men tevens, van ginds en elders, met vuiligheden zag werpen. Een onverlaat, in 't bijzonder, op welken de Heer VAN SWYNDREGT, al van den beginne, het oog hadt gehad, als hebbende den toon gezet aan den oproerkreet, drong met geweld door; 't geen den Luitenant hem deedt verzoeken plaats te maaken, op dat hem niet iet ergers mogt wedervaaren.

Doch

Doch de kaerel, verre van hier aan te voldoen, ligtte zijne hand op, en floeg, met den fchroomlijke vloek: *Wat wou jy D. . d. . me doen met je Bajonet*, zeer zwaare dreigementen uit. Thans geboodt de Luitenant aan de Dienaaren der Justitie, die, volgens affpraak met den Hoofdfchout, nevens eenen Onderfchout, zich aldaar bevonden, den booswigt gevangen te neemen, en tusfchen de Pelotons in bewaaring te ftellen. Nieuwe beweeging, zo als men ligt kan denken, verwekte dit onder het fnood gefpuis. Men deedt alle moeite om den gevangene te ontzetten: zo dat men genoodzaakt was, de Geweeren te vellen om meester te blijven van den roervink. Een der Geregtsdienaaren wierdt, bij die gelegenheid, door het muitende graauw gekwetst.

De moed en bedaardheid des bevelhebbenden Luitenants en zijner onderhoorige Manfchap bragt eindelijk te wege, dat met den optogt een aanvang wierdt gemaakt. Om de menigte des Volks, 't welk, op de Nieuwmarkt en bij de Vleeschhal, gefchaard ftondt, en vermids het loopende gerugt, dat hetzelve van middelen tot den aanval voorzien en daar toe gezind was, wierdt de Heer VAN SWYNDREGT, uit eene wijze voorzigtigheid en om Burgerbloed te fpaaren, zeer verftandig te raade, eenen omweg te neemen. Doch in zijnen optogt was hij naauwlijks in de Baanftraat gekoomen, of de menigte, die op hem gewagt hadt, drong van agteren op, loste eenige geweeren, wierp met fteenen op de Kompagnie, en dreigde dezelve met Mesfen te verftrooien. Dit deedt den Heer Luitenant aan alle zijden Front maaken, en het agterfte Peloton, 't welk den meesten drang moest verduuren, vuur geeven; doch met zo veel beleid en omzigtigheid, dat de meeste fchooten boven den man gingen. Een der voornaamfte roervinken, om de woedende menigte nog meer aan te hitzen, riep hier op, dat men flegts met los kruid fchoot; doch wierdt, om deezen moordkreet, terftond in hegtenisfe genomen.

Ondertusfchen was dit vuuren niet geheel zonder vrugt geweest; men hadt 'er eenige ruimte door gekreegen, en begon van nieuws den optogt. Tot een blijk van zijne bedaardheid en beleid, en in 't beşef van het dreigende gevaar, 't welk der

der manhafte Bende boven 't hoofd hing, hadt de wakkere VAN SWYNDREGT vooraf iemand na het Stadhuis gezonden, om de kleine Alarmklok te doen kleppen, om aldus hulp te erlangen, en andere Kompagniën op derzelver Loopplaatzen te doen vergaderen. Langzaamerhand en met de uiterste moeite bereikte onze Kompagnie, door den aanhoudenden en zelf meer en meer toenecmenden aandrang, het Stadhuis, 't welk terstond, zo veel doenlijk was, door een klein getal Burgers wierdt bezet. Men leverde na ook de twee gevangenen over.

Midlerwijl vervoegde zich de bevelhebbende Luitenant in de Kamer van mijne Heeren van de Wet, om van het voorgevallene verslag te doen. Doch hij hadt zijn berigt nog niet volledig gedaan, of men kwam hem aanzeggen, dat men het niet langer konde houden, uit hoofde van het aanhoudend werpen met steenen. Straks begeeft hij zich na buiten, wenkt het volk en verzoekt hetzelve om ruimte te maaken. Men luistert niet naar zijne waarschuwinge; men drijft veeleer den spot met dezelve, en vaart voort met het werpen van een hagelbui van steenen. Geenen kans ziende om der woede meester te worden, gaf thans de Heer VAN SWYNDREGT bevel, onder den hoop te schieten. Aan den eenen kant kreeg men hier door eenige ruimte, doch de aandrang wierdt te grooter aan de andere zijde. Een kaerel, houdende eenen steen in de hand, en gereed om dien te werpen, wierdt hier in verzekering genomen.

Naa verloop van eenigen tijd kwam eindelijk de Kompagnie No. X. tot bijstand aanrukken; welke straks het Stadhuis bezette, terwijl de Manschap van den Heere VAN SWYNDREGT de Hoofdwagt betrok. Het luiden van de groote Alarmklok, inmiddels, op last van mijne Heeren van de Wet, geschied, deedt allengskens alle de twaalf Kompagniën in de wapenen verschijnen. De Heer Luitenant Kolonel ELZEVIER, ondanks de dreigementen, welke men, ten zijnen huize, tegen hem hadt uitgeslagen, verzeld van zijnen huisknegt en nog twee andere persoonen, begaf zich insgelijks na het Stadhuis, alwaar hij met aandoeningen van hoogagtinge ontvangen wierdt, en zijne Manschap den verdienden lof gaf, wegens de betoonde kloekmoedigheid.

Eene

Eene heilzaame uitwerking badt het opkoomen der gewapende Kompagniën; de menigte week uit elkander; veelen begaven zich na hunne huizen, en 's morgens ten vier uure was alles ſtil in de Stad. Onder het Stadhuis, egter, ontſtondt, van nieuws, beweeging, door toedoen van eenige Rotgezellen, welke men hierom de wagt deedt ruimen en na huis keeren. De twee Kompagniën hielden post onder 't Stadhuis, tot 's voormiddags ten tien uure, wanneer zij, door twee andere, wierden afgelost; dit duurde, bij verwisſeling, tot den volgenden Maandag, den vijfden der maand. Doch, even als of het muitende volk op zijne luimen lag, om bij de eerſte gelegenheid zijnen ſlag waar te neemen, de laatſte Kompagnie was, 's Maandags, niet van 't Stadhuis getrokken, of 'er ontſtondt, voor 't huis van eenen der Adelborſten der Kompagnie van den Heere ELZEVIER, eene nieuwe zamenrotting, die, evenwel, door het in de wapenen verſchijnen eener Kompagnie, ſpoedig verſtrooid wierdt.

Wij kunnen niet nalaaten hier aan te merken, en veelen onzer Leezeren zullen het met verwondering verneemen, dat van de Kompagnie, welke, 's daags naa dien ſchroomlijken nacht, in de wapenen verſcheen, om de Kompagnie van den Heere ELZEVIER aan 't Stadhuis af te losſen, veelen met Oranjelinten waren uitgeſtreeken.

In deezen oproer waren zes muitemaakers gekwetst, een van welke, weinige dagen daar naa, aan zijne wonden overleedt.

Met het ſtillen van den opſtand was de haat tegen de Kompagnie No. IX niet uitgeroeid. Dit bleek eenige weinige dagen laater, wanneer een der Adelborſten van dezelve, door een vermomd kaerel, bij avond, op ſtraat verraaderlijk aangevallen en met een Mes wierdt getroffen; zonder hem, evenwel, eenig ander letzel, dan eene kleine kwetzuure aan zijne eene hand, toe te brengen. Aan den aanbrenger van dien verraaderlijken toeleg wierdt, 's anderendaags, bij openbaare Afkondiging, eene belooning van duizend Guldens beloofd; terwijl tevens Hunne Ed. Groot Agtbaarheden de Officieren en Adelborſten der meer gemelde Kompagnie in derzelver bijzondere beſcherming namen.

Schout, Burgemeesters en Schepenen gaven, eenige dagen naa dit voorval, aan de Staten van *Holland* kennis van het gebeurde, in een uitvoerigen Brief, in welks ſlot zij verklaaren „ Dat hoe zeer zij niet geheel buiten inquetude zijn, dat „ eenige ſchriftlijke verzoeken aan hun bij herhaaling gedaan, „ welke door het groot getal Requestranten, als *dringende* „ kunnen worden aangemerkt; en welke tendeeren, dat het „ Reglement voor het Corps Vrijwillige Schutters binnen deze „ Stad nimmer moge worden geapprobeert, maar integendeel „ de opregting van hetzelve Corps vernietigt, mogelijk aanleiding zouden kunnen geeven, dat de rust hunner Stad „ wederom gevaar zoude loopen, zij hoopten, zoo veel „ mogelijk, daar tegens te kunnen waken, en zich vleiden, „ die te kunnen bewaaren: ten minſten zoo lang 'er zich geene redenen konden opdoen, om te vreezen, dat de reſpec„ tive Kompagniën Burgers ſchroomagtig zouden kunnen zijn, „ om zig tot de handhaaving van die gewenschte rust te laa„ ten gebruiken."

Onder dit alles bleeven veelen, op het Genootſchap, zeer fel gebeeten, en was de Heer VAN SWYNDREGT, veiligheidhalve, na *Amſterdam* geweeken. Een verzoekſchrift, onder 't welk men ruim vierhonderd naamen las, wierdt eerlang bij de Wethouderſchap ingeleverd, waarin de Ondertekenaars verklaarden, de oprichting van eene Bende vrijwillige Schutters aan te merken als volſtrekt onnoodig ter weeringe van onrust; als mede, dat het misnoegen en de onlusten, welke in de Stad plaats hadden, eeniglijk moesten toegeſchreeven worden aan de oprichting zelve van het Vrijcorps: waarom zij verzogten, dat het Vrijcorps vernietigd, en in het toekoomende alle zodanige Genootſchappen mogten geweerd worden. In 't begin van Mai vondt de Regeering goed, aan dit verzoek te voldoen, bij een eenpaarig beſluit van alle de Leden, volgens 't welk het gegeevene verlof, tot het oprichten van een Corps Vrijwillige Schutters, ingetrokken, en vervolgens, voor zo verre het gemelde Corps reeds eenige vastigheid mogt hebben bekoomen, wierdt vernietigd.

Omtrent den zelfden tijd deeden Hunne Ed. Gr. Agtbaarheden openlijk van de Puije van het Stadhuis afkondigen, dat

dat zij, onderricht geworden zijnde, dat zommige Burgers, de Nachtwagt zullende houden onder het Stadhuis, in het op- en aftrekken, en geduurende derzelver verblijf aldaar, zo door het draagen van gekoleurde Linten en Kokarden, als door een onbekend en onbehoorlijk geschreeuw, aanleiding gaven tot het flooren van de goede orde, welke zij verpligt waren te handhaaven, om die reden wel ernstig verbooden, door het draagen van gekoleurde Kokarden, op de Wagt, zich van anderen te onderscheiden, onder bedreiging van zekere daar op gestelde boeten.

Eene korte tusschenpoozing van kalmte volgde op den nu eenigzins bedaarden storm; maar 't was eene kalmte, even als in geduchte onweders, die alleenlijk diende om kragten te verzamelen, en eerlang met vernieuwde woede uit te breeken. Uitgezonderd eenige kleine voorvallen en persoonlijke mishandelingen, bleef *Rotterdam*, drie maanden, vrij van daadelijken oproer.

't Ontbrak ondertusschen niet, in gemelde Stad, aan onrustige gemoederen, die, uit eigen beweeging, of door anderen daar toe aangezet, het smeulend vuur, heimelijk, zogten aan te blaazen, en, ware 't mogelijk, met herhaalde woede, ten dake te doen uitslaan. Onder deeze muntte bovenal uit, de befaamde, in de wandeling genaamde KAAT MOSSEL, dus geheeten naar de kostwinning, met welke zij zich geneerde. Veel heeft deeze Vrouwspersoon van zich doen spreeken. Eer wij voortgaan tot een berigt wegens de verdere oproerige beweegingen te *Rotterdam*, oordeelen wij het niet ondienstig, haar bedrijf en wedervaaren, den Leezer onder 't oog te brengen, uit echte en geloofwaardige bescheiden, welke ter onzer kennisse zijn gekoomen.

't Was dan op Zondag, den dertienden van Zomermaand des Jaars 1784, dat KAAT MOSSEL, in gezelschap van haare Dochter, nevens derzelver Vrijer, zekere KEET SWENK, met nog eenen Manspersoon en een Jongetje, allen met Oranjelinten rijklijk uitgestreeken, in een zo genaamden Janplaisierwagen, een togtje deeden na *'s Graavenhage*. Ten tien uure hielden zij aldaar stil, op de Prinsegragt, voor het huis van eenen PIERRE L'AVOINE, eenen van 's Prinsen huisbedienden.

Hier vertoefden zij omtrent een uur, reeden vervolgens na de Parade, hielden 'er een kort gesprek met zekeren Kapitein van de Gardes Dragonders, en nog een anderen Officier van de Hollandsche Gardes, en vervoegden zich vervolgens, uit hunnen wagen getreeden zijnde, recht voor het Front der optrekkende Manschap. Hier vertoefden ze tot dat het Krijgsvolk was afgetrokken: waar naa ze wederom in het rijtuig klommen en na 't Huis in 't Bosch reeden. Van daar keerden ze te rug na *'s Hage*, hielden het middagmaal bij gemelden L'AVOINE, deeden daar naa eenen keer na *Scheveningen*, alwaar zij een kopje Thee gebruikten, in de Herberg *het Jagertje*, en keerden, tegen den avond, te rug na *Rotterdam*.

Veel geruchts verwekte vervolgens dit Speelreisje in *'s Graavenhage*; men luisterde elkander in 't oor, men sprak zelf overluid van veele zeer bedenkelijke voorvallen en bijzonderheden, welke, te deezer gelegenheid, zouden gebeurd zijn. Gekommitteerde Raaden kreegen 'er insgelijks de lucht van: en vermids de loopende gerugten een geloofwaardiger voorkoomen hadden, dan loutere straatvertellingen, oordeelden zij zich gehouden, daaromtrent nader onderzoek te doen. Diensvolgens gaven ze last, zo aan de Regeeringe van *'s Graavenhage*, als aan den Prokureur Generaal van het Hof, tot het inwinnen van noodige kundschap, en hun deswegen te dienen van berigt.

Het verhaal, door zekeren BAREND BAAS, Kastelein in 't Heeren Logement, aan de Magistraat van *'s Hage* gedaan, en met Eede bevestigd, kwam hoofdzaaklijk hier op neder: „ Dat hij, op den gemelden Zondag, het Bosch ingaande, „ langs het Kerkpad, Zijne Hoogheid, verzeld van twee Hee„ren, hem bij naame onbekend, zag vooruit gaan na de „ Oranjezaal; dat hij verder heeft gezien, dat Zijne Hoogheid „ gekoomen op de hoogte alwaar de Tenten staan, KAAT MOS„SEL bij de Tenten stondt, en Zijne Hoogheid door haar en „ haar gezelschap beleefd wierdt gegroet; dat Zijne Hoogheid „ dat gezelschap toegesproken, doch hij niet gehoord hadt, „ wat Zijne Hoogheid zeide, maar van andere menschen, die „ dicht daar bij stonden, welke hij niet kende, doch die hem

„ voor-

„ voorkwamen fatsoenlijke lieden van *Rotterdam* te weezen,
„ hadt verstaan, dat Zijne Hoogheid zou gevraagd hebben
„ aan KAAT MOSSEL en haar gezelschap, of zij niet van *Rot-*
„ *terdam*, en met een Wagen aan de Parade geweest waren;
„ dat hij wijders heeft gezien, dat een van de twee Heeren,
„ die Zijne Hoogheid verzelden, naa dat deeze reeds eenige
„ schreden was vooruit gegaan, eenige weinige woorden hadt
„ gewisseld met KAAT MOSSEL, of iemand van haar gezel-
„ schap, zonder dat hij, egter, de woorden zelve hadt ver-
„ staan; dat terwijl de twee manleden van het gezelschap
„ van KAAT MOSSEL in eene der Tenten waren gegaan, om
„ een glas Bier te drinken, zij zelve en de bijhebbende
„ Vrouwspersoonen voor het huis hadden gewandeld, groe-
„ tende inmiddels de Lakeien en Hellebardiers, die aldaar
„ stonden; dat hij wijders, naa verloop van ongeveer een
„ kwartier uurs, een Gaazen Valgordijn voor een der Schuif-
„ raamen hadt zien ophaalen, en vervolgens aan dit Raam
„ verschijnen eene Dame, die hem voorkwam Haare Konink-
„ lijke Hoogheid te zijn, en kort daar op, aan een ander
„ Raam, de twee jonge Prinsen, met een Heer, die hen on-
„ der 't wandelen altoos verzelt; dat KAAT MOSSEL en haar
„ gezelschap de jonge Prinsen beleefd gegroet, en, toen haar,
„ door gemelden Heer, gevraagd wierdt, of de jonge Prinsen
„ niet braaf groeiden, geantwoord hadden, *dat de Jonge*
„ *Hoogheidjes, sints dat zij haar voorleeden jaar te Rot-*
„ *terdam hadden gezien, zeer wel gegroeid waren;* dat
„ daar op de jonge Prinsen van het Raam geweeken, en de
„ Vrouwspersoonen, naa nog een kwartier toevens, met haar
„ gezelschap, op den Wagen waren geklommen, rijdende den
„ Bezuidenhoutschen Weg op, terwijl hij zelve het Bosch
„ inwandelde."

De Wethouders van *'s Graavenhage*, daarenboven, verno-
men hebbende, dat KAAT MOSSEL, bij haare komst ten huize
van L'AVOINE, aan deszelfs huisvrouw eenen Brief hadt over-
handigd, verklaarde deeze, daar over ondervraagd zijnde, en
met de plegtige verzekering onder Eede „ Dat zij den Brief
„ hadt verbrand, doch dat dezelve door zekere Juffrouw DE
„ LANGE, woonende te *Rotterdam*, ondertekend, en door

„ haar zelve, althans van haarentwege, geschreeven was; dat, „ voor zo verre zij zich konde herinneren, zonder in de „ eigen bewoordingen te willen behaald zijn, die Brief be„ helsde, *dat zij, te weeten Juffrouw* DE LANGE, *aan* „ KAATJE *wel gerecommandeerd hadt, zich toch rustig te* „ *gedraagen, en dat zij* (Juffrouw DE LANGE) *'er niet* „ *voor was dat* KAATJE *hier in den Hage kwam, en dat zij* „ *aan haar* (de huisvrouw van L'AVOINE), *hier nevens in* „ *den Brief toezond een gedrukt Grafschrift, op den Heer* „ VAN DER CAPELLEN, *met verzoek om hetzelve te laaten* „ *leezen aan den Heer* EULER, *den welken zij hoopte gele-* „ *genheid te zullen hebben om* KAAT MOSSEL *te zien.*"

Het berigt, door den Prokureur Generaal ingeleverd, behelst niets van het voorgevallene bij het Huis in 't Bosch, maar alleenlijk de volgende bijzonderheden: „ Dat KAAT MOS„ SEL, in 't begin van Zomermaand, gekoomen zijnde aan „ het huis van zekere Juffrouw HUISMAN, woonende, te „ *Rotterdam*, op de Delftsche Vaart, aldaar ontmoet heeft „ zekeren IGNATIUS JANSZEN, Luitenant ter Zee, die, onder „ andere, haar vraagde, of zij, KAAT MOSSEL, wel andermaal „ na *'s Hage* zou willen gaan: in welk geval hij, JANSZEN, „ wel alle de onkosten zou willen betaalen, en, denkelijk, „ met een ander rijtuig, in persoon, volgen; dat KAAT MOS„ SEL daar op hadt gezegd, derwaarts niet te willen gaan, 't „ en zij zekere KORNELIA SWENK medeging, en dat zij aan„ nam, hetzelve aan KORNELIA SWENK voor te stellen; dat „ KAAT MOSSEL en KORNELIA SWENK, vervolgens, op den „ negenden van Zomermaand, zijn gekoomen in het Loge„ ment *het Zwijnshoofd*, te *Rotterdam*, en aldaar den Luite„ nant JANSZEN hebben beloofd, zich na *'s Hage* te zullen „ begeeven; dat JANSZEN daar op, aan KAAT MOSSEL en KOR„ NELIA SWENK, voor de Wagenvragt, heeft gegeeven negen „ guldens, onder voorwaarde dat zij, den volgenden Zondag, „ voorzeker zouden gaan, alzo 'er een Heer was, die haar„ lieden gaarne zien wilde, en dat hij des Saterdags vast be„ scheid zoude geeven, of hij in persoon zoude mede gaan; „ of, in gevalle zulks niet konde geschieden, hij, JANSZEN, „ zou bezorgen dat zeker tweede Chirurgijn van 's Lands

„ Oor-

„ Oorlogschip *Prins Frederik* haar in *'s Hage* op de Parade „ zou ontmoeten, om den Heer, die haarlieden wenschte te „ zien, te wijzen; dat vervolgens KORNELIA SWENK, weinige „ dagen vóór haar vertrek, was gekoomen ten huize van „ Juffrouw DE LANGE, aan welke zij het bovenstaande ver- „ haalde; dat Juffrouw DE LANGE haar dit Haagsche reisje „ ten sterkste hadt afgeraaden, zeggende dat zij in den *Haag* „ niets te doen hadt, en liever behoorde t'huis te blijven; „ doch alzo dit zonder vrugt was, Juffrouw DE LANGE, haar „ opzet ziende, gezegd hadt, haar een Brief aan iemand in „ den *Hage* te zullen medegeeven, zo als ook geschied „ was, en dat zij dien Brief ten huize van L'AVOINE hadt „ overhandigd."

Daarenboven was nog der Haagsche Wethouderschap gebleeken, dat, op dien zelfden Zondag, een gezelschap van acht menschen, te weeten, zeven Vrouwen en één manspersoon, zeggende Rotterdammers te zijn, zingende langs de straat geloopen, doch, op de waarschuwing eens Geregtsdienaars, zulks hadden nagelaaten; doch dat zij, kort daar naa, hem gevraagd hebbende, of zij wel in de Nieuwe Kerk mogten gaan, de manspersoon zou gezegd hebben: *Ik wenschte dat ik liever na Leiden dan na den Haag gegaan was: daar zou ik ze helpen.*

Van deeze berigten gaven de Gekommitteerde Raaden kennis aan de Heeren Staaten van *Holland*; die vervolgens de Regeeringe van *Rotterdam* aanschreeven, om de ernstigste navorschingen te doen omtrent het gedrag van KAAT MOSSEL en andere Rotterdammers, en Hun Ed. Gr. Mog. deswegen te dienen van berigt. KAAT MOSSEL wierdt vervolgens in hegtenisse genomen, en verscheiden maalen voor mijne Heeren van de Wet verhoord. Men verhaalt dat zij, op zekeren tijd, naa een lang verhoor, de omstanders, voor 't Stadhuis vergaderd, onbeschaamdelijk en trotzeerende toeriep: *Al evenwel koomt Kaat 'er uit, tot spijt van het Vrijcorps!* 't Is zo; zij kwam eerlang uit haare Gevangenisse te *Rotterdam*; doch om overgevoerd te worden na *'s Hage*, op de Gevangenpoort. Haare gevangenneeming, egter, en verhooringen, en 't geen daar op volgde, wierden vooraf gegaan van eenen

hervatten óproer te *Rotterdam*, waar van wij nu de bijzonderheden zullen verhaalen.

In den avond van Saterdag, den tienden Julij, moest de Kompagnie No. XI, op haare beurt, de Wagt betrekken. Zij vergaderde, ten dien einde, voor het huis des Vaandrigs, aan den Draaibrug bij de Beurs. Eenige, zo genaamde, Rotgezellen dier Kompagnie, bewooners van de kwalijkberugte Buurt, *Agter het Klooster* geheeten, in ſtede van met de overigen zich in orde te ſchaaren, verzamelden zich in eene troep aan den Waterkant, en hielden 'er een kort geſprek. Terſtond hier op kwamen ze, gelijkerhand, aanſtuiven, op eenen der Adelborſten, uitgedoscht in de gewoone Uniforme, zijnde witte Onderklederen en Slopkousſen en eene zwarte Kokarde op den hoed. Met vloeken en ſchelden gebieden ze hem, de Kokarde van zijnen hoed te moeten doen, met bedreiging van hem, in gevalle van weigeringe, in 't water te zullen ſmijten. De aangevallene, dit weigerende, om reden dat hij dit teken droeg met toeſtemming van Mijne Heeren van de Wet, ſloegen de muitelingen over tot daadelijkheden, met ſtooten, ſchoppen en ſlaan.

Thans kwamen eenige Adelborſten en Rotgezellen der Kompagnie toeſchieten, om hunnen mishandelden Spitsbroeder te ontzetten. Van wegen den aangroeienden hoop van oproerigen, konden zij geene andere hulp toebrengen, dan den geſchopten en gehavenden Adelborst uit de handen der aterlingen te verlosſen, en buiten de Kompagnie te brengen. Onder dit alles ſloeg men, over en weder, met de Snaphaanen, zo dapper op elkander, dat de omſtanders, in de verbeelding dat 'er met Scherp wierdt gelaaden, uit malkander weeken, en om een goed heenkoomen zogten, veelen met verlies van ſchoenen, muilen en hoeden, eenigen zelf met gekwetſte armen en beenen.

De oproerkraaiers, onder dit alles, hun oogmerk gedeeltlijk bereikt hebbende, in het veroorzaaken van verwarringe, begonnen van nieuws vuur te vatten. Eerst noodzaakten zij de Adelborſten, die ſlegts een klein getal uitmaakten, de Kompagnie te verlaaten, en hadden vervolgens de ſtoutheid om op het Vaandel aan te vallen. Den Officier, die hetzelve droeg, dron-

drongen ze, in plaats van de middenhoede te houden, voor aan de gelederen op te trekken. *Oranje* (dit was de kleur van het Vaandel) riepen ze, met een woest geschreeuw, *moest voorgaan*. De Vaandeldraager, hier toe niet gezind, verdeedigde, met weinige manschap, zijnen post, zo lang hem doenlijk was; doch moest, ten laatsten, bukkende voor de overmagt, en ondersteund van weinige Rotgezellen, het Vaandel bergen, in een nabuurig huis, om aldaar bewaard te worden. De muitzieke Rotgezellen drongen toen door de Adelborsten, om vooraan te koomen in de Kompagnie, die voorts, geleid door twee Onderöfficieren, in groote wanorde en bij troepen, gang nam na het Stadhuis. De Adelborst, die 't eerst was aangevallen, gaf terstond van het voorgevallene kennis aan den Hoofdöfficier, die vervolgens op de Hoofdwagt kwam, zonder, zo als hij naderhand betuigde, iemand der handdaadigen aan den moedwil te hebben kunnen opspooren.

De drie volgende dagen liepen vredig ten avond. Maar de nacht, tusschen Dingsdag en Woensdag, was niet op handen, of men bespeurde de voortekens van hervatte oproerigheden. De Kompagnie No. II. moest, in dien nacht, de Wagt betrekken, en was reeds aan de Hoofdwagt, toen eene menigte volk, van agter het Klooster, oproerig zamenrotte. Drie volwassene mansperfoonen bevonden zich onder dezelve; de overige waren wijven en kinderen. Voor het Stadhuis verdoofden deeze het gehoor, door het aanheffen, met een woest geschreeuw, van den gewoonen kreet *Hoezee, Oranje boven!* De Burger, die op schildwagt stondt, verboodt hun dit getier, en vermaande hen, zich van daar te begeeven. Vergeefs: zij weigerden het, onder het uitbraaken van vloeken en het uitslaan van dreigementen. Eenige Onderofficieren en Adelborsten, op het gerugt toegekoomen, herhaalden dit bevel, hun tevens in de gedagte brengende, de scherpe Afkondiging van Mijne Heeren van de Wet, tegen allerlei oproerigheden.

Dit scheen eenige baat te doen: zij weeken af, tot op den Steiger; doch hadden 'er naauwlijks post gevat, of zij herhaalden het woest getier en gejuil, met nieuwe kragten. Thans ge-

geboodt de bevelhebbende Officier, deeze wederhoorige knaapen in verzekering te neemen. Spoedig wierdt dit verrigt, door eenige Adelborſten, een van welke, onder 't vatten, zijne hand bezeerde, aan een Handbijltje, 't welk een der kaerels, voor de borst, onder zijne klederen, verborgen hadt.

De Hoofdofficier, van het voorgevallene verwittigd, verſchijnt vervolgens in de Hoofdwagt, ondervraagt de gevangenen, doch ſtelt terſtond de wijven en kinderen op vrije voeten, maar geeft de mansperſoonen aan den Cipier ter bewaaringe over. Bij de verhooring, 's anderendaags, over hen gehouden, ontkenden zij, geſchreeuwd, geſcholden of gedreigd te hebben. Zij waren, zeiden ze, Bruiloftsgasten, en hadden een friſſchen teug in de maag, en de vrolijkheid in 't hoofd gehad. Met deeze verantwoording liet de Hoofdſchout zich te vreden ſtellen; te meer nog, zedert, uit de Buurt, in welke deeze lieden woonden, het getuigenis was ingekoomen, dat het Handbijltje tot een geſchenk voor den Bruidegom moest dienen. Hoe 't zij, niet meer dan de opſluiting, voor een enkelen nacht, kostte deezen oproerkraaieren hun bedrijf: want, op hunne fraaie verdeediging, wierden zij ontſlagen.

Spijt en verontwaardiging vervulde, ondertuſſchen, de gemoederen der beste Rotterdamſche Ingezeetenen. Het ongeſtraft pleegen van de ſtrafwaardigſte baldaadigheden verwekte, bij veelen, eenen agterdogt, die gevolgd wierdt van angstwekkende bekommernisſen. Van tijd tot tijd bleef men nog al hoopen, dat, van wegen de Regeeringe, tegen het woelend en woedend kwaad, ernſtige maatregels zouden genomen worden. Doch deeze bleeven agter, en dus het uitzigt, op de herſtelling van de rust en goede orde der Stad, van dien kant, ongegrond.

In deezen nood vondt men zich gedrongen, de zaak hooger te bezoeken. Een aantal van zevenënnegentig der aanzienlijkſte Kooplieden vervaardigden een Verzoekſchrift, aan de Heeren Staaten van *Holland*, waar in zij verklaarden, niet dan ſchoorvoetende tot deezen ſtap te zijn gekoomen; maar, vermids zij, voor hunne familiën en medeingezeetenen, het niet

niet zouden kunnen verantwoorden, indien zij langer zweegen, zich, naa alle het voorgevallene in hunne Stad, thans keerden tot Hun Ed. Gr. Mogende, met eerbiedig en ernstig verzoek, om derzelver veelvermogende hulp, zonder welke zij vreesden, zich geene rust of veiligheid, binnen hunne muuren, te kunnen belooven. In 't slot drongen zij dit verzoek nog nader aan, om dat zij betuigden van oordeel te zijn, dat de bronnen der heerschende onlusten, met weinige moeite, zouden kunnen opgespoord, en dus de daar uit ontstaane gevolgen voorkoomen worden.

Naauwlijks was dit Verzoekschrift, ter Vergaderinge van *Holland*, ingeleverd en geleezen, of Hun Ed. Gr. Mogende namen het besluit, den Schout en Schepenen van *Rotterdam* aan te schrijven, om binnen den tijd van acht dagen de Vergaderinge te dienen van berigt, en tevens te verklaaren, of zij zich in staat bevonden tot de handhaavinge van de rust der Stad, dan of zij de hulp van den Souverein daar toe zouden noodig hebben.

De Wethouderschap van *Rotterdam* voldeedt aan dit bevel. Het Berigt, wegens het voorgevallene, na *'s Hage* overgezonden, wierdt ras waereldkundig, doch de inhoud daar van zodanig bevonden, dat veele Ingezeetenen van *Rotterdam*, en anderen, de zaaken dier Stad kundig, tegen deszelfs naauwkeurigheid en getrouwheid, regtmaatige bedenkingen meenden te kunnen inbrengen. De Regeering gaf, van verre, hoewel niet onduister, te kennen, dat zij de zulken, die meest klaagden over de onlusten, aanmerkte als tot het ontstaan van dezelve den weg gebaand te hebben. Zij verklaarde de geruchten, raakende de oproerige beweegingen, voor vergroot en verre boven de waarheid uitgemeeten. Zij beriep zich op de Registers der Stad, als getuigen van haare zorge en poogingen, en van de aangewende maatregelen, zints den tijd van zes jaaren, ter handhaavinge van de openbaare rust en goede orde. Zij roemde haaren Hoofdofficier, als eenen Heer, wiens ongemeene waakzaamheid en werkzaamheid, in het bevorderen der algemeene rust in haare Stad, zeide zij, boven allen lof verheven was. Mit dit alles verzogt zij om zo veel Krijgsvolk, als ter haarer hulpe en bijstand noodig

zou

zou worden geoordeeld; hoewel zij, bijkans in den zelfden adem, hadt verklaard, voor geene kwaade gevolgen van de jongste onlusten beducht te zijn. De Rotterdamsche Regeering besloot dit Berigt, met de verzekering van het genoegen, welk haar zou geschieden, indien de bovengemelde Requestranten haar den weg wilden aanwijzen, ter ontdekkinge van de bronnen der onlusten en beroerten, welke dezelve, als gemaklijk te vinden, hadden voorgedraagen.

Bijkans gelijktijdig met dit Berigt der Rotterdamsche Regeeringe, wierden nog, ter tafel van Hun Ed. Gr. Mogende, gebragt drie Verzoekschriften van *Rotterdam*. Het eerste kwam van den Heere ELZEVIER; het tweede van een goed getal Luitenanten, Vaandrigs, Onderofficieren en Adelborsten, beiden dienende tot een naderen aandrang van het verzoek der Kooplieden; het derde was getekend door eene aanzienlijke menigte andere Rotterdammers, en behelsde een verzoek, om te mogen aangemerkt worden, als het Smeekschrift der Kooplieden mede te hebben ingeleverd.

Zo dra deeze Verzoekschriften, ten aanzien van den inhoud, zeer onderscheiden van het Berigt der Rotterdamsche Regeringe, bij Hun Ed. Gr. Mogende waren geleezen, besloten dezelve, alle deeze Stukken, in het Groot Besoigne, Commissoriaal te maaken, en het onderzoek, reeds den volgenden dag, eenen aanvang te doen neemen. Het verzoek om Krijgsvolk, waar op de Wethouders van *Rotterdam* zo sterk drongen, wierdt tot nog toe van de hand geweezen, om dat men begreep, vermids zij zelve, omtrent de gevolgen der onlusten, kleine zwaarigheid scheenen te maaken, dat een kort uitstel geen nadeel zou kunnen aanbrengen.

Intusschen hadden verscheiden Onderofficieren, Adelborsten en Rotgezellen van de Kompagnie No. II, door een Smeekschrift, zich vervoegd aan Mijne Heeren van de Wet, ter bekoominge van voldoeninge en verzekeringe, wegens de gevatte persoonen, met nevens gevoegde verklaaringe, ingevalle hun geene verzekering wierdt gedaan, van niet te zullen bloot staan aan soortgelijken overlast, als hun onlangs was wedervaaren, zij eenpaariglijk hadden besloten, de volgende reize niet ter Wagt te zullen verschijnen. Dit hadt ten gevolge,

eene

eene Afkondiging, bij welke beloofd wierdt, eene belooning van duizend Guldens, aan den aanbrenger van de stookers der jongste oproerigheid tegen gemelde Kompagnie, en straffeloosheid aan den handdaadige, welke zijne medepligtigen aanbragt.

Terwijl men in den *Hage* bezig was met het onderzoek der ingeleverde Stukken, en de Afgevaardigden van *Rotterdam* verklaard hadden, het onderwerp der klagten te beschouwen als eene huishoudelijke zaak, enkel de Stad rakende, benoemde de Vroedschap eene Commissie van vier Heeren uit haar midden, om, te gader met eenige der aanzienlijkste Requestranten, het noodig onderzoek te doen, en, ware 't mogelijk, alles tot rust te brengen. Doch toen twee deezer gemagtigde Vroedschappen, ten dien einde, zich vervoegden bij eenigen der voornaamste Ondertekenaaren, en dezelven ter bewilliginge, in het ontwerp der Vroedschap, zogten over te haalen, ontvingen ze tot antwoord, dat zij, hunne klagten gebragt hebbende in den schoot der Hooge Overheid, ook derzelver uitspraak moesten afwagten, en, gevolglijk, in dien tusschentijd, in geenerlei andere onderhandeling konden treeden.

Aan het verlangen der Rotterdamsche Burgerije scheen eindelijk te zullen voldaan worden. Op den tienden Augustus besllooten Hun Ed. Gr. Mogenden, eenige Afgevaardigden te zenden na *Rotterdam*, om, met en nevens de Regeering dier Stad, onderzoek te doen na de bronnen, uit welke de aldaar voorgevallene oneenigheden, opschuddingen en oproerigheden waren voortgevloeid. Tot het bekleeden van dien gewigtigen post wierden benoemd, de Heeren WILLEM HENDRIK TEDING VAN BERKHOUT, Schepen en Raad der Stad *Delft*; HENDRIK BALTHAZAR VAN HALTEREN, Oud-Schepen en Raad der Stad *Leiden*; CAREL WOUTER VISSCHER, Pensionaris der Stad *Amsterdam*; ITEL FREDRIK POTTEY TURCQ, Raadsheer in den Hoogen Raad; en JOHAN HENDRIK MOLLERUS, Raadsheer in den Hove van *Holland*. Tot hunnen Sekretaris benoemden deeze Heeren Mr. RUDOLF BAALDE, Advokaat voor de beide Hoven van Justitie.

Nog vóór het einde van Augustus kwam het aanzienlijk gezelschap in de Stad, en wierdt, overeenkomstig met deszelfs waar-

waardigheid en hoogen last, ontvangen. 's Daags te vooren waren twee Eskadrons Gardes te paerd, en één Batailjon Voetvolk; te *Rotterdam* aangekoomen. De genoemde Heeren namen zedert hunnen intrek in het Gemeenelandshuis van Schieland.

Hoewel de verdere verrigtingen der Heeren Gemagtigden niet noodzaaklijk in ons plan vallen, zullen wij, egter, deswegen, de volgende bijzonderheden kortlijk aantekenen.

's Daags naa de aankomst van Hun Ed. Mogenden, wierden dezelve staatelijk begroet, van de twaalf Gekommitteerden der Rotterdamsche Requestranten, door den mond van den Heere A. J. VERSTOLCK VAN SOELEN, die, als Voorzitter, eene voortreffelijke aanspraak deedt, welke, door den Heer TEDING VAN BERKHOUT, heuschelijk beantwoord wierdt. Vervolgens namen de Heeren zitting in de Rekenkamer op 't Stadhuis, te gelijk met de Wethouderschap, en deeden de twee bovengemelde Vrouwspersoonen, KAAT MOSSEL en KEET SWENK, in eene Civiele Gijzeling neemen, welke spoedig in eene Crimineele hegtenisse wierdt veranderd. Zij meenden, spoedig den weg te zullen vinden om agter 't geheim van de aanleidingen tot de muiterijen te geraaken. Gewisselijk, meent men, zou dit gelukt zijn, waren zij niet gedwarsboomd door Schout en Schepenen van *Rotterdam*, die onverzettelijk beweerden, dat het verhoor van de gevangenen niet door de zamengevoegde Commissie, maar door hen alleen moest geschieden.

Heeren Gemagtigden, duidelijk bemerkende, dat, staande dit geschil, aan het oogmerk hunner Bezendinge niet zou kunnen voldaan worden, vervoegden zich hier op aan Hun Ed. Gr. Mogende, met verzoek dat de natuur en uitgebreidheid van hunnen Last nader mogt bepaald worden. Zedert zag men ten voorschijn koomen eene menigte Raporten, Berigten, Verzoekschriften en andere Stukken, te uitgebreid en menigvuldig in getal, om door ons vermeld te worden. Naa veel en lang over en wederschrijven, wierdt eindelijk, ter Vergaderinge van *Holland*, besflooten, dat de Informatiën zouden genomen worden, in het zamengevoegd Collegie van Gemagtigden van Hun Ed. Gr. Mogende en Schout en Schepenen

van

van *Rotterdam*. Zedert wierden de vergaderingen voortgezet, en, van tijd tot tijd, eenige verdagte perfoonen verhoord. Doch de uitflag beantwoordde geenzins aan den toeftel. Men ontmoette telkens zwaarigheden en tegenkantingen, die de groote zaak, de ontdekking van den grond der oproerigheden, traaglijk deeden voortgaan. Na een verblijf van bijkans twee jaaren, vertrokken de Gemagtigden, in Zomermaand des Jaars 1786.

Te merkwaardig zijn de voorvallen, welke, gedurende de jongfte Staats- en Stadskrakeelen, ook de Stad, *Rotterdam* beroerden, dan dat wij, van dezelve, hier geen verflag zouden doen. Met een berigt daar van zullen wij het Hiftorifche gedeelte onzer Stadsbefchrijvinge befluiten. De openbaar gerugt maakende bemoeijingen der Burgerije, met de zaaken, het Stedelijk bewind betreffende, namen eenen aanvang in de maand October des Jaars 1786. Sints een zeer langen tijd hadt de *Rotterdamfche* Vroedfchap beftaan uit *vierentwintig* perfoonen. Dit klein getal mishaagde aan veelen, welke van oordeel waren, dat de luister en het vermogen der Stad, en de groote menigte van rijke Ingezeetenen, een grooter aantal Vroedfchapsleden vorderde. Te gegronder, dagten ze, was dit misnoegen, om dat zij op hunne zijde meenden te hebben de aloude Conftitutie, Handvesten en Voorregten, volgens welke men niet minder dan *veertig* Vroedfchappen zou geteld hebben.

Naar het voorbeeld van andere Steden, hadt men ook hier, uit de aanzienlijkfte Stedelingen, eenige perfoonen benoemd, onder den naam van *Gekonftitueerden*, om de zaaken der Burgerijen, zo bij de Hooge Overheid als bij mijne Heeren van de Wet, te behartigen. Zij waren veertien in getal. In de onderftelling, dat gelijk het Veertigtal, wel eer, volgens Handvest van den Souverein, was vastgefteld, dus ook de herftelling van hetzelve, voor den zelfden Vierfchaar, moest bewerkt worden, vervoegden zich de Gekonftitueerden, in de gemelde maand, met een Verzoekfchrift bij Hun Edele Groot Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Zij leiden aldaar de gronden bloot, op welke, naar hun begrip, de wettigheid van het Veertigtal van Vroedfchappen rust-

rustte, weezen den weg aan, langs welken de vermindering ontstaan was, en verzogten om herstelling van het oude getal, en dat, ten dien einde, de zestien open staande Vroedschaps-plaatzen, door onmiddelijke aanstelling, bij Hun Ed. Gr. Mogende, mogten vervuld worden.

Van deezen stap der Gekonstitueerden hadden de Leden der Vroedschap geene kennis bekoomen, of zij vonden zich verpligt, de kragt der aangevoerde bedenkingen te ontzenuwen, en het thans stand grijpende getal te handhaaven. Dit geschiedden, door middel van een uitvoerig Vertoog, 't welk, op naam van Burgemeesteren en Vroedschappen, in de maand December des gemelden jaars, ter Staatsvergaderinge van *Holland*, wierdt ingeleverd. In dit Vertoog tragtte men, onder andere, te bewijzen, de Onbevoegdheid der persoonen, tot het doen van een verzoek van dien aart, als door hen was ingeleverd; als mede, dat het niet stondt aan de Hooge Staatsvergaderinge, het getal der Rotterdamsche Vroedschap, buiten kennis of tegen den wil der tegenwoordige Vroedschap, te vermeerderen.

Hoewel op naam van alle de Regeeringsleden ingeleverd, behelsde, nogthans, dit Vertoog niet het eenpaarig gevoelen. In één Berigt, welk, bijkans gelijktijdig met het Vertoog, wierdt ingeleverd, wedersprakén hetzelve twee regeerende en twee Oud-Burgemeesteren, nevens vier Leden van de Vroedschap; verklaarende, dat het verzoek van Gekonstitueerden hun even billijk en nuttig als op redenen steunende toescheen, en diensvolgens hetzelve met hunne voorspraak bekragtigende. De zelfde taal spraken ook de Leden van den Grooten Krijgsraad, in een Geschrift, waar mede zij zich, insgelijks in de maand December des boven genoemden jaars, aan het Kollegie van Heeren Schepenen vervoegden, om derzelver tusschenkomst, ter bewerkinge van de verlangde herstellinge. Een aandagtig oor leenden Heeren Schepenen aan het uitvoerig Vertoog. Twee zaaken wierden, vooral, bij hen in beraad geleid: *Vooreerst* „ Of eene vermeerdering van de „ Vroedschap hunner Stad moest gehouden worden, van die „ nuttigheid en noodzaaklijkheid te zijn, dat zij het der „ moeite waardig oordeelden, van hunne zijde mede te wer-

„ ken,

„ ken, om dezelve te bevorderen? *Ten anderen*, Of hun „ Kollegie geregtigd ware, om zich in te laaten tot een ver- „ zoek van dien aart, als in het Adres aan hun wierdt voor- „ gedraagen?" Op beide Vraagstukken viel een toestemmend besluit. Heeren Schepenen gaven 'er kennis van aan de Vroedschap; 'er nevens voegende, dat het hun om 't even was, of het Kollegie van Schepenen vereenigd met de Vroedschap, dan deeze alleen, bij 's Lands Hooge Overheid, de begeerde vermeerdering zogt te bewerken, mids het met allen mogelijken spoed en voortgang geschiedde. Nog verder wierdt de wensch der Burgerije, door de Gekonstitueerde aangekondigd, onderschraagd van een Verzoekschrift, aan de Hoogen Krijgsraad, van een Gezelschap of Confrerie van eenige Onder-Officieren der Schutterije, onder den naam van Unie, onlangs te *Rotterdam* tot stand gebragt. In de onderstelling, zo als eenige Afgevaardigden, in eene Aanspraak aan den Grooten Krijgsraad, zich verklaarden, „ dat het oogmerk eener wel ingerigte „ Stedelijke Schutterije zich niet bepaalde, bij de behandeling „ van het Geweer, maar ook ten oogmerke hadt, om te „ dienen als eene Lijfwagt voor de waarborgen van Regten „ en Vrijheden, en de bevorderaars van Grondwettige Her- „ stellinge," oordeelden zij zich geregtigd, om, op de zaaken van Regeeringe, een waakend oog te houden.

Intusschen hieldt het bovengemelde schrijven van het Kollegie van Schepenen van *Rotterdam* de raadpleegingen bezig van de meerderheid van Burgemeesteren en Vroedschap. De vrugt daar van was een *Brief*, in den aanvang des Jaars 1787, afgezonden aan de Heeren Schepenen, moetende dienen ter wederlegginge van het ingekoomen Geschrift, en om de bewuste aangeboodene zamenwerking te wijzen van de hand, als steunende, meende men, op eenige misvattingen en verkeerde onderstellingen. Van toen of aan, vervoegden zich de verschillende Leden der Rotterdamsche Vroedschap bij Hun Edele Gr. Mogende, eenigen met oogmerk om de bewuste vermeerdering te verwerven, anderen, om de zaak op den ouden voet te doen berusten. Tot de Burgerij, gelijk natuurlijk was te verwagten, sloeg deeze verdeeldheid over, vooral zedert het oprichten van eene Oranje-Societeit, en het regt,

 welk

welk deeze beweerden te hebben, om zo wel tegen, als de Vaderlandsche Societeit om voor de meer gemelde vermeerdering te ijveren. Van dit regt maakten ze gebruik, met het inleveren van een Smeekschrift aan 's Lands Staaten, in 't laatst van Januarij des gemelden jaars. Elf Oud-Schepenen, hoofden en leden der Societeit, hadden het Geschrift ondertekend.

Van tijd tot tijd groeide nu de verwijdering tusschen de Rotterdamsche Wethouderschap, en klom, allengskens, tot die hoogte, dat men, van weerkanten, zich vervoegde tot de Hooge Regeering, om derzelver uitspraak in te roepen. Om den Leezer een denkbeeld te geeven van de bewijzen, welke, van de eene en andere zijde, wierden aangevoerd, lust het ons, hier plaats te geeven aan de twee volgende Stukken, zo van de Regeeringsleden, welke voor de vermeerdering der Vroedschap waren, als van de zulken, die in een ander gevoelen stonden.

Het Berigt van Burgemeesteren, Schepenen en Raaden, en alzo van die Leden, welke de vermeerderinge der Vroedschap waren toegedaan, was gedagtekend den zesentwintigsten Januarij, en van deezen inhoud.

EDELE GROOT MOGENDE HEEREN!

„ Op den 12 Januarij laatstleden, is ter Kamer van Heeren Burgemeesteren dezer Stad ingekomen, en door den tweeden Burgemeester, bij weigering van den Præsident, geopend U Ed. Groot Mog. Missive van den 10, geadresseerd aan Burgemeesteren, Schepenen en Raden der Stad *Rotterdam*, requirerende derzelver Berigt, op eene daar in geslotene Missive van Burgemeesteren en Vroedschappen derzelve Stad, ten zelven dage bij U Ed. Groot Mog. ingekomen.

„ Daar aan niet voldaan kunnende worden, zonder de drie voorschreven Collegien te samen te convoceeren, en zulks echter door den Præsident Burgemeester BICHON gerefuseerd wordende, heeft de tweede Burgemeester P. BOOGAERT, de Vergadering van Burgemeesteren, Schepenen en Raden, bij Biljetten aan de huizen van alle de Leden, door een Stads-Bode zond-

zondgebragt, behoorlijk belegd tegen Saturdag den 13 dezer, op het Raadhuis, voormiddags ten half tien uuren, op welke tijd en plaats die Vergadering dan ook is gehouden, en vervolgens andermaal op eene evengelijke Convocatie, doch waar aan de bekende Veertien Leden zich telkens hebben onttrokken.

„ De presente twee Burgemeesteren, zeven Raden, uitmakende het meerdertal der Leden van de drie te samen geconvoceerde Collegien, hebben dan de voorschreven Missive, welke ter Vergadering van Burgemeesteren en Vroedschappen, door de bovengenoemde Veertien Leden is gearresteerd — met alle attentie eerst door eene Commissie, bestaande uit Leden van de drie Collegien, en voorts gezamentlijk geëxamineerd — en dienvolgens hebben wij thans de eere U Ed. Groot Mog. te berigten:

1. „ Dat wij met bevreemding gezien hebben, dat evengemelde Burgemeesteren en Vroedschappen schijnen te willen desadvoueren de qualiteit der Geconstitueerden van meer dan duizend hunner notabelste Mede-Burgers en Ingezetenen dezer Stad, — daar het volle Collegie van Burgemeesteren en Vroedschappen op den 4 en 10 September 1786 die Geconstitueerden in de Vroedschaps-Kamer geadmitteerd en dezelve in die qualiteit, blijkens het annexe Extract, erkend heeft, zonder bijvoeging van eenige protestatien of reserves, noch bij de Raporten der daar over gehoudene Besoignes, noch bij de Resolutien daar op gevallen, en de antwoorden door den Pensionaris NEDERBURGH, op expresse last en in præsentie van de geheele Vroedschap aan die Geconstitueerden gegeven; — welke van die gebeurtenis ook gewag hebben gemaakt bij hun adres aan U Ed. Groot Mog. op den 9 November laatstleden ingeleverd, en waar op een gunstige Resolutie van U Ed. Groot Mog. is gevolgd.

2. „ Dat de reflexie dat de meeste Leden van den Burger-Krijgsraad tot de Constituanten of Geconstitueerden behooren, — door dien Krijgsraad zelven reeds gemaakt is, bij de introductie hunner Missive aan Schepenen van 27 December laatstleden, en zoo wel als de allegatie, dat het Collegie van Schepenen met de Constituenten of Geconstitueerden in de

meeste relatie ſtaan, — doet zien, dat de benaming van *Notabele Mede-Burgers* aan dezelve niet wel kan worden betwist. — Hoe zeer maar DRIE van de *zeven* Schepenen en dus *geenzins* de meerderheid derzelve, veel min dat geheele Collegie, met de gemelde Conſtituenten of Geconſtitueerde geparenteerd zijn. — *Drie* der Schenen zijn wel bevorens Conſtituenten en *één* zelf Geconſtitueerde geweest, doch hebben, zoo dra zij Schepenen wierden, daar van bij Notariale Inſinuatie gedeſiſteerd, en hunne namen doen roijeren.

„ En de *drie* overige hebben nimmer in die of diergelijke relatie geſtaan en behooren onder die weinige Notabelen, welke men zeggen kan onder de Neutraalſte Burgers dezer Stad te zijn.

„ Maar zouden 'er dan ook geene Relatien tusſchen de veertien van ons verſchillende Vroedſchappen onder elkanderen zijn! zijn 'er geene Familie-Relatien van Schoonvader en Schoonzoon? van Oom en Neef? van Huwelijken van den Zoon van den eenen met de Dochter van den anderen? zijn 'er geene Politicque Relatien van handel en denkenswijze? zijn die niet in het Rapport van Hun Ed. Mog. de Heeren Commisſarisſen van U Ed. Groot Mog. bijna op elke Bladzijde te vinden? — Zijn 'er geene Relatien met den Oud-Schepen en Bewindhebber JAN CORNETS DE GROOT, die zich aan 't hooft der Antidotalen geſteld heeft? de bewijzen van deze Relatien berusten in den ſchoot van U Ed. Groot Mog. Wij behoeven die maar te noemen — maar 'er is eene andere Relatie, men dwingt ons die open te leggen, zij is van te veel gewigt om die te verzwijgen.

„ Verre de meeste der veertien Leden hebben hunne Vroedſchaps-Plaatſen en verſcheiden lucratieve Posten, grootendeels te danken aan de influentie van den Oud-Burgemeester VAN DER HEIM, die zedert 1766, de directie daar van bijna zonder interruptie heeft in handen gehad. Vijf van dezelve Leden hebben door hunne Admiraliteits-Ampten met elkanderen eene zoodanige betrekking gehad, dat daar aan al veel zoo niet alleen kan worden toegeſchreven, de vertooning, welke onze Stad, gedurende de differenten over 't al of niet convoijeren der Houtſchepen, en de daar op gevolgde,

de, voor onze Stad in vergelijking van andere Steden, bezwarende Fransche Edicten en latere gebeurtenissen, in de Vergadering van U Ed. Groot Mog. gehouden heeft; wij zullen deze materie niet dieper intreden, en niet onderzoeken, of een Burgemeester dezer Stad had behooren te adviseren, en met alle magt van zijne influentie op andere Admiraliteits Amptenaren in de Vroedschap gebruik maken; tot fontien van een Sijstema, dat hij als Staats-Minister had uitgevonden en doorgezet, en 't welke door die influentie zeer aparentelijk de ruïne der Commercie dezer Stad zoude na zich gesleept hebben, indien zulks nog niet even in tijds door de cordate pogingen der nu van ons verschillende Heeren VAN DER HOEVEN, GROENINX en MOSSEL, nevens andere Regenten van dien tijd, was belet geworden. — Omtrent deze influentie durven wij ons beroepen op de kennis die veele Leden van U Ed. Groot Mog. Vergadering daar van hebben gehad; en op het geheugen van de voorschreven drie genoemde Heeren zelve.

„ Maar ja Ed. Groot Mog. Heeren, wij willen wel eene Relatie tusschen het Collegie van Schepenen en de Constituanten en Geconstitueerdens erkennen: en wel zoo eene Relatie, die de overige berigters zich ook tot eene eer rekenen met dezelve te hebben; namentlijk, de vereeniging hunner pogingen om het welzijn van de Stad, dat is van de Burgeren en Ingezetenen te behartigen en uit te werken. Hadden de van ons verschillende veertien Leden ook altoos deze Relatie de hunne gerekend, dan, wij zeggen het met fidutie, hadden nimmer Geconstitueerdens zich in de bresse gesteld; nimmer was het Collegie van Schepenen geadieert geweest; en nimmer waren U Ed. Groot Mog. met zoo veele Contradictien lastig gevallen geworden.

3. „ Dat het Advies en Declaratoir door den Burgemeester BOOGAERT in de Vroedschaps-Notulen van den 8 Januarij gedaan, insereren, en waar mede de Burgemeester VINGERHOED en nog zeven Raden zich hebben geconformeerd, in de voorschreven Missive der twee andere Burgemeesteren en twaalf Raden zeer gemutileerd word opgegeven, — waarom wij de vrijheid nemen het zelve in zijn geheel ten dezen te insereren:
„ Ik conformeer mij met het Rapport van die helfte der

„ Leden van de Commissie, met welke ik in het Besoigne „ geadviseerd hebbe" —— (namenlijk dat de Vroedschap behoorde te voldoen aan het tweede Lid der Missive van Heeren Schepenen, en ten dien einde hoe eerder hoe liever aan Hun Ed. Groot Mog. een Adres te maken, ten einde de Vroedschap door directe aanstelling van Veertien nieuwe Raden, volgens de voorbeelden van de Jaaren 1524 en 1580, werde geaugmenteerd, blijvende voor het overige het Octrooij van den Jaare 1615 in deszelfs geheel.) „ En zoo de meer„ derheid dezer Vroedschap daar toe niet mogt inclineren, „ verwagt en begeer ik dat de Heer BICHON, als Præsident „ Burgemeester, ten spoedigsten zal beleggen eene Vergade„ ring van Burgemeesteren, Schepenen en Raad, — zonder „ daar over in deze Vroedschap omvrage te doen, — *dewijl* „ *het de meerderheid in haar Sijsteme niet te vergen is,* „ *het houden van zulk eene Vergadering te helpen resolve*„ *ren. Waar door zij zou kunnen schijnen, de sustenue* „ *van Schepenen min of meer te adveneeren.* —— *maar* „ *wel om te compareren op alle zoodanige Vergaderingen* „ *als zonder preal·abele Resolutie van de Vroedschap belegd* „ *worden, in welke dan ijder Lid in zijn geheel is om alle* „ *zoodanige Justenuen voor te stellen, als hij oordeelt ver*„ *pligt te zijn.* —— En dewijl ik begrijp, dat het Collegie „ van Heeren Schepenen, even min als een particulier onver„ hoord mag worden afgewezen, —— en geen Collegie aan „ een ander Collegie van dien rang behoort te weigeren, het „ houden van gecombineerde Vergaderingen of Conferencien, „ nog zich onttrekken aan de gelegenheid, dat de een den „ ander kan overtuigen, —— protesteer ik ten sterksten te„ gen alle deliberatie of voteren over het al of niet houden „ van de verzogte Vergadering, — declarerende teffens dat „ dezelve, bij refus van den Heer BICHON, door mij als „ Vice-President zal worden belegd."

„ 4. Dat in het Convocatie-Billiet, al mede in de evengemelde Missive vervat, — gestaan hebben de woorden *op het Raadhuis,* — welker uitlating tot niets anders kan dienen, dan om het te doen schijnen, als of 'er eenig defect in het beleggen dier Vergadering had plaats gehad.

„ Dit,

„ Dit, Edele Groot Mog. Heeren, is het alles wat wij gezamentlijk te berichten hebben op de bovengemelde Misfive, welke ten opzigte der *merita causæ* niets hoegenaamt behelst, tot Contradictie der redenen in het Request van Geconstitueerdens aan U Ed. Groot Mog., en in het Adres van den Krijgsraad onzer Schutterij aan Schepenen voorgedragen, en door ons op den 10 dezer Maand aan U Ed. Groot Mog. vertoond en aangedrongen.

„ Wij zouden derhalve ook hier mede kunnen eindigen, — doch naardien 'er in de meergemelde Misfive nog twee zeer odieuse reflexien voorkomen, waar van eene het Collegie van Schepenen en de andere dat van de Wethouderschap concerneerd, — hebben wij, om het getal van onderscheidene Berichten of Adresfen niet te vermenigvuldigen, — gemeend, dat het U Ed. Groot Mog. aangenamer zoude zijn, — ons antwoord, voor zoo veel wij die Collegien composeren, mede in dit ons Bericht geplaatst te vinden.

„ De *eerste* betreft het Adres van Gecommitteerden uit de Unie der Schutterij *aan den Grooten Krijgsraad*; dat de Vroedschap die Corporatie hield voor illegaal of immers zonder Authorisatie van de Regering gecreëerd, hebben Schepenen niet kunnen zien, uit de Misfive op den 8 dezer uit de Vroedschap aan Schepenen geschreven — en wat daar van zij, behoeft hier niet te worden onderzogt; — zullende het genoeg zijn U Ed. Groot Mog. te informeren, dat die Unie niet anders bestaat dan in bijeenkomsten van *Ongewapende* Leden der Schutterij en ondergeschikt is aan en geapprobeerd door den Grooten Krijgsraad, aan welk Collegie het Regiment der Schutterij door de Wethouderschap is gedemandeerd, zoo nogthans, dat dezelve nog geheel nog gedeeltelijk in de Wapenen kan of mag komen, dan op ordre van de Weth, of van Burgemeesteren.

„ Op dat Adres hebben de Veertien Leden der Vroedschap gemeend, bij voorschreven Misfive de *attentie* van Schepenen te moeten opwekken, om de gevoeligheid der Justitie te doen blijken over de *termen* daar in voorkomende, — en bij hunne Misfive aan U Ed. Groot Mog. *twee dagen* later geschreven, de *bijzondere aandagt* van U Ed. Groot Mog.

te moeten verzoeken, om dat daar in zouden voorkomen zoodanige *sentimenten* en buitensporigheden, als de Schrijvers dier Missive oordeelen dat op de kragtigste wijze door de gewoone Justitie behoorden beteugeld te worden.

„ Schepenen, die als menschelijke Rechters, niet in de harten kunnen zien, en over geene *sentimenten* mogen oordeelen, dan uit de *woorden* door de beschuldigden gebezigd, hebben op de admonitie der Veertien Vroedschaps Leden niet nagelaten het bedoelde Adres op nieuw te examineren, om zich te bepalen, of zij genoegzamen grond vonden, om 't zelve in handen van den Hoofd-Officier, ter waarneming van het Recht der Hooge Overheid, te stellen; — maar zij betuigen 'er niets van dien aart in te hebben kunnen vinden, en zijn daar omtrent versterkt geworden, door de lecture der Circulaire Missive, welke dezelfde Vroedschaps Leden hebben kunnen goedvinden, op den 11 dezer, aan alle de Leden van U Ed. Groot Mog. Vergadering af te zenden en in de Rotterdamsche Courant van den 16 dezer te doen plaatsen, en welke wij gemeend hebben, bij dezen tot kennisse van U Ed. Groot Mog. te moeten brengen en ten dien einde nevens deze te voegen, wijl daar uit consteert dat de vermeende strafbaarheid van de Gecommitteerden der Unie gededuceerd word, uit eene getrunceerde opgave van derzelver woorden, welke in hun verband en zonder uitlatingen gelezen zijnde, een geheel anderen zin uitleveren. — Zij hebben zich dus uitgedrukt: — „ Het Heilig Regt te beschermen en tegen alle „ aanrandingen te beveiligen, is de grootste taak van een Re„ publicainsch Schutter; voor dit Recht is hij verpligt altoos „ te waken, en *hem*, die het zelve aanrand, al ware hij „ ook op den Stoel der Eere gezeten, als een vertreder van „ dit Recht, indien het de nood vordert, het staal door zijn „ eerloos hart te drukken." - Het zij intusschen (dit volgt 'er onmidlijk op) „ verre van de Committenten der ondergetee„ kenden en van het grootste en notabelste gedeelte der Schut„ terij, dat zij zulke geweldige middelen zou begeren te ap„ pliceren, *zoo lang* (dit hebben de Veertien Vroedschaps Le„ den geomitteerd) *'er nog zagtere middelen onbeproefd* „ *zijn; daar zij meenen nogthans, dat, daar de meerge-*

„ *melde*

„ *melde Vroedschaps Leden zich zelven meer en meer ont-*
„ *masкeren, daar zij thans de grondzuil der Vrijheit aan-*
„ *randen en geheel poogen om ver te rukken, men* ZULKE
„ OPENBARE EN GEWELDIGE AANRANDINGEN *van het Heilig*
„ *Recht der Burgers, hun slegts toevertrouwd*, met geene
„ mindere sterke middelen behoorde tegen te gaan."

„ Indien 'er alle de onderhaalde regels niet stonden, — en dus de *niet minder sterke middelen*, in de laatste regel gemeld, *noodzaakelijk relatief* gemaakt moesten worden, tot de bevorens gementioneerde *geweldige middelen* van hem, die het Heilig Recht aanrand, en vertreed, indien de nood het vordert, het Staal door het eerloos Hart te drukken, — dan — zou men de klagte der Vroedschaps Leden wel kunnen billijken.

„ Schoon dan nog in aanmerking zou moeten komen, — dat in die gereprocheerde woorden dan een aperte contradictie gelegen zoude zijn, en bij gevolg de ware meening van de Schrijvers, niet dan door derzelver eigene explicatie opgemaakt zou kunnen worden. Want — hoe zou het aan een hangen? — „ het zij verre van de Committenten — *zulke*
„ *geweldige middelen* te willen appliceeren — zoo lange 'er
„ nog zagtere voor handen zijn, — maar zij meenen nog-
„ thans dat *geen minder sterke* middelen behooren gebruikt
„ te worden."

„ Deze in 't oog loopende strijdigheid heeft men in de Missive van Burgemeesteren en Vroedschappen gedeguiseerd, met het zoo te doen voorkomen, als of de Gecommitteerden der Unie een *tweederlei* gevoelen voorstelden, namelijk dat van het grootste en notabelste gedeelte der Schutterij, 't welk nog tot zagter middelen inclineert — en dat van Gecommitteerden zelven, die meenen dat men met geene — minder sterke middelen de bedoelde Vroedschaps Leden te keer moet gaan.

„ Maar — zoo diergelijke opzetlijke verdraaijingen, in Politique Geschriften — ja — in Adressen aan 's Lands Souverein, mogen plaats vinden, zekerlijk mag een Collegie van *Justitie* 'er geen gebruik van maken. —

„ In de Rechtkamers moet men de geheele, onveranderde, onverkorte gezegdens van een Beschuldigden in den samenhang beschouwen en beoordeelen, en niet enkel den *zin* en *substantie*, welke eene vooringenomen en verstoorde Partij daar aan gelieft te geven. —— Bij zoodanig neutraal examen zal men bevinden, dat de Gecommitteerden der Unie, in de geheele voorschreven periode *niet* spreken van henzelven, maar van hunne Committenten, en van dezelve zeggen: Dat zij verre zijn van zulke geweldige middelen (het gebruik der wapenen tegen eerlooze Regenten, aanranders en vertreders van 't Heilig Recht) te willen appliceren, zoo lang 'er nog zagter middelen onbeproefd zijn, maar dat zij (*die zelfde Committenten*) nogthans meenen dat de openbare en geweldige aanrandingen van het voorschreven Recht, (waar van zij de meergemelde Vroedschaps-Leden accuseren) met geene minder sterke middelen, dan die aanrandingen zelve, dat is, mede met vertogen aan den Souverein, op naam niet enkel van particuliere Gemagtigden der Burgerij, maar van Collegien, tegengegaan behoorden te worden. —— Welke intentie allerklaarst consteert uit het onmiddelijk daar op volgende dispositief of verzoek: „ dat de Krijgsraad in dit hoogstdrin„ gend tijdstip zich de belangen van Stad en Burgerij —— „ *ten sterksten* zou gelieven aan te trekken, en zich des„ wege op eene *nadruklijke* wijze *adresseren*, 't zij bij „ den Souverein, of bij zoodanig ander Collegie als de „ Krijgsraad oordeelen zoude te behooren, ten einde het „ Verzoekschrift der Geconstitueerden en Constituenten te „ seconderen, ofte anderzins alzulke sterkere middelen te be„ ramen en te werkstelligen als naar tijdsomstandigheden zul„ len bevonden worden applicabel te zijn."

„ Zie daar, Ed. Groot Mog. Heeren, *alles* waar 't geheele stuk op neêrkomt —— en waar uit men dus, de gepræmitteerde middelen behoort en verpligt is te interpreteren; —— te meer —— als men considereert, dat het *niet* is een Verzoek direct aan een Regerings Collegie geadresseerd —— en ook uit dien hoofde niet als *bedreigende* kan worden opgevat —— maar alleen een voordragt van Schutters aan hunne eigene, en bij de Regering geaccredi-

teerde Bevelhebbers, behelzende een Verzoek, om de augmentatie der Vroedschap te helpen bevorderen, en ten hoogsten genomen een aanbod of declaratoir van bereidvaardigheid, om des noods mede de hand te leenen tot alzulke demarches, als die Bevelhebbers, aan wier directie zij zich volkomen submitteren, en van welke de Regering niets onbehoorlijks te vreezen heeft, zouden oordeelen te moeten ondernemen, ten einde het verlangen der voornaamste Burgerij te seconderen.

„ Men oordeele of het Collegie van Schepenen hier mede niet gezuiverd is van de beschuldiging van inactiviteit, in het administreren der Justitie, en of niet alle indignatie verdiend de onedele poging der Veertien Vroedschappen, om die Leden van U Ed. Groot Mog. door fautieve allegatien en gepræmediteerde uitlatingen uit een Adres hunner Mede-Burgers tegen dezelve, en tessens tegen den geheelen Krijgsraad en den vollen Schepensbank hunner Stad, te præveniëren en indisponeren.

„ Maar juist hier in verschilt de thans fungerende Weth en Schepensbank met hunne denkbeelden: Wij tragten actif te zijn, wanneer het 'er op aankomt dat de publijke rust gevaar loopt van te worden gestoord; zulke verstoringen tragten wij voor te komen, te beletten, en te straffen: Maar wij noemen geene activiteit geheele Corpora's onzer beste Burgers, die uit een goed principe handelen, om eenige misschien te sterke of onvoorzigtige uitdrukkingen, tegens ons of andere Leden, op te offeren, voor een onbezonnen Publijk ten toon te stellen, en dus hunne anderzins nuttige pogingen te vernietigen, of hunnen ijver uit te blusschen.

„ Neen, Ed. Groot Mog. Heeren, daar wij alleen in 't oog houden aan onzen Eed en Plicht te voldoen, passeren wij somtijds eenige driftige uitdrukkingen, voor al wanneer die door vorige mishandelingen en tegenstrevingen den boezem zijn uitgedrongen, en hebben al meer dan eenmaal onder onze directie ondervonden, dat wij door zulke geringe inschikkelijkheden het vertrouwen winnen, en men overtuigt is, dat wij onze magt niet tot onze eige glorij of belang, maar tot die van onze Mede Burgers onpartijdig gebruiken. — Hadden de Veertien Leden altoos even zoo gehandelt, nimmer hadden zij

zij zich de indignatie van zoo veelen op den hals gehaald." Maar, en dit willen wij voornamentlijk met deze allegatie te kennen geven: dat indien het zelve Adres al eenige bewijzen van gevoeligheid had gemeriteert, zulks na alle de voorgevallene tegenkantingen van de daar over klagende Veertien Leden, zoo tegens de instelling eener nieuwe Schutterij, als tegens het door zoo veele notabele lieden der Burgerij gedaane Verzoek tot vermeerdering der Vroedschap, minder kwalijk te duiden of te expliceren is. — Dan dit durven wij rondborstig declareren, dat alle die Leden der Vroedschap, dat de minste der Burgeren en Ingezetenen, van ons in hunne Persoonen en Bezittingen, alle maintien, hulp en protectie verwagten kunnen, als welke men van een wel ingerichte Magistraat en Justitie-Collegie verwagten kan; en dat zoo wij den eenen tijd al eenige meerdere activiteit en precautie zouden in 't werk stellen, als den anderen; dat meerdere altoos zijn zal ten voordeele van hun, die met ons in denkbeelden verschillen, omtrent dewelke wij ons boven alles buiten reproche houden willen, als van onze Voorgangeren geleert hebbende, van wat kwaad gevolg een tegenovergesteld gedrag geweest is.

„ Maar wie zijn het, die in dit opzigt van het Collegie van Schepenen verwagt hadden blijken van gevoeligheid over termen, waar in het voorschreven Request is gecoucheert? — Hier dienen wij derzelver namen te noemen: het zijn de Heeren BICHON, VAN DER HEIM, VAN BEEFTINGH, VAN DER HOEVEN, VAN DER STAAL, GROENINX, D'ESCURY, VAN TEYLINGEN, MOSSEL, VAN HOGENDORP, VAN MIEROP, VAN STAVEREN, SENN VAN BASEL en VAN YZENDOORN, — en het is genoeg hunne namen te noemen, om U Ed. Groot Mog. te herinneren, welke daden door die of de meeste derzelver, blijkens het Rapport van Hun Ed. Mog. Heeren Commissarissen van U Ed. Groot Mog., daden van activiteit worden gerekend te zijn.

„ De *tweede*, niet min odieuse kunstgreep, welke men zich in de Missive der evengemelde Veertien Leden van de Vroedschap heeft veroorloofd, is gelegen in de meldinge „ dat de Vroedschap, Maandag den 8 dezer belegd zijnde, „ om onder anderen ook over de Missive van Schepenen te „ deli-

„ delibereren, de Leden der Vroedschap, op goedvinden van
„ de Wethouderschap, het Stadhuis door de Burgerwacht be-
„ zet gevonden hebben."

„ *Dit*, Edele Groot Mogende Heeren, is op zich zelven eene *waarheid*, — maar door de verzwijging, wat tot dat goedvinden der Weth aanleiding gegeven had, — word het eene *onwaarheid*, naamlijk in *dat verstand*, — waar in elk Lezer, niets wetende van het geen reeds vóór dien Maandag binnen onze Stad is voorgevallen, de voornoemde passage zou moeten opvatten, naamlijk: „ dat de Burgerwagt door de
„ Vroedschap *onverwagt* op het Stadhuis *gevonden* en aldaar
„ geposteerd was, om de vrije Deliberatien van de Vroed-
„ schap te belemmeren of te generen."

„ Hier tegen gelieven U Ed. Groot Mog. te zijn geïnformeerd, dat gelijk de Wethouderschap zedert de Erectie der nieuwe Schutterij, bij alle gelegenheden, getragt heeft de rust te bewaren, en niet te wagten tot dat het te laat was, om daar toe eene genoegzame magt in handen te hebben, reeds op den 4 September, wanneer zij waren geïnformeerd, dat Geconstitueerdens met Constituanten, in grooten getale ten Stadhuize zouden verschijnen, niet alleen de wagt hebbende Compagnie aan de Hoofdwagt hebben doen blijven, maar zelfs een Piquet van drie Compagnien hebben doen in de Wapenen komen; —— dat zij den volgenden Zondag, wanneer zij vernomen hadden, dat Constituanten zich weder ten Stadhuize zouden sisteren, tot het doen van eene dankzegging, —— wederom hebben gezorgt, dat de Compagnie aan de Hoofdwagt gehouden, en zelfs een Commando Schutters op het Plein van 't Stadhuis geplaatst is, om de toegangen der Kamers te secureren en vrij te houden; schoon dat zij bij geene van die beide gelegenheden eenige informatie van kwade voornemens hebben gehad; — het was op dit voorbeeld, en dewijl het aan ijder een bekend was, dat op Maandag den 8 dezer Maand over den Brief van Schepenen aan de Vroedschap zoude worden gedelibereert, en 'er ook bewegingen in de Stad bespeurt wierden, dat de Wethouderschap Saturdag te voren besloot, den Heer GEVERS, Schout, te authoriseren, om, wanneer eenige zamenrotting zich zoude ontdekken, of grond

grond zoude zijn om te vreezen, dat de rust binnen deze Stad zoude worden gestoord, aan den Officier, de Hoofdwagt commanderende, order te kunnen geven, om met zijne onderhebbende manschap onder de Wapenen te blijven, tot dat de Weth zou zijn vergaderd, —— en dat special met betrekking tot Maandag den 8 Januarij, wanneer de Vroedschap stond te delibereren over het Adres van Heeren Schepenen, concernerende de Augmentatie van de Vroedschap, en 'er uit dien hoofde te denken was, dat 'er zeer veele Menschen ten Stadhuize zouden zamenvloeijen, de Compagnie Schutteren, welke Zondag avond de Hoofdwagt zoude betrekken, onder de Wapenen zoude blijven, tot dat de Weth vergaderd en deswegens gedisponeert zoude zijn.

„ Dat deze voorzorgen, welke door *tien* Leden der Weth, *noodzaakelijk*, doch door den Burgemeester BICHON, *onnoodig*, en door den Burgemeester VAN DER HOEVEN zoo *nadeelig* geoordeeld wierden, dat, naar zijn inzien, door diergelijke maatregelen, de rust eer verstoord dan bevorderd zoude kunnen worden, —— echter op zeer goede informatien genomen waren, bleek reeds voor de daadlijke executie dier maatregelen, wanneer op Zondag den 7 dezer, na het eindigen eener Avond-Predikatie, welke veel gerugt heeft gemaakt, een menigte Volks, van de geringste Classe, zich vervoegde in en voor een ledig Huis, nabij het Stadhuis, om aldaar te teekenen zeker Papier, het welk dienen moest tegen de verzogte Augmentatie van de Vroedschap, en zoo men meende, des anderendaags aan dat Collegie gepresenteerd zoude worden, doch het geen (denklijk om dat men van agteren begrepen heeft dat de meeste dier Teekenaars aan de Autheurs van die onderneming weinig hulp of eer konden toebrengen) tot heden is agtergebleven.

„ Welke ongeregeldheden, zoo op dien Zondag, als op verscheiden volgende dagen, hebben plaats gehad ——, zal aan U Edele Groot Mogenden genoegzaam consteren uit de annexe Verklaring van een aantal Deposanten —— en zou met meerdere kunnen worden geprobeerd, indien het belang der Justitie niet vorderde, dat de Hoofd Officier dezer Stad, de meer speciale informatien, door hem ingewonnen, of die

hij

hij verder kan bekomen, voor als nog secreteerde. —— Ook menen wij, dat deze stukjes meer dan genoeg zijn, om een Collegie van Politie, aan het welk de *bewaring* der rust en het *voorkomen* van opschuddingen is gedemandeerd, te verpligten tot het emploij van middelen, welker verzuim in de Jaren 1783 en 1784 van die funeste gevolgen voor onze Stad geweest is, welke bij 't Rapport van de Heeren U Edele Groot Mogende Gecommitteerden in het breede zijn gedetailleerd, en welke middelen aan niemand dan aan zulken, die kwade voornemens hebben, kunnen mishagen, en van geen nadeelig gevolg kunnen zijn, dan alleen dat ze moeite en tijdverlies kosten aan brave Schutters, die de oprechtste en onvermoeide blijken geven van belangloozen ijver voor de goede pogingen der welmenende Regenten.

„ Des niet te min heeft de Wethouderschap moeten ondervinden, dat, wanneer Maandag namiddag den 8 dezer, uit hoofde van een geweldigen aandrang van het gemeen voor de Hoofdwagt, gepaard met allerlei insultes, eene extraordinaire Vergadering door den Hoofd-Schout wierd belegd, de Burgemeesteren BICHON en VAN DER HOEVEN, schoon in de Stad en op straat zijnde, hebben kunnen goedvinden absent te blijven, en dus aan het Publijk te toonen, hoe weinig belang zij stelden in de conservatie of herstellinge der rust; —— dat die zelfde twee Heeren, op den tienden, hebben geweigerd te concurreren tot, ja *geprotesteerd* tegen het eerste Lid der Publikatie, welke de Weth op dien dag noodig oordeelde te doen, —— (en waar van wij een Exemplaar aan dezen annexeren) —— dat de eerstgemelde Heer, schoon het zijn tourbeurt was, zich onttrok, —— om over de aflezinge te staan: —— dat die beide Heeren zich ook niet geliefden te conformeren met de Resolutie der Weth, om de voorschreven Publikatie op Zondag den 14 van de Predikstoelen te doen aflezen. —— Ja dat de Præsident-Burgemeester het aanstootlijk voorbeeld gaf, van op dien dag de Kerk te verlaten, juist op het tijdstip, dat die aflezing zoude geschieden, —— en dat dezelve in diverse Kerken is gedaan op zulk eene wijze en onder zoo veel gehoest, gekuch, geschoffel, en ander geraas, het welk oogenblikkelijk, na het eindigen dier lecture, ophield; dat

dat het niet anders dan aan een moedwillig opzet van kwaalijkgezinden toegefchreven kan worden, —— waar van het ook weinig moeite zoude kosten meerdere blijken op te geven, indien wij niet fchroomden de attentie van U Ed Groot Mog., met zoo veele laage meneës der Cabaal, welke onze Stad nu reeds zoo lange en aanhoudend heeft ontrust, verder op te houden.

„ 'Er blijft, Ed. Groot Mog. Heeren, aan het Collegie van Schepenen nog over te beantwoorden, de betoonde verwondering over derzelver ftilzitten, ten opzigte der Vroedfchapsvermeerdering, tot na het Publijkgewordene Bericht der Veertien Leden. Dan, hoe konden Schepenen bevorens weten, dat de meerderheid tegens die vermeerdering zoude berichten? Hoe konden zij bevorens weten, dat die meerderheid aan zoo een groot aantal der notabelfte Burgeren zoude bedisputeren het Recht, om aan den Souverein zoodanig verzoek te mogen doen? Daar nogthans de Privilegien niet aan de Regeerders, maar aan de Ingezetenen gegeven zijn? Toen eerst en toen alleen was het de tijd van Schepenen, zich dit Privilegie aan te trekken; en fchoon zij al niet noodig hadden geoordeeld daar over vroeger hunne Deliberatien aan te leggen, konden noch vermogten zij in allen gevallen zulks niet nalaten, wanneer aan hun daar toe door het Lighaam der Schutterij dezer Stad adres gemaakt wierd. Als 'er geen verfchil van fentimenten over een te doen verzoek om Alteratie, Ampliatie of Reftauratie van eenig Privilegie tusfchen de drie Collegien plaats heeft, is het vrij onverfchillig, of zoodanig verzoek aan U Ed. Groot Mog. word gedaan door allen gezamentlijk, of door Burgemeesteren en Vroedfchappen, of zelfs door Burgemeesteren alléén, —— en daar aan fchrijven wij toe, dat in den Jaare 1580 de Augmentatie door Burgemeesteren en Regeerders, en 1615 de diminutie der Vroedfchap door Burgemeesteren en Vroedfchappen is verzogt, zonder expresfe mentie van Schepenen, —— zoo als nu in dezen Jaare 1787 weder had kunnen gefchieden, —— naardien Schepenen de discretie gehad hebben, bij hunne Misfive van 30 December 1786, aan de Vroedfchap over te laten, om het geproponeerde verzoek eenig en alleen, namens de

de Vroedſchap dezer Stad, als nuttig en noodzaaklijk aan U Ed. Groot Mog. voor te dragen en te helpen effectueren, als wanneer hunne offerte (om daar over gezamentlijk te confereren en zich op naam der drie Collegien aan U Ed. Groot Mog. te adresſeren) ten dien opzigte zoude zijn vervallen. —— Dit hadden Burgemeesteren en Vroedſchap uit zichzelve kunnen begrijpen, en had hen behooren te weerhouden, van aan Schepenen te ſchrijven, dat de bloote lectuur der Octrooijen van 1580 en 1615 genoeg was om hen te overtuigen, dat de bevoegdheid tot ſoortgelijke verzoeken privativelijk was gedevolveerd op het Collegie van de Vroedſchap, en wel ſedert de erectie der Republijk, —— daar in het eerstgemelde Octroij van 1580, en nog in een later van 1637, de Vroedſchap of Raden even min genoemd worden als de Schepenen. —— Dan het ſchijnt dat de veertien Leden, wanneer goede argumenten te kort ſchieten, gewoon zijn dusdanige tot opvulling aan te voeren.

„ Wij hebben gemeend de naakte waarheid aan U Ed. Groot Mog. te moeten openleggen; wij hebben zulks gedaan, en vertrouwen U Ed. Groot Mog. te hebben geconvinceerd, dat uit alles te ſamen genomen een van beiden zal moeten volgen: onze Stad moet door veertien aan elkander verbonden Perſonen despotiecq worden geregeerd, en die 14 Perſonen moeten juist bijna allen *die* zijn, welke door het Rapport van Heeren Commisſarisſen van U Ed. Groot Mog. aan hoogstdezelve genoegzaam kenbaar geworden zijn; of 'er moet, ingevolge de door ons gedane vertooning aan U Ed. Gr. Mog., eene vermeerdering der Vroedſchap worden toegeſtaan en door U Ed. Gr. Mog. vervult; ten einde het gantſche Corpus dezer Stad zoo in de Vergadering van U Ed. Gr. Mog. en de deliberatien over Staatszaken, als in de aanſtelling der Magiſtratuur en verdere Stadsbelangens, tot het privative departement der Vroedſchap behoorende, te repreſenteren; en het is 't *laatſte* dat wij tot nut en rust van onze Stad, en ter voldoening aan den vrij algemeenen wensch van velen der notabelſte onzer Mede-Burgeren op het ijverigſte van U Ed. Gr. Mog. blijven verzoeken, terwijl wij de pernicieuſe ſuites, welke uit een langere continuatie van het *eerſte* noodwendig

zoo wel voor Land als Stad, moeten profiueren, gerustlijk aan het doorziend oog en de overweging van U Ed. Groot Mog. overlaten, en ons uit dien hoofde vleijen zoo wel met een *speedige* als favorable dispofitie.

„ Vertrouwende hier mede aan de intentie van U Ed. Gr. Mog. en aan onzen pligt te hebben genoeg gedaan —— eindigen wij dit Berigt, met toewenschinge van Gods beschermingen en hulpe over U Ed. Gr. Mog. Perfonen en verrigtingen, ons noemende,

U Ed. Groot Mog. zeer Gehoorzame Dienaren,

Burgemeesteren, Schepenen en Raden der Stad Rotterdam.

SAMUEL VAN HOOGSTRATEN,

Loco Secretarii.

Het Berigt, door Burgemeesters en Vroedschap, ter hooge Staatsvergaderinge, ingeleverd, behelsde deeze drie gewigtige punten: 1. Een betoog van de onbevoegdheid van hun, die zich Burgemeesters, Schepenen en Raaden noemden, tot het doen van het door hen voorgestelde verzoek; 2. Een bewijs van het gebrek aan bevoegdheid van Hunne Ed. Gr. Mogende, om zich de zaak in geschil, raakende de vermeerdering der Vroedschapsleden, aan te trekken; 3. Eenige bedenkingen en bewaarnissen over de buitenspoorigheden, tegen hen en hun gezag in 't werk gesteld. Over 't een en ander lieten zij zich in deezer voege hooren.

EDELE GROOT MOGENDE HEEREN!

„ Wij hebben, bij gelegenheid, dat U Ed. Groot Mogende ons een *Berichs* afgevorderd hebben op een Request, door ISAAC HUBERT en Mr. PIETER DE MONCHY, Oud Schepenen C. S., concernerende de vermeerdering der Vroedschap alhier, aan U Ed. Gr. Mog. voorgedragen eene ampele ouvertuie,

tare, behelzende onze Consideratien en Reflectien, zoo op de demarches van de voornoemde Requestranten, als op hunne verzoeken, mitsgaders de middelen en positiven; dewelke zij tot grond van dezelve voorgaven, en bij welke Consideratien en Reflectien, wij hoofdzakelijk hebben doen zien, (als zijnde de twéé poincten, op welken de Vroedschap van *Rotterdam* de attentie van deze Vergadering, zoo niet alleen, ten minste hoofdzaaklijk, meende te moeten vestigen.)

I. „ Dat ISAAC HUBERT en PIETER DE MONCHY *cum suis*, aldaar Requestranten, waren ongequalificeert, om aan U Ed. Groot Mog. te doen het verzoek, tot het welk zij het Adres hadden gedaan;

II. „ Dat het *gemelde verzoek, door hun aan U Ed. Gr. Mog.* gedaan, in zich *zelf* beschouwd, een object was, dat ter dezer Vergadering niet in deliberatie konde gebragt worden, zonder dat het door de Vroedschap van *Rotterdam* zelve ter Tafel van U Ed. Gr. Mog. gelegt was.

„ Beide deze propositien zijn (ten minsten zoo wij vertrouwen) door ons klaar en overtuigend bewezen, ja, wij mogen 'er wel bijvoegen, zoo volledig, dat het ons wel had mogen gebeuren, geene verdere moeienissen deswegen te ontmoeten.

„ Dan, Edele Groot Mogende Heeren! naauwlijks is deze onze Schriftelijke Communicatie van Consideratien en Reflectien op het voorschreve Adres, mitsgaders van de redenen, om welken wij vermeenen, dat op het zelve geen reguard genomen konde worden, ter kennisse van die Requestranten en hunne medestanders gekomen, of wij zijn nieuwe woelingen gewaar geworden; —— ons zijn nieuwe onaangenaamheden bejegend; —— het heeft ons, tot ons groot leedwezen, ten duidelijkften moeten blijken, dat de vermeerdering der Vroedschapsleden, zoo als zij die bij dat gedaan *Adres* verzogt hadden, een voorwerp van begeerte bij eenige weinige der Ingezetenen van onze Stad is geworden, het welke zij, het koste wat het wilde, doorgedreven en tot stand gebragt willen hebben.

„ Behalven de blijken, die 'er ons dagelijks van zijn voorgekomen, en nog voorkomen, dragen 'er de stukken, hier

ter tafel van deze Vergadering liggende, zulke onwederspreekelijke bewijzen van, dat de Leden van deze Vergadering dezelven maar hebben in te zien, om 'er, even zoo sterk als wij, van overtuigd te wezen. —— Wij zouden zelfs, in andere tijden, en in andere omstandigheden, mooglijk alleen de inspectie van die Papieren verzogt, en niets meerder verlangd hebben, om ons verzekerd te houden, dat deze Souvereine Vergadering hare indignatie over die stukken niet terug gehouden, en van ons op nieuw geen Bericht over dezelven gevergd zoude hebben.

„ Dit echter geschied zijnde en genegen aan U Ed. Gr. Mog. zoo veel eclaircissementen te geven, als onze medeintegrerende Leden van Staat, omtrent eene zaak, als deze is, kunnen verlangen, vinden wij ons, even daar door, in de verdrietelijke en moeielijke noodzakelijkheid, om ten tweeden male eenen arbeid op te vatten, die voor ons te onaangenamer zal vallen, vermits wij niet zullen kunnen nalaten, van in eenige digressien te treden, omtrent zaken en gebeurtenissen, welken wij liefst onaangeroerd zouden zijn voorbij gegaan, en die, hoe kort behandeld, echter meer of min omslagtigheid vorderen.

„ De *pogingen*, om het getal der Rotterdamsche Vroedschaps-Leden, door *eene directe aanstelling van zestien nieuwe Leden, te doen bij U Ed. Groot Mog. zelve*, van een getal van vierentwintig tot een getal van veertig te brengen, zijn veranderd van gedaante, terwijl de *bedoeling* dezelfde is gebleven. —— Men schijnt het op het *Adres* der vorige Requestranten, naamlijk ISAAC HUBERT met de zijnen, niet te durven laten rondstaan, —— daar dagen andere Lieden op, *geene Particulieren*, zoo het uiterlijk schijnt, maar *een Collegie van Burgemeesteren, Schepenen en Raden*; dit is het, welk het werk opvat, en het verzoek, te voren door zekere pretense Geconstitueerden gedaan, op nieuw ter deze Vergadering voordraagt.

„ Tegen dit Collegie zullen, zoo de tegenwoordige Requestranten zich laten verluiden, de redenen niet gelden, van welken men zich tegen de *Geconstitueerden* bediend heeft: dit Collegie RECTIFICEERT, zoo zij voorgeven, *het defect der qualificatie* van ISAAC HUBERT en de zijnen.

„ Een

„ Een zoodanige voordragt vordert over zulks van ons, met betrekking tot dit nieuw Collegie, dat zich hier opdoet, of om nauwkeuriger te fpreken, tot die famen gevoegde Lieden, welken zich hier qualificeren een Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden* uit te maken, geen nieuw bewijs van *non qualificatie:* en derhalven, Edele Groot Mogende Heeren! daar wij, bij onze voorgemelde Schrifture, Bericht of Memorie, of welke andere benaming aan onze fchriftelijke communicatie van confideratien, reflexien en redenen, rakende het voorgemelde Adres van ISAAC HUBERT *cum fuis*, ook gegeven worde, — daar wij bereids, bij eene directe demonftratie, getoond hebben:

„ Dat het verzoek, het welk die Lieden bij hun Requeft tans doen, in zich zelf befchouwd, een object is, dat ter dezer Vergadering niet in deliberatie kan gebragt worden, zonder dat het door de *Vroedfchap* van Rotterdam *zelve*, ter Tafel van U Ed. Gr. Mog. gelegd is; — en daar, tegen deze betoogde waarheid, niets, door de *tegenwoordige Vertooners* is geopperd, en dus als door dezelven volkomen erkend en geavoueerd, aangezien en gehouden moet worden, zoo zouden wij bij onze voorgemelde fchrifture kunnen perfifteren, en ons blotelijk tot dezelve refereren, als van zelve de conclufie involverende, *dat ook op dit Adres der genen, die zich noemen Burgemeesters*, *Schepen* en *Raden*, *geen reguard kan geflagen worden.*

„ Want, Edele Groot Mogende Heeren! is het zoo, gelijk het waarlijk is, dat het verzoek door die Lieden tans gedaan wordende, in zich zelfs befchouwd, een object is, dat ter dezer Vergadering niet in deliberatie kan gebragt worden, *zonder dat het door de Vroedfchap van Rotterdam zelve, ter Tafel van U Ed. Groot Mog. gelegd is?* dan is het te gelijk bij tegenftelling waar, dat dit verzoek, nu gefchiedende, door andere Perfonen, dan door de Vroedfchap, geen poinct van deliberatie, en veel minder van eene Refolutie van deze Vergadering kan uitleveren: en deze eenvoudige reflectie zoude over zulks genoeg zijn ter overtuiging van U Ed. Gr. Mog., dat op dit nieuw Adres, even zoo weinig als op dat van ISAAC HUBERT *cum fuis*, reguard geflagen behoord te worden.

„ Edoch, Ed. Groot Mog. Heeren, dewijl het aan die Lieden, die hier opkomen, als uitmakende een Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden* van Rotterdam, heeft kunnen gelusten, onze privative bevoegdheid, om zulk een of soortgelijke Verzoeken, ter deze Souvereine Vergadering te doen, niet te contradiceren, maar op eene indirecte wijze te attaqueren, en ingewikkeld te sustineren, en voor te geven, dat *zijlieden* daar toe de bevoegdheid hebben, zoo hebben wij niet willen afzijn van ons over deze sustenue in het bijzonder te expliceeren, en aan U Ed. Gr. Mog. de noodige ophelderingen deswegens mede te deelen.

„ Ten aanzien van dezelve zoude dan hier enkelijk in consideratie komen, en te discutieeren staan,

„ Of die zamengevoegde Lieden gequalificeerd zijn tot „ het maken van het Adres, het welk zij ter deze Verga„ dering tegenwoordig doen? en of zij omtrent het zelve „ niet behooren afgewezen te worden, zonder eenig re„ guard op het zelve hun adres te nemen?

„ En met eene demonstratie van de negative van het eerste, en van de affirmative van het tweede Lid dier Propositie, zouden wij, Ed. Gr. Mog. Heeren, onzen taak voor volkomen afgehandeld kunnen houden, en daar bij blijven berusten, was het niet, dat wij dienstig oordeelden, om in de tweede plaats nader aan te dringen,

„ Het defect van bevoegdheid van U Ed. Gr. Mog. om „ zich verder deze zaak aan te trekken;

„ En in de derde plaats,

„ Onze bedenkingen en bezwaarnissen over de excessen, „ welken tegen ons en ons gezag in het werk gesteld wor„ den, onbewimpeld U Ed. Gr. Mog. voor oogen te hou„ den; ten einde onze mede-Staatsleden, van dezelve on„ derrigt en kundig zijnde, eindlijk ons de hand leenen in „ het stuiten en doen ophouden van de ongeregeldheden, „ door sommige onrustige persönen gepleegd wordende; en „ onze Stad daar door te bevrijden van die zoo verderflijke „ woelingen, welke uit het gezag, het welk zij zich aan„ gemaatigd hebben, zijn voortvloeijende: of dat onze „ mede-Staatsleden zich geliefden onbewimpeld te verklaren

„ over

„ over het geen wij van hun verder te wagen of niet te „ wagten hebben.

„ De eerste wezendlijkste, en decisive vraag, welke dan hier te verhandelen staat, is:

„ Zijn die Lieden, die hier voorkomen als *Burgemeesters*, *Schepens* en *Raden*, gequalificeerd tot het doen „ van het verzoek, het welk zij doen?

„ En daar omtrent komt dan eerst in consideratie, zijn zij die geene, die zij voorwenden te wezen? Toonen zij, dat zij uitmaken *een Collegie van Burgemeesteren*, *Schepenen en Raden?* Wij, Ed. Gr. Mog. Heeren, kennen zulk een Collegie niet. Het is de eerstemaal, dat wij 'er van hooren gewagen, wij ignoreren deszelfs existentie, en vragen 'er bewijs van.

„ Ondertusschen, dat hetzelve ons gefourneerd worde, moet het naar rechten vastsstaan, dat hier aan hunne zijde ontbreekt, de qualiteit van den persoon, of de personele qualiteit, van welke in de eerste plaats zou moeten consteeren, om zoo hier als elders, in die qualiteit gehoord te kunnen worden: en dit defect van personele qualificatie is zoo decisief, dat het alleen op zich zelf genoeg is, om te kunnen vorderen, dat op hun Adres geen reguard genomen worde.

„ Dan al eens gesteld zijnde, 't geen wij nogtans ten sterksten ontkennen, dat 'er zulk een Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden* te Rotterdam existeert, en dat het object ten dezen in quæstie, op eene wettige convocatie van het zelve, bij het zelve Collegie in deliberatie is gebragt, daar over gevoteerd en voorts geconcludeerd, om het vermeld Adres aan U Ed. Gr. Mog. te doen, en daadlijk is gedaan, dan blijft als nog de vraag, is het Collegie van Burgemeesteren, Schepenen en Raden *tot die daad* gequalificeert? behoort het *object*, waar over zij hun Adres doen, tot de *cognitie*, *beoordeeling en beleid van het Collegie van Burgemeesteren*, *Schepenen en Raden?* Dit moet, in de tweede plaats, buiten contestatie zijn, zullen zij gequalificeerd kunnen geacht worden tot het maken van 't Adres, het welk zij ter Tafel van deze Vergadering gebragt hebben; en zij zouden de qualificatie van zoodanig Collegie tot dat object getoond moeten heb-

 ben,

ben, om zich met eenig gehoor te kunnen vleijen, of hetzelve te kunnen verwagten.

„ Wel verre van aan dit requifiet voldaan te hebben, hebben zij 'er zelfs geene enkele poging toe aangewend.

„ Zij bouwen hunne pretenfe bevoegdheid op een pretens aveu, quafi door ons gedaan, eerst opgeworpen door den Krijgsraad, en vervolgens door hun overgenomen: zij bedienen zich van dit, ter kwader trouwe voorgewend aveu, en zij doen het, na dat wij aan Schepenen bereids het abufive van dit voorgeven onder het oog gebragt hadden.

„ Zij halen, fprekende van het gefingeerd Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, uit de Misfive van Schepenen aan, deze volgende woorden; welke *volgens uitdrukkelijke erkentenis van de Leden der Vroedfchap*, *en fpeciaal van de Meerderheid in hun Bericht bladz.* 7, *van ouds het gantfche Corpus van de Stad*, *bij conftitutive Stedelijke verordening gerepresenteerd hebben*, en zij taxeren vervolgens de Vroedfchap van *zich te onttrekken aan de voorfchreven Gecombineerde Vergadering der drie daar toe bij henzelven* ALS COMPETENT ERKENDE COLLEGIEN; alles bezijden de waarheid: de woorden, ons aldaar toegefchreven, ftaan noch op bladz. 7, noch op eenige andere plaats van ons Bericht; onze woorden zijn onheuschlijk verminkt, verdraaid en in een geheel anderen zin, dan wij gefproken hebben, voorgefteld, gelijk het door eene bloote nalezing van de aangehaalde bladzijde te zien is.

„ Zij doen het voorkomen, als of wij geadvoneerd hadden, dat 'er *van ouds*, dat is, van de vroegfte tijden af, een permanent Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, altijd, als het Corpus van de Stad reprefenterende, bij conftitutive Stadsverordening in wezen zoude zijn geweest, en als nog zoude exteren, vermits zij hetzelve als dadelijk exfterende, convoceren, of ten minften op de convocatie van den Vice-Prefident Burgemeester helpen formeren: en in ons Bericht is noch fchijn noch fchaduw van het aveu van de exiftentie van zoodanig Collegie te vinden.

„ Wij refereren ons verder omtrent die pasfagie aan onze Misfive, aan Schepenen op den 8 Januarij dezes Jaars; ten

ane-

antwoorde op die van dezelven, in dato den 30 December 1786 geschreven: alleenlijk achten wij 'er te moeten bijvoegen, dat indien het al eens waar mogte zijn, dat *Burgemeesters*, *Schepen* en *Raden*, zoo en in dien zin, als zij het trachten te doen voorkomen, en waar van zij het bewijs niet uit een pretens aveu van de Vroedschap, maar uit dugtige documenten te berde zouden moeten gebragt hebben, *van ouds*, dat is, *in de vroegste tijden*, het Corpus van de Stad, bij constitutive Stedelijke verordeningen gerepresenteerd hadden, daar uit niet zoude volgen, *derhalven representeren zij als nog dat Corpus*, derhalven kunnen zij ALS NOG *als dit Corpus representerende* handelen en te werk gaan.

Op dezelfde wijze zoude men kunnen concluderen, dat *als nog* aan den *Schout* van Rotterdam het gantsch beleid van de Stad toekomt, zoo in zaken van Justitie als van Politie, om dat *van ouds* de Schouten daar mede belast zijn geweest; — dat de Bailluw of Schout van Rotterdam de Burgemeesters en Schepenen *tans nog* zoude dienen aan te stellen, om dat *van ouds* zulks geschiede.

En, Ed. Groot Mog. Heeren, wat zoude men zeggen, indien de Bailluwen en Schouten tegenwoordig pretendeerden *alleen* Vierschaaren te kunnen houden, om de Rechtsoeffening te plegen, om dat *van ouds* Bailluwen en Schouten alleen te Recht zaten? Wat zoude men zeggen, indien iemand tans kwame beweren, dat deze Souvereine Vergadering zoude dienen om te reizen, om Recht te oeffenen, of daar toe Gecommitteerdens zenden, om dat *van ouds* de Graven daar toe omreisden, en naderhand ook hunne *missi dominici* gebruikt hebben?

„ *Van Ouds* stelden de Graven de Bodens, de Schoolmeesters, de Kosters en andere Officianten aan; waarom niet verzogt, dat die aanstellingen door de Staats-Vergaderinge geschieden, gelijk men verzoekt, dat de directe aanstelling van Zestien nieuwe Leden der Vroedschap gedaan worde?

„ *Van ouds* had Rotterdam geen Poorten, waarom die niet geslegt? *Van ouds* zijn onze Gewesten afhanglijk geweest van de Frankische Vorsten, waarom die niet weer van dezelven afhanglijk gemaakt? Zoo het *van ouds* een tijtel is, om ver-

anderingen te kunnen invoeren in Staats- of Stadsverordeningen, om gevestigde en plaatshebbende schikkingen van een Burgerschap te altereren; indien men zoo belust is op het *primitive*, waarom dan niet opgeklommen tot het eerste *primitive*, en alle goederen, als *van ouds*, gemeen gemaakt? Alle Burgerschappen te niete gedaan, en tot den staat der eerste Geslachten, of dien der Wilden, terug gekeerd?

„ Het *van ouds* spreekt voor dit laatste niet minder sterk, dan voor de vermeerdering der Vroedschaps Leden van Rotterdam; en, zoo wij alle die ridiculiteiten onder het oog van U Ed. Gr. Mog. brengen, het geschied enkel en alleen, om aan U Ed. Gr. Mog. de futiliteit der begrippen van die genen, die zich aan U Ed. Gr. Mog. vervoegen met een verzoek, om ons Collegie tot een getal van veertig Leden te brengen, uit hoofde, dat dit getal *van ouds* en *primitief* plaats heeft gehad, zoo veel te tastbaarer te maken.

„ Wij zouden hier kunnen vragen of *van ouds* de Schepenen niet te gelijk Vroedschappen waren? En of zij niet te gelijk zijn geweest Vroedschappen, op dien tijd, dat men dezelve vind onder de benaming van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, als het Corpus van de Stad mede representerende? Wij zouden kunnen vragen of het geen wat men aantreft, ten aanzien van *Schepenen, te gelijk Vroedschap zijnde*, wel toepasselijk gemaakt kan worden, op Schepenen, *geen Vroedschap zijnde*? Wij zouden hunne ongerijmdheden door meerdere andere aanmerkingen kunnen doen gewaar worden, maar wij kunnen het laten berusten bij eene bekende maxime, in onze vorige Memorie, bereids als met den vinger aangewezen, en die hier, zoo wij ons niet bedriegen, alles afdoet; naamlijk; „ Dat latere verordeningen aan vroegere „ derogeren in die zaken, welke in latere verandering onder„ gaan, en voor zoo ver zij die ondergaan." — Zoo, die van den Rade der Requestranten, deze maxime, die met dezelfden in *L. 4. ff. de const. Princ.* is uitgedrukt: *Constitutiones tempore posteriores potiores sunt his, quæ ipsas præcesserunt*, niet geïgnoreerd hebben, zouden zij hebben moeten nadenken, dat het *van ouds* niet te pas komt, als 'er latere constitutive verordeningen zijn; — En, de zaak wat die-

dieper inziende, wat heeft 'er toch *van ouds* plaats gehad?

„ In den Jaare 1357 word gesproken van *onze goede Luiden*, zonder andere benaming. — In de Jaare 1366 treffen wij in zekere Ordonnantie aan, een Bailliuw, een Schout, zeven Schepenen en drie *Raadslieden*, *met sommigen der Rijkften en der vroedften, twee uitten oosten vierendeel, twee uitten westen einde*, ende *twee uitten Nieuwpoort*, die de Ordonnantie maken, en gevolglijk, of den Prinse van den Lande of de Stad daar in gerepresenteerd hebben. — In eene Conventie van den Jaare 1373 vinden wij dezelfde gequalificeerde Personen, van Bailliuw, Schout, Schepenen en Raadslieden. — In een Ordonnantie van den Jaare 1380 spreken *Schout*, *Schepenen* en *Raden* der Stede van Rotterdam, en oirkonden, *dat zij met goede voerzieninge, ende de Rijkheid binnen de Stede &c.* In den Jaare 1417 vinden wij in zekere Ordonnantie *Schout*, *Schepenen* en *Raad*. — Twintig Jaaren later, komen ons voor *Schout*, *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden* en *gemeene Vroedschap* binnen de Stad Rotterdam, wordende *Burgemeesters* gesteld in rang voor *Schepenen*, daar in de vorige Handvesten het tegendeel plaats had; en negentien Jaaren later *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *de Raden, ende alle die goede Luiden gemeene van den Vroedschap der Stede Rotterdam*, zijnde dit de *eerste Acte*, in welke de Schout niet voorkomt. — In 1460 vinden we wederom in zekere *Brieven van Protectie*, *Schout*, *Burgemeesteren*, *Schepenen* en de *Raadt*, maar na dien tijd den Schout niet meer.

„ Bij zekere Acte van Vrijdom van Accijs, gegeven aan de Hoogheemraden van Schieland, in den Jaare 1461, verschijnen *Burgemeesteren*, *Schepenen* ende *Raaden* der Stede van Rotterdam, bij *raade en goeddunken van onzen Raaden de Luiden gemeenlijk van de Vroedschap*; in 1467 en in 1468 vinden wij, *Burgemeesteren*, *Schepenen ende Raaden*; in 1474, *Burgemeesteren metten gemeenen Vroedschap*; in 1475, *Burgemeesteren*, *Schepenen ende Raaden*, bij *raade*, *consent en goeddunken van der gemeene Vroedschap*. — In 1478 *Burgemeesteren met den gemeenen Gerechte*. — In den

Jaare

Jaare 1483 ziet men wederom *Schepenen* in den eersten rang, voords *Burgemeesteren* en *Raadt* een verzoek doen om een Vroedschaps-Collegie hernieuwd te hebben, en bij Octrooi daar toe verleend wordt de instelling en verordening daar van, gelijk mede die van Burgemeesters en Schepenen, en meer andere zaken bepaald. — Vervolgens vinden wij nog in den Jaare 1518, en in den Jaare 1519 *Burgemeesters*, *Schepenen* en *Raaden*; in den Jaare 1524 *Burgemeesteren*, *Schepenen* en de *Raadt*, edoch van den Jaare 1553 treffen wij de *Schepenen* in de Handvesten niet meer aan. De meeste stukken van dien tijd af tot nu toe, dragen de benaming van *Burgemeesters* en *Regeerders*, en wel inzonderheid het Privilegie van den Jaare 1580. — In het Octrooij, in den Jaare 1615, met betrekking tot het getal van vierentwintig Vroedschappen, verleend, vinden we *Burgemeesters* en *Vroedschappen*, desgelijks in 1650, en voorts in 1658 *Burgemeesters*, *gemeene Raaden* en *Vroedschappen*, het welk ook nog in den Jaare 1673 gevonden word.

„ Wij zullen, Ed. Groot Mog. Heeren! om deze onze *Expositie*, die van zelve genoeg zal uitdijen, niet nog volumineuser te maken, niet treden in eene navorsching der oorzaken, welken in de Personen, aan welken de beheering van zaken der Stad van Rotterdam was toevertrouwd, zoo vele verschillendheden doen ontmoeten, maar wij meenen aan de opmerking van U Edele Groot Mog. bijzonderlijk te moeten voorleggen, dat *Schepenen* meer dan twee honderd Jaaren gesecludeerd zijnde geweest uit de concurrentie, welke zij tegenwoordig schijnen te ambieren, het zeer buiten den haak is, die concurrentie op nieuw *propria auctoritate* te willen invoeren, en zulks wel op zoodanige wijze, als zij het ten dezen tragten te bewerken, vermits tot het doen herleven van die concurrentie allenthalve geen meer reden militeerd, dan 'er ook tevens zoude zijn, om de Regeering te zetten op den voet, als die was in het één of ander der vorige tijdperken.

„ U Ed. Groot Mog. gelieven slegts te reflecteren, dat *Burgemeesters* en *Regeerders*, of *Burgemeesters en Raden en Vroedschappen*, zoo als die benamingen, dezelfde gequalif-

lificeerde Perfonen, vooral federt den Jaare 1580 defigneerende, voorkomen, *zonder concurrentie der Schepenen*, het bewind geattacheerd aan het reprefentatief Character van het Corpus der Stede, gehad en geoeffend hebben, ende zulks wel, op, en ingevolge van een deugdelijk verzogt en verkregen Privilegie; dat zij in de posfesfie daar van zijnde gebleven tot nu toe, zij dus meer dan TWEE HONDERT JAREN, als uitmakende de *Vroedfchap* ALLEEN en PRIVATIVELYK het Collegie hebben gecompofeerd, het welk bij den Souverein erkend en gehouden is, als gequalificeerd, tot het *reprefenteren* van het Corpus der Stede Rotterdam, en uit dien hoofde privativelijk bevoegd, bij wijze van Officie (een Officie aan hunnen Staat privativelijk gedemandeerd) *der Stede Privilegien te bewaren en onderhouden*, *getrouwlijk te raden en te verderen des Graven ende zijne voorfchreven Steede oirbaar en profijte* enz. — Wij mogen 'er wel bijvoegen, dat U Ed. Gr. Mog. zelven, met de daad getoond hebben, daar van overtuigd te zijn, het Bericht over het Request van Geconftitueerden alleen afvorderende van 't Collegie van de Vroedfchap, en niet van dat van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, noch ook niet van Schepenen afzonderlijk, en dat over zulks, het een en ander geconfidereerd zijnde, het Adres van het pretens Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, voor een handtastelijken aanval op de Rechten der Stad van Rotterdam en van derzelver Vroedfchap aangemerkt moet worden, als uitloopende op een tentamen, om eene concurrentie van *Schepenen* met de Vroedfchap te willen invoeren; eene bedoeling wederftrevende het uitdruklijk verbod van den Souverein, en die, haar beflag krijgende, de Conftitutie van den Staat dezer Provincie, zoo als dezelve bij de afzwering der Graaflijke Regering grondwettig is erkend geworden, zoude fubverteren.

„ Immers, Ed. Groot Mog. Heeren! alles wel ingezien zijnde, komt het hier enkelijk neêr op deze eenvoudige vraag: of een geacquiesceerde posterieure Stadsverordening van bewind, twee Honderd Jaren lang onder het oog van den Souverein niet alleen haar vreemdzaam beftaan gehad hebbende, maar door iterative daden van den Souverein zijnde

gead-

geadvoueerd, geoctroijeerd, geordonneerd, geconfirmeerd en bekragtigd, met gebod van de geoctroijeerden *daar van te laaten, ende te gedoogen rustelijk, vredelijk ende volkomenlijk genieten ende gebruiken, afdoende ende cesseerende alle belet, hinder ende moeienisse ter contrarie;* of, zeggen wij, zoodanige verordening van Stedelijk bewind niet is gesubintreerd in plaats van alle vorige verordeningen? dezelve heeft vervangen? aan dezelve, in zoo verre zij van dezelve is afwijkende, niet heeft gederogeerd en doen cesseren? dan of die anterieure verordeningen slegts zijn blijven slapen, om bij de eerste willekeurigheid van dezen of genen wederom in trein gebragt te kunnen worden? Zoo evident als het eerste is, zoo absurd is het laatste; daar niet alleen de eerste elementen van 't publijk recht, maar ook de daaglijksche ondervinding ons leert, dat alle posterieure verordeningen en instellingen aan anterieure derogeren, deze abrogeren en doen cesseren, voor zoo verre aan dezelve bij die posterieure eenige verandering of alteratie word toegebragt. — Overzulks, hoe ook in vroeger tijden Stads constitutie moge zijn geweest, het tegenwoordig alleen de Vroedschap is, aan welke toekomt, dat beleid der Stedelijke belangens van Rotterdam, 't welk aan het representatief Character van de Vroedschap is verknogt, en daar uit voortvloeid, met seclusie van alle anderen, wie zij zijn mogen, gevolglijk ook van *Schepenen:* zijnde gevolglijk de Vroedschap uit dien hoofde dan ook alleen bevoegd, om zoodanig verzoek ter Tafel van U. Ed. Gr. Mog. te brengen als meergemelde Requestranten ten deze voordragen.

„ En, daar boven dien soortgelijke verzoeken sedert Twee Honderd Jaren door niemant anders gedaan zijn, dan door het Collegie van de Vroedschap, en derhalven dit Collegie daar van is in een Tweehonderd Jarige deugdlijke possessie, buiten alle contradicte en oppositie, zoo vermeenen wij, dat nimmer eene propositie tot eene evidenter demonstratie kan gebragt worden dan dat de nieuwe Requestranten, al maakten zij uit een Collegie van *Burgemeesteren, Schepenen* en *Raden*, des neen, dan als nog tot dit hun adres niet zijn gequalificeerd noch bevoegd.

„ Daar

„ Daar dit alles zoo palpabel en manifest is, dat het geen tegenspraak lijden kan, achten wij het overtollig, in eenig onderzoek te treden, of niet oudtijds *alle* de Leden van Schepensbank Raden en Vroedschappen waren, en in de Resolutien, Acten en Notulen van de *Vroedschap* alleen *honoris gratiâ* den titul van *Schepenen* dragen, even als nog ten huidigen dage *Burgemeesteren*: zeker is het, dat ons daar van in de 16de Eeuw bewijzen voorkomen, waarom het dan niet vreemd behoeft te schijnen, noch aan de tegenwoordige Vertooners te stade kan komen, dat men in de Verzoeken of Requesten der Vroedschap, qua Vroedschap, om Octroijen of Privilegien van de Graven te obtineren, in dien tijd den naam van *Schepenen* vind, terwijl vervolgens, wanneer bij later tijd Schepenen uit den buik der Burgerij genomen wierden, het geen bij de Privilegien facultatief gelaten is, die titulature is beginnen te cesseren, en daar voor in de plaats gekomen die van *Burgemeesteren* en *Regeerders*, of *Burgemeesteren en Raden*, of *Burgemeesteren* en *Vroedschappen* die *promiscue* gebruikt is, gelijk uit de Octroijen van 1615, 1650 en 1658 te zien is: — dan hier bij achten wij ons nog verpligt nader de exorbitance van de demarches te toonen, welke tegen de Vroedschap van Rotterdam in dezen bestaan worden. — Wij worden 'er toe genoopt, en wij achten 'er ons toe verpligt, om dat de zekerheid van onze Lands-Constitutie, die van onze Privilegien, van onze Rechten, van onze Eigendommen, ja van ons Leven, van het geen wij op de Weereld zijn, 'er van afhangt, en wanneer wij zeggen *ons*, zoo verstaan wij daar mede, niet alleen *ons* VROEDSCHAPPEN, *ons* BURGEREN *en* INGEZETENEN van Rotterdam, maar van *ons* LEDEN DEZER HOOGE VERGADERING, EN VAN ALLE DIE GENEN, DIE WY REPRESENTEREN.

„ Hoe het toch, Ed. Groot Mog. Heeren! met de Stedelijke Regeringen ten tijde der Graven, waar omtrent de Historien ons leeren, dat van tijd tot tijd merkelijke veranderingen zijn voorgevallen, moge wezen, zoo moet dit evenwel onder ons vast staan, dat wij, sedert de erectie der Republijk die Stedelijke verordeningen hebben geädopteerd, die 'er toen plaats hadden, en omtrent welken deze Souvereine Vergadering

zich

zich geëxpliceerd heeft in den Jaare 1587, bij eene Deductie, waar in Hoogstdezelve zegt, den wettigen Staat der Landen van Holland en West-Friesland te openen; daar leest men: „ de Steeden hebben meestal, ééne form van Regeeringe, te „ weeten, een Collegie van Raden of Vroedschappen, gecon„ stitueerd zijnde van de notabelsten uitten middel van de „ gantsche Burgerije, deze zijn in zommige Steden van veer„ tigh, in anderen van zesendertigh, in anderen van tweeën„ dertigh, zevenentwintigh, vierentwintigh, ofte twintigh Per„ soonen, ende zijn de Collegien van dezelven zo oudt als „ de Steden, ofte immers dat geen Memorie en is van haare „ beginselen: de Persoonen ééns verkoren zijnde, dienen haar „ leven ofte Poorterschap lang geduurende, in plaatse van den „ geenen die sterven, ofte haar Poorterschappen verlaaten, „ worden bij 't zelve Collegie tot haaren gelieve verkooren „ andere persoonen uit het midden der Burgeren, tot vervul„ linge van 't getal. — Bij deze Collegien (van Raaden of „ Vroedschappen) alleen, is de macht omme te adviseren, „ resolveren, ende disponeeren van alle zaken, concerneeren„ de den Staat van den Lande, ende der Steden respective: „ *Ende wat 't zelve Collegie adviseert, resolveert ende dis„ poneert, word bij de gantsche Burgerij gevolght*, daar te„ gen nooit eenigen inbreuk ofte oppositie van de Burgeren „ is gevallen."

„ Bij deze verklaring of *opening* kunnen wij voegen, het geen gezegd word in de Remonstrantie van den Hoogen Rade van den 20 Maart 1617, in welke getoond word het onderscheid tusschen het recht, auctoriteit en directie van Burgemeesteren, Regeerders en Vroedschappen van de Steden, en tusschen het ampt van Schepenen, en waar bij, even als in de boven aangehaalde Deductie van U Ed. Gr. Mog., in het slot van het 35 Art. gezegt word, dat het ampt van de eersten, namelijk van Burgemeesteren, Vroedschappen, Raden Regeerders van de Steden, zich extendeert *over al het geen de zaken der Steden in het particulier betreft*, zoo dat het tentamen, 't welk door het pretens Collegie van *Burgemeesteren*, SCHEPENEN en *Raden* hier gedaan word, om eene concurrentie voor *Schepenen* te obtineren in zaken rakende,

niet

niet het *Judicieele noch Justicieele*, maar het *beleid*, geattacheerd aan 't *representatief Caracter* van de Vroedschap, tot niets anders is dienende, dan om aan de Constitutie, zoo als die bij voornoemde Deductie is beschreven, een wezenlijken breuk toe te brengen, de Privilegien ten doele te stellen aan allerlei soort van atteintes, en eene algemeene onzekerheid van rechten en verpligtingen te introdueeren, ja, zelfs aan de zekerheid, de wettigheid en vastigheid van deze onze Vergadering, zoo wel als aan die van alle Hoven van Justitie en andere Rechtbanken, Collegien en gevestigde Lichamen den bodem in te slaan; vermits het niet zwaar zal vallen, om op soortgelijke gronden, als tans tegen ons bij de hand genomen worden, aan de zoo wijslijk en voorzigtig gevestigde Constitutie van Steden en Dorpen allerlei misvormingen te doen ondergaan, en met behulp van zekere *aloude* en *primitive* instellingen, onzen geheelen Burgerlijken staat ter discretie te stellen van eenige onrustige en woelzieke personen.

„ En wij vragen, Ed. Groot Mog. Heeren, of 'er wel één der Leden dezer Hooge Vergadering is, het welk de vermoedelijkheid en apparentie dezer gevolgen zoude durven negeren? en door het begunstigen van zulke Adressen ter dezer Vergadering, aan het invoeren en stand grijpen van deze algemeene desorde in den Staat willen medewerken? Wij vertrouwen en hopen, Ed. Gr. Mog. Heeren! van neen. Eindelijk moeten wij, Ed. Gr. Mog. Heeren! tot nog verder blijk, zoo 'er iet aan haperde, van de onbevoegdheid van Schepenen, om zich te immisceren in soortgelijke verzoeken, als hier bij het prætens Collegie van Burgemeesteren, Schepenen en Raden gedaan word, al mede onder het oog van U Ed. Gr. Mog. brengen den bijzonderen Eed, welke door *Schepenen* gedaan word; dezelve is als volgt:

„ Dat beloven en zweren wij, dat wij Schepenen zullen
„ zijn van Rotterdam, dat wij de Staten van Holland en
„ West-Friesland, zijnde onze Hooge ende Souvereine Ove-
„ righeid van dezelve Lande, gehouw en getrouw zullen
„ wezen, onze Vonnissen wijzen zullen naar inhoud der
„ Handvesten en Keuren dezer Stad, ende speciaal van het

„ Privilegie bij hooger Memorie Hartog WILLEM VAN BEYE-
„ REN, als Grave van Holland, op den 20 Augustus 1412
„ aan de Stad verleend — medebrengende, dat niemand zal
„ bakken, brouwen, tappen, nochte anders geenderhande ne-
„ ringen doen mogen, op drie honderd gaarden, ofte roeden,
„ na de voorschreve Stad, op den 3 Januarij 1661 is geëlu-
„ cideerd: ende daar het de Keuren ende Handvesten niet en
„ scheiden, dat wij dat zullen scheiden bij onzer zielen, en-
„ de naar onze wetenschap, ende dat wij het zelve om nie-
„ mands wille zullen laten; dat wij kamerdicht zullen wezen
„ van zaken, die hier gehandeld worden, en die gezwegen
„ behooren te wezen."

De *Vroedschappen* zweren:

„ Dat belove en zwere ik, dat ik wezen zal Vroedschap
„ ende Raad dezer Stede van Rotterdam —— dat ik de Staa-
„ ten van Holland en West-Friesland, zijnde mijne Hooge
„ en Souvereine Overigheid ende die Stede van Rotterdam
„ goed ende getrouw wezen zal, *ende derzelver Landen en-*
„ *de Stede Privilegien ende Rechten bewaren ende onder-*
„ *houden zal*, getrouwlijk ter kamer komen ende kamerdicht
„ wezen zal; ende te kamer te komen, als ik, een weet ge-
„ had heb, ofte als men die Raadsklokke luidt."

„ Deze twee Eéden, tegen elkanderen ingezien, confirme-
ren het Constitutioneel onderscheid, 't welk, altans sedert de
erectie van de Republijk, gesteld is in de objecten, welken
aan de functien van deze twee bijzondere Lichamen of Colle-
gien onderworpen zijn, en in alle opzigten mede het geen
deswege door den Hoogen Rade in den Jaare 1617 is aange-
wezen: de bloote inspectie dezer Eeden levert dan al weder-
om een nieuw bewijs uit, dat *Schepenen* geen bevoegdheid
hebben te concurreren tot soortgelijke verzoeken, als over
welken hier gesproken word.

„ Wij zouden, Ed. Groot Mog. Heeren! hier al wederom
een einde van deze onze voordragt van zaken en rechten,
zoo wel als van ons betoog van de volstrekte onbestaanbaar-
heid der demarches, door het pretens Collegie van *Burge-
meesteren*, *Schepenen* en *Raden*, ten dezen gedaan, kunnen
maken; maar het is noodig dat wij nog de ongepastheid van

die

die demarches U. Ed. Groot Mog. wat van nader bij doen opmerken.

„ Na dat onze Memorie, Berigt of Expositie van Consideratien, Reflexien en Redenen, gevallen op het meermalen gemeld Request van I. HUBERT *cum suis*, aan de kennis van 't Publijk was gekomen, schijnen deze Requestranten door de evidentie der redenen, welken wij, ten betoge van het eerste der twee poincten, tot voorwerpen van ons Vertoog gesteld, naamlijk *hunne nonqualificatie*, aangevoerd hebben, aan den uitslag hunner onderneming te hebben gaan wanhopen. —— Rustloos nogthans en van hun voorgenomen opzet niet willende afzien, worden 'er andere wegen ingeslagen, welken zij zich vermoedelijk verbeeld hebben, aan de vorige zwarigheden niet onderhevig te zijn. —— Kort na het inleveren van onze Memorie zien wij dan Requestranten van een ander calliber opdagen.

„ J. PH. HILDEBRAND, J. J. RAAY, F. BRUSSELAAR, A. VAN DER HART en J. BUYSER, *Leden*, zoo zij zeggen, *der Commissie uit de Unie der Schutterij van Rotterdam*, (eene *Commissie* en eene *Unie*, die aan de Vroedschap dezer Stad niet dan bij geruchte bekend is) maken een Adres aan den *Grooten Krijgsraad* van Rotterdam, en door dezen Krijgsraad word wederom een Adres aan Schepenen van die Stad gemaakt, welken daar op den 30 December laatstleden aan ons geschreven hebben eene Misfive, tenderende,

„ Omme — onder faveur (zoo zij zeggen) van een
„ declaratoir, voor af door hen bij die Misfive gedaan,
„ behelzende, dat zij unaniem van begrip zijn, dat de
„ nuttigheid en noodzaaklijkheid van eene augmentatie der
„ Vroedschap der Stad Rotterdam, door de in het Adres
„ van den Grooten Krijgsraad aan Schepenen aangevoerde
„ redenen zoo duidlijk bewezen word, dat zij, tot sta-
„ ving van die sustenue, geen andere nog meerdere argu-
„ menten behoeven bij te brengen, — daar over ten al-
„ lerspoedigsten met ons in conferentie te treden, ten
„ einde, op de geschikste wijze, namens Burgemeesteren,
„ Schepenen en Raden, als uitmakende die genen, wel-
„ ken het gantsche Corpus dezer Stad bij constitutie

„ Stedelijke Verordeningen representeren, den Souverein
„ te verzoeken, het Collegie der Vroedschap dezer Stad
„ te augmenteren tot het getal van veertig of zoodanig
„ ander getal, als ten nutte van voorschreven onze Stad
„ zal geoordeeld worden te behooren, en wel ten op-
„ zichte van de ontbrekende plaatsen, bij directe aanstel-
„ ling van Hun Ed. Groot Mog., alles ingevolge de voor-
„ beelden, welken bij diergelijke augmentatien in vorige
„ tijden hebben plaats gehad, en welken door ons *quasi*
„ in ons Bericht *worden geallegeerd*",
aan onze verkiezing niettemin overlatende, of wij het gemel-de verzoek eenig en alleen, namens de Vroedschap onzer Stede, als nuttig en noodzaaklijk aan den Souverein willen voordragen en helpen effectuëren, enz.

„ Op dezen Brief, welks voorslag enkelijk rustede op de abusive assertien, waar van de Groote Krijgsraad zich bediend had, hebben wij een elucidatoir antwoord aan voornoemde Schepenen laten toekomen, voldoende, zoo wij oordeelen, om hen van alle verdere bemoeijingen in deze zaak te detourneren: deze Stukken, bereids alhier ter Tafel van deze Hooge Vergadering gebragt zijnde, refereren wij ons aan dezelven: U Ed. Gr. Mog. zullen 'er uit zien, dat eene erroneuse opvatting en eene insidieuse interpretatie van onze woorden, zoo als die voorgedragen worden in het Adres van den Grooten Krijgsraad aan Schepenen, en door dezelve Schepenen wederom geadopteerd, en gebragt in hunne voornoemde Missive van den 30 December 1786, dat, zeggen we, eene erroneuse opvatting en eene insidieuse interpretatie onzer woorden, tegen derzelver letterlijken en duidelijken zin, den geheelen grond uitleveren, op welken zij gemeend hebben eene nieuwe poging in dezen te kunnen aanwenden.

„ En wat heeft men, om daar in te slagen, bestaan? —— Wij hebben het bereids gedeeltelijk ter kennisse van deze Vergadering gebragt, bij onze Missive van den 10 dezer, en moeten het hier nader voordragen.

„ Schepenen de Stukken (bij hunne Missive van den 30 December laatstleden aan ons geschreven vermeld) op den 27 dier maand ontfangen hebbende, vragen op den 29 bij Burgemees-

meesteren eene extraordinaire Vroedschaps-Convocatie *ten allerspoedigsten*; de Vroedschap word daar op geconvoceerd, en vergaderd den volgenden dag.

„ Ter dezer onzer Vroedschaps-Vergadering komt in de bovengemelde Missive van Schepenen met de Bijlagen daar zij gewag van maakt. — Deze Missive in de Vroedschap gelezen zijnde, word daar op commissoriaal gemaakt met de Leden behoorende tot het groot Besoigne.

„ Op Donderdag den 4 Januarij werd bij Burgemeesteren vastgesteld het Besoigne des Saturdags den 6 te zullen houden, en ten zelven dage werd 'er in Burgemeesters Kamer, door de Heeren BOOGAERT en VINGERHOEDT voorgedragen om (zonder dat men den uitslag der deliberatien van het Besoigne wist, — zonder dat men derhalven wist of het Besoigne ook zoude moeten gecontinueerd worden) de absente Leden van de Vroedschap in 's Hage in Commissie zijnde, tegen Maandag daar aan volgende ter Vroedschap te doen beschrijven.

„ Saturdag den 6 werd het voorschreven Besoigne gehouden, en is daar van op Maandag den 8 een tweeledig Rapport in de Vroedschap uitgebragt, zijnde de *Præsident Burgemeester* en nog 6 andere Leden van gedagten geweest, dat de conferentie, door Heeren Schepenen voorgesteld, behoorde te worden gedeclineerd, gelijk mede het ander alternatief van Schepenen, namelijk, om namens de Vroedschap het verzoek tot vermeerdering der Vroedschap te doen. — De *Vice-Præsident* Burgemeester en 6 andere Leden van dat Besoigne waren van gedagten geweest, *dat het eerste lid der Missive van Schepenen behoorde te worden gedeclineerd, doch zouden zich conformeren met het tweede lid*, namelijk, dat de Vroedschap *afzonderlijk* het meergemelde verzoek van augmentatie van Vroedschaps-Leden zoude doen. — Na het uitbrengen dezer tweeledige Rapporten *ad vota* gaande, *adviseerde* TOEN de *Vice-Præsident* Burgemeester BOOGAERT: „ dat
„ hij: van den Præsident Burgemeester BICHON eischte en be-
„ geerde, zonder daar op omvrage te willen lijden, dat deze
„ ten spoedigsten Vergadering deet beleggen van *Burgemees-*
„ *teren*, *Schepenen* en *Raden*," met bijvoeging, „ dat, in-
„ dien de Præsident-Burgemeester daar in difficulteerde, hij,

 „ als

„ als *Vice-Præsident*, zoodanige Vergadering zou doen beleg-
„ gen." —— Bij pluraliteit der verdere *vota* wierd geconcludeerd, een declinatoir antwoord aan Schepenen te schrijven, waar na de President-Burgemeester BICHON voorsloeg, de *propositie* van den Heer BOOGAERT tot het beleggen van zoodanige Vergadering van Burgemeesteren, Schepenen en Raden commissoriaal te maken: doch daar tegen oppofeerde zich de Vice-Præsident Burgemeester BOOGAERT, en bijzonder ook de Burgemeester VINGERHOEDT, subsisterende deze, dat 'er geen propositie gedaan, maar slegts een advis uitgebragt was, en dat een advis geen object was om commissoriaal te maken: sommige der Leden meenden vervolgens, dat de deliberatien van de Vroedschap afgeloopen waren, anderen, dat 'er omvrage moest gedaan worden over zoodanige adviezen, als *virtualiter* propositien inhielden: 'er geschied omvrage: alle de Leden, die geconcurreerd hadden tot de conclusie, om aan Schepenen de bovengemelde Missive te schrijven, begrepen, dat de deliberatien over die materie waren afgeloopen, en dewijl de Heer BOOGAERT had te kennen gegeven, dat hij, bij mangel van den Præsident, een zoodanige Vergadering zou doen beleggen, declareerden de meerdere Leden der Vroedschap, dat zij zodanige Vergadering hielden voor illegaal, en al wat 'er besloten zoude worden, voor nul en van onwaarde, met reserve van daar tegen zoodanige mesures te zullen nemen, als geraden zouden vinden; en verklaarden wijders, dat zij op dezelve Vergadering niet zouden komen. —— Dit niettegenstaande, heeft de Burgemeester BOOGAERT kunnen goedvinden, om, na dat de Vroedschaps-Vergadering gescheiden was, zoodanige wettelooze Vergadering te beleggen, door Biljetten van den volgenden inhoud:

„ De Heer Vroedschap . . . . Vergadering van Burgemees-
„ teren, Schepenen en Raden, op Maandag den 8 Januarij
„ 1787, 's namiddags ten vijf uren, over de Missive van
„ Schepenen, aan de Vroedschap van den 30 December 1786,
„ belegd door . . .

(geteekend)

P. BOOGAERT.

„ Pas-

„ Passerende de menigvuldige aanstootlijke ongeregeldheden en informaliteiten, die ten aanzien van dit gantsch gedrag jegens ons bij eene simpele overweging in 't oog moeten loopen, en deze convocatie, zoo wel als het geen 'er op volgt, en in dien pretensen Raad van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden* verrigt is, aan eene volslagen nulliteit doen laboreren, zullen wij alleen verzoeken, dat U Ed. Gr. Mog. gelieven in acht te nemen, dat hier de Vice-Præsident, door eene bloote convocatie, een nieuw Collegie in onze Stad creëert, van welks existentie wij nimmer te voren een woord hebben hooren reppen: doch, zoo sterk schijnen onze Mede-Broeders der Vroedschap door een flikkering van een gewaand gunstig licht getroffen te zijn geweest, dat zij, ziende dat *Schepenen*, *Burgemeesteren* en *Raad*, bij vroeger tijden te samen verzoeken aan den Souverein gedaan hebben, dat 'er daadlijk zoodanig *gecombineerd Collegie* in wezen was geweest; geen acht slaande, dat deze drie gequalificeerde Collegien of Kamers van Burgemeesteren, Schepenen en Raden te samen, met elkanderen een verzoek souden hebben kunnen doen, zonder juist een gecombineerd Collegie te maken, en nog minder acht slaande op het geen alzoo gebeurt kan zijn, ten tijde, dat de Schepenen zelve Vroedschappen waren, wanneer zij nevens de andere Raden tot dezelve deliberatie en speciaal tot het doen van soortgelijke verzoeken, in haare laatstgemelde qualiteit van Vroedschappen, geroepen waren.

„ Niets meer dan deze korte aanvoeringe nodig zijnde, ten blijken, dat de Vice-Præsident BOOGAERT geen Collegie hebbende kunnen convoceren, dat niet exsteerde, nog het zelve, door een bloote convocatie, creëeren, en dat dus het Collegie, alhier verschijnende, is een *merum figmentum*, zullen wij nog slegts met een woord de ridiculiteit van deze convocatie, en het geen 'er mede beoogd is, aanvoeren.

„ Baarblijklijk geschiede die, en het billetje bragt het mede, *om te delibereren over de Missive van Schepenen aan de* VROEDSCHAP, en te resolveren, welk antwoord aan Schepenen, *door de Vroedschap* te geven: dat is; het geschiede om Schepenen te doen concurreren tot een deliberatie over den inhoud van hun eigen Missive, het welk op zich zelven absurd

furd is, om Schepenen te doen concurreren tot het fixeren van een antwoord aan hun zelven te geven, dat nog abfurder is; — om door het beleggen van een Vergadering van een Collegie, aan wien de Misfive niet hield, het beantwoorden van dien Brief af te trekken van de Vroedfchap, aan welke die Misfive gerigt was, en dus, op een indirecte wijze aan dit nieuw gefabriceert Collegie over te brengen, de faculteit, om op zoodanig een voorftel van Schepenen te antwoorden, het welk niet minder abfurd is: en dit alles beftaat men, na dat men de Vroedfchap had gedrongen om Vroedfchap te houden, ten einde over die Misfive te delibereren, te refolveren en te concluderen, wat 'er op die Misfive *door de Vroedfchap* behoorde gedaan te worden, het welk mede een tastbare ongerijmdheid is; dit alles, zeggen we, beftaat men op grond, dat in zekere tijden van de Grafelijke Regering door Schepenen met en benevens Burgemeesteren en Raad, verzoeken, rakende het Stedelijk bewind, gedaan zijn. ..

„ Die abfurditeiten zullen nog fterker gevoeld worden, als men bij vooronderftelling zich eens verbeeld, dat Schepenen hunnen Brief, aan een daadlijk in wezen zijnde Collegie van Burgemeesteren, Schepenen en Raad hadden geadresfeerd, immers zouden in zoodanig geval Schepenen, wanneer over hunnen Brief de Deliberatien ftonden aangevangen te worden, zich van het bijwonen derzelve moeten excuferen, zich voor dien tijd uit de Vergadering abfenteren, om de Deliberatien niet te belemmeren en de vota's vrij te laten. ..

„ Maar neen: hier is men voortgegaan, en dit voortgaan heeft geproduceerd het Adres, over het welk wij hier bezig zijn; de zaak midlerwijle was bij de Vroedfchap reeds afgedaan; —— over het antwoord was gedelibereerd, hetzelve was gerefolveerd, gearresteerd en ftond afgezonden te worden; de Vice-Prefident BOOGAERT, die in het Befoigne gevoteerd had, niet tot een concurrent verzoek van Schepenen, maar tot een afzonderlijk verzoek door de Vroedfchap te doen, had in de Vroedfchap tot een concurrentie met Schepenen egter adviferende, daar mede, nevens de andere disfentierende Leden, zijn zeggen gehad; zij hadden, ofschoon bij meerdere Stemmen overwonnen, gedefungeerd, de zaak was af-

afgedaan. —— En niet te min, gaan de dissentierende Leden der Vroedschap met de Schepenen, die eenen voorslag aan de Vroedschap bij Missive gedaan en een declinatoir antwoord van dezelven bekomen hadden, eene Vergadering over die Missive beleggen, en zulks nog wel tegen eene expresse Vroedschaps-Resolutie,

„ Wij weten niet, Ed. Groot Mog. Heeren! of 'er ooit ter deze Hooge Vergadering een schakel van zoo veel inconsequentiën is voorgekomen; vast is het bij ons, dat nooit een diergelijk bedrijf de attentie van deze Souvereine Vergadering zoodanig heeft gewekt, van 'er als 't ware, een Proces communicatoir van te maken, tusschen één hunner mede-integrerende Leden, aan de ééne zijde, en eenige *Particulieren*, zich qualificeerende dan eens *Geconstitueerden*, dan eens *de minderheid van de Vroedschap*, — dan eens *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, aan de andere zijde; van aan dezelven termijnen te fixeren om te Berichten, en 'er zich langs dien weg eene Judicature over aan te trekken.

„ U Ed. Gr. Mog. gelieven het ons ten goede te duiden, dat we, gevoelig over die behandeling, niet ongeroerd kunnen laten het bezwaar, om ons een termijn van *veertien* dagen te fixeren, ten einde te dienen van Bericht op Stukken, wier refutatie voor ons aan geen tijd behoorde gebonden te zijn, vallende het in zulke zaken, even als in anderen, ligter, een hoop wartaal op-een-te-zamelen; dan die wartaal uit elkanderen te ontbinden, en 'er de eigentlijke beduiding van te doen bevatten —— Wij hebben bij onze vorige Memorie de ongevoeglijkheid daar van bereids te kennen gegeven, daar wij spraken van de kortheid van een termijn van zes weken, om op den geheelen inhoud van het Request der Geconstitueerden onze gedagten uit te brengen: dit, hadden wij gehoopt, zoude wat indruk op deze Souvereine Vergadering gemaakt hebben. —— En hoe moeten wij ons dan niet verwonderen, dat ons een termijn van *veertien dagen* gesteld word, om op de Stukken, ons op nieuw ter handen gesteld, te dienen van Bericht. —— Het jammert ons, Ed. Groot Mog. Heeren! over eene zoodanige handelwijze onze gevoeligheid te moeten doen blijken, voornaamlijk, om dat het in ons natuurlijk eene be-

bedenking moet doen opkomen, of ſomwijlen het ſtellen van zulk een korten tijd zoude moeten geattribueerd worden aan een voornemen, om beraamde zaken te precipiteren, en ons de gelegenheid te benemen, van over de gefourneerde Stukken zoodanige eclairciſſementen te kunnen geven, als 'er zouden mogen vereischt worden, om deze Hooge Vergadering *au fait* te ſtellen van alle de wederrechtelijkheden, die in de moeijelijkheſſen tegen de Vroedſchap opgeſloten liggen, en waar door Hoogstdezelve zouden kunnen of moeten bewogen worden, om deze moeijelijkheſſen eindelijk efficacieuslijk tegen te gaan en te doen ceſſeren.

„ Wij zeggen, Ed. Groot Mog. Heeren! *Particulieren*, vermits het U Ed. Gr. Mog. niet minder dan aan ons bekend is, dat het geen wat ſommige Leden van een Collegie afzonderlijk, uit hun zelve buiten Commisſie, en zonder voorafgaande Reſolutie van dit Collegie, doen en ondernemen, zij daar in niet aangezien of gehouden kunnen worden, dan ſlegts voor *Particulieren*.

„ Het is ons wel niet onbekend, want dagelijks hooren wij 'er van reppen, dat de Collegien geſplitst worden in twee deelen, van welke het eene de *meerderheid* en het andere de *minderheid* genaamt word. Maar wij gelooven egter niet, dat U Ed. Gr. Mog. die nieuwerwetſche mode van een *moreel* lighaam of perſoon te beſchouwen, zullen adopteren, maar met ons, volgens een algemeen aangenomen begrip der Staatkundigen inſtemmen, dat een Collegie, *tanquam perſona moralis*, maar één eenig individueel is, het welk even zoo weinig in afzonderlijke deelen geſplitst kan worden, als het lighaam van een mensch. — De werkingen van dat lighaam zijn het immers alleen, welke, of door eenparigheid, of door de meerderheid bepaald worden; en de uitwerkzels daar uit vloeijende, worden gehouden, af te komen, niet van de meerderheid, maar van het gantſche lighaam, in welk de minderheid haare kragten reeds geoeffend heeft, en door die van de meerderheid geabſorbeerd zijn geworden: daar zijn ook door deze Hooge Vergadering geen Berichten gevraagd, nog van de *meerderheid*, nog van de *minderheid*; dit zoude abſurd zijn geweest, gelijk het abſurd is, dat de *minderheid* tegen de

de Concluſiën van een lighaam, tot 't welk het behoord, opſla, om zijne kragten op nieuw buiten het lighaam te beproeven, ten einde zich boven de meerderheid te verheffen; onze Gedeputeerden zitten hier ook niet als Gedeputeerden van de meerderheid, maar als Gedeputeerden van het gantsch en vol Collegie van de Vroedſchap.

„ Wij ignoreren niet, Ed. Groot Mog. Heeren! dat 'er gevallen zijn, in welke de meerderheid der ſtemmen van een Collegie of Vergadering niet kunnen nog mogen aangenomen en gehouden worden voor de ſtem, wil en begeerte van het gantſche lighaam; — Wij ignoreren, zeggen we, de gevallen niet, in welken het zijn kan, dat overſtemming geen plaats heeft, maar Wij ignoreren even zoo weinig, dat 'er niets gemaklijker is, dan diſſentien in Collegien te verwekken, en dit, zoo het voor een maxime moet gelden, dat de minderheid kan opſtaan, tegen beſluiten bij meerderheid genomen, en afzonderlijk haare ſtem doen hooren, tegen de ſtem der meerderheid, of liever tegen de ſtem van het Collegie zelf, de Collegien als dan van hunnen aart en natuur verbasterd worden; en dat men jegens dezelven, als dan ſlegts behoefd in 't werk te ſtellen het bekende *divide & impera*.

„ Om klaar en verſtaanbaar te ſpreken, dan behoefd 'er maar tweedragt geſtookt te worden in de Collegien dezer Provincie, en in het bijzonder van de Vroedſchappen, om deze Souvereine Vergadering een gelegenheid te geven, van de beſluiten der Collegien, geen meerdere of verdere kragt te doen erlangen, dan voor zoo veel dezelve ſtrooken met de begrippen van deze of geene, of ook wel overeenkomen met zekere bepaalde oogmerken en inzigten, welken men gaarne tot ſtand gebragt zag: — Een beleid van zaken, het welk, zoo 't ons voorkomt, vooral in een Vrijen Staat, zorgvuldig vermijd behoorde te worden.

„ Aanſtotelijk zijn de ſtappen in deze tegen ons gedaan! — aanſtotelijk zijn de Adresſen! — maar nog aanſtotelijker zijn de motiven en inzigten. — Zij geven een nieuwe reden aan de hand, waarom de Requestranten, wel verre van gehoord, afgewezen behoorden te worden.

„ En

„ En hier mede houden wij het eerste Poinct, het welk wij tot een voorwerp van deze onze nadere ouvertures en eclaircisſementen gesteld hebben, volledig en buiten alle wederſpraak betoogd, naamlijk:

„ Dat die ſamengevoegde Leden, welke hier als uitmakende een Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en „ *Raden van Rotterdam*, het gemelde Adres hebben ingeleverd, ongequalificeerd zijn tot het doen van een „ verzoek, het welk zij ter deze Hooge Vergadering „ hebben voorgedragen, en afgewezen behooren te worden, zonder eenig reguard op hetzelve hun verzoek te „ nemen,"

„ Wij gaan nu over tot het tweede Poinct onzer opgevatte Conſideratien, beſtaande in eene overweging op

„ Het defect van bevoegdheid van deze Hooge Vergadering, om zich verder die zaak aan te trekken.

„ Waaromtrent wij, aangezien deszelfs gewigt, ons wat meerder zullen moeten uitlaten, dan wij het in ons vorig vertoog over het Adres der eerſte Requestranten gedaan hebben.

„ Wij zijn het, zoo wij meenen, Edele Groot Mog. Heeren! onder de Leden van deze Hooge Vergadering éëns, ten minſten wij achten het éëns te moeten zijn, dat wij alhier de Souvereine Vergadering dezer Provincie uitmakende, geen bevoegdheid hebben, om, het zij bij meerderheid, het zij bij unanimiteit, de Rechten van iemand, wie hij zij, te verkorten, te beſnoeijen of te verijdelen; maar dat wij in tegendeel, als den Souverein uitmakende, gehouden en verpligt zijn, die Rechten te beſchermen en te handhaven.

„ Wij zijn, Edele Groot Mogende Heeren! zoo wij vertrouwen, het éëns, ten minſten wij achten dat wij het behooren éëns te zijn, dat de Collegien der Vroedſchappen, vooral ſedert de Erectie der Republijk, gehouden zijn voor de *Repræſentativa* Lichamen van de gantſche Gemeente der Steden, gelijk in de *Deductie* der Staten van Holland is vertoond, en ook in de Remonſtrantien van den Hoogen Raad van den Jaare 1617, te voren vermeld, gelezen word; en het is uit de teneur van de Privilegien en Octroijen, aan de Stad Rotterdam verleend, inzonderheid te zien, dat die Vroedſchap, door den tijd,

tijd, is belast en bevoegd gemaakt, *om der Steden Rechten en Privilegien te bewaaren, getrouw te Raaden, en der Stede oorbaar en Profijte te vorderen;* enz. — deze last op de Vroedschap van Rotterdam gelegd en die bevoegdheid aan haar gegeven zijnde, is het ook zeker, bij een noodzaaklijk gevolg, dat de *beoordeeling*, van het geen moet strekken tot bevordering van het geen dat haar is toevertrouwd, aan haar privativelijk is gelaten en gedemandeerd, als een middel, zonder hetwelke zij aan haare last en ampt of waardigheid niet voldoen kan: en gevolglijk is het buiten allen tegenspraak, dat de Vroedschap dat Collegie is, het welk alleen moet *oordeelen*, wat der Stede van nut en dienst kan wezen, wat haar oorbaar ende profijte vereischt, en welke wegen tot het obtineren van hetzelve door haar behooren ingeslagen te worden. Niet zoo, (gelijk men het abusivelijk voorgeeft) als of geene Burgers of Burger zijne gedachten over het oorbaar ende profijte van de Stad, en de middelen daar toe dienende, langs gepaste wegen, te kennen zoude mogen geven; — niet zoo, als of zij altijd zouden moeten zwijgen, als zij meenden' abuizen gewaar te worden; — niet zoo, als of zij tegen verongelijkingen en verkortingen hunne Stem niet zouden mogen verheffen; —— verre van daar: — maar in diervoege, dat eindelijk aan de Vroedschap toekomt de uiterlijke *beoordeeling* en *beslissing* van het geen voor de Stad het nuttigste en het dienstigste is; wat het meeste kan strekken tot bevordering van haar oorbaar ende profijte: — wat voor haar noodzaaklijk is, — en mitsdien ook, in dit geval, — of het voor de Stad nut of onnut, — noodzaaklijk of niet noodzaaklijk is, dat het verzoek, *tot eene vermeerdering van* 16 *Raden, door deze Hooge Vergadering direct aan te stellen*, gedaan, en daar door aanleiding tot die aanstelling gegeven worde.

„ Dit RECHT der Vroedschap aan genen twijffel onderhevig kunnende gemaakt worden, zoo moet het ook vast staan, dat deze Souvereine Vergadering geen bevoegdheid heeft, om ons in dit RECHT, zelfs niet bij *eenparigheid*, en dus veel minder bij *meerderheid*, te verkorten, maar gehouden en verpligt is om ons daar in te beschermen, te stijven en te sterken; en, derhalven, dat het genoeg is, dat door ons het verzoek, het welk

welk *Schepenen* bij hunne voorgemelde Missive wilden, dat wij doen zouden, niet gedaan worde, om zich te verzekeren, dat de Vroedschap zoodanige verandering in haar Collegie ongeraden en ondienstig, en dus veel meer niet noodzaaklijk *oordeelt:* — derhalven moest het ook voor deze Hooge Vergadering genoeg zijn, dat wij het meergemelde verzoek *niet* doen, om zich geperfuadeerd te houden, dat zoodanige verandering voor de Stad van Rotterdam ongeraden en ondienstig *is:* want wij meenen niet minder REGT te hebben, dat onze Mede-Staatsleden ons erkennen en houden voor deugdige Bezorgers van onze Stad, dan zij van ons kunnen begeeren, dat wij 'er hen voor aanzien en houden, met betrekking tot hunne Steden.

„ Sedert eenige Jaren heeft men meer dan te voren doen klinken de woorden van *Repræsentanten* en van *Volks-stem*, en eene waarheid herinnerd, welke al van oude tijden bekend is geweest. —— Wij willen deze Souvereine Vergadering hier niet lastig vallen met eene discussie, in hoe verre die uitdrukkingen, naar onze mening, in deze Landen behooren opgevat te worden: —— wij zullen enkelijk aan U Ed. Gr. Mog. ons begrip deswege bloot leggen, en mitsdien zeggen, dat wij in deze Hooge Vergadering, als mede in onze Vroedschap een *Repræsentatief* gezag, respectivelijk beschouwen, admitteren en adopteren. —— Maar wat brengt dit *Repræsentatief* gezag mede? —— Dat wij Requesten, zoo als 'er tans zoo menigvuldig gepræsenteerd zijn, en gepræsenteerd worden, zullen of moeten aannemen, voor uitdrukkingen van de *Stemme des Volks?* —— Van des *Volks* begeerte? —— Van des *Volks* wille? —— En dat wij die zullen houden voor de *norma*, — voor den regel van ons Bewind en Administratie? — Van ons doen en laten? —— Wij vertrouwen, Ed. Gr. Mog. Heeren! dat alle Leden van deze Hooge Vergadering te verlicht zijn, om niet met ons overtuigd te wezen, dat zulken, die 'er aldus over oordeelen, weinig weten wat een *Repræsentatief* gezag of een *Repræsentative* Souvereiniteit is. —— Het *Repræsentative* in den Souverein brengt (onzes bedunkens) dit mede, dat hij bestendig gadesla de algemeene inclinatie van de gantsche Natie, en daar aan voldoe, *voor zoo veel*

veel de Grondwetten, Staatsrechten en bijzondere Rechten van anderen hem permitteeren, daar aan te voldoen. —— Die algemeene inclinatie openbaart zich niet door Requesten, veelal opgesteld door lieden, die ze tot bijzondere inzigten willen gebruiken, — en geteekend worden door menschen, die 'er den inhoud niet van weten nog verstaan; — zij openbaart zich niet door verzoeken van Geconstitueerden, zonder voorkennis van Constituenten, aan den Souverein gedaan; — nog ook door Adresfen, van welken de inhoud is boven de kennis en bevatting der genen, die 'er hunnen naam onderschrijven. Zulke soorten van blijken eener Volksinclinatie, Ed. Gr. Mog. Heeren, zijn meer dan bedrieglijk, en 't is ook meer dan gevaarlijk van ze op dien voet aan te nemen. —— Daar zijn andere merkteekenen van eene algemeene Volks-inclinatie, op dewelke met meer zekerheid kan worden doorgegaan. — U Ed. Gr. Mog. weten, dat de Rechten ons die aanwijzen, wanneer zij ons van de kragt van eenen *consensus præsumptus* en *consensus tacitus* onderrigten. — De mensch is beter door zijne daden, 't zij goede 't zij kwade, dan aan zijne woorden te kennen, — dus ook het *Volk*. — Deszelfs dagelijks bedrijf, ommegang en verkeering doet zijne inclinatie vrij beter kennen, dan alle die opgeloopene, aangezogte en niet zelden afgebedelde onderschrijvingen van Verzoekschriften en diergelijke Instrumenten. —— Regenten, welken weten wat Regering is, en vooral zulken, welke weten wat een *Repræsentative* Regering is, zullen (U Ed. Gr. Mog. zijn 'er zoowel als wij van overtuigd) bij aanhoudenheid oplettende zijn, op de daden en bewegingen der In- en Opgezetenen, in haren stillen en dagelijkschen ommegang, en daar uit de *rechtmatige en behoorlijke algemeene inclinatie*, en dus de *gehoor verdienende* VOLK-STEM opmaken, en aan dezelve geen verhoor weigeren, voor zoo veel daar aan voldaan kan en mag worden. — Het is ook inzonderheid, ten einde die generale inclinatie, langs deze zekere en niet bedrieglijke wijze, zoude kunnen worden geobserveert, en bij den duur gade geslagen, dat 'er daar toe *Repræsentative Collegien* zijn geconstitueerd, naamlijk de *Vroedschappen*.

„ Ver-

„ Verre is het 'er nu van af, Ed. Groot Mog. Heeren! dat wij onder de Ingezetenen en Burgerij van Rotterdam zouden bespeurd hebben, een algemeene inclinatie tot, of goedkeuring van al wat 'er met betrekking van onze Stad is geresolveerd, en voorts werkstellig gemaakt; het is verre van daar, dat de generale inclinatie der Ingezetenen van Rotterdam favorabel zoude zijn aan de inzigten, welken in deze Adresfen tot vermeerdering der Vroedschappen gemanifesteerd worden. — In tegendeel, wij zijn voor ons zelve volkomen overtuigd en kunnen het gerust verzekeren, dat zeer verre de groote meerderheid onzer Burgers en Ingezetenen zich geenzints conformeren met het verzoek om vermeerdering van Vroedschaps-Leden, en indien U Ed. Gr. Mog. deze onze informatie niet geheel, niet volkomen mogten goedvinden aan te nemen, willen wij U Ed. Gr. Mog. wel gevraagd hebben, of het met het verlangen van U Ed. Gr. Mog. zoude overeenkomen, dat wij de Stemme des Volks, binnen onze Stad, op een legale wijze zouden oproepen, waar toe wij tot hier toe niet hebben verkozen over te gaan, op dat wij daar door niet op nieuws met verkeerde verdenkingen zouden bezwaart worden, als of *wij* het waren, die zulke ongewone middelen bij der hand wilden genomen hebben, daar dezelve bij de Magistraat, (die zich omtrent dit verzoek tot vermeerdering der Vroedschap reeds zoo opentlijk tegens ons geëxpliceert heeft) wel in zoodanig licht zouden kunnen worden voorgesteld, dat daar uit de nadeeligste illatien en consequentien ten onzen præjuditie zouden kunnen werden getrokken.

„ Dan het kennelijk verlangen van U Ed. Gr. Mog. ons gebleken zijnde, zouden wij deze en andere bedenkingen, die ons daar van tot hier toe wederhielden, des te gereeder kunnen voorbijzien, en wij houden ons op gronden van fufficiente informatien volkomen geconvinceert, dat *als dan de* STEMME DES VOLKS zich in zoo een menigte ten nadeele van dat gedaan verzoek der Requestranten, concernerende de vermeerdering van Vroedschappen, zou doen hooren, dat het getal der zoogenaamde Constituanten niet in aanmerking zoude kunnen komen.

„ Edoch,

„ Edoch, Ed. Groot Mog. Heeren! al was het al eens zoo, dat in de verschillendheid van begrippen tusschen Burgers en Ingezetenen over het nut of onnut, — over de noodzakelijkheid of onnoodzakelijkheid van iets, in de Stedelijke Constitutie plaats hebbende, de meerderheid deswegens stond aan de zijde der genen, die aan den Souverein een Adres zouden gemaakt hebben, wat zoude 'er uit volgen? —— Dan zoude het immers nog aan ons te *beoordeelen* staan, wat te verkiezen; om dat het *beoordeelen* daar van aan onzen Staat, aan ons Ampt, aan onze Bediening, aan onze Functie van *Vroedschap* is opgedragen en gehegt: om dat wij tot het *beoordeelen* daar van zijn Geconstitueerd; om dat ons het *beoordeelen* en bevorderen van Stads Rechten, Privilegien en welvaren in 't algemeen is opgedragen. —— Vraagt men naar eene reden van billijkheid van zoodanig eene Verordening, ook deze is niet verre te zoeken, en wij hebben die in ons vorig Bericht bereids aangeduid. Dezelve is gelegen daar in, dat de Ingezetenen doorgaans gene genoegzame kennis of ondervinding hebben, om over die objecten te kunnen oordeelen, gelijk het doen kunnen zulken, die over een gemeene zaak gesteld, een algemeen bewind voeren, het geheel in deszelfs samenhang gedurig onder het oog hebben, en telkens kunnen gadeslaan.

„ Dit Characteristicque is (naar onze bevatting) genoeg, om te doen vallen, alle de odieuse reflectien en insimulatien, welken het grootste gedeelte der twee voorgemelde Adressen, naamlijk dat van de Commissie der Leden van de Unie, en dat van den Grooten Krijgsraad uitmaken: wij meenen, egter Ed. Gr. Mog. Heeren! 'er nog eene reflectie tot compleeter betoog te mogen bijvoegen, om in eens aan het aanhoudend gesnor van nut en noodzaaklijkheid de kragt te benemen.

„ Het verzoek der Geconstitueerden tendeert tot eene *verandering*, het begeren van eene *verandering* vooronderstelt noodwendig, in het geen wat men verandert wil hebben, een gebrek, waar door het verhinderd word te voldoen aan dat einde, waar toe het is verordend: als 'er nu bij het toonen van eene begeerte tot eenige verandering om iet verbeterd te hebben, een middel tot verbetering word voorgesteld, dan moet

het ook blijkbaar zijn, dat dit middel juist geschikt zij, om dat gebrek weg te nemen.

„ Het verzoek tot vermeerdering van 't getal der Vroedschaps-Leden vooronderſteld derhalven een gebrek in het getal der vierentwintig Leden, waar door hetzelve belet zoude worden te voldoen aan het einde, waar toe de Vroedſchap verordent is; en daar word tot verbetering voorgeſteld eene vermeerdering van zestien Leden, door U Ed. Gr. Mog. direct aan te ſtellen: de vraag is dan eerst, laboreert het Vroedſchaps-Collegie aan eenig gebrek?

„ Van alle middelen, door welken men in ſtaat kan worden geſteld, om deze vraag te beantwoorden, en door welken men zien en overtuigd worden kan, of een verordening aan gebrek laboreert of niet, is (zoo wij het wel inzien) een beſchouwing, of zij aan haar doeleinde voldoet, de beste en zekerſte, en voor dit laatſte is 'er geen beter nog zekerder, dan de ondervinding.

„ Wat leert nu de ondervinding? niet ſlechts van één, van tien, van twintig, maar van meer dan Honderd Vijftig, ja Honderd Zeventig Jaren, met betrekking tot het getal van de Vroedſchaps-Leden? dat de Stad kwalijk is geregeerd geworden? dat Stads Finantien agterwaards zijn gegaan? dat de Neringen en Handteringen zijn gedeterioreerd? dat de Stad tot verval is gekomen? dat het Vroedſchaps-Collegie, in vierentwintig Leden beſtaande, aan zijn doeleinde niet heeft voldaan? neen. Het contrarie van dien is waar. Word 'er getoond, dat het een of 't ander gedeelte der Adminiſtratie, welke aan *de* VROEDSCHAP heeft geſtaan en nog ſtaat, is verwaarloosd? niet naar behooren is bezorgd? niets van dit alles. De Stad heeft toegenomen in Neringen, in Commercie; dezelve is Volkrijker en Floriſanter geworden, en nimmer is 'er geklaagd over verzuim of verwaarlozing van dit of dat object der publijke Adminiſtratie van het Collegie van de Vroedſchap. Waar is dan het gebrek, 't welk verbeterd zoude moeten worden? of zou het blijken uit eene belaggelijke optelling van meer dan Honderd Ampten, welke men voorgeeft bij de vierentwintig Vroedſchappen te worden waargenomen, waar van 'er meer dan zeventig zijn, die zoodanig een naam, veelmin de betekenis daar

van

van kunnen dragen? Wij oordeelen dat zoodanige futilliteiten geen antwoord meriteren.

„ Het is in de Staatkunde een erkende maxime, dat men, in eene verordening, tot geen verandering moet komen, dan bij *hooge* noodzaaklijkheid; en dat het veiliger is, bij eene verordening, al had die al eenig merkelijk gebrek, te blijven, dan zich bloot te stellen, om door eene verandering dezelve nog gebrekkiger te maken. Wij vinden die maxime aangewezen door ULPIANUS *in L.* 2. *ff. de Const. Princ. In rebus novis constituendis evidens esse utilitas debet, ne recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est.*

„ Dit in 't algemeen waar zijnde, moet het nog veel meer waar zijn, met betrekking tot eene verordening, welke door de experientie van meer dan Anderhalf Eeuw aangeraden en aangeprezen word: weshalven het een volslagen dwaasheid uitleverd in dezelve eenige verandering ingevoerd te willen hebben; doende het niets ter zake, of sommige Leden andere Ampten, Bedieningen, of Waardigheden bekleeden: daar het enkel aankomt, of de zaken, ter Administratie van de Vroedschap staande, wel of kwalijk beheerd worden.

„ In dit laatste geval zoude nog moeten gezien worden, of een augmentatie van Vroedschaps-Leden, zoo als die verzogt is, het geschikst remedie tot hare betering zoude zijn? En daaromtrent vragen wij niet het bewijs, maar slegts eenige waarschijnlijkheid, dat eene vermeerdering van Vroedschaps-Leden, bij eene directe aanstelling door U Ed. Gr. Mog. van nieuwe Leden, de zaken van de Stad in eene betere beheering zoude brengen, dan in welke zij nu is?

„ Het laatste geval allenthalve niet existerende, en nergens eenig verzuim of verwaarloozing aangetoond zijnde, komt eene verandering niet van pas, en dus ook geen vermeerdering van Leden.

„ Wij treden, gelijk U Ed. Gr. Mog. zien, in een discussie, die verder gaat, dan het object van dit vertoog het zoude schijnen te vereisschen; wij doen het, om de haatlijke reflexien, de injurieuse insimulatien, en de valsche aantijgingen, die over ons gedrag opgeworpen en verspreid worden, en met welken men vooral de goede Ingezetenen van Rotterdam

zoekt te begochelen en te verschalken, niet onaangeroerd te laten, en daar tegen, onze ware gevoelens te uiten.

„ Zoo verre, Ed. Groot Mog. Heeren! als wij zijn, van aan de goede Ingezetenen der Stad Rotterdam te willen betwisten de zoo natuurlijke bevoegdheid van denken en spreken, en hunne gedagten op eene behoorlijke wijze voor te dragen, zoo verre zijn wij ook van het begrip, dat hen niet zoude toekomen de *recursus ad Principem*, het *ultimum refugium*, de laatste toevlugt der genen, die in een Land, door Magistraten of anderen, beledigd mogten worden, en geen recht kunnen vinden. Wij zijn verre van aan de goede Ingezetenen der Stad Rotterdam het recht te willen tegenspreken van Adresfen aan den Souverein of aan Magistraats-Collegien te maken; maar wij beweren, en houden staande, dat daar toe moeten zijn gepaste redenen, en dat het moet geschieden door *Constitutioneele* middelen; dat is *per justos, legitimos, & legibus Reipublicæ fundamentalibus definitos & constitutos tramites:* dat is; naar de form, en langs de wegen, welke de fundamenteele Staatswetten en verordeningen daar toe bepaald en vastgesteld hebben, daar moet niet van afgeweken worden, als men gehoor wil erlangen en verhoord worden.

„ Zoude nu, Ed. Groot Mog. Heeren! wel één éénige onzer Mede-Leden willen staande houden, dat het formeren, teekenen en presenteeren van Requesten, zoo als het sedert eenigen tijd is geschied, een middel is, dat door onze Staatswetten en verordeningen is geconstitueerd, om eene inclinatie van het volk te doen kennen, om de Volksstem te doen uitbrengen en hooren? Zijn wij niet allen van het tegendeel overtuigd?

„ Is het niet aan de differente Collegien, het zij van Policie, het zij van Justitie, het zij van andere zaken, daar de belanghebbende zich in de eerste plaats aan moeten adresferen, zoo zij iet te verzoeken hebben? En wanneer zij zich bezwaard vinden met de een of andere dispositie van zoodanige Collegien, staat het hun dan niet vrij om hooger te gaan? — Wij willen eens vooronderstellen, dat de Stad Rotterdam, door verloop van zaken in verval raakte, en de Ingezetenen van Rotterdam in 't begrip vielen, dat dit geschiede, om dat het

het getal van vierentwintig Vroedschaps-Leden te min was om Stads zaken waar te nemen, of dat Stads zaken daadlijk niet waargenomen wierden: in zoodanig geval zouden wij kunnen aannemen, dat Burgers Adresfen deden om daar in eenige voorzieninge of redres te krijgen; maar teffens zouden wij meenen, dat zij zich in de eerste plaats zouden moeten adresferen aan de Vroedschap zelve; en niet als na eene ongunstige dispositie van de Vroedschap aan den Souverein.

„ In zoodanig geval zouden wij oordeelen, dat een reden van noodzaaklijkheid, opgeleverd door een daadlijk verval van de Stad, veroorzaakt door verzuim of verwaarloozing van zaken, zoodanigen *recursus ad Principem* zoude wettigen; maar geenzints in een geval, het welk 'er lijnregt tegen over staat.

„ Daar ligt, zegt men, niets *Constitutioneels* in het bepalen van een *getal* Vroedschappen.

„ Wij zeggen, dat alles *Constitutioneel* is, wat bij Staatswetten of andere Landsverordeningen, het zij voor de Steden, het zij voor het platte Land, is geschikt en ingesteld, dat is, *geconstitueerd*.

„ Voor dat 'er Octroij verleend was, —— voor dat de Graaf Veertig, vierentwintig, of zesendertig Raden geoctroijeerd, gepriviligeerd en geordonneerd had, was zekerlijk het bepaald getal van Raden niet *Constitutioneel*; maar naderhand, toen het getal gefixeerd wierd op veertig, toen wierd dit getal *Constitutioneel*, gelijk naderhand het getal van zesendertig en dat van zestien *Constitutioneel* is geworden, zoo ras de Graven die getallen *Constitueerden*; en dus is ook het getal van vierentwintig *Constitutioneel* geworden, zoo ras door deze Hooge Vergadering, in den Jaare 1615, uit *hare regte wetenschap*, *volkomen magt en Souvereine authoriteit der Stad* Rotterdam *geconsenteerd*, *geaccordeerd*, *en voor zoo veel het nood zij*, *van nieuws geoctroijeerd en gepriviligeerd is*, *voortaan te mogen blijven gebruiken het getal van* VIERENTWINTIG *Personen*, *die de* STAD ROTTERDAM, ALS VROEDSCHAPPEN ZULLEN REGEEREN.

„ Het doet ons leed, Ed. Groot Mog. Heeren! de attentie van U Ed. Gr. Mog. met zulke reflexien te moeten occu-

 peren;

peren; maar daar *ons* het Adres van het pretens Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden* van Rotterdam, met de Bijlagen door U Ed. Gr. Mog. zijn toegezonden, niet om onze confideratien en reflexien, of onze informatien en eclaircisfementen te vernemen, voor zoo veel wij zouden oordeelen die te kunnen of te moeten communiceren, of tot eenig diergelijk, naar ons begrip, gepast einde; maar om deze Vergadering *daar op te dienen van Berigt*, en daar wij vooraf niet wel kunnen weten, waar aan deze of geene onzer Mede-Staatsleden zouden mogen blijven hangen, hebben wij ons verpligt gevonden, om ons bij deze bijzonderheden wat op te houden, en het verveele Uw Ed. Gr. Mog. niet, dat wij in het openhartig voordragen van onze meeningen voortgaan.

„ Wij hebben, Ed. Groot Mog. Heeren, al meer dan eens in deze Souvereine Vergadering, door dezen en genen, met nadruk hooren uitroepen, dat men cordaat moest uitkomen! rondhorstig zijne gedagten uitten! en wat al meerder woordlijke prikkels gebruikt zijn, om tot het vrijmoedig fpreken aan te fpooren; zelfs hebben wij tot de *Acte van Indemniteit* zien convoceren, om onbehaald wegens de bewoordingen en uitdrukkingen, die men zoude gebruiken, te blijven. Vertrouwende derhalven, dat het onbewimpeld, ongeveinst en het cordaat uitbrengen en communiceren van onze gedagten die zekerheid en dat welbehagen zullen vinden, dat ons zoo liefllijk en fterk is afgefchilderd, zullen wij, Ed. Gr. Mog. Heeren, uit een onbedwongen borst, zonder bewimpeling, onze verdere Confideratien op het geen, waar over ons Berigt is gevorderd, communiceren.

„ Deze Hooge Vergadering, alwaar wij tans fpreken, aldus vergaderd, conftitueert den Souverein, en vervat de Souvereiniteit dezer Provincie. — Wij gelooven allenthalven dat de Leden van dezelve, met ons, dit denkbeeld van deze Hooge Vergadering vormen. —— Maar toch, Ed. Gr. Mog. Heeren! gelijk wij, zoo wij vertrouwen, het daar omtrent ééns zijn, zoo dienen wij het ook niet minder ééns te zijn nopens de begrippen van den aart eener Souvereiniteit, en van de qualiteit van eenen Souverein, zoo als die inzonderheid door onze Vergadering word gecompofeerd.

„ Wij

„ Wij hebben, Ed. Groot Mog. Heeren! sedert eenigen tijd zoo menigmaal de *plenitudo potestatis summæ*, het *summum imperium*, de volheid van het opperste gezag, de Souvereiniteit, en vooral, bij gelegenheid, dat 'er ter deze Hooge Vergadering in overweging is gebragt, of de Commissie, met welke de Stad van Rotterdam is bezogt geworden, om een *politiek onderzoek* over de oorzaken der onlusten, in die Stad plaats hebbende, te doen, hooren inroepen, dat het ons niet kwalijk genomen kan worden, zoo 'er zich bij ons eenige schroom opdoet, of niet wel in 't geval, daar wij tans in verseren, eenig abusief begrip van die qualiteit bij eenige van onze Mede-Leden van Staat mogte opkomen, en dat wij daarom onze gevoelens over dit teeder onderwerp onbewimpeld uiten.

„ De Souvereiniteit is daar bij (voor zoo veel wij het inzien) op zich zelve aan zoo veele modificatien onderhevig; de denkbeelden, die sommige menschen van eenen Souverein en van de Souvereiniteit maken, zijn zoo verschillende, en zelfs staan zij bij kundigen somwijlen zoo wankelende, dat wij het daarom nog te dienstiger en te noodzaaklijker geoordeeld hebben, dezelven te nemen tot een *object* van ons nadenken, ten einde onze gedagten met die van onze Mede-Staatsleden te fixeren, en daar door te bewerken, dat wij verzekerd mogen zijn, van met U Ed. Gr. Mog. eene eenparige wijze van denken omtrent dezelven te hebben.

„ Het woord *Souverein*, gelijk U Ed. Gr. Mog. weten, word bij sommigen opgevat, als beteekenende zoodanig een mensch, of zoodanige menschen, tot één Lichaam vergaderd of te saamgebragt, aan welken toekomt de *potestas de Republicâ, & ejus Civibus pro lubitu disponendi*; en, ongelukkig voor het menschlijk geslacht, verbeelden de Souvereinen zich veeltijds, en wel gemeenlijk, dat in zulk eene magt de Souvereiniteit gelegen is: —— anderen, en onder deze HUGO DE GROOT, in zijn Tractaat *over het recht van Oorlog en Vrede*, verstaan 'er door de facultet of zedelijke bevoegdheid om de Burger-Maatschappij te bestieren, in welken zin de *Souverein* dan eigentlijk is de *Staatsbezorger*, om het met een enkel koppelwoord uit te drukken; daar men de vorigen onder-

ſcheids-halven, *Heerſchappen* of *Landheeren* zoude kunnen noemen. — Ons, om deswegen geen verdere uitbreiding te maken, bij deze twee verſchillende begrippen van *Souverein* en *Souvereiniteit* bepalende, zullen wij alleenlijk voor een ſtandvastig begrip dezer Hooge Vergadering daarſtellen, dat wij hier niet zitten als *Heerſchappen* en *Landheeren*, maar als *Staatsbezorgers*.

„ Doch, vermits de Staatsbezorging kan ſtaan en verbleven zijn aan het *volſtrekt goeddunken* van dien geen, welker 'er mede belast is, en ook wel integendeel door *zekere Regelen*, die men Grondwetten van Staat noemt, *bepaald wezen*, is het niet genoeg, Ed. Gr. Mog. Heeren, dat wij ons aanzien, niet als *Heerſchappen*, maar als *Staatsbezorgers:* — Wij dienen ook nog te weten, en het onder ons ééns te zijn, of onze *Staatsbezorging*, onze *Souvereiniteit*, aan ons *volſtrekt goeddunken* is verbleven en ſtaat, dan aan *Wetten* en *Regels* is *gebonden*.

„ Naar de bevatting van de Vroedſchap van Rotterdam, is onze Souvereiniteit niets anders dan de faculteit, *om de Provincie te beſtieren naar derzelver Grondwetten en Verordeningen*; en de Souverein die geen, aan wien toekomt het vermogen of de faculteit *om de Provincie te beſtieren naar derzelver Grondwetten en Staats-Verordeningen*: —— daar uit vloeid nu voort, dat alle daden, die daar tegen aanloopen, alle Reſolutien en Dispoſitien, die daar van afwijken, niet aangezien nog gehouden kunnen worden voor wettige bedrijven van den Souverein, van eenen Staatsbezorger, maar voor abuſive bedrijven, welken geene legale kragt kunnen oeffenen, en gevolglijk, dat voor zoo veel een Souverein handelt tegen de *Grondwetten* en *Staats-Verordeningen*, hij niet kan gezegt worden een Souvereine daad te plegen, alzoo het idée van zijn gezag en vermogen in zoodanig geval verdwijnt. En zullen wij dan, Ed. Gr. Mog. Heeren! in deze Hooge Vergadering handelen, als de *Souvereiniteit* in zich bevattende, dan behooren wij ook beſtendig de Grondwetten en Staats-Verordeningen in het oog te houden, ons zorgvuldig te wagten voor alles wat daar van afwijkt; dezelven niet ſchenden, maar handhaven, als aan onze bezorging en bewaring zijnde toevertrouwd en overgelaten.

„ Deze

„ Deze eenvoudige grondregels van eene gezonde en wel doordagte Staatkunde, Ed. Groot Mog. Heeren! hebben wij gemeent hier te moeten aanroeren, om onze Mede-Staats-Leden levendig te herinneren en voor oogen te ſtellen, dat het met den aart en natuur van deze Staats-Vergadering ſtrijdig is, Verzoekſchriften te admitteren en andere bedrijven te adöpteren, welken *tegen de Grondwetten en Staats-Verordeningen aanloopen*, en Concluſien te formeren, even als of zulke onwettige demarches wettig waren: — met zich op zoodanige wijze te gedragen, zoude men toonen, of, geen idée van de ware Souvereiniteit te hebben, — of, de Souvereiniteit, zoo als die bij ons plaats heeft, te beſchouwen als een gezag, het welk ons bevoegd zoude maken eigendunklijk, naar onze veranderlijke en willekeurige begrippen, te kunnen disponeren over de belangens en rechten van de In- en Opgezetenen dezer Provincie, daar nogtans deze belangens en rechten (wij herhalen het om het gewigt der zake) onder ons beſtier niet verder of anders ſtaan, dan om dezelve te bewaren, te beſchermen en te beveiligen *volgens de Grondwetten van den Staat en derzelver Staats-Verordeningen*. — En hier uit volgt dan ook, Ed. Gr. Mog. Heeren! dat deze Hooge Vergadering, nog minder, dan ooit de Graven in hunnen tijd het zijn geweest, bevoegd kan zijn, om beſluiten te nemen, ſtrijdende met de Rechten, Vrijdommen en Privilegien der In- en Opgezetenen des Lands, en dezelve tot executie te leggen.

„ Immers, Ed. Groot Mog. Heeren! moet het onder ons geen contestatie onderhevig zijn, dat, wanneer een Stad toont een Privilegie te hebben, en het zelve reclameert, de *beoordeeling* van de nuttigheid of noodzakelijkheid van dat Privilegie niet kan worden een object van deze tegenwoordige Souvereine Vergadering.

„ Immers, Ed. Groot Mog. Heeren! moet het ter deze Hooge Vergadering geen contestatie lijden, dat Stedelijke Privilegien, eens gegeven zijnde door den Souverein, vooral zonder de Clauſule *tot wederzeggens toe*, — vooral gegeven *zonder riſtrictie*, niet zijn blijven ſtaan ten believe van den Souverein, om naderhand over dezelven wederom, in weerwil

van die genen, aan wien het gegeven is, te *oordeelen*, of dezelven nuttig of noodzaaklijk, dan wel ondienstig of onnoodzaaklijk zijn.

„ Immers, Ed. Groot Mog. Heeren! behoord het ter deze Hooge Vergadering een geadopteerd principe te zijn en te blijven, dat de faculteit van *beoordeeling* het verleenen van eenigen Gunstbrief vooraf is gegaan; en dat de Souverein, met het verleenen van een Privilegie, geabdiceerd heeft de faculteit om de nuttigheid of noodzaaklijkheid van het zelve wederom aan zijne *beoordeeling* te trekken? — Was het anders, dan zoude immers het verleenen van Privilegien een ijdele daad zijn, vermits de Souverein de verleende Privilegien, onder voorwendzel, dat zij onnuttig of ondienstig zijn, telkens en van dag tot dag, ja van uur tot uur, zoude kunnen herroepen, intrekken of vernietigen.

„ Onder de Graven zelven vind men 'er, die volkomen hebben getoond van de gronden van dit ons Staatsrecht, welken wij hier toucheren, overtuigd te zijn. — Daar zijn menigte voorbeelden voor handen, dat 'er over Privilegien, zelfs met betrekking tot het Privilegie *de non evocando*, tusschen den Graaf en die genen, welken een Privilegie allegueerden, geschil is ontstaan: — En wat is 'er het gevolg van geweest? — De Graaf heeft zich niet toegeëigend de *beoordeeling* over het *nut* of *onnut* van het Privilegie, — hij heeft zijne *plenitudo potestatis*, zijn tijtel van Souverein niet ingeroepen, om het Privilegie als *ondienstig* of *schadelijk* te veranderen, te altereren of te vernietigen; hij heeft zich zelven niet aangematigd de *beoordeeling* over het al of niet daadlijk exsteren van het Privilegie, maar heeft toegelaten, dat het geschil zoude gedemeleerd en gedecideerd worden door den weg van de ordinaire Justitie; alwaar alsdan niet geventileerd is geworden de questie, of het Privilegie *dienstig* of *ondienstig* was, maar enkelijk, of *'er zoodanig Privilegie, van zoodanigen inhoud als de Geprivilegeerden sustineerden te hebben, was.* En het is niet zelden gebeurd, dat de Graaf in die Procesfen succumbeerde: — Een merkwaardig voorbeeld is 'er van in het geschil over het *Congie Geld* ten nadeele van Karel den V., door den Raad van Mechelen gewezen.

„ PHI-

„ Philips de II. heeft gemeent dien weg te kunnen verlaten, hij heeft gemeent de *nuttigheid* of *onnuttigheid* der Privilegien aan zijne beoordeeling te kunnen onderwerpen, en dezelven, naar mate, dat hij die nuttig of onnuttig begreep te wezen, te laten fubfifteren of te aboleren. Maar ook is het om dit wanbegrip van dien kwalijk beraden Vorst, en om de gevolgen, die 'er uit zijn voortgevloeid, dat hij zijne Graaflijke waardigheid over deze Provincie verloren heeft en als Graaf is afgezworen. Voor den vuist gefproken, Ed. Groot Mog. Heeren! kan 'er wel gevaarlijker indragt op de vrijheid der Ingezetenen gefchieden, dan disputen te verwekken over de nuttigheid of ondienstigheid van Vigerende Privilegien, en op Privilegien fteunende Verordeningen, of over de nuttigheid en noodzaaklijkheid om die door Souvereine dispofitien te veranderen of te alteren. Zoo weinig dan als het, na een verleend Privilegie, aan den Graaf geftaan heeft, om zich over de *nuttigheid* of *ondienstigheid* van het zelve eene *beoordeeling* aan te matigen, zoo weinig, en nog veel minder, kan het ftaan aan deze Hooge Vergadering, om zich zulk eene faculteit toe te eigenen. Wij gelooven en vertrouwen, Ed. Gr. Mog. Heeren! dat alle de Leden dezer Hooge Vergadering niet anders dan wij, denken.

„ Hier kan dan alleen vallen de quæstie *an*, is 'er een Privilegie? Zoo 'er dat is, dan is 'er geen object meer van deliberatie.

„ Ontftaat 'er verfchil over deszelfs inhoud, zulks kan en moet in deze Souvereine Vergadering niet uitgemaakt, maar aan de ordinaire Justitie overgelaten worden. Deze Hooge Vergadering kan zich geene materien van de ordinaire Justitie aantrekken, de Rechtbanken zijn daar toe geconftitueerd. En wanneer de zaak in gefchil deze Hooge Vergadering zelve mogt raken, dan behoord zij, gelijk de Graven te meermalen gedaan hebben, de discusfie daar van te renvoijeren aan de ordinaire Justitie.

„ Ten aanzien derhalven van de zaak, welke ons de voorgemelde gronden van ons Staatrecht aan het geheugen van U Ed. Gr. Mog. doen rappelleren, moet het dan ook vastftaan, dat hier ter dezer Souvereine Vergadering enkelijk te bezien ftaat,

ſtaat, of de Stad van Rotterdam heeft een Privilegie, bij het welk *een Vroedſchaps-Collegie*, BESTAANDE IN VIERENTWINTIG PERSONEN, is ingeſteld, ja dan neen? Zoo ja? Gelijk het daadlijk is, dan valt 'er ter dezer Souvereine Vergadering niets meer te delibereren. Alle overwegingen, bedenkingen, ſpeculatien en deliberatien, zoo over de meer of mindere nuttigheid, dienstigheid, noodzaaklijkheid of gevoeglijkheid van dat Privilegie, zelf in zijn geheel; van de inſtelling en verordening van het Vroedſchaps-Collegie, en van het getal van deszelfs Leden in 't bijzonder, als over het geen in vroeger tijden heeft plaats gehad of niet, kunnen niet komen ter *beoordeeling* van deze Hooge Vergadering, veel minder door dezelve gedecideerd worden, en nog veel minder door eenige Leden van deze Vergadering, die tot zulk een *beoordeeling* en deciſie bij meerderheid zouden willen toetreden.

,, Wij zeggen hier, Ed. Groot Mog. Heeren! met opzet, door *eenige Leden*, om dat de Graaf, als zijnde een enkel Perſoon, altijd disponeerde, als men het eens zeggen kan, met eenparigheid van gevoelen, en dat nog wel ten aanzien van Onderzaten, daar hier eenige mede-Leden over de rechten van een mede-Lid, naar goedvinden, zouden disponeren.

,, Wij erkennen deze Vergadering als eene *Souvereine Vergadering*; maar niet in dien zin en in die kragt, van zich in de Stedelijke Regeringen dezer Provincie te kunnen immisceren, het zij op een Adres van eenige zoogenaamde Geconſtitueerden van een meer dan duizend getal veel al onkundige of bevooroordeelde Ingezetenen, het zij op een nader Adres van een gefingeerd Collegie, de actueele ondienstigheid van eene Stadsverordening voorwendende, het zij om tusſchen eenige Leden, die de radicale bevoegdheid der Vroedſchap van Rotterdam, tegen den teneur van een vigerend Privilegie, aanranden, en derzelver wettig gezag uſurperen aan de eene zijde, en de Vroedſchap aan de andere zijde als Rechter te zitten, of als Souverein te disponeren, of aan het *Conſtitutioneel Recht* en gezag der Vroedſchappen eenige atteinte te kunnen toebrengen. Wij houden ons zelfs verzekerd, dat, indien U Ed. Gr. Mog. van het niet aanwezen van een Collegie van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, kundig waren

ren geweest, indien de uiterlijke verschijning van zoodanig gefingeerd Collegie het vertrouwen van U Edele Groot Mogende niet verrast had, *si la Religion du Souverain n'avoit pas été surprise*, (om deze zoo wel hier voegende uitdrukking der Franschen te gebruiken,) U Ed. Gr. Mog. ook niet aan een exsterend Collegie zouden hebben laten afzenden Stukken, om daar op van hunne zijde te dienen van Bericht.

„ Wij zeggen, Ed. Groot Mog. Heeren! *Constitutioneel* recht en gezag, en wij verwagten niet, dat eenig Lid dezer Hooge Vergadering ons dit zal tegenspreken, als hij zich herinnerd de volgende woorden van de reeds gemelde Deductie van den Jaare 1587, afgekomen van deze zelfde Staatsvergadering, van welke wij tans Leden zijn: — „ Bij deeze „ Collegien van Magistraaten worden ABSOLUTELYK bericht de „ Regeeringe der Steden van Hollandt, Westvrieslandt ende „ Zeelandt, meest al genoech op eenen voet, zonder dat de „ *Princen van den Landen hen de Regeeringe van de Steden eenigsints hebben onderwonden*, ANDERS DAN IN 'T „ STELLEN VAN EENEN OFFICIER, die op heuren naame de „ Justitie heeft gevorderd. — Dit is in 't korte de waarachtige gelegentheid van de Regeeringe der Steden van Hollandt ende Zeelandt." —

„ Het is waar, Ed. Groot Mog. Heeren! wij zijn in deze turbulente tijden hier in op verschillende wijzen geturbeerd geworden. —— Dan, wel verre, dat deze turbatien op de Voorrechten en Vrijdommen van de Burgers en Ingezetenen der Stad Rotterdam kunnen strekken tot een tijtel, om dezelven in hunne Privilegien verder te benadeelen, zoo zijn dezelve voor ons, zoo veele redenen te meer, om alle verdere indragt tegen te gaan en te stuiten, en niet te dulden, dat de radicale Constitutie der Stad Rotterdam ter bescheidenheid van deze Hooge Vergadering, of van eenige Leden derzelve, gesteld worde; en dit is de reden waarom wij getreden hebben in een zoo gedetailleerd betoog,

„ Van het defect van bevoegdheid van deze Hooge „ Vergadering, om zich deze zaak verder aan te trekken, „ 't welk het tweede Poinct uitmaakt, dat wij voorgenomen hadden in deze expositie te verhandelen, en 't „ welk wij meenen als nu volledig te hebben bewezen."

„ Wij

„ Wij zouden nu, Ed. Groot Mog. Heeren! moeten overgaan tot het derde Poinct; namelijk:

„ Onze bedenkingen en bezwaarnissen over de excessen, welken tegen ons en ons gezag in het werk gesteld worden, onbewimpeld U Ed. Gr. Mog. voor te houden."

„ Doch dit derde gedeelte van het geen wij gemeend hebben aan U Ed. Gr. Mog. te moeten communiceren, bij gebrek van den noodigen tijd, niet hebbende kunnen worden bewerkt, moeten wij vertrouwen, dat bij ijder der Leden uit den geheelen toedragt en den schakel der genoeg bekende gebeurtenissen, zints eenigen tijd, met betrekking tot onze Stad, ter dezer Vergadering zelve geventileerd, ligtelijk zal kunnen worden opgemaakt — en hoe gaarne wij den aandacht van U Ed. Gr. Mog. daar bij wenschten te bepalen, kunnen wij echter voor het tegenwoordige dit ons verlangen niet voldoen.

„ Wij moeten ons vergenoegen met eene terugwijzing zoo op AL dat *voorledene* — als bijzonder op het gebeurde ter dezer zake, zoo verre dit uit onze Schrifturen genoeg consteert, — en eindelijk op de Stukken, bij deze gelegenheid ter Tafel van deze Vergadering gefurneerd, waar onder, om deszelfs voorbeeldelooze buitensporigheid, inzonderheid uitmunt het Stuk der Schutterij, waar in eene taal gevoerd word, die wij nimmer geloven kunnen, dat bij U Ed. Gr. Mog. zoude worden gefavoriseerd, of de lieden, die zulke principes voeden, als daar in voorkomen, geprotegeerd; — veel meer vertrouwen wij, dat U Ed. Gr. Mog. geredelijk met ons zullen concurreren, om daartegen de noodige voorziening te doen. —— Openlijk worden wij daar bij getaxeerd van *Volks verdrukkers* te zijn, *die hunne Ampten door hunne heerschzugtige principes voorlang verbeurd hebben.* — Openlijk komt men 'er dan ook vooruit: „ dat het de taak van „ eenen Schutter is, om hem, die het recht der Burgerij aan„ rand" (niet volgens den door U Ed. Gr. Mog. vastgestelde orde van Rechtspleging aan te spreken) „ maar al ware „ hij op den Stoel der eere gezeten, als een vertreder van „ dat recht, indien het de nood vorderd, HET STAAL DOOR „ ZYN EERLOOS HART TE DRUKKEN." —— Terwijl men in zijn

en

en fubftantie daar bij voegt, dat „ of schoon het grootfte en „ notabelfte gedeelte der Schutterij nog tot zagter middelen „ inclineerd, die Vroedfchapsleden, die zich met het Berigt „ over de Vermeerdering der Vroedfchap bij U Ed. Groot „ Mog. ingediend, hebben geconformeerd, *met geen minder „ fterker middelen behooren tegengegaan te worden.*"

„ Gruuwt het hart niet van ijder der genen, die hier gekomen en gezeten zijn, om 's Lands welzijn te behartigen, te beramen, te overleggen, om het algemeen recht der Ingezetenen tot een Bolwerk en beveiliging te ftrekken; — gruuwt hun het hart niet, wanneer zij zulk eene taal lezen, in het Adres der zoogenaamde Commisfie van de Unie onzer nieuwe Schutterij voorkomende, waar bij men openlijk aankondigd maar ons leven te ftaan, indien wij ons niet laten bewegen, om bij onze Advizen in de Vroedfchap te denken zoo als zij denken, en te handelen, zoo als zij goedvinden ons voor te fchrijven?

„ Wij kunnen niet geloven, — wij kunnen ons niet verbeelden, dat 'er onder de Leden dezer Vergadering zouden te vinden zijn, die het affchuwelijk begrip, vervat in die gruwelijke woorden, niet met afgrijzen aanhooren, en zullen daar liefst geene verdere aanmerkingen bijvoegen, maar deze onze *verhaaste* Confideratien, reflectien en eclaircisfementen over den inhoud der Stukken, welken U Ed. Gr. Mog. ons hebben laten toezenden, om daar op te dienen van Bericht, voor het tegenwoordige befluiten, ons refer verende dezelven, zulks geraden vindende, te amplificeren.

„ Wij brengen dezelven hier ter Tafel, Ed. Groot Mog. Heeren, niet als of wij in deze Vergadering erkenden het vermogen, om, als *Summus imperans*, tusfchen ons en zoogenaamde Geconftitueerden, mitsgaders die Leden, die zich abufivelijk titulleren Burgemeesteren, Schepenen en Raden, als voor U Ed. Gr. Mog. gemaakte en fisterende Parthijen, eene Decifie te kunnen uitbrengen; maar alleen, om aan onze Mede-Staatsleden de noodige informatie te geven, — om onze Mede-Staatsleden te inftrueeren van onze Rechten, te communiceren onze bezwaarnisfen, te vertoonen onze ongelegenheden, te expoferen de excesfen, welken tegen ons beftaan

wor-

worden, de irregulariteiten, die 'er gepleegd worden, en de absurditeiten en futiliteiten, waar mede al dit wangedrag beglimpt en bepleisterd word; en om onze Mede-Staatsleden tot eene concurrentie te bewegen, om den voortgang van die excessen te stuiten, en ons, in onze qualiteit en ongestoord bewind te helpen handhaven, stijven en sterken. En hier mede meenen wij genoeg gezegd te hebben, om over het geen, waarop het hier aankomt, aan U Ed. Gr. Mog. genen twijffel of hæsitatie over te laten, daar wij bewezen hebben:

I. „ Dat de gemelde Geconstitueerden ongequalificeerd zijn, tot het verzoek in dezen door hen gedaan;

II. „ Dat de Lieden, die onder den naam van *Burgemeesteren*, *Schepenen* en *Raden*, het zelfde verzoek doen, daar toe even zoo weinig als de Geconstitueerden gequalificeerd zijn;

III. „ Dat de Vroedschap der Stad Rotterdam alleen bevoegd en gequalificeerd is zoodanig verzoek te doen;

IV. „ Dat deze Vergadering onbevoegd is, om over zoodanig verzoek, voor en aleer het door de gemelde Vroedschap ter Tafel van U Ed. Gr. Mog. is gelegd, te delibereren en te disponeren;

V. „ Dat overzulks de meergemelde Geconstitueerden, en het voornoemde pretense Collegie van Burgemeesteren, Schepenen en Raden geen gehoor verdienen, en op hun verzoek geen reguard behoord genomen te worden;

VI. „ Dat dezelven overzulks, zonder verdere Deliberatien over hunne gemaakte Adresſen, afgewezen dienen te worden; terwijl bij dit alles de Excesſen, tegen de Vroedschap gepleegd, deze Conclusie ten allersterksten aandringen.

„ En derhalven zullen wij, Edele Groot Mogende Heeren! deze onze expositie van redenen, waarom wij blijven insteren, dat aan die genen, welke zich abusivelijk qualificeren Burgemeesters, Schepenen en Raden, als mede aan de meergemelde Geconstitueerden, ter dezer Vergadering, geen verder gehoor over het verzoek, door hen ten dezen gedaan, verleend zal worden, maar dezelven Requestranten afgewezen, besluiten, in de verwagting, dat door deze Vergadering daar aan zal worden voldaan.

Waar

Waar mede wij U Edele Groot Mogende bevelen in de beſcherminge Godes, en blijven

U Edele Gr. Mogende Onderdanige Dienaren,

BURGEMEESTEREN EN VROEDSCHAPPEN DER STAD ROTTERDAM.

Ter Ordonnantie van dezelve,

(geteekend) *W. W. van Berckel.*

Terwijl men, te *Rotterdam*, met ongeduld te gemoet zag, den uitſlag der raadpleegingen van Hun Ed Gr. Mogende, omtrent de vermeerdering der Vroedſchap, hielden de aandagt der Gekonſtitueerden twee zaaken bezig: de eene was, het begeeven van Stads Ampten en Beneficien alleen aan gebooren Burgers of Burgeresſen, immers aan de zulken, die, een zeker getal van jaaren, Stads Lasten hadden helpen draagen, met uitſluiting van Vreemdelingen; de andere betrof den voorſlag, onlangs door de Stad *Haarlem*, ter Staatsvergaderinge, gedaan, inhoudende om met den eerſten eene Commisſie te benoemen, om de thans algemeen aangevoerd wordende bedenkingen, aangaande de algemeene Repreſentatie van het Volk, zo als dezelve, volgens de geſteldheid van dit Gemeenebest, alhier zou behooren plaats te hebben, te toetzen, en teffens te onderzoeken, op hoedanig eene wijze, ingevolge der Conſtitutie en 's Lands waare belangen, eenige generaale maximen, omtrent den invloed, welke, uit hoofde van een Regeerings-form bij Repreſentatie, natuurlijk aan 't Volk toekoomt, zouden behooren te worden vastgeſteld. Met dien ijver trokken zich de Gekonſtitueerden de beide onderwerpen aan, dat zij, ten behoeve van het eerſte, zich bij de Overheid der Stad, en omtrent het laatſte bij Hun Ed. Gr. Mogende vervoegden.

Geene geringe blijdſchap beſpeurde men, te *Rotterdam*, bij den thans genoemden Patriotſchen Aanhang, op het bekoomen van de tijdinge, hoe, in *'s Hage*, de raadpleegingen, raakende de Vroedſchapsvermeerdering, overeenkomſtig des-

zelfs verlangen waren uitgevallen. Te weeten, op Saturdag, den zeventienden Maart, hadt de Raadpensionaris, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, verslag doende van het onderzoek van het Groot Besoigne, omtrent de ingekoomene Stukken, berigt, hoe de Heeren Gekommitteerden van gedagten waren „ dat Hun Ed. Gr. Mogende zouden behooren te „ resolveeren, om het Collegie der Vroedschap van de Stad „ *Rotterdam* te augmenteeren tot het primitief Constitutioneel „ getal van Veertig behoorlijk volgens de oude Privilegien „ gequalificeerde persoonen; als mede, om tot dat einde de „ zestien daar aan nu ontbreekende plaatzen te vervullen bij „ eene directe aanstelling van Hun Ed. Gr. Mogende zelve." Nu verbeeldde men zich, zoude aan het verlangen van veelen spoedig voldaan worden. Doch men bedroog zich in deeze verwagting. Twee Geschriften wederhielden de verandering van het ingebragte Rapport in een daadelijk Staatsbesluit. Het eene Geschrift, 't welk te gelijk met het Rapport wierdt ingeleverd, was gesteld door de Rotterdamsche Afgevaardigden ter Dagvaart, en behelsde de gronden en redenen, om welke men, huns oordeels, een tegengesteld Advis hadt behooren uitgebragt te hebben. Het ander Papier was een Verzoekschrift aan Hun Ed. Gr. Mogende, gesteld op naam van *Gekonstitueerden* der andersdenkende Rotterdammers, welke mede geen klein getal uitmaakten, en geen geringen luister ontleenden van elf Oud-Schepenen, die zich wel aan derzelven hoofd hadden willen plaatzen. Ter ondersteuninge van hun Verzoek, dienende om het getal der Vroedschap op den ouden voet te laaten, vervoegden zich de inleveraars bij Burgemeesteren en Vroedschappen, „ ten einde Hun Ed. Gr. „ Agtbaarheden, de Ondergetekenden en hunne Constituanten „ niet minder agtende dan hunne andersdenkende Medebur- „ gers, op geene verzoeken der laatstgemelden zouden dis- „ poneeren of dezelve helpen bevorderen, zonder de Onder- „ getekenden, in hun belang en dat van hunne Constituanten, „ daar op te hebben gehoord."

Aldus stonden de zaaken te *Rotterdam*, wanneer men, aan de zijde der Patriotsgezinde Burgeren, tot een besluit kwam, waar van, spoedig, het gantsche Gewest gewaagde. In de

en-

onderstelling dat het draalen van geene vrugt zoude zijn, oordeelde men het noodig, zo als men het noemde, sterker te moeten doortasten. Op Zondag, tweeëntwintigsten van April des Jaars 1787, vergaderde de Groote Krijgsraad der Rotterdamsche Schutterije. In deeze Vergadering wierdt een Adres ontworpen en vastgesteld, om 's anderendaags in de Kamer der Vroedschap te worden ingeleverd, hoofdzaakelijk strekkende om van de Vroedschap te begeeren de verlaating van derzelver posten van Zeven Leden, welke bij naame genoemd wierden, om van nu af aan niet meer als Raaden in de Vroedschap erkend te worden; als mede, dat, nog vóór de scheiding der Vergaderinge, de open gevallene Raadsplaatzen behoorlijk zouden worden aangevuld. Om het vermoeden, als of zij eene geheele verandering van 's Lands Regeeringsform beoogden, van zich te weeren, deeden de inleveraars van het Adres, in het slot daar van, de volgende plegtige betuigingen, „ dat zij het Stadhouders-Ampt niet vernietigd, noch „ op een anderen Persoon overgebragt, noch ook tot een „ ijdelen eertijtel, zonder magt of invloed, gemaakt wilden „ hebben; — dat zij de heerschende Kerk mede niet benadeeld, maar integendeel wilden gehandhaafd hebben bij de „ Openlijke Godsdienstoeffening en Leere in het laatste Nationaale Sijnode te *Dordrecht* vastgesteld, behoudens de „ Christlijke Verdraagzaamheid jegens de andere Gezinten, „ welke bij den Souverein zijn toegelaaten of geconniveerd; „ eindelijk, dat hun voornaamste verlangen strekte, om eene „ Regeering te hebben, bestaande uit Persoonen, die hunne „ aanstelling niet aan eenen Stadhouder, of eenig ander Individu, aan wien zij uit dien hoofde verpligt en dus afhankelijk zijn, te danken hebben, maar alleen aan de agting „ en genegenheid, welke zij, door hunne talenten en daaden, bij hunne Medeburgers hebben verkreegen en behouden."

Om het inleveren van dit Adres gepasten luister en kragt bij te zetten, vergaderden, 's anderendaags, Maandag den drieëntwintigsten, meest alle de Leden der Vaderlandsche Societeit, naa dat alvoorens, op last van mijne Heeren van de Wet, de oorden der Stad, van welke men eenigen tegenstand

hadt te duchten, met gewapende Burger-Kompagniën bezet waren. Eer nog de ſtaatelijk optogt, van het Huis der Vaderlandſche Societeit, gang nam na het Stadhuis, deedt een der Gekonſtitueerden eene Aanſpraak tot den zamengevloeide menigte, behelzende eenen aandrang op de noodzaaklijkheid van den ſtap, welken men doen zoude, nevens eene vermaaning tegen het pleegen van allerlei ongeregeldheden of beleedigingen tegen de perſoonen, welke uit het bewind zouden gezet worden. Nog meer gemoedigd door deeze Aanſpraak, begon, ten tien uure, de optogt, beſtaande uit de Commisſie van den Krijgsraad, nevens de Gekonſtitueerden en een groot getal Leden der Vaderlandſche Societeit, de laatſten allen in het deftig zwart gekleed. * Eene bende gewapende Schutters opende en ſloot den Trein. Naa het voorleezen van het Adres, door den Sekretaris van den Krijgsraad, aan de vergaderde Vroedſchap, maakte deeze, in 't eerst, merkelijke zwaarigheid, deels om de voor afgezet verklaarde Regenten, op ſtaanden voet, de Vergadering te doen verlaaten, deels ook om terſtond over te gaan tot het vervullen der opengevallene Raadsplaatzen. Ten laatſte voldeedt men, in beide opzigten, aan het dringende verzoek; gelijk ook aan een derde, het te rug roepen der tegenwoordige, en het zenden van andere Afgevaardigden ter Vergaderinge van Holland.

Van korten duur, intusſchen, was de Zegepraal van den Krijgsraad, der Gekonſtitueerden en van die't met dezelven hielden. De komst van een aanzienlijk getal Pruisſiſche Troepen, en de daar op volgende Omwenteling, deedt het gebouw, onlangs opgetrokken, wederom nederſtorten. De Volks-Regenten wierden van hunne posten verlaaten, en de afgezetten keerden weder tot hunne voorgaande posten. Verſcheiden Rotterdamſche Burgers, welke de hand gehad hadden in de Stads en Staatsbeweegingen, verlieten hunne Woonplaats en Vaderland. Doch, tot een verhaal van 't verder voorgevallene zullen wij ons niet inlaaten, oordeelende het meest geraaden, de gebeurtenisſen, zedert voorgevallen, met ſtilzwijgen voorbij te gaan: te meer, dewijl wij, met het altijd gedenkwaardig tijdſtip, den draad onzer Hiſtoriſche beſchrijvinge van *Rotterdam* zeer gevoegelijk kunnen afbreeken. Wij gaan over tot een meer

bij-

bijzonder berigt wegens de gebouwen en verdere tegenwoordige gesteldheid der vermaarde Koopstad.

Zeer vermaaklijk is de legging van *Rotterdam*, langs de rivier *de Maas*, welke, ongeveer vijf uuren beneden de Stad, zich in de Noordzee ontlast. Men roemt, inzonderheid, het gedeelte der Stad, aan die riviere gelegen, pronkende met eene reeks Huizen, van welke het eene het ander in aanzien en fraaiheid overtreft. Den naam van *de Boompjes* draagt deeze oord, omdat dezelve beplant is met een rije hooge boomen, alwaar zich Burgers en Vreemdelingen met wandelen kunnen verlustigen. Het geringste voordeel, intusschen, is de vermaaklijke gelegenheid der Stad. Grooter is dat der gunstige legginge tot den Koophandel. Van wegen de diepte der Riviere, en van verscheiden Havens, van welke de Stad wordt doorsneeden, kunnen gelaadene Schepen, zelf die veertien of vijftien voeten diep gaan, binnen weinige uuren uit Zee, met den vollen last, voor de Pakhuizen schieten. De lucht, welke men te *Rotterdam* inademt, wordt voor gezond gehouden. Veel doet hier toe het versche Rivierwater, welk door de Graften en Havens stroomt.

De Stad heeft tien Poorten; zes aan de Landzijde, en vier aan den Maaskant; zij zijn de volgende: de *Delftsche* of *St. Jorispoort*, gebouwd in den Jaare 1545, voorzien, aan den buitenkant, met een Torentje, Klok en Uurwijzer, en, daarenboven, op elken hoek, met nog kleiner torentjes pronkende. Het *Hofpoortje*, voorheen een Toren op Stads Wallen. Van binnen, langs eene lange en breede Straat, *den Oppert* genaamd, maakt dit Poortje eene fraaie vertooning, van wegen een hoogen Naald, welke daar boven uit steekt. De *Goudsche Poort*, gebouwd in den Jaare 1642. De *Oost-Poort*, gestigt in de Jaaren 1612 en 1613. De *Ooster-Oude-Hoofds-Poort*, aan den Maaskant, gebouwd in den Jaare 1598, meestal van blaauwen Arduinsteen, met een Torentje, Slagklok en Uurwijzers. In eene Kamer, boven deeze Poort, wordt het Zeeregt gehouden; in eene andere vergaderen de Commissarissen van de Broodweegers. Wijders hebben hier de Bakkers en de Schippers hunne Gildekamers. De *Wester-Oude-Hoofds-Poort*, gebouwd in den Jaare 1667, pronkende, aan den binnen-

nenkant en aan de buitenzijde, met vier witte ronde Hardsteenen Kolommen. De *Ooster-Nieuwe-Hoofds-Poort*, gebouwd in den Jaare 1664, en de *Wester-Nieuwe-Hoofds-Poort*; beiden zeer fraaie gebouwen, en ontworpen, nevens de twee laatst voorgemelden, door den Bouwkunstenaar JAKOB LOIS. Met regt wordt de laatstgenoemde Poort voor een meesterstuk van Bouwkunde gehouden. Zij is geheel van witten Hardsteen, en pronkt, aan alle zijden, met halve ronde Kolommen. Men ziet 'er vier Voorgevels of Frontespicen, uit welke een Torentje, lantaarnswijze, oprijst. In hetzelve is een Slagklok, met vier Uurwijzers. Het Torentje is gedekt met eene Hemelglobe, op welke de Zeegod NEPTUNUS, met zijnen Drietand, zit. De twee overige Poorten zijn, de *Schiedamsche* of *Dijk-Poort*, met een Torentje, 't welk een Scheepje tot Windwijzer heeft, en de *Delfthavensche* of *Binnenwegsche-Poort*, gebouwd in den Jaare 1624. Volgens de aloude wijze der versterkinge van Steden, hadt men, eertijds, in de Muuren der Stad, op voegzaame afstanden, Torens opgericht. Hier en daar ziet men daar van nog eenige overblijfzels.

Bij de opneeming van het getal der Huizen, in den Jaare 1732 gedaan, wierdt hetzelve bevonden te zijn zesduizend zeshonderd eenëntwintig, van welke Verponding wierdt betaald. De somme, welke tegenwoordig, aan Verpondingen, wordt opgebragt, wordt begroot op honderdzeventienduizend negenhonderd tweeëndertig Guldens. KERSSEBOOM schatte het getal der inwooners op zesenvijftigduizend. De grond, welken *Rotterdam*, in den Jaare 1632, besloeg, wordt gerekend op honderdvierenveertig Morgens en vierhonderdvijfendertig Roeden.

Verscheiden zeer aanzienlijke Gebouwen ontmoet men in deeze Stad, zo *Geestlijke* als *Waereldlijke*. Wij beginnen ons verslag met de eerstgenoemden, naa, alvoorens, te hebben opgenoemd de Kloosters en soortgelijke Gestigten, welke men 'er, eertijds, plagt te hebben.

Vooreerst koomt, op deeze lijst, in aanmerking het *Dominikaaner-Klooster*, gestigt in den Jaare 1444, door de vlammen verteerd in den zwaaren brand van den Jaare 1563, doch naderhand wederom opgebouwd. Het stondt in de Hoogstraat,

ſtraat. Toen, na de verandering der Regeeringe, dit Geſtigt, aan oude behoeftige Mannen, ter bewooninge, wierdt ingeruimd, heeft men, midden door den Tuin en den Vijver, eene Straat aangeleid, die, nog heden ten dage, den naam van de Vijverſtraat draagt. In het zelfde Jaar 1444 was het *Franciskaaner* of *Minderbraeders-Klooster* geſtigt, en drie jaaren vroeger het *Cellebroeders-Klooster*, zedert in het Latijnſche School veranderd. Het Klooster der *Karmelitesſen*, of *Zusters-Karmeliten*, in den Jaare 1482, in de Oost- en Goudſche Wagenſtraat gebouwd, wierdt, naderhand, verplaatst, op den grond, bij Stads Wallen, alwaar thans het Weeshuis ſtaat. Het-zo genaamde *Prinsenhof*, omdat de Prins Stadhouder, wanneer hij zich te *Rotterdam* onthieldt, aldaar plagt te huisvesten, in de Graaveſtraat, was, bij ouds, het *Konvent der Zusteren van den derden Regel van St. Franciscus*, hier *St. Anna-Zusters* genaamd, gebouwd in den Jaare 1442. Het *St. Agnes-* of *St. Agniten-Klooster*, naderhand dat der *Witte Zusteren* genaamd, ſtondt in de West-Waageſtraat. De tijd der ſtigtinge is onbekend. Het moet reeds vóór het Jaar 1460 in weezen geweest zijn, vermids het, in dat jaar, door de Wethouderſchap, met verſcheiden Voorregten wierdt begiftigd. Het laatſte Klooster was het *St. Aagten-Konvent*, ook wel het *Zusterenhuis* genaamd. Het was gebouwd in den Jaare 1472, en ſtondt in de Kipſtraat.

Ouder dan alle de nu gemelde Geſtigten was het *Bagijnehof*, ook wel *het Paradijs* genaamd, en hetwelk tegenwoordig voor een *Lombardhuis* verſtrekt; als zijnde geſtigt in den Jaare 1378. Men vindt daar van nog een overblijfzel in den naam van de *Bagijneſtraat*. In den Jaare 1497 overleedt, in het Bagijnehof, zekere Vrouw, GERBERGA genaamd, in den ouderdom van honderddrieëntwintig jaaren en vijf maanden. Zij was gebooren te *Montfoort*, en hadt in het Bagijnehof zevenëntachtig jaaren gewoond. Zo ſterk was zij van lichaam en zintuigen, dat zij, tot kort vóór haaren dood, allerlei ſchrift zonder Bril konde leezen.

Behalven deeze geſtigten, hadt men, eertijds, te *Rotterdam*, de *St. Andries-Kapel* en de *St. Sebastiaans-Kapel*, en, daarenboven, drie Gasthuizen: het *St. Lijsbeths-Gasthuis*,

huis, ter plaatze, meent men, alwaar thans het Stadshuis staat; het *St. Antonis-Gasthuis*, en het *St. Jakobs-Gasthuis*. Van het laatste is de naam nog overgebleeven in de *St. Jakobs-straat*.

De Kerkgebouwen, en andere Geestlijke Gestigten, welke men thans te *Rotterdam* heeft, zijn de volgende.

De *Groote* of *St. Laurenskerk*. De tijd der stigtinge is onbekend. Volgens zommigen zou het, in den beginne, slegts een houten Loots geweest zijn. Waarschijnlijk heeft men, met den Kerkbouw, eenen aanvang gemaakt, in den Jaare 1411. Men vindt aangetekend, dat de Bakkers het hooge Altaar aan de Kerk vereerd hebben, zedert, door RUDOLF VAN DIEPHOLT, Bisschop van *Utrecht*, aan de H. Maagd gewijd. Naa het voltooien der Kerke, verliepen 'er nog eenige jaaren, eer men tot den opbouw van een Toren besloot. Dit viel voor in den Jaare 1449. Jonkheer ALBRECHT VAN WAVEREN en Heer ADOLF DE HAAS, Pastoor der Kerke, leiden de twee eerste steenen. Men vindt aangetekend, dat de *Rotterdamsche Burgers*, uit godsdienstige liefde, aan den Torenbouw de hand slaande, onder het steeken der Trompetten, het roeren van den Trom en het geklank van Snaarenspel, aan en van het werk geleid wierden. Het werk, tot aan de eerste zoldering zijnde opgetrokken, wierdt met een houten kap geslooten, doch, naderhand, tot aan den eersten Omgang, met steenwerk opgetrokken. Naderhand stelde men daar boven een houten spits van veertig voeten, die, vooreerst, zevenëndertig, en vervolgens nog eens vijfenveertig voeten wierdt verhoogd. De hooge houten spits, naa verloop van eenigen tijd, te zwak en het hout vergaan bevonden zijnde, stelde men daar voor tweeënveertig voeten Steenwerk in de plaats. Bijstere ontsteltenis ontstondt 'er, in deeze Kerk, in den Jaare 1651, op eenen Zondag, onder de openbaare Godsdienstoeffeninge. Eene hevige storm, waaiende uit het Zuid-Westen, deedt den Toren, van driehonderd zesentwintig Trappen hoog, wel drie en een halven voet Noordoostwaarts overzetten. Het kraaken van het gebouw, nevens het vallen van kalk en steenen van het Kerkgewelf, vervulde elk met schrik en ontroering. Vergeefs zogt de Kerkleeraar SORTIUS de gemeente

meente tot ſtaan te brengen, door zijn roepen: *Ik bid je, wijk toch niet: gij zult niet ſterven voor uwen tijd.* De een ſtoof over den anderen, om een goed heenkoomen te zoeken. Eindelijk kwam de menigte tot bedaaren, toen zij geene verdere gevolgen zag. Wel haast maakte men eenen aanvang met het ontblooten der fondamenten, het uithaalen van de oude en inſlaan van nieuwe paalen. Tot verbaazinge van veelen, welke dusdanig eene kunstverrigting nooit gezien hadden, wierdt de Toren wederom recht en in 't lood gezet. Het kunſtig Klok- en Speelwerk wierdt, zedert, te weeten in den Jaare 1662, in den Toren geplaatst. Wat de Kerk zelve aanbelangt, het is een ruim, groot en deftig gebouw. Men zag 'er, eertijds, twee Orgels; doch men heeft het kleinſte, nu ruim vijftig jaaren geleeden, weggenomen. Het geen men 'er nog tegenwoordig ziet, wordt voor een Kunstſtuk, in zijne ſoort, gehouden. Het Koor der Kerke praalt met een fraai Koperen Hek, en deuren van het zelfde metaal in de pragtige marmeren Poort. Verſcheiden Praalgraven van doorluchtige Zeehelden vindt men in deeze Kerk. De befaamde MOOI LAMBERT, van welken wij Deel XXII, bl. 15 gewaagden, en welks ſterftijd ons toen niet was gebleeken, legt in het Koor begraaven. Hij overleedt op den zeventienden Maart des Jaars 1625. Op 's Mans Graf leest men de volgende regels:

„ Hier legt in 't graft
„ Een Held manhaft,
„ MOOI LAMBERT, Hendrikszoon,
„ Die in zijn tijd,
„ Tot Spanjaards ſpijt,
„ Haar trots heeft 't hoofd geboon.
„ Zijn deftigheid
„ Was ook verbreid
„ Onder de Turkſe natie,
„ Die hij dikmaal,
„ Door zijn metaal,
„ Verwon in korte ſpatie.
„ Naervriend van Mars,
„ En Neptuin bars,

„ Een kaetser van den Donder,
„ Kanarij tuigt,
„ Sint Thomas buigt,
„ Gij bralt, Duinkerkers wonder,
„ Peilder der Zon,
„ Die niemand won;
„ Maar altoos heeft verwonnen,
„ Door schoot, nog stoot,
„ Maar d'alder doot,
„ Heeft hem op 't laatst verslonnen.
„ 't Gebiedt ter zee,
„ Was hij na mee,
„ Vijs-Admiraal kloekhertig,
„ Heeft trouw het Land
„ Gedient konstant
„ De jaaren zes en dertig;
„ Dog doen hij heeft
„ Alhier geleeft
„ 't Zeventig en vijf jaaren,
„ Naar goede faam
„ Is uit 't lichaam
„ De Ziel bij God gevaaren,
„ Maart zeventien,
„ In 't jaar zestien,
„ Hondert en twintig vijf,
„ Gerust eerbaar
„ Ende daar naer
„ In 't graf gelegt het lijf.

Aan den Noordkant der Kerke, insgelijks in het Koor, ontmoet men de pragtige Grafstede van EGBERT MEEUSZOON KORTENAAR, Lieutenant-Admiraal van *Holland* en *Westfriesland*, in eenen Zeeslag tegen de Engelschen gesneuveld, op den veertienden Junij des Jaars 1665. Het Praalgraf vertoont den Zeeheld, in eene leggende gestalte, geharnast, rustende, met het hoofd, op een stuk Geschut, en houdende den Bevelhebbersstaf in de hand. Aan eenen Standaart hangen 's Helds Borstharnas, Wapenschild en gepluimd Helmet, omringd van

 Scheeps-

Scheepsvlaggen en Oorlogstuig. Dit alles is van fraai wit Marmer, en wordt gedekt van een Kap of Frontespice van zwart Marmer, die van vier Kolommen onderstennd wordt, en het Wapen der Vereénigde Nederlanden aan de Voorzijde draagt. Op de Grafstede, die binnen een ijzeren Hek besloten is, leest men de volgende vier fraaie dichtregels.

„ De Heldt der Maas, verminkt aan oog en regterhandt,
„ En echter 't Oog van 't Roer, de Vuist van 't Vaderlandt,
„ De grote KORTENAAR, de Schrik van 's Vijands vloten,
„ D'Ontsluiter van de Sond, leid in dit graf besloten.

Agter de Grafstede van den Heere KORTENAAR, ontmoet men, in eene oude Kapel, den Grafkelder of Begraafplaats van het aloud Geslagt der Heeren VAN KRALINGEN. Naa het uitsterven diens Geslagts, heeft de Heer WILLEM BASTIAANSZ. SCHEPERS, *Ridder van de Orde van Danebrogge*, de Kapelle gekogt, van de Stad *Rotterdam*, als Ambagtsheere van *Kralingen*, voor de somme van vijfentwintighonderd Guldens. In den Jaare 1704 wierdt de Heer SCHEPERS aldaar begraaven. 's Mans naageslagt is verpligt, voor het onderhoud van het ijzeren Hek, als mede van het Dak en Glas te zorgen. —— Eene andere Begraafplaats, in deeze Kerk, is die van den Heere WITTE KORNELISZOON DE WITTE, Vice-Admiraal van *Holland*, wiens bedrijven wij, op een afzonderlijk Artikel, zullen verhaalen. Zij bestaat uit eene Tombe van wit Marmer, waar in, konstiglijk, staat afgebeeld het Zeegevegt, voorgevallen in de Sond, op den achtentwintigsten November des Jaars 1658, waarin de Zeeheld het leeven liet. 's Mans daaden worden vermeld in een Latijnsch Opschrift, op zwarten Toetssteen. Nevens andere bijsieraaden, ziet men 'er het Wapen van de Admiraliteit, dat der Stad *Rotterdam*, als mede van *Holland*. —— Agter de laatstgemelde Graftombe ontmoet men, in eene bijzondere Kapel, de Begraafplaats van 's Lands Vice-Admiraal JOHAN DE LIEFDE, rustende onder een verheevenen Zarksteen, op den rand van welken men het volgende Opschrift leest: WEd. Heer JOHAN DE LIEFDE, *Ridder*, *Vice-Admiraal van Holland en West-Vriesland*, *storf door een Ka-*

Kanonskogel in 't eerste gevecht tegen de Vloten der twee Koningen (van Frankrijk en Engeland), *in 't afslaan van deze Kusten, den eersten Augustus des Jaars* 1673. De vermaarde Dichter J. ANTONIDES VAN DER GOES vereerde 's Helds nagedagtenis met het volgende Lofschrift, 't welk onder deszelfs Wapen, op den Steen, staat uit gehouwen.

„ DE LIEFDE, d'eer der Maas, rust onder dezen steen,
„ Die in acht Krijgen, en vervaarlijke Oorlogstochten,
„ Den Teems, de Seine, en Sond, en Iber heeft bevochten,
„ En winnaar aan den Taag, vertoonde zijn' tropheen.
„ De Faam, ter grafzerk van den Zeeheld uitgeborsten,
„ Strekt hem een tombe lang verschuldigt aan zijn zwaard.
„ Vervuld al 't aardrijk met zijn glorie, en vervaard
„ Nog met de schrik zijns naams de vijandlijke Vorsten.
„ Al wierdt de zee geverft met zijn doorluchtig bloedt,
„ En 't lichaam hier vergaat; nog leeft hij door zijn' moedt.

Bij de optelling der Praalgraven van de St. Laurens-Kerk mogen wij niet verzwijgen dat van den Heere JOHAN VAN BRAKEL, gesneuveld, in een Zeegevegt tegen de Franschen, op den tienden Julij des Jaars 1690. Op de Grafzerk leest men dit Opschrift.

HIER RUST DE HEER
JOHAN VAN BRAKEL,
SCHOUT BY NACHT
VAN HOLLANDT EN WESTVRIESLANDT,
GESCHOTEN IN DE BETALJE TEGEN DE FRANSCHE KONINGSVLOOT.
DEN 10 JULIUS 1690.

's Mans beeltenis, zijnde een Borststuk van wit Marmer, praalt, in den omtrek, met een Lauwerkrans, met het Koningswapen van WILLEM DEN III, en een Latijnsch Opschrift daar onder, nevens de volgende dichtregelen.

„ Door

„ Door Ketens, donder, loot, en staal en blixemstraalen
„ Te vliegen, en een roof op 's Vijands grond te halen,
„ Was BRAKELS werk, die zijn triomf rukte uit den brandt.
„ Zijn naam en krijgsdeugt siert zijn graf en Vaderlandt.

Behalven de reeds gemelde, rusten nog in deeze Kerk, onder Praalgraven, overeenstemmende met derzelven Vaderlandsliefde en treffelijke diensten, de stoffelijke Overblijfzels van AART en JAN VAN NES, en verscheiden andere uitmuntende en verdienstelijke Zeehelden.

De tweede Kerk te *Rotterdam*, is de *Zuider-Kerk*. Zij was, eertijds, een houten Loots, en diende tot eene Vergader- en Vertoonplaats der befaamde Rederijkers. Zedert de verandering der Regeeringe, hier te Lande, en omdat de Hervormden te talrijk waren, om in ééne Kerk hunnen Godsdienst te kunnen oeffenen, wierdt de Loots tot eene Predikplaats gereed gemaakt. De *Schotten* bedienden 'er zich, eenigen tijd, van ten godsdienstigen oogmerke. Op den dertienden September des Jaars 1651, dag, welke, hier te Lande, der dankbaarheid aan Gode was gewijd, ter gelegenheid van den gelukkigen afloop der Groote Vergaderinge in *'s Graavenhage*, hielden de Nederduitsche Hervormden, voor de eerste maal, hunne openbaare zamenkomst in deeze Kerk. Van wegen het aangroeiend getal van inwooneren, wierdt het gebouw, in den Jaare 1676, merkelijk verbeterd en vergroot, en, eene reeks van jaaren laater, met een Torentje versierd.

Prinsen-Kerk is de naam van de derde Kerk der Nederduitsche Gereformeerden te *Rotterdam*. Zij staat aan de Botersloot, en ontleent, naar men wil, dien naam van een oud Gebouw, 't welk, eertijds, daar naast plagt te staan, *het Prinsenhof* geheeten, en, in nog vroeger dagen, het St. Agnietenklooster was. De tegenwoordige Kerk verstrekte voor hetzelve tot eene Kapel. In den aanvang der voorgaande Eeuwe wierdt dezelve veranderd in eene Godsdienstige Vergaderplaats voor de Hervormden. De twee Panden, welke men ten Noorden en ten Zuiden ziet, wierden, op onderscheiden tijden, om het toeneemend getal der Ingezeetenen, daar nevens gevoegd: te weeten, in de Jaaren 1639 en 1659. Het

hou-

houden van zamenkomsten, van wegen de bouwvalligheid des gestigts, voor onveilig gehouden wordende, heeft men, nu ruim vijftig jaaren geleeden, het Middenpand der Kerke geheel vernieuwd, en tevens dezelve, van binnen, merkelijk verfraaid.

De toeneemende bloei des Koophandels lokte, allengskens, een grooter aantal Ingezeetenen na *Rotterdam*, en onder deeze veele Hervormden. Om hun gelegenheid te geeven tot het waarneemen van den Openbaaren Eerdienst, hadt men meerder ruimte noodig. Hierom besloot men, in den Jaare 1680, tot het bouwen van eene vierde Kerk, welke, als de laatst gestigte, den naam bekwam van de *Nieuwe Kerk*. Op den achttienden November des gemelden jaars wierdt daar aan de eerste steen geleid. De plegtige inzegening geschiedde op den eersten dag des Jaars 1682. Het is een ruim en luchtig gebouw, hebbende vier Deuren of Poorten, en een fraai Orgel. Vier Kelders, tot begraafplaatzen voor de Lijken, heeft men 'er van binnen.

De vier opgenoemde Kerken worden bediend door elf Predikanten, behoorende onder de Klassis van *Schieland*. Men heeft 'er dertien Ouderlingen en twintig Diakenen. Gezamentlijk maaken deeze den Grooten Kerkeraad uit.

Behalven de *Nederduitsche*, heeft men ook, te *Rotterdam*, een goed getal *Walsche* of *Fransche* Gereformeerden. Nogthans hebben zij niet meer dan ééne Kerk. Weleer zou deeze, meent men, de Kapél van een verdweenen Klooster, en, zedert, eene Vergaderplaats van zo genaamde Engelsche Koertlieden geweest zijn. Ten dienste van deeze wierdt zij, in den Jaare 1625, uitgebreid. De Koertlieden hielden 'er hunne zamenkomsten tot den Jaare 1662, wanneer zij den Fransche Hervormden ingeruimd, en tevens vergroot wierdt. Van de Fransche Vlugtelingen, die, in de Jaaren 1686 en 1687, in merkelijken getale, in de Nederlanden eene wijkplaats zogten, begaven zich veele na *Rotterdam*. Hunne Vergaderplaats moest, in gevolge daar van, vergroot worden. Dit geschiedde aan de Oostzijde. Zedert heeft zij, uit- en inwendig, de gedaante van een geregeld Kerkgebouw, pronkende met een fraaien Toren, en van binnen met sierlijk geschilderde glazen en

en een fraai Orgel. De Walsche Gemeente wordt door vier Predikanten bediend, en heeft acht Ouderlingen, nevens even zo veele Diakenen.

Al zints langen tijd dreeven de *Engelschen* veel Koophandels op *Rotterdam*. Veelen dier Natie zetteden 'er zich neder met der woon, zo wel leden der vastgestelde *Bisschoppelijke* Kerke, als die tot de *Presbijteriaanen* behoorden. Ten behoeve van elk dier Gezinten is 'er eene Kerk gestigt. De *Episkopaale* of Bisschoppelijke Kerk, staande aan het Oosteinde van het Haringvliet, en hebbende een zeer bevallig aanzien langs het Water, is een fraai, vierkant Gebouw, ten wiens dake een sierlijk Torentje uitsteekt. Van binnen pronkt de Kerk met bekwaame Gestoelten en een keurlijk Orgel. Door éénen Leeraar wordt hier de Dienst waargenomen.

Niet verre van daar, aan de Noordzijde van het Haringvliet, staat de *Presbijteriaansche* Kerk, op den grond, meent men, van eenige Pakhuizen. Het is een ruim en luchtig Gebouw, hebbende Toren en Uurwerk. Twee Predikanten neemen hier den Dienst waar. Men heeft 'er, daarenboven, vier Ouderlingen en even zo veele Diakenen.

Fraaier dan de nu gemelden, is de *Schotsche Kerk*. Voormaals oeffenden de Christenen van dien Aanhang hunnen Godsdienst in de *Sebastiaans-Kapel*, staande in de Lomberdstraat. In het laatst der voorgaande Eeuwe bouwden zij eene Kerk, op eenen grond bij de Schiedamsche-Poort. Het is een sierlijk Gebouw, pronkende, van vooren, met eenen Gevel van witten Hardsteen. Uit het dak rijst een spits Torentje. Van binnen rust het Gebouw op vier Kolommen. De Predikstoel wordt voor een fraai stuk werk gehouden. Twee Predikanten verrigten hier het werk der bedieninge.

De Kerk, in welke de *Lutherschen* thans hunnen Godsdienst oeffenen, is een Gebouw, nog geene zestig jaaren oud. Hunne eerste Kerk, welke aan Stads Vesten plagt te staan, wierdt in den Jaare 1651 gestigt, en pronkte met fraai beschilderde Glazen. Eén van dezelve, een geschenk van den Zweedschen Koning, muntte boven andere uit. Doch deeze Kerk is thans, in haar voorgaande gedaante, niet meer in weezen. De *Rotterdamsche Lutherschen* maakten, in de maand October des

Jaars

Jaars 1733, eenen aanvang met eenen nieuwen Kerkbouw, op de Blaak. Ruim drie jaaren laater begon men de Kerk ten beſtemden oogmerke te gebruiken. Het werk der bedieninge wordt hier door twee Predikanten waargenomen.

De gunſtige behandeling, welke de *Remonſtranten*, in den aanvang der Nederlandſche Kerktwisten, bij de Regeering te *Rotterdam*, meer dan elders, ontmoetten, was oorzaak, dat die Gezinte, ten allen tijde, gelijk nog heden, aldaar zeer talrijk was. Van hier dat zij *twee* Kerken hebben; beiden kort aan elkander, digt bij de Beurs. De eene Kerk, *de Groote* genaamd, was eertijds eene Brouwerij, *de Bel* genaamd. Zij kan veele menſchen bergen, als zijnde ruim, en hebbende twee Gallerijen. Weinig ſieraads beſpeurt men in dit Gebouw, behalven een Orgel. Van weinig aanziens is de *Kleine Kerk*; zij heeft ſlegts ééne Gallerij. De *Remonſtranten* worden door vier Leeraars bediend.

Voorheen plagten de *Doopsgezinden*, te *Rotterdam*, drie Vergaderplaatzen te hebben, allen zeer net en zindelijk; twee van dezelve behoorden aan de Vereenigde Vlaamſchen en Waterlanders, de derde aan de zo genaamde *Dantzigers*. In de jongstverloopene jaaren is de Gemeente der laatstgenoemden uitgeſtorven. De eerſten maaken ſlegts ééne Gemeente uit. Door eene aanzienlijke erfmaaking van den Heere BISSCHOP, Lid der Gemeente, daar toe in ſtaat geſteld, hebben, voor eenige weinige jaaren, de Opzieners dier Gemeente, in de Leeuweſtraat, eene geheel nieuwe Kerk doen timmeren. In fraaiheid en inrigting van Orgel, Geſtoelten, Predikſtoel, en verdere opzigten, muntt dit Gebouw uit boven alle andere, van die Gezinte, in de Veréénigde Gewesten.

Vrij talrijk was, in vroegere dagen, te *Rotterdam*, het Genootſchap der *Rhijnsburgers* of *Kollegianten*. Even gelijk elders, plagten ze ook hier hunne zamenkomſten te houden in eene der Doopsgezinde Kerken, of ook wel in de Kerkenkamer der Remonſtrantſche Kerke. In laatere tijden beraamden ze andere ſchikkingen. Een Huis, 't welk met een gang op de Hoogſtraat uitkoomt, wierdt tot eene plaatze van Openbaare Godsdienstoeffeninge gereed gemaakt. De inrigting houdt tot heden toe ſtand; doch het getal der Voorſtanders

van

van dien Aanhang nadert, met rasse schreden, de verdwijning. De *Kwakers*, die insgelijks, in onze Stad, eene Vergaderplaats plagten te hebben, hebben reeds dit lot ondergaan.

Vier Kerken hebben de *Roomschgezinden*, te *Rotterdam*. Twee van dezelve behooren aan de *Jansenisten*. Van de twee andere wordt de eene door *Minderbroeders* of *Franciskaanen*, de andere door Dominikaaner Priesters bediend. De Roomsche Kerk, staande in de Leeuwestraat, recht tegenover die der Doopsgezinden, is een nieuw en bij uitsteekendheid fraai gebouw. De Predikstoel moet, in zijne soort, voor een Kunststuk gehouden worden.

De laatste Kerk, welke wij nog moeten melden, is de *Sijnagoge* van *Hoogduitsche Jooden*; zij staat onder de zo genoemde *Boompjes*, en is een zeer fraai Gebouw, zo wel uitwendig als van binnen.

Op de *Kerken* laaten wij, in eene natuurlijke Orde, volgen, eene optelling en korte beschrijving van andere *Godsdienstige Gebouwen*. Op deeze lijst koomt, in de eerste plaats, in aanmerking het *Diakoniehuis*. Het staat op den Schiedamschen Dijk, en wierdt in den Jaare 1681 gestigt, om te dienen ter huisvestinge, zo van oude lieden, Mannen en Vrouwen, als van Kinderen, de eersten leden der Hervormde Gemeente, en der laatsten van welke de Ouders insgelijks belijdenis van den Hervormden Godsdienst gedaan hebben. Het is een groot, ruim, vierkant Gebouw, bevattende een groot aantal welgeregelde Vertrekken, zo ter bewooninge als tot andere noodwendige gebruiken dienende. Zes Regenten hebben daar over het opzigt. In eenen steen, in den Gevel van het Huis, leest men het volgende

GEDENKSCHRIFT.

„ Godvruchtigheit en zedetugt
„ Haat zorgeloosheit zonder zugt,
„ En wil, met hier de zorg t'aanvaten,
„ Verlate onnoos'le niet verlaten,
„ En ondersteunt den ouden stok,
„ Welk d'ouden dag dien steun onttrok.

Nog aanzienlijker Gestigt, dan het voorgaande, is het *Weeshuis.* Oorspronklijk diende het Gebouw tot een Nonnen-Klooster, onder den naam van *St. Annen-Zusterhuis.* Zedert verstrekte het tot een Pesthuis, en wierdt naderhand tot een Weeshuis bekwaam gemaakt. Op een houten Tafereel, met vergulden letters beschreeven, worden de lotgevallen van het Huis, in het volgende Kreupelrijm, vermeld.

MEMORIE.

1598.

„ Dees plaats eertijds bewoont bij geestelijke van faam,
„ En was eensaem sint Annen susters gedediceert.
„ Seven en vijftig en vijftien hondert soo ik raem;
„ 't Worde geheten het Pesthuis bij zijnen naem,
„ Als zijnde bequaem voor die ziekte geordineert,
„ 't Is den tiensten Julij door den brand gedestrueert;
„ Van 't jaar drie en sestig noteert, en binnen twee jaer
„ Al weer tot een Pesthuis ter noot gerepareert,
„ Nu anno vijftien hondert 't negentig acht seer klaer
„ Raemdent mijn eersame Heeren de Vroetschap Achtbaer,
„ Om de Weeskens te worden gegeven
„ Tot een huis, die hondert ses hier quamen voorwaer
„ Te woonen den eersten April, vint men geschreven;
„ En doen regeerden als Weeshuismeester in 't leven,
„ Rustig en even, Cornelis Janszoon puijk was een;
„ Den tweeden Ysbrant Brouwer daer beneven,
„ Als nog Willem Letterhuis, Gijsbert Gerritssoon serteen,
„ Maar Godt geeft haer allegaer hier naer een plaats van vreen.
„ Godt is altijt.

Het Huis, staande in de Goudsche Wagestraat, is een zeer ruim gebouw, vooral zints men het, om het toeneemend getal van kinderen, in de Jaaren 1663, 1669 en 1689, met drie Panden heeft vergroot. Hoewel de gedaante van een enkel Gebouw hebbende, is het, van binnen, door middel van een hoogen Muur, in tweeën verdeeld: een Jongens- en een Meis-

Meisjeshuis. Midden in het Gestigt heeft men een ruim open Plein. Het Weeshuis staat onder het Hoofdbestuur van negen Regenten, en even zo veele Regentesfen.

Het *Oude-Mannen-* en het *Oude-Vrouwenhuis*, in de Hoogstraat, hoewel aan elkander belendende, zijn, nogthans, twee onderscheidene gebouwen. Te gader staan zij op den grond, en hebben nog eenige Overblijfzels behouden van het geweezen Klooster der *Dominikaanen* of Predikheeren. Het *Oude-Mannenhuis* is het oudste, en wierdt, kort naa de verandering der Regeeringe hier te Lande, tot zijn tegenwoordig gebruik bekwaam gemaakt. Men heeft 'er verscheiden zeer bekwaame wooningen, als mede eene ruime legplaats voor Turf, welke hier, jaarlijks, aan de huiszittende armen, ten beloope van eenige duizenden Tonnen, wordt uitgedeeld. Vier Regenten oeffenen hier het hoofdbewind. —— Wat laater dan het voorgaande, te weeten in den Jaare 1622, wierdt het *Oude-Vrouwenhuis* in zijne tegenwoordige gedaante gebragt. De levering der Bouwstoffen wierdt voor tienduizend Guldens aangenomen. Het heeft zijne eigen Regenten, vier in getal.

Een gedeelte des gronds van het straks gemelde Klooster beslaat, nog bovendien, het *Gasthuis*. Het is ouder dan de twee voorgaande Gebouwen, als zijnde gestigt in den Jaare 1576. Men bouwde daar op eenen Toren, in den Jaare 1624. Recht agter het tegenwoordige Stadshuis plagt insgelijks een Gasthuis te staan. Doch hier van zijn geene overblijfzels meer voorhanden.

Buiten de Delftsche Poort heeft men een fraai *Proveniershuis*, ook wel het *Leproozenhuis* genaamd, omdat het, van ouds, diende ter huisvestinge van ongelukkigen, met Leprosy of Melaatsheid bezogt. Tot het eerstgemelde oogmerk wierdt het bekwaam gemaakt in den Jaare 1670. Zedert wierdt het Gebouw merkelijk verfraaid en verbeterd, en dient thans tot een aangenaam verblijf, vooral naa dat men de ruime Binnenplaats met fraai geboomte zeer fierlijk heeft beplant. De Voorgevel pronkt met verscheiden Wapens.

Twee *Dol-* en *Pesthuizen* heeft men te *Rotterdam*, het een binnen, het ander buiten de Stad. Het eerste staat op de Hoogstraat, naast het Gasthuis, en wierdt, in den Jaare 1599,

gebouwd. Van eene buitengemeene ſterfte onder de menſchen, welke, in de Jaaren 1624 en 1625, te *Rotterdam*, heerschte, heeft men de naagedagtenis bewaard in een Opſchrift in den Agtergevel, vermeldende, hoe van den zesden April van het eerstgenoemde tot op den zelfden dag van het laatstgemelde jaar, in het Huis gebragt wierden zeshonderd drieënzestig kranken; van welke één meer dan de helft diens getals overleedt, en de anderen herſteld wierden. Behalven het gemelde gebruik, dient ook dit Geſtigt tot een Verbeterhuis van menſchen van een ſlegt gedrag. — Het ander *Pesthuis*, een geſtigt der tegenwoordige Eeuwe, ſtaat op een Eiland in de Maas, *Fijenoord*, of gemeenlijk *de Noord* genaamd, aan de overzijde der riviere.

Tot in den Jaare 1784, vondt men, te *Rotterdam*, geen dier Gebouwen, elders onder den naam van *Hofjes* bekend. De Heer DE KOKER, Man van groot vermogen in den Burgerſtand, en behoord hebbende tot de Gezinte der Christenen, welke men *Kollegianten* of *Rhijnsburgers* noemt, deedt, in het gemelde jaar, den grond leggen van dusdanig een Geſtigt, zedert, naar des Stigters naam, het *Kokers-Hofje* genaamd. Het ſtaat aan den Buitenſingel, tusſchen het Hofpoortje en de Goudſche-Poort. Het Gebouw is zeer ruim, en is met vrij aanzienlijke voordeelen begiftigd voor een aanzienlijk getal perſoonen, die 'er huisvesting kunnen vinden.

Naa dus de Kerken en Godsdienſtige Geſtigten beſchouwd te hebben, gaan wij over tot de *Waereldlijke Gebouwen*.

Op deeze lijst geeven wij den voorrang aan het *Stadshuis*. Indien het Verhaal van den Heere VAN DER SCHELLING gegrond zij, zou men, vóór het tegenwoordige, reeds een ander Stadhuis gehad hebben. In een Gebouw, ſtaande op het *West-Nieuwland*, zou men, al lang naa dat het in handen van bijzondere eigenaaren gekoomen was, Deuren hebben gevonden, met de Opſchriften SCHEPENS-KAMER, en andere van dien aart, het voorgaande Stedelijk gebruik aankondigende. Eenige kragt zou dit verhaal ontvangen, indien door *het Stedehuis, ſtaende op 't West-Nieuwland*, een eigenlijk dus genaamd Stadshuis moet verſtaan worden. Hoe 't zij, het tegenwoordige Stadshuis ſtaat op de Hoogſtraat. De tijd der ſtig-

ſtigtinge daar van is onbekend. Voorzeker is 't een oud gebouw. Dit blijkt uit het uitwendig aanzien, als mede uit eene aloude aantekeninge, volgens welke het, in den Jaare 1606, van vooren en van agteren vernieuwd, en, in 't volgende jaar, de Toren, die eertijds bloot ſtondt, van onderen met een dikken muur geſtevigd is. Men koomt, van de Straat, op het Stadshuis, met twintig Trappen, met vier Leeuwen verſierd. De Vertrekken, meest allen met Tapijtwerken en andere behangzels voorzien, zijn menigvuldig in getal. Het pronkt, voorts, met eenen ſpitzen Toren, van boven met lood gedekt. De Kamer van Burgemeesteren pronkt met het Afbeeldzel van den vermaarden Rotterdamſchen inboorling DESIDERIUS ERASMUS. Het wierdt, in den Jaare 1526, door ALBERT DURER, naar 't leeven geſchilderd, en door den Kunstminnenden Heer GERARD VAN PAPENBROECK, Oud-Preſident-Schepen van *Amſterdam*, aan Burgemeesteren van *Rotterdam*, in den Jaare 1740, vereerd.

Een der fraaiſte gebouwen, in zijne ſoort, is de *Beurs*. De eerſte *Rotterdamſche* Beurs ſtondt op een gedeelte van den grond van het tegenwoordige Admiraliteitshof, en was gebouwd in den Jaare 1595. Naderhand wierdt dezelve na de Blaak verplaatst. De Vergaderplaats der Kooplieden, in den Jaare 1720, te klein bevonden wordende, beſloot men tot het opbouwen van eene grooter Beurs, en tevens met het vermogen der Stad beter overeenſtemmende. Van buiten, aan den Voorkant, heeft het Gebouw een zeer deftig aanzien. De Voorgevel pronkt, in 't midden, met een vierkant Koepeldak, uit hetwelk een Torentje, in de gedaante van een Lantaarn, uitſteekt. Ter wederzijden van dit Middenſtuk heeft men twee deftige Ingangen, en op elken hoek wederom een afzonderlijken Gevel, een weinig laager dan het Middenvak, doch insgelijks met een vierkant Koepeldak, hoewel zonder Torentjes, gedekt. Aan twee kanten, te weeten aan de Oost- en Westzijde, gelijk ook van binnen, aan alle kanten, is het Gebouw van Benthemer of Hardſteen opgetrokken. De ruime vierkante Binnenplaats, op welke de Kooplieden bij een koomen, wordt omringd van breede Gaanderijen, die op witte Hardſteenen Pilaaren rusten. Boven de Gaanderijen heeft men

verscheiden zindelijke Vertrekken, tot onderscheidene oogmerken bestemd, — Behalven de nu gemelde, heeft men 'er ook eene *Koornbeurs*, een geheel overdekt gebouw.

Het *Admiraliteitshof* staat aan het Westeinde van het Haringvliet. In vroegere dagen hadt men soortgelijk een gebouw, gestigt in den Jaare 1567, op de Nieuwe-Markt, ter plaatze, alwaar thans het Turfdraagershuis staat. Het tegenwoordige Gebouw, hebbende een zeer deftig aanzien, wierdt gestigt voor weinige jaaren, en bestaat uit een goed aantal deftige Vertrekken, dienende ter Vergaderplaatze der Leden van het Edele Mogende Kollegie ter Admiraliteit, en tot andere gebruiken. In andere oorden der Stad heeft het Kollegie twee zeer aanzienlijke *Magazijnen*. Het eene, gebouwd in den Jaare 1660, staat aan de Nieuwe Haven; het ander, twee jaaren laater gestigt, staat bij de Oostpoort. De *Admiraliteits-Scheepstimmerwerf* legt in 't Oostlijk gedeelte der Stad, aan de Maaze.

Een zeer pragtig Gebouw, is het *Oostindischhuis*, of de Vergaderplaats van Bewindhebberen en het Magazijn der Oostindische Maatschappij. Het staat in de Boompjes, en wordt voor een der hoogste Waereldlijke Gebouwen in de Veréénigde Gewesten gehouden; wordende deszelfs hoogte, boven den grond, begroot op ruim vierenzestig voeten. De eerste steen daar van wierdt geleid op den zevenden September des Jaars 1695. Men arbeidde 'er ruim vier jaaren aan, eer het geheel voltooid was. De Ingang pronkt met eene deftige Hardsteenen Poort, gedekt van een staatelijk Balkon, 't welk van vier Pilasters wordt geschraagd. Diergelijk eene Poort heeft het Gebouw aan de agterzijde, op de Scheepmaakershaven, alwaar men de Magazijnen en Pakhuizen vindt. Midden in 't gebouw legt een open Plein, 't welk van verscheiden Vertrekken, tot onderscheidene oogmerken bestemd, omringd wordt. De *Scheepstimmerwerf* der Maatschappije heeft men buiten de Oostpoort.

Van veel minder aanziens, dan het voorgaande, is het *Westindischhuis*. Het staat op het Haringvliet, en is een zeer oud gebouw.

Het

Het gebouw, welk thans voor eene *Lombaard* of *Bank van Leeninge* dient, was, eertijds, een gedeelte van het *Bagijnenhof.* Het wierdt daar toe bekwaam gemaakt, kort naa de verandering der Regeeringe hier te Landen.

Even als in de meeste Hollandsche Steden, heeft men ook te *Rotterdam* eene *Doele*, die van *St. Joris* genaamd. Zij dient, zints veele jaaren, niet meer tot het oorspronklijk oogmerk, maar enkel tot een voornaamen Herberg. In eenige kunstige Schilderijen wordt, egter, nog de gedagtenis der eerste inrigtinge bewaard. De *St. Joris-Doele*, staande niet verre van de Delftsche-Poort, wierdt gebouwd in den Jaare 1622, doch, in het laatst der voorgaande Eeuwe, merkelijk vergroot, en eene deftige Zaal daar aan getimmerd. In de Glasraamen van de groote Zaal ziet men de Wapens van verscheiden voornaame Geslagten. De Schoorsteenmantel dier Zaale wordt voor een meesterstuk van Beeldhouwkunde gehouden. Dezelve vertoont, onder andere, de beeltenissen van drie Stadhouders, te weeten van Prinse WILLEM DEN I, en deszelfs beide Zoonen, Prinse MAURITS en Prinse FREDRIK HENRIK. Het beeld van ST. JORIS, den Draak doorsteekende, 't welk thans in het Voorhuis staat, stondt eertijds in een Portaal, 't welk men voor de Groote Zaal plagt te hebben, doch voor ongeveer vijftig jaaren is weggenomen.

Het *Tugt-* of *Werkhuis* verdient insgelijks genoemd te worden, onder de in 't oogloopende Waereldlijke Gebouwen. Het staat aan het Westeinde van de Hoogstraat, digt bij de Fransche Kerk. In 't eerst diende het tot een ander oogmerk, doch wierdt, in den Jaare 1664, in de tegenwoordige gedaante gebragt. Het is een deftig Gebouw, vooral zints men, nu ongeveer vijftig jaaren geleeden, den Voorgevel geheel vernieuwd heeft.

Het *Latijnsche School* is een groot en ruim Gebouw, als zijnde het zelfde, 't geen eertijds tot een Klooster voor de *Franciskaaner-Monniken* of *Minderbroeders* diende; waar van nog de gedagtenis wordt bewaard in den naam van de *Broedersteeg*, alwaar het School staat. Hetzelve is verdeeld in vijf Klassen, in welke onderwijs wordt gegeeven door een Rektor, Konrektor en drie Preceptooren.

Nog verscheiden andere *Openbaare Gebouwen* ontmoet men te *Rotterdam*; doch, vermids dezelve, veelal, weinig aanziens hebben, zullen wij 'er niet afzonderlijk van spreeken, maar alleenlijk nog verslag doen van een zeer treffelijk en aanzienlijk Gebouw, een doorluchtig sieraad der Stad, het *Gemeene-Landshuis van Schieland* genaamd. Naast het Amsterdamsche Stadshuis beschouwen veelen dit als het pragtigste Gebouw in de Veréénigde Gewesten. Voor deezen vergaderde den Heeren van *Schieland* in een Huis op de Hoogstraat, niet verre van de zo genaamde Luizemarkt. Het tegenwoordige Gebouw staat op den Schiedamschen Dijk, op de hoogte van de Delfthavensche of Binnenwegsche Poort. Op den laatsten dag van October des Jaars 1662 wierdt daar van de eerste steen geleid. Zo veel spoeds maakte men 'er mede, dat het, reeds in het volgende jaar, voltooid was. Men koomt tot het Huis over een ruim Voorplein, 't welk, rondsom, met een ijzeren Hek, van den gemeenen weg is afgeschooten. Diergelijk een Plein of Plaats legt ook agter het Huis, van een hoogen steenen Muur omvangen, en met hoog opgaande Lindeboomen fierlijk beplant. Wat het Huis zelve betreft; de Voorgevel, van witten Hardsteen geheel opgetrokken, praalt met een deftig Balkon, waar in men het Wapen van *Schieland* ziet, en rustende op vier Kolommen, en, aan den kant van den muur, op vier platte Pilasters. Het gemelde Wapen wordt vastgehouden in den klaauw van eenen Arend, welke, in zijnen bek, vast heeft de bovenste paerl der Keizerlijke Kroone, die het Wapen van Schieland dekt. Niet minder dan tweeëndertig Pilasters of Kolommen, allen van de Ionische of Korinthische Orde, telt men in den Voorgevel, en, langs alle de vier Muuren, zo in den Voor- en Agtergevel, als in de Zijmuuren, meer dan tweehonderdvijftig Vensters. De Voorgevel is vooruit gebouwd, zijnde gedekt met een Frontespice, waar van de Fries versierd is met kunstig Lofwerk, 't welk door vier Kupidoos wordt vastgehouden. Onder het Balkon ziet men ijzeren Traliewerk, zeer kunstig gesmeed, en met kindertjes, allerlei bloemen, vrugten, gedraaide Pilaaren en andere sieraaden fraai doorwerkt. Langs een deftigen Opgang koomt men in het Voorhuis, welks Zoldering met ge-

gesneeden Lofwerk pronkt, en door fraaie Kolommen en Pilasters ondersteund wordt. In dit Voorhuis ziet men verscheiden Deuren, den toegang geevende tot eene reeks fraaie Vertrekken, praalende met sierlijke behangzels, kunstige schilderijen, groote spiegels en andere deftige sieraaden. De Kamer, in welke de Vierschaar van Schieland wordt gespannen, munt boven andere uit. De Schoorsteen, van rood Marmer met witte aders doortrokken, trekt het opmerkend oog. Zo doet ook een overkunstig gewerkt Uurwerk. Van Dijkgraave en Hoogheemraaden van Schieland zullen wij elders gewag maaken. Hier merken wij alleen aan, dat de Vonnissen, hier geveld, geen hooger beroep toelaaten.

Verscheiden Markten heeft men te *Rotterdam*: onder deeze munten uit de *Nieuwe Markt* en de *Groote Markt*. Op de laatste staat het beeld van DESIDERIUS ERASMUS; waarom zij ook, zomtijds, de *Erasmus-Markt* genoemd wordt. De onlusten, over de oprichting van het Beeld, te *Rotterdam* ontstaan, zijn boven, op 's Mans Artikel, verhaald. De Dichter JOOST VAN VONDEL schreef, bij deeze gelegenheid, het volgende Klinkdicht.

„ Wat Wijsheid Latium en Grieken hield beslooten
„ Begreep gansch Christenrijk, soo ras Erasmus quam,
„ En schonk met sijnen naem, aen 't nedrigh Rotterdam
„ Een naem, naerdien hij was uit haeren schoot gesprooten.

„ De Stadt, verheught om d'eer van sulk een soon genooten,
„ Noch rottende gebeent noch stuwende-asche nam;
„ Maer rechte een steenen beeldt. De nijdt spoog vier en vlam,
„ Om haeren suigeling van 't hoog altaar te stooten.

„ Dan och, die Groote keert sich niet aen nijdt noch spijt.
„ Geen graf bestulpt sijn faem. Hij heldert met den tijdt.
„ Sijn krans groent onverwelkt, en bloeit, voor afgunst veilig.

„ Die onlangs was van steen, nu glinstert van metael:
„ En soo de Nijdt sich steurt aen dees' verdiende prael,
„ Wij gieten licht van goudt dien Rotterdamschen Heiligh.

Bij 't geen, op het genoemde Artikel, is verhaald, voegen wij nog het Opschrift, aan het agterste Voetstuk, vermeldende de lotgevallen van het Praalbeeld. Men leest aldaar het volgende.

„ DESIDERIUS ERASMUS geboren te Rotterdam den 28
„ October 1467; gestorven te Basel den 12 Julij 1536;
„ met een houten pronkbeeldt vereert 1549; in een
„ blaauw arduinsteen verwisselt 1557; 't zelve van de
„ Spanjaards ter neder geworpen 1572; sedert weder-
„ om in standt gebragt; eindelijk van koper afgegoten
„ en opgerecht 1622; om het bouwvallig brug-gewelf
„ en breuk der voetstuk afgenomen 1674; is aldus her-
„ stelt 1677, als Burgemeesters waren Balthazar Ver-
„ beek, Dominikus Roosmalen, Jakob de Braauw;
„ Pieter de Meij. Fabrijkmeesters Leonard van Nars-
„ sen, Bartholomeus van den Velde.

Te schoon zijn de regels, welke men, aan eene andere zijde van het Voetstuk, leest, dan dat wij ons kunnen wederhouden om dezelve hier te plaatzen. Dus luiden ze:

„ Hier rees die grote Zon, en ging te Basel onder.
„ De Rijkstadt eer en vier dien Heilig in zijn graf;
„ Die 't twede leven geeft, die 't eerste leven gaf.
„ Maar 't licht der talen, 't zout der zeden, 't heerlijk Wonder,
„ Waar met de Liefd, en Vreed, en Godgeleerdheit plaalt,
„ Werdt met geen graf geëert, noch met geen beeldt betaalt.
„ Dies moet hier 't luchtgewelf ERASMUS overdekken,
„ Nadien geen minder plaats zijn Tempel kan verstrekken.

Wij gaan over tot een kort berigt wegens de REGEERING van *Rotterdam*. Dezelve bestaat uit een Kollegie, *mijne Heeren van de Wet* genaamd, zamengesteld uit Baljuw of Hoofdschout, vier Burgemeesteren en zeven Schepenen. Daarenboven heeft men 'er nog een Kollegie van vierëntwintig Vroedschappen. Als eene merkwaardige bijzonderheid vindt men aangetekend, dat de Regenten, in den Jaare 1439 of 1440, gelast wierden, onder eede te verklaaren, onder andere,

re, dat zij, ter verkrijginge van hun ampt, *hadden gebeeden, noch doen bidden*. De geschillen, en den uitslag van dezelve, over de vermeerdering van het getal der Vroedschappen, van vierentwintig tot veertig, in de Jaaren 1786 en 1787, voorgevallen, hebben wij, op de Historie der Stad, verhaald. Eene openvallende Vroedschapsplaats moet binnen den tijd van zes weeken vervuld worden. Die tot Lid in de Vroedschap wordt verkoozen, moet, ten minste, zevenëntwintig jaaren oud zijn. De Baljuw of Hoofdschout, die twee Substituit- of Onder-Schouten onder zich heeft, ontvangt zijne aanstelling voor den tijd van drie jaaren. De Burgemeesters en Schepenen blijven twee jaaren in het bewind. De negenëntwintigste van April is de gewoone tijd der Veranderinge van Regeeringe. Wijders heeft men 'er twee *Thesauriers* en drie *Fabrijkmeesters*; welke laatsten eenen Bouwmeester onder zich hebben. Daarenboven zijn 'er vijf *Rekenmeesters* en vier *Weesmeesters*, zijnde gemeenlijk Leden van de Vroedschap. Die elders den naam draagen van Kommissarissen van Kleine Zaaken, worden hier *Vredemaakers* genoemd. Zij zijn vijf in getal; een Oud-Burgemeester, twee Oud-Schepenen en twee persoonen uit de Burgerije. Zij ontleenen hunnen naam van het afdoen van geringe geschillen, voornaamelijk over geldzaaken; die, evenwel, niet hooger dan tot driehonderd guldens mogen loopen.

Voorts bestaat de Rotterdamsche *Schutterij* uit twee Regimenten, ieder van zes Kompagniën, welke haaren afzonderlijken Kapitein, Luitenant en Vaandrig hebben. Geduurende de jongstvoorgaande Staatsgeschillen, heeft men veele poogingen gedaan, om de Schutterij op een anderen, en, gelijk men zich verbeeldde, eenen beter voet te brengen. Met de Omwenteling zijn de beraamde schikkingen meestal wederom ingetrokken.

Rotterdam, naast *Amsterdam*, in de Veréénigde Gewesten, de meest vermaarde Koopstad, drijft een uitgebreiden handel, op de meeste Landen des aardrijks, doch inzonderheid op *Frankrijk* en *Engeland*. Met meerder ernst dan elders, wordt hier de Vaart op *Smirna* aan de hand gehouden. Het *Rotterdamsche Bier* was, al zints vroege tijden, vermaard. Van

de

de veelvuldige verzendinge kunnen nog heden getuigenis dragen de aanzienlijke Brouwerijen; eene van dezelve, een pragtig en nieuw Gebouw, munt vooral uit onder dezelve. *Rotterdam* is, in de Nederlanden, de eenige Stad, welke nog een overblijfzel heeft behouden van het berugte *Aktiejaar* 1720. Het bestaat in eene *Maatschappij van Assurantie*, welke haare bijzondere Bestuurders en Bedienden heeft, en nog jaarlijks eene zekere Uitdeeling doet.

Naar gelange van het aangroeiend vermogen der Stad, heeft dezelve, van tijd tot tijd, eenige Heerlijkheden, in eigendom, bekoomen. Tegenwoordig bezit *Rotterdam*, als Ambagtsheer, de volgende: *Hillegondsberg en Rotteban*, een gedeelte van *Kattendrecht*, *Beukelsdijk*, *Oost- en West-Bloemersdijk*, genaamd *Kool*, *Kralingen* of *Honingen*, *Moer-Kapelle en de Wilde-Veenen*, *Bleiswijk*, *Moorddrecht* en *Benthuizen*.

Rotterdam heeft verscheiden geleerde Mannen en treffelijke vernuften voortgebragt. De doorluchtige DESIDERIUS ERASMUS alleen kan honderden opweegen. Daarenboven zagen hier het eerste licht ADRIAAN en PIETER WALENBURG, JAKOBUS BRASSICA of KOOL, WILLEM DIEMENS, HUBERT DUIFHUIS, DAVID VAN HOOGSTRATEN, en, in laatere tijden, verscheiden der vermaardste Nederlandsche Dichters, SMITS, DE HAAS, en anderen.

Het Wapen van *Rotterdam* is een Zilveren Baar op een groen Veld, verbeeldende, naar men wil, de Rotte, gedekt van twee zwarte en twee roode leggende Leeuwen, op een Veld van Goud.

Zie G. VAN SPAAN, *Beschrijving van Rotterdam*; *Schielandsche Oudheden*; als mede, uit eenige *Medegedeelde Berigten*.

ROVENIUS, (PHILIPPUS) gebooren te *Deventer*, wierdt vervolgens Aardsbisschop van *Philippi*, en Apostolische Vikaris in de Nederlanden. Men heeft van hem verscheiden werken, onder andere een Werk, getijteld *de Republica Christiana* of

of het Christlijk Gemeenebest, gedrukt in den Jaare 1648. Ten behoeve van de zulken onzer Leezeren, die Latijn verstaan, lust het ons, uit dit Geschrift, eene plaats aan te haalen, om te dienen tot eene proeve der Geheimzinnige taale der Nonnen en andere Geestlijke Zusters van zijnen tijd, wier geveinsdheid en dweepzucht ROVENIUS naar verdienste gispt, en met sterke kleuren schildert. „ Non raro etiam superbiam aliquam conjunctam habent, ut ambulent in magnis „ et mirabilibus super se, ut vilescant illis ordinaria pietatis „ exercitia approbata ab Ecclesia, vel a Patribus commenda„ ta: nihil crepent nisi uniones cum Deo, cum utantur pro„ prio (si non pejori) spiritui; jactent transsubstantiationes „ mysticas, cordis concentrationes: potentiarum, imo omnis „ sui esse, annihilationem, connubium essentiæ creatæ et Di„ vinitatis: spirituale Sacramentum inseparabilitatis, somnium „ omnium affectionum, absorptionem et liquefactionem in am„ plexis sponsi, triplicem animæ hierarchiam, orationem in „ quiete passiva, ebrietatem spiritualem, cordis silentium, me„ ditationes negativas, uniones superessentiales, puteum et „ gurgitem annihilationis, amorem Deificum, transformantem, „ unientem, stringentem, amplexantem, suavitatem cor auferentem, „ sugentem sponsi ubera, ruminantem collum, absorbentem en„ thusiasmum, insensibilitatem et oblivionem omnium inducen„ tem, abyssalem cum Deo identificationem, confricationem „ Deificam, incendentem et consumentem cor: elevationem ad „ suavitatem coelestem, ex infernali languore, introversionem „ supercoelestem, caliginem et umbram Dei, allocutiones in„ ternas, elevationes incognitas, extensiones et applicationes „ amorosas, animæ suspensiones, deliquium, suspiria, mortem „ sensuum et omnium affectuum, ecstasim continuam, justitium „ ratiocinii, cordis contactum et patefactionem, liquefactio„ nem, influxum, inflammationem, assultus qui ferri neque„ ant, penetrationes ad intima, vulnerationes, constrictiones, „ alligationes inseparabiles, aspectus penetrantes et oblectantes, „ voces tremulas, murmura columbina, gustus suavissimos, „ odores gratissimos, auditus melodiæ coelestes, hypermisti„ cas Dei et animæ perichoreses, impudentiam spiritualem, „ aspirationes Mysantropicas, ignem sine carbone, flammam „ sine

„ ſine corpore, holocauſtum meridianum, in viſcerali et me-
„ dullari penetrabilitate, contactum mirabilem et ſuavisſimum,
„ obſcuræ noctis gaudia et caliginem. Hæc et ſimilia ſesqui-
„ pedalia verba in nova pietatis ſchola, inter ſponte electos
„ Magiſtros, et diſcipulas curioſas, adeo frequenter tenero
„ proferuntur palato, ut intimis in viſceribus ſentiantur."

Zie BAYLE, *Dict. Hiſt. et Crit.*

ROUKENS. Bij deezen naam is bekend een oud en aanzienlijk Geſlagt, in *Gelderland*. Zo verre de aantekeningen voorlichten, hebben deszelfs Leden, ten minſte geduurende een tijdverloop van meer dan tweehonderd jaaren, binnen *Nijmegen*, de aanzienlijkſte Ampten en waardigheden bekleed. Nog heden ten dage is dat Geſlagt, in de gemelde Stad, in eere en aanzien, gelijk uit het vervolg zal blijken. Wij agten ons gelukkig, volgens echte opgaven, uit oorſpronklijke bronnen, de volgreeks der Leden, in ons *Woordenboek*, te kunnen mededeelen. De eerſte, welke ons voorkoomt, is

ROUKENS, (DIRK) gebooren in den Jaare 1522. Hij was een man van aanzien en vermogen, als zijnde Hopman der Nijmeegſche Schutterije, en getrouwd met METGEN ROEST, dogter van N. N. *Roest*, Schepen der Stad, en van *Anna Canis*. DIRK ROUKENS was een ijverig Voorſtander der gezuiverde Leere, en ſtelde alles te werk om dezelve, in zijne Vaderſtad, ſmaaklijk te maaken. Doch deeze ijver kwam hem duur te ſtaan. Want in eenen zwaaren oploop der Stad, voorgevallen op den vijfentwintigſten September des Jaars 1566, wierdt hij, door eenen zijner eigen Serjeanten, met eenen Hellebaart, dermaate gekwetst, dat hij het, eenige weinige uuren daar naa, beſtorf. Hij hadt eenen Zoon, genaamd

ROUKENS, (WILHELM) gebooren in den Jaare 1564, een zeer geleerd Man, en Voorzitter der Gemeente. Hij was een der Ijverigſte Voorſtanders van de dus genaamde Arminiaanſche, Factie in den aanvang der voorgaande Eeuwe, en haalde zich

daar


Mr. WILHEM ROUKENS,
Burgemeester van Nymegen.

daar door het misnoegen van Prinse MAURITS op den halze; wordende van zijne Ampten verlaaten, als beschuldigd, zo niet de steller geweest te zijn, althans in order gebragt te hebben het Protest of de Remonstrantie der Oude Regeeringe tegen de buitengewoone Regeeringsverandering, door gemelden Prins MAURITS, in den Jaare 1617, te *Nijmegen* gemaakt. Hij was getrouwd met TOMASKE VAN MEKEREN, dogter van Jonkheere *Jan van Mekeren*, Heere van Meljerswijk, en van *Hilleke van der Lijnden*, en hadt, bij dezelve, twee Zoonen verwekt: JAKOB en JOHAN.

ROUKENS, (*Mr.* JAKOB) was een der zeven Regeeringsleden, welke, naa dat de *Fransche* Krijgsbenden de Stad *Nijmegen* hadden verlaaten, op den twaalfden Junij des Jaars 1674, door Afgevaardigden van Prinse WILLEM DEN III, benoemd wierden, om, bij voorraad, de zaaken van Regeeringe en Justitie, de Stad betreffende, waar te neemen. Van elders is 't bekend, hoe, op den zestienden Februarij des volgenden jaars, dit getal met nog dertien Leden wierdt vermeerderd, en dat de Regeering der Stad, zedert, op dien voet bleef, geduurende het overige leeven van den Stadhouder. De Heer JAKOB ROUKENS, den naam van wiens huisvrouwe wij niet vermeld vinden, deedt, in den Jaare 1699, afstand van zijnen post, ten behoeve van zijne zoone

ROUKENS, (*Mr.* DIRK) doch die daar van ontzet wierdt, en vervolgens, zijn leeven lang, ook verlaaten bleef, in den Jaare 1704, te gader met zijnen Neef, den Burgemeester WILLEN ROUKENS, van wien wij straks zullen spreeken.

ROUKENS, (JOHAN) Zoon van WILHELM, en broeder van JAKOB, beiden boven vermeld, bekleedde, nog jong zijnde, den post van Advokaat-Fiskaal, doch overleedt in den bloei zijner dagen, naalaatende, bij zijne Echtgenoote ANNA VAN ANSOM, twee Zoonen: WILHEM en THEODORUS.

ROUKENS, (*Mr.* WILHEM) of, gelijk men, in dien tijd, gewoon was de Advokaaten te noemen, *Dokter* WILHEM ROUKENS,

kens, Zoon des voorgaanden, was een zeer beroemd Regtsgeleerde, en bekend voor een der grootste *Costumiers*, of Kenners van de Costumen of aloude Gewoonten van *Gelderland*. Naa zich, alvoorens, in zijn Vaderland, op de Regtsgeleerdheid te hebben toegeleid, deedt hij eene reize na *Frankrijk*, en beklom te *Orleans* den Trap van Meester in de Regten. Naa zijne wederkomst in het Vaderland, en bij de oprichting van de Akademie te *Nijmegen*, wierdt hem de waardigheid van Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid aangebooden. Doch hij wees die aanbieding van de hand, als meer behaagen vindende in den post van gewoonen Advokaat, welken hij, met een luisterrijken opgang en algemeenen lof, waarnam. Het leedt, egter, niet lang, of hij wierdt, ingevolge het Reglement op de Regeering, op Nominatie van den Raad, door den Stadhouder tot Mede-Raad, en vervolgens, in den Jaare 1702, nevens den Burggraaf JAKOB VAN RANDWYK, tot Burgemeester verkoozen. Niet lang, bekleedde hij deeze waardigheid.

Bekend zijn de oproerige beweegingen, terstond naa den dood van Prinse WILLEM DEN III, te *Nijmegen* voorgevallen, en die voor onzen Burgemeester doodlijk waren. In de gemelde Stad ontstonden, zo wel als elders, veelerhande klagten over de Regenten, met dat gevolg, dat dezelve, in de maand Junij des Jaars 1702, met geweld uit het bewind gezet, en anderen in derzelver plaats gesteld wierden. Te weeten, de Gemeensluiden, in een opzettelijk Vertoog, beweerd hebbende dat, naa het overlijden van gemelden Vorst, zij de magt hadden om alle Regenten te kunnen afzetten, en dat aan hun alleen, als vertegenwoordigende de gantsche Burgerij, daar toe de keus stondt, maakten, van dit 't zij dan wel of kwalijk gegrond regt gebruik, op den negenëntwintigsten der gemelde maand Junij. Met geweld wierdt de Burgemeester ROUKENS, door eenige Gemeenslieden en Gemeenen, van zijne waardigheid ontzet, om reden dat hij aan de Regeering was gekoomen, terwijl zijn Oom JACOB ROUKENS in Schepensgestoelte zat. Diergelijk lot ondergingen de Burgemeesters P. BEEKMAN, ECK VAN PANTHALION, PIETER CORNELIS BEEKMAN, JOHAN VAN LEEUWEN en JOHAN VERBOET: om reden,

zo

zo als men voorgaf, omdat zij, ten tijde hunner bevorderinge, elkander te na in den bloede hadden bestaan; doch welke heden, ten tijde der laatste aanstellinge, niet meer van kragt geweest was. Op eene geweldaadige wijze geschiedde deeze afzetting. Vergeefs bragt Burgemeester ROUKENS daar tegen in, dat alle Regenten, in den Jaare 1699, op nieuw waren aangesteld, en dat zijn Oom toen al voor eenigen tijd overleeden was; dat hij nevens zijne lotgenooten zich ten goede regt wilde stellen; als mede, dat, volgens den Nieuwen zo wel als den Ouden Privilegiebrief, iemand, eens tot Raad verkooren zijnde, dien post zijn leeven lang moest blijven behouden, ten zij hij volgens regten daar van ontzet wierdt.

Terstond hier naa, wierden, uit de Oude Regenten, aangesteld FRANS ROMSWINKEL, JUSTINUS DE BEYER, VAN DE WALL, VAN HEEST, VERMEER, LEYDEKKER VAN SANTVOORT, INGENOEL, VAN LEEUWEN, VAN DEN BERGH, VAN DER LYNDEN, DIRK ROUKENS en VERHEIDEN. JUSTINUS DE BEYER bedankte voor den opgedraagen post; met oogmerk, evenwel, om zijnen Zoon JACOB DE BEYER zijne plaats te doen vervullen: 't welk hem ook gelukte; DIRK ROUKENS en VERHEIDEN deeden even eens. Vervolgens wierdt de Raad nog vermeerderd met SINOENDONCK, PIETER VERSTEGEN, TOMAS PELS, VAN DILSEN, NORMONDT, MORREES en KNIPPING, de meeste van welke, onlangs, de Burgerij hadden opgezet.

Naa zich, andermaal, ten goeden regte gesteld te hebben, vervoegden zich de ontzette Leden, op den achttienden Julij, ter Vergadering van de Landschap; die, nog ten zelfden dage, een Besluit nam, bij welke de gehoudene handelwijze afgekeurd, en de afgezette Regeeringsleden hersteld, en, daarenboven, het Hof Provinciaal nevens zes Adjuncten, Leden der Landschap, gelastigd wierden als Regters, en de Momboirs om de Oproermakers geregtelijk te vervolgen, mitsgaders om derzelver uitgegeevene Bezwaaren te doen verbranden. Reeds op den vierden Augustus, onder schut en scherm van eenig gewapend Krijgsvolk, namen zij wederom bezit van hunne posten; wordende, niet lang daar naa, Vonnissen uitgesprooken tegen de begunstigers der afzettinge van de Oude Regenten. Nevens de onderscheidene Resolutien van 's Lands

Staaten, hebben wij dienftig geoordeeld, dezelve aan het einde van dit Artikel in te lasfchen.

Ligt is het te denken, dat den Nieuwe Regenten, naa zo kort eene proeve van het zoet van regeeren, de mond ras zal gejeukt hebben, om zich beter te verzadigen. Daar toe fteeds op hunne luimen leggende, meenden zij te baate te moeten neemen de afweezigheid der Krijgsbezettinge, naa dat dezelve, tot het beleg van *Venlo*, was uitgetrokken. Tegen den tijd der gewoonlijke Veranderinge van Regeeringe, van de Oude Regenten geëischt hebbende, dat het bewind aan hun zou worden afgeftaan, gebruikten ze geweldaadige middelen, toen deeze eisch hun wierdt afgeflagen. Onftuimig, oproerig en met geweld verdreeven ze de door het Landfchap aangeftelde Regenten van het Stadshuis, en namen bezit van de Raadkamer. HEERDT, INGENOEL en VAN DER LYNDEN gingen tevens tot de Nieuwe Regenten over. Kommerlijk moet, ten deezen tijde, geweest zijn de toeftand der Stad *Nijmegen*, en in bijfteren haat, bij het Gemeen, onze Burgemeester ROUKENS. Het graauw liet het niet bij bloote dreigementen, maar wierp na hem met fteenen; door eenen van welken hij aan zijn hoofd gekwetst wierdt. Daarenboven hadden de Oude Regenten, en onder deeze ook onze Burgemeester, zich op den Burgt begeeven, van waar zij, met hunne tegenftreevers, een Verdrag zogten aan te gaan. Doch, in ftede van aan hunne voorflagen het oor te leenen, wierden ze 'er genoegzaam belegerd gehouden, en gedreigd, dat hunne beenen hen niet leevende van daar zouden draagen.

Hoewel voor overmagt hebbende moeten bukken, hadden, egter, de afgezette Regenten allen moet niet verlooren. Aan 't hoofd hebbende onzen Dr. ROUKENS, vervoegden zij zich, aan de Landfchapsvergaderinge, met hun beklag over 't geweld en onregt, 't geen men hun hadt aangedaan. In het Vertoog, welk zij, ten dien einde, inleverden, zogten ze aan te toonen, deels de wettigheid hunner Regeeringe, deels de ongegrondheid der ftellinge van zommige Burgemeesteren, alsof, zints het overlijden van wijlen den Stadhouder Prinfe WILLEM DEN III, alle Regenten, welke toen op het kusfen zaten, van hunne Regeeringsposten vervallen waren.

Ter-

Terwijl hier over geraadpleegd wierdt, gaven die van de nieuwe Plooi een daadelijk bewijs van hunne vreeze en ontzag voor de bekwaamheden van Dr. ROUKENS, en hoe zij van oordeel waren, dat de andere Aanhang merkelijk zou verliezen, indien deeze daar van konde worden afgetrokken. Zij booden aan, te willen bewerken, dat de Heer ROUKENS tot Raadsheer wierdt bevorderd, in de plaats van den overleedenen Heere FRANS ROMSWINKEL, mids hij vooraf beloofde, zijne vrienden en medeftanders te zullen verlaaten. Doch de eerlijke Man wees zulk eene aanbieding volftrekt van de hand. Niet weinig, veelligt, zal deeze weigering geholpen hebben tot het Befluit, welk, zedert, bij de tegenwoordige Regeering van *Nijmegen* wierdt genomen; volgens 't welk Dr. ROUKENS, en zijn Neef DIRK ROUKENS, boven genoemd, nevens de Heeren VERHEYDEN, BEEKMAN, REYNDERS en ECK VAN PANTHALION uit de Stad en het Schependom gebannen, en tweehonderd Rijksdaalders beloofd wierden aan elk, die eenen derzelven in handen van het Geregt wist te leveren.

Eene ftrijdige uitwerking met hunne bedoelingen, deeden alle deeze geweldenaarijen. De gebannen Regenten hadden nog veele vrienden in de Stad; welker getal nog toenam door mededogen met de geweldddaadigheden, tegen hen gepleegd. Onder hunne vrienden bevonden zich de Sekretaris SINGENDONCK en de Raadsheer WILLEM VAN LOON, beiden aangebleevene Regenten, doch in geenen deele eensgevoelig met die van de nieuwe Plooi. Deeze, gefterkt van verfcheiden Gemeenslieden en Burgers, zich grondende op de Verklaaring des Landfchaps, bij welke zij voor wettige Regenten verklaard waren, deeden telkens aanzoek bij Dr. ROUKENS en de overige ballingen, om in de Stad te rug te keeren, en bezit te neemen van hunne waardigheden, met toezegging van hulpe en befcherminge tegen de opgeworpene Regenten. Niet beftand tegen zo veel aanzoeks en beloovens, nam men, eindelijk, het befluit, eenen kans te waagen. Te *Lint* begaven zij zich over de Waal, op den zevenden Augustus des Jaars 1705, en namen vervolgens gang na de Stad. Reeds bevondt zich aldaar, op het Stadshuis, een aantal van vijfentwintig of dertig Jongelingen, allen vrienden van Dr. ROUKENS en de

overige ballingen, en hadden aldaar den bovengemelden Raadsheer WILLEM VAN LOON voor Burgemeester verklaard, naa alvoorens die van de nieuwe Plooi uit de Raadkamer verdreeven, en na de dus genoemde Zutfensche Kamer de wijk te hebben doen neemen. Doch zij zaten 'er niet lang. Op hun roepen om hulp, kwamen hunne vrienden toeschieten, en verlosten ze van daar.

Onder dit alles was Dr. ROUKENS, met de zijnen, in aantogt langs de Groote Straat. Hier wierdt hij gewaarschuwd, dat de onderneeming mislukt was, en reeds eenigen zijner medestanders in hegtenisse genomen waren. Geduurende het gesprek, kwam een der nieuwe Regenten, HEERDEN genaamd, aanrukken, aan 't hoofd eener zamengeraapte menigte. Een onverlaat uit den woesten hoop, den Snaphaan op Dr. ROUKENS aanleggende, zou hem gewisselijk doorschooten hebben, hadde niet de Hopman LEONARD VERSPYK, ijlings toeschietende, zulks geweerd. Toen sloeg men geweldige handen aan den Dokter, voerde hem na het Stadshuis, en stelde hem in het zo genaamde *Emaus* in bewaaringe. Vier der gevangenen wierden, nog dien zelfden avond, bij toortslicht, uit de Vensters van het Stadshuis, opgehangen.

De Burggraaf JACOB VAN RANDWYK, beducht dat zijnen voorgaanden Amptgenoot diergelijk een lot boven 't hoofd hing, om hetzelve, ware 't mogelijk, af te weeren, vervoegde zich ten huize van PETER VERSTEGEN, eenen der Nieuwe Regenten, alwaar ook de overigen bij een waren. Hij bragt hun onder 't oog, hoe zeer hij hadden toe te zien, om zich met geen Burgerbloed, vooral niet met het bloed eens Nijmeegschen Burgemeesters, te bezoedelen; als mede, dat zij hem in 't leeven spaarende, hoewel in hegtenisse, meer zouden kunnen uitwerken, tot bevorderinge van rust en vrede, onder de Gemeente, dan indien zij aan hem geweldige handen sloegen. Deeze redenen scheenen ingang te vinden: althans gaven ze hun woord, den Burgemeester ROUKENS te zullen spaaren. Doch zij hielden hun woord niet lang. Want, in den naamiddag, door den wijn verhit, en van wraaklust brandende, namen ze, nog dien zelfden avond, een Raadsbesluit, om Dr. ROUKENS, 's anderendaags avonds, op de Binnenplaats van het Stads-

Stadshuis, te doen onthalzen. *Zonder* verhoor of form van Pleitgeding wierdt dit besluit genomen, en wel den naam van den Raad, welke geen Regtsgebied heeft, of ooit beweerd heeft te hebben in lijfstraffelijke zaaken.

Naa dat het Vonnis, 't welk wij aan het slot deezes Artikels gevoegd hebben, den Burgemeester ROUKENS, door den Sekretaris SINGENDONCK, was voorgeleezen, zeide hij tot denzelven: *Neef, lees mij de laatste Periode nog eens voor.* Dit geschied zijnde, was zijn wederwoord: *Is dat Confideratie? word ik dus onverhoord veroordeeld, daar ik bij 't geval niet eens tegenwoordig geweest ben?* Zich verder willende verantwoorden, wierdt hem, door Burgemeester VERSTEGEN, toegebeeten: *Weg, weg maar! dit is hier de plaats niet.* Hier op verklaarde de oude Man: *Ik gaa gerust ter dood; maar mijne geheele misdaad is, tegen een verbod in de Stad gekoomen te zijn, waar op geene straffe bepaald was.* Met een herhaald *weg, weg maar* wierdt hem het verder spreeken belet. Als eene blijk van gerustheid van gemoed en onverschrokkenheid, beweert 's Mans naageslagt, als echt en onloochenbaar, de volgende overlevering. Gekoomen zijnde op de Binnenplaats van het Stadshuis, alwaar het Vonnis zou volvoerd worden, hadt de Grijzaart de bedaardheid, de gouden Knoopen, welke hij in zijne Handmouwen droeg, daar uit te neemen, en dezelve te overhandigen aan zijnen knegt, welke hem tot in het uiterste verzelde, met bevel om ze te bewaaren en te draagen, als een gedenkteken van zijnen onthalsden Heer.

Om den veroordeelden, als 't ware, eenige gunst te betoonen, verzogt men den Kerkleeraar BRACONIER, hem in zijn uiterste bij te staan en voor hem te bidden. Doch deeze weigerde zich daar toe te laaten gebruiken, zeggende *zulks te kunnen noch te willen doen, om reden dat de Heer* ROUKENS, *door zijne aardsvijanden, die, daarenboven, volgens de Wetten, geene Regters over hem konden of magten zijn, en nog wel onverhoord, veroordeeld was.* Vergeefs hieldt men aan, bij den Leeraar, om der Regeeringe ten wille zijn. De Heer BRACONIER bleef volstandig bij zijne weigeringe: weshalven men genoodzaakt was, eenen anderen te ontbieden, die

zich liet gezeggen. Ondanks het verzogte nitstel, wierdt het gemelde Vonnis, bij het licht van twee toortzen, ten uitvoer gebragt, en 's daags daar aan het Lijk aan de familie toegezonden, welke het in de Groote Kerk deedt begraaven. De Heer Mr. WILHEM ROUKENS onderging dit treurig lot, in het tweeënzeventigste jaar zijns Ouderdoms.

EXTRACT uit het Landachs Reces van Julij 1702.

Martis den 19 *Julij* 1702.

DE STATEN DES FURSTENDOMS GELRE EN GRAEFSCHAPS ZUTPHEN, met d'uijterste bevremdinge voorgekomen zijnde de disſentien en tweedraghten, die sigh voor eenige dagen en alnogh in de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel op de naam van de Gemeensluijden en Gilden derselver Steden tegens de Magistraaten van dien hebben opgedaan, en sulx op prætext en voorgeven dat de Gemeentens eenigen tijdt herwaertz in haere Oude Voorreghten en Privilegien soude verkort en benadeelt wesen, en dat ook eenige Regenten van dien Onwettigh en niet behoorlijk gequalificeert souden sijn de Magistrature en Schepen-stoel aldaar te bekleden. en dat vervolgens de saeken in de voorſ. Steden soo verre sijn uijtborsten dat de facto sonder eenige voorgaande klaghten aen de Staeten deser Provintie, en bij gevolge buijten eenige form of figure van reghspleginge de Magistraten van dien in 't geheel of ten dele van haere bedieninge sijn ontset en wederom nieuwe in derselver plaatse aengestelt, oock sommige van d'oude na voorgaende bedankinge in een nieuwen eed sijn aengenoomen.

En geconsidereert dit saeken sijn van d'uijterste Consequentie, waer inne tot Conservatie van de gemeene ruste ten spoedighste behoort te worden voorsien: soo is 't dat haer Ed: Mog: hebben goedgevonden en verstaan, gelijk dezelve goedvinden en verstaan bij desen, dat d'onsettinge der Regenten in de Steden Nijmegen, Tiel en Bommel door de Gemeensluijden en Gildens gedaen is Onwettigh en informeel, deselve vervolgens krachte deses improbeerende en annullerende, ende de boven-

bovengem. resp. Magistraten en Regenten in haer volle reght, authoriteijt en bedieningen herstellende.

Dat verders de Momber of een ander in desselfs plaatse sal werden geauthoriseert en gelast, om sigh exactelijk t'informeeren na die geene, die dese bewegingen en opschuddingen onder de Gemeentens veroorsaekt en verweckt hebben, om tegens dezelve voor 't Hoff Provintiael met ses Adjuncte Leden uijt de Landschap, na bevindinge van saeken te procederen en te concluderen na behooren, om vervolgens na rechten gesententieert te worden.

Dat ook na de herstellinge alle die geene, die tegens de Statuten, Conventien en Privilegien der voorsf. Steden, soo ten respecte van Verwantschap, Borgerschap of andersints in de voorsf. Magistraeten moghten aangestelt sijn, daer inne niet langer sullen continueeren, en dat ten dien eijnde de resp. Gemeensluijden van de voorsf. Steden, of die daar toe berechtight sijn, binnen den tijt van drie daegen, na ontfangene Notificatie deses, sullen hebben t'exhiberen haere vermeijnde grieven en redenen, waar op vermeenen gefundeert te sijn, dat de Magistraeten in 't geheel of sommige Leeden van dien ongequalificeert sijn de Magistraet te bekleden.

Dat de voorsf. Grieven gestelt sullen werden in handen van de geinteresseerde parthijen, om binnen drie daghen peremptoir te dienen van bericht; Dat 't selve ingecomen sijnde, daar over bij 't Hoff Provintiael met ses Adjuncten als boven gemelt finalijk na den teneur der voorn. Privilegien en Conventien op mondelijke pleijdoije de plano geduerende de sessie deser Lantschaps Vergaederinge sal gedisponeert en gesententieert werden.

Verbiedende verders alle Burgers en Ingesetenen deser Provintie wel scherpelijk in 't toecomende sulke nogh diergelijcke feijtelijckheden meer t'onderneemen, bij pœne dat tegens haer door de Momber deser Provintie als tegens Verstoorders der gemeene ruste op 't rigourieuste sal geprocedeert werden.

Eijndelijk dat het Hof Provintiael in Naeme van de Lantschap het gedisperseerde Libel, geintituleert Grieven en Beswaeren van d'oude en de vrije Burgerije der Stadt van Nijmegen, sonder naam gedruckt, als een verfoeijelijck pasquil-

en feditieus Libel ten overstaen van de Momber deser Provintie door handen van den Scherprighter met ten aldereersten publicq zal laeten verbranden, op soodaene plaets binnen de Stadt van Arnhem als het welgem. Hof sal goetvinden, waer toe de Magistraet van welgem. Stadt aerdgunstige heeft geaccordeert.

En worden het Hof Provintiael, d'Officieren en Magistraeten gelast, om 't inquireren na d'Autheurs, Druckers en Seminateurs van 't voorſ. Libel, om daer tegens te procederen als nae exigentie van saecken sullen bevinden te behooren; sullende tot ondeckinge van deselve, door meer gemelte Hof met ten aldereersten een publicatie cum præmio van honderd Silvere Ducatons gedaen worden.

Haar Ed Mog. gesinnen het Hof Provintiael om den Momber dezer Lantschap te gelasten notificatie van de bovenstaende resolutie aen de oude Regenten, prætense nieuwe Regenten en Gemeenslujden of onder sodaenigen naem als sij sich souden willen qualificeeren, binnen de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel te geven, en van sijn wedervaeren in desen met ten eersten rapport te doen.

Die van de Graefſchap Zutphen hebben wel in de bovenstaende resolutie gecondisfendeert, dogh verstaen, dat den 4 Articul van gem. resolutie beginnende, dat ook, niet speciael maer generael behoort gestelt te worden en daerom deselve doen insereren op volgende manier.

Dat vervolgens, die geene soo sustineren eenige grieven of beswaer tegens de Leden van welgem. Magistraeten in 't gemeen, of tegens eenige in 't bijsonder te hebben, dat tot dien eijnde deselve de gem. grieven tegens . . . . aen de Landtschap sullen exhibeeren en vervolgens gestelt in handen van parthij, om binnen drie daegen peremptoire te dienen van beright, sullende als dan na bevindinge van saeken bij de Landtschap of het Hof Provintiael nevens ses Adjuncten uijt de Landtschap, geduijrende de sessie van deze Vergaederinge gedisponeert en gesententieert worden na behooren.

Dogh Hendrick van Westerholt tot Hackfort, uijt de Ridderschap, de Burgerm. Diemen, Gokstein en Becker, en de Burgerm. Dam, namens de Stadt Doeticom hebben sich gecon-

conformeert in alle poinčten met de resolutie van de twee Quart. Nijmegen en Veluwen.

Mercury 19 *July* 1702.

post alia.

Gerapporteert sijnde, dat de Momber deser Landtschap Dr. David ten Hove sigh geexuseert heeft de resolutie van haer Ed. Mog. op gisteren genoomen ter executie te leggen: Heeft de Lantschap goetgevonden en geresolveert de Personen van Dr. Jacob Coets. en Dr. Andreas van Dam resp. tot Substituijt Mombers dezer Lantschap aan te stellen, gelijk sij respective daer toe aengestelt worden bij desen, ijder op de helft van 't tractement, voor desen bij den Substituijt Momber genoten, te gelijk vast stellende, dat een van beijde deze twee voorn. nieuws aangestelde Substituijt Mombers coomende t'overleijden, de langstlevende van beijden alleen Substituijt Momber sal sijn en vervolgens dat tractement alleen trecken*, en dat de Mombers plaats vacant vallende, de twee voorn. Substituijt Mombers als dan met haer beijde de voorf. Mombers en Substituijt Momberspiaatse onder haer beijde sullen bedienen, en in sodanen Cas ijder van haer beijde genieten de gerechte helfte van 't tractement van de Momber en Substituijt Momber: kunnende dienvolgens het Hof Provintiael na afgegevene Commissie uijt kragt van dese resolutie de twee voorn. Substituijt Mombers tot de bovengem. speciale en alle andere voorvallende saeken op instructie van welgem. Hove en die van de rekeninge dezer Provintie resp. in haere qualiteijt emploijeren; sullende van deze extract aan welgem. Hove en die van de rekening gesonden worden om te strecken tot derselver naerichtinge.

Mercury 26 *July* 1702.

Haar Ed, Mog. hebben in achtervolginge van derselver resolutie van den 18 dezer goetgevonden en verstaen bij desen te committeren en t'authoriseren d'ordinaris en extr. Raeden

van den Hove Provintiael en daer en boven de volgende Gecomm. uijt de Lantſchap, met naeme Johan de Cock, van Delwijnen Heere tot Wadenoijen en Arnt Jan Vijgh uit de Ridderſchaps des Qrs. van Nijmegen, bij lotinge getrocken; ſeijnde voor deſe reijſe, ten verſoeke van de twee andere Quartieren, twee Gecomm. uijt de Ridderſchap van 't Quartier van Nijmegen gemaakt; Alexander van der Capellen tot Haegen uijt de Ridderſchap, en Andries Steven van Winshem, Wilh. van Haarſolte tot Yrst uit de Ridderſchap en Hermanus Coets bij desſelvs abſentie Johan op ten Noorth, reſp. Borgerm. en Schepen der Stadt Arnhem uit de Steden des Quartiers van Veluwen, om d'oude onſette en niet weeder in eed genomene Regenten binnen de Steden Nijmegen, Tiel en Bommel in haere reſp. functien voort werkelijk te herſtellen, die ſigh dies niet onweerdigh moghten gemaakt hebben. Als meede om eenige van de Principaelſte Oproermakers in de welgem. Steden in verſekeringe binnen de Stad van Arnhem te doen brengen, voorts t'aghtervolge en t'executeren al 't geen in haer Ed. Mog. bovengenoemde reſolutie is vermelt, en om verders te doen al 't geene het welgem. Hof Provintiael en Gecomm. na occurentie van ſaeken ſullen oordeelen te behooren: Ook de Condu'tes van de Secretaris Frederik van Heukelom omtrent deſe ſaecken gehouden t'examineren, en na bevindinge van ſaeken daer in te doen.

Voorts hebben Haer Ed. Mog. goetgevonden dat de Raeden ordinaris en extraord. deſes Furſtendoms en Graafſchaps en de ſes Geadjungeerden tegens aenſtaende Saturdagh de klocke thien uijren op de Lantſchaps Camer in de Vergaederinghe van haer Ed. Mog. ſullen hebben te erſcheijnen, alwaer haer Ed. ſal worden geleſen deze reſolutie en die van den 10 dezer, over en ter ſaeke van gereſene tumultuaire disordres in de Steden Nijmegen, Tiel en Bommel, genomen, en waer bij in ſaecken voorſ, om reght en Juſtitie t'adminiſtreren en voorts te doen wat tot maintien van de hoge gereghtigheijt van deeze Provintie ſal nodigh bevonden werden, geauchoriſeert ſijn breder bij opgem. reſolutien geextendeert.

En op dat d'een of andere parthije van de goede Juſtitie in deſen t'adminiſtreren ſoo veel te meer moghte geperſuadeert en

ſigh

ſigh verſeekert houden, ſoo ſullen welgem. Raeden Ordinaris en Extraordinaris nevens de Adjunčten in hoc ſpeciali et extraordinario Caſu den volgenden eed præſteren.

Wij beloven en ſweeren dat wij de reſolutien van de Lantſchap van den 18 en 26 Julij 1702 in alle haere poincten en delen getrouwelijk zullen naecoomen, en in deeſen ſonder aenſchouwinge van Perſoonen Goed en Onvertogen recht doen, ſonder door gunst ofte vrientſchap, haat ofte ongunst ons te laten bewegen, ofte eenige giften of gaven, direčtelijk of indirečtelijk voor ofte nae de ſententien t'ontfangen en niet te reveileren wat omtrent deſe ſaeken in 't generael, of bij d'adviſen in 't particulier ſal coomen te pasferen, voorts alles te doen wat oprechte en goede Juſticiers toeſtaet en gebeurt.

SOO WAER HELPE ONS GODT.

Voorts hebben haer Ed. Mog. verſtaen dat niemant van d'Ord. nogh Extraord. Raeden nogh Adjunčten ſigh de Vergaederingen in Cas voorſ. ſal mogen onttrecken, nochte ſigh gednerende de beſoignes abſenteren, ten waere hij eenige wettige redenen ſoude kunnen allegeeren, het welke ſal ſtaan tot Cognitie van de Staten deſes Furſtendom en Graeſſchaps.

En is vervolgens mede goetgevonden dat het parthijen ſal vrijſtaan en toegelaeten worden in ſpecie met de nominatie van de perſoon off perſoonen, maer niet in genere tegens het geheele Collegie, ſoo oordeelden dat eenige van de geaučthoriſeerdens in deſen tot Reghters niet ſouden kunnen of vermogen te ſijn haere redenen van ſuſpečtatie tegens dezelve in te brengen, en parthije hinc inde daer over gehoort, ſullen d'overige en niet geſuſpečteerde Reghteren, of het gepoſeerde na reghten relevant is, daar over decreteeren.

Eijndelijk word het Hof en Adjunčten welgemelt aanbevoolen om de Suppoosten, die in deeſen ſullen geemploijeert worden den eed van ſecretesſen af te neemen.

Is wijders goetgevonden en gereſolveert dat ter oorſaek van d'onſtaane ſeditieuſe bewegingen binnen de Steden van Nijmegen, Tiel en Bommel, aan haar Ed. Mog. geſchreven en gansch vrundelijk verſoght worden, om den Genrl. die de trou-

troupes van den Staat in of naast van deze Provintie is Commandeerende, bij een speciale acte te willen ordonneren, om op haer Ed. Mog. gesinnen en begeeren tot executie van 's Lantschap resolutien, en 't geene verders daer omtrent sal worden gerequireert de sterke hant te bieden, en dien aangaande Haar Ed. Mog. ordres te pareren; ten eijnde alle gevreesde disordres mogen voorgecoomen, en deze Provintie in haere authoriteijt en hooge gesagh magh gemaintineert worden.

En eijndelijk dat die bovengem. acte Haar Ed. Mog. ten spoedighsten magh toegesonden worden, om sigh daer van ter behoorlijker tijt te kunnen bedienen.

Haar Ed. Mog. considererende dat de vacantie van den Hove Provintiael aanstaande is, hebben ten regarde van de tegenswoordige op tapijt zijnde saeken goetgevonden welgem. Hof bij desen te gesinnen die vacantie geen aanvank te doen neemen voor dat de gelegentheijt van tijt en saeken sulks sal permitteren: alles met dien verstande noghtans, dat wanneer de voorf. vacantie sal sijn begonnen, deselve so lange sal dueren als ordinaris.

Martis 1 Augusti 1702.

post mer.

Haer Ed. Mog., inhærerende derselver resolutien van den 18 en 26 Julij jongstleden, verstaan dat de herstellinge van de Regenten binnen de Steden Nijmegen, Tiel en Bommel, invoegen als in de voorf. resolutien vermelt, sal geschieden door d'Ordinaris en Extraord. Raeden en de ses Geadjungeerde Leden uijt de Lantschap.

Dat door ordre van deselve eenige van d'oproermakers in verseekeringe sullen genomen worden, het sij voor of na de te doene herstellinge soo en als welgem. Raeden en Geadjungeerde sullen oordeelen te behooren.

Dat den eed, bij meer welgem. Raeden en Geadjungeerden als Righters in desen sal afgeleght worden soo als deselve is ter nedergestelt: Dogh worden uijt besondere redenen en conside-

fideratien omtrent deze faken geexcufeert Georgh Ripperda Heer tot Verwoelde, Arnold van Eck, en Willem van Loon Ordinaris Raeden, en Jacob van Randwijck Heere tot Rosfum, Gameren, Beek, Extraordinaris Raed.

Dat wijders van d'overige Raeden Ordinaris als Extraord. en Gedjungeerde in 't adviseeren over persoonen die haer resp. in Verwantschap of Swagerschap tot de vierde graat incluijs bestaan, fullen geexcufeert fijn.

Ende eijndelijk dat de Heere Grave van Nassau Lieut. Generaal van d'infanterie van den Staat en Gouverneur van de Steden en Forten des Quartiers van Nijmegen sal verschreven worden om tegens morgen ten elf uijren mede voor haer Ed. Mog. t'erscheijnen.

Mercury 2 Augusti 1702.

De Heere Grave van Nassau Lieut. Generaal van d'Infanterije van den Staat en Gouverneur van de Steden en Forten des Quartiers van Nijmegen, volgens aenschrijvens van Gisteren alhier in haer Ed. Mog. Vergaederinge erscheenen sijnde; heeft op den eed aen de Lande gedaen aengenomen ende belooft te fullen secreteren 't geene met den selven, rakende de seditieuse bewegingen binnen de Steden van Nijmegen, Thiel en Bommel onlangs voorgevallen sal gesprooken en geconfereert worden.

En heeft vervolgens aangenomen en beloeft te fullen Obedieren aen alle 't geene hem omtrent dese saeken van wegens Haar Ed. Mog. sal geordonneerde worden.

De Ordinaris en Extraord. Raeden van den Hove Provintiael, als mede ses Gedjungeerde Leden uijt de Lantschap, tot Reghters aengestelt in saeken concernerende de seditieuse bewegingen onlangs binnen de Steden van Nijmegen, Thiel en Bommel voorgevallen, volgens Haer Ed. Mog. resolutie van gisteren ter Vergaederinge gecompareert sijnde, hebben gesamentlijk den eed, in haer Ed. Mog. resolutie van den 26 jongstleden vermelt, met opgestaekde vingeren afgeleght, met name:

Ra-

Raeden.

Pieter Nuijen.
Henrick van Essen.
Caspar van Els tot den Swanenburgh.
Basyn van der Hil tot de Wiltboen en Claerbeek.
Johan van Arnhem Heere van Rosendael tot Harfeld Landtdrost van Veluwen.
Johan van Munster.
Johan van Lintelo tot de Marsch Landtdrost der Graefschap en Scholtus tot Zutphen.

Geadjungeerde Leden uijt de' Landschap.

Johan de Cock van Delwijnen Heer tot Wadenoijen.
Arent Vijgh.
Alexander van der Capellen tot Haegen.
Andries Stephen van Winshem.
Willem van Haersolte tot Trst Righter der Stat Arnhem en in Veluwensoom.
En Hermanus Coets.

En is goetgevonden, dat aan deselve de navolgende Commissie en Authorisatie sal worden verleent.

DE STATEN DES FURSTENDOMS GELRE EN GRAEFSCHAP ZUTPHEN, Committeren en Authoriseren kraght deses d'Ordinaris en Extraordinaris Raeden van den Hove Provintiael en ses Geadjungeerde Leden uijt haer Ed. Mog. midden, om in name en van wegens de Hoogheijt deser Provintie, de Regenten binnen de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel, onlangs door een setidieuse beweginge ontset, werkelijk wederom te herstellen, en omtrent die saeken met den aencleven van dien ingevolge haer Ed. Mog resolutien van den 18 en 26 Julij jongstleden als Righters te handelen. Lastende alle en een ijder, die dese voorcomen sall onse voorn. Gecomm. en Righters daar voor t'erkennen, en voor te comen dat nogh aen deselve noghte aen de Griffier van den Hove nogh aen de twee Substituijt Mombers, nogh derselver Sup-

poos-

poosten en bedienden, of 't geene haer aengaet eenige de minste verhindernisse, belet ofte quade ontmoetinge desen aengaande geschiede; bij poene niet alleen van onse hoogste indignatie maer ook van anderen ten exempel rigoreus gestraft te sullen worden.

Is na deliberatie mede goetgevonden en verstaan dat aan de Ordinaris en Extraordinaris Raeden van den Hove Provintiael en de ses Geadjungeerde Leden uijt haer Ed. Mog. midden, als Rigters in saeken concerneerende d'onlangs ontstaane seditieuse bewegingen binnen de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel, en representeerende de Heeren Staeten dezer Provintie in desen, een Acte sal worden gegeven waer bij de Heere Grave van Nassau als Gouverneur des Quartiers van Nijmegen, en alle verdere Militaire Officieren binnen deze Provintie seijnde, geordonneert word haere ordres in desen t'obedieren en te pareren even als of welgem. Heeren Grave en verdere Officieren dezelve direct van de Lantschap gegeven wierden; welke Acte alhier is geinsereert.

DE STATEN DES FURSTENDOMS GELRE EN GRAEFSCHAP ZUTPHEN ordonneren den Heere Grave van Nassau Gouverneur van de Steden en Forten des Quartiers van Nijmegen, en alle verdere Militaire Officieren binnen dese Provintie sijnde, d'ordres van de Ordinaris en Extraordinaris Raeden van den Hove Provintiael en Geadjungeerde Leden uijt de Lantschap als Righters in saecken van d'onlangs ontstaene sedetieuse bewegingen binnen de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel, voorgevallen, t'obedieren ende te pareren even of welgem. Heeren Graven en verdere Officieren de voorſ. ordres direct van haer Ed. Mog. gegeven wierden en aan welgem. Righters, als representeerende in desen de Lantschap dat respect te geven, 't welck de Heeren Staeten dezer Provintie en Corps vergadert sijnde, competeert.

Jovis 3 Augusti 1702.

Voorgebracht sijnde hoe en waer d'Ordinaris en Extraord. Raeden van den Hove Provintiael en de Geadjungeerde Leden van

van de Landschap haere vacatien, verteringen en rijscosten, als Righters in saeken van de seditieuse bewegingen binnen de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel onlangs ontfaen, sullen ontvangen: Is goetgevonden ende verstaen dat die van de Rekeningen ter saeken voorſ. bij provisie 500 gln. sullen doen tellen, en dat door dezelve, onder afcortinge van de voorſ. 500 gln. de specificatiën en declaratien dien aengaende sullen worden betaelt: met dien verstaande noghtans dat bij aldien eenige Confiscatie van goederen over de bovengem. saeken moghte voorvallen 't selve sal sijn ten profijte van de Domeijnen deser Provintie.

Martis 22 *Augusti* 1702.

Gehoort het mondelijk rapport van d'Ordinaris en Extraord. Raeden van den Hove Provintiael en Geadjungeerde Leeden uijt de Landschap tot voldoeninge van 's Landschaps resolutien van den 18 en 26 Julij beijde jongstleden tot de herstellinge der ontsette Regenten als andersints in de Steden Nijmegen, Tiel en Bommel sijn gewcest: worden welgem. Raeden en Geadjungeerde Leden voor derselver genomene moeijte in desen bedankt: sullende op de Gerapporteerde poincten naeder werden gedelibereert als het schriftelijk verbael dien aengaande gehouden, aan de Lantschap sal sijn overgelevert.

Mercurii 23 *Augusti* 1702.

Haer Ed. Mog. hebben na deliberatie goetgevonden ende verstaen dat de vermeijnde grieven en redenen, waer op de resp. Gemeensluijden van de Steden Nijmegen, Tiel en Bommel of die daer toe gerechtich sijn, vermeenen gefundeert te wesen dat die Magistraeten in 't geheel of sommige Leeden van dien ongequalificeert sijn de Magistrateur te bekleden, aan 't Hof Provintiael en Geadjungeerde Leden uijt de Lantschap niet alleen sullen werden ingedient, maer ook den termijn van indienen der voorſ. vermeijnde grieven en redenen, waer van in haer Ed. Mog. resolutie van den 18 Julij 1702 vermelt, bij welgem. Hof Provintiael en Geadjungeerde Leeden sal mogen

gen worden geprolongeert soo en als deselve sullen bevinden te behooren.

Authoriserende haer Ed. Mog. het meer welgem. Hof Provintiael en Geadjungeerde Leeden wijders, dewijl de resp. Gemeensluijden van de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel, of die daar toe berechtigh sijn, tot noch toe haere vermeijnde grieven niet hebben ingedient, daar omtrent sodaene ordre te beraemen, het sij met het stellen van een naedere peremptoire tijt, ofte sodaenigh als deselve sullen bevinden te vereijschen.

Haer Ed. Mog. hebben goetgevonden ende geresolveert het protest op de naam van Borgerm. Schepenen en Raed mitsgaders de Gemeensluijden der Stadt Nijmegen, te stellen in handen van welgem. Hof en Geadjungeerde Leden, ten eijnde, om daerinne te doen soo en als deselve sullen oordeelen te behooren.

Haer Ed. Mog. hebben mede goetgevonden en verstaan het onstaene different tusschen de Leeden van de Magistraet der Stadt Bommel, over d'electie van Arent Goris tot Schepen mede te renvoijeren aen 't Hof Provintiael en Geadjungeerde Leden met authorisatie, om daar in te disponeren.

Eijndelijk hebben Haer Ed. Mog. mede goetgevonden ende geresolveert aen het meergem. Hof Provintiael en Geadjungeerde Leden te renvoijeren alle de saeken de bekende ontstaene bewegingen binnen de Steden Nijmegen, Thiel en Bommel eenighsints concernerende, en wat dien aangaande wijders voorvallen moghte, met authorisatie, om na concurrentie en bevindinge van saeken daer omtrent te disponeren soo als bevinden sullen te behooren.

Notitie der Sententien tegens d'Oproermakers van 1702. binnen Nijm. Ingevolge Sententien, bij 't Hoff en adjunct Leeden uit de Landschap geweesen, binne Zutphen den 5 Dec. 1702.

Dr. *Frans Romswinkel*, Raed in 't Hoff schuldig aen seditie, vilependie en ongehoorsaemheijdt tegens de Landsvorstelijke Hoogheijd — vervallen van alle Chargen en Dignitijten, en inhabiel — voor sijn leven gebannt op poene van de Dood, en gecondemneert in een boete van 20000 Gls.

Dr. *Henrik Singendonk*, om de selfde misdaaden — inhabiel en voor sijn leven gebannen, op poene van arbitraire correctie en boete van 2500 Gls.

Adriaan van Heerd, *Waltgraef des Nederrijks-Walt*, *Jan Ingenoel* en *Frans van der Lijnden*, Raeden en Scheepenen der Stad — schuldig aen inobedientie, disrespect, en veragting der Landfurstelijke Hoogheijd — vervallen van haer Charges en bedieningen — ontsegging voor haer leven der inwooning in de Provintie ten waare op de eerste Landelijke Vergadering hunne fouten bekennen en leetweesen daer over toonen, wanneer deselven na de tijd van ses jaaren wederom eligibel sijn en admisibel tot charges. Voorts ider gecondemn. in een boete van 3000 Gls.

Willem Vonk, vervallen van 't Borgerschap, de Magistraet in de Vierschaar te bidden om vergiffenisse, tot dien tijd de Provintie ontseggende,. voorts gecondemn. in een boete van 100 Ducatons. Alle die Boetens ten profijte der Domijnen.

G. van Urmond en *Henrik Piek*, bij provisie om bijsondere reedenen de *saak* in staat gehoude.

Vonnis over Mr. WILHEM ROUKENS, *Burgemeester en Raad te Nijmegen.*

Alsoo het Godt Almagtig gelieft heeft den Eerbaeren Raedt uijt een overgroot pericul, haer op gisteren in de Raedt-Camer door een ongehoort tumult en geweldadigen oproer bij eenige seditieuse en quaetaerdige menschen en gewapende Jongeluijden moetwilliglijck aengedaen, geluckelijk te verlossen, en de saken onder desselfs genadig bestier in dien staet gebraght, dat door de dappere stantvastigheit en getrouwe vigilantie van hare goede Borgerije eenige belhamels en hoofden van voors. ongehoorden tumulte en violenten oproer sijn ge-

geapprehendeert en hae verdienste gestraft geworden, waar door en andere goede voorsieninge dieselve tumulte en oproer in soo verre is gestilt, dat dese naght sonder eenigh ongeluk is verstreecken en gepasseert, en dat haar Ed. en Aghtb. wederom bij den anderen sijn gecomen om verders tegens diergelijcke dangereuse en verschrikkelijke onderneemingen rigoureuselijk te voorsien en de goede Borgerije ten eenemaal gerust te stellen, van in 't toecomende aan soodane vreeselijke onheijlen en ogenschijnlijcken bloetbat, het welk al nu geene der goede borgeren maar alleenlijck eenige der geweldadigers heeft getroffen, onder den segen van Godt den Heere Almagtigh niet weder geexponeert en blootgestelt mogen werden, maar eenmaal in een gewenste rust en eenigheijt leve.

Haar Ed. en Aghtb. vervolglijck in aendachtige overweginge en seer serieuse aanmerkinge genomen hebbende dat Dr. Willem Rouckens gedetineerde alhier onophoudelijk heeft bij alle onbehoorlijcke manieren en wegen getracht, deze jegenwoordige Regeeringe te renverseren en om verre te werpen, en daer door dese Stadt en gansche Borgerije in een geduirige ontrusting, soo van binnen als van buijten te houden.

Dat hem gedetineerde om deze en andere redenen voorheen bij resolutie van den Eerbaeren Raedt deze Stadt en Schependom is ontseijt. Dat hij gedetineerden op gisteren onaengesien voorgeroerde resolutie ten selfden tijden en uire wanneer het geweldadigh tumult en ongehoorde seditie wiert werckstellig gemaekt, sigh hier binnen deze Stadt met sijne verdere complicens heeft laten vinden en ook geapprehendeert is geworden; al het welck sijnde pernicieuse en seer abominable feijten en van de alderuijtterste gevolgen, welcke in een landt en Stadt, daar behoorlijke justitie vigueert in geenen deelen getollereert, maar tot weringe van dien sonder aensien van persoonen moeten en behooren gestraft te worden.

Soo is 't dat Borgerm., Schepenen en Raedt deser Stadt met eenparige stemmen hebben goetgevonden en geresolveert, dat den Gedetineerde Dr. Willem Rouckens, als een hooft en principael Aucteur van meergem. ongehoort tumult en geweldadigen oproer anderen ten exempel en afschrick met den Swaerde door den Scherp Rigter sal worden geexecuteert dat

'er de doot navolgt; hem gedetineerde om fonderlinge confideratien defe min fchandelijke doot, of fchoon anders heeft gemeriteert, vergunnende.

Aldus gepronuntieert en geexecuteert den 8 Augusti 1705 des namiddaghs de klocke half fes.

ROUKENS, (MR. THEODORUS) Zoon van Mr. JOHAN ROUKENS, en broeder van den onthalsden ftraks gemelden Burgemeester, oeffende zich in de Regtsgeleerdheid, te *Leiden*, en beklom aldaar den Trap van Meester in die Weetenfchap. In den Jaare 1695 wierdt hij tot Sekretaris van Schepenen aangefteld. De ongelukkige verdeeldheden, welke zijne Vaderftad, in het begin deezer Eeuwe, beroerden, en die, voor zijnen Broeder, zo als vermeld is, doodelijk waren, kostten hem insgelijks zijne bediening. Zonder hem gehoord, of eenige redenen gemeld te hebben, deedt men hem, door eenen Roededraager, of Stads Bode, aanzeggen, dat hij, volgens befluit der Regeeringe, van zijn Ampt vervallen was verklaard. Vergeefsch waren de tegenbetuigingen, welke hij inbragt tegen eene dus wederregtelijke handelwijze. Bij afweezigheid van den Sekretaris, opende men voorts deszelfs Pulpit of Lesfenaar op het Stadhuis, waar in bewaard wierden de penningen, voortfpruitende uit den Ontvangst van den Veertigften Penning en van de Collaternale Succesfie; van welke penningen, in dien tijd, flegts om de drie jaaren, rekening en verantwoording wierdt gedaan. Voorts maakte men zich meester van de gemelde penningen, mitsgaders van de Boeken, Papieren en Aantekeningen, onder verklaaring, dat, van dit alles, een Inventaris zoude gemaakt worden. Doch de beloofde Lijst is nimmer te voorfchijn gekoomen. Daarenboven heeft men nooit kunnen ontdekken, wat 'er van de penningen geworden zij. 't Algemeen gerugt hieldt in, dat zij gebruikt wierden ten behoeve van het gemeene Volk, en om hetzelve, in die dagen van verwarringe, als in eene geduurige dronkenfchap te houden. Naa het treurig lot, zijnen Broeder wedervaaren, begaf zich THEODORUS ROUKENS, met der woon, na *Arnhem*. Hier vervoegde hij zich bij de Staaten van het Landfchap, met een Vertoog, inhoudende een verzoek, om her-

herstelling in zijn Ampt, waar uit hij tegen allen regt en reden gezet was. Niet ongelukkig slaagde hij in dit aanzoek. In den Jaare 1710, toen de gemoederen eenigzins bedaard waren, ontving hij de toezegging van herstellinge in zijnen post. Doch hij overleedt kort daar naa. De Heer THEODORUS ROUKENS was getrouwd met CATHARINA VAN DER NOEN, en liet bij dezelve eenen Zoon naa,

ROUKENS, (Mr. JOHAN MICHIEL) een der grootste Regtsgeleerden van zijnen tijd, en boezemvriend van den vermaarden Amsterdamschen Advokaat HERMANUS VAN NOORDKERK. Hij was gebooren op den zevenentwintigsten Januarij des Jaars 1702. De haat, waar mede zijn Geslagt was belaaden, hadde hem, in zijne eerste kindsheid, bijkans het leeven gekost. Om het onnozel wigt te behouden, in eene dreigende opschudding, in het Vaderlijk huis ontstaan, bergde men hetzelve, leggende in zijne Wieg, over den muur van den Tuin, in het huis van den Heere Baron VAN RANDWYCK. De gronden der Taalkennisse, vooral van het Latijn, leide de Jonge JOHAN MICHIEL, onder den vermaarden Nijmeegschen Rektor CANNEGIETER. In de Regtsgeleerdheid genoot hij, te *Leiden*, het onderwijs van de beroemde Hoogleeraaren GERARD NOODT, VITRIARIUS en anderen. Naa zijne bevordering tot Meester in de Regtsgeleerdheid, keerde hij weder na zijne Geboortestad. Welhaast ondervondt hij het genoegen, dat hem een Ampt wierdt opgedraagen, in vergoedinge der nadeelen en schaden, welke zijn Vader hadt geleeden. In den Jaare 1745 verkreeg hij zitting in den Raad. In het volgende jaar ontving hij last, van wegen het Gewest, om de veertienduizend man Hanoversche Hulptroepen door het Kwartier te geleiden. Nog hooger eere genoot hij, in den Jaare 1748, wanneer hij, van wegen de Stad *Nijmegen*, wierdt benoemd, om zijne Doorluchtige Hoogheid, den tegenwoordigen Erfstadhouder, WILLEM DEN V, over den Doop te houden. Aangaande een Regent, dus met eere en aanzien bekleed, zou men verwagt hebben, dat het onrustig Jaar 1748 niet ten zijnen nadeele zou gewerkt hebben. Dit gebeurde evenwel. De Heer ROUKENS was een der zeven Regenten, onder de twaalf, welke van hunne Re-

 gee-

geeringsposten verlaaten wierden. Het onstuimig gemeen was hier mede niet voldaan; men dreigde zijn Huis met plondering, en den dood aan al wat 'er binnen leefde. 's Mans Echtgenoote lag thans in het kraambedde, en was slegts drie dagen geleeden verlost. Het woest gepeupel, voor het Huis vergaderd, de Voordeur, met geweld, geopend hebbende, streeft straks na binnen, en werpt een hagelbui van steenen door de glazen der Kraamkamer: zodat eenigen nedervielen op de Wieg, in welke het Kraamkind lag. Gelukkig lag dit met het hoofdeneinde na die zijde, van welke de steenen vloogen, en wierdt aldus door den Kap der Wieg beschut. Intusschen vondt men, in het Voorhuis, eenige manden met wijn. Het gulzig te lijve slaan van deezen deedt de plonderwoede nog meer ontsteeken. Aan het verbrijzelen van Meubelen en Huisgeraaden, die voor de hand stonden, zijnen zat bekoomen hebbende, maakte men de toebereidzels om tot in de Kraamkamer door te dringen. Ter goeder uure wierdt zulks belet door eenige welgezinde gewapende Burgers, die den plonder- en moordzieken hoop verdreeven; welke, daarenboven, van schrik bevangen wierdt door eenen spoedig opkoomenden stormwind: zodat niemand zich op straat durfde waagen, uit vreeze voor het instorten van schoorsteenen en nedervallende Dakpannen.

De Heer JOHAN MICHIEL ROUKENS was grondig ervaren in de kennis van de algemeene en bijzondere Regten; verscheiden Verhandelingen kunnen hier van getuigenis draagen, onder andere die *Over den Dijkbrief van de Ooy*. Daarenboven bezat hij eenen poëetischen geest, en verpoosde, bij wijlen, zijnen gewoonen letterarbeid, door het zamenstellen van Latijnsche of Nederduitsche Vaerzen. Hij overleedt op den tienden April des Jaars 1772, zijnde getrouwd geweest met AGNETA JEANNETTA VERSPYCK, dogter van LEONARD VERSPYCK, Ontvanger Generaal des Nijmeegschen Kwartiers, en van Vrouwe HUBERTA INGENOEL, dogter van den Burgemeester JOHAN INGENOEL en van JOHANNA REBBERS, gebooren den dertigsten November des Jaars 1705 en gestorven op den achtentwintigsten Maij des Jaars 1787. Twee Zoonen zijn uit dit huwelijk naagebleeven: ARENT ANTHONY ROUKENS en THEODORUS

LEO-

LEONARD ROUKENS. De laatstgenoemde, gebooren op den zesentwintigsten Februarij des Jaars 1751, is reeds overleeden, in den bloei zijner dagen, op den zesentwintigsten Maij des Jaars 1782. Hij was een persoon van meer dan gemeene begaafdheden, en kundig Regtsgeleerde. Hij schreef eenige Verhandelingen, welke door den druk zijn gemeen gemaakt, onder andere *in Laudem* GERHARDI NOODT, en *De Academia Noviomagensi.* Daarenboven heeft men van hem eene Speeling des Vernufts, zijnde eene *Oratio in Laudem Vespertilionis*, „ Lof van den Vledermuis", in den smaak van den *Lof der Zotheid van* ERASMUS.

De eerstgenoemde, de Heer Mr. ARENT ANTHONY ROUKENS, gebooren den negenëntwintigsten October des Jaars 1747, leeft nog, bekleedende de aanzienlijke Waardigheden van Burgemeester, Schepen en Raad in zijne Geboortestad. Hij is getrouwd geweest met Vrouwe ADRIANA JOHANNA VAN BESSENN JONGBLOET, dogter van den Heere Mr. JACOB JONGBLOET, *Heere van Heij en Boeijcoop*, en van Vrouwe MARIA ERNST VAN BESSENN JONGBLOET; gebooren den achttienden Julij des Jaars 1754, en overleeden den drieëntwintigsten December des Jaars 1790. Uit dit huwelijk zijn gebooren

1. JOHAN MICHIEL, gebooren den eenëndertigsten Augustus 1781.

2. MARIA JACOBA, gebooren den dertienden Januarij des Jaars 1783, doch, kort daar naa, in den ouderdom van negen maanden overleeden.

3. AGNETA JEANETTA, gebooren den dertienden Januarij 1784.

4. JACOB FREDERIK, gebooren den zesden Februarij des Jaars 1787, doch op den zeventienden daar aan volgende gestorven.

5. JACOB THEODORUS, gebooren den drieëntwintigsten Maart des Jaars 1788, doch, nog in het zelfde jaar, gestorven.

6. JACOB WILLEM THEODORUS, gebooren den eenëntwintigsten Junij des Jaars 1789.

Uit echte Medegedeelde Berigten.

ROUKOOP, (*Huis te*) ook wel *Middelgeest* genaamd, is eene vermaaklijke Lustplaats, in *Rhijnland*, onder *Voorschoten*, tusschen de Vliet en den Heereweg, welke van *Leiden* na *Delft* loopt. Met eene Laan koomt het Huis op dien weg uit, en is voorts met aangenaame wandelingen, hoven en boomgaarden keurlijk versierd. Het *Huis te Roukoop* is der opmerkinge waardig, om dat het, eenigen tijd, ter verblijfplaatze diende voor den vermaarden geweezen Aardsbisschop en Keurvorst van *Keulen*, GEBHARD TRUXES, naa dat hij, in den Jaare 1577, zijnen Godsdienst verlaaten, zich met eene Graavinne VAN MANDERSCHEID in 't huwelijk begeeven, en, onder de bescherming der Staaten van Holland, in deeze Gewesten eene schuilplaats hadt gezogt. Zie beneden op 's Mans Artikel.

ROUSSET, (JAN) toegenaamd DE MISSY, van geboorte een Franschman, zeer vermaard door eene menigte kleine geschriften, ten tijde der Regeeringsveranderinge, hier te Lande, in de Jaaren 1747 en 1748, meest al ten voordeele van het Huis van *Oranje*. Hij hadt zijne woonplaats te *Amsterdam*, en wierdt geoordeeld mede de hand te hebben in zommige naamlooze papieren, in welke eenige Staatsleden, vooral de Raadpensionaris GILLES, schandelijk wierden ten toon gesteld. Daarenboven hieldt men hem verdagt van overbrievinge, na *Engeland*, van 't geen, naar zijne meening, op de Bredasche Vredehandeling, aangaande eene Neutraliteit voorviel. Hoe 't zij, zeker is het dat ROUSSET, ten tijde als de Raadpensionaris zijne verantwoording deedt wegens de gerugten, ten zijnen nadeele verspreid, te *Amsterdam* geligt, na *'s Graavenhage* gevoerd, en in de Kasteleinij van den Hove in bewaaring wierdt gesteld. Nogthans duurde zijne opsluiting slegts eenige weinige weeken. Naa 's Prinsen verheffing tot de Stadhouderlijke waardigheid, en deszelfs komst in *'s Graavenhage*, bekwam hij straks zijne vrijheid. 's Mans bedreevenheid in de Geschiedenissen, en als mede in de Regtsgeleerdheid, zal, zedert, zijne Hoogheid bewoogen hebben, om hem met den titel van zijnen *Buitengewoonen Raad en Historieschrijver* te vereeren. Van eenig opstel, tot de laatstgenoemde hoedanig-

nigheid betrekkelijk, is ons nimmer eenig blijk voorgekoomen. Zijnen voornaamsten tijd besteedde hij aan het opstellen van Weekschriften, handelende, inzonderheid, over Staatkundige onderwerpen. Vooral hadt hij het, in dezelve, zeer sterk op de Pagters gelaaden, tegen welke hij, nu en dan, zeer scherpe aanmerkingen uitschoot. In stede van langer te dulden, dat zij zich vet mestten met het zweet en bloed der schamele Gemeente, behoorde men dezelve, meende hij, na het Leger te zenden, om het Land te helpen verdeedigen. Daarenboven wierdt ROUSSET gehouden voor eenen der voornaamste werkmeesteren, die, onder de hand, de Regeeringsverandering te *Amsterdam* zogten te bewerken. Door het een en ander baande hij zich den weg tot eigen verderf. Zijne Hoogheid, eenig misnoegen tegen hem hebbende opgevat, deedt hem, in de maand Junij des Jaars 1749, de Akte van Historieschrijver wederom afvorderen. Om het schrijven van zeker Nieuwspapier, waar in hij zich verscheiden zeer scherpe uitdrukkingen tegen uitheemsche Mogendheden, vooral tegen den Koning van *Frankrijk*, veroorloofde, oordeelde de Regeering van *Amsterdam*, 's Mans pen te moeten beteugelen. 't Geregt der Stad, hem vrugtloos in zijn huis gezogt hebbende, wierdt hij, zedert, openlijk ingedaagd, en het uitgeeven van eenigen zijner schriften, zonder vooraf daar toe bekoomen verlof, verbooden. Doch ROUSSET was den slag, die zijnen persoon dreigde, bij tijds ontweeken. Hij onthieldt zich zedert buiten de Stad. Zijne verdere wedervaaringen zijn niet tot onze kennisse gekoomen.

ROXENISSE, een Ambagt of Polder, in het gedeelte van Zuidholland, *'t Land van Voorn* genaamd, zijnde, meer bepaaldelijk, het Westlijkste gedeelte van het Eiland *Over-Flakkée*. *Roxenisse* legt aan *de Hals*, over welke men, bij hoog water, van het Eiland na het Land van *Goedereede* vaart, doch, bij laag water, kan rijden. In de bedijking beslaat de Polder ruim dertig Gemeten Lands meer, dan waarop dezelve, op de Lijst der Verpondingen, staat aangeschreeven. Volgens de eerste telt men driehonderd vijfenzestig, op de laatste driehonderd vierendertig Gemeten. Volgens ALKEMADE zou,

 wel-

weleer, in deezen Polder, een klein Dorpje gelegen hebben, de *Blaauwe Kamer* genaamd. Doch hier van zijn geene de minste overblijfzels voorhanden.

Zie ALKEMADE, *Beschrijv. van den Briel.*

RUBENS, (PIETER PAULUS) of, gelijk zommigen dien naam schrijven, RUBBENS, hoewel niet gebooren binnen het gebied der Veréénigde Gewesten, mogen wij, nogthans, niet verzwijgen, deels om 's Mans vermaardheid ook hier te Lande, deels om dat zijn Geflagt en Geboorteplaats, eertijds, met ons Vaderland in naauwe betrekking stondt. Zijn Vader, JAN RUBENS, Regtsgeleerde, zat, te *Antwerpen*, meermaalen, in het gestoelte van Schepenen, zelf, volgens zommigen, in den Raad van *Brabant*. De ongunst der tijden deedt hem de wijk neemen na *Keulen*. Zijne zwangere huisvrouw verzelde hem, en beviel aldaar, op den achtentwintigsten Julij des Jaars 1577, zijnde *Pieter en Paulus-dag*, van eenen Zoon. Men noemde hem naar de beide Apostelen. Den ouderdom, tot het ontvangen van onderwijs geschikt, hadt hij naauwlijks bereikt, of zijn Vader zondt hem ter schoole; alwaar hij zo ongemeene vorderingen maakte, dat hij, spoedig, het Latijn vaardig konde spreeken.

Naa de bemagtiging van *Antwerpen*, door den Hertog VAN PARMA, keerde de Vader van RUBENS, een ijverig Koningsgezinde, derwaarts te rug. Thans wierdt zijn Zoon bekend aan de Gravinne DE LALAIN, die den welgemaakten en fraai gemanierden Jongeling voor haare Pagie verkoor. Doch hij verliet, wel haast, deezen dienst, als geenen smaak hebbende in de luijledige, dikmaals ongebondene leevenswijze. Inmiddels overleedt zijn Vader. Deeze hadt hem voorbeschikt tot de beoeffening der Regtsgeleerdheid. Doch 's Jongelings hoofdneiging hadt altoos overgeheld tot de Teken- en Schilderkunde. Zijne Moeder, deezer neiginge bot vierende, besteedde hem bij ADAM VAN NOORT, een vrij goed Schilder, doch wiens ongebondene leevenswijze den jonge RUBENS, wel haast, zo sterk tegen den borst stondt, dat hij van Leermeester veranderde-

anderde, en een leerling wierdt van OCTAVIO VAN VEEN, niet alleen groot Kunstenaar, maar ook een Man van goede zeden.

Den ouderdom van drieëntwintig jaaren hadt hij bereikt, en in zijne kunst uitsteekende vorderingen gemaakt, toen hij besloot, eene reize te doen na *Frankrijk* en *Italie*. Zijne opvoeding en beschaafdheid, zo wel als zijn kunstvermogen, bezorgde hem, overal daar hij vertoefde, openen toegang tot lieden van het eerste aanzien. VINCENT DE GONZAGUE, *Hertog van Mantua en Montferrat*, bediende zich niet slegts van zijn Penseel, maar ook van zijne kundigheden in andere zaaken. Onder andere zondt hij RUBENS na *Spanje*, om aan den Koning PHILIPS DEN III, van wegen den Hertog, eenige aanzienlijke geschenken ter hand te stellen. De wijze, op welke hij zich van deezen last kweet, bezorgde hem des Konings hoogagting.

't Was op bevel des voornoemden Hertogs, dat RUBENS eene reize na *Rome* deedt, en van daar, vervolgens, na *Venetie*, om, in de laatstgenoemde Stad, TITIAAN en PAUL VERONEZE de kunst af te zien. Daarenboven deedt hij eenen keer na *Genua*, alwaar hij langer, dan in eenige andere Stad van *Italie*, vertoefde. Overal liet hij blijken agter van zijn zonderling vernuft, door het schilderen van Altaar- en andere stukken, als mede van Portretten van heilige en doorluchtige personaadjen. Daarenboven beoeffende hij de Bouwkunde, vervaardigende, voorts, de ontwerpen van verscheiden fraaie Kerken en heerlijke Paleizen.

Terwijl RUBENS te *Genua* zijn kunstvermogen oeffende, ontving hij de tijding van eene gevaarlijke krankte, in welke zijne Moeder was gestort. Pligt en liefde deeden hem straks de reize na *Antwerpen* aanneemen, in den Jaare 1690. Doch, bij zijne aankomst in de gemelde Stad, was zijne Moeder overleeden. Zo diep griefde den tedergevoeligen Man dit sterfgeval, dat hij, om in den Godsdienst daar tegen troost te zoeken, zich, een tijd lang, opsloot in de Abtdij van *St. Michiel*, zijne dagen slijtende met godsdienstige verrigtingen en met de bezigheden van zijn wonderdoend Penseel. Der optekeninge niet onwaardig is het, dat RUBENS, van zijne Italiaansche reize wedergekeerd, en gevraagd zijnde naar de ont-

ontwerpen en aftekeningen, welke hij van daar hadt medegebragt, flegts eenige weinigen vertoonde; 'er nevens-voegende dat *alle de overigen in het Kabinet van zijn Geheugen waren opgeflooten.*

Toen nu RUBENS zijn leed, over het gemelde fterfgeval, eenigzins verzet hadt, wilde hij na *Italie* wederkeeren. Het aanzoek van lieden van den eerften rang, zelf van de Aardshertogen ALBERTUS en ISABELLA, deedt hem van befluit veranderen, en vastftellen om zich in zijn Vaderland te vestigen. Daar toe wierdt hij te raade, zich in 't huwelijk te begeeven; ten welken einde zijn oog viel op ELIZABETH BRANT, dogter van den Heere BRANT, Griffier van *Antwerpen.* Het huis, welk hij, zedert, betrok, wekte de aandagt van alle liefhebberen, van wegen de menigte en den goeden fmaak van zeldzaamheden der Kunst, met welke hij het van binnen verfierde. Thans leide zich RUBENS, uit al zijn vermogen, toe om zijn Vaderland te begiftigen, met die onnaavolgbaare Kunstftukken, welke de verwondering van alle Eeuwen zullen gaande maaken. Om den tijd, welken hij aan het fchilderen befteedde, dubbelnuttig door te brengen, deedt hij zich, intusfchen, 't een of ander van kunst of fmaak voorleezen. Zijne bedreevenheid in zeven taalen, welke hij niet alleen verftondt, maar ook fprak, baande hem den weg om zijn voordeel te doen met de vrugten des vlijts en des vernufts van alle befchaafde landen des aardbodems.

Onder dit alles ontviel hem, naa eenen echt van flegts vier jaaren, zijne Huisvrouwe; een flag, die hem zo zwaar trof, dat hij, ter verligtinge van boezemfmarte, eenen keer door *Holland* deedt, om de beroemde Kunftenaars van dien tijd te bezoeken, en zich, in het bezigtigen van derzelver werkftukken, te verlustigen. Zedert hervatte hij het Penfeel, uit het welk vervolgens vloeiden die verhevene Kunstgewrogten, welke *Brusfel* en *Antwerpen* nog heden, als onwaardeerbaare fchatten, bewaaren. MARIA DE MEDICIS ontboodt hem, eerlang, te *Parijs*, om eene der Gallerijen van haar nieuw Paleis van *Luxemburg* te befchilderen.

Tot nog toe hebben wij RUBENS als Schilder befchouwd. In een ander licht moeten wij hem nu nog voordraagen. Onder de

de menigte van voorwerpen, met welke zijn uitgebreid verstand zich bezig hieldt, was ook de Staatkunde, vooral eene naauwkeurige kennis van den toestand en de belangen der Nederlandsche Gewesten. Voor de Infante, met welke RUBENS dikmaals in gesprek was, konde dit niet verborgen blijven. Thans vorderde het belang des Konings van *Spanje*, dat dezelve van den toestand van *Vlaanderen* en andere Provincien naauwkeurig onderrigt wierdt, omtrent 't geen de dienst zijner Majesteit vorderde. Op RUBENS viel daar toe het oog der Aardshertoginne; hij kweet zich van dien last met zo veel ijvers en bekwaamheids, dat zijne Katholijke Majesteit, ten blijke van genoegen, hem met eene heimelijke boodschap belastte, met een Diamant van groote waarde begiftigde, en, daarenboven, den titel schonk van Sekretaris van den Geheimen Raad des Konings.

De gelukkige uitslag deezer bezendinge was de grond des vertrouwens, welk men in hem stelde omtrent zaaken van nog hooger aangelegenheid. *Engeland* en *Spanje* waren thans in Oorlog. Vuurig verlangde men na vrede, aan de zijde van het laatstgenoemde Koninkrijk. Doch de wijze, om daar toe den weg te baanen, was eene zaak van veel overlegs. Eindelijk kwam men tot het besluit, RUBENS na *Engeland* te zenden, onder voorwendzel dat hij die reize ondernam uit eigen beweeginge, en om zaaken, zijne kunstoeffening betreffende, doch inderdaad om hem zijn hof te doen maaken bij Koning KAREL DEN I, en op eene listige wijze deszelfs gezintheid omtrent eene Vredehandeling met *Spanje* te polzen. Men voorzag hem, ten dien einde, van Geloofsbrieven, om, bij voorkoomende gelegenheid, van dezelve te kunnen gebruik maaken. Naa verscheiden zamenkomsten met den Koning van *Engeland*, in welke men over de Schilderkunst en andere onverschillige zaaken hadt gesproken, bediende zich RUBENS, op zekeren tijd, van den keer, welken het gesprek nam, om zijner Majesteit de gezintheid van den Koning zijnen Meester onder 't oog te brengen. Een gunstig oor leende Koning KAREL aan de uitgeslagene leuze, en vraagde, of RUBENS dus uit eigen beweeging, dan op hoogen last sprak. Waarop de andere vervolgde, dat hij thans de mond was van zijne Katho-

tholijke Majesteit, en met een zijne Geloofsbrieven ten voorschijn bragt. Koning KAREL, om te toonen, hoe welkoom hem deeze tijding ware, omhing hierop den Staatkundigen Kunstschilder met de tekens zijner Ridderorde, schonk hem een Ring van groote waarde, en benoemde, voorts, eenige Leden van zijnen Raad, om met RUBENS, over de voorwaarden van den Vrede, in onderhandeling te treeden. Met zo veel beleid kweet hij zich van zijnen post, dat de Vrede, nog vóór het einde des Jaars 1630, gesllooten wierdt. Tot belooninge van zijne diensten, sloeg hem de Engelsche Koning niet slegts tot Ridder, maar vereerde hem ook met het Zwaard, waar mede hij die plegtigheid verrigt hadt; voegende daar nevens een kostbaar Tafelservies van Zilver. Van den Koning van *Spanje* ontving hij insgelijks, behalven de bevestiging van de Ridderlijke waardigheid, verscheiden blijken van gunst en hoogagtinge.

De goede uitslag, welke dit werk bekroond hadt, was oorzaak, dat RUBENS, niet lang daar naa, tot soortgelijke onderhandeling elders wierdt gebruikt. Tusschen de Staaten der Spaansche Nederlanden en die der Veréénigde Gewesten, was, in den Jaare 1632, eene Verhandeling geopend. Van de zijde der eerstgemelden hadt men Gemagtigden benoemd, om in *'s Hage*, over het gewigtig onderwerp, te handelen. Met eenige nieuwe voorslagen der Algemeene Staaten, waren zij, aan het einde des genoemden jaars, na *Brussel* te rug gekeerd. 't Zij om den gelukkig volvoerden last aan het Engelsche Hof, of om eenige andere reden, na de wederkomst der Afgevaardigden, besloot men, aan het Brusselsche Hof, met goedvinden van dat van *Spanje*, RUBENS na *Holland* te zenden, om over Bestand te handelen. Brieven van Vrijgeleide, van de Veréénigde Staaten, waren, voor hem, verkreegen, en tot zijne reize de noodige toebereidzels gemaakt. De voorgaande Afgevaardigden waren, in den aanvang des Jaars 1633, hem reeds vooruitgereisd. Eerst in *'s Hage* verstonden ze, dat men RUBENS insgelijks aldaar hadt te verwagten. Hier over toonden zij zich kwalijk te vreden, en namen het euvel op, dat een ander 't werk, door hen aangevangen, zou voltrekken. Zo veel vermogte de redenen, welke zij, deswegen,

wegen, bij de Aardshertogen, inbragten, dat de reize van RUBENS geenen voortgang hadt.

Onder zo veele en verschillende werkzaamheden, gevoelde onze Ridderlijke Kunstschilder de verzwakkingen des toeneemenden ouderdoms. Vooral wierdt hij gestremd in den loop zijner vervaardiginge van wondergewrogten zijns Penseels, door eene beeving in de handen, van welke hij wierdt aangetast. Niet gewoon om immer ledig te zitten, bepaalde hij zich nu tot kleine Stukken, welke hij, met behulp van den Maalstok, op den Ezel schilderde. Eindelijk overviel hem de jongste krankte, welke, op den dertigsten Februarij, of, gelijk anderen schrijven, op den dertigsten Maij des Jaars 1640, een einde maakte van zijnen welbesteeden leeftijd, in den ouderdom van bijkans vierenzestig jaaren. 's Mans stoffelijke overblijfzels wierden bijgezet, te *Antwerpen*, in de Kerk van *St. Jan*, met eene staatelijkheid, aan zijne vermaardheid en voortreffelijkheid evenredig. En zwart fluweelen Kussen, waar op de vergulden Ridderlijke Kroon lag, wierdt het Lijk vooruit gedraagen. Een talrijke stoet zo van Geestlijken, als van Waereldlijke Heeren van den hoogsten rang, en van beroemde Kunstenaaren, volgde daar agter.

RUBENS is tweemaalen getrouwd geweest: eerst, gelijk wij boven melden, met ELIZABETH BRANT, bij welke hij geene kinderen heeft verwekt; vervolgens met HELENA FORMOND, Vrouwe van uitmuntende Schoonheid. Bij deeze verwekte hij onder andere, eenen Zoon, ALBERT genaamd; Man van uitgebreide geleerdheid, en Geheimschrijver der Staaten van *Brabant*. Van hem zien verscheiden werken het licht: onder andere eene Verhandeling *de re Vestiaria et de lato Clavo*; als mede eenige Latijnsche Gedichten. De *Verklaaring over de Munten der Graaven van Aarschot*, door zommigen aan den Vader toegeschreeven, was, volgens den geleerden VOSSIUS, eene lettervrugt van ALBERT RUBENS.

Door den wijdstrekkenden roem, welken RUBENS hadt verworven, en de hooge waarde, in welke zijne Kunststukken, reeds in zijnen leeftijd, gehouden wierden, hadt hij een aanzienlijken rijkdom verzameld. Tot getuige hier van kan verstrekken, zijn pragtig huis te *Antwerpen*, van eene keurlijke bouw-

bouworde. Men vondt daar in eene Zaal, naar de wijze van de Rotonde te *Rome*, die alleen door openingen in het Dak licht ontving. Deeze Zaal bevatte eenen schat van de heerlijkste voortbrengzelen der kunst, welke *Italie*, *Frankrijk* en de *Nederlanden* opleverden, ook eenige vrugten van zijn eigen Penseel. Meer dan zestigduizend Guldens hadt hem dit huis, met hetgeen 'er in was, gekost. Men wil dat de Hertog van BUCKINGHAM, met welke RUBENS, geduurende zijn verblijf te *Parijs*, kennis en vriendschap hadt gemaakt, zedert, uit deeze Zaal, voor zestigduizend Guldens aan Kunststukken heeft gekogt.

Zie HOUBRAKEN en BELLONI.

RUDOLF VAN DIEPHOUT, Bisschop van *Utrecht*, de drieënvijftigste in rang, indien zijn mededinger ZWEDER VAN KUILENBURG in die hoedanigheid erkend worde. Zeer onrustige tijden beleefde deeze Kerkvoogd, en hadt hij, jaaren lang, met aanhoudende tegenstreevingen te worstelen. Te weeten, naa het overlijden van Bisschop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, voorgevallen in de maand October des Jaars 1424, ontstonden, binnen *Utrecht*, hoogloopende oneenigheden, over de verkiezing van eenen Opvolger. De nabuurige Kerkelijke en Waereldlijke Mogendheden preezen bijna elk een bijzonder voorwerp aan, tot het bekleeden der Bisschoppelijke waardigheid. De Aardsbisschop van *Keulen*, drong op de verkiezing van zijnen Broeder, WALRAVEN VAN MEURS: de Bisschop van *Luik* op die van ALBRECHT VAN HUY: de Hertog VAN BERG droeg GERARD VAN KLEEVE; anderen wierden door anderen aangepreezen. Doch onder alle de mededingers naar den mijter kwamen meest in aanmerking RUDOLF VAN DIEPHOUT, Kannunnik te *Keulen*, en ZWEDER VAN KUILENBURG, Domproost te *Utrecht*. RUDOLF hadt de meeste stemmen in 't Kapittel, zelfs die van ZWEDER, welke verklaard hadt dat men geen beter Bisschop zou kunnen vinden. RUDOLF wierdt dan, bij meerderheid van stemmen, verkooren. Men gaf den Paus, MARTYN DEN V, terstond kennis van deeze verkiezing, en verzogt hem den verkooren Bisschop te willen bevestigen. Doch hij



BURGEMEESTER PROOIS TE UTRECHT, VERMOORD.

hij vondt ongeraaden, aan dit verzoek te voldoen, en droeg, kort hier naa, het Bisdom van *Utrecht* op aan RABAN, Bisschop van *Spiers*, die, verstaande dat het Stigt in hevige partijschappen verdeeld was, zig ligtelijk beweegen liet om zijn regt tot het Bisdom aan ZWEDER VAN KUILENBURG af te staan; die hem daartegen zijne Domproostdij overdroeg. ZWEDER vervoegde zig hierop aan 't Hof van *Rome*, daar hij 's Pausfen bevestiging in de Bisschoppelijke waardigheid verwierf door geschenken. De Geestelijkheid van *Utrecht* onderwierp zig aan 's Pausfen welbehaagen, en erkende ZWEDER voor Bisschop. Doch het overig gedeelte van 't Stigt hieldt het nog met RUDOLF, en beriep zig van de uitspraak van Paus MARTYN op eene Kerkvergadering en op den Paus, die aldaar zijn zou. MARTYN nam dit zo euvel, dat hij alle Kerkelijke diensten verboodt, in alle Plaatsen van 't Stigt, daar men ZWEDER niet erkende. Zommigen onderwierpen zig aan dit bevel uit ontzag voor den Paus; doch anderen schroomden niet, den dienst te blijven waarneemen. Midlerwijl, hadt Bisschop ZWEDER zig meester gemaakt van het Slot *ter Horst*. Ook leedt het niet lang, of hij noodzaakte de Steden *Rheenen* en *Amersfoort* om hem als Bisschop te ontvangen. RUDOLF, die zig te *Utrecht* onthieldt, bevreesd voor zijne komst, week in stilte ter Stad uit. ZWEDER, in Augustus des Jaars 1425, heimelijk in *Utrecht* gekoomen, bragt, volgens het gebruik dier tijden, zulk een groot getal van ballingen met zig in de Stad, dat 'er een geweldige oploop uit ontstondt; in welken de Burgemeester BARENT PROOIS, die de zijde van RUDOLF gehouden hadt, en nu krank te bedde lag, gevaarlijk gewond, en, terwijl hij de laatste Kerkgeregten ontving, van 't leeven beroofd wierdt. Sommigen verhaalen, dat ZWEDER zelf gepoogd hadt de handen te slaan aan den Burgemeester; doch 'er in belet geworden was. Vast gaat het, dat hij al wat 'er dien dag verrigt was, voor zijne rekening nam, en als wel gedaan verdeedigde. Bisschop ZWEDER zat tien maanden te *Utrecht*, binnen welken tijd, hij weekelijks zijnen mededinger RUDOLF vloekte en in den ban deedt. Ook verbondt hij zig eerlang met de Kabbeljaauwschen in *Holland*, die terstond hun werk maakten om de aanhangers van Bisschop RUDOLF te

't Stigt, die te gelijk vrienden der Hoekfchen waren, geweldiglijk aan te tasten. ZWEDER, zig door den tijd zeer gehaat gemaakt hebbende te *Utrecht*, liet zig, in den Zomer des Jaars 1426, door zommigen, die hem zogten te ontzetten van 't bewind, overhaalen, om zig voor eenen tijd na *Amersfoort*, *Rheenen* en 't Slot *ter Horst* te begeeven, waar toe hij, om de kosten zijner hofhoudinge te befpaaren, befloot. RUDOLF onthieldt zig, ten deezen tijde, heimelijk op 't huis te *Wulven*, wagtende op gelegenheid om zig van *Utrecht* meester te maaken. En ZWEDER was zo dra niet uit *Utrecht* vertrokken, of JAN VAN RENESSE *van Renouwen* trok, aan 't hoofd van eenige manfchap, ter Stad in, verfloeg het Gilde der Vleeschhouweren, dat ZWEDERS zijde hieldt, en zig tegen hem verzet hadt, en liet RUDOLF den volgenden dag in de Stad. ZWEDER, verneemende wat 'er gaans ware, begaf zig terftond te rug na *Utrecht*, verzeld van eenig Krijgsvolk; doch men floot hem de poort voor 't hoofd: waar op hij, na *Amersfoort* gekeerd, met moeite binnen de Stad raakte. Kort hier naa, wist hij, bij verrasfing, Gelderfche manfchap in de Stad te krijgen, die egter, eerlang, met hulp van die van *Utrecht* en *Emmenes*, na buiten gedreeven wierdt. Middelerwijl, was Bisfchop RUDOLF, eerst door de Ridderfchop en Stad van *Utrecht*, daar na door de Ridderfchap en Steden van *Overijsfel*, en eindelijk ook door de Geestelijkheid tot *Postulaat*, Ruwaard en Befchermer van 't Bisdom aangenomen. ZWEDER wierdt alle Regtsgebied ontzeid. Hij was nu uit *Amersfoort* geweeken, en bevondt zig dan eens te *Kuilenburg*, dan eens te *Arnhem*, en ook wel te *Dordrecht*, verzeld van de Kanunniken, die zijne zijde hielden. In 't volgende jaar, floot hij een Verbond met FILIPS, Hertog van *Bourgondie*, die zig, wat laater, het Graaflijk bewind over *Holland* wist te verkrijgen, en nu, van ARNOUD VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, geholpen, die van *Utrecht* en *Amersfoort* vijandelijk begon te bejegenen; tegen hen ontftoken zijnde, om dat Bisfchop RUDOLF, wiens zijde zij aankleefden, zig met Vrouwe JAKOBA en haaren Hoekfchen aanhang verbonden hadt. Hertog FILIPS floeg, eerlang, het beleg voor *Amersfoort*, daar die van *Utrecht*, onlangs, nog

drie-

driehonderd Schutters in geworpen hadden. De belegerden, die zig wakkerlijk kweeten; wierden, tot driemaalen toe, van de wallen na binnen gedreeven. Doch de Utrechtsche Schutters, van de Amersfoortsche vrouwen geholpen, gingen de belegeraars, in 't stormen, met ziedend kalkwater te keer, en noodzaakten hen, eindelijk, de Stad te verlaaten. Zij hadden 'er zo veel volks voor verlooren, dat zij volle acht dagen bezig waren om de lijken uit de graften te haalen, en ter aarde te bestellen. Terwijl 't beleg nog duurde, kwamen de Kabbeljaauwschen te schepe voor *Spaakenburg*, en bemagtigden *Bunschooten*, waar naa zij de belegeraars voorzagen van mond- en krijgsbehoeften. De Amsterdammers in 't bijzonder hielden een groot Katschip in den mond van de *Eem*, om den toevoer na *Amersfoort* te water af te snijden. RUDOLF VAN WESTERKERKE voer met eenig Krijgsvolk de Vegt op; doch wierdt, aan land getreden, door de Stichtsche Boeren, tegengetrokken, en, eerlang, door die van *Utrecht*, met merkelijk verlies, op de vlugt gejaagd. Van de Utrechtsche zijde wierdt de Betuwe afgeloopen. Doch deeze togt bekwam den Utrechtschen kwalijk. Die van *Nijmegen* trokken hun tegen, en dreeven hen, met groot verlies, uit de Betuwe te rug. Ondertusschen, trof men, van tijd tot tijd, een Bestand, doch niet voor Januarij des Jaars 1430 eene vasten Vrede. Bisschop RUDOLF verbondt zig, bij denzelven, om verzeld van de Wethouderschap der Stichtsche Steden, Hertog FILIPS, eene halve mijl buiten *Utrecht*, knielende, om vergiffenis te zullen koomen smeeken. Ook zou men hem met kruissen en vaanen ter Stad in haalen, en zijne banier, drie dagen agtereen, stellen op de poorten van *Utrecht*, *Amersfoort* en *Rheenen*. Door deezen Vrede, wierdt de rust met de nabuuren hersteld; doch de scheuring in de Utrechtsche Kerke bleef nog eenen geruimen tijd duuren. Bisschop RUDOLF vervolgde egter zijne zaak zo ernstig aan 't Hof van *Rome*, dat hij, eindelijk, door Paus EUGEEN DEN IV, in 't Bisdom bevestigd wierdt. Doch Bisschop ZWEDER, ongezind om zig aan 's Pausen uitspraak te onderwerpen, beriep zig van dezelve op de Kerkvergadering, die toen te *Bazel* zat. Zelfs begaf hij zig in persoon derwaards, doch overleedt 'er, in 't volgende jaar. De Kannuniken,

niken, die 't met hem hielden, verkooren WALRAVEN VAN MEURS in zijne ſtede, die, na 't afzetten van EUGEEN DEN IV, door FELIX DEN V, in 't Bisdom bevestigd wierdt. Hij vestigde zijnen zetel te *Dordrecht*, en daar naa te *Arnhem*: doch alzo hij nimmer eenig bewind in 't Sticht kon magtig worden, wierdt hij hier te Lande ſlegts van weinigen erkend. Biſſchop RUDOLF, die, ondertusſchen, 't volkomen gebied over 't Sticht in handen hadt, oefende ſtrenge ſtraffe over de voornaamſten, die voorheen ZWEDERS zijde gehouden hadden. Ook leide hij zig vlijtiglijk toe op het herſtellen der vervallen zaaken van 't Bisdom, en op het verbeteren der Sterkten en Sloten zijns gebieds. Doch eenige jaaren hier naa, raakte hij in twist met de Stad *Utrecht*, over 't beſteeden van 't Morgengeld. Andere redenen kwamen hier bij: zo verre ging eindelijk de oneenigheid, dat die van *Utrecht* toeleg maakten om Biſſchop RUDOLF eerst ter Stad uit te lokken, en hem, vervolgens, gelijk zij ZWEDER voorheen gedaan hadden, daar buiten te houden. 't Geviel, eerlang, dat hij, bij zekere gelegenheid, ter Stad uit getoogen zijnde, daar niet weder in komen kon, dan heimelijk en bij nagt: waar naa hij de poort voor 't volk, welk hem verzelde, opende. Toen zig op de markt in ſlagorde geſteld hebbende, wierdt hij vinniglijk te keer gegaan van eenen grooten hoop burgeren, onder welken ook eenige aanzienlijke luiden waren. Men raakte in een hevig gevegt. Doch de Biſſchoppelijken wierden der andere partije te ſterk, die ten deele geſlaagen, ten deele gevangen, en of onthalsd, of gebannen wierdt. De Heer VAN GAASBEEK, die onder de gevangenen was, kogt zig vrij, door den afſtand van *Wijk te Duurſtede* en *Abkoude*, van welke Heerlijkheden hij alleenlijk het inkomen behieldt zo lang hij leefde, en eene ſomme gelds daarenboven. NIKOLAAS, Kardinaal van *Cuſa*, wat laater door den Paus afgezonden, om den ſtaat der Kerken deezer Landen te onderzoeken, maakte zijn werk om de twee verkooren Biſſchoppen van *Utrecht*, RUDOLF en WALRAVEN, te bevredigen met elkanderen, en daar door de ſcheuring in 't Sticht te heelen. WALRAVEN liet zig ligtelijk beweegen, om, voor een jaarlijksch inkomen, benevens den tienden penning van de beden der Geestelijkheid, af

te

te ſtaan van 't Bisdom: en RUDOLF bewilligde niet alleen in deeze voorwaarde; maar hij ſpilde ſedert veel gelds om zijnen mededinger te helpen aan 't Bisdom van *Munſter*, welk men hem, in de plaats van dat van *Utrecht*, hadt bezorgd. Hij voerde, ten dien einde, eenen kostbaaren krijg tegen de Munſterſchen, dien hij in perſoon bijwoonde. Doch hij ſlaagde ongelukkiglijk. Ondertusſchen, hadt de Munſterſche oorlog den ſtaat zijner geldmiddelen zo zeer agteruit gezet, dat hij genoodzaakt wierdt, de Geestelijkheid van *Utrecht*, van tijd tot tijd, met zwaare beden te belasten. Zij hadt de Gilden en 't gemeen op haare zijde. Doch de Raad der Stad, zo 't ſchijnt, niet ongaarne ziende, dat de weelde der Geestelijken een weinig beſnoeid wierdt, hieldt het met den Bisſchop. De vijf Kollegien te *Utrecht* weigerden, ten laatſte, 's Bisſchops Beden te voldoen; deeden elk, die ze hun durfde afvorderen, in den ban, zonder egter den Bisſchop of iemand in 't bijzonder te noemen, en lieten, bedugt voor ballingſchap of gevangenis, hunne Vergaderplaats bij nagt bewaaken door Handwerksluiden, die hunne zijde hielden. De Bisſchop was, kort te vooren, getoogen na 't Slot *ter Horst*. De Raad der Stad, euvel neemende dat de Geestelijkheid zo ſterk liet waaken, zogt haar te beweegen om het na te laaten. Doch dit vermeerderde haaren agterdogt. Zij beſloot, derhalven, geharnast bij een te komen in de Domkerk, gelijk zij op den vijfentwintigſten Januarij des Jaars 1455 deedt. De Gemeente vergaderde hier, insgelijks, in merkelijken getale. Men trok gelijkelijk na 't Stadhuis, en noodzaakte den Raad tot het vastſtellen en afkondigen van Keuren, naar den zin der Geestelijkheid en der Gemeente. De afkondiging geſchiedde, ten overſtaan der Geestelijken. De Gemeente keurde, insgelijks, dat men, voortaan, in elke voornaame ſtraat, een bekken houden zou, op dat men 't volk, als men 't goedvondt, ten getale van vijf of zesduizend man, zou kunnen doen bijeenkomen, en alles in de Stad ſchikken naar zijn welgevallen. In deezen ſtand der dingen, overleedt, op den vierëntwintigſten Maart, Bisſchop RUDOLF, 't zij op 't Slot te *Vollenhove*, of op 't Slot *ter Horst*; want hierin verſchillen de oude Schrijvers. Een Schrijver der Zestiende Eeuwe meldt, dat eene won-

wonde, in 't beleg der Stad *Vreden* in *Munsterland* bekoomen, oorzaak van 's Bisschops dood geweest is. Zijn geweezen mededinger, WALRAVEN VAN MEURS, overleedt te *Arnhem*, in 't volgende jaar.

RUDOLFUS AGRICOLA, een der vermaardste Geleerden van de Vijftiende Eeuwe, was gebooren binnen de Vereënigde Nederlanden, meer bepaaldelijk te *Baflo*, een dorp van weinig aanziens in de Provincie *Stad en Lande*. In den Jaare 1442 zag hij aldaar het eerste licht. Naa, in zijn Vaderland, de gronden der Taalkennisse geleid te hebben, wierdt hij, volgens de gewoonte van dien tijd, gezonden na het Hoogeschool van *Leuven*. Hier vertoefde hij eenige jaaren. Daar naa deedt hij eene reize door *Frankrijk* en *Italie*. Te *Ferrare* hoorde hij de Lessen van den alom vermaarden THEODORUS GAZA, door den Hertog, met groote moeite en kosten, van *Constantinopole* na *Ferrare* gelokt. Naa eene uitlandigheid van etlijke jaaren, keerde AGRICOLA te rug in zijn Vaderland, met oogmerk om in de Stad *Groningen* zijne wooning te vestigen. Zijne vermaardheid en verkreegene kundigheden waren oorzaak, dat hem, wel haast, eene niet onaanzienlijke bediening wierdt opgedraagen. Niet langer dan zes maanden, hadt hij zijnen post bekleed, toen hij, van wegen de Stad, aan Keizer MAXIMILIAAN wierdt afgevaardigd. Zijn reislust was oorzaak, dat hij dien last gretig aanvaardde. Sedert sleet hij zijnen meesten leeftijd te *Heidelberg* en *Worms*. In de eerstgenoemde Stad onderwees hij, eenigen tijd, de Wijsbegeerte. Te *Worms* zat thans op den Bisschoplijken Stoel JOHAN DALBURG, eertijds de leerling, zedert de gemeenzaame vriend van AGRICOLA. De Kerkvoogd hadt aan zijn Hof een geleerden Jood, vooral doorervaren in de Oostersche taalen. Schoon reeds veertig jaaren oud, deedt AGRICOLA zich door hem in de Hebreeuwsche taale onderwijzen. Van natuure met oordeel, vernuft en een vasthoudend geheugen begaafd, en, daarenboven, onvermoeid in het beoeffenen van allerlei weetenschappen, verworf hij den naam, en ook de daad zelve, van eenen der grootste Geleerden van zijnen tijd. Hij was een meester in de welspreekendheid, door-

dooroeffend Regtsgeleerd, sierlijk Dichter. Het Grieksch en Latijn verstondt hij in die volkomenheid, en schreef zo zuiver in beide taalen, alsof hij in de beste tijden van *Athene* en *Rome* leefde. Om zijne gestrenger bezigheden te verpoozen, verlustigde hij zich, bij wijlen, met een Schilderkunde, waar in hij meer dan gemeene vorderingen hadt gemaakt. Tot ongeluk voor het Gemeenebest der Letteren, bereikte hij geenen hoogen Ouderdom. Hij overleedt in den bloei zijner jaaren, te *Heidelberg*, op den vijfentwintigsten October des Jaars 1486, en wierdt, in die Stad, in de Kerk der *Minoriten*, begraaven. De geleerde ALARDUS *van Amsterdam* heeft 's Mans schriften bij een verzameld, en in den Jaare 1539, in twee Stukken in Octavo, te *Keulen* laaten drukken. Men vindt voor dezelve een verhaal van 's Mans leevensloop. AGRICOLA voedde eenige begrippen, welke, zedert, zo veel geruchts maakten, en eindelijk uitliepen op de Kerkhervorming. Ondanks zijne onverzaadelijke zucht tot weetenschappen en geleerdheid, was hij zeer aangenaam in den omgang, en zeer gezien bij de vrouwelijke sexe. Om deeze te vermaaken, schreef hij eenige Vaderlandsche Gezangen, welke hij, bij het snaarenspel, met eene ongemeene lieflijkheid, voor dezelve zong. Met dit alles was hij zeer geregeld van zeden, en een vijand van alles, wat eenigzins het voorkoomen hadt van losbandigheid. Hij is nooit getrouwd geweest, hoewel hij, 't eenige tijde, zulks voorneemens was.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.* MELCHIOR ADAM; BAYLE, *Dict. Hist. et Crit.*

RUGGE, een Polder, in *Zuidholland*, in het *Land van Voorn*, groot, in zijnen omvang, volgens de laatste daar van bekende opgave, elfhonderd achttien Gemeten en honderdzesennegentig Roeden. Men vindt 'er geen Kerkdorp, maar alleenlijk een Gehugt, de *Tinte* genaamd. Hier staan ongeveer dertig Huizen, met eene Meekrapstoof. — In deezen Polder, na den kant van *den Briel*, en niet verre van die Stad, legt eene Boerewooning, het *Ziekhuis* genaamd. Met veel gronds

wordt dit gehouden voor het van ouds bekende *Huis te Rugge*. Nabij of in den omtrek van hetzelve plagt, wel eer, te leggen een Klooster van Kanunniken, door Heer HUGO VAN HEENVLIET, in den Jaare 1404, gestigt. In den grond, op welken het gewijde Gestigt gestaan heeft, vindt men nog Overblijfzels van oude gewelfzels, zelf nog van gepleisterde Grafsteden, mogelijk, weleer, behoord hebbende tot eene Parochiekerk, welke hier gestaan heeft, en aan de H. Maagd gewijd was. In Godsdienstige eerbiedenisse wordt, nog heden, bij de Roomschgezinden, in deezen oord, gehouden een Put, die den bijnaam van de Heilige voert, gelegen in eene Weide, nabij de straks gemelde begraafplaatzen. De Opgezeetenen van *Rugge* oeffenen hunnen openbaaren Godsdienst in de Stad *Briele*, of in het Dorp *Oostvoorn*.

Zie ALKEMADE, *Beschrijving van den Briel*.

RUIGBROEK; zie WYNGAARDEN en RUIGBROEK.

RUIKHAVER, (NIKOLAAS) gebooren te *Haarlem*, volgens HOOFT, doch bij WAGENAAR, en niet te onregt, voor een Amsterdammer gehouden; Man, bij alle minnaars der Vaderlandsche Vrijheid, in gezegende naagedagtenisse, van wegen zijne medewerkende kloekmoedige poogingen, nevens die van andere Voorvegters, om het Spaansche dwangjuk van den halze te schuiven; deelgenoot in de daadelijke uitvoering van een Ontwerp, 't welk Prins WILLEM DE I, op raad en met overleg van andere kundige Staatsmannen, hadt beraamd. Uit 's Lands Geschiedenissen is bekend, hoe de gemelde Vorst, in zijne onderneemingen te Lande rampspoedig slaagende, het besluit nam, op raad, onder andere, van den Franschen Admiraal DE COLIGNI, zijn geluk te Zee te beproeven. 't Gevolg hier van was, dat hij, aan verscheiden, zo gevlugte Edelen als aan Kooplieden, Brieven van Bestellinge uitgaf, om ter vrijbuit, op de vijandlijke Schepen, te mogen vaaren. Op het Artikel WATERGRUZEN, naam, welke hun,

zedert,

zedert, aanhing, zullen we daar van breeder verslag doen. NIKOLAAS RUIKHAVER, die, als Koopman, een eigen Schip voerde, was een van de zulken, die, in gemelde hoedanigheid, zich in 's Prinsen dienst begaven.

Het eerste bedrijf, tot afbreuke van 's Lands vijand, welk wij van hem vermeld vinden, was, dat hij, nevens eenen JAN JANSZOON VAN DER NYENBURG, in de maand November des Jaars 1570, zich meester maakte van het Marktschip, welk van *'s Hertogenbosch* op *Antwerpen* voer. Grootlijks diende deeze bemagtiging ter aanmoedigingе tot verdere onderneemingen. Want, behalven een aanmerkelijken voorraad van allerlei Koopgoederen, vonden zij, in het Schip, eenen buit van vijfenveertighonderd Rijksdaalders aan gereede penningen: eene aanzienlijke somme in dien tijd, in vergelijking van den tegenwoordigen. Zints dien tijd was hij op zich zelven de uitvoerder, of hadt, nevens anderen, de hand in de herhaalde aanslagen op de Spanjaards of Spaanschgezinden, die als tot zo veele voorspellen dienden der toekoomende roemrugtige bedrijven van der slaavernije moede geworden Nederlanders. Dus, 't geen hem tot onvergankelijke eere verstrekt, vindt men zijnen naam genoemd, onder de Helden, die gezegd mogen worden, het ijs gebroken en den weg gebaand te hebben, tot herstel van Vrijheden en Voorregten, door de befaamde bemagtiging van de Stad *den Briel*, in den Jaare 1572. Op het Artikel van die Stad, kan de Leezer een berigt, wegens het zonderling en heilspellend voorval, vinden.

's Mans edele inborst, fraaie hoedanigheden en beproefde dapperheid deeden RUIKHAVER, van dien tijd af, meer en meer 's Prinsen gunst verwerven. Verheven tot den post van Kolonel of Hopman, bediende men zich van hem tot onderneemingen, in welke kunde en vertrouwen noodig waren. Naa de bemagtiging van *den Briel*, hadden verscheiden Hollandsche Steden voor ORANJE de poorten geopend; doch waren, kort daar naa, door de Spanjaards wederom bemagtigd, of wierden door dezelve met een beleg gedreigd. Het eerste was het lot van *Haarlem*; het ander hing *Alkmaar* boven 't hoofd, 't welk zich wel voor den Prinse verklaard, doch tot nog toe geweigerd hadt, bezetting te ontvangen. Om de Stad

te bezetten, werwaarts *Don* FREDERIK, Zoon van den Hertog VAN ALVA, eene aanzienlijke bende hadt afgevaardigd, hadt Zijne Doorluchtigheid bevel gegeeven aan Jonkheere JAKOB KABELJAAUW, om zich, met zijne benden, bij *Heiloo* en *Egmond* neer te slaan. Over eene dier benden voerde RUIKHAVER het bevel. Het naderen van den Spanjaard deedt KABELJAAUW insgelijks aanrukken, en voorts eischen om binnen gelaaten te worden. Eindelijk verkreeg hij verlof, om binnen de Stad te koomen, tot het houden van een mondgesprek met de Wethouderschap. Hopman RUIKHAVER verzelde hem, nevens eenige andere Bevelhebbers. Lang hadt men reeds getwist, over het al of niet binnen laaten van Staatsche Knegten, wanneer RUIKHAVER, door een schielijken uitval, het geding besliste. Bezeffende het gevaar, welk 'er thans in zamelen en draalen stak, borst hij gramstoorig uit: *'t Was thans geen tijd, om lang over een besluit te kaauwen: kort moest men antwoorden, aan of af.* Dit woord hadt klem bij den Burgemeester FLORIS VAN TEILINGEN. Verklaard hebbende, gezind te zijn om met den Prins en de Burgers te leeven en te sterven, treedt hij, verzeld van RUIKHAVER, ten Stadhuize af, door de zamengevloeide Burgers, en streeven zij te gader na de Friesche Poort, welke de Burgemeester liet open slaan, en voorts de Nassausche benden daar binnen trekken. Niet lang vertoefden 'er de Soldaaten. Met RUIKHAVER en andere Bevelhebbers aan het hoofd, snellen ze straks de Kennemerpoort uit, en verjaagen den vijand uit de Voorstad, daar dezelve reeds hadt post gevat. Eene voornaame oorzaak was aldus RUIKHAVER van de bezettinge, en wijders van het behoud van *Alkmaar*, voor deeze reize. Maar hoe groot moet niet de spijt, hoe grievende het hartenleed diens Vrijheidsvesaars geweest zijn, toen hij, zedert, met zijne bende elders heenen getrokken, ten tijde van het hervatte beleg door SONOY, Stadhouder van *Noordholland*, der Stad tot hulpe gezonden, van wegen het verlies van eenen Schans, niet konde doorbooren!

'T Kon niet uitblijven, of RUIKHAVER moest, om deeze en soortgelijke verrigtingen, zich den haat en de vervolgingen van den Hertog VAN ALVA op den halze laaden. 't Was in ge-

gevolge lijer van, dat reeds in de maand Maij des voorgaanden Jaars 1572, op uitdrukkelijk bevel des Hertogs, te *Amsterdam* was ingedaagd, om voorts zich voor den Raad der Beroerten te koomen verantwoorden, NIKOLAAS RUIKHAVER, nevens verscheiden andere Scheepsoversten en Bevelhebbers. Des lots, welk het hunne zou geworden zijn, bewust, indien zij zich daar gesteld hadden, wagtte zich RUIKHAVER, nevens de anderen, zorgvuldig om voor den Raad der Beroerten te verschijnen. 't Gevolg was, dat hij, nevens de overigen, gebannen, en met verbeurdverklaaring van goederen wierdt gestraft. De Verovering van het 's Hertogenbosscher Marktschip, daar wij boven van gewaagden, was een bedrijf, welk hun allen wierdt te last geleid; doch aan zommigen, en onder deeze wierdt RUIKHAVER bij naame genoemd, dat zij Kapiteins of medehelpers geweest waren op de Oorlogschepen, welke de Prins VAN ORANJE, onder bevel van zijnen broeder, Graave LODEWYK VAN NASSAU, te *Rochelle* hadt doen verzamelen, om de schepen en onderzaaten van zijne Majesteit, den Koning van *Spanje*, te overvallen en te beschadigen.

Verre van zijnen moed neder te slaan, deedt veeleer het gestreeken Banvonnis RUIKHAVERS ijver nog meer ontbranden. Voor den spijt, bij hem geleeden, in de teleurstelling om het Ontzet van *Alkmaar* te bevorderen, bezorgde hij zich, eerlang, eene rijklijke vergoeding. Bekend is de Scheepstrijd, in de maand September des Jaars 1573, tusschen de Noordhollandsche Vloot en die van den Spaanschen Admiraal, Graave VAN BOSSU, op de Zuiderzee voorgevallen. RUIKHAVER hadt, met eene bende Soldaaten, zich begeeven aan boord van den Staatschen Admiraal KORNELIS DIRKSZOON VAN MONNIKENDAM. Nevens eenige anderen hadt deeze de opgemelde Graaf aan boord geklampt. Met zeer korte, en naauwlijks noemenswaardige tusschenpoozen, duurde het gevegt achtentwintig uuren, en hadt BOSSU, op veertien of vijftien man na, al zijn volk verlooren, wanneer hij zich genoodzaakt vondt, in onderhandeling te treeden. Nevens den Admiraal KORNELIS DIRKSZOON en de Geweldigen Provoost JOACHIM NIEUWVINK, genoot RUIKHAVER de eere, dat de Graaf VAN BOSSU zich aan hem overgaf; bedingende, boven lijfsbehoudenis voor alle de

zij-

zijnen, voor zich zelven, daarenboven, eene graaflijke Gevangenis. Te grootmoedig van aart, te gevoelig voor de betoonde dapperheid, was onze Hopman, zo wel als de anderen, dan dat zij dit bedingst niet zouden inwilligen.

Hoe veel aandeels RUIKHAVER gehad hebbe, om den vijand op te houden, geduurende het beleg van *Leiden*, in den Jaare 1574, vinden wij niet opgetekend; dit wel, dat hij den ingezeetenen van *'s Graavenhage*, omtrent dien tijd, een zeer gewigtigen dienst deedt. Hij lag met zijn Vaandel aan de Geestbrug. *Don* LOUIS GAËTAN na het vlek zoekende door te dringen, trok hij denzelven te gemoet, en hieldt hem zo lang op, met schermutzelen, dat de Haagenaars den tijd hadden, met hunne meeste en kostbaarste tilbaare haave, na *Delft* te vlugten.

Dreigende was het gevaar, en bijkans wonderdaadig de ontkooming uit hetzelve, van onzen RUIKHAVER, in de maand November des straks genoemden jaars. Te weeten, Prins WILLEM DE I hadt thans aan zijne koorde een eedgespan binnen *Antwerpen*, om de Stad, thans bezet bij *Don* LOUIS DE REQUESENS, in zijne handen te leveren. MARTEN NEYEN, gezwooren Klerk en Griffier van de Rekenkamer, Vader van den vermaarden Pater JAN NEYEN, die, in den Jaare 1609, het Bestand tusschen *Spanje* en de Algemeene Staaten hielp bemiddelen, was aan 't hoofd der zamenverbondenen. In 't geheim des Ontwerps bevondt zich insgelijks Meester WILLEM MARTINI, Griffier der Stad. Het vertrouwen, welk zijne Doorluchtigheid in RUIKHAVER stelde, was de reden dat dezelve hem na *Antwerpen*, heimelijk, hadt gezonden, te gader met JOSUA VAN ALVERINGEN, *Heer van Hofweegen*, ten einde om, indien het plan gelukte, bekwaame aan- en uitvoerders bij de hand te hebben. Men weet, hoe de aanslag mislukte, en eenige handdaadigen, door pijn en folteringen, genoopt wierden tot de bekentenisse van den grooten aanhang van vreemdelingen, hier en daar, bij de burgers, in de Stad verschoolen, welke, zo dra men een open zag, tot de volvoeringe de hand zouden leenen. Om deeze uit te vosschen, ontving de Wethouderschap bevel tot eene algemeene huiszoeking, te beginnen aan die van de Wet, op dat 'er de Gemeente zich te minder aan belgen zoude.

MAR-

MARTINI, gelijk boven gezegd is, hoewel op hem, tot nog toe, geen vermoeden viel, wist van 't geheim der zamenzweeringe. Zelf hadt hij, ten zijnen huize, geherbergd, onzen RUIKHAVER, nevens den Heer VAN HOFWEEGEN. Het straks gemelde gebod was der Wethouderschap niet aangekondigd, of MARTINI spoedde zich na huis, om dit zijner huisvrouwe aan te kondigen, en bestelling te maaken tot verschuilinge van zijne veege Gasten. Geweldig ontzette, in 't eerst, van deeze maare Mevrouw MARTINI, door mededogen met haare landgenooten, als zijnde zij eene Hollandsche Vrouw, dogter van den Heere VAN KALSLAGEN. Ylings wederom moed scheppende, rukt de kloekmoedige Vrouw eenen Kastafel open, de papieren, welke haar man daar in bewaarde, 'er uit, en werpt die in eene kist daar onder. Straks beveelt ze RUIKHAVER en HOFWEEGEN zich in de Kas te begeeven. 't Werk was naauwlijks verrigt, of de huiszoekers koomen binnen treeden. Na het ruigste doorzien, en geen vermoeden omtrent de Tafelkas te hebben opgevat, treeden ze met MARTINI in overleg, wegens het doen eener Afkondiginge ter uitlokkinge van aanbrengers der eedverwanten, door de belofte van groote beloonlngen. De boven genoemde Tafel, welke RUIKHAVER en HOFWEEGEN verbergde, diende tot Leezenaar om het Ontwerp te stellen; en wierden zij bij naamen daar in genoemd. „ Men „ peinze nu," schrijft HOOFT, „ hoe hun te moede moght „ zijn, dien 't minste gewagh van reppen, kuchen, oft niezen, een' doodtsnik was, en hoe wijdt dusdanigh bestaan „ alle soorten van aanslaaghen, in akelijkheit en gevaar te boo„ ven gaat."

Een gruwelijk bedrijf, uit diepgaanden angst gebooren, ware bijkans het gevolg geweest van deeze zonderlinge behoudenisse. Nevens de twee anderen, hadt ook de genoemde MARTEN NEYEN in 't huis des Griffiers eene schuilplaats gezogt, en in een gat van den Schoorsteen die gevonden. De huiszoekers waren niet vertrokken, en RUIKHAVER met HOFWEEGEN uit hunne opsluiting gekroopen, of ze traden in overleg, met eene zagte stemme, wat men met NEYEN zou beginnen. Te laage gedagten hadden ze van zijne kloekmoedigheid, dan dat ze hem 't verbergen van zijnen angst vertrouwden, en

en dat hij, ter pijniginge gebragt, zijne medestanders niet zou tugtbaar maaken. Naa lang beraad, viel het schrikwekkend besluit, MARTEN NEYER in een Kelder te doen daalen, aldaar af te maaken, en onder de aarde te stoppen. Met een vordert men den elendigen uit den Schoorsteen, en biedt hem veiliger schuilhoek aan. Doch deeze weigert zich derwaarts te begeeven; voor reden geevende, dat hij hun opzet wist, als die hun gesprek beluisterd hadt. Tevens spreekt hij Mannentaal, en verzekert hun van zijne en zijner vrienden veiligheid, indien ze hem slegts, in vermomd gewaat, bezorgden in het huis van zekeren Broodbakker, welken hij noemde. Dit hadt klem, en deedt het boos ontwerp ter zijde stellen.

Het laatste bedrijf van RUIKHAVER, behalven dat hij, in de Jaaren 1575 en 1576, zo lang hem doenlijk was, *Zierikzee* hadt helpen verdeedigen, was zijn aanslag op *Amsterdam*, in den Jaare 1577. Te gader met den Kolonel HERMAN HELLING voerde hij daar over het hoofdbewind. Het beloop en de uitslag diens voorvals is uit de Geschiedenissen dier Stad bekend. Wat RUIKHAVER betreft, tekenen wij hier alleenlijk aan, dat, bij 't keeren van den kans ten nadeele des toelegs, hij geweeken zijnde in zeker huis, op de hoogte van de Oude Haarlemmer Sluis, aldaar betrapt wierdt door zekeren iemand, welke hem een bijzonderen haat toedroeg, en straks daar op, niettegenstaande hem groot losgeld wierdt aangebooden, den Hopman, in koelen bloede, vermoordde.

Zie BOR en HOOFT.

RUIL, (ALBERT) Pensionaris van *Haarlem*, was een der zes Staatsleden, welke, door Prins WILLEM DEN II, op eene wederregtelijke wijze, in verzekering genomen, en vervolgens na den Kerker van Staat, het Slot *Loevestein*, wierden overgevoerd. De vijf overigen waren JAKOB DE WITT, Burgemeester van *Dordrecht*, Vader van JAN en KORNELIS DE WITT; JAN DE WAAL, Burgemeester van *Haarlem*; JAN DUIST VAN VOORHOUT, Burgemeester van *Delft*; NANNING KEIZER, Pensionaris van *Hoorn*; en NIKOLAAS STELLINGWERF, Pensionaris

naris van *Medenblik.* De Heer RUIL, even als zijne lotgenooten, wierdt, eerlang, in vrijheid herfteld, mids doende afftand van zijn Ampt. Niet lang evenwel bleef hij buiten bediening. De Stadhouder hadt naauwlijks den geest gegeeven, of de Heer RUIL wierdt, binnen weinige dagen, herfteld in zijne bediening, en voorts ook in zijne eere, door eene Verklaaring van etlijke Steden, naderhand bekragtigd door een wettig Staatsbefluit, bij welke alle de zes gekerkerd geweest zijnde Heeren erkend wierden voor getrouwe liefhebbers des Vaderlands, die, in allen opzigte, voldaan hadden aan de inzigten en befluiten der Steden, uit naam van welke zij ter hooge Staatsvergaderinge, of in andere Kollegien, waren afgevaardigd.

Zie AITZEMA en *Refolutien van Holland.*

RUISCH, (FREDRIK) een beroemd Ontleedkundige van de voorgaande en de tegenwoordige Eeuwe, wierdt gebooren in *'s Graavenhage*, op den drieëntwintigften Maart des Jaars 1638. Zijn Vader was HENRIK RUISCH, doch vinden wij van deszelfs bedrijf of karakter geen onderfcheidenlijk berigt. Eerst leide hij de gronden der Taalkennisfe in zijne geboorteplaats, en vertrok voorts na *Leiden*, om 'er zich in de Ontleed- en Geneeskunde te oeffenen. Hij hadt, in die weetenfchappen, tot Leermeester den geleerden Amfterdammer JOANNES VAN HORNE. Daarenboven maakte hij hier eenen aanvang van de beoeffeninge der Kruidkunde, in welke hij, zedert, zeer uitfteekende vorderingen maakte. Het Hoogefchool te *Franeker* telde thans, onder zijne Hoogleeraars, mannen van wijdklinkende vermaardheid, in die weetenfchappen, tot welke de jonge en vlijtige RUISCH zich bovenal benaarftigde. Door hunnen roem gelokt, begaf hij zich na dat Hoogefchool, en beklom 'er, eerlang, den trap van Dokter in de Geneeskunde.

Voorzien van een rijken voorraad van de vereischte kundigheden, keerde hij nu te rug na zijne geboorteplaats, om 'er de kunst te oeffenen. Behalven andere naafpooringen, tot welke hij, van zijn werkdaadig beroep, den tijd konde uitfpaaren,

ten, hieldt thans voornaamlijk zijne aandagt bezig, het verder voortzetten van eene ontdekkinge, van welke hij, nog Student te *Leiden* zijnde, de eerste blijken meende bespeurd te hebben. Ik heb het oog op de Klapvliesjes, in de Wei- en Melkvaten van alle Lichaamen, zo van dieren als menschen. Eene herhaalde ontleeding van allerlei doode lichaamen bevestigde hem, langs zo meer, in zijn gevoelen, en wierdt hij, eerlang, van deszelfs gegrondheid zo volkomen overtuigd, dat hij, in eene Verhandeling, in de Latijnsche taal geschreeven, zijne Ontdekking aan de geleerde waereld mededeelde. De titel der Verhandelinge is *Dilucidatio Valvularum in Vasis lymphaticis en lacteis.* Dit viel voor in den Jaare 1665.

Geen kleinen lof behaalde RUISCH met deeze ontdekking, en de wijze, op welke hij zijn gevoelen voordroeg. De Bezorgers van het Doorluchtig School, te *Amsterdam* wierden 'er door bewoogen, om hem tot Hoogleeraar in de Ontleed- en Heelkunde te beroepen, 's jaars naa dat hij zijne Verhandeling hadt in 't licht gegeeven. RUISCH bereikte thans weinig meer dan den ouderdom van achtëntwintig jaaren. Naa den aanleg van den *Hortus Medicus*, of Artzenijhof, in de Plantaadje, wierdt hem, twintig jaaren laater, ook het onderwijs in de Kruidkunde opgedraagen. Over die weetenschap hieldt hij, in gemelden Hof, des Zomers, lessen. Eene naamlijst der zeldzaamste gewassen, aldaar voorhanden, in het Nederduitsch, opgesteld door JOHANNES COMMELIN, wierdt door hem, nevens eenen FRANS KIGGÊLAAR, in 't Latijn vertaald.

Intusschen bleef, bij aanhoudendheid, de Ontleedkunde zijne meest geliefde weetenschap. Om zijne bedreevenheid in dezelve verder voort te zetten, hadt hij, te *Amsterdam*, overvloedige gelegenheid. De Lijken van misdaadigen, die met den dood gestraft waren, en van allerlei soort van Kranken, die in het Gasthuis overleeden, wierden, zo dikmaals hij dezelve verlangde, ten zijnen huize bezorgd. Daarenboven, om de kennis van het dierlijk maakzel nog verder uit te breiden, ontleedde hij, van tijd tot tijd, honden, kalvers, koeien, ossen, paerden, schaapen en andere dieren. Den dag besteedde hij aan 't bezoeken van Kranken, die, in menigte, hem voor hunne Ziekbedden riepen; den vroegen morgenstond,

zom-

zomtijds een gedeelte van den nacht wijdde hij aan het open snijden, doorwroeten en bezigtigen van Lijken.

De Heer RUISCH bezat de kunst, hem bijzonder eigen, om, door zekere bereiding, de Lijken in staat te stellen, eene reeks van jaaren te kunnen bewaard worden. Zij hadden het voorkoomen, op het eerste aanzien, alsof ze nog leefden en in een zagten slaap lagen. De Heeren DE BILS en VAN DER WIEL hadden, inderdaad, hier toe den weg gebaand, en onzen Ontleedkundige, met hunne waarneemingen, voorgelicht. Doch, met dit alles, kan de eere van verdere voortzettinge der kunst, aan den Heere RUISCH, niet betwist worden. Daarenboven wist onze Hoogleeraar een middel, om, in de Lijken, den loop der vogten in menschlijke lichaamen, op eene zigtbaare wijze aan het oog te vertoonen. Ten dien einde bragt hij, door inspuiting, eene zekere stoffe, van en met wasch zamengesteld en bereid, in de kleinste buisjes en vaatjes, en deedt alzo dezelve zeer duidelijk en onderscheidenlijk zigtbaar worden. Van de Heeren DE GRAAF en SWAMMERDAM, zijne boezemvrienden, hadt hij deeze kunst geleerd, doch, vervolgens, door eigen oeffening, dezelve tot grooter volkomenheid gebragt. Behalven dit alles, ontdekte de Heer RUISCH, door onvermoeid ontleeden van menschlijke lichaamen, veelerhande bijzonderheden, en plaatste dezelve in een klaarder licht, die voorheen of geheel onbekend geweest waren, of aangaande welke men slegts eenige algemeene vermoedens hadt gevoed.

Onder zo veele werkzaamheden behieldt de Heer RUISCH een zeer sterk gestel, en hadt het geluk, bij het genot zijner zintuigen, op te klimmen tot eenen hoogen ouderdom. Hij overleedt op den twintigsten Februarij des Jaars 1731, oud, op ééne maand na, drieënnegentig jaaren. De Heer RUISCH, gedunrende zijnen lang uitgerekten leeftijd, gelegenheid gehad hebbende tot het doen van veelerhande verzamelingen, hadt, met voordeel, daar van gebruik gemaakt. Onder anderen voorraad van allerlei toebereidingen van onderscheidene gedeelten des menschlijken lichaams, bezat hij eene Verzameling van ongeboorene vrugtjes, genoegzaam van het eerste oogenblik der ontvankenisse, tot op het tijdstip als zij, voor de geboorte, zijn rijp geworden. De eerste evenaarden, in grootte,

bijkans eenen Zandkorrel. In den voortgang en opklimming deezer vrugtjes, vertoont zich de allengskens toeneemende vordering in wasdom. In de kleinste ziet men slegts een ruuw en ongevormd klompje. Vervolgens vertoonen zich, ter plaatze, alwaar de armen en beenen zitten, kleine hoogten of uitsteekken, die zich, ongevoelig, ontwikkelende, ten langen laatste de schouders, armen, handen, kuiten, beenen en voeten vertoonen. Czaar PETER DE GROOTE kogt, van onzen Hoogleeraar, deeze verzameling, en voerde dezelve na *Petersburg*.

Kort naadat de Heer RUISCH zich in *'s Hage* hadt neergezet, was hij aldaar in den echt getreeden met MARIA POST, dogter van PIETER POST, Bouwmeester van wijlen FREDRIK HENRIK, *Prinse van Oranje*. Bij deeze Vrouw verwekte hij éénen Zoon en verscheiden dogters. Van eene derzelven zullen wij, beneden, op een afzonderlijk Artikel, gewag maaken. De Zoon, HENRIK genaamd, beoeffende, even als zijn Vader, de Geneeskunde, te *Amsterdam*, doch was bijzonderlijk in de Kruidkunde en in de Natuurlijke Historie zeer bedreeven. Hij bezorgde eene nieuwe en vermeerderde uitgave van JONSTONS *Historie der Dieren*. Van veel diensts was hij zijnen grijs wordenden Vader, in deszelfs onderscheidene werkzaamheden; doch was, van eenen anderen kant, den Grijzaart tot smarte, dewijl hij zijne natuurlijke en verkreegene begaafdhen van den Geest door een ongeregeld gedrag bezoedelde. Merkelijk, intusschen, wierdt dit leed verzagt, door zijne jongste dogter, die ongehuwd bleef, en haaren Vader overleefde. Met eenen smaak, ongewoon in haare sexe, voor de Ontleedkunde begaafd, was zij haaren Vader, in deszelfs klimmenden leeftijd, van ongemeenen dienst in deszelfs arbeid en toebereidingen. Volmaakt kende zij alle de deelen des menschlijken lichaams, en verstondt, boven dien, de kunst, welke zij van haaren Vader hadt geleerd, om niet alleen de onderscheidene plantgewassen, maar ook de doode menschlijke lichaamen voor het bederf te bewaaren. Voorts heeft de Heer RUISCH verscheiden Ontleedkundige Werken naagelaaten, die bij de Kenners in eere en hoogagting gehouden worden.

Zie *Historia Vitæ et Meritorum* FREDERICI RUISCH, *Auctore* JOANNE FREDERICO SCHREIBERO.

RUISCH,

RUISCH, (HENRIK) gebooren te *Amersfoort*, zonder dat, egter, 's Mans geboorte- of sterfjaar ons gebleeken is. Hij was een man van adelijke afkomste, Ridder van de *Orde van Jeruzalem*, en Kommandeur te *Ingen*. Hem gaat de naam naa, van een groot voorstander en weldaadig beschermer geweest te zijn van Geleerdheid en Geleerden. Zommigen zijn van meeninge, dat hij de Vader geweest is van den Hoogleeraar FREDERIK RUISCH, in het naastvoorgaande Artikel vermeld. Een Glasraam, door hem aan de St. Joriskerk, in zijne Geboortestad, vereerd, heeft langen tijd 's Mans naagedagtenis bewaard. Onder 't schilderstuk las men den kreupelen regel, die, naar de meening des makers, voor een vaers moest te scheep koomen.

Donum Henrici Ruysch, Commandatoris in Ingen.

Zie HOOGSTRATEN.

RUISCH, (RACHEL) dogter van den boven vermelden Amsterdamschen Hoogleeraar FREDERIK RUISCH, zedert haar huwelijk met den Kunstschilder JURRIAAN POOL, gemeenlijk RACHEL RUISCH POOL genaamd, kwam te *Amsterdam* ter waereld, in den Jaare 1664. Eene aangeboorene zucht tot de teken- en schilderkunst, die, in haar, zich al vroeg openbaarde, bewoog haaren Vader, deezer neiginge bot te vieren. De vermaarde Bloem- en Fruitschilder GUILLELMO VAN AALST wierdt haar Leermeester. Haare ongemeene vorderingen, in dit vak der kunst, bezorgden haar zo wijdklinkende vermaardheid, dat zij, in den Jaare 1708, bevorderd wierdt tot Hofschilderesse van den Keurvorst van den *Paltz*. Dit niettegenstaande hieldt zij haar vast verblijf te *Amsterdam*, en overleedt aldaar, in den Jaare 1750, het zesëntachtigste van haaren ouderdom. Zij was getrouwd geweest, gelijk wij boven aanmerkten, met JURRIAAN POOL. Deeze, insgelijks een Amsterdammer, was in het Burger-Weeshuis opgevoed, en een Pourtraitschilder van veel vermaardheid. In het zo genoemde Cas-Comptoir, agter de Regenten-Kamer, in het gemelde

Huis, hangt een schilderstukje door hem uitgevoerd, en voorts aan het Weeshuis ten geschenke gegeeven. Ter gedagtenisse zijner Opvoedinge, heeft hij, in het Schilderij, zich zelven, in zijne Weeskleeding, afgebeeld.

Zie VAN GOOL, *Nieuwe Schouwburg.*

RUISDAAL, (JAKOB) gebooren te *Haarlem*, in het voorste gedeelte der jongstvoorgaande Eeuwe, hoewel, oorspronklijk, tot de beoeffeninge der Geneeskunde bestemd, wierdt, egter, door de drift der natuure genoopt, een bekwaam Schilder. Zijn Vader, hoewel een handwerksman, als die zich geneerde met het maaken van Lijsten van Ebbenhout, in zijnen leeftijd van algemeen gebruik, zo tot randen van schilderijen als tot andere oogmerken, schijnt, nogthans, een Man van eenige middelen geweest te zijn. Althans zondt hij zijnen Zoon JAKOB op 't Latijnsche School, met oogmerk, zo als boven is gezegd, om hem zich op de Geneeskunde te doen toeleggen. Hij voldeedt, in zo verre, aan dit oogmerk, dat hij, eerlang, bekwaam wierdt geoordeeld, de kunst te mogen oeffenen. Om daar mede zijn voordeel te doen, zette hij zich neder te *Amsterdam*. Nevens de Genees- schijnt hij ook de Heelkunde gepaard te hebben. Immers vindt men wegens hem aangetekend, dat hij verscheiden heelkundige bewerkingen, met lof en een goeden uitslag, heeft verrigt.

Intusschen, zo als boven is aangekondigd, was de Schilderkunde bij hem eene kragtig werkende natuurdrift. Daar aan besteedde hij al den tijd, welke hem, van zijne hoofdbezigheid, overschoot. Zelf schijnt hij, in 't laatste tijdperk zijns leevens, welk hij in zijne Geboortestad heeft gesleeten, daar van zijn hoofdbedrijf gemaakt te hebben. Gelijk de meeste Schilders, zo hadt ook RUISDAAL eenen smaak, hem bijzonder eigen. Deeze viel op het schilderen van Landgezigten, zo in- als buitenlandsche, vooral de zulke, in welke hij loopende, ruischende of nederstortende wateren wist te brengen. Dus wist hij een voorkoomen, als of het leeven hadde, te geeven aan water, al schuimende en bruischende, van den

eenen

eenen rots op den anderen nederstortende. Het zelfde voorkoomen gaf hij aan de onstuimige Zee, klotzende tegen klippen en duinen, of onder de gedaante van zo genaamde brandinge. Onze Schilder- en Geneesheer overleedt te *Haarlem*, in den Jaare 1681. Hij is nooit getrouwd geweest. Een Vaderlievend hart, en dus, althans in zo verre, een lofwaardig karakter, moet hij bezeeten hebben, indien 't waarheid zij, 't geen van hem verhaald wordt, te weeten, dat hij zich de geneugten van 't gehuwde leeven ontzeide, alleen met oogmerk, om daar door te meer hulpe te kunnen bieden aan zijnen ouden Vader, wiens tijdlijke zaaken, in den klimmende Ouderdom, minder gunstig stonden.

RUISDAAL, (SALOMON) broeder van den zo even gemelden, was, even als deeze, een kunstig Schilder van Landschappen. Niet de eenige bekwaamheid, nogthans, was deeze, door welke hij eenen naam verworf. Hooger klom zijne vermaardheid, door zekere uitvinding, om dat dezelve, in zijnen leeftijd, minder algemeen was. Hij hadt, naamelijk, het geheim ontdekt, om allerlei soort van Marmer zodanig naa te bootzen, dat zeer weinigen in staat waren, het naagemaakte van het natuurlijke te onderscheiden. Daar toe diende hem eene zekere gemengde stoffe, welke hij, terwijl zij nog week was, met verschillende kleuren, in allerhande vormen wist te kneeden. Veel gelds won hij, in 't eerst, met deeze ontdekking, tot dat het bekend wierdt, dat de Kunstenaar onechte waar verkogt. Hij overleedt, vóór zijnen boven genoemden broeder, in den Jaare 1670.

RUITER, (ENGEL DE) naar de Ridderlijke waardigheid, die hij bekleedde, *Jonker*-ENGEL gebijnaamd, was de Zoon van den grooten Admiraal, van welken wij beneden zullen spreeken; verwekt, in deszelfs tweeden echt, met KORNELIA ENGELSDOGTER, van *Vlissingen*, en gebooren op den tweeden Maij des Jaars 1649. Zo ras hij eenige gronden eener beschaafde Opvoedinge geleid hadt, en eenigzins in staat was, om op zich zelven te kunnen agt geeven, koos hij den Zeedienst. Zijnen eersten togt deedt hij, onder zijns Vaders oog

en op deszelfs schip, na de Middellandsche Zee. Den ouderdom van vijftien jaaren hadt hij toen nog niet bereikt. In 't daar aan volgende jaar, zich bevindende aan de kust van *Guinée*, verkreeg hij een Vaandel, onder de Zee-Soldaaten. Zijn Vader, in den Jaare 1666, eenige persoonen benoemd hebbende, om den Hertog D'AUMONT, te *Boulogne*, te gaan begroeten, stelde onder dit getal zijnen Zoon ENGEL. Uit agtinge voor den Admiraal, wierdt hij met groote minnelijkheid ontvangen, en overdeftig onthaald. In zijn achttiende jaar klom hij op tot den rang van Kapitein-Lieutenant, op het Schip van VAN DER ZAAN, en wierdt 's jaars daar aan met een Schip begiftigd. In de hoedanigheid van Kapitein deedt hij, daar mede, eenen togt na *Engeland*, om den Heer MEERMAN, Gezant van H. H. Mogenden, af te haalen. Hier ontmoette hij, ten Hove, eene zeer heusche bejegening, en wierdt 'er, daarenboven, tot Ridder geslagen. In den Jaare 1672 voerde *Jonkheer* ENGEL het bevel over een Schip, onder zijns Vaders Smaldeel, in den befaamden Zeeslag, voor *Soulsbaai*, tegen de vereenigde Fransche en Engelsche Vloot. Uitsteekende proeven van dapperheid vertoonde hij hier, in zijn gevegt tegen een zwaar Engelsch Oorlogschip. Behalven eenige grondschooten, en merkelijke schade aan zijn Geschut, mitsgaders Masten en Touwerk, ontving hij, in zijn eigen lichaam, eene zwaare kwetzuure, door eenen Splinter, welke hem tegen den borst vloog, en verscheiden dagen het adem haalen merkelijk belemmerde. Sedert zijnde opgeklommen tot den rang van Schout bij nacht, liep hij met negen Schepen in Zee, om in het Kanaal te kruizen. Merkelijke onrust en bekommering verwekte hij hier mede op de Fransche Kust. Ten tijde als *Jonkheer* ENGEL DE RUITER, in den Jaare 1668, in *Engeland*, tot Ridder was geslagen, hadt hij deswegen geen schriftelijk betoog ontvangen. Dit bekwam hij, naa het sluiten van den Vrede, in eenen open brief, staatelijk bezegeld, waar in, tevens, aan de verdiensten van zijnen Vader een treffelijk getuigenis wierdt gegeeven. 't Is bekend, hoe de Koning van *Spanje*, ten tijde als de Heer MICHIEL DE RUITER zijnen laatsten en voor hem doodelijken Zeeslag hieldt, denzelven tot Hertog hadt verkooren, met een jaarlijksch inkoo-

koomen van tweeduizend Dukaaten. De tijding van het sneuvelen des Helds bekoomen hebbende, wilde zijne Majesteit dat de titel, nevens de wedde, zoude overgaan op den Zoon en deszelfs naageslagt, zo wel in de Vrouwelijke als Manlijke Linie. *Jonkheer* ENGEL aanvaardde de gunst, begeerende alleenlijk, uit zedigheid, dat de titel van *Hertog* in dien van *Baron* mogt veranderd worden. Bij deezen eeretitel, kwam, naa weinige jaaren, de opdragt van eenen hooger Zeerang in zijn Vaderland. Zo wel uit aanmerking van 's Mans eigen verdiensten, als om in hem de gedagtenis van zijnen Vader te vereeren, besllooten 's Lands Staaten hem te bevorderen tot den rang van Vice-Admiraal van *Holland* en *Westfriesland*. Hij ontving daar van de aanstelling op den negentienden October des Jaars 1678, onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. *Jonkheer* ENGEL overleedt, weinige jaaren daar naa, ongehuwd. Thans behaagde het den Koning van *Spanje*, uit zonderlinge gunst, den titel van Baron, nevens de jaarlijksche inkomst van de boven genoemde somme, te schenken aan eenen Zoone van den Heere JOHAN DE WITTE, Kapitein van eene Kompagnie Zee-Soldaaten, gehuwd aan eene Zuster van *Jonkheere* ENGEL; welke Neef den naam van MICHIEL DE WITTE DE RUITER hadt aangenomen. Niet lang, nogthans, hadt deeze het genot der Koninklijke goedgunstigheid, alzo hij, in den Jaare 1683, in eene schipbreuk van een van 's Lands Schepen, verongelukte.

Zie GERARD BRANDT, *Leven van den Admiraal* M. A. DE RUITER.

RUITER, (HERMAN DE) 's Hertogenbosschenaar, van bedrijf een Ossenkooper, en dus niet opgeleid tot het aanvallen en bemagtigen van Sterkten en Kasteelen, staat, nogthans, in 's Lands Historiebladeren bekend, om eene daad, die meenig een, in den krijg opgebragt en grijs geworden, niet zou bestaan hebben, en hem een onvergankelijke vermaardheid heeft verworven. Bekend is de legging van het Slot *Loevestein*, aan 't einde van den *Bommelerwaart*, ter plaatze alwaar de

Maas en de *Waal* zamenloopen, tegen over *Woudrichem* en *Gorichem*, en alzo zeer gelegen om dien oord te bestrijken. HERMAN DE RUITER, den Prinse VAN ORANJE toegedaan, en kennende de aangelegenheid der Sterkte, voor den bezitter, om in den omtrek den meester te speelen, kreeg, in 't laatst van den Jaare 1570, den inval om dezelve voor zijne Doorluchtigheid te verzekeren. Niet door openbaar geweld, want hier toe was zijn vermogen te gering, maar door list moest het stuk volvoerd worden. Aan den Graave VAN DEN BERGE, 's Prinsen Zwager, deelt hij zijn ontwerp mede. Van deezen daar toe verlof bekoomen hebbende, met toezegging van hulpe, indien hij gelukkig slaagde, onderneemt en volvoert hij het veel gewaagd bedrijf, op de volgende wijze. Verzeld van drie andere stoute gasten, begeeft hij zich na het Slot, gedooken in een Monnikskap, en verzoekt binnen gelaaten te worden, onder voorgeeven van eene boodschap aan den Slotvoogd. Hij was 'er naauwlijks binnen, of hij maakt den Bevelhebber der Sterkte af, en verzoekt voorts, op een gegeeven teken, aan Graave VAN DEN BERGE om hulp; die, egter, door de Vorst en het hooge bovenwater ('t was in de maand November) verhinderd wierdt, hem dezelve toe te schikken. Den dapperen DE RUITER ontzinkt daarom de moed niet. Voorziende dat men hem wel haast de bemagtiging zoude zoeken te betwisten, en hebbende, in allerijl, vierëntwintig man bij een gekreegen, slaat hij aan het versterken van het Slot, zo goed hem doenlijk was. Het gerugt van zo stout eene daad vloog wel haast na *'s Hertogenbosch*, van waar de Hertog VAN ALVA den Spaanschen Hopman LORENZO PEREA derwaarts zondt, met driehonderd Spanjaarden, nevens eenige arbeiders uit *Gorichem* en *Woudrichem*, om het Slot te herneemen. De Spanjaard, vreemd vindende dat men hem durfde afwagten, eischte het Slot op; doch barsch bescheid bekoomen hebbende, doet hij 'er 't grof geschut op speelen. Thans roept DE RUITER zijne lotgenooten te hoop, en boezemt hun, met klem van woorden, zulk eenen geest van onverzaagdheid in, dat zij, van een schandelijken dood of het loflijk sterven onder de wapenen, 't laatste voor de keur namen, nevens een opzet om zich tot den laatsten droppel bloeds te verdeedigen. Onder



HERMAN DE RUITER'S STOUTE DAAD OP LOEVESTEIN.

der dit alles beaarden zich de Spanjaards, langs Ladders, eenen weg over de Graften, en beklommen de Vesten, terwijl die van binnen bezig waren om de breuk te heelen. Een schroomlijk bloedbad ontftondt 'er nu binnen de Sterkte, en fneuvelde 'er menig man, zo aan de eene als andere zijde. Eéne zorge hadt nu DE RUITER; 't was om zijn leeven ten duurften te verkoopen. Dies begeeft hij zich in een Binnenvertrek, hebbende den grond vooraf beftrooid met busfekruid, en flingerende zijn Slagzwaard met beide vuisten, wederftaat hij alleen den geheelen aanval, en doet 'er meenig eenen door zijne kloekheid en fterkte fneeven. Eindelijk voor de overmagt moetende bukken, fteekt hij den brand in het Buspoeder, en doet zich zelven en zijne tegenftreevers, met éénen flag, in de lucht vliegen. Hoewel niet vrij te fpreeken van onbezonnenheid, eerlijker behandeling, nogthans, dan hem bejegende, hadt DE RUITER door dit bedrijf verdiend. De Spanjaards, zijn hoofd van onder den hoop geknotte lichaamen en verfcheurde ledemaaten hebbende doen opzoeken, deeden het, te '*s Hertogenbosch*, aan den Galg fpijkeren. De Hertog VAN ALVA, naamelijk, 's Prinfen aanhangers niet hooger aanziende dan voor een hoop muitemaakers, wilde dezelven geen Krijgsregt doen wedervaaren.

Zie BOR en HOOFT.

RUITER. (MICHIEL ADRIAANSZOON DE) Verhefte zich immer iemand, door eigen verdienften, uit het ftof tot den hoogften trap van luister en vermaardheid, die, beftaanbaar met zijn karakter van Burger of Ingezeeten, in een Gemeenebest kan bereikt worden, 't is de Held van onvergankelijken naame, wien wij thans ons hebben nedergezet, een Artikel van voegzaame uitgeftrektheid toe te wijden. De Vader van onzen Zeeheld, ADRIAAN MICHIELSZOON genaamd, was Bierdraager te *Vlisfingen*, de naam zijner Moeder, gebooren te *Middelburg*, ALIDA JANS DE RUITER, naar men wil, dus gebijnaamd, om dat haar Vader den Lande, in die hoedanigheid, gediend hadt. Hun huwelijk viel voor op den twintigften Maart des Jaars

 1601,

1601, en wierden in hetzelve vijf Zoonen en zes Dogters verwekt. De vierde Zoon was onze MICHIEL, deezen naam ontleenende van zijnen Vaderlijken Grootvader, dien van DE RUITER van zijne Moeder, welke hem op den vierëntwintigsten Maart des Jaars 1607 ter waereld bragt.

Niets merkwaardigs levert zijne vroege kindsheid uit, dan verscheiden staalen van dus genaamde stoutheid en onbezonnenheid. Op zijn tiende jaar, terwijl aan den hoogen Kerktoren te *Vlissingen* iets vermaakt wierdt, klom hij op tot den ronden Kloot der Spitze, en daalde onbezeerd na beneden, hoewel de werklieden, intusschen, den Ladder hadden weggenomen. De Meester, bij welken hij ten schoole was gezonden, met hem geenen raad weetende, zondt MICHIEL aan zijne Ouderen thuis. Altoos liep hij bij de Straat, zijne makkers aanspoorende tot vegten, en daar in zich als aanvoerder gedraagende. Eindelijk bestelde men hem in eene Lijnbaane der Heeren KORNELIS en ADRIAAN LAMPSENS, alwaar hij zes stuivers ter weeke trok; meer nogthans uit gunst, dan uit verdienste: want, door zijne baldaadigheid, wierdt men hem ook hier wel dra moede, en ontzeide hem de Lijnbaan. Zo jong als hij was, vonden dan de Ouders zich genoodzaakt, hunnen MICHIEL ter Zee te zenden.

Als Hoog-Bootsmans jonge deedt hij zijne eersten togt, in den Jaare 1618. Nu was hij in zijn element, stil en leerzaam, en altoos aandagtig op zijn werk. Thans maakte hij kennis met eenen geweezen Negerslaaf, zedert gedoopt met den naam van JAN KOMPANY, dien wij elders in beter staat zullen aantreffen. Drie jaaren daar naa diende DE RUITER als Konstapel, in het Land van *Kleef*, onder Prins MAURITS. Om *Bergen op den Zoom* tegen de Spanjaards te dekken, rukte hij, met ander volk, daar binnen, en deedt, met een paerd, welk hij gekogt hadt, meenig' moedigen uitval. Om zijne dapperheid wierdt hij nu, hoewel slegts vijftien jaaren oud, op Mans soldij gesteld. Nog in het zelfde jaar ging hij wederom ter Zee. Op eenen der volgende togten, ontving hij, in 't oversspringen op een vijandlijk schip, met eene halve piek, eene wonde in zijn hoofd, de eerste, en ook de eenige wonde, meent men, die hij zijn leeven lang, behalven de laatste, bekoomen heeft. Op een anderen togt wierdt het schip, waar op hij voor Matroos

voer,

voer, genomen, en moest hij, met eenigen zijner makkeren, te voet, en zomtijds zijnen nooddruft bedelende, door *Frankrijk* na het Vaderland wederkeeren.

Sints dien tijd voer DE RUITER, etlijke jaaren, meest ter Koopvaardij, als gemeen matroos, in dienst van de Heeren LAMPSENS; oeffenende zich, intusschen, in alle de noodige kundigheden, die een bekwaamen Zeeman vormen. Dit deedt hem, eerlang, tot den rang van Stuurman opklimmen, terwijl hij zich, inmiddels, in den Jaare 1631, in den echt hadt begeeven met MARIA VELTERS; doch die hem, tien maanden daar naa, nevens 't kind, welk zij gebaard hadt, door den dood ontviel. Hij hertrouwde, zedert, met KORNELIA ENGELS, in den Jaare 1636, en verwekte, in een veertienjaarigen echt met dezelve, onder andere, den boven vermelden Jonkheer ENGEL DE RUITER. In den tusschentijd hadt hij togten gedaan na verscheiden waereldoorden, onder andere na *Groenland*, en na de Straat *le Maire*, aan den Zuidhoek van *Amerika*. 's Jaars naa zijne laatstgemelde huwelijksverbintenis, aanvaardde DE RUITER het bevel over een Kaaperschip, en maakte eenige prijzen. Van 's Mans bedrijven, geduurende de Jaaren 1638 en 1639, vinden wij geen bescheid, maar wel, dat hij, in den Jaare 1640, als Schipper, in dienst van de Heeren LAMPSENS, eene reize deedt na *Brasilie*, en eene tweede in 't volgende jaar, wanneer hij tevens eenen uitstap deedt na eenige Westindische Eilanden. Zo veel ervarenheids hadt hij nu reeds in de Zeevaartkunde opgedaan, dat hij verscheiden misslagen in de Zeekaarten verbeterde.

Van den tweeden togt was DE RUITER naauwlijks te rug gekeerd, of hem wierdt een aanzienlijker post opgedraagen. 's Lands Staaten naamelijk besloooten hebbende, ingevolge eens Verdrags met den nieuwen Koning van *Portugal*, eene Vloot van vijftien Schepen af te vaardigen, stelden niet alleen DE RUITER als Kapitein op een van dezelven, maar benoemden hem ook tot Schout bij nacht, op het Schip *de Haaze*. In Augustus liep de Vloot in Zee. Op de hoogte van Kaap *Vincent* ontmoetten ze den vijand, en wierden met hem handgemeen. Hoewel niet ongelukkig, beter, nogthans, zou dit gevegt zijn uitgevallen, indien alle de Kapiteinen zich als DE

RUI-

RUITER even dapper gekweeten hadden. Nevens anderen ontving hij, van den Koning, ten gefchenke, een Gouden Gedenkpenning, hangende aan een Keten van het zelfde metaal, ter waarde van tweehonderdvijftig guldens. Nog vóór het einde des jaars kwam hij te *Vlisfingen* te rug.

Om welke reden DE RUITER thans 's Lands dienst verliet, vinden wij niet vermeld. Zeker is het, dat hij vervolgens, wederom als Koopvaardijfchipper, in dienst tradt van zijne oude Meesters, de Heeren LAMPSENS, en, in het tijdverloop van het Jaar 1643 tot in den Jaare 1651, eene reeks van togten deedt na verfchillende gewesten des aardbodems, in *Europa*, *Afrika* en *Amerika*. Op eenen dier togten, nam hij, in naam der Algemeene Staaten, bezit van het Eiland *St. Martin*, naadat het, door de Spanjaards, was verlaaten.

Verfcheiden ontmoetingen hadt DE RUITER op deeze togten, van welke wij eenigen, als 's Mans aart en inborst kenfchetzende, zullen verhaalen. Een groot Spaansch Schip, in een gevegt, in den grond geboord hebbende, bergde hij het Volk nevens den Kapitein, en vraagde voorts aan deezen, of hij insgelijks dus bermhartig zou geweest zijn? Neen, was 't antwoord, maar hij zou alle de Hollanders hebben laaten verdrinken. Toen beval DE RUITER, den trotsaart, met al zijn volk, in Zee te werpen; 't welk den Spanjaard deedt om genade bidden; welke DE RUITER, wiens alleen dit het zoeken was, hem gereedelijk vergunde. Zomtijds bediende hij zich van list, om den vijand te ontkoomen. Op zekeren tijd, met eene laading Boter, uit *Ierland* koomende, terwijl de Zee van Duinkerkfche Roovers krielde, bezigde hij een zeldzaam behoedmiddel, om den vijand, indien hij zulks beftondt, het enteren te beletten. Nevens het Wand, deedt hij het Schip, van buiten en op het dek, met Boter besmeeren. Niet lang daar naa klampte een vijand hem aan boord. Doch de overgefprongenen, geenen vat hebbende aan de touwen, en op het Schip niet kunnende ftaan, keerden fpoedig van daar zij gekoomen waren. Terwijl zijne Makkers, door angst, in de havens bleeven leggen, bragt DE RUITER zijn fchip, zo beboterd als het was, behouden te *Vlisfingen*, en zich zelven en zijnen Meesteren geen klein voordeel aan.

Uit

Uit verscheiden Zeegevaaren, en uit de magt der vijanden, was DE RUITER, in alle zijne zwervingen, zomtijds bijkans wonderdaadig behouden, en hadt te gelijk een goed kapitaal overgewonnen. Des hij te raade wierdt, zijne dagen in rust door te brengen; in welk opzet hem nog meer versterkte zijn derde huwelijk, in den Jaare 1651, met ANNA VAN GELDER aangegaan. Doch, de Oorlog met *Engeland*, 's jaars daar aan uitgebroken, maakte verandering in dit besluit. 's Lands Staaten, besslooten hebbende, behalven de Vloot, welke, onder den Luitenant Admiraal MARTEN TROMP, reeds in Zee was, nog eene andere Vloot, ter beveiliginge der Koopvaardijschepen, in Zee te brengen, lieten aanzoek doen bij DE RUITER, om als Kommandeur de Oorlogsschepen te gebieden. Met veele moeite liet hij zich daar toe overhaalen. Met het Schip *Neptunus*, van achtëntwintig Stukken, en bemand met honderdvierendertig koppen, kwam hij in de maand Augustus, omtrent de *Wielingen*, alwaar de Vloot geankerd lag. Op zijne klagte, over den zwakken toestand der Vloot, eenige versterking bekoomen hebbende, zeilde hij, eerlang, met de Koopvaardijschepen door het Kanaal, koers houdende digt langs de Fransche kust. Op de hoogte van *Plijmouth* ontdekte hij de Engelsche Vloot, onder den Admiraal GEORGE ASKUE, sterk veertig Schepen, waar onder eenigen van de grootste soort. DE RUITER hadt slegts dertig onder de Vlag, doorgaans half zo zwaar als de Engelsche. Daarenboven was hij belemmerd met zestig Koopvaarders. Ondanks deeze ongelijkheid, besloot de Kommandeur den vijand af te wagten. Ten vier uure in den namiddag van den zestëntwintigsten Augustus raakten de Vlooten aan elkander. DE RUITER streedt in 't midden, en boorde tot twee maalen door den vijand heenen. Hadde hij de loef kunnen winnen, 't ware, meent men, met de Engelschen gedaan geweest; die, evenwel, 's avonds aan zeven uure, de wijk namen om de Noord, en voor vervolging behoed wierden, door de zorge, welke de Hollandsche Kommandeur voor zijne kostbaare Koopvaardijvloot moest draagen.

Twee dagen naa dit gevegt, en toen men nu de Schepen, van bekoomene schade, hadt hersteld, wierdt, in eenen Scheepsraad, aan DE RUITERS boord, besslooten, den vijand, die

die binnen *Plijmouth* was geweeken, in die Zeehaven aan te tasten. Het draaien van den Wind deedt dit Ontwerp mislukken. Kort daar op ontving onze Kommandeur berigt, dat de Engelsche Admiraal BLAKE, met een Vloot van tweeënzeventig Schepen, bij *Bevesier* was gezien. Het voor onbezonnenheid aanziende, zulk eene overmagt in den mond te loopen, zogt hij dezelve te ontwijken: te meer, daar de mond- en krijgsbehoeften schraal begonnen om te koomen, en hij, bovendien, zo als hij in eenen Brief aan 's Lands Staaten klaagde, onder zijne Vloot met veele onwillige of onkundige Bevelhebbers te doen hadt. Zijn moed klom eenigzins, nadat het hem gelukt was, ondanks den Engelschen Admiraal, zich met den Vice-Admiraal WITTE KORNELISZOON DE WITTE te vereenigen; zijnde thans de geheele Vloot vierënzestig Schepen sterk. In 't opgaan van *de Hoofden*, ten westen van het Kanaal, wierdt deeze, op den achtsten October, handgemeen met den Admiraal BLAKE, die achtënzestig Schepen, allen grooter en beter bemand dan de Staatsche, onder de Vlag hadt. Men vogt, tot dat de duisternis van den nacht een einde maakte. DE WITTE wilde 's anderendaags het gevegt hervatten; doch DE RUITER ontraadde hem dit, om dat verscheiden Staatsche Kapiteinen, in den nacht, schandelijk waren afgeroopen, en dus de reeds zwakke Vloot nog meer verzwakt hadden. Nog vóór het einde der maand keerde de Vloot in de Vaderlandsche Zeehavens, en kwam DE RUITER behouden te *Vlissingen*.

Thans vernieuwde hij zijn besluit, om niet meer de Zee te bouwen. Behalven de middelen, welke hij hadt overgewonnen, ruim genoeg om hem in rust zijne dagen te doen slijten, bewoog hem vooral daar toe de wangunst van verscheiden Kapiteinen, die met nijdige oogen aanzagen, dat DE RUITER, hoewel door loutere verdiensten, hun was boven 't hoofd gewassen. Zo krigtig wrogt deeze drift op eenen van hun, dat hij hem uitdaagde tot een Tweegevegt; 't welk, egter, verstandig wierdt van de hand geweezen. Ook bleef DE RUITER niet lang bij zijn besluit; hij wierdt daar van te rug gebragt, door de tusschenspraak van verscheiden Staatsleden, die hem van zijne zwakste zijde aantasten, met de bedenking naame-

lijk,

lijk, dat het heil van 't Vaderland zijnen dienst vorderde. Niet bestand daar tegen, vertrok hij, nog vóór het einde des Jaars 1652, na 's Lands Vloot, onder den Lt. Admiraal MARTEN TROMP, welke hem eenen Lastbrief zondt van Opperhoofd over het Smaldeel van den Vice-Admiraal DE WITTE, die, om ziekte, aan land was gebleeven. De Vloot, ruim zeventig Schepen sterk, moetende dienen tot geleide van ruim driehonderd Koopvaarders, liep den zevenden December, uit het Goereesche Gat, in Zee. Drie dagen laater ontmoetten ze de Engelsche Vloot onder BLAKE, en wierden 'er mede handgemeen. Dewijl zeer veele Hollandsche Schepen niet konden opkoomen, moest DE RUITER, nevens den Lt. Admiraal en den Vice-Admiraal JAN EVERTSZEN, inzonderheid de spits afbijten. Door 't moedig vegten deezer Helden, wierdt de vijandlijke Vloot uit Zee gejaagd, en tot aan de *Theems* vervolgd. DE RUITER verklaarde, zedert, van oordeel te zijn, dat de Heer TROMP, met behulp van nog tien of twaalf Schepen, de Engelschen volkomen zou verslagen hebben. Intusschen bezorgde deeze zege aan de Hollandsche Koopvaarders, een tijd lang, een vrijen vaart na *Frankrijk* en verder om de West.

Niet lang naa dit gevegt, ontstondt de befaamde Zeestrijd van drie dagen. De Heer TROMP naamelijk eene Vloot van tweehonderdvijftig Koopvaarders na het Vaderland geleidende, ontmoette, op den laatsten Februarij, op de hoogte van *Portland*, den Admiraal BLAKE, die zijne jongste schade hersteld hebbende, van nieuws was in Zee geloopen. DE RUITER kweet zich hier met zijne gewoone kloekmoedigheid. Een groot Engelsch schip geënterd hebbende, sprong hij over met zijn volk, doch moest te rug keeren. Hij deedt het ten tweede maale; doch vondt zich wederom genoodzaakt te deinzen, vooral om de lafhartigheid van eenigen, die geene tijdige hulp booden. Vervolgens van twintig vijandlijke Schepen omsingeld, en 'er gelukkig door geslagen zijnde, kreeg hij te doen met vijf Schepen, die hem deerlijk havenden. In den avond telde hij ruim dertig dooden, en nog meer gekwetsten. Naa, in den nacht, zijn Schip, zo goed hem doenlijk was, hersteld te hebben, vogt hij 's anderendaags, omtrent den Lt. Admiraal TROMP, met zulk eene woede, dat hij zijn Schip, in den mid-

mid-

middag, niet meer wist te wenden of te keeren: waarom aan Kapitein JAN DUIM belast wierdt, des Kommandeurs Schip te treilen of op het sleeptouw te neemen. In deezen staat bleef hij nog al niet in gebreke, om op den derden dag deel te neemen in 't gevegt. Zo veel leedt nu zijn Schip, dat 'er bijkans niets geheel op en aan was. Het getal van dooden was nu tot bijkans veertig geklommen. Tot zijn geluk maakte de avond een einde van den strijd; waar na hij zich na de Vlaamsche Banken begaf. Hier viel, den volgenden dag, eerst zijn groote steng, vervolgens de Bezaansmast, en eindelijk de Groote Mast over boord. Om nog eenig zeil te kunnen voeren, deedt hij een stomp oprigten, en kwam alzo, met zijn reddeloos schip, op den vijfden Maart, voor *Vlissingen.*

Thans ontving DE RUITER de kennelijke blijken der goedkeuringe van 's Lands Staaten over zijne betoonde dapperheid. Behalven een geschenk van vijftienhonderd Guldens, wierdt hem, daarenboven, die tot nog toe het Land zonder besoldiging gediend hadt, eene wedde van tweehonderd Guldens 's maands toegeleid, haaren aanvang neemende met den tijd, zints welken hij als Kommandeur gediend hadt; dat is, zedert den negenëntwintigsten Julij des Jaars 1652. Bovendien wierdt hij verzogt om ter Algemeene Vergaderinge te verschijnen, om aldaar de plegtige dankbetuigingen van Hun Hoog Mogenden te ontvangen.

Niet lang vertoefde hij aan land. Nog vóór het einde van April des Jaars 1653 ging hij aan boord van 't Schip *de Gekroonde Liefde*, van zesëndertig Stukken Geschut en honderdvijftigenveertig koppen. Van nieuws voerde hij 't bevel, als Kommandeur, over een Smaldeel onder den Lt. Admiraal MARTEN TROMP. Op den twaalfden Junij ontmoetten ze de Engelsche Vloot, en hielden mes haar schutgevaarte, op de hoogte van *Nieuwpoort*, doch met meer ernst, den volgenden dag, voor *Duinkerken*, alwaar DE RUITER, naar gewoonte, zo dapper vogt, dat hij de rest van 't kruid, welk hij van den voorgaanden dag hadt behouden, geheel verschoot. De Engelsche Vloot onthieldt zich thans op de Hollandsche Kust, zwanger van het ontwerp eener landinge. Hier op volgden de gevegten, op den negenden en tienden Augustus, eerst voor *Katwijk*,

wijk, daar naa voor de Maaze. 't Is bekend dat de dappere MARTEN HARPERTSZOON TROMP, op den laatsten dag, het leeven liet, zo als op 's Mans Artikel breeder zal verhaald worden. DE RUITER bevondt zich telkens in 't heetste van den strijd, en maakte een zo schrikwekkend vuur, dat geheele Eskaders van den vijand voor hem plaats maakten. Doch deedt hij veele schade, hij leedt die insgelijks. Drieënveertig dooden en vijfendertig gekwetsten hadt hij binnen boord. Zijn Fokkemast en groote Steng vielen over boord. De Bezaansmast bleef alleen onbeschadigd. Niet langer Zee kunnende houden, moest hij zich na de Maaze laaten sleepen. Zo goed hem doenlijk was na binnen willende zeilen, kwam bij hem een Galjoot aan boord, met last om op hetzelve over te gaan, en 's Lands Vloot op te zoeken. Hij vondt dezelve in *Texel*, van waar hij, over land, de reize na *'s Hage* aannam, daar hem 's Lands Staaten, eerst bij monde, en daar naa schriftelijk, voor zijn gehouden gedrag bedankten. Met een wierdt hem de begeerte van Hun Hoog Mogenden aangekondigd, om wederom Zee te kiezen. Eenen keer na *Zeeland*, bij echtgenoote en kroost, gedaan hebbende, liep hij, in September, in Zee, onder het opperbevel van den Vice-Admiraal DE WITTE, die thans veertig Oorlogschepen onder de Vlag hadt, om driehonderd zeventig Koopvaarders te geleiden. Naa de wederkomst van deezen togt, nevens anderen, voor *Texel* ten anker leggende, liep aldaar, in een zwaaren storm, DE RUITERS schip zeer groot gevaar; doch hij kwam gelukkig vrij met den schrik.

't Was op den eenëntwintigsten daar aan volgende, dat DE RUITER, verscheenen zijnde in de Vergadering van Holland, om verslag te doen van het jongste Zeegevegt, vervolgens van Hun Edele Groot Mogende vernam, derzelver gunstig Besluit, onlangs ten zijnen opzigte genomen, behelzende zijne aanstelling tot Vice-Admiraal van Holland, onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. Eer hij zich daar omtrent bepaalde, verzogt hij verlof, met zijne Vrienden in *Zeeland* de zaak te mogen overleggen. 't Verzoek wierdt hem toegestaan, en eerlang gevolgd van een weigerend antwoord, vindende hij zwaarigheid in het aanvaarden van dien post. Nog-

thans liet hij zich overhaalen, door een herhaald aanzoek van Hun Edele Groot Mogenden. In de maand Maart des Jaars 1654 deedt hij den Eed ter Hollandsche Staatsvergaderinge, en verkoos, zedert, met zijn gezin, zijne woonplaats te *Amsterdam*.

Niet lang daar naa wierdt het Vrede met *Engeland*. Dies zonden 's Lands Staaten onzen Held, om eene Koopvaardijvloot na de Middellandsche Zee te geleiden, en eene andere van daar te haalen. Zijn last behelsde, onder andere, zijne Schepen door geene Koningsschepen te laaten doorzoeken, maar, des noods, met geweld zich daar tegen te verzetten. Op den zeventienden Junij liep hij in Zee. Naa verscheiden havens bezogt te hebben, kwam hij, in 't laatst van September voor *Kadix* ten anker. Hier ontving hij de bede van eenige Nederlandsche Schippers, uit derzelver gevangenisse te *Salée*, om hen uit dezelve te koomen verlossen. De reden hunner slaavernije was, het misnoegen van den Sant dier Stad, opgevat om het neemen van een Schip, door den Schout bij nacht KORNELIS TROMP, met Mooren belaaden. DE RUITER zeilde dan derwaarts, en stelde den Sant te vrede. Nog vóór het einde van November hadt de Vice-Admiraal zijnen togt volvoerd.

Terwijl de Heer DE RUITER den Winter bij de zijnen sleet, ondervondt hij een blijk van de hoogagtinge der Regeeringe van *Amsterdam*, in het geschenk van het groot Burgerschap, hem in de maand Maart gedaan. Daar naa ontving hij bevel, van 's Lands Staaten, tot het doen van eenen togt tegen de roovers van *Tetuan*, *Algiers*, *Tunis* en *Tripoli*, en om met die van *Salée* een verbond te sluiten. Op den achttienden Julij, voerende als Admiraal de vlag van boven, liep hij in Zee, met nog zeven Oorlogschepen en twee Jachten; waar bij zich, eerlang, ongeveer vijftig Koopvaardijvaarders voegden, na onderscheiden havens bestemd. Op de kust van *Portugal* vondt hij den Engelschen Admiraal BLAKE, met welken hij nu verscheiden beleefdheden wisselde. Voorts zijne Koopvaarders tot in de Middellandsche Zee geleid hebbende, wendde hij den steven na *Algiers*, om te zien of aldaar eenige Rooffschepen lagen. Hij vondt 'er vijf Schepen op de Ree, en

en zeven binnen de Moelje. Doch het ondoenlijk vindende om tegen dezelve iets te onderneemen, zeilde hij na *Salée*. Onder weg nam hij eene Turksche Bark, met twintig Mooren, onder bevel van een Spaanschen Renegaat; welken hij deedt ophangen, terwijl hij de Mooren te *Mallaga* verkogt. Naderhand maakte hij jagt op den Admiraal van *Algiers*, voerende een groot Hollandsch schip; doch hetzelve, als te digt aan land zijnde, niet kunnende magtig worden, deedt hij het tegen 't strand vergaan, en zeilde voorts na *Salée*, om een Verbond met dien Staat te sluiten. Niet ongelukkig slaagde hij daar in; doch, om het verloopende jaargetij, de onderhandeling niet tot volkomenheid kunnende brengen, ligtte hij, in 't begin van November, zijne Ankers, hebbende, alvoorens, een aanzienlijken voorraad van Ververschingen ten geschenke ontvangen. Op den negenëntwintigsten dier maand genaderd tot voor *Arzila*, zag hij aldaar twee Schepen voor anker leggen; het eene van zesëntwintig Stukken en tweehonderdvijftig man, het ander van twintig Stukken en bemand met tweehonderd Turken. Naa een hardnekkig gevegt gaven beiden zich gevangen. Doch het kleinste zonk eerlang, door de menigte van grondschooten; het ander wierdt te *Mallaga* opgebragt. Uit beide Schepen wierden twintig Christen Slaaven verlost, en vijftig Mooren verkogt. De Heer DE RUITER ging voort met kruizen, tot in het midden van Maart, wanneer hij, te *Mallaga*, eenen brief ontving van de Amsterdamsche Raaden ter Admiraliteit, inhoudende eene goedkeuring van zijn gedrag omtrent het gehandelde te *Salée*, nevens een bevel om op staanden voet na het Vaderland keeren. Hij vertrok dan na *Kadix*, alwaar hij het Zilver van de Spaansche Zilvervloot, onlangs aldaar aangekoomen, in zijne schepen laadde; vervolgende straks zijne reize, met eenëndertig zo Oorlog- als Koopvaardijschepen. Bij *Douvres* ontmoette DE RUITER den Engelschen Kommandeur WITHORD met zeven Oorlogschepen; die hem straks liet weeten, last te hebben van den Protektor CROMWEL, om alle Koopvaarders, uit *Spanje* koomende, in *Duins* op te brengen. Het antwoord van DE RUITER was, dat de Koopvaarders in *Duins* geene boodschap hadden, maar na *Amsterdam* bestemd waren; dat hij ze, in spijt van elk dien

't leed deedt, derwaarts zou geleiden; verzekerende voorts, op zijn woord van eere, dat de Schepen Zilver noch andere onvrije goederen binnen boord hadden. Dus vervolgde hij verder onverhinderd zijnen togt, en kwam in 't begin van Maij, te *Amsterdam*, alwaar hij van de Heeren Raaden voor zijne getrouwe diensten wierdt bedankt. En, voorwaar, niet zonder reden. Want op deezen togt hadt onze Vice-Admiraal zes kloeke Roofschepen en twee Barken veroverd, in den grond geschooten, verbrand of vernield; drie Schepen van de Mooren hernomen, en één tegen het strand gejaagd; een groot getal Christen slaaven verlost, en een grooten schat van Zilver, in weerwil der Engelschen, in het Vaderland gebragt.

Weinige dagen was de Vice-Admiraal aan land geweest, toen hij bevel ontving om met de meest gereede Schepen wederom Zee te kiezen. Het oogmerk van deezen togt was, zich na *Dantzig* te begeeven, en die Stad te beveiligen tegen de onderneemingen des Zweedschen Konings, welke thans met dien van *Polen* in Oorlog was. Van wegen den Oosterschen handel, hadt de Staat groot belang bij het behoud van deeze Stad. Met vijfëntwintig Schepen, liep hij, in 't laatst van Maij des Jaars 1656, uit het *Vlie*, in Zee, om eerlang van den Lieutenant-Admiraal OBDAM, als Opperbevelhebber, gevolgd te worden. In de *Zond* gekoomen, deedt DE RUITER eenen keer na *Koppenhagen*, alwaar hij van den Koning minzaam bejegend, en met de Ridderorde van den Olifant omhangen wierdt. In 't laatst van Junij kwam de Vloot voor *Dantzig* ten anker, gelijk ook de Heer OBDAM met nog eenige schepen. De aanzienlijke Zeemagt hieldt den Zweed in bedwang, en bevorderde het sluiten van het Verdrag van *Elbing*. Naa het doorstaan van een zwaaren storm, kwam DE RUITER, in 't begin van November, in het *Vlie* behouden binnen.

Kort van duur was de rust, welke de Vice-Admiraal hierop genoot. Geweldig veel nadeels deeden thans aan den Hollandschen Koophandel, vooral in de Middellandsche Zee, de Fransche Kaapers. Men rekende dat zij, van tijd tot tijd, over de driehonderd zo groote als kleine schepen aangehouden en

en geplonderd, en hier door de Veréénigde Gewesten eene schade van ruim dertig millioenen guldens hadden toegebragt. Bij den weg van regtspleegingen vondt men geene baate. Hierom besloten 's Lands Staaten, hunnen DE RUITER te zenden, tot het beteugelen van dien verderflijken moedwil. Zijn last behelsde verder, op alle andere Roofschepen een waakend oog te houden, de Deensche Koopvaarders te beschermen, en een keer na *Salée* te doen, om aan het Verdrag de laatste hand te leggen. Voorts zou hij, ook nu wederom, als Admiraal de vlag van boven voeren. Boven dit alles hadt DE RUITER geheimen last van de Admiraliteit, om de Engelschen, in gevalle zij bestonden, zijne onderhebbende Koopvaarders te doorzoeken, onder schijn dat zij Spaansche goederen overvoerden, met geweld af te keeren. In 't midden van de maand December vervoegde zich de Vice-Admiraal op de Vloot in *Texel*. Terwijl hij aldaar lag, wierdt hem, van wegen 's Lands Staaten, de last, raakende de Engelschen, wederom afgevraagd. Met tegenzin gaf hij dien te rugge, en klaagde 'er zo ernstig over, in eenen brief aan de Admiraliteit, dat hem, eerlang, eene gelijke Order, hoewel in andere bewoordingen, door de Admiraliteit wierdt toegezonden. 's Daags voor Kerstijd liep hij met eenige Oorlogschepen in Zee, geleidende eene Vloot van omtrent tachtig Koopvaarders. Op den twintigsten Januarij des Jaars 1657 kwam hij voor *Kadix*. Van wegen den Hertog MEDINA CELI en den Bevelhebber der Stad, wierdt hij aldaar begroet; voorts eenige klagten van Hollandsche Kooplieden en Schippers vereffend hebbende, zeilde hij de Middellandsche Zee in. Geruimen tijd hadt hij gekruist, toen hij, op den laatsten van Februarij, bij het Eiland *Korsica*, twee Fransche schepen nam, het eene van tweeëndertig, het ander van achtentwintig Stukken. De gevangenen, in alles ruim vierhonderd in getal, zette hij, eerlang, aan land, en verkogt vervolgens het eene schip te *Kadix*, naa dat hij 'er het Geschut hadt afgenomen, voor tienduizend Stukken van Achten; het ander zondt hij na het Vaderland, met de beide Kapiteinen, welke hij op de twee schepen gevangen hadt genomen.

Terwijl DE RUITER voor *Kadix* op de Ree lag, ontving hij eenen brief van den Sant van *Salée*, hem berigtende dat zijne tegenwoordigheid alleenlijk wierdt vereischt, om aan het Verdrag de laatste hand te leggen. Met vier Schepen zeilde hij derwaarts, en bragt alles tot volkomenheid. Te *Kadix* wedergekeerd, vernam hij den overlast, geleeden bij eenige Hollandsche Koopvaarders, in de Middellandsche Zee, door de Franschen. Derwaarts wendde hij dan den steven, en bemagtigde wel haast een der Nederlandsche schepen, onder 't oog van Fransche overmagt, doch die, uit vreeze voor DE RUITER, hem zijn doen niet durfde betwisten. Voorts briefde hij zijn wedervaaren over aan 's Lands Staaten; houdende midlerwijl de Franschen in eene haven opgeslooten, tot dat hij berigt ontving wegens het bijleggen van alle geschillen met het Hof van *Frankrijk*. Zedert kruiste hij, een geruimen tijd, tot op den achttienden September, wanneer hij, uit het Vaderland, bevel ontving, zich na de Kust van *Portugal* te begeeven, en zich bij de Vloot van den Heere WASSENAAR te voegen. De vereeniging geschiedde, op den zesëntwintigsten October, voor de rivier van *Lissabon*; wordende, voorts, de Vloot verdeeld in drie Eskaders, over een van welke DE RUITER het bevel voerde. Kort daarop ontdekte onze Vice-Admiraal eenige Schepen van de Portugeesche Suikervloot, en nam 'er een van, gelaaden met honderd viereentwintig Kisten Suiker en duizend Huiden. Met veel zukkelens bereikte hij daar mede, in de maand December, het Vaderland.

Te veel ondervindinge van DE RUITERS ijver voor den Staat en van zijne bekwaamheden hadden nu 's Lands Overheden, om hem lang rust te laaten. Al vroeg in het volgende Jaar 1658 ontving hij bevel, om met eene Vloot van zesëntwintig Oorlogschepen in Zee te gaan, met oogmerk om, langs de kusten van *Portugal*, op de Onderdaanen van dat Rijk en op de Biskaaische Kommissievaarders te passen, en dezelven alle mogelijke afbreuk te doen. Met het begin van Junij liep hij in Zee. Onder weg ontmoette hij geene andere Vaartuigen, dan Visschersbarken, welke hij liet zeilen. Niet ijdel was, nogthans, zijn kruizen voor de rivier van *Lissabon*, zo als kan blijken uit het berigt, in Augustus door hem gedaan, dat

de

de Koophandel in die Stad genoegzaam stilstondt: tot merkelijke schade der inwooneren, om dat de Hollandsche Vloot zich aldaar dagelijks op de kust vertoonde. Diensvolgens hieldt hij aan met kruizen, tot in de maand October, tegen 't einde van welke hij, uit kragt van zijnen last, na het Vaderland te rug keerde.

De ruiter hadt naauwlijks voet aan land gezet, of hem wierdt bevel gegeeven, op staanden voet wederom uit te loopen, met eenige Schepen, tot het overvoeren van vierduizend Soldaaten na *Deenemarken*. Als Admiraal zou hij daar over het bevel voeren. In 't begin van December begaf hij zich na *Texel*; doch eene spoedig opkoomende sterke vorst deedt het volvoeren van dien togt dimmal agter blijven. Dezelve hadt voortgang in het volgende Jaar 1659, doch met eene veel magtiger Vloot, van veertig Schepen. Vooraf ontstondt 'er eenig geschil over den rang, welken die van Zeeland voor hunnen Vice-Admiraal jan evertszen begeerden. Doch 't gevoelen der Algemeene Staaten hadt de overhand. Volgens 't zelve zou de gemelde Vice-Admiraal, naast den Admiraal obdam, den eersten rang bekleeden in den Krijgsraad, doch de ruiter, bij afsijvigheid van den Admiraal, of andere beletzelen, die zijne tegenwoordigheid op de Vloot verhinderden, over dezelve het opperbevel voeren. Op den twintigsten Maij liep de ruiter, uit *Texel*, in Zee, met vijfentwintig Oorlogschepen, vier Branders, acht Voorraadschepen, en eenige Koopvaarders. Bij deeze voegden zich, eerlang, nog eenige andere zo Oorlog- als Koopvaardijschepen: zodat de Vloot nu bestondt uit drieëntachtig Zeilen. De vierduizend Soldaaten, boven vermeld, waren op deeze Vloot verdeeld.

Terwijl de Hollandsche Vloot in Zee, en tot voor *Koppenhagen* was genaderd, handelde men over het vereffenen der geschillen, tusschen de Koningen van *Zweeden* en *Deenemarken*. De ruiter hadt last, staande de onderhandelingen, der eene noch der andere Mogendheid eenige hulp toe te brengen. 't Liep dus aan, tot in 't laatst van Augustus, eer 'er iets ondernomen wierdt. Thans ontving de ruiter schrijven van de Staatsche Gezanten te *Koppenhagen*, bij 't welk hem verlof wierdt gegeeven, met zijne schepen na *Koppenhagen*

onder zeil te gaan, alzo de Vredehandelingen waren afgebroken. Als Opperbevelhebber, en voerende de Vlag als Admiraal van boven, kwam hij, met eene Vloot van achtëntwintig kloeke schepen, omtrent *Amak*, bij *Koppenhagen*. Hier aan land gevaaren, overleide hij met de Nederlandsche Gezanten de wijze, om *Landskroon* en de *Zond* te bezetten. Eerst liep hij na *Landskroon*, en zag 'er eenige Zweedsche schepen in de haven leggen. Doch geenen kans ziende om iets tegen dezelve te onderneemen, gaf hij daar van kennis aan de Gezanten, doende met één den voorslag, raakende eene landing met het Krijgsvolk, welk op de Vloot was. Doch hier omtrent wierdt thans niets besloten, maar keerde DE RUITER, in 't begin van October, te rug voor *Koppenhagen*.

Twee dagen naa zijne aankomst, ontving hij bevel, met eenige Deensche Legerhoofden, op zekeren aanslag, te vertrekken. De Heer Luitenant-Admiraal VAN WASSENAAR thans na het Vaderland zullende wederkeeren, aanvaardde DE RUITER het Opperbevel over de Vloot, die met eenige van WASSENAARS schepen wierdt versterkt. Hier naa zette onze Vice-Admiraal koers na *Kiel*, alwaar hij, naa veel zukkelens, in 't laatst van October, in den mond der riviere, aankwam. Hier ontving hij op de Vloot een aanzienlijk getal *Deensche* Ruiters en Knegten, en ging daar mede onder zeil, om den Deenschen Admiraal op te zoeken, en met denzelven de wijze der landinge op het Eiland *Funen*, waar op men het gemunt hadt, te overleggen. Op den achtsten November vertoonde zich de Vloot voor de Stad *Nijburg*. Niet weinig stondt men verwonderd over het groot getal *Zweeden*, welke men aan strand zag, die ook de onzen eenige schade deeden: weshalven men, ter deezer plaatze, eene landing ongeraaden vondt. Men besloot dan, elders, bij *Karsemunde*, eenen kans te waagen.

Ten dien einde zeinde DE RUITER alle zijne Kapiteinen aan boord, en beval hun, tegen den avond alle hunne Booten bij een te verzamelen, en door een valsch alarm de Zweeden te misleiden, als of men eene landing, ten Zuiden van *Nijburg*, in den zin hadde. Met een goeden uitslag wierdt dit volvoerd; ligtende midlerwijl de Vloot, in stilte, de ankers, en den
steven

ſteven wendende na *Kartemunde*: alwaar zij, egter, door het tegenloopen van den wind, eerst 's anderen daags tegen den middag aankwam. Terwijl de Stad hevig wierdt beſchooten, deedt DE RUITER eenige Deenſche Soldaaten, met Booten en Sloepen, aan land zetten. Om 't werk te verhaasten, begaf zich de Vice-Admiraal, in eigen perſoon, in een der Vaartuigen, die, op den afſtand van eenen Piſtoolſchoot van de Stad, grond raakten: waarom DE RUITER zijn volk deedt in Zee ſpringen, en voorts na land waaden. Dapper was, van weêrkanten, het gevegt, welk hier op volgde; doch 't geen tot nadeel der *Zweeden* uitviel. De Stad wierdt bemagtigd. Groot gevaar liep hier DE RUITER, alzo 'er twee Matroozen, aan zijne zijde, wierden dood geſchooten.

De volgende taak was nu, de Stad *Nijburg* aan te tasten. Ten dien einde deedt de Vice-Admiraal ruim duizend Ruiters aan land treeden, en zondt eenige Schepen vooruit, om de Stad te bezetten. Met den Deenſchen Admiraal BIELKE beraamde hij voorts een nader plan, tot welks volvoering men nog meer bemoedigd wierdt, door de aankomst van eenige Keizerlijke, Brandenburgſche, Poolſche en Deenſche Regimenten. Op de ontſcheeping dier Troepen volgde, welhaast, een ſcherp gevegt tegen de *Zweeden*; die, hoewel niet dan na het bieden van een kloeken tegenſtand, eene volkomene nederlaag bekwamen, en binnen *Nijburg* eene ſchuilplaats zogten. DE RUITER bekwam hier van berigt, door een brief van den Maarſchalk SCHAK, met verzoek om de Stad te water aan te tasten. Straks maakte hij daar toe gereedheid, en zeilde, naa het bemagtigen van eenen Schans, door eenigen van zijne Schepen, de haven in, zo digt onder den wal, dat men, met de kleinſte ſtukken, over de Stad konde heen ſchieten. Toen begon men, met halve laagen te gelijk, op de Stad los te branden, met zo vreezelijk een geweld, dat die van binnen zich genoodzaakt vonden, in onderhandeling te treeden. DE RUITERS antwoord was, gelijk dat der Deenſche Bevelhebberen, men moest zich op genade of ongenade overgeeven, of men zou de Stad tot eenen puinhoop ſchieten. Uit verlegenheid bewilligde men in deeze harde voorwaarde. DE RUITER, als niet weinig hebbende toegebragt tot den gedenkwaardigen zegepraal,

 wierdt,

wierdt, van 's Konings wegen, ſtaatelijk bedankt voor zijne trouwe dienſten. Naderhand ontving hij, aan boord, een bezoek van den Vorst van *Mekelenburg*, om bij den Vice-Admiraal zijne dankbetuiging af te leggen, en vervolgens van twee Raadsheeren van *Lubek*, door de Magiſtraat afgevaardigd, om hem aan land te nodigen. Met groote eere wierdt hij 'er ontvangen, doch liep, zedert, merkelijk gevaar, alzo de *Zweeden*, van zijn bezoek verwittigd, hem, in 't wederkeeren, zogten op te ligten. Een uitſtel van verblijf aan den wal verhoedde dien ramp. Daar na vervorderde DE RUITER zijnen togt na *Koppenhagen*, alwaar hij, in 't midden van December, bij hevige koude, ten anker kwam, en daarom bevel ontving, zijne Vloot binnen de haven op te leggen. Met Koninklijke pragt wierdt, kort daarop, DE RUITER, bij zijne Deenſche Majeſteit, ter maaltijd onthaald, en voor zijne hulp bedankt. De opregtheid dier dankbetuiginge bleek nader, bij de komst van den Admiraal BIELKE aan boord van den Vice-Admiraal, hem ter hand ſtellende, uit 's Konings naam, een gouden Keten van groote waarde, nevens eenen gouden Gedenkpenning, door de Koningin, met eigen handen, daar aan gehangen, en omringd van tweeënveertig Diamanten. Aan de eene zijde vertoonde de Penning 's Konings afbeelding, aan de andere een Oorlogſchip in Zee. Onderaan hing een Paerl van uitmuntende ſchoonheid.

Intusſchen waren de *Zweeden* nog vrij talrijk op het Eiland *Zeeland*, vooral in den omtrek van *Koppenhagen*. Diensvolgens, indien zij eenigen aanſlag in den zin hadden, om hun tegenſtand te bieden, deedt DE RUITER omtrent duizend Matroozen en vierhonderd Soldaaten aan land gaan, en plaatſte dezelve bij het Geſchut. De vorst was zeer ſtreng. Dit baarde eenige bekommering, of niet veel ligt de *Zweeden* eenen kans wilden waagen, om de Vloot in brand te ſteeken. Om zulks te beletten, deedt de Vice-Admiraal, rondom alle de ſchepen, breede bijten hakken, en belette aldus het naderen.

Op den tweeden dag van het Jaar 1660 genoot DE RUITER de eere van een bezoek van zijne Majeſteit, verzeld van veele Rijksgenooten, nevens de Engelſche en Nederlandſche Gezanten, om bij hem het middagmaal te houden. Sedert genoot

hij

hij nogmaals die eere van zijne Majesteit, zijnde nu ook verzeld van de Koningin, den Hertog VAN LUNENBURG, den Admiraal BIELKE, nevens deszelfs Gemaalin en andere Rijksgrooten. 't Liep aan tot in het laatst van Februarij, eer de Zee wederom konde bevaaren worden. Thans zondt DE RUITER eenige schepen met Krijgsvolk na *Funen*, zommige na *Landskroon*, om de *Zweeden* het uitloopen te beletten, andere met Koopvaarders na het Vaderland. Niet meer dan tweeëndertig Schepen behieldt hij dus onder de Vlag. Met zijn eigen Schip zeilde DE RUITER, kort daar op, na *Landskroon*, om 'er de gronden te onderzoeken en de diepten te peilen. Terwijl hij aldaar lag, ontving hij bevel van de Staatsche Gezanten, om met zijne Vloot van daar te vertrekken, en geene verdere vijandlijkheden tegen de *Zweeden* te pleegen. Tot nader bewijs, hoe de zaaken stonden, hadt hij, 's anderendaags, een bezoek van den Kapitein van den Zweedschen Admiraal, om hem te begroeten, en een zwaaren Os ten geschenke te brengen. DE RUITER beantwoordde die beleefdheid met een tegengeschenk van een Aam wijn.

Thans keerde de Vice-Admiraal te rug na *Koppenhagen*, en bleef 'er leggen tot in het begin van Maij, wanneer hij, om het te rug gaan der Vredehandelingen, bevel ontving van de Nederlandsche Gezanten, om de Zweeden in *Landskroon* aan te tasten. Hij was nog niet ten vollen gereed, toen hij eenige Zweedsche Schepen zag naderen; doch hij belette hun het verder voortzeilen, door een dreigend bevel aan den Admiraal, om niet nader te koomen. Tegen elkander over bleeven dus de wederzijdsche Schepen leggen, tot op den vijfden Junij, wanneer DE RUITER, aan land ontbooden zijnde, het sluiten van den Vrede vernam. Nogthans vertoefde hij nog in deezen oord, om het vertrek der Zweeden te verhaasten; om 't welk te spoediger voortgang te doen hebben, hij zelve het Zweedsche Krijgsvolk na *Elzeneur* overvoerde. Hier ontving hij een bezoek van den Prins VAN SULTSBACH, verscheiden Zweedsche Overften, nevens den Franschen Gezant, en onthaalde ze ter maaltijd. Weinige dagen laater deedt hij, nevens verscheiden Deensche Grooten, eene staatelijke intreede binnen het Slot *Kroonenburg*, na dat het door de Zweeden

was

was ontruimd. Te *Koppenhagen* wedergekeerd, ontving de Vice-Admiraal, in het begin van Augustus, brieven van Hun Hoog Mogenden, bij welke hem bevolen wierdt, ten spoedigste na 't Vaderland de reize aan te neemen, met zijne Vloot en de Landsoldaaten. Van dit bevel gaf DE RUITER, in persoon, kennis aan den Koning; die hierop zijn leedweezen betuigde over het aanstaande vertrek: verklaarende hem voorts voor Edelman, en daar nevens voegende een Wapen met een Open Helm, en eene Jaarwedde van tweeduizend Guldens. De Brief van Adeldom was gedagtekend den elfden Augustus. In 't begin van September kwam hij in *'t Vlie* behouden binnen. Doch toen hij van daar te scheep zich na *Amsterdam* begaf, liep hij nog een dreigend lijfsgevaar, door het aanzeilen van een Schip tegen het Vaartuig, welk hem overvoerde.

Den volgenden winter bragt DE RUITER door in den schoot zijner naaste bloedverwanten, en in de verkeering van eenige uitgeleezene vrienden. Met den aanvang des Jaars 1661 wierdt hem, van nieuws, het bevel over eenige Schepen opgedragen, om den Nederlandschen scheepvaart, in de Middellandsche Zee, tegen de *Algiersche* en andere Turksche roovers te beveiligen. 't Liep egter aan tot in het laatst van Julij, eer hij derwaarts den steven wendde. Eene maand daar na ontmoette DE RUITER den Engelschen Admiraal MONTAGU voor *Fuengirola*; met groote beleefdheid behandelden zij elkander. Hier ontving hij bevel uit het Vaderland; om op de Spaansche Zilvervloot te passen, en dezelve in behouden haven te geleiden. Van daar na *Kadix* zijnde voortgezeild, en met den Hertog van MEDINA CELI een nader plan beraamd hebbende, stak de Vice-Admiraal, in 't begin van September, uit de Baai in Zee, met zeventien Oorlogschepen, bij welke zich eerlang nog vijf Schepen voegden. Vrugtloos hadt hij ruim drie weeken gekruist, wanneer hij vernam, dat de Galjoenen te *Korunna* waren binnen geloopen, en dat zevenëntwintig Hollandsche Koopvaarders, den wil hebbende na de zelfde haven, zich in dien oord op Zee bevonden. Door eenige zijner Schepen deedt hij dezelve opzoeken, en na de plaats hunner bestemminge verzellen. Hij zelve wendde den steven na de Straat van *Gibralter*, en voorts na *Malaga*. Na hier nieu-

nieuwen lijftogt te hebben opgedaan, ging hij los op de Roovers, van welke hij veelen ontmoette, doch flegts eenen deedt veroveren, door den Kapitein VAN DER ZAAN, met welken hij voorts na *Minorka* zeilde. Niet lang vertoefde hij aldaar, maar zeilde voort na *Kagliari*, welks Onderkoning hij, door den Fiskaal VIANE, deedt begrooten, en hem zelven daar op aan land nodigde.

Dertien Schepen hadt nu DE RUITER hier bij een. Onder deeze deelde hij de noodige bevelen uit omtrent het kruizen, en ging van *Kagliari* onder zeil, in 't laatst van Januarij des Jaars 1662. Onder de verfcheiden roofschepen, welke de Vice-Admiraal ontmoette, doch die hem, om hunne ligtheid, meest ontfnapten, gelukte het hem, van acht Roovers, op welke hij, in de maand Februarij, jagt maakte, eenen te bemagtigen. Het was een Schip van zeventien Stukken, bemand met honderdentien Turken en eenentwintig Christen Slaaven. Van den Kapitein en den Schrijver van het genomen Schip verftondt DE RUITER de gezindheid des Konings van *Tunis*, om Christen Slaaven tegen Turken uit te wisfelen. Door eenen brief deedt de Vice-Admiraal hier omtrent onderzoek bij den Koning zelven, en boodt hem tevens eene Vredehandeling aan. Wel haast kwamen bij hem eenige Turkfche Bevelhebbers aan boord, met veele betooningen van vriendfchap, en het brengen van verlof om ververfchingen van land te mogen haalen. Van hunnen kant vraagden zij drie dagen beraad, om met den Koning de zaaken nader te overleggen. Op den beftemden tijd ontving DE RUITER eenige gunftige openingen aangaande de uitwisfeling, doch verftondt met een, dat zijne tegenwoordigheid voor *Tunis* dezelve merkelijk zou bevorderen. Nevens den Kapitein VERSCHUUR zeilde hij dan derwaarts uit de Baai van *Fonina*. Onder weg ontmoetten ze een Algierijnfchen Roover, die het, uit verlegenheid, tegen den wal zette. Terwijl het fchip hier lag, wierdt het door de onzen in den grond gefchooten, en, naa een hevig gevegt, door de Booten der beide Oorlogfchepen veroverd. Van de tweehonderd en tien Turken, met welke het fchip bemand was, en van welke veelen in Zee waren gefprongen, waren 'er zestig door de onzen genomen, en onder deeze de Eerfte en Tweede Kapitein. Daarenboven hadden veertig

Chris-

Christen Slaaven, onder welke acht Hollanders waren, die op het Roofschip voeren, het geluk van in vrijheid hersteld te worden. Naa dat men alle losse goederen van het schip hadt genomen, wierdt het in brand gestoken. Thans vervorderde DE RUITER zijne reize na *Tunis*, alwaar men 't over de uitwisseling spoedig eens wierdt. Voor elken Turk, welken den Vice-Admiraal meer hadt, dan hem Christenen konden geleverd worden, ontving hij honderd Stukken van Achten. Voorts stelde een Gezant des Konings DE RUITER ter hand een Ontwerp van Vrede, 't welk straks gevolgd wierdt van het sluiten van een bestand van zes maanden, om in dat tijdverloop het goeddunken der Algemeene Staaten te verneemen.

In 't begin van Maart keerde DE RUITER weder na de Baai van *Kagliari*, van waar hij, eenigen tijd daar naa, den steven wendde na *Algiers*. Hier boodt hij aan, eene uitwisseling van wederzijdsche gevangenen, nevens eene onderhandeling van Vrede. Gretig ontving men deeze aanbieding: te meer, dewijl zij door DE RUITER zelven wierdt gedaan, wiens naam en wapenen, in dien oord, zulk eenen schrik gebaard hadden, dat veele Roovers weigerden Zee te kiezen, dan onder uitdrukkelijke belofte der Regeeringe, hen te zullen vrij koopen, indien ze genomen wierden. Spoedig wierdt men 't eens omtrent de uitwisseling; doch in het sluiten van den Vrede kwam eenige hapering: weshalven men overeen kwam omtrent eenen Wapenstilstand van zeven maanden, tot dat DE RUITER aan Hun Hoog Mogenden kennis zou gegeeven, en derzelver goedvinden vernomen hebben. Intusschen stelde hij, bij voorraad, een Nederlandschen Konsul aan..

Aldus dit werk in zo verre verrigt hebbende, wendde de Vice-Admiraal den steven na *Mallaga*, daar hij bevel ontving om eenige Schepen na het Vaderland te zenden. Hij verzeldt dezelve tot aan *Kadix*, alwaar hij, in de maand Maij, vier andere versche Schepen onder de Vlag kreeg, met welke hij voorts na *Mallaga*, en van daar na *Alikante* zeilde. In antwoord op het Ontwerp van Vrede met *Algiers*, bekwam hij hier tot antwoord een bevel, om geenen Vrede te sluiten dan op voorwaarde van *Vrij Schip*, *Vrij Goed*, *Vrij Volk*, en wijders om die van *Tripoli* alle mogelijke afbreuk te doen.

Aan-

Aanstonds begaf zich DE RUITER na *Algiers*, met elf Schepen; doch de voorwaarde ontmoette zo veel tegenstands van de zijde der *Algierijnen*, dat men 't niet verder konde brengen, dan eene belofte van eene getrouwe onderhouding van het Bestand, zelf onder de gestelde voorwaarde.

Naa deeze vrugtlooze onderhandeling, zeilde DE RUITER na *Tripoli*, om 'er op de zelfde voorwaarde den Vrede voor te slaan. Doch deeze voorwaarde wierdt glad afgeweezen. Nogthans zondt hem de Koning een geschenk in Osfen, Schaapen en allerhande groenten. Gelukkiger slaagde de Vice-Admiraal te *Tunis*, werwaarts hij nu koers zette. Op den grondslag der voorwaarde van *Vrij Schip*, *Vrij Goed*, *Vrij Volk*, wierdt hier de Vrede, van wederzijden, getekend, op den tweeden September, en voorts een vaste Konsul aangesteld. Naa vervolgens eenige schepen, na onderscheidene oorden, om te kruizen of tot andere oogmerken, uitgezonden, en *Kadix* tot de algemeene verzamelplaats gesteld te hebben, kwam hij zelve aldaar voor anker, in 't laatst van September, en vondt 'er reeds zijne meeste schepen. Hier leggende, genoot DE RUITER de eere van een bezoek van den Prins VAN MONTESARCHIO, den Hertog VAN ALBUQUERQUE, Admiraal van *Kastilie*, den Vice-Admiraal *Don* PAUL KORTERA en verscheiden Spaansche Kapiteinen. Ook ontving hij aldaar brieven van Hun Hoog Mogende, inhoudende eenige voorwaarden, op welke hij den Vrede mogt sluiten met de Barbarijsche Mogendheden. In November zeilde hij, diensvolgens, met elf Schepen na *Algiers*, en kwam den dertienden voor die Stad. 's Anderendaags zondt hij den Fiskaal der Vloot VIANE, Jonkheer VAN KOEVERDEN en eenen LICHTENBERG, als Gemagtigden, na land, met het opstel der Staaten en een afschrift van het Verdrag, met *Tunis* geslooten. Straks tradt men in onderhandeling. Zwarigheid maakten de Turken in verscheiden punten, vooral in dat van *Vrij Schip*, *Vrij Volk*, *Vrij Goed*. Gaarne zouden ze dit hebben zien intrekken. Doch ziende de standvastigheid der Gemagtigden, gaven ze eindelijk toe. Met het losbranden van het Geschut, zo van de Stad als van de Nederlandsche Vloot, wierdt over den gesllooten Vrede vreugde bedreeven. Inmiddels was de Engelsche Vice-Admiraal LAUSON hier ten anker ge-

gekoomen. De beide Vlootvoogden betoonden elkander, over en weder, blijken van agtinge en vriendschap. Eenige dagen verliepen 'er, evenwel, voor dat de Vrede getekend wierdt. Verscheiden Turksche Bevelhebbers deinsden te rugge, doch wierden, ten langen laatste, door het hoofd van den Raad tot staan gebragt.

Naa het wederzijdsch tekenen van den Vrede, zondt DE RUITER, met twee Schepen, daar van berigt na het Vaderland, en tradt vervolgens in onderhandeling over het lossen van Nederlandsche Slaaven. Aan honderddertig bezorgde hij de vrijheid, doch moest, bij mangel aan noodige bevelen, nog tweehonderdzeventig in slaavernij laaten; met belofte, nogthans, van hunne zaak den Algemeene Staaten te zullen voordraagen.

Thans verliet DE RUITER de Ree van *Algiers*, met zijne Schepen, welke hij voorts, om te kruizen of om Koopvaarders te geleiden, na verschillende oorden uitzondt. Hem zelven wierdt, op verscheiden plaatzen, de landing geweigerd, alzo te *Algiers* de pest regeerde. Op *Majorka* wierdt hem dezelve toegelaaten. Hier voorzag hij zich van leevensmiddelen, en rigtte voorts zijnen koers na *Alikante*. Op Nieuwjaarsdag van 1663 ontmoette hij, niet verre van daar, den Schout bij nacht KORNELIS TROMP, nevens den Kapitein SCHEY, te gader tien Koopvaardijschepen geleidende. Te *Alikante* verstondt hij van den Kommandeur EVERTZEN en den Kapitein BANKERT, dat de *Tripolitaanen* niet meer in Zee waren, en niet voor Maart van nieuws zouden uitloopen; verzoekende voorts verlof, zo als hun door de Admiraliteit was aangeschreeven, na het Vaderland te mogen wederkeeren. Hij bewilligde daar in, en volgde hem eerlang tot aan *Kadix*. Op den zeventienden Maart ontving hij aldaar brieven van de Algemeene Staaten en van den Amsterdamschen Zeeraad, hem belastende, het bevel over de Vloot op te draagen aan den Schout bij nacht TROMP, en vervolgens, nevens den Kommandeur WILD, na huis te keeren. Oogenblikkelijk volvoerde hij het eerste gedeelte van dien last, vertrok 's anderendaags uit de Baai van *Kadix*, en kwam, eene maand daar naa, in *Texel* behouden binnen.

Meer

Meer dan een rond jaar bleef DE RUITER nu aan land. Thans moest hij den jongsten togt hervatten. Door vreeze voor onzen Vice-Admiraal, naamelijk, waren de Turksche roovers in den band gehouden. Zijn vertrek hadden ze niet vernomen, of zij hervatteden hunne plonderingen. Naardien de Vertoogen des Konsuls geene baate deeden, besslooten 's Lands Staaten DE RUITER derwaarts te zenden. Op den zesden Maij des Jaars 1664 liep hij, met zes Schepen, uit het *Vlie*, in Zee. De Vice-Admiraal voerde het Schip *de Spiegel*, van achtenzestig Stukken, en bemand met driehonderdvijftien Koppen. Zijn eenige Zoon, ENGEL DE RUITER, nog geene vijftien jaaren oud, verzelde hem op deezen togt. Op den eenentwintigsten Maij kwam de Vloot voor *Kadix*. 't Was omtrent deezen tijd, dat de Vice-Admiraal in eene zwaare ziekte stortte, die aan zijne opkomst deedt twijfelen, doch hem evenwel niet belette, zorge voor de Vloot te draagen. Zelf gaf hij, in dien toestand, bevel om na *Alikante* te stevenen. Tot algemeene blijdschap nam de ziekte een gelukkigen keer. Onderweg ontmoette DE RUITER den Engelschen Vice-Admiraal LAUSON, dien hij groette met het grof geschut en het strijken van de Vlag. De Engelschman beantwoordde hem met even veele schooten, doch weigerde de Vlag te strijken; voor reden geevende dat hem zulks, voor elke Mogendheid, verbooden was. Zulk een aanzeggen baarde bij DE RUITER eenige verlegenheid; weshalven hij daar over aan de Algemeene Staaten schreef. Naa *Alikante* te hebben aangedaan, kwam hij, op den negentienden Junij, voor *Algiers* ten anker.

Hier vondt hij alles in verwarring, zelf den Hollandschen Konsul in hegtenisse. Naar de herstelling of vernieuwing van den Vrede wilde men niet luisteren. DE RUITER moest zich dan vergenoegen met het lossen van achtenzestig Nederlandsche Slaaven. Hooger konde hij dat getal niet brengen, van wegens den buitenspoorigen eisch der Turken. Met overleg van zijnen Krijgsraad brak voorts de Vice-Admiraal alle onderhandelingen met de *Algierijnen* af, en verklaarde hun den Oorlog. Voor de vrijgekogte Slaaven hadt hij vijfenveertigduizend achthonderd vijfentwintig Guldens moeten besteeden. Op den vijfden Julij vertrok hij na *Alikante*, om van daar

aan H. H. Mogenden berigt te zenden van den uitslag zijner onderhandelingen. Terwijl hij aldaar lag, wierdt hij, van wegen de Admiraliteit, gewaarschuwd, op zijne hoede te zijn tegen de Engelschen, alzo men eene Vredebreuk te gemoete zag. Aan alle Nederlandsche Schepen, in dien oord, deelde hij dit berigt mede. Met af en aan zeilen verliep de tijd, tot op den vierden Augustus, wanneer DE RUITER, te *Mallaga*, verstondt, het uitrusten van eene sterke Vloot door de Engelschen, over welke de Hertog VAN JORK het bevel zoude voeren. Van daar zeilde hij na *Kadix*, alwaar hem de vrije landing wierdt belet: waarom hij, met een geleide van Koopvaardijschepen, wederkeerde na de Straat. Onder weg ontmoette hij wederom den Engelschen Vice-Admiraal LAUSON. Met eereschooten groetten ze elkander, doch zonder het strijken van de Vlag.

Intusschen wierdt de opgevatte vreeze voor Vredebreuk bekragtigd. Reeds in den Jaare 1661 hadt de Engelsche Bevelhebber ROBERT HOLMES aan de Afrikaansche kust vijandlijkheden begonnen, en den Bewindsman der Nederlandsche Westindische Maatschappij op *Kaap Verde* willen noodzaaken om van daar te vertrekken. In den Jaare 1663 wederom derwaarts gezonden, hadt hij verscheiden Nederlandsche schepen genomen, en in 't begin des volgenden jaars de Nederlandsche Sterkte op *Goedereede* veroverd. Daar naa maakte hij zich meester van *Takorari*, en nam, voor *S. George del Mina*, elf Schepen weg; beschietende voorts *Kaap Kors*, en deeze Sterkte overmeesterende. Om dien moedwil te beteugelen, besllooten 's Lands. Staaten, twaalf Schepen derwaarts te zenden. Doch in overweeging neemende, dat de reize uit het Vaderland te veel tijds zoude wegneemen, besllooten de Staaten van Holland, heimelijk, in allerijl en op de bedektste wijze, last te zenden aan DE RUITER, om, met de twaalf Schepen, welke hij bij zich hadt, zich te begeeven na *Kabo Verde*, en de Sterkte te herneemen. Met eene behendigheid, van welke men zeldzaame voorbeelden aantreft, wierdt dit Besluit der Hollandsche Staaten, in de Vergadering van Hun Hoog Mogende, in een Algemeen Staatsbesluit veranderd. Langs drie verscheiden wegen zondt de Griffier der Algemeene Staa-

ten

ten dit bevel aan DE RUITER, onder een Omslag, waar in hem gelast wierdt, den ingeslootenen niet dan alleen te leezen, en den inhoud, voor eerst, bij zich zelven te houden.

Op den eersten September des Jaars 1664 ontving de Vice-Admiraal deezen last te *Malaga*; van waar hij, eerlang, na *Kadix* vertrok. Hier wierdt hem geweigerd aan land te mogen koomen, veel min met zijne Schepen agter het Puntaal te zeilen. Grootlijks mishaagde hem dit verbod, alzo zijne Schepen volstrekt noodig hadden, om gekielhaald en schoon gemaakt te worden. 't Liep aan tot in het begin van October, eer DE RUITER, zo goed hem doenlijk was, zich voorzien hebbende, uit de Baai van *Kadix* zeilde. Vier dagen laater zeinde de Vice-Admiraal alle zijne Kapiteinen aan boord, en deelde hun zijnen geheimen last mede; wordende tevens de noodige schikkingen beraamd omtrent aanval en landing. Merkwaardig is het, dat op de gantsche Vloot slegts een enkel man gevonden wierdt, die ooit de bestemde plaatzen hadt gezien.

Op den tweeëntwintigsten October was men voor het Eiland *Goedereede*, leggende digt bij *Kaap Verde*, genaderd. Hier zag men negen Schepen, en onder dezelve één Oorlogschip, voor anker leggen. Straks naa DE RUITERS komst, wierdt hem door de Engelschen de reden zijner verschijninge afgevraagd. 't Antwoord was eene wedervraag, of zij last hadden, de Sterkten op de Eilanden te beschermen. Dit ontkende men, zeggende alleenlijk bevel te hebben om de Koopvaarders te beschermen. Naderhand verstondt de Vice-Admiraal, dat zij, zonder van dezelve bevragt te zijn, evenwel voor de Engelsche Afrikaansche Maatschappij goederen in hadden, welke zij aanbooden, hem te willen overgeeven, mids hunne Schepen wierden vrij gelaaten. Dit geschiedde. De Bevelhebber van *Goedereede*, den tegenstand voor noodeloos houdende, bewilligde spoedig in de overgave. De beide Sterkten, *Oranje* en *Nassau*, wierden straks bezet, en met Krijgsvolk voorzien, en de goederen, uit de Engelsche Koopvaarders, in onze Oorlogschepen overgelaaden. Aan het Engelsche Oorligschip gaf DE RUITER verlof, om te vertrekken werwaarts het begeerde. — Eene zeldzaame ontmoeting, terwijl DE RUITER hier lag, hadt zijn Schout bij nacht VAN DER ZAAN. Deeze, aan land zijnde gevaaren, ont-

moette een ouden Neger, die goed Hollandsch sprak, en hen vraagde, wie het bevel over de Nederlandsche Vloot voerde. Den naam van MICHIEL DE RUITER gehoord hebbende: MICHIEL, MICHIEL, hernam daar op de Neger; *'t is nu vijf of zesenveertig jaaren geleeden, dat ik te Vlissingen een Bootsmansjongen van dien naam gekend heb.* Op de verzekering des Schouts bij nacht, dat deeze de zelfde was, betuigde hij zich begeerig om zijnen ouden vriend te zien. Dies voer hij na boord, en verhaalde dat hij, zedert, onder de zijnen, tot de waardigheid van Onderkoning was verheven. Met eenige klederen en snuisterijen begiftigd, deedt hem DE RUITER wederom aan land zetten.

In het begin van November vervorderde de Vice-Admiraal zijnen togt na *Sierra Leona*, 't welk hij, naa veel zukkelens, eene maand daar naa, bereikte. Hier ontving hij berigt van eenige geweldenaarijen, door de Engelschen tegen de Nederlanders gepleegd, als mede van de aanhoudinge van zekeren Hollander met zijne twee dogteren. Spoedig wierdt hij deeze magtig, en vervolgens eene groote menigte Koopmanschappen, als staaven Yzer, Elefantstanden, Zout en andere goederen. Kort daarop wendde DE RUITER den steven na de Goudkust, of de *Kust van Guinea*, welke hij op den veertienden Januarij des Jaars 1665 bereikte. Het eerste berigt, welk hij hier ontving, was dat van eenige Negers, inhoudende dat de Engelschen het Fort *Takorari* nog in bezit hadden, en dat, op de tijding van de komst der Hollanderen, elf Engelsche schepen, vier dagen geleeden, van *Kaap Kors* vertrokken waren. Straks hierop deedt DE RUITER toestel maaken om het Fort te herneemen. Hij besloot daar toe te meer, zints de Engelschen op eene sloep met eene witte vlag, door hem gezonden, geschooten hadden. Voorneemen en uitvoering volgden elkander op de hielen. Aan den Generaal VALKENBURG, op het Fort *del Mina*, zondt hij daar van berigt, door een getrouwen bode, en verzogt met een om eenig volk, der gelegenheid des oords kundig, dewijl niemand van zijn volk immer deeze streeken hadt bezogt. Reeds 's anderen daags wierdt aan dit verzoek voldaan, door de komst van een aantal Negers, die de Hollanders eene Negerij, den Engelschen toebehoorende,

de, holpen ſlegten. 't Was op den raad van den Heere VALKENBURG dat men het Fort *Takorari* deedt in de lucht ſpringen, als van geen nut voor de Nederlanders aan deeze kust.

Nog dien zelfden dag ging de Vice-Admiraal onder zeil na *del Mina*; met uitbondige vreugde wierdt hij aldaar door het volk ontvangen. Hier deedt hij de goederen, op de Engelſchen veroverd, aan land brengen. Ook ontving hij, met een Advisjagt, Brieven en Inſtruktien van H. H. Mogenden, hoofdzaaklijk behelzende, om alle gewapende Schepen van de Engelſchen aan te tasten, en, genomen zijnde, voor goeden prijs te verklaaren; doch voorzigtig te zijn omtrent het doen van landingen, vermits Prins ROBERT, met eene Vloot van achttien Schepen, uit *Engeland*, na *Guinea* in aantogt was. Onmiddelijk hier op maakte hij zich meester van twee Engelſche Koopvaarders. Thans wierdt in beraad geleid, wat men vervolgens hadde te onderneemen. Met overleg van den Generaal VALKENBURG viel het beſluit, voor eerst de Vloot door geene landing te verzwakken, maar dezelve in ſtaat van tegenweer te brengen, en alzo de komst der Engelſchen af te wagten; tegen welke men vertrouwde genoegzaam te zullen beſtand zijn, indien de Vloot van twaalf Schepen, welker uitrusting in het Vaderland, onder den Kommandeur VAN KAMPEN, de Vice-Admiraal, met het bovengemelde Advisjagt, hadt vernomen, bij tijds opdaagde. In 't Oosten van het Kaſteel van *del Mina* verkoos DE RUITER zijne legplaats, en zondt van daar telkens Schepen af, om op de Nederlandſche of de Engelſche Vloot te kruizen.

Drie weeken hadt de Vice-Admiraal hier vertoefd, zonder vijand of vriend vernomen te hebben, wanneer hij, des tijdſpillens moede, na Land voer, tot het maaken van nader overleg met den Generaal VALKENBURG. Thans viel het beſluit, eenen aanval te doen op het Fort *Kormantijn*, als waar uit de Engelſchen aan de Nederlandſche Westindiſche Maatſchappije veel nadeels hadden toegebragt. Op den zesden Februarij maakte men toebereidzels tot eene landing. Volgens afſpraak zouden de Negers daar toe de hand leenen. Twee dagen daar naa geſchiedde de landing in goede orde, doch met merkelijk gevaar voor de Booten, die het Volk moesten aan land zetten,

ten, uit hoofde van de zwaare brandinge op de Kust. Met de Negerij, beliep de manschap, tot den aanval bestemd, een getal van elfhonderd. Voor *Kormantijn*, om den aanval te begunstigen, plaatsten zich zes Oorlogschepen. Nog dien zelfden naamiddag wierdt het Fort stormenderhand veroverd. Men vondt aldaar achtëntwintig Stukken Geschut, en nam 'er, behalven de Slaaven, achtënvijftig Engelschen gevangen. DE RUITER liet, voor deeze overwinning, door den Predikant op zijn Schip, eene Dankzegging doen aan den Allerhoogsten, en voer 's anderendaags na Land, tot het beraamen van de noodige schikkingen, vooral op de bezetting van het Kasteel.

Bij zijne wederkomst te *del Mina* vondt hij Brieven van H. H. Mogenden. Zij behelsden een berigt, dat de togt van Prinse ROBERT na *Guinea* geenen voortgang zoude hebben, alzo deeze zich, in Europa, met den Hertog VAN JORK hadt vereenigd; en dat hierom de Kommandeur VAN KAMPEN, op hoogen last, zijnen togt insgelijks gestaakt hadt; voorts, alzo de Engelsche in Europa reeds vijandlijkheden gepleegd hadden, hij *Kabo Kors* en *Kormantijn* mogt vermeesteren; waar naa, indien hij gelukkig slaagde, hij om de Noord na het Vaderland moest wederkeeren. Op dit berigt, tradt DE RUITER in overleg met den Generaal VALKENBURG, of het geraaden ware, *Kabo Kors* aan te tasten; en zo neen, wat dan de Vloot, tot 's Lands oirbaar, op deeze Kust verder konde verrigten. Het eerste wierdt ongeraaden geoordeeld, om de sterkte der Engelschen in deezen oorde, en in het langer vertoeven der Vloot ook geene nuttigheid gevonden. In eenen Krijgsraad wierdt het een en ander vastgesteld, en alles tot het vertrek gereed gemaakt.

Geduurende het verblijf van den Vice-Admiraal, gebeurde 'er een voorval, welk ik moet verhaalen. Drie Matroozen, op eenen avond, zich aan land in eenen Herberg begeeven hebbende, hadden 'er onderling geschil gekreegen. Onder hunne handgemeenschap, met bloote messen, waren de kaarzen uitgebluscht, en de Waard, toegeschooten zijnde, doodelijk gekwetst. Alle drie wierden in verzekering genomen, en, alzo de eigenlijke daader onbekend was, allen vermaand, zich ter dood te bereiden, om vervolgens het lot te werpen, wie

ster-

ſterven zoude. Die het lot des doods hadt geworpen, wierdt gehangen. Doch toen men hem hadt afgeſneeden, om begraaven te worden, beſpeurde men aan hem eenige leevenstekens. Allengs kwam hij tot zich zelven. De vraag viel nu omtrent zijne verdere behandeling. VALKENBURG wilde dat hij nogmaals moest gehangen worden, dewijl zijn vonnis luidde, dat 'er de dood op moest volgen. Doch DE RUITER ſtemde om hem in 't leeven te ſpaaren, dewijl hij, misſchien, niet de rechte ſchuldige was, en, daarenboven, gevaar en ſmarte genoeg hadt doorgeſtaan. Dit gevoelen hadt de overhand. De geredde gehangene erkende, zedert, den Vice-Admiraal voor zijne zijnen tweeden Vader, en verhaalde menigmaalen, dat hij, naa het hooren leezen van het vonnis, genoegzaam allen bezef hadt verlooren, en toen hij van den Ladder wierdt geſtooten, zich verbeeldde dat hij in eene diepe put viel: welk denkbeeld, zonder eenige pijn of ſmart, hem was bijgebleeven, tot dat hij allen gevoel verloor.

In 't begin van Maart verliet DE RUITER *del Mina*, met twaalf Oorlogſchepen, een Voorraadſchip en eenen Brander. In 't laatst van April kreeg hij 't Engelſche Eiland *Barbados* in 't gezigt, en beſloot hetzelve aan te doen, in de hoop op goeden buit, althans nieuwen voorraad van leevensmiddelen, die zeer ſchaars begonnen om te koomen. Doch, om den kloeken tegenſtand, welken hij, zo van de Kaſteelen als van de Engelſche ſchepen ontmoette, vondt hij zich genoodzaakt, van die onderneeminge af te zien. Dies wendde hij den ſteven na *Martenique*, en kwam 'er den eerſten Maij voor anker. Zijn verzoek, aan den Franſchen Gouverneur, om lijfsbehoeften, wierdt gunſtig ingewilligd. Zelfs ontving DE RUITER van deezen en van deszelfs echtgenoote een bezoek aan boord, en wierdt wederkeerig aan land ter maaltijd onthaald. Voorts herſtelde men hier de ſchade, op *Barbados* aan de Schepen bekoomen. De Vice-Admiraal vervolgde hier op zijne reize, op welke vervolgens verſcheiden ſchepen op de Engelſchen veroverd wierden. Men nam de laadingen, meest in Suiker en Tabak beſtaande, 'er uit, en verkogt de Schepen aan de Franſchen. Daar naa het Eiland *St. Euſtatius* hebbende aangedaan, rigtte hij zijnen koers na *Newfoundland* of *Terre Neuf*, in

in de hoope van 'er eenige voordeelen te behaalen. Met zes Schepen was nu zijne Vloot vermeerderd. In *St. Jansbaai* bemagtigden zijne Kapiteinen etlijke schepen, en vonden 'er goeden voorraad op van brood, vleesch, spek, erweten, olij en andere leevensmiddelen. Ook ving men hier eene groote menigte Kabbeljaauwen. Een welgepast ontzet op de Vloot, op welke de mondkost zeer sober omkwam.

Een weinig naa het midden van Junij besloot de Vice-Admiraal, met overleg van zijnen Krijgsraad, den steven te wenden na Europa, en intusschen de *Fero-Eilanden* aan te doen. Naa eene maand zeilens, bereikten ze deeze Eilanden. Niet lang vertoefde hij aldaar, bij mangel aan de verlangde kundschap. Met zwaaren mist, bevondt hij zich, drie dagen daar naa, tusschen *Hitland* en *Noorwegen*. Hier verstondt hij, van eenige Noorlieden, dat zij, vier dagen geleeden, voor *Bergen* zestien Engelsche Koningsschepen gezien hadden, die op de Hollandsche Vloot kruisten. Daar naa een Vlaamschen Schipper ontmoetende, nam hij denzelven aan, voor eene goede somme gelds, om bij de Vloot te blijven tot voor het *Vlie*, en dezelve vooruit te zeilen, om te verneemen of hij ook Engelschen ontdekte, en daar van zein te doen. Kort daar op bekwam DE RUITER de tijding, dat de Engelsche Vloot zich voor *Bergen* hadt vertoond, op den zelfden dag, als hij op de Kust gelegen hadt. Ook zag hij eerlang twee vijandelijke schepen, die zich, egter, omtrent hem niet moeiden. De Engelsche Vloot, als veel sterker zijnde, vermijdde hij zorgvuldig, en sloop ongemerkt langs dezelve heen, als of zij in eenen mist verborgen lag. Nu wendde men den steven na de Wester Eems, in welke hij, met onbeschrijflijk gevaar, alzo Tonnen en Baaken waren weggenomen, in den naamiddag van den zesden Augustus, voor de Vesting van *Delfzijl*, ten anker kwam. Aan eene bijzondere beschikkinge der hemelsche Voorzienigheid plagt DE RUITER, zedert, altoos deeze gelukkige uitkomst toe te schrijven. Groot was de toeloop van menschen van allerlei rang, om den Vice-Admiraal te verwelkoomen, die, zonder een enkel schip en eenige manschap van belang te hebben verlooren, op deezen togt, welke vijftien maanden hadt geduurd, den Engelschen, aan de Kust

van

van *Guinea*, zeer veele schade hadt toegebragt. Een rijken buit bragt hij in 't Vaderland in Suiker, Katoen, Zout, Olij, Wijn, Indigo, Tabak, Elefantstanden, en ruim tweehonderd negenëntwintigduizend Guldens aan Goud, zes Prijsschepen, nevens eene Gouden Koninklijke Kroon, met roode en groene Smaragden bezet, door den Hertog VAN JORK aan den Koning van *Andra* ten geschenke gezonden, en door DE RUITER uit eenen der Engelsche Prijzen gehaald.

Op luisterrijker tooneelen zullen wij nu onzen Held zien verschijnen, aan het hoofd niet slegts van eene kleine Vloot of Eskader, maar van 's Lands geheele Zeemagt, en dus, in zekeren zin, beschikker van het lot des Vaderlands. Reeds in het begin des Jaars, terwijl DE RUITER aan de Goudkust zich bevondt, was hij bevorderd tot Luitenant-Admiraal, onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*, en daar van zijn Lastbrief gereed gemaakt, om hem bij zijne wederkomst te worden ter hand gesteld. Zedert was 's Lands Vloot in Zee gestoken, onder den Heer VAN WASSENAAR, die, in het gevegt tegen de Engelschen, welk daar op volgde, met zijn Schip in de lucht vloog; wordende, daarenboven, de Nederlandsche Vloot, vooral door 't pligtverzuim van veele Kapiteinen, in de Zeehavens schandelijk te rug gedreeven. Thans viel de raadpleeging over eenen Opvolger, waar toe men benoemde den Luitenant Admiraal KORNELIS TROMP, met toevoeging van drie Gemagtigden van H. H. Mogenden, RUTGERT HUIGENS, wegens *Gelderland* Afgevaardigde ter Algemeene Vergaderinge, den Raadpensionaris JAN DE WITT en JOAN BOREEL, Burgemeester van *Middelburg*. Intusschen ontving men in '*s Hage* de tijding van de behoudene aankomst van DE RUITER. Dit maakte eenige verandering in de raadpleegingen. Bij sommigen was KORNELIS TROMP niet zeer gezien, van wegen zijne bekende verkleefdheid aan den Prinse VAN ORANJE. Den post, hem opgedraagen, zouden deeze daarom liever gezien hebben in de handen van DE RUITER. Thans deedt de Stad *Amsterdam* daar toe den eersten voorslag. Zij ontmoette daar toe een gereeden bijval ter Vergaderinge van Holland; welker besluit daar toe van dat der Algemeene Vergaderinge straks gevolgd wierdt. In 't eerst toonde TROMP daar over zich dermaate

maate misnoegd, dat hij weigerde onder DE RUITER te dienen. Doch hij veranderde, zedert, van gedagten. Aldus klom DE RUITER op, in de plaats van den Heere VAN WASSENAAR, tot den hoogen post van Luitenant-Admiraal van *Holland* en *Westfriesland*, en Opperbevelhebber over 's Lands Vloot, voor den aanstaanden togt.

Den Lastbrief van die aanzienlijke waardigheid ontving DE RUITER te *Delfzijl*, op den dertienden Augustus, nevens eenen brief der boven gemelde Gemagtigden, bij welken hem wierdt aangeschreeven, om over nacht en dag voort te reizen, en zich in allerijl op 's Lands Vloot in *Texel* te vervoegen. Naa de gelukwenschingen van zijne Kapiteinen ontvangen, en de noodige schikkingen beraamd te hebben, vertrok hij, over *Groningen*, *Dokkum*, *Leeuwarden* en *Franeker*, na *Harlingen*; wordende overal met groote eere en betoonin-gen van blijdschap ontvangen. Van de laatstgenoemde Stad vertrok hij regelrecht na *Texel*.

Terwijl DE RUITER zijnen weg vervorderde, lag de Vloot gereed om Zee te kunnen kiezen. Door een gunstigen wind, zo als men zich verbeeldde, wierdt het uitloopen verhinderd. Niemand der Zeelieden, thans bij de hand, zag 'er kans toe. De Raadpensionaris JAN DE WITT, thans een spreekend bewijs vertoonende van zijne bedreevenheid ook in andere zaaken, behalven de Staatkunde, bewees den Lande deezen dienst. Men hadt, tot nog toe, zich verbeeld dat 'er niet meer dan tien streeken op het Kompas waren, langs welke een Schip, door het zo genaamde *Spanjaartsgat*, konde in Zee loopen. De Raadpensionaris, daarentegen, bewees door Wiskundig betoog, dat slegts vier streeken zulks beletteden, en alzo het uitloopen met achtentwintig streeken konde geschieden. Diensvolgens nam hij zelve het Dieplood in de hand, en staafde zijn gevoelen door eene daadelijke proefneeming. Een Staatsman volvoerde dus, waar toe de ervarenste Stuurlieden geenen kans zagen. Het *Spanjaartsgat* wierdt, zedert, bij veelen, het *Jan de Witte-diep* genaamd.

Ondanks den spoed, welken DE RUITER op zijne reize hadt gemaakt, kwam hij niet eerder in *Texel*, dan naa dat de laatste schepen reeds waren uitgeloopen. Hij volgde met drie

ligte

tigte Fregatten, daar gelaaten om hem over te voeren; naa alvoorens, van eenige Gemagtigden der Staaten, welke hij aan *de Helder* vondt, zijnen Lastbrief ontvangen, en in handen van dezelve den Eed te hebben afgeleid. Op den tweeden dag bereikte hij de Vloot, alwaar hij zich vervoegde aan boord van het Schip, welk de drie Gevolmagtigden van Staat, BUIGENS, DE WITT en BOREEL, voerde. Straks wierden alle de Kapiteinen gezeind aan boord van het Schip *Delfland*, van zeventig Stukken en vierhonderdvijftig koppen, en hun aldaar DE RUITER voorgesteld als Luitenant-Admiraal, en bijzonderlijk als Opperbevelhebber der Vloot, wiens bevelen zij getrouw en volvaardig hadden op te volgen. Met blijken van genoegen wierden deeze bevelen ontvangen. Ook bespeurde men eene vriendelijke gemeenzaamheid tusschen DE RUITER en TROMP.

's Lands Vloot, naa den ongelukkigen Zeeslag van de maand Junij, binnen den tijd van acht weeken, wederom in Zee gebragt, bestondt nu uit drieënnegentig Schepen of Fregatten van Oorlog, gewapend met vierduizend driehonderd zevenëndertig Stukken Geschut, en bemand met vijftienduizend eenenvijftig Matroozen, twaalfhonderd tachtig Mariniers of Zeesoldaaten, en drieduizend driehonderd Landsoldaaten, in alles negentienduizend zeshonderd eenendertig koppen. Daarenboven bevonden zich bij de Vloot twaalf Branders, eenige Voorraadschepen en wel twintig Galjoots of Advijsjagten. De bestemming deezer magtige uitrustinge was, de Oostindische en andere Koopvaardijschepen te waarschuwen om hunnen koers te stellen na *Noorwegen*, om van daar afgehaald, en na het Vaderland geleid te worden. De Luitenant-Admiraal hadt, bovendien, last, de Engelsche Vloot, indien zij zich daar mogt tegen stellen, vijandelijk aan te tasten.

Onder het voortzeilen wierden, door de Buitenwagten, twee Engelsche Kitzen of Advijsjagten genomen en in de Vloot gebragt. De manschap daar van verhaalde, dat de Engelsche Vloot zeventig Schepen sterk was, kruizende op de Nederlandsche Smirnasche en Oostindische Schepen, die, uit vreeze voor de vijanden, agter *Hitland* waren omgeloopen; als mede, dat 'er een Eskader van dezelve, bestaande uit twin-

twintig Schepen, op de Kust van *Noorwegen* was gelaaten. Zonder elkander gezien te hebben, waren dus de beide Vlooten, op een korten afstand, elkander voorbij gezeild. Inmiddels was het de Oostindische en andere Koopvaardijschepen gelukt, de haven van *Bergen* te bereiken. Hier waren zij door de Engelschen aangetast, doch, door moedigen tegenstand, behouden gebleeven. Naa het wijken van den vijand, zondt DE RUITER bevel aan deeze Schepen, om uit te loopen en zich onder zijn geleide te begeeven. Op den achtsten September ging dan de Vloot onder zeil, na het Vaderland, met negen Oostindische en ongeveer vijftig andere Schepen. In den volgenden nacht begon het zo zwaar te stormen, dat 's anderendaags op den middag tachtig Schepen van de Vloot waren afgedwaald. Van tijd tot tijd kwamen 'er eenigen opdaagen: zodat de Luitenant-Admiraal, op den elfden, omtrent den middag, bij *Doggersbank* voor anker kwam, met vijf of zesendertig Oorlogschepen, twee Branders, twee Oostindische en nog zes andere Koopvaardijschepen. Het onverwagt opkoomen van den storm hadt de Bevelhebbers belet aan hunne Kapiteinen het bevel van den Lt. Admiraal mede te deelen, wegens de verzamelplaats, in gevalle van verstrooijinge. Dit was de reden van het klein getal, thans bij een verzameld.

Op de genoemde legplaats verdeelde DE RUITER de Schepen, welke hij bij zich hadt, in twee Eskaders. Hij zelve voerde het bevel over 't eene; het ander stelde hij onder den Lt. Admiraal EVERTSZEN. Kort daarop verscheen de Lt. Admiraal DE VRIES met vier Oorlogschepen. Deeze verhaalde dat hij gejaagd was door den Engelschen, wier Vloot, ruim zestig Schepen sterk, ten Oosten van de onze lag. Ondanks de overmagt, besloot DE RUITER den vijand te gaan opzoeken. Naa lang zeilen, in dien koers, vondt men, egter, geene Engelschen. Men wendde het dan over eenen anderen boeg, doch even vrugteloos. Hierom keerde men den steven na het *Vlie*, en vernam eerlang, dat verscheiden Koopvaarders reeds waren binnen geloopen, terwijl andere, nevens de Oorlogschepen, insgelijks, allengskens, zich op de Kust vertoonden; wordende, daarenboven, eenige Schepen uitgezonden, om op de agtergebleevenen te passen, en blijvende de Vloot

zich

zich onthouden in Zee, tusschen het *Vlie* en *Texel*, om de aankoomende voor overlast te beveiligen.

Middlerwijl dat de Gemagtigden de Schepen dagelijksch Spiegelgevegten deeden houden, ontving DE RUITER berigt, dat een aanzienlijk getal Engelschen zich in 't Noordwesten van het *Vlie* onthieldt, in het vaarwater der nog agter gebleevene Schepen. Straks besloot men, hen te gaan opzoeken. Onder het voortzeilen, kwamen 'er twee Fregatten in de Vloot, met een Hollandsch Koopvaardijschip, welk zij op den vijand heroverd hadden. Van den Engelschen Luitenant, welke zich daar op bevondt, verstonden zij dat zijn Volk twee Oostindische en drie Oorlogschepen genomen hadt. Verder verhaalde hij, dat de Engelsche Vloot, behalven het klein Vaartuig, ruim negentig Schepen sterk was. Weinige uuren laater ontvong men de tijding van een gevegt, door den Vice-Admiraal VAN NES tegen de Engelschen gehouden; waar van de omstandigheden nader bleeken door het verhaal van den Vice-Admiraal zelven, welken men kort daar op ontmoette. Van wegen eene tijding, welke een Hoekerschip in de Vloot bragt, dat de Engelschen slegts een weinig buiten het gezigt der Hollanders zich vertoond hadden, stelde men nu vast, dat men dezelve zoude ontmoeten; waar toe DE RUITER zijne poogingen aanwendde, koers zettende in den streek, in welken zij gezien waren. Doch zijn zoeken was wederom vrugteloos: weshalven hij na den wal wendde, zich bedienende van den gunstigen wind na de bestemde verzamelplaats voor de *Maaze*.

Thans raadpleegde men over de verdere verrigtingen van 's Lands Vloot, of dezelve binnen de Zeegaten opgeleid, of tot nog eene onderneeming tegen de Engelschen zou gebruikt worden. De Raadpensionaris DE WITT stemde voor het laatstgemelde, en zijn gevoelen hadt de overhand. Doch toen men nu den toestand der Schepen opnam, bevondt men veele derzelven onvoorzien. Eenige Voorraadschepen waren in 's vijands magt gevallen. Lang liep het hierom aan, eer de vereischte behoeften van binnen wierden aangevoerd. Bij dit alles kwamen de Naajaarsstormen, ('t was nu in het begin van October) die het werk merkelijk vertraagden. Onder dit alles waren de

En-

Engelschen uit Zee geweeken; zijnde het hun, naar 't schijnt, meer te doen geweest om het behaalen van buit, dan om eenen vegtkans te waagen, en dit de rede, waarom de Vlooten elkander nooit ontmoet hadden.

's Lands Zeemagt, die nu wederom uit ruim negentig Schepen bestondt, was, op den elfden October, in zo verre van het noodige voorzien, dat men de ankers ligtte tot den voorgenomen togt. De Luitenant-Admiraal, nevens de Gemagtigden, bevondt zich op een nagelnieuw Schip, *Hollandia*, voerende tachtig Stukken Geschut en vierhonderdzestig Koppen. Het plan der verrigtingen hieldt in, na de Kust van Engeland over te steeken, om de vijandelijke Vloot in *Soulsbaai*, voor *Harwich*, op de rivier van *Londen*, of zelf in *Duins* op te zoeken. Uit eenig klein Vaartuig, na de Engelsche Havens, op kundschap uitgezonden, hadt men vernomen, dat een getal van omtrent twintig Schepen binnen de Banken van *Harwich* lag, en uit eenige Fransche Visschers dat de Vloot nog binnen was.

Intusschen naderde de Hollandsche Vloot de Engelsche Kust, en veroorzaakte aan dezelve een algemeenen Wapenkreet. Twee agtervolgende nachten zag men 'er groote vuuren branden, tot een tein dat de vijand op de Kust was. Men was voorneemens, *Duins* te bezetten, en op de Engelsche Schepen in te vallen; doch een zwaare storm verijdelde dit ontwerp, en noodzaakte 's Lands Vloot, zich te begeeven voor de rivier van *Londen*, op welke, onlangs, zestien Koningsschepen, van *Harwich*, waren aangekoomen. Omtrent deezen tijd, terwijl DE RUITER geduurig, vrugtloos, af en aan zeilde, vernam hij, uit eenen brief, hem door de Admiraliteit van *Zeeland* toegezonden, dat de Engelschen nacht en dag bezig waren, om hunne Vloot wederom toe te rusten; dat op de rivier van *Londen* zestig kloeke Schepen lagen, die bijna allen gereed waren om uit te loopen, en den wil hadden om de Staatsche Vloot van de Kust te verjaagen. Op dit berigt trok de Luitenant-Admiraal zijne Eskaders bij een, en stelde dezelve in staat, zo goed hem doenlijk was, om den vijand te kunnen afwagten. Doch deeze daagde niet op. Eene woedende Pest, die door gantsch *Engeland* regeerde, en te *Londen*, in ééne

week,

week, zevenduizend menſchen hadt weggerukt, was ook tot de Vloot overgeſlaagen. Niet zeer gunſtig was ook de toeſtand van de Vloot der Staaten. Het bleek uit eene Lijst, in 't einde van Oćtober, aan den Luitenant-Admiraal overhandigd, dat het getal der dooden, op deezen togt, reeds honderdveertig bedroeg; dat men driehonderd vijfenvijftig zieken na het Vaderland hadt opgezonden, en dat derzelver getal op de Vloot weinig minder dan duizend was. Om deeze reden, als mede om het verloopende Jaargetij, wierdt, in eenen Krijgsraad, beſlooten, den ſteven na het Vaderland te wenden. Eenige ligte Vaartuigen kreegen last, om nog eenige dagen voor de rivier van *Londen* te kruizen, en de Schout bij nacht SWEERS bevel, om met achttien van de beste Schepen zich te begeeven na *Doggersbank*, om op de Koopvaardijſchepen, die men uit *Noorwegen* verwagtte, te passen, en dezelve in behouden haven te geleiden.

Op den eerſten November liet DE RUITER zein doen om de ankers te ligten. Op zekere hoogte ſcheidden de Schepen van de onderſcheidene Admiraliteiten van elkander. Op den derden dag kwam hij, met drieëndertig Schepen, in *Texel* behouden voor anker. De Gemagtigden op de Vloot begaven zich ſtraks daarop na *'s Hage*, werwaarts DE RUITER hen eerlang volgde, neemende zijnen intrek bij den Raadpenſionaris JAN DE WITT, met welken hij, geduurende den togt, eene bijzondere vriendſchap hadt aangegaan. Op den achttienden November verſcheen hij in de Vergaderinge der Algemeene Staaten, alwaar hij met groot eerbewijs wierdt ontvangen, en verſlag van zijne verrigtingen deedt, zittende, met gedekten hoofde. De Voorzittende Heer bedankte hem plegtiglijk voor zijne betoonde wakkerheid en dienſten. Weinige dagen laater leide hij zijnen pligt af bij de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, die hem insgelijks met eere en dankbetuigingen bejegenden. Thans keerde DE RUITER na *Amſterdam*, om van zijne vermoeijenissen, bij zijn gezin, een weinig adem te ſcheppen. Op den eerſten December verſcheen hij aldaar in de Vergadering der Admiraliteit. Gezeeten op eenen ſtoel, overhandigde hij aldaar de Vlaggen, aan de *Kust de Guinea*, op de Engelſchen veroverd, nevens den Standaart van het Kaſteel

ſteel van *Kormantijn*, en de gouden Kroon, boven vermeld, voor den Koning van *Andra* geſchikt. De Heeren Raaden bedankten, plegtiglijk, den Luitenant-Admiraal voor zijne dienſten, aan het Vaderland beweezen, en beſlooten, zedert, hem een geſchenk te doen van een Zilveren Lampet, ter waarde van vijftienhonderd Guldens. Daarenboven vereerden hem Hunne Ed. Groot Mogenden met het regt, om in alle Admiraliteits Kollegien, in de Provintie van *Holland* en *Westfriesland*, als Preſident, zitting, raadpleeging en ſtem te mogen hebben.

Straks met den aanvang van het volgende Jaar 1666 maakte men den toeſtel om eene magtige Vloot in Zee te brengen, over welke DE RUITER wederom, maar nu als Luitenant-Admiraal Generaal, het opperbevel zoude voeren. Het geſchil, tuſſchen de Kollegien ter Admiraliteit te *Amſterdam* en *Rotterdam*, voor welk van beiden hij zoude afvaaren, intusſchen ontſtaan, wierdt, door 's Lands Staaten, ten voordeele van *Rotterdam* beſlist, mids hij te *Amſterdam* zou blijven woonen. Het plan der uitrustinge hieldt in, tegen het laatst van Maart of het begin van April, in Zee te brengen tweeënzeventig zwaare Oorlogſchepen, twaalf Fregatten en even zo veele Branders. De Oorlogſchepen zouden gewapend zijn met veertig tot tachtig Stukken Geſchut, en bemand met tweehonderd tot vijfhonderd Koppen. De Fregatten zouden tot vierendertig Stukken en honderddertig man voeren. De Oostindiſche Maatſchappij zou nog twintig zwaare Schepen daar nevens voegen. Het onderhoud deezer Vloot, geduurende den tijd van twaalf maanden, wierdt gerekend eene ſomme van elf millioenen zeshonderdachtënveertigduizend zeshonderdveertig Guldens te zullen kosten. Op raad van DE RUITER rigtte men een Regiment Zee-Soldaaten op; het beſtondt uit bevaarene lieden, en moest zo wel te water als te lande kunnen dienen. JOHAN DE WITTE, Schoonzoon van den Admiraal, wierdt Kapitein onder dit Regiment. Daarenboven hadt DE RUITER zorge gedraagen, om over de Vloot twaalf Lootzen te verdeelen, in de kennis van de kusten en gronden van Engeland door en door bedreeven.

Tegen den bestemden tijd, het begin van April, was DE RUITER gereed om in Zee te loopen. Het Schip, welk hem zou voeren, droeg den naam van *de Zeven Provincien*, zeer groot en welbezeild, voerende tachtig Stukken Geschut en bemand met vierhonderdvijfenzeventig koppen. Op den elfden April liep hij daar mede uit *Goeree* in Zee, koers zettende na *Texel*, alwaar de algemeene Verzamelplaats bestemd was. Hij vondt 'er drieëntwintig Schepen van *Amsterdam*, nevens eenige van andere Kollegien ter Admiraliteit, welker getal, van tijd tot tijd, vermeerderde. Onder het wagten naar voltalligheid, verscheen, in het midden van Maij, in *Texel*, om de Vloot te bezigtigen, een zeer aanzienlijk gezelschap. Het bestondt uit den Keurvorst van *Brandenburg*, den jongen Prins van *Oranje*, de Vorsten van *Holstein* en *Anholt*, MAURITS VAN NASSAU, de Graaven VAN SOLMS, DHONA en HOORNE, de Heeren VAN BREDERODE en VAN GENT, en nog verscheiden andere Grooten, nevens eenige Afgevaardigden van Hun Hoog Mogenden. Naa dat het Gezelschap de Vloot hadt bezigtigd, onthaalde de Luitenant-Admiraal hetzelve, aan zijn boord, op een pragtig Middagmaal, en voorts op een Spiegelgevegt tusschen twee kleine Fregatten. Men vindt aangetekend, dat het Scheepsvolk, bij die gelegenheid, blijken van genegenheid voor den jongen Prins vertoonde, door zoo luiddrustig geschal van *Vivat de Prins van Oranje!* dat het door de geheele Vloot klonk.

Met het begin van Junij kwam de Vloot in Zee. Zij bestondt uit vijfentachtig Schepen en Fregatten van Oorlog, behalven de Jagten, Branders en mindere Vaartuigen; zo dat men, in alles, honderd Zeilen telde. Men telde, in alles, vierduizend zeshonderd vijftien Stukken Geschut, en eenëntwintigduizend negenhonderd negen Koppen van Matroozen, Zee- en Landsoldaaten. Na genoeg even sterk was de Engelsche Vloot, die, in onderscheidene Zeehavens, gereed lag om Zee te kiezen, onder het opperbevel van Prinse ROBERT, Zoon van wijlen den Keurvorst-Paltsgraave FREDERIK, en van den Generaal MONK, thans Graave VAN ALBEMARLE. Gemagtigden der Algemeene Staaten waren thans aan DE RUITER niet toegevoegd. Zoo groot vertrouwen stelde men in zijne wijsheid,

dapperheid en vaderlandsliefde, dat het bewind van zaaken, en, in zekeren opzigte, het behoud der Republiek, in zijne handen wierdt gesteld. Alleenlijk was hem, in een algemeenen Lastbrief, aanbevolen, de Engelsche Vloot aan te tasten, indien zich daar toe eene bekwaame gelegenheid aanboodt, doch, voor het overige, alles aan zijn beleid overgelaaten.

Zo ras de Vloot in Zee was, verdeelde DE RUITER haar in drie Eskaders. Over het eerste, bestaande uit achtentwintig Schepen, voerde hij zelve meer onmiddelijk het bevel, nevens den Luitenant-Admiraal VAN NES, den Vice-Admiraal DE LIEFDE, en den Schout bij nacht VAN NES. Het tweede, 't welk even sterk was, stelde hij onder den Luitenants-Admiraalen EVERTZEN en DE VRIES, de Vice-Admiraalen BANKERT en KOENDERS, en de Schouten bij nacht EVERTZEN en BRUINSVELT. De Luitenants-Admiraalen KORNELIS TROMP en MEPPEL, de Vice-Admiraalen VAN DER HULST en SCHRAM, en de Schouten bij nacht SWEERS en STACHOUWER voerden 't bevel over het derde Eskader, 't welk negenëntwintig Schepen en Fregatten sterk was. In drie kleinere Eskaders wierdt, zedert, ieder van deeze drie gesmaldeeld. Inmiddels waren de Graaf DE GUICHE, nevens deszelfs Schoonbroeder den Prins VAN MONACO en de Markgraaven DE LA FERTÉ, allen Fransche Grooten, in de Vloot gekoomen, om als Vrijwilligers den togt bij te woonen, en onder den Nederlandschen Held de Krijgskunde ter Zee te leeren.

't Liep aan, door stilte en tegenwind, tot den tienden Junij, eer de geheele Vloot, op eenigen afstand, in ruime Zee kwam. Voorziende dat het houden van eenen Zeeslag onvermijdelijk was, zeinde, op dien dag, DE RUITER alle zijne Opperhoofden en Kapiteinen aan boord. In eene korte Rede, uitgesproken met eene Zeemans-welspreekendheid, vermaande hij thans elk tot zijnen pligt, welken zij den Vaderlande schuldig waren. Bemoedigd en aangevuurd door de taal des kloeken Helds, keerde elk te rug, met het vast besluit om het uiterste te waagen. 's Anderen daags, ten elf uure, kreeg men de Engelsche Vloot in 't gezigt, met volle zeilen op de Nederlandsche afkoomende. Straks deedt DE RUITER het gebed doen, den Kok schaffen en alles tot den strijd gereed maaken. Ten

één

één uure kwamen de Vlooten aan elkander, met een stijven West-Zuidwesten wind; waar door de Zee zeer hol stondt. Door een schranderen vond deedt DE RUITER hier mede zijn voordeel. Tegen het gewoon gebruik in Zeegevegten, waar in men altoos boven den wind tragt te vorderen, liet hij den vijand den loef winnen. Twee oogmerken bedoelde hij hier mede. Hij voorzag dat de vijand, door het sterk overhellen der Schepen, de benedenste laag Geschut niet zou kunnen gebruiken; dit was het eerste; het ander, dat hij zelve, agter de vijandlijke schepen schuilende, tegen de holle Zee zou beschut zijn, en, daarenboven, met beide laagen kunnen schieten. Om de dapperheid der Vlooteling aan te vuuren, nam DE RUITER nog eenen list te baate. Men hadt op de Vloot honderdvijftig Matroozen, die in *Engeland* gevangen geweest, en zedert gelost of ontvlugt waren. Deeze hadt hij op de Schepen verdeeld, om aldaar te verhaalen de harde behandeling, welke zij in de Engelsche Gevangenissen geleeden hadden, en alzo de gemoederen tot eene edelmoedige wraake en kloekmoedig strijden aan te zetten.

Tot verwoedheid toe klom allengskens het gevegt van wederzijde. DE RUITER, een Fregat van vijftig Stukken de laag gegeeven hebbende, zag hetzelve, kort daar op, agter zijn Schip zinken. Omtrent vijf uure wendden de Engelschen, hebbende men, tot nog toe, telkens den zelfden koers gehouden. Drie van hunne Schepen vielen toen in onze handen, een van zeventig, het ander van vierenzestig, en het derde van zestig Stukken. Het laatste, een Friesch Schip, *de Zevenwouden* genaamd, was 's jaars te vooren door de Engelschen genomen. Naa het wenden, liet de Engelsche Generaal het anker vallen, om, in de plaats der beschadigde, nieuwe zeilen aan te slaan. Doch DE RUITER straks op hem afkomende, kapte hij zijne touwen. Van nieuws begon nu wederom een hevig gevegt, waar in, op den afstand van een Musketschoot van onzen Admiraal, een groot Schip ten gronde ging. Tot tien uure in den avond duurde het gevegt, wanneer de Vlooten, door de donkerheid, elkander uit het gezigt verlooren. De Luitenant-Admiraal KORNELIS EVERTZEN en de Kapiteinen

 otto

OTTO VAN TRESLONG en SIMON BLOK, waren, van de Bevelhebbers, op dien eersten dag, gesneuveld.

Met het aanbreeken van den volgenden dag zeinde onze Luitenant-Admiraal Generaal alle zijne Hoofdbevelhebbers en Kapiteinen aan boord, om van hun den toestand hunner Scheepen te verneemen, en tevens, van nieuws, moed in te spreeken. Men telde toen in de Vloot ruim vijftig Schepen, die, kort daar op, met nog twaalf, door de komst van TROMP, vermeerderd wierden. De Engelsche Vloot was insgelijk ruim vijftig Schepen sterk. Intusschen waren de Graaf DE GUICHE en de Prins VAN MONACO overgegaan aan boord van DE RUITER, om dat het Schip, welk hen 's daags te vooren hadt gevoerd, geheel reddeloos was geschooten. Bij tijds, op den tweeden dag, twaalfden van Junij, kwamen de Vlooten op elkander af; zeilende de Nederlandsche Noordwest, en de Engelsche Zuidlijk over. DE RUITER veranderde, eerlang, van koers, om met den vijand den zelfden streek te volgen. Met een hevig en bloedig gevegt liepen de beide Vlooten elkander voorbij, zonder dat 'er een enkel Schip verlooren wierdt, aan de eene of andere zijde. Eene opkoomende stilte belette het wenden, tot omtrent elf uure in den voormiddag, wanneer, bij eene wakkerende koelte, de Vlooten wederom op elkander inzeilden. DE RUITER hadt nu de loef, en een onophoudelijk vuur maakende, deedt hij, omtrent den middag, zein om de Engelschen aan boord te klampen. Een geweldig schieten, welk hij midden onder de vijandelijke Vloot hoorde, deedt hem van besluit veranderen. Hij vreesde dat eenige zijner Schepen, die beneden den vijand hadden moeten zeilen, door denzelven omsingeld waren. Met zijn Eskader thans op de Engelschen inbreekende, vernam hij dat TROMP, met vijf Schepen, van vijanden omringd was, en zich in hachelijken staat bevondt. De Vice-Admiraal ABRAHAM VAN DER HULST verloor in dit gevegt het leeven. Eén Schip wierdt verbrand, en de vier andere zo reddeloos geschooten, dat DE RUITER dezelve na *Texel* opzondt. Terwijl deeze met het ontzet van TROMP bezig was, zogten de Engelschen hem, op zijne beurt, in te sluiten. Doch dit voorneemen, in tijds,

ge-

gemerkt hebbende, wendde hij, en voegde zich bij het groot van zijne Vloot. Toen voerde hij de geheele *Zeemagt*, van nieuws, tegen den vijand aan, met een zeer rampzaligen uitslag voor verscheiden Engelsche Schepen, zonder dat 'er een enkele van de onze verloren wierdt. In den naamiddag, tusschen drie en vier uure, trof hem het ongeluk, dat zijn groote Steng wierdt afgeschooten; door den val raakte veel van zijn Touwwerk beschadigd. Nogthans wilde hij zijn Schip niet verlaaten, maar zijnen Wimpel aan den Luitenant-Admiraal VAN NES gezonden hebbende, om dien onder zijne Admiraalsvlag als Generaal te laaten waaien, zeilde hij een weinig beneden de Vloot, om een anderen Steng op te zetten, beveelende den gemelden Admiraal, intusschen het Gevegt te vervolgen. Ten vijf uure gaf DE RUITER bevel tot eenen derden aanval: doch de vijand wagtte dien niet af, maar wendde, met volle zeilen, den steven na zijne kust. DE RUITER wilde hem vervolgen; doch door eene opkoomende stilte wierdt hij daar in verhinderd. Het gevegt van den tweeden dag nam hier mede een einde. De vijandlijke Vloot was op denzelven tot acht of negenëndertig Schepen geminderd.

Den volgenden morgen, zijnde Pinxterzondag, den dertienden Junij, deedt DE RUITER, van nieuws, zijn best, door het bijzetten van alle Zeilen, om bij de Engelschen te koomen; doch deeze hielden, in goede orde, hunnen koers na de rivier van *Londen*. Tot nog toe hadt Prins ROBERT geen deel gehad in het gevegt. Op een los gerugt, dat de Hertog DE BEAUFORT, met de Fransche Vloot, tot hulp van de Nederlandsche, zoude in Zee loopen, hadt hij zich op de Fransche Kust onthouden, om het uitloopen der Vloot te beletten. Op deezen derden dag verstonden de onzen, dat Prins ROBERT in aantogt was. Nogthans hielden zij niet af van het naazetten der vijandelijke Zeemagt. Onder het voortzeilen, raakte de Ridder A'KUE, met zijn Schip *the Roijal Prince*, van tweeënnegentig metaalen Stukken en zeshonderdtwintig Man, op eenen Zandbank, *de Galper* genaamd, aan den grond. Het wierdt straks omsingeld van de onzen, veroverd, en hoewel wederom vlot geworden zijnde, in brand gestoken, alzo DE RUITER van oordeel was, dat het, in een volgend gevegt, de onzen

te veel zou belemmeren. De Admiraal ASKUE, gevangen genomen zijnde, wierdt, vervolgens, met een Galjoot, na *Texel* opgebragt, en van daar na *'s Hage* gevoerd; van waar men hem, eerlang, na *Loevestein* zondt, alwaar hij, tot op het sluiten van den Vrede, gevangen zat. In den avond kwam Prins ROBERT, met vijfentwintig versche Schepen, in de Vloot onder den Graaf VAN ALBEMARLE; die hier door eene aanzienlijke versterking bekwam, en eenenzestig Schepen telde. De Vloot onder DE RUITER bestondt inderdaad uit vierenzestig Schepen; doch, door een gevegt van twee dagen, was het volk zwaar vermoeid, en, van dien kant, niet opgewassen tegen de manschap van Prinse ROBERT, welke tot nog toe geen vuur gezien hadt. Dit evenwel schrikte DE RUITER niet af, om ten derdenmaale eenen kans te waagen.

Op den tweeden Pinxterdag, veertienden van Junij, zeinde hij, bij tijds, alle Bevelhebbers en Kapiteinen aan boord, om hun eenige nadere bevelen te geeven, en tot hunnen pligt te vermaanen. Omtrent acht uure nam het gevegt eenen aanvang, in de ruime Zee, tusschen het Voorland van Engeland en de Vlaamsche Banken. Den loef hebbende van den vijand, liep DE RUITER, met zijne drie Eskaders, op even zo veele plaatzen op hem in, en sloeg 'er geheel door heenen. Driemaalen herhaalde hij zulk eenen aanval, zonder, evenwel, eene zigtbaare meerderheid. Een Schip van de onzen raakte in brand. De Vice-Admiraal DE LIEFDE vogt tegen den Vice-Admiraal van Prinse ROBERT zo van nabij, dat de nokken der Raaën elkander raakten. De groote Raa des eerstgemelden kwam van boven. De Engelsman, van deeze ongelegenheid zich willende bedienen, zondt een Brander op hem af; doch een Soldaat, die agter op stondt, trof den vijand, die met de Enterdregge in de hand stondt, zo gelukkig, met een Snaphaankogel, dat hij nederviel. DE RUITER kwam hem, zedert, te hulpe. Inmiddels was het de onzen gelukt, om de Engelsche Vloot in te sluiten; zommige Schepen bevonden zich boven, andere beneden dezelve. De Generaal thans een einde willende maaken van het gevegt, gaf het zein om gelijkelijk aan te vallen. Met zo veel beleid en moed geschiedde dit, dat de Engelsche Vloot, na een gevegt van anderhalf uur, de vlugt nam, in de uiterste

wan-

wanorde; verliezende, van tijd tot tijd, eenige Schepen, die door de onzen genomen wierden. DE RUITER, des vijands vlugt verneemende, deedt alle zeilen bijzetten, om hem te agterhaalen. Waarschijnlijk zou hij nog verscheiden van de agterste Schepen genomen hebben, ware 'er niet, onverhoeds, een dikke Mist opgekoomen, die het verder naajaagen gevaarlijk, en het mijden der Zanden en Buitengronden bijkans onmogelijk maakte.

Dus eindigde deeze gedenkwaardige Zeeslag, tot onsterflijken roem voor DE RUITER en verscheiden zijner onderhoorige Bevelhebberen, en tot heil van het Vaderland. De Engelschen schreeven zich zelve insgelijks de overwinning toe, en hielden 'er eenen Dankdag over; 't welk, evenwel, BURNET noemde *een bespotten van God en bedriegen van de waereld*. Klaarblijkelijk was de zege op de zijde der Staatsche Vloot. Want toen DE RUITER, 's daags naa het laatste gevegt, zich nog in volle Zee bevondt, konde men, van den top der bovenste Stengen van de Nederlandsche Schepen, geenen vijand meer bespeuren. De Zee, derhalven, dus schoon gevaagd hebbende, liep hij, met de gantsche Vloot, na de *Wielingen*, alwaar hij op den vijftienden Junij aankwam. De Luitenant-Admiraal KORNELIS EVERTZEN, de Vice-Admiraal ABRAHAM VAN DER HULST, de Schout bij nacht STAKHOUWER, zes Kapiteinen en achthonderd, zo Matroozen als Soldaaten, waren in het bloedig gevegt gesneuveld. Het getal der gekwetsten bedroeg elfhonderdvijftig, en onder dezelve slegts één Kapitein. Niet meer dan vier Schepen waren 'er gebleeven, en niet een van deeze in 's vijands magt gevallen. Ongelijk grooter was het verlies der Engelschen. Het getal hunner dooden bedroeg tusschen de vijf en zesduizend. Hunne gekwetsten vinden wij niet berekend, maar wel dat der gevangenen, welke op drieduizend geschat wierden, die in de Nederlandsche havens wierden opgebragt. Het verlies van Schepen, aan de Engelsche zijde, beliep drieëntwintig: zes van dezelve wierden na onze Zeehavens gevoerd, de overige in den grond geschooten of verbrand. Gaarne zouden 's Lands Staaten gewenscht hebben, dat DE RUITER nog vierëntwintig uuren Zee hadt gehouden; doch hij verdeedigde zich, zedert, met den reddeloozen staat

 zijner

zijner meeste Schepen, en het gebrek aan Buskruid: zodat de voorzigtigheid niet toeliet, zich langer op de ruimte te waagen.

Twee dagen naa zijne komst in de *Wielingen*, ontbooden de Staaten van Zeeland den Luitenant-Admiraal Generaal te *Middelburg*. Met bewijzen van eere en agtinge wierdt hij aldaar ontvangen, en pragtig ter maaltijd onthaald. Ook ontving hij, omtrent deezen tijd, brieven van gelukwenschinge van verscheiden doorluchtige mannen, onder andere van den Heere KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Burgemeester van *Amsterdam*, thans Staatschen Gezant in *Frankrijk*, van den Ridder TERLON, Franschen Gezant aan 't Hof van *Zweeden*, van Graave JOAN MAURITS, Stadhouder van *Kleeve*, en andere Grooten.

De Vloot was naauwlijks op de bovengemelde legplaats geankerd, of men maakte allen noodigen toestel om dezelve, zo dra mogelijk, wederom te doen uitloopen. De Raadpensionaris JAN DE WITT, met voordagt zich na *Zeeland* begeeven hebbende, kweet zich, in de bezorging der vereischte noodwendigheden, met ongemeenen ijver. Nevens den Luitenant Admiraal Generaal, voer hij in persoon na de Vloot, om het werk te verhaasten. Van zo gewenscht gevolg was dit alles, dat de Vloot, niet meer dan negentien dagen, zedert haar binnenvallen van den gedugtsten Zeeslag, waar van 's Lands Geschiedenissen gewaagen, wederom van alle het noodige was voorzien, om Zee te kunnen kiezen, en den magtigen vijand te ontmoeten.

Op den vierden Julij liep DE RUITER, met het gros der Vloot, wederom in Zee, zijnen koers zettende na de Engelsche Kust. Twee dagen daar naa beleide hij Krijgsraad, en ondervraagde in denzelven alle de Lootzen, of zij kans zagen, om de Vloot op de rivier van *Londen* te brengen. Doch allen betuigden, daartoe geenen kans te zien. Stilte en tegenwind was oorzaak, dat de Vloot niet voor den dertienden het Koningsdiep naderde. Thans deedt hij zekeren Engelsman, te *Rotterdam* woonagtig, aan land gaan, die aangenomen hadt, eenen opstand langs de Kust te verwekken. Zo veel vertrouwen hadt men in 's Mans belofte gesteld, dat verscheiden Fluiten, aan boord hebbende tusschen de zes en zevenduizend Soldaaten, die aan land moesten

ten treeden, de Vloot verzelden. Doch hij vondt, langs de Kust, alles in beweeging, en zijne landgenooten op hunne hoede. Hierom zondt DE RUITER de Fluiten met het Volk te rug na het Vaderland: gelijk hij ook eene aanbieding van tweeduizend Soldaaten, van wegen den Koning van *Frankrijk*, door den Maarschalk D'AUMONT gedaan, beleefdelijk van de hand wees. Even als in den voorgaanden togt, kwamen nu wederom eenige Fransche Heeren in de Vloot, om onder den Nederlandschen Held te strijden; het waren de Ridders DE LORRAINE, COASLIN en CAVOY, en de Baron DE BUSCA.

Naa lang en herhaald vrugtloos wagten, zagen de onzen, eindelijk, op den negenëntwintigsten Julij de Engelsche Vloot de rivier van Londen afkoomen. Straks zeinde DE RUITER zijne Bevelhebbers en Kapiteinen aan boórd, om schikkingen te beraamen op de verdeeling der Vloot. Deeze, thans bestaande uit achtentachtig Schepen en Fregatten van Oorlog, twintig Branders, en twee Advijsjagten, behalven het klein Vaartuig, wierdt wederom in drie Eskaders verdeeld. Aan het hoofd van het eerste stelde zich de Luitenant-Admiraal Generaal, nevens den Lt. Admiraal VAN NES, den Vice-Admiraal DE LIEFDE en den Schout bij nacht VAN NES. Het tweede wierdt gebooden door de Lts. Admiraalen EVERTZEN en DE VRIES, de Vice-Admiraalen BANKERT en KOENDERS, en de Schouten bij nacht EVERTZEN en BRUINSVELD. Over het derde Eskader voerden het bevel de Lts. Admiraalen TROMP en MEPPEL, de Vice-Admiraal SCHRAM, de Schout bij nacht SWEERS als tweede Vice-Admiraal, en de Kapiteinen 'T HOEN en VAN DER ZAAN als Schouten bij nacht. Wijders beraamde men de noodige schikkingen en maatregels, geduurende een gevegt in agt te neemen. Op het verlaaten van de Vlag, buiten dringend gevaar, wierdt de straffe des doods gesteld. Met te meerder ernst drong DE RUITER aan op moed en getrouwheid, alzo de magt der Engelsche Vloot was gebleeken, die der Nederlandsche te overtreffen; zij bestondt uit negentig kloeke Schepen en twintig Branders.

Op den avond van den derden Augustus kwamen de beide Vlooten, in elkanders gezigt, ten anker. Een gevegt, op den volgenden dag, wierdt dus voor onvermijdelijk aangezien.

's Anderendaags, bij tijds, deedt DE RUITER de ankers ligten. De Heer VAN SOMMELSDYK kwam kort daar naa in de Vloot, en vervoegde zich aan boord van KORNELIS TROMP, niettegenstaande onze Admiraal hem zijn Schip ter verblijfplaatze hadt aangebooden. Zommigen, naderhand, vatteden hier uit kwaade vermoedens op, als hadde die Heer, aan TROMP, eenen raad gegeeven, die met 's Lands dienst en oirbaar niet bestaanbaar was. Ten één uure raakte DE RUITER, met een gedeelte van zijn Eskader, wordende het ander, door stilte, opgehouden, slaags met den Hertog VAN ALBEMARLE. Hevig en bloedig wierdt hier gevogten; terwijl, intusschen, de Lt. Admiraal TROMP, met zijn geheel Eskader, het ontzaglijkste van de gantsche Vloot, tot verwonderinge van DE RUITER, wel twee mijlen bewesten hem, met opgegijde Zeilen bleef leggen, even als of hem het gevegt niet aanging. Midlerwijl kreeg DE RUITER een groot getal vijandelijke Schepen op den hals, die elkander telkens verpoosden, en hem geduurig op zijde lagen. Door het vreezelijk vuur, welk hij, geduurende den tijd van drie uuren, maakte, behieldt hij zijnen stand, en deedt den vijand voor eene poos wijken. Het Schip, welk Prins ROBERT en ALBEMARLE voerde, wierdt zo deerlijk gehavend, dat zij geraaden vonden, hetzelve te verlaaten en op een ander Schip over te gaan. Terwijl DE RUITER een weinig adem schepte, zag hij EVERTZEN en DE VRIES met hun Smaldeel voor den wind af houden, zonder dat hij, door zeinen of schieten, hen tot staan konde brengen. Thans hieldt ALBEMARLE van nieuws op onzen Admiraal af, en op de weinige Schepen, die hij bij zich hadt. Met groot verlies, aan weerkanten, wierdt thans het gevegt hervat. Eenige Branders zonken; vier van zijne Kapiteins sneuvelden, of ontvongen doodelijke wonden. De Lt. Admiraal VAN NES, inmiddels, met den Engelschen Admiraal van de Roode Vlag in gevegt geraakt, leedt insgelijks merkelijke schade. Hierom vondt DE RUITER, eindelijk, geraaden, van wegen den deerlijken toestand van zijn Schip, verlies van manschap, menigte van gekwetsten, en schade aan zeilen, touwen en rondhout, het gros der wijkende Vloot, met klein zeil, te volgen. Hij hoopte nog al op ontzet door TROMP, welken het niet aan de gelegenheid ont-

ombrak om bij hem te kunnen koomen. Al slaande en wijkende zakte hij dan Zuidwaarts af. 's Anderendaags vernam hij het ongeluk, het tweede Eskader zijner Vloot wedervaaren. Bij den eersten aanval op den vijand waren de Lt. Admiraalen JAN EVERTZEN en TJERK HIDDESZ DE VRIES dood geschooten, en de Vice-Admiraal KOENDERS doodelijk gekwetst. De Vice-Admiraal BANKERT hadt zijn Schip moeten verlaaten. Het Schip *Sneek* was in 's vijands handen gevallen. Alle deeze rampen waren de oorzaak van het boven vermelde afdeinzen diens Eskaders, wiens Bevelhebbers, daar door, zo zeer bevangen waren van flaauwmoedigheid, dat ze op zeinen noch schieten hadden agt geslagen.

Geduurende den gantschen dag was DE RUITER, gelijk ook de Lt. Admiraal VAN NES, die hem getrouwelijk bijbleef, bezig om de bekoomene schade, zo veel mogelijk, te herstellen. Niet lang leedt het, 's anderendaags, of hij wierdt van den vijand bijkans aan alle zijden omringd. Zo vreeslijk wierdt hij nu bevogten, zo deerlijk alle zijn Schepen gehavend, dat het, volgens zijn eigen getuigenis, met het gedeelte der Vloot, welk hij onder de Vlag hadt, ware gedaan geweest, indien de Engelschen hunnen pligt betragt hadden. Onder het gevegt zeinde DE RUITER den Lt. Admiraal VAN NES aan zijn boord. Het oogmerk was, om met dien kloeken Held eenige schikkingen te beraamen, en te overleggen, wat men, in den tegenwoordigen stand van zaaken, te doen hadde. Bijkans wanhoopig was deeze stand der dingen. In alles hadt hij slegts zeven of acht Schepen bij elkander. De overige Bevelhebbers en Kapiteinen, hunnen eed en pligt vergeetende, ontweeken het gevegt door eene schandelijke vlugt, en lieten hunnen Opperbevelhebber den geheelen last des gevaars draagen. In deeze gesteldheid, in welke de beide Admiraalen, uit mismoedigheid, en uit verontwaardiging over de lafhartigheid van sommigen, om den dood wenschten, viel het besluit, zich al wijkende te verweeren, dewijl men tog geenen kans zag, met zo weinige, en, boven dien, zo zwaar gehavende Schepen, den vijand het hoofd te bieden. Met wederzijdsche aandoeningen namen de kloeke Helden afscheid van elkander, naa alvoorens, over en weder, hulp en bijstand beloofd te hebben.

Zij

Zij hadden naauwlijks de Hut verlaaten, of een vijandlijke Kogel nam de plaatzen weg, alwaar zij gezeeten hadden. VAN NES hieldt zijn woord, en bleef gestadig, hevig vegtende, agter onzen Held. Ten negen uure zag deeze den Toren van het Zeeuwsche Dorp *Westkappel*, op het Eiland *Walcheren*, drie mijlen van zich. Derwaarts besloot hij te zeilen, en, ware het mogelijk, zijne bijhebbende Schepen te bergen. Nu hing de behoudenis van DE RUITERS Schip, en gevolglijk van 's Lands Vloot, aan een zijden draad. Alleen des Generaals tegenwoordigheid van geest voorkwam dien ramp. ALBEMARLE eenen Brander op den Generaal hebbende afgezonden, liet deeze denzelven behendiglijk voorbijslippen, en zondt 'er vervolgens etlijke Sloepen op af: waarom de Engelschman zich zelven in brand stak. Thans kwam ALBEMARLE zelve, met eenige Schepen, op DE RUITER af, en gaf hem, in 't voorbij zeilen, zo verschrikkelijke Laagen, dat alles, wat op en aan zijn Schip was, beefde en kraakte. Toen overviel den Held eene vlaag van weemoedigheid, die zijnen geest met wanhoop vervulde, en hem, ten aanhooren van zijnen Schoonzoon JOAN DE WITTE, deedt uitroepen: *o God, hoe ongelukkig ben ik! Is 'er dan, onder zo veele duizenden Kogels, niet één, die mij weg neemt!* DE WITTE, hem willende opbeuren, hernam hier op: *Welaan, Vader, laaten wij wenden, op den vijand inbooren en ons dood vegten.* Dit zeggen deedt den Held zich herstellen; tot zich zelven gekoomen zijnde: *Neen, mijn Zoon*, antwoordde hij: *indien ik dat deed, was alles verlooren; maar indien ik deeze Schepen kan afbrengen, kan men den strijd daar naa hervatten.* Naauwlijks hadt hij dit gezegd, of ALBEMARLE wendde, alzo DE RUITER de Banken naderde, op welke de Engelschman zich niet durfde vertrouwen. Hij kwam nu ook bij het tweede Eskader, en gaf bevel aan den Vice-Admiraal BANKERT, met achttien der minst beschadigde Schepen na de Spleet te zeilen, om te beletten dat de agterste van 's Lands Schepen niet in 's vijands handen vielen. Hij zelve kwam voor den *Doorlo* ten anker, vanwaar hij, door eenen Brief, aan Hun Hoog Mogenden den uitslag van het Gevegt meldde.

Aldu

Aldus ongelukkig liep deeze Zeeslag af, in welken de Generaal inderdaad slegts twee Schepen verlooren, doch, egter, even als onlangs de vijand, nu op zijne beurt, het Slagveld hadt moeten ruimen. Bij monstering telde hij op zijn Schip dertig dooden en achtendertig zwaar gekwetsten. Lafhartigheid was de oorzaak van dit klein getal; veelen, den vijand niet durvende onder de oogen zien, hadden zich versteeken.

Zo ras men, hier te Lande, de tijding hadt bekoomen van het ankeren van 's Lands Vloot, vervoegden zich de Afgevaardigden der Admiraliteiten, als mede van Hun Hoog Mogenden, bij onzen Held aan boord. Gelijke betuigingen van genoegen en goedkeuringe, over zijne maatregels en gehouden gedrag, als van deeze Afgevaardigden, ontving hij naderhand, door eenen Brief, van de Algemeene Staaten zelve. De kundigste Zeelieden spraken met verwondering over zijnen aftogt, verklaarende dat hij, met denzelven, meer waare eere, dan meenig ander Vlootvoogd met eene overwinning hadt ingeleid. De Koning van Frankrijk drukte zich daar over in de streelendste bewoordingen uit, in eenen Brief aan zijnen Gezant in *'s Hage*.

In het verhaal van het jongste Zeegevegt, maakten wij gewag van het vreemd gedrag van den Lt. Admiraal KORNELIS TROMP. In zijn berigt aan de Afgevaardigden van 's Lands Staaten, raakende het Zeegevegt, verzuimde DE RUITER niet, daar over zijn beklag te doen. TROMP, hier van verwittigd, zondt eenen brief aan Hun Hoog Mogenden, en eenen anderen aan de Staaten van Holland; in beiden leide hij de schuld zijns gedrags op onzen Admiraal. Om het geschil te vereffenen, wierden, uit het midden der hooge Staatsvergaderinge, eenige Gelastigden benoemd, om het stuk te onderzoeken. Op den negentienden Augustus deedt de Raadpensionaris daar van verslag, met dat gevolg, dat TROMP, in zijnen post van Luitenant-Admiraal, bij voorraad, geschorst, en, ter nadere verantwoordinge, na *'s Hage* wierdt ontbooden. Hier beleedt hij onbewimpeld zijne schuld, verklaarde, aan den Raadpensionaris, zijne bereidvaardigheid, om aan DE RUITER alle voldoening te willen geeven, en verzogt, indien hem, in den volgenden togt, geen Eskader wierdt toevertrouwd, als DE

RUI-

RUITERS Sekonde, of als gemeen Kapitein, te mogen in Zee steeken, liever dan de schande te ondergaan van thuis te moeten blijven. De Raadpensionaris, van dit gesprek met TROMP, verslag gedaan hebbende ter Vergaderinge van Holland, wierdt de zaak in nader overleg genomen; met het gevolg, dat het voorgaande besluit bevestigd, aan TROMP zijn Lastbrief afgenomen, en deeze aan den Kolonel der Zeesoldaaten VAN GENT wierdt opgedraagen. Men vondt het ongeraaden, in deezen staat der dingen, de beide Luitenanten Admiraals in Zee te zenden, doch tevens noodig, DE RUITER boven TROMP te stellen.

Kort naa dat dit in *'s Hage* was voorgevallen, wierdt DE RUITER, uit de Vloot, aan land ontbooden. 't Was om een uitsteekend eerbewijs te ontvangen. De Graaf D'ESTRADES, Gezant des Konings van Frankrijk bij de Algemeene Staaten, in de tegenwoordigheid van den Markgraave DE BELLEFOND en de Afgevaardigden van Hun Hoog Mogenden, vereerde onzen Admiraal, uit naam van zijnen Meester, met de *Ridderorde van St. Michiel*. De Gezant voegde 'er nevens, het Portret van zijne Majesteit, op goud geëmailleerd, en omzet met drie rijen Diamanten. Twaalf gesteenten, van ongemeene grootte, stonden in de middenste rije. Eene Kroon van Diamanten dekte het hoofd des Konings. Drie hingen 'er onder aan, welke te zamen op drieduizend Guldens waarde geschat wierden. Daarenboven ontving nog DE RUITER een pragtig hals- en borstsieraad, bestaanden in eene Keten van louter goud, nevens eenen Penning, daar aan hangende, verzeld van eenen eigenhandigen brief des Konings, nevens nog een ander geschrift, waar in, van wegen en uit naam van zijne Majesteit, DE RUITERS beleid en voorzigtigheid, in den jongstvoorgaanden togt betoond, hooglijk gepreezen, en met een bevolen wierdt, dat het vermelde Geschenk, naa des Admiraals aflijvigheid, moest overgaan op deszelfs Zoon ENGEL DE RUITER, zonder dat de overige kinderen of erfgenaamen daar op eenige aanspraak mogten maaken. Naa genoeg omtrent den zelfden tijd, ontving onze Zeeheld eenen brief van den Heere DE LIONNE, *Markgraave van Berny*, Geheimschrijver van Staat, inhoudende een verzoek om zijn Portret voor zijne Maje-

Majesteit van *Frankrijk*. Toen de Staatsche Gezant KOENRAAD VAN BEUNINGEN, van wegen den Admiraal DE RUITER, eenen brief van dankzegginge aan LODEWYK DEN XIV overhandigde, betuigde zijne Majesteit deszelfs verlangen om den Admiraal zelven te hebben mogen spreeken, om hem te verzekeren van den hoogen prijs, op welken hij zijne verdienste waardeerde.

Geduurende dit alles arbeidde men, in *Zeeland*, nacht en dag, om de schepen van hunne geleedene schade te herstellen, en aan de noodige toebereidzelen, om de Vloot, zo dra mogelijk, van nieuws, te doen in Zee loopen. Ook wierden, in dien tusschentijd, de noodige schikkingen beraamd omtrent de vereeniging met de Fransche Vloot, onder den Hertog DE BEAUFORT, en de vereenigde werkzaamheden tegen de Zeemagt der *Engelschen*. Het Berigtschrift, welk onzen Admiraal wierdt ter hand gesteld, sprak wederom slegts in algemeene bewoordingen, stellende hem onder geenerhande bepaalingen, maar alles overlaatende aan zijn beleid, wijsheid en voorzigtigheid. Alleenlijk wierdt hem belast, tusschen *Noordvoorland* en de Vlaamsche Kust op het uitkoomen der Fransche Vloot te wagten.

Op den vijfden September, en alzo naauwlijks eene maand naa dat de Vloot was binnen gevallen, liep dezelve wederom in Zee, sterk negenënzeventig Schepen en Fregatten van Oorlog, en zesentwintig Branders. In drie Eskaders wierdt wederom de Vloot verdeeld. De Luitenant-Admiraal Generaal zelve voerde het bevel over het eerste, de Lt. Admiraal WILLEM JOZEF VAN GEND over het tweede, en BANKERT over het derde Eskader. Men was niet in ruime Zee, of DE RUITER zondt een Galjoot voor uit na *Calais*, om het uitloopen der Nederlanders bekend te maaken, en tevens op kundschap wegens de Engelschen. Op den negenden ontving hij tijding dat de Engelsche Vloot nog voor *Harwich* lag, en besloot daarop, 's anderendaags derwaarts te stevenen. Omtrent den middag deeden de Buitenwagten zein van de aannaderinge der Engelschen. Door den opkoomenden avond verloor men die wederom uit het gezigt. Den volgenden dag, omtrent den middag, zag men wederom de Engelschen. Straks deedt DE RUITER zein tot wenden, op den vijand aan te vallen en hem aan boord te klampen. Doch de Engelsche Admiraal, dit ver-

nee-

neemende, wendde van de Nederlanders af; die hem en zijne Vloot daar op vervolgden, tot dat de holle Zee DE RUITER het naajaagen deedt ongeraaden vinden, en na den Opperwal wenden. Onder het hooge Land van *Estaples*, twee mijlen ten Zuiden van *Boulogne*, kwam hij met de Vloot ten anker.

Eene zwaare ziekte hadt zich nu op de Vloot geopenbaard. Het getal der kranken was, eerlang, tot boven de duizend geklommen. DE RUITER zelve wierdt van de Koorts aangetast, die, allengskens, in eene aanhoudende ziekte verwandelde. Zo lang mogelijk was, hieldt men deeze ongesteldheid verborgen. Omtrent deezen tijd, zo als wij, op het Artikel van ENGEL DE RUITER, hebben aangetekend, wierdt deeze, nevens verscheiden andere Bevelhebbers, na *Boulogne* gezonden, om den Hertog D'AUMONT te begroeten, die hen Vorstelijk onthaalde. In eenen Krijgsraad, aan boord van DE RUITER gehouden, nam men het besluit, om, met de eerste gelegenheid, te zeilen vlak voor *Duinkerken*, de algemeene Verzamelplaats, en aldaar de Fransche en de Engelsche Vloot af te wagten, om zich met de eerste te vereenigen, of met de laatste, naar vereisch van zaaken, te slaan. De Generaal ontving inderdaad Brieven van het Fransche Hof, in welke hij verzogt wierdt, westwaarts te zeilen, en zich met den Hertog DE BEAUFORT te vereenigen. Doch hij bleef bij zijn besluit, volgens last van Hun Hoog Mogenden. 's Daags daar aan moest DE RUITER, om verheffing van de Koorts, het bed houden. De Hertog D'AUMONT kwam bij hem aan boord, medebrengende twee Geneesmeesters des Konings. Weinige dagen daar naa kwam de Graaf DE LA FEUILLADE in de Vloot, de tijding brengende, dat de Fransche Vloot, onlangs, van *Rochelle* na het Kanaal was gezeild, en groot gevaar liep van door de *Engelschen* overvallen te worden: weshalven hij verzogt, dat de Staatsche Vloot om de West mogt zeilen, in de hoope van de Fransche te zullen ontmoeten. Doch dit maakte geene verandering in het voorgaande besluit; beloovende men, egter, zich nog vier dagen omtrent de *Hoofden* en *Calais* te zullen onthouden, om de Engelschen uit te lokken, en alzo den Franschen gelegenheid te geeven om uit te koomen, en zich met de onzen te vereenigen. De Vloot kwam, vervolgens, zes mijlen van *Duinkerken*, in de ruime Zee, voor anker.

Ter-

Terwijl de Vloot hier lag, deedt DE RUITER den Algemeene Staaten een berigt toekoomen, inhoudende dat het getal der zieken op de Vloot tot een getal van vijfentwintighonderd was aangegroeid, en dat zijne eigen ongesteldheid merkelijk toenam. Dien zelfden dag wierdt 's Lands Vloot beloopen van eenen zwaaren storm, welke drie dagen aanhieldt, en verscheiden Schepen merkelijke schade doedt lijden: weshalven men te raade wierdt, de Hollandsche Kust tot op een korter afstand te naderen, en aldaar de verdere bevelen van 's Lands Staaten te verwagten. Intusschen bekwam DE RUITER de tijding van een gevegt, tusschen de Fransche en de Engelsche Vloot, omtrent *Boulogne* voorgevallen, met verzoek om zich derwaarts te begeeven. Doch, ondanks alle aangewende moeite, was hem zulks ondoenlijk, door ongestadige winden, die, allengskens, in een vliegenden storm veranderden. Verscheiden Schepen dwaalden hier door van de Vloot, andere wierden zwaar beschadigd.

Midlerwijl was des Generaals ziekte zodanig toegenomen, dat hij zich buiten staat bevondt, de menigvuldige pligten van zijn lastig ampt te kunnen waarneemen: weshalven hij, aan 's Lands Staaten, verzogt, zich na het Vaderland te mogen begeeven. Eer nog dit verzoek ter Vergaderinge wierdt ingebragt, was bij dezelve besslooten, den Raadpensionaris JAN DE WITT als Gemagtigde na de Vloot te zenden, om den Generaal de behulpzaame hand te bieden. Hij vondt DE RUITER in eene herde Koorts: waarom 's anderendaags wierdt vastgesteld, dat hij zich na Land zoude begeeven. Op den derden October ging hij aan boord van een der best bezeilde Fregatten, verzeld van zijnen Zoone ENGEL DE RUITER. Den volgenden dag kwam hij in *den Briel*, en vervolgens, 's anderendaags, met een Binnenjagt, te *Amsterdam*. 't Liep aan tot in het begin van December, eer hij volkomen was hersteld. Hij gaf 'er kennis van aan 's Lands Staaten, die hem, in eenen brief, over zijne herstelling, plegtig gelukwenschten. Verscheiden Kollegiën ter Admiraliteit betuigden, ten deezen tijde, hun genoegen aan den Generaal, over zijne gedaane diensten, door woorden en daaden. Het Kollegie van *Amsterdam* vereerde hem eenen Houwer, met een fraai gewerkt gouden Ge-

 vest,

vest, in een Segrijnen Schede; dat van *Rotterdam* een kunstig zilveren verguld Lampet; dat van *Zeeland* een Atlas van BLAAUW. Naa herhaalde vrugtlooze poogingen, om met den vijand handgemeen te worden, en door zwaare stormen beloopen, bragt de Luitenant-Admiraal VAN NES, die, naa het vertrek van DE RUITER, met overleg van den Raadpensionaris, het opperbevel der Vloot aanvaard hadt, dezelve in de onderscheidene Zeehavens behouden binnen.

Volgens de gewoone voortvaarendheid der tijden, welke wij thans beschrijven, beraamde men, reeds in den afloop des Jaars 1666, het ontwerp eener talrijke uitrustinge tegen het volgende jaar, zo van Oorlogschepen, als Fregatten, Branders en Advijsjagten. Gedurende den geheelen winter en het voorjaar des Jaars 1667, wierdt, met allen ijver, daar aan gearbeid. Volgens Besluit van Hun Hoog Mogenden van den negenëntwintigsten Maart, wierdt het opperbevel, over de talrijke Vloot, van nieuws, aan DE RUITER opgedraagen. Een strenge en langduurige naawinter vertraagde merkelijk den arbeid. In April vertrok de Generaal na *Hellevoetsluis*, om zich met de gereed leggende Schepen te begeeven na *Texel*, de algemeene Verzamelplaats. 't Liep, egter, aan, om het bovengemelde beletzel, tot in het laatst van Maij, eer hij aldaar aankwam. Terstond daar op zondt hij achtëntwintig Oorlogschepen, Fregatten en Advijsjagten, nevens eenige Branders, in Zee, ten einde om een waakend oog te houden op den vijand, indien dezelve eenen aanslag op de Zeegaten mogt gesmeed hebben. KORNELIS DE WITT, Burgemeester van *Dordrecht*, Ruwaard van *Putten*, en Broeder van den Raadpensionaris, door Hunne Hoog Mogenden benoemd tot Gemagtigde op de Vloot, kwam op dien zelfden dag in *Texel*, en begaf zich aan boord van DE RUITER; die hem terstond eene Lijfwagt van dertig Matroozen toevoegde. Thans afscheid hebbende genomen van de Afgevaardigden der Staaten, welke hem, bij deeze gelegenheid, eene geheime Instructie ter hand stelden, liep hij, op den zesden Junij, met de Vloot in Zee.

Ondanks het agterblijven, bij gebrek aan volk, der Zeeuwsche en Friesche Schepen, was de Vloot, op den dertienden Junij, tot eenenzestig Schepen en Fregatten van Oorlog aangegroeid

gegroeld. Naar gewoonte verdeelde men dezelve in drie Eskaders. Aan 't hoofd van het eerste was de Luitenant-Admiraal Generaal zelve, nevens den Vice-Admiraal DE LIEFDE en den Schout bij nacht VAN NES. De Luitenant-Admiraal VAN NES, nevens den Vice-Admiraal STAR en den Schout bij nacht VAN DER ZAAN, voerde het bevel over het tweede Eskader; het derde stondt onder de Luitenants-Admiraalen VAN GENT en MEPPEL, de Vice-Admiraalen SWEERS en SCHRAM, en de Schouten bij nacht VERBURG en VLUG. Op den vijftienden, toen de Vloot voor de rivier van *Londen* was genaderd, wierdt dezelve van een zwaaren storm beloopen, die den geheelen dag aanhieldt, en merkelijke schade deedt. Twee dagen daar na kwam DE RUITER, met alle zijne Schepen, voor het *Koningsdiep* voor anker. Hier deedt hij de Kolonellen VAN GEND en DOLEMAN bij zich aan boord komen, en belastte hun, de Land- en Zeesoldaaten zodanig over de Vloot te verdeelen, dat ze tot eene landing gevoeglijk konden gebruikt worden. Ten zelfden dage deedt hij, in eenen Krijgsraad, opening van zijne geheime Instruktie, waar in hem belast wierdt, indien zijne voorzigtigheid zulks mogt geraaden vinden, met de Vloot de rivier van *Londen* op te zeilen, voorts met de ligte Oorlogschepen of Fregatten, Branders en ander klein Vaartuig, tot in de Rivier van *Rochester* en *Chattam* door te dringen, en alle de Schepen, welke hij aldaar zou vinden, nevens de Koninklijke Magazijnen, te vermeesteren en in brand te steeken. In eenen volgenden Krijgsraad kwam men tot het besluit, zeventien van de ligtste Schepen, Fregatten en Branders, vijf Advijsjagten, nevens eenige Galjooten en klein Vaartuig, het Koningsdiep, met allen mogelijken spoed, te doen opzeilen, om tien of twaalf Fregatten, die, nevens twintig Barbadosvaarders, op de rivier van *Londen* lagen, te bemagtigen of in brand te steeken; en voorts onderzoek te doen op de gelegenheid van de Rivier van *Rochester*, en het Fort, onlangs aan den mond van dezelve gebouwd. Aan den Luitenant-Admiraal WILLEM JOZEF VAN GEND, nevens den Vice-Admiraal DE LIEFDE en den Schout bij nacht DAVID VLUG, wierdt het bewind deezer onderneemingen opgedraagen. DE RUITER zelve zou, elders, op de be-

weegingen der vijandlijke Schepen, een waakend oog houden. De Ruwaard KORNELIS DE WITT, in eigen perfoon de onderneeming verkiezende bij te woonen, begaf zich aan boord van den Heere VAN GEND.

Met het aanbreeken van den negentienden Junij begon de Vloot het Koningsdiep in te laveeren. Tegenwind verhinderde haar in het maaken van den vereischten fpoed: zodat de vijandelijke Koopvaardijfchepen den tijd hadden, de rivier hooger op te zeilen. DE RUITER, uit vreeze dat VAN GEND te groote magt tegen zich mogt ontmoeten, zondt hem nog tien Schepen en twee Branders naa, onder den Vice-Admiraal STAR, en nog zes Oorlogfchepen en drie Jagten in 't Oosten van de Vloot, om op de vijanden te kruizen en de vrienden te befchermen. Midlerwijl hadt VAN GEND, met overleg van den Ruwaard DE WITT, goedgevonden, alzo men de bovengemelde Schepen niet hadt aangetroffen, tot voor de rivier van *Rochester* en het Eiland *Chapey* af te zakken. Twee Fregatten wierden, dien zelfden dag, benoemd, om het Fort *Charnesfe* of *Sheernesf*, op het genoemde Eiland, aan den mond der riviere gelegen, te befchieten, en het, te gelijk, van de landzijde, door Soldaaten te doen aantasten. De Kapitein JAN VAN BRAKEL deedt de eerfte fchooten, terwijl tevens ongeveer achthonderd Soldaaten wierden aan land gezet. Het Fort gaf zich fpoedig over, hebbende de Bezetting de vlugt genomen. Men vondt in hetzelve vijftien Stukken ijzeren Gefchut achttienponders, nevens een Magazijn van masten, ftengen, raaën, pik, teer en buskruid. DE RUITER deedt zijne Kapiteinen, van het Rondhout, zo veel aan boord neemen, als zij op de zijden hunner Schepen konden bergen, en het overige in ftukken flaan. De reden hier van was, dat men het Fort voor onhoudbaar hieldt.

Vervolgens deedt de Generaal, door twee Jagten en eenige Sloepen, de gronden der riviere van *Rochester* peilen. Digt bij, doch buiten fchoots van zes Engelfche Schepen, kwamen zij voor anker, en zagen dat de vijand, tegen den avond, twee Schepen, dwars over de rivier, digt bij elkander, deedt zinken. De plaats wierdt door de onzen zorgvuldig opgemerkt. Thans zeilden eenige Oorlogfchepen de rivier hooger

op,

op, terwijl tevens, aan de Kapiteinen, op lijfſtraffe, wierdt verbooden, volk aan land te zetten tot een ander oogmerk, dan om de Landſoldaaten van lijftogt te voorzien.

Terwijl DE RUITER bij de Middelgronden lag, met het gros der Vloot, wierdt deeze verſterkt door de komst van den Luitenant-Admiraal VAN AYLVA, met negen Frieſche Oorlogſchepen, en nog drie van andere Kollegiën, één Brander, één Advijsjagt en vier Galjooten. Op last van den Ruwaard DE WITT zeilde de Generaal, dus in magt verſterkt, de Rivier hooger op, om de Stad *Queenenburg*, van de waterzijde, te bezetten. Nog dien zelfden avond kwam DE RUITER, met alle zijne Schepen, op de Rivier ten anker, en voer van daar na *Chattam*, om zich bij den Ruwaard en VAN GEND te vervoegen.

Om den doorvaart te beletten, hadden de Engelſchen vier Branders in de Rivier laaten zinken. Een weinig beneden het Kaſteel van *Upnor* lagen zes Engelſche Schepen, bekwaamelijk geplaatst, en twee groote Schepen gezonken. Daarenboven was het vaarwater geſlooten, door middel van eene dikke ijzeren Keten, die over Katrollen liep, welke op vlotten dreeven, en die aan weerkanten wierdt verdeedigd door twee Batterijen, ieder van acht Stukken Geſchut, op welke een groot getal Muskettiers lag. Men hadt nu al eenigen tijd, van onze zijde, geſchooten, zonder dat iemand lust hadt om door te dringen. Kapitein JAN VAN BRAKEL baande daar toe den weg. Hij was, dien zelfden morgen, om het doen aan land gaan van Matroozen, in verzekering genomen; doch nu den kans ſchoon ziende, om zijne misdaad uit te wiſchen, boódt hij aan, met zijn Schip, 't welk een van de agterſten was, de overigen te willen voorbijzeilen, het voorſte Engelſche Oorlogſchip aan boord leggen, en de Branders aanvoeren. Verlof verkreegen hebbende, zeilde hij voort tot aan de Keten, onder een verſchrikkelijk vuur des vijands, zonder dat hij zelve een enkelen ſchoot deedt, tot dat hij het Engelſche Fregat genaderd was, 't welk hij in een oogenblijk bemagtigde. Toen volgde hem de Brander-Kapitein JAN DANIELSZOON VAN RYN, die de Keten aan ſtukken zeilde, hoewel anderen verhaalen dat dezelve wierdt losgemaakt door eenige Matroozen, welke de

Schout bij nacht DAVID VLUG, ten dien oogmerke, hadt doen aan land gaan. Tevens leide VAN RYN een Engelsch schip van tweeënvijftig Stukken aan boord, en stak het in brand. Twee andere Branders wierden in den grond geschooten, na dat een van dezelve een Schip tot zo verre hadt aangestoken, dat het, in den volgenden nacht, in de lucht sprong. Zo groot een schrik beving, door deeze kloekmoedigheid der Nederlanders, het Volk van het Schip *the Roijal Charles*, dat het de vlugt nam; zo dat het Oorlogschip, met weinige moeite, bemagtigd wierdt. Hoewel het thans slegts tweeëndertig Stukken metaalen Geschut voerde, was het voormaals gewapend geweest met honderd Stukken. In den Jaare 1660 hadt het Koning KAREL DEN II, uit *Holland*, na *Engeland* overgevoerd, en naderhand den Generaal MONK en Prinse ROBERT voor een Admiraalschip gediend. Nog een ander Schip, van zeventig Stukken, wierdt insgelijks genomen, doch, door een misslag, verbrand. Hier mede liep deeze dag ten einde. In den avond vervoegden zich de Ruwaard en de Generaal DE RUITER bij VAN BRAKEL, om hem over zijne onverzaagdheid en dapperheid te begroeten. Wind en weder, 's anderendaags, gunstig zijnde, besloot men, den aanslag te hervatten. Hooger op de rivier lagen vier Koningsschepen, en tusschen deeze en de plaats, alwaar DE RUITER met zijne Schepen zich bevondt, een Kasteel, *Upnor* genaamd, uit hetwelk een onophoudend vuur gegeeven wierdt. Dit Kasteel moest tot zwijgen gebragt worden, eer men de Koningsschepen konde aantasten. Ten dien einde zondt men derwaarts vier Oorlogschepen, ten geleide van de Branders, welke, zo ras zulks gevoegelijk konde geschieden, verder moesten voortzeilen. Ten twee uure in den naamiddag bereikten de Oorlogschepen het Kasteel. Gedu urende het geweldig over en wederschieten vonden de Branders middel om voorbij te zeilen. Thans sprongen DE WITT en DE RUITER te gader in eene Sloep, en lieten zich na de Branders roeien, op eenen van welke de Generaal overging, om dien in eigen persoon aan te voeren. Zo kragtig werkte dit voorbeeld, dat drie van de vier boven gemelde Schepen wierden in brand gestoken; zij waren de weerbaarste van de geheele Engelsche Vloot, en ieder met tachtig Stukken metaalen Ge-

Gefchut gewapend. Het vierde Schip ontweek het gevaar, door hooger opzeilen. In weinig meer dan een uur tijds had men deezen aanflag, in het gezigt van den Hertog VAN JORK en den Generaal MONK, volvoerd. Nog op geene dertig man kwam de onzen deeze roemrijke togt te ftaan, op welken twee Schepen genomen en zes verbrand waren, behalven dat de Engelfchen nog eenige verlooren, welke zij hadden laten zinken. Daarenboven leedt de vijand nog merkelijke fchade, zo aan Gefchut, als aan Rondhout, welk de onzen medegevoerd of onbruikbaar gemaakt hadden. Tegen den avond keerde DE RUITER, nevens den Heer DE WITT, te rug na het groot der Vloot, welke zij met eenige nieuwlings aangekoomene Schepen verfterkt vonden. In alles was nu de Staatfche magt vierëntachtig Schepen fterk.

De Generaal, eenige fchikkingen gemaakt hebbende op het kruizen van eenigen zijner Schepen, in onderfcheidene plaatzen, ontving, in het laatst van Junij, berigt dat te *Londen* een groot aantal Branders wierdt gereed gemaakt. Hierom befloot hij, het Koningsdiep af te zakken, na eene plaats, alwaar de Branders, indien zij op hem afkwamen, minder fchade zouden kunnen doen. Hij verdeelde de Vloot in een aantal kleine Eskaders, langs de Engelfche Kust, van *Harwich* af tot voor het Koningsdiep, en van daar tot aan het *Noord-voorland* en *Margate*: zodat de rivier van *Londen* genoegzaam was ingeflooten. In eenen Brief van dankbetuiginge, welken hem de Nederlandfche Staaten zonden, in 't begin van Julij, over de behaalde zege, wierdt hem tevens last gegeeven tot het hervatten van den aanflag, en om de rivier van *Londen* tot op de hoogte van *Gravefande* op te zeilen. Straks zeinde DE RUITER de Hoofdbevelhebbers der Vloot aan boord, om met hun eenen Krijgsraad te houden; in welken, tot het volvoeren van den last der Staaten, befooten wierdt, zo dra mogelijk, de noodige middelen in 't werk te ftellen. Vooraf, egter, hieldt men, op de Vloot, eene ftaatelijke dankzegging aan God, over de zege, bij *Chattam* behaald. In navolging gefchiedde dit van 's Lands Staaten, welke, tegen den zesden Julij, een algemeenen Dankdag, in alle Kerken van het Vaderland, hadden uitgefchreeven. De Generaal deedt,

bij die gelegenheid, van zijn Schip, dertien Vreugdeschooten, en de overige Gezagvoerders naar evenredigheid van hunnen rang.

Met dertig Schepen, in drie Eskaders verdeeld, zeilde DE RUITER de rivier op, tot voorbij het vernielde Fort *Sheernes*. Hier liet hij de ankers vallen, en overleide, in eenen Krijgsraad, hoe verre men zou kunnen opzeilen. Twee Stuurlieden, der gelegenheid der riviere kundig, waren van gedagten, dat het voor de zwaare Schepen niet geraaden was, hooger op te zeilen, dan tot zekere Kalkovens, een weinig voorbij *Gravesande*. Diensvolgens wierden de Lt. Admiraal BANKERT, de Vice-Admiraal SWEERS en de Schout bij nacht VLUG, met veertien van de ligtste Schepen en twee Branders, derwaarts gezonden. Nog dien zelfden avond zag DE RUITER eenige Schepen de rivier afkoomen. De Kommandeur van dezelve kwam bij hem aan boord, vrijen doortogt verzoekende voor zijne Vaartuigen, welke eenige Manschap aan boord hadden, ten behoeve van den Koning van *Spanje* in *Engeland* geworven. De Generaal, daar toe verlof gegeeven hebbende, vernam tevens uit den Kommandeur, dat hij te *Londen* vijftien Branders hadt zien leggen, en dat de Engelschen, op onderscheidene plaatzen, een goed aantal Schepen hadden laaten zinken in de rivier, en voorts de oevers daar van beplant met honderdzestig Stukken Geschut. Nog nader wierdt dit berigt bevestigd door den Heer DE SALINAS, die de werving ten dienste der Spanjaarden hadt volvoerd, en nu bij den Generaal aan boord kwam, om hem, voor den vrijen doortogt der Schepen, zijnen dank te betuigen. In gevolge hier van wierdt men te raade, het naauw van de rivier te verlaaten, en af te zakken tot aan *Queenenburg*. DE RUITER vondt aldaar den Vice-Admiraal EVERTZEN, met elf Schepen onlangs aangekoomen.

Naa dat de Generaal de noodige orders hadt gesteld, op het bezetten der riviere van buiten, en op het kruizen, kwam bij hem aan boord de Graaf VAN HOORN, uit Holland gekoomen met acht Kompagniën Landsoldaaten, om de magt der Vloot te versterken. In eenen Krijgsraad, voorts daar naa gehouden, wierdt besllooten tot het doen van eenen aanval op een Fort,

Fort, aan den Noordhoek der Baaij van *Harwich* gelegen, en om hetzelve te water en te lande tevens aan te tasten. Op den tienden Julij ging de Generaal, met het gros der Vloot, na *Harwich* onder zeil, en kwam, nog dien zelfden avond, niet verre van daar, bij de Vice-Admiraalen EVERTZEN en STAR voor anker. Straks nam men het besluit, dat alle Bevelhebbers en Kapiteinen hunne Booten, Sloepen en Volk gereed zouden houden, om 's anderendaags eene landing te onderneemen. Van wegen den ongunstigen wind, was men genoodzaakt, het voorneemen uit te stellen tot den volgenden dag, wanneer men zo digt aan het Fort zeilde als doenlijk was; doch, van wegen de banken en droogten, lagen de Schepen op zo groot eenen afstand, dat ze, met hun geschut, aan het Fort weinig nadeels konden doen. Dit bewoog den Ruwaard DE WITT, nevens onzen Generaal, om aan land te treeden. Zij vonden aldaar het Volk, ten getale van veertienhonderd vierenzeventig man, in goede orde geschaard. Zonder tijdverzuim besloot men op het Fort aan te vallen, laatende den Graaf VAN HOORN tot dekkinge van de Sloepen, en om te beletten dat de aanvallers niet van agteren door vijandlijke Ruiterij wierden bestreeden. Thans begon de Kolonel DOLEMAN, met zijn volk, den optogt, wordende gevolgd van DE WITT en DE RUITER. Eerlang zondt men de Matroozen vooruit, met Stormladders, om het Kasteel te beklimmen. Doch de vijand schoot zo sterk met scherp op de onzen, vooral uit een Galjoot, dat de manschap de Ladders nederworp en zich agter eene hoogte verschuilde. Het bleek nu, dat het Fort, van de landzijde, onwinbaar was, 't en zij het tevens van den Zeekant wierdt aangetast; 't welk, om boven gemelde reden, ondoenlijk was. Met gering verlies liep aldus deeze wel aangeleide toeleg te leur. Naar gewoonte vervoegde zich wederom DE RUITER voor de rivier van *Londen*, om dezelve bezet te houden, terwijl hij elders, door eenige Schepen, den vijand liet waarneemen.

Terwijl DE RUITER aldus onledig was met den vijand te beschadigen, handelden de Gemagtigden van *Engeland* en der Algemeene Staaten, te *Breda*, over het sluiten van den Vrede. Omtrent het midden van Julij ontving de Generaal aanschrijving van

's Lands Staaten, dat de Vredehandeling op een goeden voet ftondt, doch dat hij aan het daadelijk fluiten geen geloof moest flaan, dan uit echte berigten van Hun Hoog Mogende zelve, maar veeleer, tot op dien tijd, voortgaan in het pleegen van vijandlijkheden. Voorts wierdt hem in bedenking gegeeven, of hij niet een fterk Eskader zoude kunnen afzenden, om veertien Engelfche Smirnaas- en Straatvaarders, die in het Kanaal verwagt wierden, te onderfcheppen, en, al waren dezelve in eenige haven binnen geloopen, aan te tasten. Op dit berigt verdeelde DE RUITER de geheele Vloot in twee Eskaders. Het eene, fterk negenëntwintig Oorlogfchepen, liet hij, onder den Lt. Admiraal VAN NES, voor de rivier van *Londen*. Met het ander, dat uit achtentwintig Schepen beftondt, zeilde de Generaal zelve het Kanaal af. Geenerhande vijandlijke fchepen ontmoette DE RUITER, onder het voortzeilen tot op de hoogte van de Singels. Hier fprak hij een Kaaper van *Vlisfingen*, die hem berigtte, eene Vloot van vierenveertig Engelfche Barbadosvaarders ontmoet te hebben, aan het Westeinde van het Eiland *Wight*, langs de Naalden koers houdende. Derwaarts wendde hij dan den fteven. Doch zijn zoeken was vrugtloos. Een Engelfche Visfcher berigtte hem, dat de gemelde Schepen, reeds voor acht dagen, te *Dortmouth* waren binnen geloopen. Hij onderftondt inderdaad, of 'er mogelijkheid ware om aldaar eenen aanflag te waagen. Doch de haven, behalven dat zij tusfchen klippen lag, was, door twee Kafteelen en eene fterke Batterij, zo wel beveiligd, dat het binnen zeilen daar van, met een vijandelijk oogmerk, voor onmogelijk mogt gehouden worden.

Hoewel DE RUITER, dus telkens van koers veranderende, het geluk niet hadt, eenige vijandlijke Schepen aan te treffen, hieldt hij, evenwel, de Engelfche Kusten in geftadige onrust, en belette dat geene Schepen uit de havens konden na buiten loopen. De Lt. Admiraal VAN NES hadt, midlerwijl, op de rivier van *Londen*, fchutgevaarte gehouden; doch in deeze ontmoeting hadt men, over en weder, elkander weinig nadeels toegebragt. Evenwel hadt VAN NES het veld behouden, en de Engelfchen de rivier hooger op gejaagd.

Op den achtsten Augustus, terwijl DE RUITER voor *Plijmouth* lag, kwam bij hem eene Sloep aan boord, voerende eene witte Vlag; in dezelve bevonden zich twee Kolonellen en twee Edellieden, de boodschap brengende van het sluiten van den Vrede, tusschen *Engeland* en de Algemeene Staaten. Vijf dagen daar naa wierdt dit berigt bevestigd, door eenen Brief van Hun Hoog Mogenden; in welken hem, evenwel, belast wierdt, in het pleegen van vijandlijkheden tegen de Engelschen voort te gaan; doch geene Sterkten of Steden aan te tasten, dewijl men over een was gekoomen, deeze, over en weder, te zullen te rug geeven. Met heen en weder zeilen verliep de tijd, tot op den laatsten Augustus, wanneer DE RUITER het zekere berigt, van Hun Hoog Mogenden, ontving, wegens het sluiten en afkondigen van den Vrede. Acht dagen daar naa vertrok de Ruwaard DE WITT uit de Vloot, vooraf, van 's Lands Staaten, daar toe verlof bekoomen hebbende. Op den elfden September, zijnde eenen Zondag, deedt DE RUITER, op alle de Schepen, die toen in het Kanaal zeilden, eenen staatelijken Dankdag houden, over den geslootenen Vrede. Veel vreugde wierdt 'er bedreeven, door het losbranden van het Geschut en het uithangen van Vlaggen. Van herhaalde stormen, met het toeneemende herfstsaisoen, wierdt nu de Vloot overvallen. Daarenboven begon het 'er schraal om te koomen met mondbehoeften, en het getal van kranken hand over hand toe te neemen. Met verlangen zag men daarom te gemoete, het bevel van 's Lands Staaten aan de Vloot, om binnen te vallen. Het gewenschte verlof kwam, eindelijk, op den veertienden October. Onze Generaal bediende zich terstond van dit verlof. Reeds den volgenden dag liep hij in *Goeree* binnen, en begaf zich van daar na *'s Hage*. Hier verscheen hij in de Vergadering der Algemeene Staaten, alwaar hij, naa verslag gedaan te hebben van zijnen togt, plegtiglijk bedankt, en begiftigd wierdt met eenen gouden Kop, op welken de overwinning, bij *Chattam* behaald, kunstiglijk was afgebeeld.

Bijkans vier jaaren vertoefde nu onze Held aan land, en hadt dus gelegenheid, om, in den schoot van zijn vreedzaam huisgezin, zich van zijne veelvuldige vermoeienissen te ver-

poo-

poozen. Dikmaals wierdt hij, in dat tijdverloop, geraadpleegd over zaaken, het Zeeweezen betreffende. In den Jaare 1669 deedt FREDERIK DE III, Koning van *Deenemarke*, onzen Generaal de eere om van hem zijne afbeelding te verzoeken; terwijl deszelfs Zoon en Opvolger CHRISTIAAN DE V den Voorzoon van DE RUITERS echtgenoote, JAN PAULUSZOON VAN GELDER, Kapitein ter Zee, nevens deszelfs naakoomelingen, tot den Adelstand bevorderde, en met een adelijk Wapen begiftigde.

De oneenigheden, tusschen het Fransche Hof en Hun Hoog Mogenden, met het begin des Jaars 1671, uitgebroken, maakten een einde aan de rust van onzen Zeeheld. Al voor lang hadt men eene donkere wolk zien hangen. De Nederlandsche Koophandel was, in *Frankrijk*, merkelijk gedrukt en bezwaard. De Vertoogen, van de zijde der Staaten, daar tegen ingebragt, vonden geen gehoor. Aan onze zijde besloot men hierom, den invoer van Fransche Brandewijnen en andere waaren te verbieden. Meer en meer verwijderden hier door de gemoederen. Daarenboven verstondt men, in het einde van het Jaar 1670, dat de Koning van *Frankrijk* voorneemens was, in het volgende Voorjaar, met een magtig Leger na *Duinkerken* op te trekken. Om dit alles wierdt, op den voorslag van *Utrecht*, ter Algemeene Staatsvergaderinge, besllooten, eene Zomervloot in Zee te zenden, en het opperbevel over dezelve aan onzen Luitenant-Admiraal Generaal op te draagen.

In gevolge van deeze besluiten, begaf zich DE RUITER, in het laatst van Maij des Jaars 1671, na *Helievoetsluis*, om met de Maasschepen in Zee te loopen. 't Liep aan tot op den vijfden Junij, eer hij zijnen Lastbrief outving. Dezelve hieldt in, om tusschen de *Maas* en *Oostende*, zo digt aan den wal, als bekwaamelijk kon geschieden, te kruizen, voornaamelijk om op de beweegingen des Konings van *Frankrijk* een waakend oog te houden, doch alle vijandlijkheden, behoudens de eere van den Staat, te vermijden. Op den achtsten der maand liep hij in Zee, met de Maasschepen, na de bestemde plaats, om aldaar die van andere Kollegiën af te wagten. Van tijd tot tijd voegden zich deeze onder de Vlag. Terwijl DE RUITER, meestal in het gezigt van het Walchersche Dorp *Westkappel*,

of

of tusschen de Maas en *Oostende* kruiste, zijn Volk dagelijks oeffenende in allerhande scheepsbeweegingen, kwam bij hem aan boord, de Zoon van den Deenschen Admiraal ADELAAR, Schout bij nacht, medebrengende eenen brief van zijne Deensche Majesteit, waarin deeze, voor den jongen Zeeman, verlof verzogt, om onder het oog van zo vermaarden Zeeheld den togt te mogen bijwoonen. Gereedelijk bewilligde DE RUITER in het Koninklijk verzoek.

Allengskens groeide nu de Vloot tot een getal van tweeënzestig Zeilen, te weeten, zesenveertig Schepen en Fregatten van Oorlog, tien Advijsjagten en zes Branders. In drie Eskaders wierdt deeze Vloot verdeeld. Nevens den Luitenant-Admiraal Generaal, voerden de Lt. Admiraal VAN NES, de Vice-Admiraal DE LIEFDE en de Schout bij nacht VLUG, het bevel over het eerste. Het tweede stondt onder den Lt. Admiraal BANKERT, de Vice-Admiraalen EVERTZEN en STAR, en de Schouten bij nacht MATTHYSZOON en BRUNSVELT. Het derde Eskader wierdt aangevoerd door den Lt. Admiraal VAN GEND, den Vice-Admiraal SWEERS, en den Schout bij nacht DE HAAN. Op de geheele Vloot telde men tweeduizend driehonderd negenënzeventig Stukken Geschut, achtduizend en negentig Matroozen; tweeduizend zevenhonderd achtenzestig Soldaaten, te zamen tienduizend achthonderd achtenvijftig Koppen. Veel leeden, over 't algemeen, de Schepen, van aanhoudende stormwinden, welke deezen Zomer doorgaans heerschten. Verscheiden Schepen, onder andere dat van onzen Generaal, kwamen eerlang ten anker, zes of zeven mijlen ten Westen van het Eiland *Walcheren*, om zich te herstellen van de schade, welke zij, vooral in eenen storm op den tweeëntwintigsten Augustus, geleeden hadden.

Terwijl DE RUITER hier lag, hebbende zijn Schip over eene zijde doen winden, om te krengen, hadt hij eene ontmoeting, die naderhand zeer veel gerugts verwekte. Een Engelsch Koningsjagt, *de Merlijn* genaamd, voerende eene Britannische Vlag van den grooten Mast, koomende uit de Maaze, nam zijnen koers midden door de Vloot, den steven hebbende na *Engeland*. In het voorbijzeilen van den Generaal, groette het hem met eenige eereschooten, welke DE RUITER, om dat al

al zijn Geschut aan de eene zijde lag, niet op staanden voet konde beantwoorden. Nogthans doedt hij zijn volk zich haasten, om het Schip wederom recht te doen leggen: waarnaa hij het Jagt negen eereschooten naazondt, die niet beantwoord wierden. Inmiddels hadt de Lt. Admiraal VAN GEND, langs wiens Schip het Jagt, op een korten afstand, voorbijzeilde, zeven schooten gedaan; waarnaa de Engelschman hem twee schooten met scherp hadt toegezonden. Verwonderd over dusdanig eene bejegening, zondt VAN GEND zijnen Kapitein aan het Jagt, om daar van de reden te verstaan. Hier vernam hij dat het Vaartuig de Gemaalin van den Ridder TEMPLE overvoerde, en de Kapitein, uit dien hoofde, met het strijken der Vlagge en het laaten vallen van het Marszeil, wilde gegroet worden. Op dit berigt hadt VAN GEND zelve zich na het Jagt begeeven, om Mevrouw TEMPLE te begroeten, en tevens den Engelschen Kapitein, in beleefde bewoordingen, aangediend, „ dat hij, zonder uitdrukkelijk bevel, „ op de Kust van het Vaderland, en voor een enkel Konings- „ jagt, niet zou hebben mogen strijken; doch indien zijne Groot- „ Britannische Majesteit van oordeel ware dat hem zulks van „ regtswegen toekwam, dit geschil tusschen den Koning en „ de Staaten moest beslist worden." Met wederzijdsche beleefdheid was hier op VAN GEND van den Engelschen Kapitein gescheiden. Het verslag, welk de Lt. Admiraal van zijne ontmoetinge aan DE RUITER deedt, wierdt, ten aanzien der behandelinge, goedgekeurd, en vervolgens aan Hun Hoog Mogenden gezonden. Wij hebben dit voorval hier wel willen verhaalen, om dat het, hoewel merkelijk verdraaid, zedert diende tot een der voorwendzelen van den Oorlog, door het Groot-Britannische Hof aan onzen Staat verklaard, in welken DE RUITER, van nieuws, den Lande de treffelijkste diensten beweest.

Eene maand naa dit voorval, op den eenentwintigsten September, ontving onze Generaal bevel van 's Lands Staaten, om met de Vloot binnen te vallen. Daar toe was thans de dag te verre verloopen; en 's anderendaags wierdt het hem ondoenlijk, door den geweldigen storm, die tegen den middag opstak. Veel leeden, door dien storm, de Engelsche, Fransche,

fche, Vlaamfche, Hollandfche, Zeeuwfche en andere Kusten, terwijl onze Vloot, ruim vijf dagen, Oost Zuid Oost van de Maaze, in de volle Zee geankerd, geene noemenswaardige fchade leedt. Op den negenëntwintigften der maand kwam DE RUITER voor *Hellevoetfluis*, en deedt, op den vijfden October, ter Algemeene Staatsvergaderinge, verflag van zijne verrigtingen, in welke hij gelukkig was geflaagd, als welke voornaamelijk gediend hadden om de Spaanfche Nederlanden te dekken, en 's Lands havens en kusten tegen vijandlijken aanval te behoeden.

Thans nadert de tijd, in welken onze Generaal zich in alle zijne grootheid zal vertoonen. De Veréénigde Gewesten, tot nog toe met ééne Mogendheid tevens te doen gehad hebbende, kreegen, eerlang, twee vijanden tevens op den hals, *Frankrijk* en *Groot-Brittannie.* Aan hunne vereenigde Vlooten moest DE RUITER weerftand bieden. In het begin van Februarij des Jaars 1672 wierdt, bij de Algemeene Staaten, het befluit genomen, om, voor den tijd van zeven maanden, uit te rusten achtenveertig Oorlogfchepen, en onder deeze zesendertig van zestig tot tachtig Stukken Gefchut, door een bemand met driehonderdtwintig Matroozen en tachtig Soldaaten. De twaalf overigen zouden gewapend worden met veertig tot zestig Stukken Gefchut, en bemand met tweehonderd Matroozen en vijftig Soldaaten. Daar nevens zoude men voegen vierentwintig Branders, met tweeëntwintig Koppen, even zo veele Snaauwen met vijfentwintig Koppen, en daarenboven nog huuren vierëntwintig Galjoots, om te dienen voor Advijsjagten en om leevensmiddelen aan te voeren. Om de uitrusting te verhaasten, wierdt DE RUITER gelastigd, bij alle de Kollegien ter Admiraliteit, in Holland en het Noorder-Kwartier, een toeziend oog te houden. Van tijd tot tijd bezogt hij elk van dezelven.

DE RUITER, reeds voorheen tot Generaal en Opperhoofd van 's Lands Vloot gekoozen, ontving daar toe zijnen Lastbrief op den zesden van April, en daar nevens de toezegging van eene buitengewoone wedde van duizend guldens in ieder loopende maand. Daarenboven wierdt hij, op zijn verzoek, door 's Lands Staaten begunftigd met eene Kompagnie Zeefoldaaten

plaatsen, voor den aanstaanden togt. KORNELIS DE WITT, *Ruwaard van Putten*, door Hun Hoog Mogenden benoemd tot Gemagtigde op de Vloot, verkoos het Schip van onzen Generaal tot zijn verblijf. Het *Vlie* was tot de algemeene Verzamelplaats der Vloot bestemd. Op den negenëntwintigsten April raakte DE RUITER, met zeven Oorlogschepen, twee Fregatten en eenig klein Vaartuig, in Zee. Voortzeilende, ontving hij berigt, dat, in de plaats van het *Vlie*, *Texel* tot de Verzamelplaats bestemd was. In dit Zeegat vondt de Generaal alle Tonnen en Baaken weggenomen: weshalven hij, ter wederzijden van het Vaarwater, op de droogste plaatzen, eenige Schuiten deedt leggen, die hem den weg na binnen weezen. Het liep aan tot den negenden Maij, eer hij wederom in Zee kwam.

Thans bestondt de Vloot uit zevenënzestig Zeilen, die, van tijd tot tijd, vermeerderd wierden. Van de drie Eskaders, in welke de Vloot verdeeld wierdt, voerden de Lt. Admiraal Generaal zelve, de Lt. Admiraal VAN NES, de Vice-Admiraal DE LIEFDE, en de Schout bij nacht VAN NES het bevel over het eerste. Het tweede stondt onder den Lt. Admiraal VAN GEND, de Vice-Admiraalen SWEERS en SCHRAM, en den Schout bij nacht DE HAAN. In het derde voerden de Vlag de Lt. Admiraal BANKERT, de Vice-Admiraalen EVERTZEN en STAR, en de Schout bij nacht MATTHYSZOON.

Terwijl de Vloot tot in het gezigt van het Eiland *Walcheren* zeilde, hadt DE RUITER eenige kundschap wegens de Engelsche Vloot bekbomen, en dat dezelve in *Duins* lag. Straks besloot hij derwaarts te stevenen, den vijand op te zoeken en aan te tasten. Onder het voortzeilen viel de onzen één Engelsch Fregat in handen, van achtendertig Stukken Geschut en honderdveertig man; 't welk, naa dat 'er het Volk was afgenomen, straks na *Goeree* wierdt opgezonden. In *Duins* vondt de Generaal geene Schepen, maar vernam dat de Fransche en de Engelsche Vloot reeds zich vereenigd hadden, ten getale van drieëntachtig Oorlogschepen, eenige Fregatten, en ruim twintig Branders. Naa de Schepen digt in elkander getrokken te hebben, beleide DE RUITER Krijgsraad, in welken algemeen wierdt goedgevonden, dat het niet geraaden ware, in zulk

eene

eene overmagt der vijanden, dezelve op hunne eigen Kusten slag te leveren, maar dat men de Vloot moest plaatzen, tusschen de *Wielingen* en de *Maas*, vijf mijlen van den wal. Niet lang, evenwel, vertoefde aldaar de Vloot. Van tijd tot tijd eenige meerdere Schepen onder de Vlag gekreegen hebbende, wendde de Generaal den steven na de Engelsche Kust. Op den achtentwintigsten Maij, in den voormiddag, ontdekte men den vijand, voor den wind afkoomende: waar op DE RUITER straks op hem aan hieldt. Tegen den middag kon men reeds de Vlaggen onderscheiden, en telde toen, in de vereenigde Fransche en Engelsche Vloot, honderd en in de dertig zo groote als kleine Schepen. Ondanks het voordeel van den wind, hielden de vijanden wederom af, toen zij DE RUITER tot op den afstand van eene kleine mijl genaderd waren. In den nacht wendde DE RUITER, om alzo de loef te bekoomen. Andermaal bestondt het onze Generaal, de vijanden uit te daagen, en in slagorde op hen aan te zeilen; doch, hoewel nog al het voordeel van den wind hebbende, zij weeken wederom.

Onder dit herhaald vrugtloos opzoeken van den vijand, groeide telkens het getal der Schepen in de Staatsche Vloot. Op den zesden Junij telde men eenënnegentig Schepen en Fregatten van Oorlog, vierenveertig, of, volgens zommigen, vierenvijftig Branders, en drieëntwintig Advijsjagten. De meeste Schepen waren wel bemand, en zo wel Matroozen en Soldaaten, als de Bevelhebbers, vol moed en zeer verlangende na een gevegt. Op dien zelfden dag vernam DE RUITER, dat de vereenigde Vloot in *Soulsbaai* lag. In eenen Krijgsraad wierdt hier op, met eenpaarige stemmen, besloten, dewijl de wind uit het Noordoost woei, en 's Lands Vloot, waarschijnlijk, den loef zoude hebben, van dit voordeel gebruik te maaken, en alzo een beslissenden slag te waagen, van welks uitslag het behoud en de vrijheid van het Vaderland zouden afhangen.

Met het aanbreeken van den zevenden Junij, dag, welke altoos gedenkwaardig zijn zal in de Nederlandsche Geschiedenissen, kwam 's Lands Vloot voor *Soulsbaai*, eene Zeehaven tusschen *Harwich* en *Yarmouth*. Ten vijf uure zag men de

vijandlijke Schepen, ten getale van ongeveer honderddertig Zeilen. Zo onverwagt was deeze verschijning van DE RUITER, dat zommige dier Schepen hunne ankers moesten laaten slippen, om zich in orde te schaaren. De vereenigde vijandlijke Vloot, even als de onze, was in drie Eskaders verdeeld. De Hertog VAN JORK, als Generaal der Vloot, hadt den middentogt, en voerde de roode Vlag. De Graaf D'ESTREE, Bevelhebber der Fransche Schepen, voerde de witte Vlag, in den regter vleugel. De Graaf VAN SANDWICH, kenbaar door eene blaauwe Vlag, voerde in den slinker vleugel het gebied. Van de onzen zeilde DE RUITER in het midden, en hieldt aan op de roode Vlag. BANKERT was bestemd tegen de witte, en VAN GEND tegen de blaauwe Vlag.

Tusschen zeven en acht uure nam het gevegt eenen aanvang. DE RUITER, met den vinger wijzende op den Hertog VAN JORK, en tot zijnen Stuurman gezegd hebbende, *deeze is onze man*, wendde deeze den steven recht op hem aan, tot op den afstand van een Pistoolschoot. Toen wendde de Engelschman, en gaf onzen Generaal de Laag, die 'er even eens op antwoordde. Nu ontstondt 'er een schroomlijk gevegt, tusschen de twee Generaalsschepen, 't welk bijkans twee uuren duurde, en waar in, van DE RUITERS boord, zo vaardig met het grof geschut gespeeld wierdt, alsof men met Musketten hadt geschooten. Ten negen uure viel des Hertogs groote Steng van boven. Ware de wind een weinig sterker geweest, zou zijn Schip merkelijk gevaar geloopen hebben van door Branders te worden aangestoken. De Hertog ging nu op een ander Schip over. Dat van DE RUITER was insgelijks zeer reddeloos geschooten. Jonker ENGEL, Zoon van den Generaal, bekwam hier, door het spatten van eenen splinter tegen zijnen borst, eene vrij gevaarlijke kwetzuure. Midlerwijl onthieldt zich de Ruwaard telkens op de Bovenhut, alwaar voor hem een fluweelen Armstoel geplaatst was, om, als hij van het staan vermoeid was, zich te kunnen nederzetten. Een Kogel, digt voorbij zijn hoofd gonzende, benam het leeven aan drie Hellebardieren van de twaalf, die hem, door de Staaten, tot eene Lijfwagt waren toegevoegd; twee of drie andere ontvingen doodelijke kwetzuuren. Dap-

per,

per, hoewel strijdig tegen den ontvangenen last, was het bedrijf van den Kapitein JAN VAN BRAKEL. In stede van te vegten tegen de Schepen van de Roode Vlag, wendde hij, met eenen Brander, na den Graaf VAN SANDWICH, Admiraal der Blaauwe Vlag. Schoon deeze een hagelbui van Kogels op hem afzondt, deedt hij geen enkelen schoot; maar wagtte tot dat de Graaf al zijn geschut gelost hadt; waar naa hij hem aan boord klampte. Toen gaf VAN BRAKEL hem de volle Laag, die van een schroomlijk gevegt gevolgd wierdt; ondanks de ongelijkheid van den kans. Want VAN BRAKELS Schip voerde slegts tweeëntzestig Stukken Geschut en driehonderd man, terwijl de Engelschman honderdvier Stukken en duizend Koppen binnen boordt hadt. Naa anderhalf uur vegtens was de Admiraal blijde, van VAN BRAKELS Schip zich te hebben kunnen losmaaken, 't welk toen reddeloos heenen dreef. Het Admiraals-schip, vervolgens, door eenen Brander aangestoken, ging eerlang te gronde, als zijnde hetzelve, door VAN BRAKEL, dermaate doorboord, dat het kruid nat was geworden. De Graaf, nevens zijnen Zoon, zich in eene Sloep willende bergen, wierdt in den grond geloopen: zodat hij jammerlijk verdronk. Zijn Luitenant wierdt gevangen aan boord van DE RUITER gebragt. Hier verhaalde hij, dat de Engelsche Admiraal zich zelven en zijn Schip gewisselijk aan VAN BRAKEL zoude hebben overgegeeven, indien deeze eene Vlag gevoerd hadde. Tegen den middag viel een groot Engelsch Schip, *de Catharina*, in handen van VAN NES; 't geen, egter, door de onvoorzigtigheid van zijn Volk en hunne drift in het plonderen, wederom verlooren wierdt. De Lt. Admiraal VAN GEND, zich gewend hebbende tegen de Blaauwe Vlag, bragt een grooten schrik onder dat Eskader, doch, naa een half uur vegtens, trof hem het ongeluk van door een Kanonkogel te worden weggenomen. De Lt. Admiraal BANKERT was gewikkeld in een hevig gevegt met de Fransche Schepen; doch hun Admiraal wendde het om de Zuid, en BANKERT hem agter naa, zonder, evenwel, veel ander voordeel op hem te behaalen, dan dat hij een groot Fransch Schip in den grond schoot. Duidelijk bleek nu het oogmerk der Franschen te zijn, zich meer als aanschouwers dan als helpers in den strijd te gedraa-

gen. Onder dit alles bleef DE RUITER in een hevig gevegt tegen de Roode Vlag. Een groot Engelsch Schip, van zeventig Stukken, wierdt verbrand, en twee andere in den grond gefchooten. Van DE RUITERS Eskader ging insgelijks een Schip te groude, en viel een ander, naa een kloeken tegenftand, in 's vijands handen. Door het fneuvelen van den Lt. Admiraal VAN GEND was de moed onder zijn Eskader merklijk gedaald, en bleef het grootfte gedeelte van hetzelve boven den wind hangen. Aan veele Schepen van de Blaauwe Vlag gaf dit gelegenheid om zich bij de Roode Vlag te voegen: waar door DE RUITER eene dubbele magt op den hals kreeg. Door een behendig wenden dreef de Generaal de Engelfchen zo digt aan den wal, dat zij Zuidwaarts moesten wenden. Hier door hoopte hij den vijand in te fluiten, tusfchen zijn Eskader en dat van BANKERT, die de Franfchen naazette. Doch de ftilte verijdelde die hoope. Tegen den avond bevondt hij zich in merkelijk gevaar. Te loefwaarts van hem zag hij vijf Engelfche Schepen met twee Branders, terwijl hij zelve, de overige Schepen vooruit geraakt zijnde, flegts één Oorlogfchip en een Snaauw bij zich hadt. In 't eerst fcheen de Vijand de vertooning te maaken van op hem te willen afkoomen; doch de moed fcheen den Engelschman daar toe te ontbreeken. Door den Lt. Admiraal wierdt de Kapitein JAN VAN BRAKEL uit dreigend gevaar gered. Hij lag in onmagt, hebbende honderdvijftig dooden op zijn Schip, en veele gekwetften, van welke hij zelve één was. Door ftilte wierdt nu, eenigen tijd, het gevegt flaauwelijk voortgezet, doch, met het wakkeren van den wind, tegen het vallen van den avond, met nieuwe woede hervat. Waarfchijnlijk ware de Schout bij nacht VAN NES in 's vijands magt gevallen, indien zijn broeder de Lt. Admiraal hem niet ontzet hadde. Zijn Schip was geheel reddeloos gefchooten, en moest na *Zeeland* gefleept worden. De nacht maakte ten laatften een einde van het gevegt. Nog vóór het ingaan van denzelven voegde zich de Lt. Admiraal BANKERT, van het naajaagen der Franfchen, onder de Vlag.

Dus eindigde deeze merkwaardige Zeeflag, tot eere van DE RUITER, en tot heil van 't Vaderland. Want fchoon de onzen

aan

aan den vijand geene merkelijke nadeelen toegebragt, en zij zelven, aan Volk en Schepen, ook merkelijk geleeden hadden, en dus de kans, in zo verre, in evenwigt was gebleeven: indien het Gevegt tot klaarblijklijk nadeel van de onzen uitgevallen of de Slag verlooren ware, de behoudenis van het Vaderland hadde dan aan een zijden draad gehangen, of liever, 't ware daar mede gedaan geweest. Op het Art. HASSELAAR, Deel XX. bl. 463, hebben wij verhaald, hoe de Heer GERARD HASSELAAR, nevens den Heer KOENRAAD VAN HEEMSKERK, Zoon van den Raadsheer JOAN VAN HEEMSKERK, en den Heer JOAN BERG, Regtsgeleerde, als Vrijwilligers, deezen togt hadden bijgewoond, en de eerstgenoemde daar in het leeven liet. De Generaal DE RUITER verklaarde, zedert, dat hij, in al zijn leeven, tot dien tijd toe, geen scherper of langdunriger Gevegt hadt bijgewoond. Bijkans zonder ophouden hadt het geduurd, van 's morgens tusschen acht en negen tot 's avonds tusschen negen en tien uure. Alleen op zijn Schip waren vijfentwintigduizend ponden Buskruid verschooten, en vijfendertighonderd schooten gedaan. Hij hadt dertig dooden, en even zo veele zwaar gekwetsten. Behalven den Lt. Admiraal VAN GEND, waren aan onze zijde weinige Bevelhebbers gesneuveld. De Engelschen, daarentegen, hadden 'er achttien verlooren, en negentien zwaar gekwetsten. Het getal hunner dooden bedroeg vijfentwintighonderd; dat van de onzen wordt niet gemeld.

Geduurende den volgenden nacht hieldt DE RUITER zijnen koers Zuid-Zuid-Oost, terwijl hij de geleedene schade, zo veel doenlijk, deedt herstellen, om zich tot een nader gevegt in gereedheid te brengen. Den volgenden morgen zag hij de vijandlijke Vloot, omtrent drie mijlen verre, sterk bij de vijftig Zeilen. Tegen negen uure was het getal der Zeilen tot honderd aangegroeid. De wind was Oost-Noord-Oost; en hoewel de vereenigde Vloot het voordeel van den wind hadt, wilde of durfde, egter, dezelve niet op DE RUITER afkoomen. Naadenmiddag naderde men elkander eenigzins; doch een opkoomende dikke mist deedt den vijand wederom afhouden. Naa het opklaaren van den mist, hielden zich de Koninklijke Vlooten nog al boven den wind, terwijl onze Generaal gedaan

 hadt

hadt al wat men mogelijk was, om haar te bezeilen. Om verscheiden redenen besloten thans de Ruwaard DE WITT en DE RUITER, na de Zeeuwsche Kust te wenden. In 't Noordwest van het Eiland *Walcheren* liet men, eerlang, de ankers vallen. Toen wierden de gekwetsten, nevens de meest beschadigde Schepen, opgezonden.

's Lands Staaten, begrijpende, hoe veel hun, in de tegenwoordige omstandigheden, aan eene goede Vloot gelegen lag, hadden derzelver aankomst op de Kust, en den uitslag van den jongsten togt niet vernomen, of zij schikten derwaarts een nieuwen voorraad van Krijgsbehoeften. Benevens veertigduizend ponden Buskruid, zondt men vierduizend Kogels van vierentwintig ponden, even zo veele van achttien ponden, duizend van twaalf, zeshonderd van acht, en vijfhonderd van zesendertig ponden. De Gecommitteerde Raaden der Staaten van Holland voegden 'er nevens zestigduizend ponden Buskruid; en de Raad van Staate vermeerderde dien voorraad, uit 's Lands Magazijn te *Delft*, met tienduizend ponden. Op voorstel van den Ruwaard DE WITT, kwam 'er, zedert, nog eenige versterking bij.

Terwijl dus de Vloot telkens van het noodige wierdt voorzien, wierdt de Ruwaard aangetast van een nieuwen aanval van Zinkingen, die hem den gantschen togt gekweld hadden. DE RUITER zondt hier van berigt aan 's Lands Staaten, die hem daar op verlof gaven om zich na land te mogen begeeven. Reeds op den drieëntwintigsten Junij lag de Vloot wederom zeilvaardig, zijnde verdeeld in de drie volgende Eskaders. Het eerste, onder den Opperbevelhebber DE RUITER, den Lt. Admiraal VAN NES, den Vice-Admiraal DE LIEFDE en den Schout bij nacht VAN NES, bestondt uit eenentwintig Schepen van Oorlog, zes Fregatten, zeven Advijsjagten en twaalf Branders. De Lt. Admiraal BANKERT, de Vice-Admiraalen EVERTZEN en STAR, en de Schouten bij nacht MATTHYSZOON en BRUNSVELT, voerden het bevel over het tweede Eskader, waar in men telde negentien Oorlogschepen, zes Fregatten, acht Advijsjagten en dertien Branders. Het derde Eskader, in 't welk de Vice-Admiraal SWEERS als Luitenant-Admiraal, de Vice-Admiraal SCHRAM, de Schout bij nacht DE HAAN ook

als

als Vice-Admiraal, de Schout bij nacht VLUG, en de Kapitein en Kommandeur VAN MEEUWEN, als tweede Schout bij nacht, de Vlag voerden, was sterk twintig Schepen van Oorlog, vijf Fregatten, acht Advijsjagten en elf Branders, te zamen uitmaakende honderdzesendertig Zeilen.

Op de jongste bevelen wagtte nu de Generaal, raakende zijne toekoomende verrigtingen. Hij ontving dezelve op den zevenëntwintigsten van Junij, doch van eenen inhoud, die, veelligt, tegen zijne verwagting inliep. Te weeten, terwijl DE RUITER op de Kust lag, wierdt, ter Staatsvergaderinge, over de afdanking van een gedeelte der Vloot geraadpleegd, en, naa lang overleg, daar toe een besluit genomen. Dit hieldt in, een derde gedeelte der Zeemagt op te ontbieden, en slegts achtenveertig kloeke Oorlogschepen en achttien Fregatten in Zee te laaten. Voorts, om alle de Landsoldaaten, en twee derde deelen der Zeesoldaaten van de Vloot te ligten, om dezelve te Lande te gebruiken; zullende het gebrek aan Volk, welk hier uit op eenige Schepen zou ontstaan, vervuld worden uit de matroozen der invallende Schepen. Daarenboven zou men ten minsten zeventigduizend ponden Buskruid en verdere Krijgsbehoeften wederom aan land haalen. Met dit bevel kwamen, op den gemelden dag, drie Gemagtigden van Hun Hoog Mogenden in de Vloot. Met ongeveer tweeduizend man zeilden, dienvolgens, acht kloeke Schepen na binnen; tot groot nadeel van veele Schepen, die Zee hielden, zommige van welke niet genoeg bemand, andere zo slegt van Krijgsbehoeften voorzien waren, dat ze, in een gevegt tegen den vijand, het geen halven dag konden uithouden. Deezen nood klaagde de Generaal aan de Staaten, die 'er straks in voorzagen, zo veel de staat van 't Land gedoogde.

In 't begin van Julij, naa dat de Vloot wederom in drie Eskaders was verdeeld, thans in alles sterk zevenënveertig Schepen, twaalf Fregatten en dertig Branders, ontving DE RUITER, van een Deenschen Schipper, het berigt, dat hij, dien zelfden morgen, voor *Duinkerken*, veertig groote Schepen hadt zien leggen, welke hij voor Engelsche en Fransche hadt aangezien. In eenen Krijgsraad wierdt hier op besloten, bij voorraad, op *Schooneveld* te blijven leggen. Tegen den

 avond

avond zeilden twee Engelsche Koningsjagten door de Vloot, koers zettende, na de Maaze. Zij hadden aan boord den Hertog VAN BUCKINGHAM, den Graaf VAN ARLINGTON, den Heer HALLIFAX, nevens den Nederlandschen Gezant, den Heer VAN DYKVELD, door den Engelschen aan den Franschen Koning gezonden, om over *'s Hage* hunnen weg na het Fransche Leger te neemen. Op een Vaartuig, den naasleep dier Afgevaardigden voerende, bevondt zich Kapitein DIK, in den laatsten Zeeslag in *Engeland* opgebragt. Hij kwam bij den Generaal aan boord, verzeld van een Engelschen Trompetter, die hem aanzeide, dat deeze Kapitein, door den Hertog VAN JORK, was ontslagen, om tegen den Engelschen Kapitein van het Schip *de Catharina* te worden uitgewisseld. Het bleek wel haast dat de Trompetter nog eene andere boodschap hadt. Hij strooide gedrukte briefjes, in drie taalen, op het Schip van DE RUITER, om het Volk tot muiten aan te zetten. De Generaal hadt hier van de lucht niet gekreegen, of hij deedt den Oproermaaker voor zich verschijnen, en dreigde hem met de Galg, indien hij van zijn bedrijf niet afliet. Tevens verhaalde Kapitein DIK, dat, bij zijn vertrek uit *Engeland*, honderdtien Schepen op de rivier lagen, gereed om in Zee te steeken. Dit bewoog den Generaal, alzo de Vloot thans niet in staat was, om den vijand, in de opene Zee, het hoofd te bieden, zich op de voordeeligste wijze langs de Kust te plaatzen. Nog nader wierdt hij in dit besluit bevestigd, zints het ontvangen van een afschrift eens briefs, hem toegezonden door de Staaten, geschreeven te *Londen*, in het laatst der voorgaande maand, in welken zij gewaarschuwd wierden, dat de Engelsche Vloot eene landing op *Texel* of *Walcheren* in den zin hadt.

De tijding der verheffinge van Prinse WILLEM DEN III tot de Erfstadhouderlijke waardigheid, die spoedig na de Vloot overwaaide, veroorzaakte op dezelve eene groote blijdschap; te meer, naa dat dezelve, van wegen Hun Hoog Mogenden, aan den Generaal en de verdere Bevelhebbers van 's Lands Zeemagt, staatelijk was aangediend. DE RUITER zondt deswegen, in eenen brief, zijne gelukwenschen aan zijne Hoogheid.

De

De Engelsche Afgevaardigden, boven vermeld, hadden zich, eenigen tijd, in *'s Hage* onthouden, en zich aldaar laaten ontvallen, dat de Hertog VAN JORK eene onderneeming op de Engelsche Vloot in den zin hadt, of ook wel op *Amsterdam*, misschien door *Texel*. Hier van zonden 's Lands Staaten berigt aan onzen Generaal, en daar nevens een bevel, om alle ontmoeting of gevegt met de Engelschen, zo veel mogelijk, te vermijden, en de Vloot op een verzekerden post te houden; doch, ingevalle de Vlooten de Hollandsche Kust mogten naderen, als dan tegen dezelve Zeemanschap te gebruiken. Het zelfde bevel wierdt, kort daar naa, herhaald. Toen zeilde DE RUITER, met de Vloot, op de hoogte van *Goeree*, van waar hij de Staaten deedt weeten, dat hij geen middel wist om den slag te vermijden, indien men den vijand in 't gezigt kreeg; als mede, dat de meeste Schepen gebrek aan kruid en kogels hadden, en dat 'er ruim twaalfhonderd man te weinig op de Vlooten waren. Daarenboven vondt hij zich genoodzaakt, eenige schikkingen te beraamen op het rekken der leevensmiddelen.

Op den eenentwintigsten Julij, zo als DE RUITER zich gereed maakte om na zijne legplaats op *Schooneveld* te rug te keeren, wierdt de Vloot beloopen van eenen verschrikkelijken storm, die drie dagen aanhieldt, en waar door verscheiden Schepen merkelijke schade leeden. Van een zonderling verschijnzel, doch zeer heilzaam in de gevolgen, wierdt deeze storm voorafgegaan. De Eb, of het vallen van het Zeewater, 't welk altoos zes uuren aanhoudt, duurde thans wel twaalf uuren. Gelukkig viel dit verschijnzel in op eenen tijd, terwijl de vijanden den toeleg op eene landing, en reeds Vaartuigen in gereedheid hadden om die te volvoeren, wagtende slegts op een voegzaam getij. De dag verliep daar mede, en 's anderendaags wierden zij, door den storm, van de Kusten gedreeven.

's Lands Staaten, van een vertrouwd' persoon in *Engeland* vernomen hebbende, dat een groot gedeelte der Engelsche Vloot voor *Soulsbaai* was genaderd, rijklijk zo veel beschadigd als naa 't houden van een Zeegevegt, zondt daar van berigt aan DE RUITER, die thans op *Schooneveld* lag, met be-

vel om tot voor *Goeree* te verzeilen, om van daar, telkens, eenig klein Vaartuig op kundschap tegen den vijand uit te zenden, en denzelven, zonder aanzien van plaatzen, indien hij zulks geraaden vondt, aan te tasten. Reeds 's anderendaags kwam hij op de aangeweezene plaatze. Ingevolge eener lijst van noodwendigheden, door den Generaal opgemaakt, bekwam hij hier ongeveer twintigduizend ponden Buskruid, nevens eenige mondbehoeften; al 't welk hij over de Vloot verdeelde.

Omtrent deezen tijd ontving de Generaal DE RUITER eenen brief van den Raadpensionaris JOAN DE WITT, meldende, hoe zijn broeder, de Ruwaard KORNELIS DE WITT, op bevel van het Hof van Holland, in hegtenis was genomen; hoe de haat van het Gemeen, op verscheiden plaatzen, tegen hem zelven zo wel als tegen zijnen broeder, zeer fel was ontstoken; hoe hij, onlangs, door vier schelmen, bij nacht, aangevallen en zwaar gewond was; hoe men, omtrent zijnen broeder, het gerugt deedt loopen, dat hij verstand met de Franschen hieldt, en 's daags naa den Zeeslag voor *Soulsbaai*, het hervatten van den Slag belet hadt: waar uit tusschen hem en DE RUITER hooge woorden gereezen zijnde, deeze tegen den Ruwaard den degen getrokken, en hem in den arm zou gekwetst hebben; zijnde dit het ongemak, 't welk de Ruwaard als een gevolg van Zinkingen hadt opgegeeven, en waarom hij de Vloot hadt moeten verlaaten. Op dit berigt zondt straks DE RUITER een omstandigen brief aan de Algemeene Staaten, in welken hij des Ruwaards onschuld mannelijk verdeedigde. Op zijn woord van eere verklaarde hij, dat de Heer KORNELIS DE WITT geene de minste schuld hadt van het niet hervatten van het bewuste Zeegevegt; maar dat de oorzaak daar van alleen moest gezogt worden in den nadeeligen wind voor de Nederlandsche Zeemagt, welke haar belet hadt, bij den vijand, die de loef hadt, te kunnen opkoomen; dat de Ruwaard, geduurende het gantsche gevegt, zich altoos boven op het Schip onthouden, en zo wel als de geringste Matroos zijn leeven hadt gewaagd; dat hij, verre van met den Ruwaard immer eenig geschil gehad te hebben, geduurende den gantschen togt, met denzelven in broederlijke eensgezindheid hadt geleefd. *Hij* be-

besloot zijnen brief met het getuigenis der veelvuldige diensten, welke de Heer DE WITT, op deezen togt, aan de Vloot gedaan hadt.

Onder dit alles zag men dagelijks eenige Schepen uit de Oostindiën te gemoete. De Engelschen, van hunne aanstaande komst verwittigd, hadden zich, met eenige Schepen, geplaatst op het *Doggerszand*, om dezelve aldaar te onderscheppen. Reeds waren de Oostindiesvaarders dat befaamde Zand bijkans genaderd, toen zij de eerste tijding van de Vredebreuk ontvingen. Te verre waren zij nu reeds gevorderd, om in eenige haven van *Noorwegen* te kunnen binnenloopen. Hierom wendden zij den steven regelrecht na het Vaderland, zonder eenigen vijand te ontmoeten, dan op de hoogte van het *Heilige Land*. Hier wierden zij gejaagd door twee Konings Fregatten; doch hadden het geluk van dezelve te ontzeilen, en op de *Eems* behouden aan te koomen. 's Lands Staaten, hier van verwittigd, zonden aan onzen Generaal bevel, om met 's Lands Vloot derwaarts te zeilen, onder weg alle mogelijke kundschap wegens den vijand te verzamelen, de Oostindische Schepen tegen alle vijandlijke aanvallen te beschermen, en, ware 't doenlijk, in behouden haven te brengen.

Op den zevenden Augustus, 's morgens bij tijds, ging DE RUITER met 's Lands Vloot onder zeil, en kwam den volgenden dag, drie en eene halve mijl van *Kijkduin*, voor anker. Hier ontving hij nader aanschrijven van Hun Hoog Mogende, volgens 't welk hij de Retourschepen, indien dezelve voor de *Eems* lagen, na *Texel* of het *Vlie* moest geleiden, mids de vijandlijke Vloot, die mogelijk daaromstreeks lag, voor hem niet te sterk ware; in welk geval hij zich met de Vloot na het *Vlie* moest begeeven. Straks zondt hij een Galjoot na de *Eems*, en een ander op de hoogte van het *Vlie*, om op kundschap te kruizen. Terwijl deeze Schepen op weg waren, ontving 's Lands Vloot eenige versterking van twee Oorlogschepen en drie Fregatten, mitsgaders eenig bootsvolk. Tevens vernam DE RUITER, dat de Oostindische Schepen op de *Eems* behouden waren aangekoomen, doch dat men 'er niet buiten bekommering was voor eenen vijandelijken aanval: weshalven men om zijne hulp verzogt.

DA

DE RUITER hadt dit berigt niet ontvangen, of hij deedt de ankers ligten, en zette koers na het *Vlie*. Onder het voortzeilen wierdt hem, met een Galjoot uit *Texel*, aangebragt het afſchrift eener waarſchuwinge, door den Spaanſchen Gezant aan den Griffier van Hun Hoog Mogende ter hand geſteld, waar in de Engelſchen gezegd wierden een voorneemen te hebben, om te *Sluis in Vlaanderen*, in *Zeeland*, of in *den Briel* eene landing te willen onderneemen. Daar nevens ging een Beſluit van 's Lands Staaten en zijne Hoogheid, uit kragt van 't welk DE RUITER moest post vatten op zulk eene plaats, als hij meest dienſtig zou oordeelen om 's vijands oogmerk te verijdelen.

In geene kleine verlegenheid bevondt zich nu de Generaal. Twee bevelen waren hem ter hand geſteld, welke regelrecht tegen elkander inliepen. De harde wind belette hem, Krijgsraad te beleggen. Hierom moest hij met zich zelven alleen te raade gaan. In aanmerking genomen hebbende, dat de Oostindiſche Schepen voor *Delfzijl* genoegzaam in behouden haven lagen, en reeds gelost wierden, en dat het niet wederkeeren der uitgezondene Advijsjagten tot een bewijs konde dienen, dat ze geene vijanden vernomen hadden: om alle deeze redenen wierdt hij te raade, zich voor *Texel* te vervoegen, om van daar nadere bevelen aan 's Lands Staaten te vraagen, en met een den vijand te verkundſchappen. Tot het laatstgemelde oogmerk zondt DE RUITER twee Advijsjagten na de Kust van *Engeland*, tot voor de *Yarmoutſche* Banken, en verder Zuidwaarts voorbij *Soulsbaai* en de rivier van *Londen*, tot voor *Duins*.

Sints het ſtraks gemelde beſluit, ſchijnt onze Generaal van gedagten te zijn veranderd. Althans vindt men aangetekend, dat de Vloot nu ten getale van zesennegentig Zeilen, zo groote als kleine, verſterkt geworden zijnde, op den zestienden Augustus voor de Westereems ten anker kwam. Na *Delfzijl* hadden zich eenige Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappije begeeven. Deeze zonden aan den Generaal eenen brief, meldende hoe zij eenige goederen, die voor de hand lagen, gelost, en in Ligters, onder het geleide van twee Oorlogsjagten en vijf Smalſchepen, over de *Wadden*,

m

na het Vaderland gezonden hadden; doch dat zij de Matroozen en Soldaaten, op de Oostindifche Schepen thuis gekoomen, niet hadden kunnen aan boord houden, zijnde dezelve bijkans allen weggeloopen: waarom zij den Generaal verzogten, hun met eenig bevaaren volk bij te ftaan. In het flot des briefs vermeldden nog de Bewindhebbers, dat een Zeeuwfche Kaaper een thuis koomenden Engelfche Oostindiesvaarder hadt genomen, welks laading zevenhonderdduizend Guldens waardig wierdt gefchat. DE RUITER aan dit verzoek voldaan hebbende, liep de Vloot op den achttienden in Zee. Twee dagen daar naa bevondt zich de vereenigde Vloot op de hoogte van het Eiland *ter Schelling*. Thans ontving de Generaal eenen brief van de Algemeene Staaten, inhoudende een bevel, om zich ten fpoedigften na *Schooneveld* te begeeven, en om tevens een waakend oog te houden op de Engelfchen, als die, onder Prins ROBERT, eene landing op onze Kusten in den zin hadden. Eer DE RUITER dit bevel volbragt, hadt hij het genoegen, eene kostbaare Retourvloot, van veertien Schepen, binnen boord hebbende een onmeetelijken fchat, behouden te zien binnen loopen in de onderfcheidene havens hunner beftemminge. Niet voor den zesentwintigften Augustus kwam DE RUITER met de Vloot op *Schooneveld*.

Eene tijding, welke hem het hart doorfneedt, ontving onze Generaal op deeze legplaats; 't was de moord van het edel broederpaar JOAN en KORNELIS DE WITT. Diep griefde zijn gevoelig gemoed, het treurig lot dier beroemde Mannen, met welke hij zo lang vertrouwelijk omgegaan, in zo veele gevaaren gedeeld, en van welke hij zo veele gunften hadt ontvangen. Want aan den Raadpenfionaris was DE RUITER zijne bevordering, eerst tot Vice-Admiraal, en daar naa tot zijne verdere waardigheden, voornaamelijk, verfchuldigd. Getroffen van verontwaardiging, hoorde men hem, op het verneemen der verfchrikkelijke maare, uitroepen: „ Indien ze fchuldig waren „ aan landverraad, of aan het omkoopen van eenen Barbier „ om zijne Hoogheid te vermoorden, men moest hen dan, „ door wettige Regters, ter dood verweezen hebben. De „ luister en de eere van den Staat en van het heilig Regt „ ware dan gehandhaafd. God bewaare ons lieve Vaderland „ voor dusdanige oproeren!"

On-

Ongunstig was thans de toestand van 's Lands Vloot. De oproerige beweegingen, thans vooral in *Zeeland* gaande, belemmerden de Overheden van dat Gewest, om voor haare Schepen de noodige zorge te draagen. Zo hoog, intusschen, was op dezelve de nood gekloommen, dat DE RUITER geraaden vondt, den Lt. Admiraal BANKERT te zenden na *Middelburg*, alwaar thans 's Lands Staaten vergaderd waren, om dezelven het gebrek aan leevensmiddelen onder 't oog te brengen; als zullende de Schepen, op welke dit gebrek regeerde, bij ontstentenisse van spoedige verzorginge, genoodzaakt zijn, de Vlag te verlaaten en binnen te vallen. Daar bij kwam nog eene toeneemende ziekte onder het bootsvolk, veroorzaakt door den langdurigen togt; in geen half jaar waren veele Matroozen aan land geweest.

In zulk eenen toestand der Vloote ontving DE RUITER narigt van Hun Hoog Mogende, dat de Engelschen, ten getale van honderdëndertig Zeilen, op de hoogte van *Petten* gezien waren; welken hij, derhalven, indien ze eene landing in den zin hadden, de volvoering van hun opzet moest tragten te beletten, en intusschen den staat van derzelver Vloot te verkundschappen. Toezegging van eenigen voorraad uit *Zeeland* ontvangen hebbende, deedt DE RUITER zijne Schepen krengen en schoon maaken, en ging, in den avond van den vierden September, onder zeil, met een gunstigen wind, den koers na het Noorden zettende. Op den tweeden dag daar na kwam hij, met zonnen opgang, in 't Noordwest van *Goeree*, ten anker. Straks zette hij Buitenwagten uit, om op den vijand een waakend oog te houden. Doch hij ontving, van tijd tot tijd, berigt, van verschillende kanten, dat deeze, al voor eenigen tijd, de Nederlandsche Kusten hadt verlaaten.

Terwijl dus onze Generaal zich allerlei ongemakken der Zee getroostte, en nacht en dag een waakend oog hieldt, om 's Lands Kusten tegen vijandlijke onderneemingen te beschermen, liep zijn huis en have, te *Amsterdam*, een dreigend gevaar van plonderinge, door de scheuzieke handen van een opgeruid Gemeen, 't welk men in de ooren hadt geblaazen, dat de Admiraal DE RUITER 's Lands Vloot verraaden, aan de Franschen verkogt, en thans in den zin hadt om die in hunne handen te leveren.

't Was

'T Was naamelijk op den zesden September, 's middags ten één uure, dat, onverwagt, eene groote menigte volks, vreemde Matroozen en Wijven, zamenschoolde, op den Buitenkant van het Waals-Eiland, tusschen de Kraansluis en de Buiten-Bantummerstraat, alwaar de Generaal zijne wooning hadt. Mevrouw DE RUITER, ééne dogter, nevens eene nigt en twee dienstmeiden bevonden zich alleen in huis, zonder eenigen manspersoon. Op een verward geschreeuw van plonderinge, zondt Mevrouw DE RUITER in der ijl om den Heer WESSELSMIT, een voornaam Koopman, en Kapitein van eene Kompagnie Burgers, wiens dogter met haaren voorzoon Jonker JOHAN VAN GELDER getrouwd was, en die slegts weinige deuren van haar af woonde. Deeze op zijn stoep koomende, vraagde wat 'er te doen was. Zij riepen hem toe: *Ha, dikke schelm! kom van de stoep, men zal u op zijn de Witts handelen.* Hij begaf zich daarop stoutelyk onder hen, en zeide, indien ik het verdiend heb, moogt gij mij zo handelen. Op dat zeggen riepen eenige andere hem toe, dat zij tegen hem niets hadden. Daarop drong hij door tot aan 't huis van den Admiraal, alwaar hij Mevrouw DE RUITER zeer verlegen vondt, die sprak van deuren en vensters te sluiten; doch hij begreep, dat men met die vertooning van vreeze het volk te meer lokken zoude: waarom hij riedt deuren en vensteren open te zetten, een goed gelaat te toonen, en het volk goede woorden te geeven om tijd te winnen. Toen begaf hij zich na 't huis van zijnen Vaandrig, en overlei met hem hoe hij zijne Schutters best in de wapenen zoude krijgen. Geen Trommelslager bij der hand hebbende, dewijl die zich, naar het gebruik des tijds, op den Dam bevondt, zondt hij zijne dienstbooden bij zijne burgers aan huis, met bevel om aanstonds in hun volle geweer aan 't huis van den Vaandrig te koomen; deezen belastte SMIT het Vaandel aan de deur te zetten, 't geen een groot geschreeuw onder het volk verwekte; doch SMIT gaf te kennen, dat het dien dag zijne wagt was, en dat zijne Kompagnie moest vergaderen; 't geen het graauw wat stilde. Hij zondt ook zijnen Luitenant na de Heeren Burgemeesteren, om H. E. G. Agtbaare van den oploop te verwittigen, en bijstand van Krijgsvolk te verzoeken. Ondertusschen

be-

begon het volk al meer en meer op het huis van onzen Admiraal aan te dringen, en scheen slegts een aanvoerder noodig te hebben, die den eersten steen wierp. De Heer SMIT begaf zich daarop weder na het huis van Mevrouw DE RUITER, en vroeg het graauw, waarom zij daar in zo groot een getal vergaderd waren? waarop eenigen hem toeriepen: *om dat de Admiraal, die schelm, 's Lands Vloot aan de Franschen heeft verkogt, en in hunne handen zoeken over te leveren!* Eenige vrouwen riepen: *hij zogt de Vloot te verraaden, en zoude voor ieder van onze arme mannen een Dukaton genieten!* Andere riepen daarop, *wij hebben hem gisteren gevangen en aan handen en voeten gebonden zien inbrengen!* Mevrouw DE RUITER, verbaasd over zulk een leugen, zeide daarop: hoe kan dat zijn, want ik heb van daag een brief van mijn Man ontvangen, die gisteren geschreeven is, waarin hij mij bekend maakt dat hij met 's Lands Vloot de vijanden eerlang weder verhoopt te gaan opzoeken. SMIT verzogt dien brief aan 't graauw te mogen vertoonen, om, terwijl zij dien lazen en daar over spraken, den tijd te rekken, en ondertusschen order te stellen en hulp te kunnen bekoomen. Zijn raad wierdt gevolgd, en hij vraagde aan het volk, of 'er niemand was, die des Admiraals hand kende? waarop hem ja geantwoord wierdt. Leest dan dien brief, zeide SMIT, en gy zult bevinden dat het zeggen van des Admiraals gevangenis loutere verdigtzelen zijn. Uit het leezen van deezen brief ontstondt ook eenige twist: want zommigen, DE RUITERS hand kennende, zeiden: *'t zijn schelmen, die dit onzen Admiraal nageeven.* De Heer SMIT hadt hier ondertusschen meer dan een half uur tijd mede gewonnen, en twaalf of veertien Burgers waren in hun volle geweer voor des Vaandrigs huis gekoomen, als de Heer SMIT zijne gantsche Kompagnie, die men in de wandeling de wilde *Ieren* noemde, in haar volle geweer van den brug bij de Westindische Pakhuizen zag aantrekken. Eenigen riepen: waartoe dat volk? daar SMIT op antwoordde: ik heb te nagt de wagt aan de Muiderpoort, daar de Franschen ligt den eersten aanval zullen doen: daarom wil ik met mijne Kompagnie, die zeer sterk is, bij tijds op de wagt weezen. Ondertusschen van 't huis aftreedende, stelde hij met zijn Vaandrig en andere

On-

Onderbevelhebbers order om 't geweld af te keeren. Hij liet de nieuwe Schippersſtraat, die niet verre van 't huis was, door drie gelederen Musketiers bezetten, onder 't bevel van een Sergeant, dien hij last gaf, indien 't graauw wilde doordringen, daar onder te ſchieten. Met de rest van zijn volk, meer dan tweehonderd man ſterk, 't welk welgemoed en bereid was hem te volgen, trok hij na 't huis van den Admiraal, en dreef het graauw met rottingſlagen tot aan zijn eigen huis, zonder het verder te kunnen krijgen. Toen gaf hij bevel dat zijne burgers zich gereed zouden houden; en als het graauw nergens naar luisterde, belastte hij de Musketiers aan te leggen, en de Piekeniers hunne pieken te vellen. Dit veroorzaakte een ſchrikkelijk geſchreeuw, daar men evenwel op toetradt; en met rottingſlagen en gevelde pieken, die zommigen op de borst ſtieten, wierdt de woedende hoop tot voorbij des Admiraals huis gedreeven. Op dat zelfde oogenblik kwam daar een kleine Tjalk of Uitlegger, met zes kleine ſtukjes geſchut voorzien, regt voor DE RUITERS huis, die door de menigte van ſchuiten, welke met volk in het Y lagen om dat baldaadig geweld te aanſchouwen, niet wel voorbij kon vaaren. De Heer SMIT riep den Kapitein toe, of hij niet geneegen was den Lt. Admiraal dienst te doen, en zijn huis tegen het raazende volk te helpen beſchermen? Deeze toonde zich aanſtonds gereed, en maakte op SMITS bevel zijn geſchut klaar, 't welk te boord wierdt gebragt en met ſchroot gelaaden. Dit veroorzaakte grooten ſchrik onder het graauw, dat zelf niet wist door wien het gaande was geworden, en het welk een aanvoerder ontbrooken hadt om in tijds aan te vallen. In deezen ſtand van zaaken kwamen agttien welgemonteerde Ruiters, door de Heeren Burgemeesters, op het berigt van SMITS Luitenant, afgezonden. Deeze kwamen zo hard aanrijden dat zij eene groote menigte zouden in 't water gedreeven hebben, indien de Heer SMIT hen niet verzogt hadt wat zagter te rijden. Dus kwamen zij bij de gewapende Burgers, die toen nevens deeze Ruiters op de moedwilligen aandrongen, en ze verjoegen tot aan de nieuwe Bantemerſtraat. Hier kwam hun nog de Heer C. ROCH, Oudſchepen en Raad der Stad, met een gedeelte zijner Kompagnie te hulp; ook

kwamen kort daar naa, toen 't graauw wat afweek, de vier naastgeleegen Kompagnien Burgers tot hunnen bijstand. Men vondt toen gezamentlijk goed, de vier bruggen van 't Waals-eiland ieder met een Kompagnie Burgers te bezetten; het welk straks in 't werk wierdt gesteld, en hier door moest al het graauw het Eiland verlaaten. De Heer SMIT, ziende dat het nu alles in rust was gebragt, trok na zijne wagtplaats de Muiderpoort, terwijl de vier Kompagniën, die het laatst gekoomen waren, het Eiland rondom bewaakten, en niemand daarop lieten koomen, dan dien men zeker wist dat daar t'huis behoorde. Des anderen daags kwam 'er wederom eenig gemeen volk voor het huis van den Admiraal te zamen; doch door het hooren leezen van eenen zijner brieven, waarin de plaats gemeld wierdt daar hij zich toen met de Vloot bevondt, wierden zij te vreden gesteld, en ieder ging daarop zijnen weg. Ook hieldt zich de gemelde Uitlegger nog voor de deur, en bleef daar eenige dagen leggen. Hier bleef het derhalven bij, en de beroerte hadt geen verder gevolg. Ook kon men met geene zekerheid te weeten komen wie de eerste aanstookers van deezen oploop waren, welke voornaamelijk door den moed, het beleid en de voorzigtigheid van den Heer SMIT gestuit wierdt, en die dus het huis en de loflijk verkreegene bezittingen van onzen Admiraal voor allen overlast beveiligde.

Niet lang naa zijne aankomst voor *Goeree*, wierdt DE RUITER van een zwaaren storm beloopen, welke drie dagen aanhieldt, en verscheiden Schepen op veele schade te staan kwam. Naa het bedaaren van den storm, ontving de Generaal berigt van Hun Hoog Mogenden van derzelver aanschrijven aan alle de Admiraliteiten, om hunne Schepen te voorzien van leevensmiddelen, tot aan het einde der loopende maand September. Met een bekwam de Generaal het afschrift van eenen brief, door de Heeren VAN BEUNINGEN en VRYBERGEN, uit *Brussel*, aan Hun Hoog Mogende gezonden, behelzende dat men in *Engeland* sterk aan het preasen van Volk was, en op de rivier van *Londen* vijfduizend Soldaaten in gereedheid hadt, om eerlang te worden ingescheept in de vereenigde Vloot, die zich vast spoedde met schoon maken en het in-

nee-

neemen van leevensmiddelen; dat voorts een groot getal Paerdevolk in vier Fluiten ingescheept, en eene menigte schoppen, spaden en kruiwagens in kleiner schepen zoude geladen worden. Uit al hetwelk men besloot, dat de Engelschen eene landing in den zin hadden, welke men zeide op 't Eiland *Walcheren* gemunt te zijn. Diensvolgens wierdt de Generaal, door 's Lands Staaten, met overleg van zijne Hoogheid, gelast, zich op zijnen ouden post op *Schooneveld* te begeeven. Nevens dit bevel ontving hij ook de tijding wegens den ramp, welke zijn huis en gezin gedreigd hadt. Dit baarde hem merkelijke bekommering. Uit de narigten zijner vrienden kende hij den deerlijk geslingerden staat van 't Vaderland, en dat het, door onderlinge verdeeldheden, wierdt van een gescheurd. Hij kende, boven dien, den aart van het muitziek graauw, 't welk, tuk op roof, gaarne zulke tijden te baate neemt, om, onder een anderen schijn, zijnen roofslust te koelen. In de bekommernis, welke, met opzigt tot het toekoomende, zijnen geest kwelde, besloot DE RUITER, aan zijne Hoogheid, om Vrijwaaring te verzoeken. Doch de Stadhouder, eer hij dien brief ontving, hadt reeds Sauvegarde aan 's Generaals huis verleend. Intusschen, wierdt deeze toezegging, onzeker door welke oorzaak, opgehouden, en kwam eerst eenige weeken laater Mevrouwe DE RUITER in handen.

Deerlijk was, gedunrende dit alles, de toestand van 's Lands Vloot. Door het gerugt van den naderenden vijand, als mede het aanhoudend onstuimig weder, bleeven de leevensmiddelen agter. De Zeeuwsche en Noordhollandsche Schepen waren, daarenboven, van ankers, touwen en andere scheepsnoodwendigheden schaars voorzien. Hier toe sloeg wederom een zwaare storm. Oorzaak was, eerlang, dit alles van een zo groot gebrek over de Vloot, dat de Generaal verklaarde, al zijn leeven zulk eene behoefte niet te hebben bijgewoond. Van nieuws klaagde hij zijnen nood aan 's Lands Staaten, doch voegde 'er nevens, dat genomen dat de Schepen van 't noodige onderhoud voorzien wierden, zij, nogthans, om hunnen haveloozen staat, het niet tot het einde der maand zouden kunnen uithouden. Door gebrek hadden, van tijd tot tijd, drieëntwintig Schepen moeten binnen vallen. Niet meer

dan tweeëndertig, met zeven Fregatten, lagen nu nog op *Schooneveld*.

In deezen toestand van zaaken, bekwam DE RUITER, op den twintigsten September, de aangenaame tijding van het besluit van 's Lands Staaten, om de Vloot op te leggen, behalven vierëntwintig van de ligtste Schepen; voorts dat men alle de Branders zou in dienst houden, om in 's Lands Zeegaten, tot derzelver beschermingе, gebruikt te worden. Terstond naa het ontvangen van dit besluit, beleide de Generaal eenen Krijgsraad, en deelde in denzelven de noodige bevelen uit, om het bevel der Overheid te volvoeren. De benoemde Schepen zeilden spoedig na binnen. DE RUITER zelven zette te *Hellevoetsluis* voet aan land. Hier ontmoette hij een Heer van aanzien, die, naa de eerste pligtpleeging van verwelkoominge, hem straks vraagde, waar hij zijn verstand en voorzigtigheid hadt gelaaten, toen hij een zo sterken brief, ter verontschuldiginge van den Ruwaard, schreef? Met zijne gewoone Zeeuwsche rondheid gaf DE RUITER hier op tot antwoord, dat het, in het Vaderland, elendig moest gesteld zijn, indien men, des gevergd zijnde, de waarheid niet mogt spreeken of schrijven; doch, wat hem betrof, hij zou daar in volharden, zo lang zijne oogen open stonden. Op den zesentwintigsten deedt hij, in '*s Hage*, in de Vergadering van Hun Hoog Mogende, verslag van zijne verrigtingen; door welke hij thans bij monde, en vervolgens schriftlijk wierdt berdankt. Diergelijk een verslag deedt de Generaal, vervolgens, aan zijne Hoogheid, die zich thans aan *den Uithoorn* bevondt, en van welke hij met tekenen van eere en hoogagtinge ontvangen wierdt. Nog dien zelfden dag, 't was de achtentwintigste van September, kwam hij te *Amsterdam* bij zijn reikhalzend huisgezin.

Van korten duur was de rust, welke de Generaal zich gevleid hadt, in de armen van zijn gezin te zullen smaaken. Reeds op den derden October wierdt hij, te *Bodegraven*, bij zijne Hoogheid ontbooden. In 't bijzijn van VAN BEVERNING, deelde de Stadhouder aan DE RUITER de tijding mede, uit *Engeland* ingeloopen, volgens welke de Engelsche Vloot, sterk drieënzestig Zeilen, van de rivier van *Londen* we-

wederom was in Zee geloopen. Met onderling overleg wierdt hierop goed gevonden, dat DE RUITER, in allerijl, na *Hellevoetsluis* vertrekken, en aldaar de noodige schikkingen zou beraamen, om de Engelschen, indien ze eene landing in den zin hadden, met geweld te keer te gaan. Terstond in den volgenden nacht ging hij op reize.

Terwijl DE RUITER op weg was, ontstondt te *Hellevoetsluis* eene bijstere ontsteltenis, door het gerugt van eene vijandelijke landinge. Etlijke Visschers, eenige schepen gezien hebbende, zonder te weeten hoe veele of van welk eene Natie, hadden uitgestrooid, dat het eene vijandlijke Vloot was, in de zestig Schepen sterk. Doch de vijand kwam niet, en elk was wederom in rust. Van nieuws wierdt deeze gestoord, door het zein der Schepen, die in het Goereesche Gat lagen, aanduidende dat de vijand nu waarlijk in aantogt was. In het Fort bereidde men zich straks tot tegenstand. Een opkoomende Mist baarde nieuwe vreeze. Men hoorde sterk schieten, en geloofde nu, dat de Brandwagt met den vijand in gevegt was. Naa het opklaaren van den Mist, zag men, van de gevreesde Schepen, Staaten-Vlaggen waaien; het waren twee Zeeuwsche Kaapers, die met zeven Prijzen binnen kwamen. Hunne eere- en vreugdeschooten hadt de Buitenwagt voor vijandelijk geweld opgenomen.

Midlerwijl was DE RUITER, onkundig van dit alles, met een Jagt voor *den Briel* gekoomen, en vertrok van daar, terstond, met den Lt. Admiraal VAN NES, na de Fregatten en Branders, die voor de Maas lagen. Deeze bezigtigd en de Kommandeurs tot hunnen pligt vermaand hebbende, stak hij met het Jagt in Zee, met oogmerk om buiten om na *Hellevoetsluis* te zeilen. Omtrent twee mijlen in Zee gevorderd zijnde, ontdekte DE RUITER negen Raazeilen, koers zettende na *Goeree*. Een Visscher, welken hij kort daar naa ontmoette, verhaalde hem, eene Vloot van vijfenveertig Zeilen gezien te hebben, en onder dezelve Vlaggen van Admiraalen, Vice-Admiraalen en Schouten bij nacht. Onze Generaal, te meer alzo 'er een zwaare mist opkwam, het ongeraaden vindende, op zulk een berigt, zich verder in Zee te waagen, keerde met den Visscher na binnen. Bij zijne komst in *den*

Briel, vondt hij 'er, om de boven gemelde reden, alles in alarm. Van zijne Echtgenoote, midlerwijl aldaar aangekoomen, neemt DE RUITER ſtraks affcheid, en vertrekt, nevens den Lt. Admiraal VAN NES, over land, na *Hellevoetſluis*. Doch, bij zijne komst aldaar, vondt hij 'er alles in vreugde, door de aankomst der boven gemelde Kaapers, met hunne rijke Prijzen. De oplosſing van het raadzel, wegens de vijandlijke Vloot, ontving DE RUITER van de Kaaper-Kapiteinen. Zij hadden een aantal Schepen ontmoet, koomende van de *Elve*, en den wil hebbende na *Engeland*, *Frankrijk* en *Spanje*. Deeze hadt de Maasſchipper voor vijanden aangezien. Op voorſtel van DE RUITER ontving, zedert, *Hellevoetſluis* eene merkelijke verſterking van Ruiters en Soldaaten, en wierdt, ook in andere opzigten, in ſtaat van kloeker tegenweer gebragt. Thans vertrok de Generaal na *'s Hage*, en voorts na *Bodegrave*, om aan de Algemeene Staaten, den Raadpenſionaris FAGEL en den Stadhouder verſlag te doen. Zijne Hoogheid ſchonk hem verlof, zich na *Amſterdam* te mogen begeeven. Op weg derwaarts, wierdt hij, aan den *Uithoorn*, door Graaf MAURITS VAN NASSAU en eenige andere Krijgsbevelhebbers, begroet en met veele beleefdheid onthaald.

In het gezelſchap van eenige weinige Vrienden, doch vooral met zijne Huisgenooten, ſmaakte nu DE RUITER eene aangenaame vergenoeging, de vrugt der bewustheid van eerlijke pligtbetragtinge. Te midden dier kalmte deedt een zeldzaam voorval hem groot gevaar zijns leevens loopen. Op zekeren dag koomt een onbekend perſoon aan zijne deur kloppen, en, na dat hem geopend was, tot in het Voorhuis doordringen. Een bol broods hadt hij in de eene, een bloot Mes in de andere hand. Met eene ſchrikwekkende houding roept hij, ſtoutmoedig en onbeſchoft: *Waar is* MICHIEL DE RUITER*? ik wil* MICHIEL DE RUITER *ſpreeken!* De Generaal, zittende in een Bovenkamer naast het Voorhuis, het gerugt hoorende, koomt na beneden, en vraagt wat hij begeerde? Zonder een woord te antwoorden, treedt ſtraks de Onverlaat toe, en zou gewisſelijk DE RUITER gegriefd hebben, hadde niet een Knegt, op het gerugt afkoomende, den Moordenaar een *Lad*-

derr-

dertje, 't welk gelukkig daar omtrent stondt, op het lijf geworpen, en alzo ten huize uitgedreeven. Door ontsteltenis hadt niemand van DE RUITERS huisgenooten den inval, om den booswigt te volgen, of onraad te roepen. Door de Geregtsdienaars wierdt hij, zedert, vrugtloos gezogt.

De Winter, in 't laatst van het Jaar 1672 en in den aanvang van 1673, baarde, hier te Lande, eene algemeene bekommering voor eenen inval der Franschen, over het ijs, tot in het hart van Holland. Om daar tegen op zijne hoede te zijn, vondt men ook te *Amsterdam* geraaden, eenige buitengewoone maatregels te beraamen. Een van deeze was, de opdragt der Vroedschap aan DE RUITER van het opperbevel over al het Krijgsvolk, langs den Ykant, strekkende, in 't Oosten, van het *Funen*, tot in het Westen aan het Blaauwe Hoofd. Alle Bevelhebbers, burgers, soldaaten en matroozen, welke hier hadden post gevat, wierden gelast, de bevelen en schikkingen van DE RUITER vaardig te volbrengen. Daarenboven voerde hij het opperbewind over de Oorlogschepen en Tjalken, die op het Y de wagt hielden. Terwijl de Generaal dit werk om handen hadt, ontving hij een verzoek van den Graave VAN WALDEK, Veldmaarschalk over de Troepen van den Staat, om de Geldersche en Gooijsche Kusten te onderzoeken, en eene voegzaame plaats aan te wijzen, op welke men Krijgsvolk zou kunnen aan land zetten. In 't midden van Januarij des Jaars 1673 vertrok DE RUITER, met een Oorlogsjagt, na *Harderwijk*. In zijn onderzoek vondt hij geene voegzaamer plaats ter landinge, dan digt bij het Dorp *Huizen*, aan de Gooijsche Kust. Hier was wit en hard strand, 't welk, indien men het eens gevat hadde, een veiligen weg na de hoogte baande. Aan den gemelden Graave deedt DE RUITER den uitslag zijns onderzoeks toekoomen.

's Lands Staaten, onder dit alles, verwagtende, dat, in den volgenden Zomer, de Oorlog met herhaalde felheid zou worden voortgezet, besllooten, uit dien hoofde, eene magtige Vloot in Zee te brengen, in allen opzigte niet geringer dan in den voorgaanden jaare. Met allen ijver wierden de toerustingen daar toe voortgezet. De Luitenant-Admiraal Generaal DE RUITER zou 'er, wederom, het opperbevel over voeren.

 Zijne

Zijne Hoogheid deedt hem de eere van hem eene Lijst van alle Bevelhebbers en Kapiteinen toe te zenden, met verzoek om te mógen weeten, of hij hen allen voor bekwaame en eerlijke Zeelieden hieldt, aan welke men, bestaanbaar met 's Lands dienst, een Schip konde toevertrouwen. DE RUITER antwoordde daar op, dat schoon allen niet even bekwaam en dapper waren, hij, egter, niemand op de lijst hadt gevonden, welken men onbekwaam of lafhartig konde noemen. Nogthans wierdt, naderhand, door de naamen van vijf der benoemden, de pen gehaald, en een gelijk getal daar voor in de plaats gesteld. Zedert het misverstand met onzen Generaal, in het ongelukkig gevegt tegen de Engelschen, was de Lt. Admiraal TROMP buiten dienst geweest. 't Was op uitdrukkelijk begeeren van zijne Hoogheid, dat hij de plaats van den gesneuvelden Lt. Admiraal VAN NES zou vervullen, en, in zijne voorgaande hoedanigheid, den volgenden togt bijwoonen. Vooraf bragt de Stadhouder te weege, dat de beide Admiraalen, in tegenwoordigheid van zijne Hoogheid, met elkander verzoenden. De Prins verzekerde aan onzen Generaal, dat TROMP zijne bevelen naauwkeurig zoude waarneemen. Om de Vloot zo veel te spoediger van het noodige volk te voorzien, was de groote en kleine Visscherij, als mede het vaaren te kaap, verbooden, en de Koopvaardijvaart, bij voorraad, opgeschort. Daarenboven wierden de Nederlandsche Matroozen, uit vreemden dienst, opontbooden. Bij dit alles, om de uitrusting der Schepen nog meer te verhaasten, gaf zijne Hoogheid bevel aan DE RUITER, om zich na de onderscheidene Admiraliteiten te begeeven.

De ijver, welke onzen Admiraal, hoewel reeds hoog bejaard, bezielde, om 's Lands vijand, nogmaals, onder 't oog te zien, deedt dit alles van dien gelukkigen uitslag agtervolgd worden, dat de meeste Schepen, uitgezonderd eenige Zeeuwsche en alle de Friesche, spoedig gereed wierden. DE RUITER gaf hier van kennis aan 's Lands Staaten, en verzogt met een, dat de buitengewoone soldij van duizend Guldens ter maand, welke hij, op den voorgaanden togt, hadt genooten, hem nu ook wederom mogt worden toegestaan. Tevens gaf hij zijne begeerte te kennen om eenen Predikant op de Vloot, naar

zijnen

zijnen zin, te mogen kiezen. Naa vrugtloos aanzoek bij eenigen, boodt zich daar toe, uit eigen beweeginge, aan, THEODORUS WESTHOVIUS, Predikant te *Hekelingen*. Zijne aanbieding wierdt gretig aangenomen. Bij het ontvangen van hartlijke zegenwenschen, om een voorspoedigen togt, nam thans de Generaal afscheid van de Hooge Vergaderingen, als mede, van den Prinse Stadhouder, en begaf zich na de Vloot voor *Goeree*.

Onder dit alles hadt men een ontwerp beraamd, om eenige zwaar geballaste Vaartuigen in de rivier van *Londen* te laaten zinken, om alzo dezelve te stoppen, en voor de Engelsche Oorlogschepen onbruikbaar te maaken. Acht Zinkschepen wierden daar toe, te *Amsterdam*, heimelijk, gereed gemaakt, en voorts na *Texel* gezonden. Dewijl de uitslag dier onderneeminge spoed vereischte, ontvingen de Kollegien ter Admiraliteit aanschrijving van zijne Hoogheid, om hunne Schepen, in allerijl, na *Texel* te zenden.

De Heer LODESTEIN, Sekretaris van de Admiraliteit op de *Maaze*, bij DE RUITER, aan boord gekoomen, raadpleegde aldaar, nevens eenige andere Afgevaardigden, over de werkzaamheden van 's Lands Vloot. Het besluit hieldt in, dat de Generaal, met zijne onderhoorige Schepen, zich na de *Wielingen* zou begeeven, en aldaar de gereed leggende Schepen, zo van *Amsterdam* als uit *Zeeland*, afwagten, om vervolgens het ontwerp met de Zinkschepen te gaan in 't werk stellen. Met een gunstigen wind liep DE RUITER in Zee, in den avond van den negenden Maij, met eenige Oorlogschepen, Fregatten en ander Vaartuig. 's Anderendaags zag hij eene Vloot van veertig Zeilen. In de onzekerheid of het vriend of vijand ware, stelde hij zich in staat van tegenweer. Doch het bleeken, eerlang, 's Lands Schepen te zijn, die, met de Zinkschepen, uit *Texel* waren in Zee gestoken. De geheele magt bestondt nu uit zestien Oorlogschepen, acht Fregatten, veertien Branders, een Waterfluit en acht Zinkschepen. Deeze magt verdeelde de Generaal in twee Eskaders, en ging daar mede, dien zelfden dag, onder zeil, koers zettende na *Engeland*. Zo ras men de Kust, tot op een korten afstand, was genaderd, wierden de Schouten bij nacht VAN NES en VLUG, met

eenige ligte Vaartuigen, afgevaardigd, om de Zinkschepen aan te voeren. Doch bij hunne aankomst op de rivier, vonden zij dezelve, met dertig Schepen, zo wel bezet, dat ze onverrigter zaake moesten wederkeeren. Ten zelfden tijde ontving de Generaal de tijding, dat wel zevenduizend Matroozen, ter bemanninge van de Engelsche Vloot, van om de Noord op de rivier van *Londen* waren aangekomen; als mede, dat de Fransche Vloot, sterk veertig Schepen, te *Portsmouth* lag. In deezen stand van zaaken, daar de Engelschen de rivier kwamen afzakken, en de Franschen van de zijde van het Kanaal in aantogt waren, vondt DE RUITER ongeraaden, zijne standplaats te behouden. Hierom keerde hij te rug na de verzamelplaats op *Schooneveld*.

Hier leggende, ontving DE RUITER een bezoek van de Heeren VAN BEUNINGEN, MAUREGNAULT en LODESTEIN, Afgevaardigden van zijne Hoogheid. In eenen Krijgsraad, welke vervolgens wierdt gehouden, kwam men tot het besluit, dat de Vloot, ter plaatze alwaar zij thans lag, nog eenigen tijd zou vertoeven, tot op de komst der Schepen, welke men van *Amsterdam* en uit *Zeeland* nog te gemoete zag. Voorts vermaanden de Afgevaardigden, uit naam van zijne Hoogheid, alle de Leden van den Krijgsraad, in gevalle men aan den Vijand kwam, zich van hunnen pligt te kwijten, als trouwe liefhebbers van het Vaderland. Naa het vertrek der Heeren, wierdt de Vloot verdeeld in drie Eskaders. Benevens den Generaal, zouden de Lt. Admiraal VAN NES, de Vice-Admiraal DE LIEFDE en de Schout bij nacht VAN NES, over het eerste het bevel voeren. Het tweede zou staan onder den Lt. Admiraal BANKERT, de Vice-Admiraalen EVERTZEN en STAR, en den Schout bij nacht VLUG. De Lt. Admiraal TROMP, de Vice-Admiraalen SWEERS en SCHRAM, en de Schout bij nacht SWART, zouden de Opperhoofden zijn van het derde Eskader. Dewijl TROMP en BANKERT nog niet in de Vloot waren, vervingen anderen hunne plaats bij voorraad.

Den volgenden dag wierdt 'er een veroverd Engelsch Advijsjagt in de Vloot, en de Kapitein daar van bij onzen Generaal gebragt. De Engelsman verhaalde, dat de vereeniging der Fransche en Engelsche Vlooten reeds geschied was, op veertien

tien of vijftien Engelsche Schepen na, die nog voor *Dovres* lagen; dat de magt der Engelschen uit zeventig Schepen bestondt, doch die der Franschen hem onbekend was, hoewel zij, door zommigen, op wel zestig Zeilen wierdt begroot. Op den achtentwintigsten der maand kwamen de Lt. Admiraal TROMP en de Vice-Admiraal SCHRAM, met zes Oorlogschepen en een Brander, in de Vloot. Uit eerbied voor de Vlag, liep TROMP met zijne Schepen agter het Schip van DE RUITER om, en begroette hem met eenige eereschooten: waar naa hij, in eene Sloep, zich na den Generaal liet roeien. De eerste, in den tijd van zeven jaaren, was deeze zamenkomst tusschen de beide Vlootvoogden. Minzaam en vriendelijk bejegenden zij elkander. Desgelijks verscheen hier ook, ten zelfden tijde, de Lt. Admiraal BANKERT.

Op den dertigsten van Maij kwamen, van nieuws, twee Afgevaardigden van zijne Hoogheid bij DE RUITER aan boord, om te raadpleegen over eene bekwaame plaats, in welke 's Lands Vloot voor vijandlijke aanvallen minst bloot zoude leggen. Men koos daar toe *Schooneveld*, of eenige andere plaats; meer Zuidelijk na *Ostende*. De Afgevaardigden, nevens alle de Leden van den Krijgsraad, in welken dit besloten was, hielden het middagmaal bij DE RUITER. Bij het drinken van een glas van vriendschap, beloofde men elkander trouwen bijstand, tot aan den laatsten droppel bloeds, ter verdeediginge van het Vaderland. Gelijke beleefdheid genoot DE RUITER, 's anderendaags, bij TROMP, die den Opperbevelhebber, nevens den geheelen Krijgsraad, minnelijk ter maaltijd hadt genodigd. Men zat nog aan tafel, toen de Buitenwagten zein deeden, dat zij de vijandlijke Vloot vernamen. Wel haast zag men de voorloopers, en daar op de geheele magt der Engelschen. Doch, om dat het reeds laat op den dag was, veranderden zij van koers, den steven Noordwestwaarts wendende. DE RUITER, niet twijfelende, of men zou nu binnen kort slag moeten leveren, deedt, op zijn Schip en door de geheele Vloot, daar toe alles in gereedheid brengen. Eerst door stilte, en naderhand door storm, verliepen 'er nog eenige dagen, eer deeze verwagting wierdt vervuld. Intusschen, gelijk onze Generaal, uit den aart, godsdienstig was, deedt hij,

hij, op zijn Schip, het H. Avondmaal uitdeelen, en bereidde zich, naar gewoonte, tot den dood, indien hem, in het aanstaande gevegt, iet menschelijks mogt wedervaaren.

Op den zevenden Junij, dag, welke altoos zal gedenkwaardig zijn in de Nederlandsche Historie, op welken het Gevegt voor *Soulsbaai* verjaarde, in den vroegen morgenstond zeinde DE RUITER den Krijgsraad aan boord. Hier wierdt besloten, bot te korten, zo dat de Ankers op en neder stonden, om aldus, bij het naderen van den vijand, die te spoediger te kunnen ligten. Met dit besluit scheidde de Krijgsraad. Doch alle de leden waren nog niet van boord vertrokken, of men zag reeds den vijand naderen.

Wel haast lagen de wederzijdsche Vlooten tegen elkander over. De Engelsche, met de Fransche vereenigd, hadt verre de overhand, en besloeg eene uitgebreidheid langs de Zee, zo verre het gezigt konde reiken. Zij bestondt uit honderdvijftig Zeilen, onder welke men ruim tachtig groote Schepen van Oorlog telde. De Vloot onder DE RUITER was niet meer dan ruim honderd Zeilen sterk: te weeten, tweeënvijftig Schepen van Oorlog, twaalf Fregatten, veertien Advijsjagten, en vijfentwintig Branders. In deeze ongelijkheid zagen de vijanden de onzen hen met volle Zeilen afwagten, en kwamen, met een voor den wind, op hen afzakken. Terwijl ze de onzen nog niet konden bereiken, speelden ze reeds met het grof geschut, als of ze den Nederlanderen eenen schrik wilden aanjaagen. Schertzende zeide men hierom, op onze Vloot: *Deeze lieden zijn bang: want zij schieten, eer ze raaken kunnen.* Omtrent één uur wisselde TROMP de eerste Kogels met den Graaf D'ESTREES, hebbende het bevel over het Fransche Eskader met de Witte Vlag. Ernstig wierdt hier gevogten. De Vice-Admiraal SCHRAM, die den voortogt hadt, sneuvelde door een vijandlijken Kogel. Zo dapper kweet zich hier KORNELIS TROMP, met een geduurig schreeuwen, onder het vegten, loef, Stuurman, loef, loef! den wind zoekende te winnen, dat de vijand genoodzaakt was, eenigzins te wijken, om zich een weinig te herstellen. Niet voor twee uure hieldt DE RUITER, nevens BANKERT, schutgevaarte, met Prins ROBERT, die de Roode, en met SPRAG, die de Blaauwe Vlag voer-

voerde. Met eenige Schepen lag DE RUITER tusschen eenige Branders, het Schip van Prinse ROBBERT, en eenige andere Schepen. Zijn hevig schieten baande hem eenen weg midden door den vijand. Overal daar hij zich vertoonde, maakten de Engelschen ruim baan voor zijn geweldig kanonneeren. Al lachende zeide hierom onze Held tot iemand, die bij hem stondt: *de Vijand heeft nog ontzag voor de* ZEVEN PROVINCIËN; dit was de naam van het Schip, welk DE RUITER voerde. BANKERT, eenige schade bekoomen hebbende, aan rondhout en zeilen, liep de Generaal schielijk na hem toe, en ontzette hem. Thans ware 'er kans geweest, voor onzen Generaal, om verscheiden vijandlijke Schepen af te snijden; doch hij zag daar van af, om dat TROMP met zijn Eskader niet verscheen: waar van, egter, de reden was, om dat hij te verre Noordwaarts was afgezakt, in het naazetten van zijnen vijand, of om dat hij zich onder den vijand bezet vondt. DE RUITER begreep de nuttigheid, dat verscheiden Eskaders van de Vloot bij één bleeven, en beval daarom om de Noord te wenden, om TROMP op te zoeken. Een meesterstuk van handigheid en zeemanschap was dit bedrijf van onzen Generaal. Niet genoeg konde men nu zich verwonderen, en naderhand roemen, het beleid des Nederlandschen Zeehelds, in het vereenigen van de Vloot, ondanks de aangewende poogingen, om die te beletten. Langs dien weg gelukte het DE RUITER om bij TROMP te koomen. Hij vondt hem met Prins ROBBERT en een ander vijandelijk Eskader in een allerverschrikkelijkst gevegt. TROMP, thans in merkelijke engte, den Generaal ziende naderen, riep met blijdschap tot de zijnen: *Houdt moed, Mannen; daar is Bestevaêr; die koomt ons helpen. Ik zal hem ook niet verlaaten, zo lang ik adem schep.* Het Schip, welk TROMP voerde, zijne groote Raa en Voorsteng verlooren hebbende, ging hij op een ander Schip over, 't welk, kort daar naa, de Groote Mast wierdt afgeschooten; dit deedt hem op een derde Schip overstappen. Zo groot een schrik baarde de komst van DE RUITER onder de vijanden, dat eenige Schepen zich in allerijl weg pakten, met het bijzetten van alle hunne Zeilen. Met de zulken der vijanden, die stand hielden, wendden nu de onzen Zuidwaarts over; en hoe-

hoewel de eerstgemelden het voordeel van den wind hadden, durfden ze, egter, niet op de onzen inbreeken, maar hielden gestadig af; terwijl DE RUITER verscheiden maalen door den vijand heen sloeg, en altoos zo digt bij hem bleef, als mogelijk was: zo dat hij, al vegtende, een mijl of twee dieper in Zee was, dan in den aanvang des gevegts. Niet voor 's avonds ten tien uure, en alzo door de duisternis, eindigde deeze bloedige Zeeslag, in welken de overwinning zich voor DE RUITER hadt verklaard. Want terwijl deeze met zijne Schepen gerust voor anker kwam, om 's Lands Kusten te beschermen, was de vijand in stilte afgedroopen. Deeze hadt veertien zo Schepen als Branders, de onzen niet een enkel Schip, en slegts drie of vier Branders verlooren. Behalven den Vice-Admiraal SCHRAM, was ook de Schout bij nacht VLUG gesneuveld. De Graaf D'ESTRÉES, Bevelhebber der Fransche Vloot, en dus de vijand van DE RUITER, verhefte, zedert, met uitbondige lofspraaken de bekwaamheid en het beleid van onzen Held. In eenen brief aan den Franschen Staatsdienaar COLBERT schreef hij „ dat hij het doen van zo groot „ eene daad, en het toonen van zulk een beleid, als DE RUI- „ TER in deezen Zeeslag hadt gedaan, gaarne voor zijn lee- „ ven hadt willen koopen." TROMP behaalde insgelijks in deezen Zeeslag grooten lof.

Den gantschen volgenden nacht, naa het gevegt, deedt DE RUITER besteeden aan het stoppen van lekken, aanslaan van nieuwe Zeilen, vullen van Kardoezen, en andere noodige toebereidzelen tot een nieuw gevegt, welk men tegen den volgenden dag te gemoete zag. Met het opgaan der Zonne, zag men de vijandlijke Vloot, die in den donker was ten anker gekoomen, nog digt in één leggen. Nevens de gekwetsten, welke DE RUITER na *Zeeland* liet opbrengen, zondt hij ook brieven aan de Staaten, zijne Hoogheid en eenige Kollegiën ter Admiraliteit. Hij deedt daar in verslag van den afloop des gevegts, en verzogt tevens om nieuwen voorraad van Krijgsbehoeften. Nog dien zelfden avond ontving hij eenen brief van de Admiraliteit in *Zeeland*, waar in hem wierdt bekend gemaakt, dat verscheiden liefhebbers van het Vaderland, die eenige ligte Fregatten hadden uitgerust, om daar mede ter

kaap

kaap te vaaren, hunnen dienst aanbooden, om zich onder de Vlag te voegen, en alzo den vijand afbreuk te koomen doen. Tevens wierdt hem de voorslag gedaan, om tweehonderd Franschen, die den dienst huns Konings verlaaten en den Staaten trouwe hadden gezwooren, over de Vloot te verdeelen. De eerste aanbieding aanvaardde hij met genegenheid, doch wees de andere van de hand. Een zwaare storm, uit het West-Zuid-Westen, beliep hier op de Vloot, en zou haar deerlijk hebben kunnen havenen, hadde niet de Generaal de voorzigtigheid gebruikt, kort vóór het uitbreeken van denzelven, de Schepen verder uit malkander te doen zeilen, dan zij eerst ten anker gekoomen waren.

De vijandlijke Vloot lag nu, in 't West-Noord-West, op eenen afstand van twee en eene halve mijl van de onze geankerd. Gaarne hadde onze Generaal het jongste voordeel vervolgd, en den vijand aangetast. Doch hem bondt de handen het Besluit van den dertigsten van Maij, bij de Afgevaardigden van zijne Hoogheid genomen, inhoudende om de vijanden af te wagten, en niet eerst aan te tasten, dan in gevalle eener voorgenomene landinge. Doch tevens nam hij in overweeging, dat 's vijands moed merkelijk gedaald, en de Vloot verzwakt was. Hierom wierdt DE RUITER met den Krijgsraad te raade, dit den Afgevaardigden onder 't oog te brengen, tot in den voormiddag van den veertienden op antwoord te wagten, en, indien hetzelve niet ware ingekoomen, op den vijand los te gaan. Nog vóór den bestemden tijd, in den vroegen morgen van den gemelden dag, kwamen vier Afgevaardigden aan boord van DE RUITER, brengende brieven van dankbetuiginge, voor de goede diensten, den Vaderlande beweezen, zo van zijne Hoogheid, als van de Algemeene Staaten. Straks overwoog men het gemelde voorstel, met dat gevolg, dat het nader wierdt bekragtigd. Naa het Morgengebed gaf DE RUITER kennis aan zijn volk van het voorneemen om den vijand aan te tasten, en vermaande het tot trouwe en dapperheid. Thans keerden de Afgevaardigde na hun Jagt te rug.

Omtrent elf uure, met eene stijve koelte uit het Noordoosten, kwam de Vloot onder zeil, en zette regelrecht

koers

koers op den vijand aan. Zij was nu na genoeg even sterk als de voorgaande reize. De vijand, de Nederlandsche Vloot ziende naderen, ging insgelijks onder zeil; in 't eerst scheen hij haar te willen afwagen, doch liep vervolgens Noordwestwaarts van haar af. Niet vroeger dan 's naamiddags ten vier uure konde hij agterhaald worden. De Admiraalen SPRAG en TROMP, beiden in de voorhoede zeilende, kwamen toen eerst aan elkander. Een half uur laater begon de strijd tusschen Prins ROBERT en DE RUITER. BANKERT wierdt handgemeen met den Graaf D'ESTREES. DE RUITER hadt een oogmerk om op het Eskader van de Roode Vlag in te breeken; doch de vijand, het geduurig draagende houdende, konde tot geen staan gebragt worden. De Vice-Admiraal SWEERS, van TROMPS Eskader, deezen zijnde vooruit geraakt, kwam in een verschrikkelijk gevegt met den Admiraal en Vice-Admiraal van de Blaauwe Vlag. Doch zijne Kapiteinen hem niet behoorlijk gevolgd zijnde, wierdt hij, door overmagt, zo deerlijk gehavend, dat hij, in den avond, zich genoodzaakt vondt te wijken. Midlerwijl was DE RUITER met Prinse ROBERT in gevegt. In 't eerst scheen het, als of, op zijn Schip, *alles* aan spaanders zou geschooten worden; ook kreeg hij eenige gekwetsten. Doch de vijandlijke Schepen keerden hem eerlang de Spiegels toe, en liepen voor den wind heenen. Al vegtende zeilden nu de beide Vlooten nevens elkander voort, zettende de Engelschen bij al wat goed konde doen, om hunne Kusten te bereiken. Men schoot nog, naa dat de Zon reeds was ondergegaan. Thans deedt DE RUITER, met vuuren, zein om te wenden, en zeilde, met klein zeil, Zuidoostwaarts, in de onderstelling dat de vijand koers zou blijven houden tot den volgende dag, en dan het gevegt hervatten. Doch toen de Zon wederom opging, was 'er geen vijand meer te zien. Naderhand vernam men, dat dezelve de Zee verlaaten, en zich na de rivier van *Londen* hadt gewend. Weinig schade was, aan weerkanten, in deezen slag geleeden. Een onsterflijken roem behaalde hier DE RUITER, nevens verscheiden andere Vlootvoogden, als die twee vereenigde Koninklijke Vlooten hadt aangetast, vervolgd, agterhaald, en tot die engte gebragt, dat zij de Zee moesten ruimen. Een Engelsch Schrijver,

ver, verslag gedaan hebbende van deezen Zeeslag, geeft onzen Held het volgende getuigenis: „In dit bedrijf gaf DE RUITER „ duidelijke proeven, dat hij, als het tijd was, den vijand zo „ wel durfde opzoeken, als dat hij dien, somtijds, voorzig- „ tiglijk vermijdde, en dat hij zijne plaats nooit verliet, dan „ om zijn voorhoofd te toonen."

Intusschen hadt DE RUITER schriftlijk verslag gedaan aan de Algemeene Staaten en aan zijne Hoogheid, en met een verzogt om verwulling van Krijgs- en andere behoeften. De Afgevaardigden, welke kort vóór het Gevegt bij onzen Generaal aan boord geweest waren, en zich, zedert, te *Vlissingen* onthouden hadden, kwamen nu wederom in 's Lands Vloot, om DE RUITER en de overige Bevelhebbers voor hunne trouwe diensten te bedanken. Tevens verzogten zij om de gedagten van den Krijgsraad omtrent de volgende verrigtingen der Vloot. Doch hier over verschilde men van begrippen. Sommigen stemden voor het plaatzen der Zeemagt op *Schooneveld*, ter beveiliginge van 's Lands Kusten; anderen dagten, men moest den vijand opzoeken en aantasten. Zonder in deezen uitspraak te doen, beloofden de Afgevaardigden, de verschillende bedenkingen ter hooge Vergaderinge te zullen brengen.

Naa dat DE RUITER, kort te vooren, van Hun Hoog Mogenden en van den Prinse Stadhouder een brief van dankzegginge hadt ontvangen, voor zijnen dienst, aan het Vaderland beweezen, bekwam hij, op den negentienden Junij, de bevestigde tijding van de aankomst der vijandelijke Vlooten op de rivier van *Londen*. Met overleg van den Krijgsraad, besloot hier op de Generaal, nog dien zelfden dag, den Schout bij nacht DE HAAN, met twaalf Oorlogschepen en Fregatten, twee Branders en vier Advijsjagten, derwaarts te zenden. Deeze togt moest dienen, deels om den toestand en gelegenheid der vijandlijke Vlooten naauwkeurig op te neemen; deels, om te doen zien, dat de Nederlandsche Vloot, hoewel minder van magt, zich wel op de vijandlijke Kusten durfde vertoonen. Terwijl DE HAAN op weg was, zag men, tegen den middag van den eenëntwintigsten Junij, een Admiraliteits Jagt, 't welk de Vlag van boven voerde, nevens een Snaauw, uit

Zeeland, de Vloot naderen, den steven wendende na het Schip van den Generaal. Het hadt binnen boord den Veldmaarschalk WIRTS, die thans, op *Walcheren*, het Krijgsvolk van den Staat geboodt, nevens eenige andere Heeren, om den zegepraalenden Held over zijne overwinning te begroeten. Het aanzienlijk gezelschap wierdt deftig onthaald, en keerde nog dien zelfden dag te rug.

Niet meer dan vier dagen besteedde de Schout bij nacht DE HAAN aan zijnen togt. Hij boodschapte aan den Generaal, dat de vijanden, in de twee jongste gevegten, meer dan drieduizend dooden en gekwetsten bekoomen hadden; dat 'er, tusschen de Engelschen en Franschen, merkelijke oneenigheid heerschte, elkander over en weder de schuld van de nederlaage geevende; dat de Engelschen van spijt borsten en van woede stampvoetten, om dat zij de Zee hadden moeten verlaaten. Omtrent deezen tijd kwamen 'er eenige versche Schepen uit *Friesland*, en eenige, die in *Zeeland* hersteld waren, onder de Vlag: zo dat men 'er nu honderdëntien Zeilen telde. Ook zag men een Jagt de Vloot naderen, voerende eenige Afgevaardigden der Algemeene Staaten en van de Kollegiën der Admiraliteit. Hunne komst diende tot het doen van eenen voorslag, of de Krijgsraad niet zou geraaden vinden, zo ras de Vloot van Krijgs- en andere noodwendigheden zou voorzien zijn, 't welk binnen twee dagen konde geschieden, met dezelve na *Engeland* over te steeken. Greetig wierdt deeze voorslag bij DE RUITER en de overigen aangenomen, om verscheiden redenen, onder andere, om de Engelschen te toonen, de valschheid hunner uitstrooijinge, alsof de Nederlandsche Vloot uit Zee geslagen of binnen de Gronden was gedreeven.

Straks maakte men alle noodige schikkingen tot den gewenschten togt. Alles was daar toe in gereedheid, wanneer DE RUITER, op den eersten Julij, van den Heere LODESTEIN, Sekretaris van het Kollegie der Admiraliteit te *Rotterdam*, eenen brief outving, waar in hem, uit naam van zijne Hoogheid, wierdt belast, den togt nog eenige dagen uit te stellen. Dit schrijven wierdt, 's anderendaags, gevolgd van den Heere LODESTEIN zelven, verzeld van den Veldmaarschalk WIRTS, en den Heere DE HUBERT, Raadpensionaris van *Zeeland*, als

als Afgevaardigden van zijne Hoogheid. In den Krijgsraad, welke aan DE RUITERS boord wierdt gehouden, bragten zij in 't midden, dat ter gelegenheid van het beleg van *Maastricht*, door den Koning van *Frankrijk*, zijne Hoogheid op de gedagte was gevallen, of niet de Vloot de eene of andere Stad of Plaats, in *Engeland* of *Frankrijk*, zoude kunnen aantasten, om alzo eene afwending te maaken, en daar door het beleg te doen opbreeken. Naa lang overleg van dit onderwerp, stemde men algemeene voor de ongeraadenheid van dusdanig eene onderneeminge; en viel dus het besluit, om zich te houden aan den eersten voorslag, en na *Engeland* over te steeken. Op den derden Julij ging de Vloot derwaarts onder zeil.

Terwijl men de reize vervorderde, ontving DE RUITER berigt van verscheiden Kapiteinen, dat, op hunne Schepen, zeer gevaarlijke besmettelijke ziekten zich openbaarden, die geweldig voortsloegen. Niet minder dan vierhonderdveertig persoonen waren, van de kwaale, zeer schielijk aangetast. Honderdëndertig van dezelve zondt de Generaal na het Vaderland in de Gasthuizen, raadpleegde voorts met de Geneesheeren op de Vloot, en deedt de middelen, welke zij dienstig oordeelden, in het werk stellen. Men schreef deeze ziekte toe aan de besmettinge van de zulken onder het bootsvolk, welke, in den jongst voorgaanden winter, gebruikt waren op eenige gevaarlijke posten in Holland, en aldaar veel geleeden hadden.

Door stilte en tegenwind opgehouden, kreeg de Vloot niet voor den vijfden Julij de Engelsche Kust in 't gezigt. Vier of vijf Engelsche Schepen, die voor het Koningsdiep voor anker lagen, hadden de Staatsche Vloot niet ontdekt, of zij gingen onder zeil, en weeken binnenwaarts op de rivier van *Londen*. Thans beleidde de Generaal den Krijgsraad. Hier wierdt goed gevonden, nog een weinig digter onder de Engelsche Kust te loopen, en zich van nader bij te vertoonen; doch, indien 'er geen kans ware om eenig voordeel op den vijand te behaalen, wederom over te steeken na de Hollandsche Kust, om de Vloot, door het opzenden der zieken en het ontbieden van versche leevensmiddelen, zo veel mogelijk,

te zuiveren. Diensvolgens liep 's Lands Vloot tot zo nabij onder *Harwich*, dat men van daar en uit andere oorden de Nederlandsche Schepen duidelijk konde onderscheiden. Duidelijk bleek nu den Engelschen de valschheid des verspreiden geruchts, dat de Nederlanders uit Zee geslagen waren. Op den negenden deedt de Generaal den steven wederom na de Hollandsche Kusten wenden; laatende, evenwel, vier Oorlogschepen, vijf Fregatten, drie Snaauwen en een Galjoot, onder bevel van zijnen Zoone Jonkheer VAN GELDER, voor de rivier van *Londen*, met last om 'er drie of vier dagen te blijven kruizen, den vijand alle mogelijke afbreuk te doen, kundschap op te zamelen wegens de gesteldheid en bestemming der vijandlijke Vloot, en vervolgens, op de gestelde Verzamelplaats, ter halver *Zee*, tusschen de rivier van *Londen* en de *Wielingen*, de Vlag te koomen opzoeken.

Terwijl DE RUITER, met 's Lands Vloot, zijnen koers vervolgde, liep de wind Zuidwest. Hier uit vermoedende, dat de Vijand, van die gunstige gelegenheid, zich veelligt mogt bedienen, om met de Schepen, die al lang op de rivier van *Londen* gelegen hadden, uit te loopen, en zich tusschen den *Oppert* en de *Vlaamsche* Kusten te plaatzen, vondt hij geraaden, niet voor de Maaze, maar meer Zuidelijk post te vatten. Onder het voortzeilen, ontving hij eenige ververschingen uit het Vaderland, zondt de zieken, met klein Vaartuig, na *Rotterdam*, en liet, eindelijk, vijf mijlen van *Westkappel*, het anker vallen. Hier kwam VAN GELDER bij hem, zonder, egter, merkelijke kundschap aan te brengen.

Intusschen groeide, hand over hand, het getal der zieken op de Vloot. Van wegen het groot getal besmette persoonen, welke men hadt moeten opzenden, gevoegd bij de dooden en gekwetsten, in den jongsten Zeeslag bekoomen, waren zommige Schepen zo schaars van Volk voorzien, dat de Ankers ter naauwer nood konden gewonden worden. Dit bewoog den Generaal, uit de Fregatten en Advijsjagten, eenig Volk op de magtelooze Schepen te doen overgaan. Daarenboven wierdt het gebrek, eenigzins, aangevuld door versch Volk, van *Amsterdam* en *Rotterdam*, na de Vloot gezonden. Midlerwijl hadden 's Lands Staten besslooten, dat de Vloot,

nog

nog eenigen tijd, Zee zoude houden, en, dienvolgens, de Kollegiën ter Admiraliteit aangeschreeven, om dezelve, tot aan het einde van Augustus, van leevensmiddelen te verzorgen.

Van tijd tot tijd een weinig verzeild zijnde, was nu 's Lands Vloot het Eiland *Walcheren*, tot op een korten afstand, genaderd. Hier hadt DE RUITER eene voegzaame legplaats uitgekoozen, om, aan de eene zijde, den vijand te kunnen afwagten, en, aan den anderen kant, een onbelemmerden toevoer te hebben van lijfs- en krijgsnoodwendigheden. Op deeze legplaats ontving DE RUITER eenen brief van den Raadpensionaris, meldende, hoe men, in *Engeland*, vlijtig bezig was om de Vloot, van nieuws, in gereedheid te brengen; doch dat het werven van bootsvolk zeer traaglijk voortging, alzo veele Engelschen ronduit weigerden, tegen de Nederlanders te dienen; maar dat evenwel de vijand een oogmerk scheen te hebben, tegen de magt der Staaten, nogmaals, eenen kans te waagen, indien hij slegts zijne Vloot konde in Zee brengen; 't geen, ten minste, nog wel twaalf dagen zoude aanhouden. Het berigt, wegens de langzaame bemanning van de vijandlijke Vloot, wierdt, zedert, bevestigd, doch daar nevens gevoegd, dat dezelve thans gereed lag, om Zee te kiezen. Wat laater verstondt DE RUITER van eene zijner Brandwagten, dat de vijandlijke Vloot, sterk honderdvijfentwintig Zeilen, uit de rivier van *Londen*, met 'er daad was in Zee geloopen, verzeld van eenige duizenden Soldaaten, in Koolschepen gelaaden.

De Generaal, uit het laatste gedeelte diens berigts, besluitende dat de vijanden eenen aanslag van gewigt in den zin hadden, en dat hij, veelligt, nog dien zelfden dag, dezelve zoude verneemen, ter oorzaake van den gunstigen wind, deedt de Schepen onder zijne Vlag een weinig meer uit elkander zeilen, en zich in eene goede orde plaatzen. Daar naa riep hij alle de leden van den Krijgsraad aan boord, deelde hun de ingekoomene berigten en tijdingen mede, en vermaande eenen iegelijk tot de betragting van zijnen pligt. Op den dertigsten Julij ging, 's Lands Vloot onder zeil, stellende den koers Noordwest; zij zeilde tot 's anderendaags avonds, eer DE RUITER

TER den vijand ontdekte. Vier mijlen van hem liet hij toen het anker vallen. Thans zondt hij bevel aan TROMP en BANKERT om met hunne Eskaders, die den voor- en den agtertogt hadden, zo nabij doenlijk was aan de Hoofdvlag te blijven, om alzo elkander te spoediger hulp te kunnen bieden. Voorts belastte DE RUITER aan drie Jagten, om tusschen de onze en de vijandlijke Vloot te kruizen, en alzo op de beweegingen der laatstgemelden een waakend oog te houden.

In den vroegen morgen van den eersten Augustus ging de vereenigde vijandlijke Fransche en Engelsche Vloot, bijna te gelijk met de Staatsche, onderzeil. De wind waaide thans uit het West. De wederzijdsche Zeemagten leiden om de Zuid. Naa geruimen tijd zeilens, was DE RUITER, die zijne Schepen digt in een geslooten hieldt, van verstand, dat hij, zo niet boven den vijand zeilen, althans op hem zoude kunnen indringen. Ruim acht uure deedt hij zein van wenden om de Noord, en om op de vijandlijke magt in te dringen. Doch deeze hadt zulk een voorneemen niet begreepen, of hij zeilde van de onzen af, met zo snellen vaart, dat het agterhaalen ondoenlijk viel. Eerst vermoedde DE RUITER, dat hier een oogmerk agter school, om hem ter halver Zee te lokken, en aldaar het gevegt te beginnen. De ongegrondheid diens vermoedens, uit 's vijands geduurig voortzeilen, bespeurende, kwam hij op den inval omtrent eenig misverstand tusschen de Fransche en Engelsche Bevelhebbers. En, inderdaad, het gedrag der vijanden, geduurende den gantschen dag, hadt een voorkoomen van wanorde en verwarringe. Nu eens liepen ze vóor den wind af, dan staken ze wederom bij, als 't ware om de Nederlanders af te wagten, terwijl, inmiddels, één ander Eskader van hunne Vloot zijnen koers vervolgde. Kort naa den middag liepen ze allen voor den wind af, tot 's naamiddags ten vier uure, wordende steeds vervolgd door de onzen, die, in het naajaagen, honderdvijftig Zeilen telden. Veel naadenkens kostte het DE RUITER, om van dit wijken eenige voldoende reden te vinden. In gebrek aan moed konde hij den grond daar van niet vinden, alzo de vijand klaarblijkelijk de overhand hadt, en van noodwendigheden op nieuw voorzien was. Eindelijk viel hij op de gedagte, dat het

veel-

veelligt, een Krijgslist was, om hem van de Zeeuwsche Kust af te trekken, en alzo de handen ruim te krijgen tot het doen van eene landinge. In deeze gedagte wierdt hij versterkt, althans hij beschouwde dezelve als niet verwerpelijk, zints hij vernam, dat de Koolschepen, die de Landsoldaten zouden overvoeren, nog op de rivier van *Londen* lagen. Deeze, besloot hij 'er uit, zoude men, geduurende zijne afweezigheid van *Schooneveld*, doen uitloopen, en eene landing op de Zeeuwsche Kust onderneemen. In deeze onzekerheid zeinde hij de overige Lt. Admiraalen aan boord, en deelde hun zijne gissingen en bedenkingen mede. Men was het met hem eens, en besloot, diensvolgens, na *Schooneveld* te rug te keeren. Nog voor den avond wierdt dit besluit volvoerd.

's Anderendaags kwam de Vloot wederom onder zeil, doch vernam geenen vijand. In den avond, na dat de Vloot, op haare gewoone plaats, wederom ten anker was gekoomen, bragt een Zeeuwsche Kaper twee Kitzen, zijnde Engelsche Prijzen, in de Vloot. Aan boord van de eene bevondt zich een Engelsch Paedikant, voor een groot Oorlogschip bestemd. Deeze, gebragt zijnde aan boord van onzen Generaal, verhaalde aan denzelven, dat de Landsoldaaten, in de Koolschepen ingescheept, een getal van achtduizend man bedroegen, in acht Regimenten verdeeld; behalven nog drie Eskaders Ruiterij, leden van honderdtwintig Paarden; dat de Vloot bestondt uit tachtig Engelsche en achtentwintig Fransche Oorlogschepen, bedraagende, nevens de Branders en klein Vaartuig, honderdveertig Zeilen. Hij voegde 'er nevens, deeze Zeemagt, nog dien zelfden dag, omtrent tien mijlen ten Noorden van de Nederlandsche Vloot, onder zeil gezien te hebben. Op het laatste berigt zondt DE RUITER eenige Galjooten langs de Hollandsche Kust, tot aan *Texel* toe, om te waarschuwen en op 's vijands beweegingen te letten.

Omtrent deezen tijd ontving onze Generaal brieven, zo van den Hollandschen Raadpensionaris FAGEL, als van Hun Hoog Mogende. Beiden waren genoegzaam van den zelfden inhoud; zij behelsden, hoofdzaakelijk, „ Dat, volgens echte „ berigten, onlangs, van eene vertrouwde hand, uit *Londen* „ ingekoomen, de Engelschen het voorneemen hadden, om

„ tegen de Nederlandsche Vloot nogmaals eenen slag te waa-
„ gen; dat, aan den uitslag diens gevegts, het lot van het
„ lieve Vaderland hing; naardien de vijanden wel zouden ge-
„ negen zijn tot het sluiten van eenen Vrede met den Staat,
„ op redelijke voorwaarden, indien zij, in dit gevegt, de
„ overwinning niet behaalden; dat voorts de vijanden een
„ ontwerp beraamd hadden, om, geduurende het gevegt, de
„ ingescheepte Troepen eene landing te doen volvoeren bij
„ *Scheveningen*, met oogmerk om alzo in *'s Graavenhage*
„ alarm te verwekken, en de hooge Vergaderingen uit elkan-
„ der te doen gaan; dat zij, diensvolgens, hem in bedenking
„ gaven, of hij, geduurende het gevegt, de vijanden, met
„ eenige kleine Fregatten, niet zou kunnen gadeslaan, en het
„ landen beletten." De Brief wierdt besslooten met eene vol-
komene overlaating van alles aan de wijsheid en voorzigtig-
heid van den Generaal, met eene hartlijke vermaaning aan
hem, en alle zijne onderhoorige Bevelhebbers, Officieren,
Matroozen en Soldaaten tot het betragten van hunnen eed en
pligt, en eene vuurige toewensching van den Godlijken zegen
in het aanstaande gevegt. Den eerstvolgenden Zondag, naa
de openbaare Godsdienstoeffening, deedt DE RUITER, door
zijnen Predikant WESTHOVIUS, deeze Brieven aan al zijn volk
voorleezen; 't welk zich daar op zo gemoedigd aanstelde,
dat het meerengedeelte zijn verlangen betuigde, om met den
vijand handgemeen te worden. 's Daags daar aan ontving de
Generaal eenen Brief van de Staaten van Holland, in welken
hem berigt wierdt, dat de vijandlijke Vlooten zich lieten zien
aan de Kust van Holland, en door het afzenden van kleine
Vaartuigen, tot digt aan den wal, het voorneemen eener lan-
dinge vertoonden; weshalven Hun Ed. Gr. Mogende posten
langs de Stranden deeden loopen, en Baaken hadden doen
stellen, om te dienen tot zeinen van den naderenden vijand.
Wijders wierdt den Generaal berigt, dat 's Lands Staaten be-
slooten hadden, de Vloot, tot in 't einde van September,
Zee te doen houden, en daarom de Admiraliteits-Kollegiën
aangeschreeven, om 's Lands Schepen, tot zo lang, van de
noodige mond- en krijgsbehoeften te voorzien, en, indien bij
hen eenige Schepen lagen, na Zee bestemd, derzelver uit-
rus-

rusting en bemanning, met allen mogelijken spoed, te verhaasten.

Op den vierden Augustus, terwijl de Vloot op *Schooneveld* lag, kwam bij onzen Generaal aan boord de Heer MOLENBEEK, Burgemeester van *Brugge*, derwaarts gezonden door den Graaf MONTEREY, Landvoogd der Spaansche Nederlanden. Zijne boodschap hieldt in, een berigt wegens de behoedmiddelen, door den Landvoogd aangewend, ter beveiliginge van de Vlaamsche Kusten tegen vijandlijke onderneemingen. Tevens deedt hij, van wegen zijne Excellentie, eene aanbieding van al wat in derzelver vermogen was, om de Vloot van noodwendigheden te verzorgen. Verscheiden andere Grooten, van *Ostende*, kwamen, den volgenden dag, bij DE RUITER aan boord, om hem te begroeten en 's Lands Vloot te bezigtigen.

Intusschen was, langs de Hollandsche Kusten, alles in beweeging. In den avond van den tweeden Augustus hadt men de vijandlijke Vloot voor de *Maaze* gezien. 's Anderendaags, met Zonsopgang, vertoonde zij zich voor *Scheveningen*, zo digt aan den wal, dat men de drie Eskaders duidelijk konde onderscheiden. Tegen den middag naderden eenige kleine Fregatten tot zo nabij, dat men, van land, op dezelve schoot, 't welk, van de Schepen, even eens beantwoord wierdt, zonder dat men, over en weder, eenige schade toebragt. Nog dien zelfden naamiddag vertoonde zich de Vijand voor *Zantvoort* en *Wijk op Zee*, drie mijlen van den wal. 's Daags daar aan liet hij zich zien, eerst voor *Egmond*, daar na bij *Petten*, en eindelijk voor *Texel*. Van dit alles zondt zijne Hoogheid berigt aan DE RUITER, met last om op de beweegingen des vijands, die eene landing scheen in den zin te hebben, en tweehonderd Zeilen sterk was, naauwkeurig agt te geeven, en, indien hij zulks zoude geraaden vinden, denzelven aan te tasten.

Naa het ontvangen van deezen Brief, die, egter, niet voor den zevenden der maand onzen Generaal ter hand kwam, besloot de Krijgsraad, na *Scheveningen* te zeilen, en als dan nader te overleggen, 't geen men, om te doen, dienstig of noodig zoude oordeelen. Eer nog de ankers geligt waren,

ontving de Vloot, tot versterking, een Zeeuwsch Schip, en een van *Amsterdam*; als mede vierhonderd man versch volk, om over de Vloot verdeeld te worden. In het gezigt van *Scheveningen* genaderd, vernam DE RUITER uit eenen Koopvaardijschipper, dat de *Engelschen* eene landing op het Eiland *Walcheren* in den zin hadden, zo ras 's Lands Vloot van *Schooneveld* zou vertrokken zijn. Van dit berigt gaf DE RUITER kennis aan zijne Hoogheid, verzoekende tevens om nadere en duidelijker bepaalende bevelen. De woorden, door zijne Hoogheid gebruikt, „ om de vijanden te bejegenen en „ aan te grijpen, zo wanneer hij, met overleg van den „ Krijgsraad, naar Soldaat- en Zeemanschap, zulks zoude oor„ deelen met den dienst en het voordeel van het Land over„ een te koomen," baarden hem merkelijke bekommering. De vijandlijke Zeemagt overtrof de Staatsche zeer verre in allen opzigte. Niet dan met groot gevaar van een nadeeligen uitslag kon dus dezelve bestreeden worden. Indien het gevegt ongelukkig uitviel, zou men daar van de schuld aan DE RUITER wijten. Men hadt wel, voorheen, den strijd, somtijds, op halven kans gewaagd; doch DE RUITER durfde dit niet over zich neemen. Om alle deeze redenen verzogt de Generaal om nadere en stellige bevelen.

Inmiddels was, dien zelfden dag, ter Algemeene Staatsvergaderinge beslooten, zijne Hoogheid te verzoeken om de Vloot met eenige Soldaaten te versterken. Daarenboven waren 'er eenige Afgevaardigden benoemd, om zich na 's Lands Vloot te begeeven, om met DE RUITER en den Krijgsraad, over de gesteldheid en bestemmingen der Vloot, mondeling te handelen, en van dit alles, aan zijne Hoogheid, verslag te doen. Derdehalve mijl van *Scheveningen* lag nu 's Lands Vloot geankerd. Hier ontving de Generaal, op den negenden der maand, een bezoek van den Spaanschen Gezant *Don* EMANUEL DE LIZA, voordagtelijk derwaarts gekoomen, om den Generaal te begroeten. Drie dagen laater, in den naamiddag, zag men een Visscherspinkje de Vloot naderen, voerende de Vlag van boven. Aan boord van hetzelve bevondt zich zijne Hoogheid, verzeld van verscheiden Edelen en Grooten. DE RUITER, zulks vernomen hebbende, zondt straks zijnen tweeden

den Kapitein met eene Sloep, in welke de Prins met zijn gevolg overstapte. Dit bezoek baarde eene groote blijdschap op de Vloot. Alle Schepen lieten hunne Vlaggen en Wimpels waaien. Van het gejuig, *Lang leeve de Prins!* hoorde men de lucht weergalmen.

Terstond na de komst des Stadhouders, deedt DE RUITER den Krijgsraad aan boord zeinen. Hier vraagde zijne Hoogheid elk der Leden zijn gevoelen af, omtrent de best geschikte wijze, op welke 's Lands Vloot zoude kunnen gebruikt worden, ten dienste van den Staat, en tot beveiliginge der Oostindische Retourschepen, welke men nu dagelijks te gemoete zag. Na rijp beraad en overleg, viel het eenpaarig besluit, men moest de vijanden, hoe eerder hoe beter, naderen, en dezelve, met het meeste voordeel, tragten aan te tasten, om aldus, onder den Godlijken zegen, hen van de Kusten en Zeegaten van den Staat te verdrijven, en de Zee, voor de verwagt wordende Oostindische Retourschepen, vrij en veilig te maken. Zijne Hoogheid, dit besluit, met zijne toestemming, bekragtigd hebbende, vermaande alle de leden van den Krijgsraad tot hunnen pligt, en het trouwhartig verdeedigen van het Vaderland. Straks daar op zag men iets plegtigs en aandoenlijks op het Schip van den Generaal. Al het Scheepsvolk wierdt belast om boven te verschijnen. Zijne Hoogheid, de *Lt.* Admiraal Generaal DE RUITER en alle de overige leden van den Krijgsraad plaatsten zich op het Halfdek. De agtbaare Zeeheld, thans het woord opvattende, sprak, met zijne nadrukkelijke stemme, het Bootsvolk aan, met de volgende woorden: „ Mannen, het schijnt dat men nog „ eens zal moeten slaan, en dat de vijanden niet zullen rusten, voor dat wij nog een derden kans met hen gewaagd „ hebben. Ook kan ik niet twijfelen, of gijlieden, die mij „ nu tweemaalen trouwlijk hebt bijgestaan, zult nu ook de „ derdemaal toonen, dat gij mannen zijt, genegen om voor „ het lieve Vaderland, voor de Oude Vrijheid, voor zijne „ Hoogheid, en voor Vrouwen en Kinderen, tegen alle vijan„ den nevens mij te strijden. Zijt gij niet alle in 't algemeen, „ en elk in het bijzonder gezind, om uwe eer en eed, als „ getrouwe leden, tot den dood toe te betragten: te meer,

„ om

„ om dat zijne Hoogheid de blooden zal doen ſtraffen, en „ de geenen, die zich wel gedraagen, eerlijk beloonen?" Verre de meesten gaven op deeze Aanſpraak een toeſtemmend antwoord, en riepen, onder het wuiven met de hoeden: *lang leeve de Prins!* Het behaagde zijne Hoogheid, deeze toeſtemming en genegenheid, met het driemaal afneemen van zijnen hoed, te beantwoorden. Kort daar op voer zijne Hoogheid, met de Sloep, na de Visſcherspink, en voorts na land. Alle de Schepen deeden, bij het afvaaren, eenige eereſchooten.

's Anderendaags, in den vroegen ogtendſtond, ging de Vloot onder Zeil, den koers na 't Noorden ſtellende, met een ſlappen Westenwind; doch die, allengskens, wakkerde: waarom DE RUITER geraaden vondt, te ankeren; dit geſchiedde drie mijlen dwars van *Petten*. Hier wierdt de Vloot beloopen van een harden ſtorm, welke drie dagen aanhieldt, en in welken verſcheiden Schepen merkelijke ſchade leeden. Niet voor den zeventienden kwam 's Lands Zeemagt wederom onder zeil, laveerende dien geheelen dag en den volgenden nacht, om den vijand op te zoeken, dien men verſtondt, vier of vijf mijlen van daar ten anker te leggen. Dien dag ontving de Generaal eenen brief van zijne Hoogheid, inhoudende, hoe men, in *Holland*, was bedugt, dat de vijand na de *Eems* was gezeild, om de Oostindiſche Retourvloot waar te neemen: waarom DE RUITER wierdt gelast, te onderſtaan, wat 'er van de zaak ware; en indien de vreeze gegrond wierdt bevonden, zich insgelijks derwaarts te begeeven, ingevalle hij van oordeel ware, dat de Retourſchepen aldaar, door den vijand, konden worden aangetast. Naa het ontvangen van dit bevel, deedt DE RUITER zich ter hand ſtellen eene naauwkeurige lijst van den toeſtand en ſterkte van 's Lands Vloot. Hier door bleek hem, dat zij beſtondt uit vijfenzeventig Schepen van Oorlog en Fregatten, vijfentwintig Branders en achttien Advijsjagten, te zamen uitmaakende honderdachttien Zeilen, gewapend met vierduizend driehonderd twaalf Stukken Geſchut, en bemand met zeventienduizend vierhonderdtweeënvijftig Matroozen en tweeduizend vijfhonderd achtentwintig Soldaaten, te zamen, twintigduizend vierendertig Koppen.

Bij

Bij deeze kwam nog, den volgenden dag, eene versterking van honderdzevenënzeventig Matroozen en honderdvijfenzestig Soldaaten. Over de Schepen, die 't minst bemand waren, wierdt deeze manschap verdeeld.

Hoewel worstelende met aanhoudenden tegenwind, deedt, egter, DE RUITER al wat hij konde, om den vijand te naderen. Nevens anderen leedt hij hier door eenige schade: weshalven hij te raade wierdt, in afwagting van gunstiger wind en weder, de ankers te laaten vallen; dit geschiedde Noordwest ten Westen van *Kamper-*, of *Kijkduin*. Niet lang hadt hij aldaar gelegen, of men hoorde de Buitenwagten zein doen, dat ze den vijand zagen. Hierom beval de Generaal, de lijwaardste Schepen aan te zeggen, dat zij zich zo veel doenlijk onder de Vlag zouden vervoegen. Nogthans bleef men, van weerkanten, ten anker leggen. Geduurende dit stil leggen verviel een der Oostindische Retourschepen, 't welk van zijne makkers was afgedwaald, in 's vijands handen.

's Morgens vroeg van den twintigsten Augustus ging de Vloot onder Zeil, met een Oosten wind, den koers na het Noordwest stellende. Ten tien uure kreeg men den vijand in 't oog, houdende den zelfden koers, doch ruim twee mijlen boven wind, zonder dat evenwel dezelve eenige gezindheid om te vegten betoonde. In den naamiddag wendden de beide Vlooten Zuidwaarts. Aldus zeilde onze Admiraal voort, tot twee uure naa middernacht, wanneer hij West-Noord-West over wende. Straks daar op zag men den vijand, insgelijks, doch na 't Noord-Noord-Oost wenden. Intusschen liep de wind Zuid-Zuid-Oost; en toen de dag aanbrak bevondt zich onze Vloot in het gezigt van de Hollandsche Kust, geene twee mijlen van Land, tusschen *Petten* en *Kijkduin*. De vijand was nog al in 't gezigt, doch dieper in Zee. Door zijn beleid hadt dus onze Generaal, geduurende den nacht, den vijand de loef afgewonnen. DE RUITER, hier mede zijn voordeel willende doen, deedt, vroeg in den morgen van den eenentwintigsten Augustus, zein aan de Vloot, om zich in slagorde te schaaren, en toestel te maaken om den vijand aan te tasten. Het zelfde geschiedde ook aan de zijde der vijandlijke magt, met klein zeil de onze afwagtende. Zij bestondt uit

uit drie Eskaders. Prins ROBERT, als Opperhoofd, voerde het bevel over het Eskader van de Roode Vlag; dat van de Blaauwe Vlag wierdt van den Ridder SPRAGGE aangevoerd. De Fransche Schepen, die de Witte Vlag voerden, stonden onder 't bevel van den Graave D'ESTREES.

Aan onze zijde hadt de Lt. Admiraal TROMP de voorhoede, DE RUITER den middentogt, en BANKERT de agterhoede. Door het wenden van den vijand, 't welk de Generaal, daar op, insgelijks deedt, wierdt deeze orde omgekeerd. Thans deedt onze Vlootvoogd zein, om voor den wind op den vijand in te loopen. Tusschen acht en negen uure wisselde BANKERT de eerste Kogels met den Graaf D'ESTREES. DE RUITER koos wederom Prins ROBERT voor zijnen man; TROMP kreeg te doen met het Blaauwe Eskader onder SPRAGOE. De Schout bij nacht DE MARTEL kwam met eenige Schepen van BANKERT'S Eskader in zulk een hevig gevegt, dat hij in brand wierdt geschooten, dien hij met moeite bluschte; hij was genoodzaakt, zich te voegen bij andere Schepen van zijn Eskader, die voorts op den Lt. Admiraal BANKERT, vermits dezelve van zijn Eskader eenigzins was afgedwaald, eenen Brander afzonden; welken hij, egter, door zijn beleid ontweek. Thans dreef hij de Franschen om de Oost, daar zij in den wind bleeven hangen, zonder wederom op de Nederlanders af te koomen. De Vice-Admiraalen EVERTZEN en STAR vervolgden hen eenigen tijd, doch konden ze niet tot staan brengen. Intusschen was de Generaal DE RUITER met Prins ROBERT in een verschriklijk gevegt geraakt; etlijke maalen vloegen ze door elkander heenen, terwijl zij beurtelings de loef hadden. Men getuigt dat van DE RUITERS Schepen met het Kanon zo gezwind als met Snaphaanen wierdt geschooten. Driemaalen gaven ze vuur tegen eene enkele reize van den vijand. DE RUITER deedt al wat hij konde om Prins ROBERT te naderen; doch deeze was van eenige Branders omringd, en wierdt, daarenboven, van zijne Sekonden, kloekmoedig bijgestaan. Ondanks eenen dikken mist, van regen verzeld, welke ten tien uure opkwam, en een geheel uur duurde, ging men, egter, voort met schieten. In dien tijd raakte VAN NES in een hevig gevegt, met zes of zeven Schepen van het Roode Eskader,

kader, waar in zijn Bezaansroede door midden geschooten, en zijn Rondhout zo zwaar beschadigd wierdt, dat hij reddeloos lag. In dien staat zag hij drie van zijne Schepen boven den wind van hem leggen, zonder dat zij op den vijand afkwamen. Vergeefs zondt hij een Snaauw op hen af, om hen tot vegten aan te spooren; alsof de zaak hun niet aanging, bleeven ze leggen, zonder eenige moeite te doen om van plaats te veranderen. Naa het opklaaren van den mist, zag hij drie vijandlijke Schepen in brand staan. Meer dan eens hadt nu ook Prins ROBERT getragt, om onzen Generaal de loef af te winnen; doch hij deedt vrugtlooze moeite: zo dat hij wederom bijstak. BANKERT, die eenigen tijd de Fransche Schepen hadt naagezet, zonder hen te kunnen inhaalen, om niet te verre van het Eskader te verwijderen, wendde nu na de Hoofdvlag, om met dezelve de Roode Vlag aan te tasten. Zo zwaaren last kreeg Prins ROBERT hier door op den hals, dat hij om de West afdreef, wordende van DE RUITER, VAN NES en BANKERT agtervolgd, tot 's middags ten twee uure, wanneer DE RUITER Noordoost over wendde, om TROMP op te zoeken, die, tegen het Blaauw Eskader vegtende, thans buiten gezigt geraakt was. Het zelfde deedt Prins ROBERT ten aanzien van den Ridder SPRAGGE, voor welken hij niet minder bekommerd was. Te weeten, de Lt. Admiraal TROMP, ten negen uure den steven gewend hebbende na het Blaauwe Eskader, was van den Ridder SPRAGGE kloekmoedig afgewagt. Wel haast raakten de beide Admiraalen aan elkander. Meer dan drie uuren bleeven ze malkander op zijde leggen, met zwaar geschut en met Musketten een onophoudelijk vuur geevende, doch zo gelukkig voor TROMP, dat in de eerste drie uuren, van de vierhonderdtachtig Koppen, welke hij op zijn Schip hadt, niemand gekwetst wierdt. De meeste vijandlijke Kogels vloogen over zijn Schip heenen. Zo wel, daarentegen, wisten de Nederlanders té treffen, dat SPRAGGE eerlang de vlugt moest neemen, van wegen de schade aan zijn Schip, en de dooden en gekwetsten. In groot gevaar, intusschen, kwam TROMP, door het vervolgen van zijnen vijand. Verscheiden Schepen omsingelden hem, zo dat hij geheel reddeloos wierdt geschooten. De Branders, evenwel, die men op hem

hem afzondt, wist hij behendig af te keeren. Eindelijk was hij genoodzaakt, met zijn Schip uit de Vloot te wijken, en op een ander Schip over te gaan. SPRAGGE, inmiddels, ook van Schip veranderd, wierdt, vervolgens, door TROMP dermaate gehavend, dat hij van nieuws een ander Schip moest kiezen. Doch, in het overvaaren, en toen hij nog geen Scheepslengte van boord was, om na de *Roijal Charles* te roeien, trof hem het droevig ongeluk, dat een Kogel, die dwars door een ander Schip gegaan was, de Sloep derwijze trof, dat zij binnen weinige oogenblikken ten gronde ging. De Ridder SPRAGGE, wien de naam en roem van een kundig, dapper en voorzigtig Admiraal naaging, kwam dus deerlijk aan zijn einde. De Engelschen beschouwden zijn verlies als onherstelbaar. Terwijl TROMP aanhieldt met vegten tegen het Eskader des verdronkenen Admiraals, kwam DE RUITER, nevens BANKERT, bij hem. Meest alle de Schepen van het Blaauw Eskader waren deerlijk gehavend, en hadden, aan Rondhout, Touwwerk en Zeilen, zeer veel geleeden. TROMP hadt DE RUITER niet vernomen, of hij schikte zich onder de hoofdvlag. De vijand hadt thans de loef. Dit niettegenstaande, raakten onze Admiraalen, 's naamiddags ten vijf uure, van nieuws, aan den vijand. Zo verwoed wierdt 'er thans gevogten, dat alle de verschriklijkheden van den Zeekrijg zich hier bij een vertoonden. Ondanks den moedigen en getrouwen bijstand, welken Prins ROBERT, van verscheiden zijner Kapiteinen, genoot, viel DE RUITER nevens de anderen zo hevig op de Engelschen aan, dat ze genoeg te doen hadden om hunne reddeloos geschootene Schepen buiten de Slagorde te brengen. Een Nederlandsche Brander raakte aan drie vijandlijke Fregatten te gelijk vast; doch, vermits zijn kruid was nat geworden, deedt hij niets dan smeulen, en gaf alzo gelegenheid, aan de gedreigde Schepen, om te ontkoomen. Omtrent zes uure raakten twee Engelsche Branders en een Oorlogschip in brand. Ten zelfden tijde zonk een ander van hunne Schepen. Een Advijsjagt hadt men kort te vooren zien te gronde gaan. Het gevegt duurde tot 's avonds ten zeven uure, wanneer Prins ROBERT nevens zijne Schepen af hieldt, het Slagveld voor DE RUITER overliet en aldus de Zee ruimde.

Ten

Ten blijke van overwinninge, vervolgde onze Generaal den vijand eenigen tijd, terwijl deeze na zijne Kust den steven wendde.

Dus glorierijk voor DE RUITER eindigde dit Zeegevegt; waar door hij het Vaderland, aan den Zeekant, gered en behouden, en, zelf volgens 't getuigenis van vijanden, door zijnen onbezweeken moed en kloek beleid, een onvergelijklijken roem behaald hadt. Volgens zijne gewoone zedigheid, weigerde onze Generaal, van den bevogtene zege, hem zelven de eere toe te schrijven, maar wilde dat dezelve aan Gode toegeschreeven, en deeze daar voor moest gedankt worden. Daarenboven schreeven de Godvrugtigen de overwinning toe aan de Gebeden, die, geduurende het gevegt, in alle de Kerken deezer Landen, met ongemeenen ernst, waren uitgestort.

Zo dra het gevegt een einde hadt genomen, riep DE RUITER den Krijgsraad aan zijn boord bij een. Hier wierdt besloten, tusschen *Texel* en *Vlieland*, en wel in 't gezigt van beide Eilanden, met de Vloot te ankeren, om aldus de beide Zeegaten te beveiligen en open te houden, ten dienste der Oostindische Schepen, die uit het Oosten of het Noorden verwagt wierden. In deezen Krijgsraad was men, daarenboven, bezig, met het opneemen van den staat der Schepen, en het getal der gesneuvelden. Thans vernam de Generaal, dat, behalven de Vice-Admiraalen DE LIEFDE en SWEERS, eenige Kapiteinen, en onder deeze de Voorzoon zijner Echtgenoote, Jonker VAN GELDER, gesneuveld waren. Niet zo hardvogtig was onze Held, dat hij dit verlies zonder beweegenisse zijns gemoeds vernam. Doch, zich herstellende, en toen hij deswegen wierdt beklaagd, gaf hij tot antwoord: „ Ik weet dat „ dit de vrugten van den Oorlog zijn, en dat ik mij zelven „ aan Gods wille moet onderwerpen, en daar onder te vrede „ zijn. Heden was het zijne beurt; morgen zal het misschien „ de mijne worden." Voor 't overige was het getal der dooden zeer gering, en de schade aan de Schepen van weinig betekenisse. Op het geheele Amsterdamsche Eskader telde men slegts eenenzeventig dooden en honderdtwintig gekwetsten, en op de overige Schepen naar evenredigheid. Iemand, die den Zeeslag, op DE RUITERS Schip, hadt bijgewoond, verhaal-

de naderhand, dat het gefcheenen hadt, als of de vijandlijke Kogels van het Schip des Generaals te rug ftuitten. Niet meer dan één Oorlogfchip en vier of vijf Branders hadden de onzen verlooren; en, op vier na, 'waren alle de Schepen in ftaat om Zee te kunnen houden. Tot befluit moeten wij nog aanmerken, dat de Engelfchen, in dit gevegt, door de Franfchen zeer flegt waren bijgeftaan. Al vroeg was de Graaf D'ESTREES, met zijn Eskader, den flag ontweeken, of hieldt zich telkens zeer agterlijk. Daar het den Graave aan moed noch beleid ontbrak, was men van oordeel, dat hij van zijnen Meester, den Koning van *Frankrijk*, zulk eenen last ontvangen hadt.

Een treffend blijk van onbaatzuchtigheid en regtvaardigheid gaf DE RUITER, nog zittende deezen Krijgsraad. Bij gelegenheid der raadpleeginge over de vervulling, bij voorraad, van eenige Bevelhebbersplaatzen, viel, onder andere, de meerderheid van ftemmen op Jonker ENGEL DE RUITER, Zoon van den Generaal, om tot Schout bij nacht bevorderd te worden. Doch DE RUITER nam geen genoegen in deeze keuze, zo als bleek uit zijn fchrijven aan zijne Hoogheid, meldende „ dat „ de Krijgsraad genegen fcheen om zijnen Zoon tot de waardigheid van Schout bij nacht te verheffen; maar dat de „ Kommandeur VAN MEEUWEN ouder Kapitein was, welken „ de Vlag als Schout bij nacht zoude toekoomen, en dat hij „ geene reden zag, waarom men deezen niet verkiezen zou- „ de." De Generaal voegde 'er nevens, „ dat wanneer zijne „ Hoogheid zulks zoude goedvinden, het hem zeer aange- „ naam zoude zijn, indien zijne Hoogheid alsdan zijnen Zoon „ ENGEL DE RUITER met de Kommandeursplaats geliefde te „ begunftigen, 't welk hem wat luister zoude geeven, en „ aanmoedigen om in zijne jonge jaaren zich te beter te ge- „ draagen: gelijk hij zich, in de gevegten van het voorleedene en dit loopende jaar, al vrij wel gekweeten hadt." In het antwoord liet de Prins de beftelling aan DE RUITER over. 't Gefchiedde op herhaalden aandrang van den Krijgsraad, dat de Generaal in deszelfs eerst uitgebragt gevoelen naderhand bewilligde.

's Daags

'S Daags naa het Gevegt kwam 's Lands Vloot voor anker, tusfchen *Texel* en het *Vlie*, genoegzaam op de zelfde plaats, alwaar te vooren de vijandlijke Vloot hadt post gevat. Voor deeze, indien zij lust gehad hadde, om het gevegt te hervatten, waalde thans een zeer gunftige wind; doch men zag haar niet koomen opdaagen. De handen ruimer hadden hierom de onzen, om de geleedene fchade te herftellen, en de Schepen, van nieuws, in ftaat van tegenweer te brengen. Men zondt nu ook de gekwetften na Land, als mede, op eene ftaatelijke wijze, de Lijken der gefneuvelde Vice-Admiraalen en Kapiteinen, die voorts een treffelijken uitvaart genooten.

Inmiddels hadt men, in de hooge Vergaderingen, de tijding van de behaalde Zegepraal vernomen, en was ftraks bedagt op middelen, om de Vloot van het noodige te verzorgen. Reeds op den drieëntwintigften Augustus, en dus twee dagen naa den Zeeflag, wierdt in de Vergadering van Holland beflooten, van wegen Hun Ed. Gr. Mogende, ter Algemeene Staatsvergaderinge, de zaaken dermaate te beftuuren, „ dat, „ ten fpoedigften, eenige Gelastigden na de Vloot wierden „ gezonden, om te bezorgen dat dezelve van lijftogt en an„ dere behoeften voorzien, en alzo in ftaat gefteld wierdt „ om 's Lands verderen dienst te kunnen waarneemen; als „ mede, dat de zelfde Gemagtigden mogten gelastigd wor„ den, om met den Luitenant-Admiraal Generaal DE RUITER „ en de Afgevaardigden van de Kollgien der Admiraliteiten te „ overleggen, welke verrigtingen, in den tegenwoordigen „ toeftand van zaaken, voor de Vloot meest geraaden waren." Tevens wierdt beflooten, de Kollegien ter Admiraliteit aan te fchrijven, om de noodige maatregels te beraamen, tot het fpoedig verzenden van mond- en krijgsbehoeften na het Nieuw Diep, en uit het midden hunner eenige Leden te benoemen, welke op dit alles het oog zouden hebben. Het befluit van Hun Ed. Gr. Mogende wierdt nog dien zelfden dag ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende ingebragt en bekragtigd.

Naa dat DE RUITER, 's daags daar aan, nevens eenen voorraad van noodwendigheden, brieven van gelukwenfchinge, met de bevogten zege, zo van verfcheiden hooge Vergaderin-

ringen als van den Prinse Erfstadhouder hadt ontvangen, kwamen, den volgenden dag, de benoemde Afgevaardigden, met een Jagt, bij hem, in Zee, in de Vloot aan boord. Straks wierden de Hoofdbevelhebbers, om Krijgsraad te houden, op het Schip van den Vlootvoogd aan boord gezeind. Hier viel het besluit der raadpleegingen, dat de Generaal, zo ras bij van de vereischte noodwendigheden zou voorzien zijn, met de Vloot zou zeilen tot op of bij het Doggerszand, en aldaar eenige dagen vertoeven, in afwagting der Oostindische Retourschepen, om dezelve, indien hij ze mogt ontmoeten, na de best gelegene Nederlandsche Zeehaven te geleiden; of, indien de verwagt wordende Schepen, binnen eenige dagen, niet verscheenen, hij alsdan, met de Vloot, na de *Breeveertien* verzeilen, en om en bij *Texel* zoude post vatten, om aldaar de nadere bevelen van 's Lands Staaten af te wagten.

In het laatst van Augustus en geduurende de eerste helft van September, hadt 's Lands Vloot met ongestadig weder, zomtijds met hevigen storm te kampen; waar door verscheiden Schepen merkelijke schade leeden. In den tusschentijd bekwam DE RUITER de verzekerde tijding, dat de Fransche en Engelsche Schepen, hebbende, naa den Zeeslag, om 't ruwe weder, welk het naderen der Engelsche Kust hadt belet, verscheiden dagen op Zee gezworven, op den derden September voor *Harwich* waren aangekoomen; dat de Engelsche Schepen voorts de rivier van *Londen* opgezeild, en de Fransche na hunne eigen havens vertrokken waren. Hier door was men volkomen gerust gesteld, dat de vijand uit Zee geweeken was.

Midlerwijl ontving de Generaal aanschrijven van Hun Hoog Mogenden, waar bij hem wierdt bekend gemaakt, dat in de *Zond* een groot getal Koopvaardijschepen gereed lag, den wil hebbende na deeze Landen, en hij, dienvolgens gelast, om dezelve, onder een voegzaam geleide, te doen afhaalen. Twee van zijne ligtste Schepen zondt straks DE RUITER derwaarts, om dien last te volvoeren. Daarenboven zondt hij drie Schepen na het *Doggerszand*, om op de Oostindische Retourschepen te kruizen. Op eene ingeloopene tijding, volgens welke de Engelschen eenige Oostindische Schepen, bij het

Eiland

Eiland *St. Helena*, hadden veroverd, wierdt, bij de Gemagtigden van de Algemeene Staaten, nader geraadpleegd over de verrigtingen van 's Lands Vloot. Het besluit hieldt in: de Generaal DE RUITER, zo spoedig doenlijk was, zou met 's Lands Vloot oversteeken na de Engelsche Kusten, en aldaar aan de waereld toonen, dat de Nederlandsche Vloot, in den jongsten Zeeslag, de overwinning hadt behaald, en niet, zo als de Engelschen, zelf in gedrukte verhaalen, uitstrooiden, genoodzaakt was geweest, in de havens binnen te loopen, maar veeleer zich in staat bevondt, om den vijand te vervolgen; welken hij, daarenboven, volgens dit besluit, mogt aantasten, overal daar hij zulks geraaden zoude agten. Om het ongestadig en stormend weder verliepen 'er eenige dagen, eer dit ontwerp konde worden in 't werk gesteld. Op den zestienden September bevondt zich de Vloot ter halver Zee, tusschen *Soulsbaai* en de Hollandsche Kust. Op verscheiden Schepen leedt men merkelijk gebrek, als hebbende dezelve, om den harden wind, uit de Voorraadschepen geene leevensmiddelen kunnen overneemen. Hierom riep DE RUITER den Krijgsraad bij een; in deezen wierdt beslooten, zo dra mogelijk was zich aan de vijandlijke Kusten te vertoonen, en daar naa den steven te wenden na de Vaderlandsche havens. De Generaal gaf hier van kennis aan Hun Hoog Mogenden, doch konde, door wind en weder verhinderd, zijn voorneemen niet ten uitvoer brengen. Hierom deedt hij zein om met de Schepen binnen te vallen. De onderscheidene Bevelhebbers begaven zich na verschillende Zeegaten. Onze Generaal kwam, op den vierentwintigsten September, met eenige Schepen, binnen in het Goereesche Gat, en zeilde, nog dien zelfden dag, tot voor *Hellevoetsluis*, hebbende, ten teken van Overwinninge, zijn Schip met zijden Vlaggen en Wimpels behangen. Als een blijk van behoudene reize, deedt de Generaal dertien, de Luitenant-Admiraal VAN NES elf, de Vice-Admiraal VAN NES negen, de Schout bij nagt DE LIEFDE zeven, en elk der overige Kapiteinen drie schooten, die van het Fort met zeven schooten beantwoord wierden. Op den zevenëntwintigsten en achtëntwintigsten der maand verscheen DE RUITER, nevens de overige Lt. Admiraalen, ter Vergaderinge van Hun Hoog Mo-

 genden

genden en van de Staaten van Holland, om verslag te doen van hunne verrigtingen in den jongsten Zeetogt. In beide hooge Vergaderingen ontvingen zij den verdienden lof, en hartlijke dankbetuigingen voor hunne goede en getrouwe diensten. Nog voor het einde der maand begiftigden Hun Edele Groot Mogende onzen Held met eenen Rentebrief van zesduizend Guldens. De overige Bevelhebbers wierden insgelijks, naar gelange van hunnen rang, beloond. Thans begaf zich DE RUITER na zijn reikhalzend Huisgezin te *Amsterdam*, alwaar hij, ginds en elders, met opene armen, wierdt ontvangen.

Korten tijd liep het aan, zedert de wederkomst van 's Lands Vloot in de Vaderlandsche havens, of men begon, ter hooge Staatsvergaderinge, van nieuws, te raadpleegen, over de toerustingen eener aanzienlijke Zeemagt, tegen het volgende Jaar 1674. Volgens een Ontwerp, op den vijftienden December des tegenwoordige Jaars 1673 in orde gebragt, en volgens besluit der Algemeene Staaten, op den derden Februarij 1674, bekragtigd, zoude men in Zee brengen tweeënveertig Schepen van Oorlog, van zesenzestig tot tachtig Stukken Geschut, bemand, door een genomen, met vierhonderd Matroozen; vierentwintig Schepen van vijftig tot zestig Stukken, bemand met driehonderd Koppen; achttien Schepen van veertig tot vijftig Stukken, bemand met tweehonderd Matroozen; zes Fregatten van dertig tot zesendertig Stukken, bemand met honderddertig Koppen; vierentwintig Branders, elk met tweeëntwintig Koppen; zesendertig Galjooten en twaalf Snaauwen. De geheele Vloot zou dus bestaan, in alles, uit honderdtweeënzestig Zeilen. Om deeze talrijke Zeemagt van het noodige te verzorgen maakte men reeds de toebereidzels, toen men de tijding ontving van het sluiten van den Vrede tusschen *Groot-Brittannie* en de Algemeene Staaten. Met overleg van DE RUITER, door zijne Hoogheid verzogt, om deswegen een Ontwerp op te stellen, besloot men, zedert, tot eene vermindering van 's Lands Zeemagt, en wierdt dezelve, volgens besluit van Hun Hoog Mogende, in het begin van Maart, bepaald op achttien Schepen van Oorlog, van zesenzestig tot tachtig Stukken Geschut en vierhonderd Koppen; vierentwintig Schepen van vijftig tot zestig Stukken en driehonderd Koppen;

pen; twaalf Schepen van veertig tot vijftig Stukken en tweehonderd Koppen; twaalf Fregatten van dertig tot zesendertig Stukken en honderddertig Koppen; achttien Branders; achttien Snaauwen; achttien Fluitschepen; achttien Groote en even zo veele Kleine Galjooten. Voor den tijd van zes Maanden zou deeze Vloot van leevensmiddelen voorzien worden.

Men hadt nu wel vrede met *Engeland*, doch den Oorlog tegen *Frankrijk* nog op den hals. Van wegen dit Rijk wierden thans geene toebereidzels gemaakt om eene Vloot in Zee te zenden. Dus de gelegenheid zijnde afgesneeden, om den vijand, van dien kant te bestrijden, hadt men het gevoelen van den Generaal DE RUITER ingenomen, of, naar zijne meening, 's Lands Vloot, elders, tot afbreuke van den vijand, zou kunnen gebezigd worden. Daar toe gaf hij in bedenking, of het niet geraaden zijn zoude, eenen aanslag te ondernemen tegen de Fransche Karibische Eilanden, *Martenique*, *Guardeloupe*, de *Grenades* en andere. Deeze voorslag wierdt aangenomen, en door een Staatsbesluit bekragtigd. De Vloot, tot deezen togt bestemd, bestondt, in alles, uit drieënvijftig Schepen, bemand met vierduizend driehonderd zesendertig Matroozen, mitsgaders drieduizend driehonderd zesentachtig Soldaaten, en gewapend met elfhonderd tweeënveertig Stukken Geschut.

Op den negentienden Maij des Jaars 1674 kwam DE RUITER, volgens zijne gewoone voortvaarendheid, 't eerst van allen in Zee, met zeven groote Schepen, en wendde den steven na de *Wielingen*, alwaar de algemeene Verzamelplaats gesteld was. Hier kwamen, spoedig, de Schepen van de onderscheidene Admiraliteits Kollegien onder de Vlag. Door tegenwind kwam de Vloot eerst op den zevenëntwintigsten aan de Engelsche Kust, voor *Douvres* ten anker. Hier groete de Vlootvoogd des Konings Vlag, die van het Kasteel waaide, met dertien Eereschooten, en de overige Bevelhebbers volgens hunnen rang. Eerst met elf, en vervolgens nog eens met negen schooten, bedankte het Kasteel voor dat eerbewijs. Niet lang daar na kwam de Stedehouder van den Slotvoogd, die thans afweezig was, nevens verscheiden Engelsche Edellieden, onzen Held, aan zijn boord, begroeten. Hij ontving

dezelven vriendelijk, en men fcheidde met wederzijdfche betuigingen van genegenheid. Tot in het begin van Junij vertoefde DE RUITER in het Kanaal, wagtende op eenige Schepen, die nog niet onder de Vlag gekoomen waren, als ook na den noodigen voorraad van Krijgsbehoeften, van welke sommige Schepen nog niet genoeg voorzien waren. Omtrent het midden der maand liep hij den Grooten Oceaan in, koers zettende na de Kanarifche Eilanden, werwaarts hij zijnen Zoon, ENGEL DE RUITER, met eenige Schepen, vooruit zondt, om den Spaanfchen Gouverneur de naderende komst der Vloot te boodfchappen, tot het inneemen van eenige leevensmiddelen, indien ze 'er, voor geld, te bekoomen waren. Naa een kort verblijf vervolgde hij den togt, op welken niets merkwaardigs voorviel. Op den negentienden Julij, met het aanbreeken van den dag, ontdekte men het Eiland *Martenique*. Straks zondt hij, op kundfchap, den Kapitein LYNCOURT, met eene Snaauw, digt na Land. Hij keerde van daar te rug met drie Europeaanen en drie Negers. Uit deeze, afzonderlijk, in den Krijgsraad gebragt, en aldaar ondervraagd zijnde, verftondt men, „ hoe reeds eene Maand geleeden, op *Martenique*, de tijding, wegens eene onderneeming der Nederlanders, tegen dat Eiland, was ingeloopen; dat de meeste „ Koopvaardijfchepen, die aldaar lagen, op dit berigt, onder „ het geleide van eenige Franfche Oorlogfchepen, na *Frankrijk* vertrokken, en de overige na de haven van *Culfac* gezeild waren; dat het Fort van die haven gewapend was „ met twintig Stukken Gefchut, en eene Bezetting hadt van „ vier of vijf Kompagniën Voetknegten; doch dat het Fort, „ van agteren aan de landzijde, nog niet geheel voltooid „ was, en dat het meerengedeelte der Bezettinge ziek lag."

Op dit berigt befloot de Krijgsraad, het gemelde Fort, ten fpoedigfte, zo te water als te lande aan te tasten. In de Baai, ten Westen van *Culfac*, met de Vloot, 's anderendaags, ten anker gekoomen zijnde, deedt DE RUITER zein om te landen, aan de Soldaaten, Mariniers en Matroozen, ten getale van duizend man. Onder den Kolonel VAN UITENHOVEN, en de Luitenanten-Kolonellen Graaf JAN VAN HORNES, DE LA GRANDMAISON en STEELAND, waren ze in drie Brigades verdeeld,

deekt, en roeiden voorts, in Booten en Sloepen, na land, even zo veele onderſcheidene Vlaggen voerende. Intusſchen hadt de vijand, ter plaatze, alwaar de landing was gemunt, post gevat, ten getale van driehonderd man; die, evenwel, door het geſchut der Schepen, boschwaarts gedreeven wierden: van waar ze, wederom, een hevig vuur maakten en veelen van de onzen kwetſten. Onder dit alles traden onze Troepen aan land, en dreeven den vijand te rug tot in de Sterkte, die, tegen verwagting, digt agter de boomen aan het ſtrand gelegen was, in eene laagte, omringd van een goeden Wal, en van Paliſſaden van tien voeten hoog, met zwaare rottingen doorvlogten. Verſcheiden maalen deeden de Nederlanders een moedigen aanval; doch zij ſtonden bloot voor het geſchut van zes vijandlijke Schepen, waar onder een Koningsſchip van veertig Stukken, die binnen de *Culſac* lagen, als mede voor het vuur der verdreevene vijanden; veelen ſneuvelden hier door, of ontvingen gevaarlijke kwetzuuren. Van zijnen kant wierdt DE RUITER belet, om de vijandlijke Schepen aan te tasten, door het laage water, als mede door eenige Zinkſchepen, waar mede de havenmond geſtopt was. Dit bewoog den Generaal, op raad van Kolonel UITTENHOVEN, de Troepen aan boord te doen wederkeeren. Om den vijand te misleiden, en den aftogt te begunſtigen, deedt DE RUITER eene menigte ledige vaten aan land brengen, even als of hij eenen aanſlag van gewigt hadde in den zin gehad. Van hunnen kant ontſtaken hierom de vijanden eene menigte lichten en vuuren; die aan de onzen gelegenheid gaven, om, in den voornacht, in goede orde af te trekken en zich na de Schepen te begeeven.

Thans beſloot DE RUITER, met overleg van den Krijgsraad, den ſteven te wenden na *Dominique*, in de hoop van aldaar, van de Wilden, eenig water, brandhout en ballast te bekoomen: noodwendigheden, aan welke verſcheiden Schepen groot gebrek hadden. Na twee dagen zeilens, kwamen ze in de groote Baai des Eilands, en zagen 'er rijklijk hunnen wensch vervuld. In den Krijgsraad wierdt nu het beſluit genomen, tegen de Eilanden niets verder te onderneemen, maar, ten ſpoedigſten, de ſtevens na het Vaderland te wenden. Eer DE RUITER dit beſluit volvoerde, voorzag hij zich van eenige

mondbehoeften, en zondt, met een, berigt vooruit, aan zijne Hoogheid den Prinse Erfstadhouder, van den mislukten aanslag. Uit eene lijst van dooden en gekwetsten, daar nevens gezonden, bleek dat het getal der eerstgenoemden honderddrieënveertig, dat der laatstgemelden driehonderdachtenzeventig bedroeg. Terwijl de Vloot haare reize vervolgde, worstelde zij dikmaals met stilte en tegenwinden. Op verscheiden Schepen openbaarde zich eene besmettelijke ziekte, Scorbut en Roode Loop, die zeer veel volks weg namen. In 't begin van September kwam het zo schraal om met leevensmiddelen, dat men zich genoodzaakt vondt, slegts eenmaal 's daags te schaffen. Op den eenentwintigsten bereikte de Vloot het Kanaal; dit zijnde afgezeild, gaf DE RUITER de noodige bevelen aan de Schepen, na de onderscheidene Zeehavens bestemd. Met het Schip *de Zeven Provincien* kwam hij zelve, op de Vuuren van de Lootsbooten inzeilende, in den nacht naa den laatsten September, voor *Goeree* ten anker. Aan zijne Hoogheid, en aan den Raadpensionaris FAGEL, gaf hij, van daar, door brieven, kennis van zijne aankomst.

Terwijl DE RUITER zich vervolgens, te *Amsterdam*, bij zijn gezin onthieldt, deeden, in de maand December, de Engelsche Graaven VAN ARLINGTON en OSSORY, uit *'s Hage*, eenen keer derwaarts, om 'er de merkwaardigheden der Stad te bezigtigen. Bij deeze gelegenheid onthaalden dezelve onzen Generaal op eenen pragtigen maaltijd, en deeden hem tevens de eere, om hem, van wegen zijne Groot-Britannische Majesteit, te nodigen om eenigen tijd aan het Londensche Hof te koomen doorbrengen. Doch DE RUITER, die niets minder dan een Hoveling was, en geen grooter vermaak kende, wanneer hij zich aan land bevondt, dan zich onder zijne huisgenooten en zijne weinige gemeenzaame vrienden te verlustigen, wees deeze aanbieding beleefdelijk van de hand. 't Was omtrent deezen tijd, dat de Ridderlijke waardigheid, reeds voorheen, aan Jonker ENGEL DE RUITER, door den Koning van *Engeland* geschonken, door Opene Brieven wierdt bekragtigd. Tot lof van onzen Held, las men daar in de volgende woorden: *Vir egregius Dominus Michael Adriani filius de Ruiter. ob res summa cum prudentia, fide et fortitudine a se gestas, nomen*

fa-

famamque suam longe dilatavit; „ De voortreffelijken Heer „ MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER, om het uitvoeren van „ zaaken, met de grootste voorzigtigheid, getrouwheid en „ dapperheid, heeft zijnen naam en vermaardheid wijd en „ zijd verbreid."

Thans zijn wij gevorderd tot het laatste bedrijf van onzen Zeeheld, 't welk, voor hem, een doodlijken afloop hadt. 't Is bekend, hoe de bewooners van het Eiland *Sicilie*, door Fransche hulp gesterkt, een geweldigen opstand tegen den Koning van *Spanje* verwekt, en dien Monarch de eene afbreuk naa de andere op dat Eiland hadden toegebragt. Om hen tot reden te brengen, hadt zijne Katholijke Majesteit, reeds in den Jaare 1674, aanzoek gedaan, bij de Algemeene Staaten der Vereénigde Nederlanden, om een gedeelte hunner Zeemagt derwaarts te willen zenden, doch met uitdrukkelijk beding, dat de Generaal DE RUITER het opperbevel moest voeren, als welken hij voor den grootsten Zeeheld zijner Eeuwe hieldt. Aan het Koninklijk verzoek wierdt spoedig voldaan, en daar toe, bij 's Lands Staaten, bestemd een getal van achttien Schepen van Oorlog, zes Snaauwen, vier Branders en twee Voorraadschepen: allen te zamen gewapend met duizend en twaalf Stukken Geschut, en bemand met vierduizend achthonderd twaalf Koppen.

Naa dat de lijst deezer uitrustinge aan DE RUITER was vertoond, betuigde hij daar over zijn ongenoegen. Hij was van oordeel, dat de Vloot, ten bedoelden oogmerke, na de Middelandsche Zee bestemd, in allen opzigte sterker zijn moest, zo ten aanzien van het getal als van de zwaarte der Schepen. De Generaal, naamelijk, kende de geschapenheid der Fransche Zeemagt, in die oorden; uit aanmerking van welke hij meende, tegen haar niet bestand te zullen weezen: te minder nog, om dat dezelve onder kundige en moedige Bevelhebbers stondt, en hij op de magt en hulp der Spanjaarden kleinen staat maakte. Wanneer DE RUITER, met zekeren Raad van een der Kollegien ter Admiraliteit, hier over in gesprek kwam, en zijne zwaarigheden deswegen mededeelde; ontving hij dit zonderling bescheid: „ Ik denk immers niet, Admiraal, dat gij, in „ uwe oude dagen, bang begint te worden, en den moed

„ laat

„ laat vallen?" Doch de Generaal, even moedig in het antwoorden, daar het de verdeediging van zijne eere goldt, als in het ſtrijden tegen den vijand, voor de zaak des Vaderlands, *Neen, mijn Heer*, voerde hij daar op den Zeeraad te gemoete, *ik laat den moed niet zakken. Ik heb mijn leeven veil voor den Staat; maar het verwondert en ſpijt mij, dat de Heeren de Vlag van den Staat veil hebben en dus roekeloos waagen.* Op een anderen tijd, door eenige Leden van Regeeringe, verzogt zijnde, ondanks zijne bedenkingen en de geopperde zwaarigheden, met de beſtemde Magt, evenwel, op den voorgenomen togt, in Zee te willen ſteeken, *De Heeren hebben mij niet te* verzoeken, *maar te* gebieden, was het antwoord des kloeken Helds; *en al wierdt mij bevolen, 's Lands Vlag van een enkel Schip te voeren, zoude ik daar mede in Zee gaan; en daar de Staaten hunne Vlag betrouwen, zal ik mijn leeven waagen.* Wanneer, op zekeren tijd, eenigen zijner Vrienden hem aanraadden, ronduit te weigeren, met de toegeleide magt den beſtemden togt te onderneemen, was het antwoord: *Ik ben een Dienaar van den Staat, en mag mijnen Meesteren mijnen dienst niet weigeren.* Behalven deeze redenen, om den Generaal aan land te houden, namen, daarenboven, zijne Vrienden te baate, eene zwaare ongeſteldheid van Koliek- en Graveelpijnen, van welke hij, omtrent deezen tijd, wierdt aangetast. Hij moest, meenden ze, en konde, met goed fatſoen, zich van den togt ontſlaan, onder voorwendzel van zijne pijnlijke ongemakken. Wat was het kloekmoedig antwoord, welk hij daar tegen inbragt? *Ik zal deezen togt doen, al zoude men mij na het Schip draagen.* Hij herſtelde ſpoedig, en maakte zich tot den togt reisvaardig. Bij het neemen van afſcheid van zijne Echtgenoote, Kinderen, Bloedverwanten en Vrienden, beſpeurde men eene zonderlinge en kwaadſpellende ontroering in den edelen Held. Het gemoed was hem thans vol, in het aandoenlijk tijdſtip, in 't welk hij telkens anderen gewoon was op te beuren. Bij het afſcheid van eenen zijner meest vertrouwde boezemvrienden, denzelven tederlijk omhelzende, was de laatſte deeze zieldoorſnijdende rede: *Mijn vriend, ik zeg u vaarwel, en voor eeuwig vaarwel: want ik zal u nooit wederzien; ik voel dat ik op deezen togt zal blijven.*

Zich

Zich dus van zijn Huisgezin en Vrienden hebbende afgescheurd, vertrok DE RUITER na *'s Graavenhage*, om de jongste bevelen te ontvangen. Op den vierentwintigsten Junij verscheen hij in de Vergadering der Algemeene Staaten. Niet zo staatelijk en eerbetoonende, als voormaals gemeenlijk hadt plaats gehad, was de bejegening, welke hem thans wedervoer. Gezeeten op een gemeenen stoel, zonder armen of leuningen, maakte hij thans aan Hun Hoog Mogenden bekend, dat hij gereed was om zich na 's Lands Vloot te begeeven, en met dezelve den dienst van het Vaderland te betragten. Vier dagen daar naa ontving hij zijne Commissie en Instructie van zijne Hoogheid, en vertrok, daar op, 's anderendaags, over *Rotterdam*, na *Hellevoetsluis*. alwaar hij zijne Vlag ophees aan boord van het Schip *de Eendragt*, gewapend met zevenzeventig Stukken Geschut, en bemand met vierhonderdvijftig Koppen. Tegenwind belette hem, tot op den zestienden Augustus, om te kunnen in Zee loopen. Op dien dag ontving DE RUITER eenen Brief van zijne Hoogheid, hem belastende, indien zulks, zonder merkelijk nadeel van 's Lands Vloot, geschieden konde, *na de komst van zekeren persoon en nog meer andere zaaken* (dus luidde de uitdrukking) *te wagten*. Daar nevens gingen twee bevelen van Hun Hoog Mogenden. Het eerste was, alle Zweedsche Schepen, zo van Oorlog als Koopvaardij, die hem zouden ontmoeten, te neemen en op te zenden, alzo de Koning van *Zweeden* alle Schepen en goederen, aan Ingezeetenen van den Staat behoorende, te *Stokholm* aangehouden, en zich voor den Koning van *Frankrijk* hadt verklaard. Het ander bevel hieldt in, den Heer VAN HEES na *Algiers* te doen geleiden, als mede een Zeeuwsch Oostindisch Schip onder zijne bescherming te neemen.

Terwijl de Generaal, voor het Goereesche Gat, op de komst van den ongenoemden Heere wagtte, zondt hij den Vice-Admiraal DE HAAN vooruit, met zes Oorlogschepen, twee Snaauwen, twee Branders en één Voorraadschip, om eenige Koopvaarders te geleiden. Hij zelve, op bekoomenen last, zeilde na *Blankenburg*, om 'er de nadere bevelen van zijne Hoogheid te verwagten; aan welke hij, egter, berigt zondt, dat het onvoorzien ophouden van 's Lands Vloot, in het

het smartlijk verlangen na de komst van den ongenoemden Heere, veel versch water en andere leevensmiddelen deedt spillen, van welke men, bij mangel aan klein Vaartuig, niet voorzien konde worden. DE RUITER ontving, eerlang, op dit berigt, tot antwoord van zijne Hoogheid, dat, om redenen, het vertrek van den gedagten ongenoemden Heere geenen voortgang zoude hebben, en hij, diensvolgens, de reize, zo dra mogelijk, konde voortzetten. Niet lang draalde nu onze Generaal, maar bevondt zich, in 't begin van September, voor de haven van *Douvres* ten anker. Van nieuws wierdt hij hier van hevige Graveelpijnen aangetast; die hem, evenwel, niet wederhielden van het stellen der noodige bevelen tot het voortzetten van de reize: zo dat hij, op den drieentwintigsten September, zich op de hoogte van den mond van de Taag bevondt, en, drie dagen daar aan, met twaalf Oorlogschepen, zes Snaauwen, vier Branders, en twee Voorraadschepen, in de Baai van *Kadix* aankwam. Hier ontving de Generaal Brieven van de Koninginne-Regentesse van *Spanje*, waar bij hem bevolen wierdt, om, vereenigd met zes Spaansche Schepen, na *Ivica* te zeilen, en van daar *Don* JAN VAN OOSTENRYK, die, zedert eenigen tijd, in ongunst was geweest, na *Italie* over te voeren; of, in gevalle *Don* JAN zich op *Ivica* niet mogt bevinden, na de Baai van *Vineros* te zeilen, om hem van daar af te haalen.

Terwijl DE RUITER te *Kadix* vertoefde, in afwagting der herstellinge van eenige schade, aan zijn Schip bekoomen, ging hij den Gouverneur der Stad, *Don* DIEGO DE CAVALLERO, en, vervolgens, te *Porto Maria*, den Hertog VAN MEDINA CELI, begroeten; van beiden wierdt hij met veel minzaamheids ontvangen, van den laatsten vriendlijk ter maaltijd onthaald. Op den vijfden October liep hij wederom in Zee, doch kwam niet voor den eersten November in de Baai van *Alikanten*. Hier ontving hij een bezoek, aan boord, van den Gouverneur van het Kasteel, die hem eenen brief van de Koninginne-Regentesse ter hand stelde, inhoudende een verzoek, hij wilde vijf Schepen van de Vloot na *Kadix* te rug zenden, om het Admiraalschip van de Kroon van *Spanje* na *Italie* te geleiden. Doch DE RUITER wees dit verzoek beleefdelijk van

de

de hand, voor reden geevende, dat het gemelde Admiraalschip nog in verscheiden maanden tot de reize niet zoude gereed zijn; behalven dat hij geene vrijheid hadt, zonder uitdruklijk verlof van zijne Meesters, zo veele Schepen van de Vlag af te zenden, daar men den vijand dagelijks te gemoete zag. Nog dien zelfden dag liep hij met de Vloot wederom in Zee, en bereikte, acht dagen daar aan, de Baai van *Vineros*, alwaar hij reeds de vijf Schepen vondt, die den Kommissaris VAN HEES na *Algiers* hadden overgebragt, en, naa het volvoeren van dien togt, hier bescheiden waren.

In de straks genoemde Baai ontving DE RUITER eenen Brief van *Don* JAN VAN OOSTENRYK, welken hij hier in persoon meende te vinden, doch die, onlangs, in gunst hersteld zijnde, na het Hof te *Madrid* was ontbooden. *Don* JAN meldde in zijnen Brief „ dat zijne Majesteit hadt goed gevonden, „ hem te rug te ontbieden, om den Oorlog van *Messina* met „ te meer ernst door te zetten, en hem, daar omtrent, de „ noodige schikkingen hadt aanbevolen, op dat ze met dies „ te meerder spoed mogten volvoerd worden; dat zijne Ma„ jesteit aan DE RUITER daarom liet verzoeken, zijne reize na „ *Italie* ten spoedigsten voort te zetten; dat de Prins VAN „ MONTESARCHIO, Admiraal van *Spanje*, berigt gezonden „ hadt, dat hij, met zestien Oorlogschepen en drie Bran„ ders, na *Sicilie* vertrokken was: waarom hij dagt, dat DE „ RUITER niet beter konde doen, dan rechtstreeks na *Paler*„ *mo* te zeilen, of het ware dat hij die Vloot aldaar mogt „ aantreffen, om alzo, vervolgens, gezamentlijk, het *Faro* „ van *Messina* in te zeilen, den vijand op te zoeken en aan „ te tasten." Nevens deezen Brief gingen eenige andere, aan de Onderkoningen van *Sardinie*, *Napels* en *Sicilie*, nevens het berigt, wegens een eergeschenk, bestaande in een Gouden Keten, als een blijk van hoogagtinge van zijne Katholijke Majesteit voor den Nederlandschen Admiraal. Op dit berigt besloot DE RUITER na de Eilanden *Ivica* en *Formentera* te zeilen, om aldaar water en brandhout in te neemen, waar van de Vloot zeer slegt voorzien was. Een zwaare storm deedt hem merkelijk afdrijven: weshalven hij besloot, den steven na *Barcelona* te wenden, in de hoop van aldaar eenige

eenige Spaansche Oorlogschepen te zullen gereed vinden. Op den veertienden November kwam hij aldaar voor anker. Naauwlijks was hij 'er aangekoomen, of hem wierdt ter hand gesteld een Brief van den Markgraave DE SERALBO, Onderkoning van *Katalonie*; hij behelsde eene beleefde verwelkooming in die oorden, nevens de minzaame aanbieding van allen mogelijken dienst aan onzen Generaal. In even beleefde bewoordingen dien Brief beantwoordende, verzogt DE RUITER den Markgraave om het spoedig doen beraamen van de noodige schikkingen, tot het verzorgen der Vloot van verscheiden noodwendigheden. Gelukkig vondt hier de Generaal gelegenheid tot het koopen van een zwaar anker en eenige nieuwe zeilen: want met deeze en andere Scheeps- en Krijgsbehoeften zeer zober uitgedoscht, hadt men hem, op deezen togt, uit het Vaderland gezonden.

's Daags naa zijne komst, ontving DE RUITER een bezoek van den Onderkoning van *Katalonie*, den Nederlandschen Konsul en verscheiden Spaansche Grooten. Het gezelschap vertoefde tot den avond. In vergelding der ontvangene beleefdheid, zondt de Onderkoning, 's anderendaags, ten geschenke, vijf jonge Runderbeesten, vijftig Schaapen, tweehonderd Hoenders en Kalkoenen, zestien Manden met allerhande Vrugten, vier Manden met Brood, twee Doozen met Konfituuren en twee Pijpen Wijn.

DE RUITER, van straks gemelde Gasten, verstaan hebbende, dat de Koning, nu getreeden zijnde in het vijftiende jaar zijns ouderdoms, de Regeering in eigen persoon aanvaard hadt, vondt geraaden, zijner Majesteit, door eenen Brief, daar mede geluk te wenschen, en, nevens een verslag van zijne reize, zijn voorneemen aan te kondigen, om binnen kort na *Kaglia-ri* over te steeken. Door twee Kapiteinen deedt hij dit voorneemen insgelijks aan den Onderkoning bekendmaaken; voor reden geevende, dat een langer verblijf, ter plaatze alwaar hij thans zich bevondt, voor *Spanje* zo min als voor de Staaten der Veréénigde Gewesten, van geenen dienst konde weezen. Nogthans wierdt DE RUITER in dit voorneemen verhinderd, door eenen Brief des Konings, meldende dat dezelve aan *Don* JAN VAN OOSTENRYK bevel hadt gegeeven, om mede na *Italie* over

over te steeken; op welken, diensvolgens, de Generaal, in de haven, in welke hij thans lag, moest blijven wagten. Intusschen wierdt de Generaal van zijne gewoone kwaale, een zwaaren aanval van 't Graveel, bezogt. Deeze ongesteldheid was naauwlijks eenigzins bedaard, of hij ontving, andermaal, eenen Brief van *Don* JAN VAN OOSTENRYK, waarin deeze hem berigtte, dat hij, door ziekte, was buiten staat gesteld tot het volbrengen van 's Konings bevelen, met het bijwoonen van den togt na *Italie*.

Verdrietig over zo veele teleurstellingen, en over de noodelooze kosten, welke het lang ophouden der Vloot medesleepte, besloot hij, nog dien zelfden dag ('t was de achtentwintigste van November) onder zeil te gaan. Hij hadt nu zestien Schepen onder de Vlag, en onder deeze één Spaansch Oorlogschip en twee Voorraadfluiten. Op den derden December, met het aanbreeken van den dag, kreeg men het Eiland *Sardinie* in het gezigt. Terwijl hij eenige Schepen na Kaap *Palos* zondt, om 'er water en brandhout in te neemen, kwam hij zelve, nog dien zelfden avond, met vier Schepen, in de Baai van *Kagliari* ten anker. Hier vernam de Generaal, van den Nederlandschen Konsul, dat de Vice-Admiraal DE HAAN, naa aldaar zich van eenige noodwendigheden voorzien te hebben, den steven na *Napels* hadt gewend. Zeer misnoegd was DE RUITER over dit gedrag, als hebbende den Vice-Admiraal uitdrukkelijk gelast, in de straks gemelde Baai zich onder de Vlag te vervoegen. Omtrent den middag kwamen eenige Edelen, uit naam van den Onderkoning, en vervolgens de Onderkoning zelve, onzen Generaal begroeten; bij welken hij, 's anderendaags, een tegenbezoek afleide, wordende, terwijl hij aan land tradt, met het lossen van het zwaar geschut begroet, en, nevens zijn gevolg, in Koetzen, sommigen met zes paerden bespannen, na het Paleis des Onderkonings gebragt, alwaar onze Nederlanders vorstelijk onthaald wierden. Van den Onderkoning ontving onze Generaal, daarenboven, een geschenk van Vee, Vrugten, Konfituuren en Wijn.

Niet lang daar naa kwamen 'er zes Schepen onder de Vlag, door DE RUITER, na verscheiden oorden, op kundschap en

om andere redenen, uitgezonden. Op deeze Schepen bevondt zich de Prins VAN PIOMBINO, Generaal der Spaansche Galeien te *Napels*, als mede *Don* DIEGO DE BRACCAMONTE, Generaal der Ruiterije op *Sicilie*. Thans zondt DE RUITER twee Schepen na *Napels*, met bevel aan den Vice-Admiraal DE HAAN, om, met zijne onderhebbende Schepen, zich ten spoedigste onder de Vlag te vervoegen. Op den dertienden December vertrok DE RUITER na *Sicilie*, en kwam, naa zeven dagen zeilens, op de Ree van *Melazzo* ten anker; alwaar hij, egter, tot zijne verwonderinge, slegts één Oorlogschip en veertien Galeien vondt. Geen wonder, derhalven, dat zijne komst eene algemeene blijdschap te wege bragt. Eerst kwamen verscheiden Grooten van het Gewest, en vervolgens de Onderkoning zelve, onzen Generaal begroeten. In een tegenbezoek, welk hij, bij den Onderkoning, afleide, wierdt hij met uitbundig eerbewijs en tekenen van hoogagtinge ontvangen, en ontving, daarenboven, een aanzienlijk geschenk, om te dienen tot ververschinge voor de geheele Vloot; het bestondt in allerlei eetwaaren, als Ossen, Kalveren, Schaapen, Haazen, Suikerbrooden en Konfituuren. Kundschap ontvangen hebbende, dat binnen *Messina* groot gebrek was aan allerlei leevensmiddelen, zondt DE RUITER twee Oorlogschepen en een Advijsjagt, om op alle Schepen, vooral met mondbehoeften gelaaden, derwaarts bestemd, te kruizen, en dezelve te vermeesteren. Zeer veel tijds wierdt 'er, onder dit alles, gespild, met raadpleegen en over en wederschrijven, raakende eene onderneeming tegen *Messina*, zonder dat 'er iets wierdt vastgesteld. Vrugteloos drong DE RUITER op eenige merkelijke versterking van 's Lands Vloot met Spaansche Oorlogschepen. Alle de hulp, die men, naa lang draalen, hem deedt toekoomen, bestondt in een enkel Oorlogschip van vijftig Stukken Geschut, met driehonderd Koppen, en negen Galeijen. Tot geen klein genoegen verstrekte het, daarom, aan onzen Generaal, wanneer de Vice-Admiraal DE HAAN, met zijne onderhoorige Schepen, op den laatsten dag des Jaars 1675, onder de Vlag behouden aankwam.

Wij moeten hier verslag doen van een voorval, 't welk onzen DE RUITER tot eere, en een aantal rampzaligen tot troost en

en heil verstrekte. Te weeten, kort naa zijne komst aan de Kust van *Sicilie*, hadt zijn Predikant WESTHOVIUS twee Latijnsche Brieven ontvangen, gedagtekend te *Napels*, en geschreeven uit naam van zesentwintig Hungaarsche Protestantsche Leeraaren. Zij behelsden een berigt, hoe zij, ter zaake van den Godsdienst, op de Galeien gebannen waren, en, als gemeene Slaaven, deerlijk mishandeld wierden: weshalven zij den Admiraal DE RUITER ootmoedig smeekten, hunne zaak zich te willen aantrekken, en, daar 't dienstig zijn konde, voor hunne vrijheid spreeken. Over het lot der elendelingen met mededogen aangedaan, zondt straks DE RUITER den boven genoemden Vlootprediker, nevens zijnen Geheimschrijver, aan den Onderkoning van *Sicilie*, om zijner Excellentie den toestand der gebannen Leeraaren bekend te maaken, en met een te verzoeken, over hunne loslaating aan den Onderkoning van *Napels* te willen schrijven. Dit verzoek vondt gehoor; en de volvoering daar van ging verzeld van eenen brief van onzen Generaal. Dus verre was deeze zaak gevorderd, wanneer de Vice-Admiraal DE HAAN onder de Vlag kwam. Het bleek uit een Besluit der Algemeene Staaten, en uit eenige andere Stukken, welke deeze te *Napels* hadt ontvangen, dat door de gemelde Predikanten, of door andeien, van hunnentwege, aan Hun Hoog Mogende derzelver toestand bekend gemaakt, en, in verwagting der komste van eene Nederlandsche Vloot in die gewesten, om verlossing was verzogt. DE RUITER hadt de gemelde Stukken niet doorleezen, of hij besloot terstond, behalven 't geen hij reeds gedaan hadt, ten behoeve der gevangene Predikanten, al wat in zijn vermogen was, in 't werk te stellen. Hoedanig de uitslag zijner poogingen waare, zal in 't vervolg blijken.

Onder dit alles hadt DE RUITER vernomen, dat omtrent de haven van *Livorno* eenige Fransche Schepen zich vertoond hadden. Hier van zondt hij berigt aan den Onderkoning, en liet, met één, zijne Excellentie weeten, dat hij, beslooten hebbende niet langer te wagten op de versterking van Spaansche Schepen, voorneemens was, met de Vloot door de Straat of het naauw van *Faro* te zeilen, en vervolgens, aan de Zuidzijde van het Eiland, op de Fransche Schepen te

kruizen. Op den zesden Januarij, zich bevindende tusſchen de Eilanden *Stromboli* en *Lipari*, verſtondt de Generaal, dat de Franſche Vloot, zes mijlen van daar in 't Noordwesten, was gezien, ſterk ongeveer dertig Zeilen. Op dit berigt vondt DE RUITER goed, den gantſchen nacht, met een Noordlijken koers, na den vijand toe te leggen, naa alvoorens de Baai van *Melazzo* tot eene Verzamelplaats geſteld te hebben. In den vroegen morgen van den volgenden dag zag men den vijand, op eenen afſtand van drie mijlen. Vrugtloos, eenigen tijd, was de moeite, om binnen het bereik van zijn geſchut te koomen; en toen de Generaal, hier omtrent zijnen wensch vervuld zag, was de dag te verre verloopen om hem aan te tasten: weshalven het gevegt tot 'sanderendaags wierdt uitgeſteld. Ten acht uure bevondt zich de vijandlijke magt anderhalve mijl boven den wind van de Nederlandſche Vloot. De eerstgemelde, ſtaande onder het bevel van den Heere DU QUESNE, beſtondt uit dertig Zeilen; men telde, onder dit getal, vierentwintig Oorlogſchepen van vijftig tot tachtig Stukken Geſchut. Verre in magt overtrof dus de Franſche de Nederlandſche Vloot, in welke men ſlegts achttien Schepen telde,. en die dus, zo in menigte als in ſoort van Schepen, voor vijandlijke, zeer verre moest onderdoen. In 't eerst bragt deeze ontdekking onzen Generaal in geene kleine verlegenheid, als welken men verzekerd hadt, dat hij, op zijn meest, met twaalf ligte Oorlogſchepen zou te doen hebben.

Ondanks deeze groote ongelijkheid, beſloot DE RUITER, eenen kans te waagen. Diergelijk een beſluit was ook genomen bij den Franſchen Admiraal; welke, diensvolgens, 's morgens ten negen uure, van den achtſten Januarij, op de Nederlandſche Vloot afkwam, en wel in zulk eene goede orde, volgens 't getuigenis van onzen Generaal zelven, als hij ooit Schepen in ſlagorde geſchaard gezien hadt. Onder de Nederlandſche Vloot hadt de Schout bij nagt VERSCHOOR den voortogt, onder de Franſche de Markgraaf DE PREUILLY D'HUMIERES. De plaats van het gevegt was tusſchen de Eilanden *Stromboli* en *Salino*. Ten tien uure hielden de voorſte Schepen 't eerst ſchutgevaarte; daar naa kwamen de Generaal DE RUITER en de Heer DU QUESNE, die den middentogt hadden,

aan elkander. De Heer GABORET en de Nederlandsche Vice-Admiraal DE HAAN, als de agtersten, wierden 't laatst handgemeen. Onder het bereik van elkanders Geschut lagen de beide Admiraalen, een tijd lang, zonder een enkelen schoot te doen. DE RUITER, een voordeeligen kans waarneemende, gaf 't eerst de laag, die van den Heere DU QUESNE straks beantwoord wierdt. Fluks wierdt het gevegt algemeen, en wel met zulk eene woede, van wederzijden, dat DE RUITER, in zijn schrijven aan de Algemeene Staaten, getuigde, al zijn leeven geen scherper of heviger gevegt te hebben bijgewoond. Drie uuren, zonder eenige tusschenpoozen, hadt het gevegt geduurd, wanneer de Fransche Admiraal den Ridder DE TONVILLE geboodt, onder bescherming van zijn Geschut, eenen Brander op DE RUITER aan te voeren. Met groote stoutheid kwam de Brander op onzen Generaal afzakken, zonder aan het schieten van DE RUITERS Sekonden zich eenigzins te stooren. Doch de Generaal zelve wist hem, toen hij nu op een korten afstand was genaderd, zo wel te treffen, dat hij hem zijn groote Steng van boven neder schoot, en hem alzo buiten staat gebragt hebbende om iets te onderneemen, den Kapitein noodzaakte, zich zelven in brand te steeken. Een andere Brander, den eersten kort op de hielen volgende, tot het zelfde oogmerk, wierdt masteloos, en de Kapitein dood geschooten. Het volk stak toen den brand in het Vaartuig. Een derde Vaartuig, van soortgelijke eene bestemminge, tusschen de Liniën beklemd, ging te gronde. Het gevegt duurde, met nooit bezwijkende hevigheid, tot 's avonds ten vijf uure, wanneer men, van 't Schip van DE RUITER, een groot Fransch Oorlogschip zag zinken. Behalven de nu gemelde, welke geheel verlooren waren, hadden verscheiden andere vijandlijke Schepen merkelijke schade bekoomen. Volgens hun eigen getuigenis, hadden de Franschen meer dan vierhonderd dooden, waar onder verscheiden Bevelhebbers; het getal der gekwetsten was ongelijk grooter. Het getal, zo van dooden als gekwetsten, aan de zijde der Nederlanderen, wordt niet gemeld. Alleenlijk vindt men aangetekend, dat op het Schip van DE RUITER, hoewel hij 't akroos in 't heetste van het gevegt geweest was, slegts zeven gesneuveld, en dertig gekwetst waren. Van

 de

de Bevelhebbers, hadt de Schout bij nacht VERSCHOOR hier 't leeven gelaaten. Doch hoewel het meerendeel van DE RUITERS manſchap dus gelukkig geſpaard was, het Schip zelve hadt, aan zeilen, rondhout en touwwerk, zeer veel geleeden. Een ander Schip, dat verſcheiden Grondſchooten hadt bekoomen, wierdt, op bevel van onzen Generaal, door twee Spaanſche Galeien, na *Palermo* op ſleeptouw genomen; doch, voor dat het die haven hadt kunnen bereiken, was het ten gronde gegaan. In het verſlag, welk DE RUITER, van dit Zeegevegt, aan Hun Hoog Mogenden zondt, gaf hij den vijand dit getuigenis; „ Ik moet met waarheid zeggen, dat deeze Fran„ ſche Koningsſchepen zich deezen dag zeer mannelijk hebben „ gedraagen." Diergelijk een getuigenis gaven ook de Franſchen aan onzen DE RUITER, ſchrijvende „ dat hij, door „ gantsch Europa, met regt voor den grootſten Zeeheld wierdt „ gehouden, en zich, geduurende deezen Slag, met zijnen „ gewoonen moed, voorzigtigheid en beleid gekweeten hadt."

Den geheelen nacht was men, in de Nederlandſche Vloot, bezig, om de Schepen, van de bekoomene ſchade, te herſtellen, en alzo in ſtaat te brengen tot herhaalden wederſtand aan den vijand, welken men, met het aanbreeken van den dag, beneden den wind zag leggen, zonder dat het, evenwel, van wegens de ſtilte, onzen Generaal gelukte, gelijk hij voorneemens was, een nieuwen kans te waagen. Tegen den avond ontving 's Lands Vloot eene merkelijke verſterking, door de komst van den Prins VAN MONTESARCHIO, met negen Spaanſche Koningsſchepen. Gemoedigd door zulk eene verſterking, zogt DE RUITER nu tusſchen den vijand en de haven van *Messina* in te zeilen, om alzo eene veilige toevlugt te hebben voor de beſchadigde Schepen, indien men, zo als, met overleg van den Spaanſchen Admiraal, beſlooten was, van nieuws in den ſtrijd wierdt ingewikkeld. Doch, terwijl hij daar mede bezig was, ontving hij de tijding, dat de Franſche Vloot eene verſterking hadt ontvangen van twaalf kloeke Oorlogſchepen, van vijftig tot vierentachtig Stukken Geſchut, vier Fregatten en vier Branders, en alzo bijkans eens zo ſterk was als de Vereenigde Spaanſche en Nederlandſche Vloot; niet ſlegts in getal, maar ook in grootheid van Schepen. Hierom wierdt

wierdt beslooten, koers te zetten na de Kaap van *Melazzo*, en den Onderkoning van *Sicilie* hier van te verwittigen, op dat hij daar mede overeenkomstig zijne maatregelen mogt neemen. Onder het voortzeilen verloor men den vijand uit het oog. In eenen Krijgsraad, den veertienden Januarij, aan boord van DE RUITER gehouden, wierdt het gewigtig voorstel overwoogen, of men, in gevalle eener nieuwe ontmoetinge met den vijand, den slag zoude waagen; en viel het besluit, van wegen de ongelijkheid der magt, hetzelve te vermijden. Dit besluit wierdt bevestigd, in eene raadpleeging met den Prins VAN MONTESARCHIO, aan wiens boord onze Generaal zich voorts begeeven hadt, en wijders vastgesteld, na *Palermo* te stevenen, om aldaar de Hollandsche Schepen te herstellen, en de gekwetsten te ververschen.

Onder het voortzetten der reize, wierdt de Vloot beloopen van een zwaaren storm, en het hier door, voor verscheiden Schepen, onmogelijk, van wegen het veelvuldig water, welk zij, door grondschooten, zeer lek zijnde, binnen kreegen, om *Palermo* te bereiken: weshalven men te raade wierdt, na *Melazzo* te stevenen. Op den achttienden kwam de Vloot aldaar voor anker. De tijd, tot het verblijf van onzen Generaal, in de Middellandsche Zee, bestemd, liep thans na het einde. Hierom hadt hij verwagt, eenige nadere bevelen, omtrent het langer vertoeven in deeze Vaarwaters, of het wederkeeren na het Vaderland. Geen letter kwam hem ter hand, van Hun Hoog Mogenden zo min als van den Prinse VAN ORANJE. Aan den Onderkoning van *Sicilie*, die, met een talrijk gevolg, den Generaal kwam verwelkoomen, zulks berigt hebbende, hieldt zijne Excellentie nadruklijk bij hem aan, om een langer vertoeven in deezen oord, tot afbreuke der Franschen, en ten dienste van zijne Katholijke Majesteit. In geene kleine verlegenheid bevondt zich hier door onze Generaal. Aan den eenen kant zag hij den nood van *Sicilie*, en hoe zeer men zijnen bijstand aldaar behoefde; aan de andere zijde, vondt hij geene vrijheid tot een langer verblijf, zonder uitdrukkelijken last van Hun Hoog Mogenden. Dit gaf hij den Onderkoning te verstaan, en deeds, tot de terugreize, alle noodige toebereidzels maaken.

Op den eenentwintigften, 's morgens, zeinde DE RUITER alle zijne Kapiteinen aan boord, en belastte hun, zich gereed te maaken, om in den avond, of 's anderendaags morgens, te kunnen onder zeil gaan. Aan den Onderkoning, vervolgens, hier van kennis gegeeven hebbende, kwam dezelve bij onzen Generaal aan boord, om denzelven van zijn voorneemen af te brengen, onder andere met aanbieding van een zwaaren Gouden Keten, nevens een Gedenkpenning van het zelfde metaal. Men verhaalt dat zijne Excellentie, toen DE RUITER, de eerste maal, van zijn voorgenomen vertrek kennis gaf, denzelven eene fomme van honderdduizend Guldens hadt aangebooden, indien hij zijn verblijf wilde rekken; doch dat de onbaatzuchtige Held daar op hadt geantwoord, *dat zijne vrijheid niet te koop was.* Het zelfde verzoek, thans vrugtloos gedaan, wierdt 's anderendaags herhaald, in een zeer nadrukkelijken brief, en vervolgens, door den mond van eenige aanzienlijke perfonaadjen. Doch DE RUITER, gefterkt door zijnen Krijgsraad, volhardde bij zijne weigering, en gaf 'er den Onderkoning kennis van; die daarop te raade wierdt, den Nederlandfchen Vlootvoogd te verzoeken, indien hij op zijn vertrek onbeweegelijk ftondt, althans, in 't voorbijgaan, de Baai van *Napels* aan te doen, om te verneemen, of hier, veelligt, eenige nadere bevelen van Hun Hoog Mogenden waren aangekoomen. Hierin bewilligde DE RUITER, en deedt, nog dien zelfden dag, de Vloot onder zeil gaan; wordende, in 't uitzeilen, met Eerefchooten begroet, en voorts koers zettende na het Eiland *Stromboli.* Onder het voortzeilen zondt hij een klein Vaartuig vooruit, na *Napels*, met Brieven voor den Onderkoning, de Algemeene Staaten en den Nederlandfchen Konful, en om met een te verneemen na Brieven uit het Vaderland. Op de tijding, welke de afgezondenen medebragten, dat 'er geene berigten waren ingekoomen, vervorderde DE RUITER zijne reize, zonder *Napels* aan te doen.

Op den laatften dag van Januarij bevondt zich de Vloot op de hoogte van *Korfika.* Thans zondt de Generaal vijf Oorlogfchepen na *Livorno*, alwaar zijn Zoon ENGEL DE RUITER met eenige 's Lands Schepen lag, om de Smirnafche Vloot na het

het Vaderland te geleiden; zij moesten ter versterkinge van het Eskader dienen. De reize vervolgende, zag DE RUITER, op den vierden Februarij, vijf Schepen; het waren de onlangs afgezondene na *Livorno*. Zij bragten hem brieven van den Prinse VAN ORANJE, inhoudende dat hoewel zijn verblijf, in de Middellandsche Zee, op zes maanden was bepaald, hij dien tijd mogt verlengen, indien zijne tegenwoordigheid van nut konde weezen; dat de Koning van *Spanje* om nog zes maanden vertoevens van 's Lands Vloot hadt verzogt; en hoewel hier op nog geen bepaald besluit was gevallen, zijne Hoogheid, egter, over zich nam, een nader berigt aan hem Generaal te zullen doen toekoomen.

Terstond naa het leezen van dien Brief, veranderde DE RUITER van koers, den steven na *Napels* wendende. Naauwlijks was hij, op den elfden Februarij, in de Baai ten anker gekoomen; of de Onderkoning, met een talrijk gevolg, kwam hem aan boord begroeten, en over de aankomst der Nederlandsche Vloot zijne blijdschap betuigen. Van den goeden luim, in welken zijne Excellentie zich thans bevondt, oordeelde DE RUITER zich te moeten bedienen, om bij denzelven aan te dringen op het ontslag der *Hungaarsche Predikanten*, ten behoeve van welke onze Generaal, gelijk wij boven meldden, reeds na *Napels* hadt geschreeven. Naa een ernstig gesprek, bewilligde de Onderkoning in het verzoek. Van de noodige Lastbrieven voorzien, begaf zich straks hierop de Predikant WESTHOVIUS, nevens den Predikant VIRET, met drie Sloepen na de Galeihaven, om de elendelingen van daar te haalen. Drieëntwintig rampzaligen wierden straks aan hun overgeleverd, en na het Schip van den Vice-Admiraal DE HAAN gevoerd. WESTHOVIUS haalde, 's anderendaags, eenen uit het Slaaven-Gasthuis, alwaar hij, aan een zwaar keten geboeid, krank lag, en nog twee anderen uit de Gevangenisse. Deernis waardig, in allen opzigte, was de toestand, in welken deeze zesentwintig rampzaligen zich bevonden: allen half naakt, met gescheurde klederen, uitgemergelde lichaamen, afzigtig door builen en kwetzuren. Verscheiden grijzaarts zagde men onder de geredde menigte, die door hun deftig, doch bleek en vermogend gelaat, ontzag en eerbied verwekten,

ten. Op vijf na, waren het allen Leeraars van de Gezinte der Hervormden. 's Daags naa hunne verlossing, wierden ze aan DE RUITER vertoond, welken zij, voor de betoonde weldaad, hunne vuurige dankbetuigingen toebragten. Toen zij den Generaal verhaald hadden, hoe zij, ondanks de verscheidenheid van begrippen, altoos als broeders geleefd hadden, voerde hij hun deeze Christlijke vermaaning te gemoete: „ Gaat dan heen, en doet uw best, ieder bij de zijnen, dat „ gij, t'huis gekoomen zijnde, één moogt zijn en blijven; „ en ik zal nooit aangenaamer dag beleefd hebben." De verloste en thans verblijde Leeraars wierden van alle het noodige rijklijk voorzien, en voorts over de Vloot verdeeld, alwaar zij eene behandeling, aan hunnen rang voegende, genooten. Eenen der Luthersche Leeraaren hieldt DE RUITER aan zijn eigen boord.

Op den twaalfden Februarij leide DE RUITER een tegenbezoek af bij den Onderkoning, van welken hij zeer treffelijk onthaald wierdt. Terwijl hij voorts zijnen Kapiteinen belastte, zich van leevensmiddelen voor den tijd van tien weeken te voorzien, en de Schepen deedt schoon maaken en kreengen, ontving de Generaal, behalven eene menigte verversschingen voor zijne Kapiteinen en Scheepsvolk, van den Onderkoning ten geschenke, het afbeeldsel van zijne Katholijke Majesteit, op goud geëmailleerd en met Diamanten rijklijk omzet. Van wegen den Koning zelven wierdt deeze vereering aangebooden. Volgens sommigen zou DE RUITER een Zilveren, zeer kunstig gedreeven Schotel, nevens een Bevelhebbersstaf, met Juweelen omzet, ontvangen hebben. Zekerder, egter, dan dit, gaat het, dat op of omtrent dien zelfden tijd, de Onderkoning aan onzen Vlootvoogd ter hand stelde, een Vorstelijken Degen of Sabel, met een Gevest van Bloedkoraal, oorspronklijk voor *Don* JAN VAN OOSTENRYK bestemd, indien zijne Hoogheid te *Napels* gekoomen ware.

In den nacht naa den achttienden Februarij ontving DE RUITER eenen Brief van den Markgraave DE VOYONA, Generaal van de Galeien te *Napels*, inhoudende een verzoek om met de Vloot ten spoedigsten uit te loopen, en koers te zetten na *Palermo*, werwaarts hij zelve, in persoon, met twee Galeien,

leien, dagt te volgen. De grond diens verzoeks, was eene ingekoomene tijding, volgens welke de Franschen, met veertig Schepen, op eenigen aanslag, gereed waren Zee te kiezen. Nog vóór het aanbreeken van den dag ging de Generaal onder zeil; groetende hij de Stad *Napels* met elf, de Vice-Admiraal met negen, de Schout bij nacht met zeven schooten, die van het Kasteel met honderd schooten beantwoord wierden. Op den drieëntwintigsten bereikte hij de Baai van *Palermo*, en kwam, nog dien zelfden dag, met drie Schepen en het klein Vaartuig, binnen de *Moelje*, terwijl de overige zeven op de Ree bleeven leggen. Eerst door den Prins DE MONTERARCHIO, en naderhand door de geheele Magistraat, wierdt hij aldaar verwelkoomd. Beurtelings wierdt DE RUITER, nevens zijne Hoofdbevelhebbers en Kapiteinen, van de nu gemelden pragtig ter maaltijd onthaald. Ten blijke, hoe welkoom DE RUITERS komst in deezen oord ware, hadt hij reeds te vooren een geschenk ontvangen, bestaande in twee Zilveren Schootels, ter waarde van vijfhonderd Guldens, nevens een stuk Damast van tweehonderd Ellen, 't welk ruim twaalfhonderd Guldens waardig wierdt geschat.

Op den dertienden Maart, naa dat alle de Nederlandsche Schepen, van agter de *Moelje*, in de Baai gekoomen waren, onthaalde DE RUITER, aan zijn boord, de Spaansche Bevelhebbers op een pragtigen maaltijd, ter gelegenheid eener raadpleeginge over de aanstaande verrigtingen. Het gevolg daar van, was een besluit; dat zo wel de Spaansche als Nederlandsche Schepen, eerstdaags, in Zee zouden loopen. De eerstgenoemden bestonden uit tien Oorlogschepen, een Pataque en een Brander. In drie Eskaders wierdt nu de Vereenigde Vloot verdeeld. Het eerste, welk, in gevalle van een gevegt, den voortogt zoude hebben, stondt onder het bevel van onzen Admiraal, en telde negen Oorlogschepen, drie Snaauwen, twee Branders en een Voorraadschip. De middentogt zou aangevoerd worden door *Don* FRANCISCO PEREIRA FREIRE DE LA CERDA, Vice-Admiraal van zijne Katholijke Majesteit, en bestaadt uit alle de Spaansche Schepen. De Vice-Admiraal DE HAAN, die de agterhoede zoude aanvoeren, hadt drie Oorlog-

schepen, drie Snaauwen, twee Branders en een Voorraadschip onder de Vlag.

Terwijl de Vereenigde Vloot koers zette na *Melazzo*, waren 'er, uit het Vaderland, Brieven onder weg, van Hun Hoog Mogenden aan DE RUITER, inhoudende een bevel, om, tot nader order, met de Vloot omtrent *Sicilie* te vertoeven. Doch deeze Brieven kwamen in *Sicilie*, naa dat onze Held reeds overleeden was. Op den twintigsten Maart kwam de Vereenigde Vloot in de Baai van *Melazzo* ten anker. Reeds 's anderendaags beleide men Krijgsraad, op de Galei van den Generaal Markgraave DE VAYONA, over 't geen vervolgens, tot den meesten dienst, konde ondernomen worden. Het besluit viel, de Stad *Messina*, ten spoedigsten, te water en te lande aan te tasten, en den Onderkoning, door den gemelden Markgraaf, daar van kennis te doen geeven. Op den vierentwintigsten van Maart, wierdt, over de geheele Vloot, groote vreugde bedreeven over de negenënzestigste Geboortejaaring van onzen Generaal, die, den volgenden dag, de verloste *Hungaarsche Predikanten* in een Engelsch Schip deedt overgaan, 't welk hen na *Venetie* voerde: van waar ze, vervolgens, te lande, de reize na *Holland* en elders voortzetteden. Dien zelfden dag boodschapte de Markgraaf DE VAYONA, in eenen Krijgsraad, dat de Vloot, hoe eer hoe beter, na de *Faro* van *Messina* moest onder zeil gaan; dat de Landsoldaaten reeds na *Ibiso* in aantogt waren, om eenige posten voor *Messina* te bezetten, en dat de Vloot het haare doen moest, om den vijand van twee kanten tevens aan te tasten. Op deeze aankondiging, deedt men strakś zijn best, om, bij gebrek aan wind, de Oorlogschepen, door middel van de Galeien, buiten de Baai te boegseeren. Op den zevenentwintigsten kwam de Vereenigde Vloot in de engte van de *Faro*, en zeilende voorbij den Toren, wierden, uit denzelven, verscheiden schooten vrugteloos gedaan. Zo wel de Stad als het Kasteel gaven, vervolgens, een hevig vuur op de Vloot, die recht tegenover *Messina*, op de Kust van *Kalabrie*, ten anker kwam. Om tegen een onverhoedschen aanval gedekt te zijn, plaatste men, midden in het Vaarwater,

ver-

verſcheiden Brandwagten. Niet lang hadt men hier vertoefd, of DE RUITER, geholpen door zijn vernuft, opmerking en ervarenis, vernam de onmogelijkheid eens aanſlags te water tegen *Mesſina*; de geweldige Maalſtroomen, welke in het Naauw gingen, deeden de Schepen, zomtijds, een of twee mijlen agteruit drijven.

De Vereenigde Vloot lag nog in het Naauw, toen men de tijding ontving, dat de Spanjaards, door de *Franſchen* en *Mesſineezen*, digt bij het Klooster van *St. Salvador*, geſlagen waren. Het gevolg daar van was, dat de Franſche Vloot uit de haven van *Mesſina* kwam, en zich onder het geſchut der beide Kaſteelen plaatſte. Met overleg der Spaanſche Bevelhebberen beſloot hierop DE RUITER, met den Vloed onder Zeil te gaan, om alzo de Schepen buiten en tot een gevegt te lokken. Doch de Franſchen bleeven in hun voordeel leggen. Hierom wierdt, in eenen Krijgsraad, beſlooten, dewijl de Vloot, omtrent *Mesſina*, van geenen dienst konde weezen, met dezelve, op de Schepen, die van *Toulon*, tot onderſtand der Franſchen binnen *Mesſina*, verwagt wierden, te gaan kruizen. Men kreeg, eerlang, jagt op twee Vaartuigen, een van welke, met Tarwe gelaaden, veroverd wierdt.

In eenen Krijgsraad, den zesden April gehouden, vertoonde de Markgraaf DE VAYONA eenen brief van den Onderkoning; hij behelsde eenen voorſlag, om met de Vloot na de Stad *Augusta* te zeilen, en tegen dezelve eenen aanſlag te onderneemen. 't Liep aan tot den negentienden der Maand, eer men de Baai inzeilde. Met het aanbreeken van den volgenden dag beval DE RUITER aan alle zijne Kapiteinen, hunne Booten en Sloepen gereed te houden, tot eene landing, op het eerſte zein, welk daar toe zou gegeeven worden. Doch, toen nu alles in gereedheid was, gaf de Baron DE SOY te kennen, dat de zaaken binnen *Augusta* eenen keer genomen hadden; dat men 'er op zijne hoede was, en zijne vertrouwelingen, met welke hij verſtand hadt gehouden, ten getale van zeshonderd man, ter Stad uit gedreeven waren. In den volgenden nacht ontving DE RUITER eenen brief van den Markgraave DE VAYONA, waar in deeze hem verwittigde, dat de Franſche Vloot, uit de Baai van *Mesſina*, in Zee geloopen,

en

en voor *Katanie* gezien was. Op dit berigt deedt DE RUITER, op zijne Schepen, alles slagvaardig maaken, en wierdt daarop, in den zamengevoegden Krijgsraad, besloten, de ankers te ligten, en zo ras de wind uit den wal zoude waaien, buiten de Baai te zeilen, om den vijand slag te leveren. Diensvolgens ging men, 's avonds ten negen uure, met den Landwind, onder zeil; en was men, 's anderendaags, met het opgaan der Zonne, drie mijlen ten Noorden de Stad gevorderd, wanneer DE RUITER de Fransche Vloot, te loefwaard, ontdekte, zo verre het gezigt konde reiken.

Niet ondienstig oordeelen wij, hier te plaatzen een berigt wegens de sterkte der wederzijdsche Vlooten. De Fransche Vloot, naa dat dezelve, zedert den jongsten Zeeslag, van de geleedene schade hersteld, en met verscheiden kloeke Schepen was versterkt, bestondt thans uit dertig Oorlogschepen, drie Fregatten en zeven Branders. Zij was bemand met denduizend zeshonderd vijfenzestig Koppen, en gewapend met eenentwintighonderd tweeënzeventig Stukken Geschut. Deeze magt was verdeeld in drie Eskaders, onder het Opperbevel van den Luitenant-Generaal DU QUESNE, die, als Admiraal, de Batailje of middentogt aanvoerde; de Luitenant-Generaal D'ALMERAS hadt den voortogt, en de Schout bij nacht GABARET het bevel over de agterhoede. De Nederlandsche Vloot bestondt, daarentegen, uit slegts zeventien Oorlogschepen, zes Snaauwen, vier Branders en twee Voorraadschepen; zijnde gewapend met achthonderd tweeënvijftig Stukken Geschut, en bemand met vierduizend vijfhonderd Koppen. Met deeze geringe magt, in vergelijking van die des vijands, waren, inderdaad, vereenigd tien Spaansche Schepen; doch, volgens de bekentenis der Spanjaarden zelve, bevonden zich daar onder slegts vier of vijf, bekwaam om dienst te kunnen doen. Van de zeven of acht Galeien konde men geen ander nut trekken, dan om de reddelooze Schepen, door middel van dezelve, uit het gevegt te sleepen. De Geraal DE RUITER hadt den voortogt, de Vice-Admiraal DE HAAN de agterhoede, en de Spaansche Admiraal de Batailje.

In deezen toestand der wederzijdsche Vlooten, waren dezelve, omtrent den middag van den tweeëntwintigsten April,

elkan-

elkander op een taamelijken afftand genaderd. Eene opkoomende ftilte deedt nu DE RUITER alle gedagten van een gevegt, op dien dag, ter zijde ftellen. Doch eene wakkerende koelte, uit het Zuidoosten, deedt onzen Generaal, zich van de loef willende bedienen, het zeil tot het gevegt geeven, en recht op den vijand aanhouden; die hem, in goede orde, afwagtte. Ten vier uure, in den naamiddag, in 't gezigt van den Berg *Etna*, nam het gevegt eenen aanvang. DE RUITER deedt den eerften aanval, op den voortogt van den vijand. Zo vreezelijk wierdt hier ftraks gevogten, als of men den merkelijk verloopen dag, door hevigheid van fchutgevaarte, wilde agterhaalen. Intusfchen was de Middentogt, die uit de Spaanfche Schepen beftondt, merkelijk lijwaarts afgezakt, en buiten het gevegt geraakt: oorzaak, waarom de Vice-Admiraal DE HAAN, die de agterhoede hadt, veel laater bij den vijand kwam. Met opgegijde zeilen moest hem hierom DE RUITER afwagten, om van den vijand niet omringd en afgefneeden te worden. Hier door ontving hij de laagen van een groot gedeelte der vijandelijke Vloot, die hem in goede orde voorbij zeilde; doch de moedige Vlootvoogd begroette haar zo dapper uit zijn Gefchut, dat verfcheiden Schepen, alle hunne zeilen bijzettende, voor den wind afliepen, om van zijn welltreffend fchieten ontflagen te worden. In deezen toeftand van zaaken, den voornaamften last op den hals hebbende, en ftaande op het Zonnedek, alomme de noodige bevelen geevende, trof hem, of liever het Vaderland, een onherftelbaare ramp. Een Kogel, de gelukkigfte, welken ooit een vijand op den Nederlandfche Held fchoot, nam het voorfte gedeelte van zijnen flinker voet weg, en vermorzelde de beide Pijpen van zijn rechter been, omtrent een handbreed boven den Enkel. Met een ftortte de kloeke Held van het Zonnedek naar beneden, ter hoogte van zeven voeten. Geene andere kwetzuure ontving de Generaal door deezen val, dan eene ligte wonde aan het hoofd. Nogthans twijfelen sommigen, of hij die wonde niet door een ftuk fchroot ontving, en of het breeken der twee Pijpen niet door den val veroorzaakt ware. Intusfchen hadt het ftroomend bloed des dapperen Helds hier eene andere uitwerking, dan dikmaals, bij foortgelijke gelegenheden,

heden, plaats hadt. In stede van daar door te verflaauwen, wierdt zijn getrouw Bootsvolk nog meer tot dapperheid aangevuurd; het volhardde in den Leeuwenstrijd, om het bloed van zijnen geliefden Bevelhebber te wreeken. Veel holp daar toe, dat de eerste Kapitein op het Schip van DE RUITER zo gelukkige bevelen gaf, dat, in eenigen tijd, het rampzalig voorval niet gemerkt wierdt. Naa dat de Generaal verbonden en te bedde was gebragt, voer hij voort met het geeven van de noodige bevelen, omtrent verscheiden voorvallende zaaken. Krimpende van pijn, en flaauw door 't verlies van bloed, hoorde men hem, telkens als het Geschut gelost wierdt, van zijne veege Legerstede, zijnen Matroozen liefderijk toeroepen: *Houdt moed, mijne kinderen, houdt moed: zo moet men doen om de zege te bevegten.* Onder dit alles wierden twee Schepen der Nederlandsche Vloot zo reddeloos geschooten, dat ze uit het gevegt, na *Siragosfa*, moest gesleept worden. De Graaf VAN STYRUM, die als Kapitein het bevel over één Schip voerde, en den Generaal altoos nabij bleef, hoewel deerlijk gehavend, week daarom niet uit zijne plaatze. Geene kleine schade leeden ook de vijanden. De Luitenant-Generaal D'ALMERAS, die de vijandlijke voorhoede aanvoerde, en verscheiden andere Bevelhebbers en Kapiteinen, sneuvelden in 't heetste van den strijd; waar door, onder hun Eskader, eenige wanorde ontstondt. Sints een verzoek, aan den Spaanschen Admiraal, door DE RUITER, kort voor dat hij zijne wonde ontving, toegezonden, om met zijne Schepen te naderen, waren deeze handgemeen geworden met den Heer DU QUESNE; terwijl men in DE RUITERS Eskader, van den moed des gewonden Helds bezield, voortging met dapper strijden, vooral op en omtrent zijn Schip, 't welk het reddelooze Schip van den Graave VAN STYRUM gestadig nabij bleef. Op acht Fransche Schepen, van de grootste soort, die het Admiraalschip voorbij zeilden, wierdt, van hetzelve en van diens Sekonden, zo hevig en vaardig uit het zwaar Geschut gevuurd, als of men met Musketten hadde geschooten. Eindelijk namen de vijanden de wijk, 's avonds ten zeven uure; wordende van de onzen, nog een uur lang, bij het licht der Maane, naagejaagd. 's Anderendaags, tegen den middag, gaf

onze

onze Generaal bevel, koers te zetten na de Baai van *Sira-gosfa*; tegen den avond kwam aldaar de Vloot ten anker. Op den zesentwintigsten der Maand deedt DE RUITER, door zijnen Sekretaris, brieven schrijven aan de Algemeene Staaten en den Prinse VAN ORANJE, behelzende een verslag wegens den afloop des Gevegts. De laatste brieven waren deeze, welke hij afzondt, en met zijne eigen zwakke hand ondertekende.

Thans begeeven wij ons tot een berigt, wegens de jongste krankte en het afsterven van onzen Generaal. Zo gunstig stonden, in 't eerst, zijne wonden, dat ze allen moed, omtrent de herstelling, niet geheel deeden verlooren geeven. Van hier ook dat de Held niet afliet van het stellen der noodige orders. Niet lang, egter, hieldt hij zich daar mede bezig. Spoedig, gelijk hij zelve getuigde, gevoelde hij de ongeneeslijkheid zijner kwetzuuren, en onttrok daarom, gelijk hij uit den aart godsdienstig was, zijne aandagt aan alle waereldsche bemoeijingen en zorgen. De hevige pijn, welke hij, vooral aan zijn regter been, leedt, wierdt gevolgd van zwaare Koortzen, welke alleen, die belang stelde in 's Mans leeven, in de uiterste bekommering bragten; welke nog toenam, zints het verheffen van de Koorts, op den achtentwintigsten, die den gantschen nacht door, tot 's anderendaags omtrent den middag, duurde. Thans nam dezelve af, doch met een zijne leevenskragten. Eerst belemmerd van tong, daar na geheel spraakeloos, lag hij, den geheelen naamiddag, worstelende met de benaauwdheden des doods, tot 's avonds tusschen negen en tien uure, wanneer hij, in de tegenwoordigheid van verscheiden Gezagvoerders van 's Lands Vloot, allen in traanen smeltende, zeer zagt en bedaard den jongsten adem uitblies.

Aldus overleedt de onvergelijkelijke Zeeheld, MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER, *Hertog*, *Ridder*, *Luitenant-Admiraal Generaal van Holland en Westfriesland*, aan boord van 's Lands Schip van Oorlog *de Eendragt*, leggende in de Baai van *Siragosfa*, het aloude *Sirakusa*, op den negenëntwintigsten April des Jaars 1676, in den ouderdom van negenënzestig jaaren, ééne maand en vijf dagen.

Naa dat de Ingewanden uit het Lijk waren genomen, wierdt het zeer sterk gebalzemd, en in een looden kist gelcid, om alzo, bij de eerste gelegenheid, na het Vaderland vervoerd te worden. Het overlijden van den Generaal was der Wethouderschap van *Siragosa* niet ter ooren gekoomen, of zij was straks bedagt op de begraaving der Ingewanden, en onderstondt bij de Geestlijkheid der Stad, of eene der Kerken, tot eene bewaarplaats der dierbaare Overblijfzelen, mogt gebezigd worden. Op een ontkennend antwoord, om reden dat DE RUITER buiten de gemeenschap der Roomsch Katholijke Kerke gestorven was, besloot de Overheid, eene aanzienlijke plaats, op het Raadhuis, daar toe af te zonderen, en voorts, op Stads kosten, een pragtig gedenkteken op te richten. Vreemd is het, en ik weet niet uit welk beginzel voortgesprooten, dat zulk eene edelmoedige en vereerende aanbieding wierdt van de hand geweezen. Het antwoord der Bevelhebberen van 's Lands Vloot, aan de Afgevaardigden, welke dit Raadsbesluit aankondigden, hieldt in, dat men de Heeren, voor derzelver aanbieding, hartlijk bedankte, naardien men reeds hadt vastgesteld, de Ingewanden van den Generaal te voeren na de plaats, alwaar men onlangs het Lijk van den Kapitein NOIROT hadt begraaven. Deeze begraafplaats was op een kleinen heuvel, omtrent honderd schreden van de Stad, die rondom van de Zee bespoeld wierdt. In dien afgezonderden plek gronds wierden dan de Ingewanden van den grooten Zeeheld bijgezet, in den avond van den eersten Mai, onder een aanzienlijk gevolg van genoegzaam alle de Bevelhebbers der Vloot, van hoogen en laageren rang. Naa DE RUITERS overlijden kwamen 'er verscheiden brieven in de Vloot, aan hem gerigt. Een van deeze behelsde het grootmoedig besluit van zijne Katholijke Majesteit, bij 't welk onze Zeeheld tot den rang en de waardigheid van *Hertog* wierdt verheven, met toevoeging van een jaarlijksch inkoomen van tweeduizend Dukaaten, op het eerste Leen, 't welk, in *Italie*, aan de Spaansche Kroon zou vervallen.

Eer wij het Lijk van onzen Held na het Vaderland verzellen, moeten wij nog een kort verslag doen van de wedervaaringen van 's Lands Vloot, eer zij na de Nederlanden de weden-

derreize aannam. Naa dat, over de vervulling der Bevelhebbersplaatzen, de noodige bestelling was gemaakt, zeilde de Vloot, over welke de Vice-Admiraal DE HAAN nu het opperbevel voerde, na *Palermo*, om de geleedene schade te herstellen. De Franschen, intusschen, daar aan insgelijks gearbeid hebbende, begaven zich, in 't laatst van Maij, met achtentwintig Oorlogschepen, negen Branders en vijfentwintig Galeien, na de straks genoemde Stad, tot het doen van eenen aanslag, dien zij, waarschijnlijk, indien DE RUITER nog geleefd hadde, niet zonden gewaagd hebben. Op den eersten Junij vertoonde zich de Hertog DE VIVONNE, met eenige Schepen, in het gezigt van *Palermo*. De Nederlandsche en Spaansche Schepen, van 's vijands aannaderinge verwittigd, waren reeds vooraf, van agter de Moelje, in de Baai op stroom gehaald, en hadden zich Halfmaanswijze geschaard, met een Werpanker in Zee, om des noods op zijde te kunnen haalen, en met de breede zijde Zeewaarts gekeerd, om alzo den vijand te kunnen afweeren. 's Anderendaags kwam de geheele Fransche Vloot op de Vereenigde Zeemagt af. Naa een half uur vegtens, kapte de Spaansche Vice-Admiraal zijn Kabel, en liet, zonder eenigen verderen wederstand te bieden, zijn Schip tegen het Strand drijven. Toen lieten de Franschen hunne Branders los op de Nederlandsche en Spaansche Schepen, die voorts, in wanorde, onder elkander dreeven. Zeven Schepen, nevens twee Galeien, raakten hier door in brand. Het Schip *de Eendragt*, bij wijlen den Generaal gevoerd, kwam insgelijks in groot gevaar. Doch even als of de Geest des gesneuvelden Helds zijn Volk nog bezielde, het streedt, wel anderhalf uur lang, zo dapper, dat de Franschen genoodzaakt waren af te houden. De steller van dit Artikel herinnert zich eene bijzonderheid, hem medegedeeld door een geloofwaardigen Grijzaart, nog in leeven, welke dezelve vernomen hadt uit den mond van iemand, welke, ten tijde als Held DE RUITER sneuvelde, onder hem op zijn Schip diende. Al het Scheepsvolk hadt elkander gezwooren, niet te zullen gedoogen dat het Lijk des Generaals den vijand in handen kwam, maar zich tot den laatsten droppel te zullen verdeedigen: en, ingevalle men alsdan nog geen redmiddel zag, het

Schip, met het dierbaar Lijk en al het nog leevende Scheepsvolks, te zullen laaten in de lucht ſpringen. Voorts verdeedigden zich alle de overige Nederlandſche Schepen op zo eene verwoede wijze, dat de Franſchen, geenen kans op voordeel ziende, eindelijk afhielden. Ongeveer een half uur voor het eindigen des Gevegts trof een Kogel den Vice-Admiraal DE HAAN dat hij het beſtorf. Merkelijk te onvreden waren, voorts, de Nederlanders, dat hun, door het Geſchut van *Palermo*, niet meer hulpe was toegebragt. Ook gaven ze niet onduidelijk te kennen, dat de Spanjaards zich bloohartig hadden aangeſteld.

Naa het vertrek der Franſche Vloot, de Staatſche Schepen agter de Moelje gekort zijnde, vertrok de Predikant WESTHOVIUS na *Napels*, en van daar, over *Rome*, door *Italie*, *Tirol* en *Duitschland*, na het Vaderland, om 'er de tijding te brengen, zo van het ſneuvelen van den Generaal DE RUITER, als van den toeſtand van 's Lands Vloot. Terwijl men de Schepen van de bekoomene ſchade herſtelde, ontſtondt op dezelve eene beſmettelijke ziekte, die zeer veel Volks wegnam. Niet vroeger dan in de maand Augustus kon alzo de Vloot, uit de Baai van *Palermo*, de reize na *Napels* aanneemen, alwaar zij op den twintigſten dier maand aankwam.

WESTHOVIUS, intusſchen, door eene verhaaste reize, reeds in 't laatst van Junij, met de droevige tijding, in *'s Hage* zijnde aangekoomen, beſlooten ſtraks 's Lands Staaten, nevens dien Leeraar, den Schout bij nacht PHILIPS VAN ALMONDE na *Napels* te zenden, om het opperbevel der Vloot te aanvaarden. Op den vierden September bereikten zij de Vloot, die, ruim acht dagen daar naa, onder zeil ging. Op den tienden December kwam VAN ALMONDE, met het Schip *de Eendragt*, aan boord hebbende het Lijk van den Generaal, voor het Land ten anker. De invallende vorst belette hem het binnen loopen: weshalven hij na *Engeland* overſtak, alwaar hij bleef leggen tot den vierentwintigſten Januarij des Jaars 1677; waar naa hij, zes dagen laater, voor *Hellevoetſluis*, ten anker kwam.

De

De tijding van het sneuvelen van DE RUITER klonk spoedig door het gantsche Land, en veroorzaakte eene algemeene verslagenheid, bij allen, die 's Mans overgroote waarde kenden, en zijne getrouwe diensten op prijs wisten te schatten. De Algemeene Staaten en de Kollegien ter Admiraliteit lieten, door eenige Afgevaardigden, en de Regeering van *Amsterdam* door eenen van haare Pensionarissen, aan Mevrouwe DE RUITER en haare kinderen, den rouw beklaagen. Het zelfde geschiede door brieven van zijne Hoogheid den Heere Erfstadhouder, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, gelijk ook van die van *Zeeland*, den Keurvorst van *Brandenburg*, den Koning van *Deenemarken*, zijne Katholijke Majesteit, en verscheiden andere hooge personaadjen.

Op het berigt der aankomste van DE RUITERS Lijk te *Hellevoetsluis*, begaven zich derwaarts de Schout bij nacht ENGEL DE RUITER en zijn Schoonbroeder BERNARDUS ZOMER, Leeraar der Hervormden te *Amsterdam*, om het Lijk huns Vaders af te haalen. Het wierdt geplaatst in het groot Admiraliteits Jagt van *Rotterdam*, welk geheel met rouwlaken bekleed en met zwarte Wimpels was behangen. Bij het afvaaren wierden de dierbaare overblijfzels beluid, met het doen van eene menigte Eereschooten van alle de Schepen, en van de Batterijen te *Hellevoetsluis*. Op den zestienden Februarij kwam het Jagt te *Amsterdam*.

Midlerwijl hadden de Algemeene Staaten het besluit genomen, omtrent eene pragtige lijkstaatsie van den Admiraal, op kosten van den Lande, nevens het oprigten van een Gedenkteken van Marmer, *tot eene eeuwige memorie* (dus luidde het Staatsbesluit) *van de vroome daaden en gesignaleerde exploiten en actien van Oorlog, bij denzelven ten dienste van den Staat gedaan en uitgevoerd.* Eene somme van tienduizend Guldens zou daar aan, uit 's Lands Kas, besteed worden. Op den achttienden Maart wierdt de staatelijke Uitvaart gehouden, met het volgende zeer aanzienlijk geleide.

De trein wierdt geopend door de vier Onderschouten der Stad, nevens de Ratel- en Rusterwagten, met stokken gewapend, om ruimte door de menigte te baanen. De Heer WITSEN, Majoor der Stad, wiens paard vóór hem geleid wierdt,

volgde thans te voet, aan 't hoofd van twee Kompagnien Stads Soldaaten, met sleepende Vaandels en Pieken, en de Musketten onder den arm, met de Trompen nederwaarts gekeerd. Aan hunne Dassen en Zijdgeweer hadden ze zwarte Strikken; de Trommels, met zwart Laken bedekt, sloegen een dof treurgeluit. Nu zag men tien Aanspreekers, als geleiders der Lijkstaatsie, voorts vier Trompetters, in 't zwart gekleed, hebbende aan hunne Trompetten, pronkende met het Wapen van den Admiraal, zwarte Kwispels hangen. Daar naa zag men den Kommandeur van eenen Brander, draagende de Groote Admiraals-Vlag van zwarte zijde, met het Wapen des Admiraals beschilderd. Vervolgens zag men den Standaart, de vier Kwartieren van des Admiraals Wapen, met de Hertoglijke Kroon gedekt, wordende ieder afzonderlijk gedraagen; voorts het Groot Blazoen, insgelijks door eenen Brander-Kapitein gedraagen; de Spooren, de Gantelets of ijzeren Handschoenen, het Rapier, het Kasket of Stormhoed, en eindelijk de Wapenrok. Het Rouwpaerd, met zwart Laken tot op den grond toe behangen, en draagende de twee Wapenschilden van den Admiraal, wierd door twee Luitenanten geleid, gevolgd van eenen Standaart, en voorts van eenen Cuirassier, draagende den Bevelhebbersstaf in zijne regterhand. Nu verscheen de Lijkbaar, aan weerzijden met vier Wapenschilden bedekt, en, onder het Rouwkleed, gedraagen wordende van achttien Boden, die, om de lengte van den weg, (de Admiraal woonde aan den Buitenkant van het Nieuwe Eiland, tusschen de Kraansluis en de Buiten-Bantummerstraat) van achttien andere persoonen verpoosd wierden. Als Draagers gingen buiten het Kleed zestien Kapiteinen van Oorlogschepen. De vier Slippen wierden door de Luitenanten-Admiraalen VAN NES en SCHEEPENS, en door de Vice-Admiraalen EVERTZEN en VLUG, vastgehouden. Onmiddelijk agter het Lijk ging de Heer HUIGENS, *Heer van Zuilichem*, Ridder, eerste Raad en Rekenmeester van zijne Hoogheid den Prinse VAN ORANJE, en thans deszelfs persoon als Admiraal-Generaal vertegenwoordigende, De Afgevaardigden uit de Admiraliteits-Kollegien volgden onmiddelijk daar naa. Thans verscheen de familie des overleedenen. Aan 't hoofd daar van tradt Jonkheer

heer ENGEL DE RUITER, Hertog, Ridder, Schout bij nacht van *Holland* en *Westfriesland*. Hij was omhangen met eenen langen Rouwmantel, die langs den grond sleepte; en, door eenen Knegt, bij wijlen wierdt opgeheund. Een andere Knegt droeg zijnen Degen. Na deezen volgde THOMAS POTS *de Jonge*, Zoontje van den Vlissingschen Kerkleeraar THOMAS POTS, Schoonzoone van DE RUITER; om zijne jeugd ging dit kind vóór de verdere bloedverwanten, en wierdt, door eenen Knegt, bij de hand geleid; voorts JOHAN DE WITTE, Kapitein onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*; de Predikant THOMAS POTS, straks genoemd; BERNARDUS SOMER, Leeraar onder de Hervormden te *Amsterdam*, die insgelijks eene dogter van DE RUITER in huwelijk hadt; wijders KORNELIS en MICHIEL DE WITTE, Zoons van den straks genoemden Kapitein; ABRAHAM SCHORER, Voorzoon der Huisvrouwe van den Kerkleeraar THOMAS POTS, straks genoemd, en door haar, in een eerste huwelijk met den Heere JOHAN SCHORER, ter waereld gebragt. Kleinzoonen van den Overleedenen waren dus de vier laatstgenoemden. Hier na volgden de verdere bloedverwanten; nevens de vrienden en bekenden, en voorts verscheiden persoonen van hoogen rang. Onder de laatstgenoemden bevonden zich FREDERIK WILLEM, *Graaf van Stijrum*, de Hoofdprediker WESTHOVIUS, de Hoogleeraars WOLZOGEN en FRANCIUS; wijders *Don* EMMANUEL NUNES BELMONTE, Agent van zijne Katholijke Majesteit; de Heer BULLIER, Kommissaris van de Kroon van *Deenemarken*; en andere Heeren van rang. Onmiddelijk daar agter volgden de Afgevaardigden van de Heeren Staten Generaal, als mede die van Hun Edele Groot Mogende de Heeren Staten van *Holland* en *Westfriesland*; voorts de Hoofdofficier, de Burgemeesteren, Schepenen, Raaden, Kommissarissen, Pensionarissen en Sekretarissen der Stad *Amsterdam*; de Leeraars, Ouderlingen en Diakenen van de Nederduitsche, Waalsche en Engelsche Gemeente; de Bewindhebbers zo der Oostindische als der Westindische Maatschappije, nevens derzelver Advokaaten; de Ministers van het Kollegie ter Admiraliteit; de Hoogleeraars van het Doorluchtig School en de Leermeesters aan 't Latijnsche School; een aantal Bevelhebbers ter Zee, van hooger en laager rang;

de Kerkmeesters der Openbaare Kerken; de Regenten van Godshuizen; de Broeders van 't Schoonevaarders Gild. Ook zag men 'er den Heer CLAUDE ANTONIO RICHARD, Konsul van *Spanje*, en den Heer STEPHAN ANDREÆ, Konsul van *Genua*; wijders veele voornaame Burgers en Kooplieden, als mede de Parnassim of Ouderlingen der Joodsche Natie. Een talrijk gevolg van Burgers en Inwooners van *Amsterdam*, van minderen rang, door hoogagting voor den gesneuvelden Held gelokt, sloot den aanzienlijken trein.

Met een langen omweg kwam de Lijkstatsie aan de Nieuwe Kerk. Hier wierdt het Lijk gedraagen na het Koor, 't welk rondom met zwart Laken was behangen. Terwijl men het Lijk in den Grafkelder, aan het Oosteinde van het Koor, nederliet, brandden eenige honderden Soldaaten, bij en om de Nieuwe Kerk geschaard, driemaalen los uit hunne Musketten. Een Fregat van vierentwintig Stukken Geschut, het voordagt, voor de Stad, op stroom gehaald, beantwoordde dit schieten, door eene drievoudige Eeregroet. Tusschen het schieten, wierdt, in de Kerk, op Trompetten geblaazen. Intusschen lieten alle de Oorlogschepen, die aan 's Lands Werf lagen, ten teken van rouwe, hunne Vlaggen en Wimpels hangen. Na den afloop der staatelijke Lijkbestellinge, 's avonds ten zes uure, deedt de Hoogleeraar WOLZOGEN eene Lijkrede op onzen Held. De Hoogleeraar PETRUS FRANCIUS vereerde, 's anderendaags, 's Mans nagedagtenis met eene Redevoering in Latijnsche Vaerzen; die, zedert, door hem zelven, in Nederduitsche Vaerzen wierden overgebragt. Reeds te vooren hadt de oudste Amsterdamsche Kerkleeraar, HENRICUS RULÆUS, op den maandelijkschen Bededag, het sneuvelen van den Held betreurd.

't Lust ons hier nevens te voegen, eene beschrijving van het pragtig Gedenkteken, ter zijner eere opgerigt, en bekostigd door de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden. Naardien men geene kosten wilde spaaren, maar alles, wat de Kunst vermogt, aan het werk besteeden, liep het aan tot in den Jaare 1681, eer het Stuk voltooid wierdt. De Werkmeester daarvan was de kunstige Beeldhouwer ROMBOUT VERHULST, die, in het genoemde jaar, daar aan de laatste hand leide. Het

prag-

pragtig Gedenkteken, geheel van Marmer, boven den Grafkelder, aan 't Oosteinde van het Koor, geplaatst, is een uitvoerig stuk werk, bijkans een regelmaatig vierkant, van omtrent dertig voeten hoog, en dertig voeten breed. Het Beeld des Helds, van wit Marmer uitgehouwen, legt, op zijnen rug, eenigen voeten boven den grond; het houdt den Bevelhebbersstaf in zijne regterhand; de linkerhand rust op den borst, en het hoofd op een Stuk Geschut. Aan het hoofd- en aan het voeteneinde leggen twee Tritons, blaazende op eenen grooten Zeehoorn. Naast elk deezer Tritons staat eene Kolom van zwart Marmer, daar de Lijst van het Werk op rust. Op den Agtergrond, tusschen de Kolommen, staat een Scheepstrijd uitgebeeld; daar boven vertoont zich een Stevenkroon, die van twee Wigties wordt vastgehouden. Vier andere Wigtjes houden het Wapen van Holland en dat der Veréénigde Gewesten om hoog. Tusschen beide staat eene Faam, die op de bazuin blaast. In de Lijst ziet men het Wapen der Generaliteit, en op dezelve dat des Admiraals, rondom met Vlaggen bezet. In eene Nis, ter regterzijde, buiten de marmeren Kolommen, staat het beeld der VOORZIGTIGHEID, en, in eene andere, aan de linkerzijde, het beeld der STANDVASTIGHEID. Boven het Gedenkteken hangt de Rouwkas met het Wapen van den Admiraal, met den Wapenrok daar onder, en het Kasket of den Stormhoed daar boven. Nog hooger hangt de groote Admiraalsvlag.

In een grooten zwarten Toetssteen, onder het leggend beeld des Helds, leest men, met gouden letters, het volgende Opschrift, 's Mans lof en daaden vermeldende.

D. O. M. S.

et. æternæ. memoriæ. Michaelis. de Ruiter. archithalassi. Hollandiæ. et. Westfrisiæ. a. tribus. europæ. regibus. donati. gentilitiis. insignibus. equestri. dignitate. et. ducatu. regni. neapolitani. viri. qui. nulla. sibi. prælucente. majorum. imagine. sibi. deo. et. virtuti. omnia. debuit. experien-

rientia. LVIII. annorum rei. navalis. ſuæ. ætatis. peritisſimus. rebus. maximis. toto. oceano. et. mediterraneo. mare. per. VII. bella. bene. geſtis. inſulis. caſtellisque. ad. boream. et. meridiem. occupatis. aſſerta. belgis. vaſta. ad. mare. atlanticum. ora. domitis. piratis. ductu. ſuo juſtis. quindecim. præliis. invictus. decertavit. quatriduana. præ. reliquis. memorabili. pugna. edita. ſociatarum. classium. vim. immanem. quater. ab. ipſo. reipublicæ. jugulo. proſperrime. ſubmovit. copiis. minor. virtute. par. conſilio. et. ſucceſſibus. major. tandem. patria. præſentisſimo. diſcrimini. erepta. ſecundo. apud. Siciliam. conflictu. ſaucius. ſyracuſano. in. portu. fortiter. occubuit. XXIX. April. A°. CIↃ IↃC XXVI. natus. Vliſſingæ. XXIV. Mart. A°. CIↃ IↃC VII. ordines foederatæ. belgicæ. duci. optime. merito. monumentum. hoc. impenſis. publicis. excitari. curaverunt.

Vixit. annos. LXIX. menſ. I. dies. V.

IMMENSI. TREMOR. OCEANI.

De zin diens Opſchrifts koomt hier op neder.

ZY DIT TOEGEWYD

AAN DEN BESTEN EN GROOTSTEN GOD,

en aan de eeuwige gedagtenisſe van Michiel de Ruiter, Opper-Admiraal van Holland en West-

fries-

friesland, door drie Europische Koningen, met adelijke Wapenen, ridderlijke waardigheid en een hertogdom in 't Koninkrijk Napels beschonken; een man, die, zonder door eenigen voorouderlijken luister voorgelicht te zijn, alles eeniglijk aan Gode en zijne eigen deugd heeft te danken gehad; die, door eene ondervinding van acht en vijftig jaaren, in het stuk der Zeezaaken, de bedreevenste zijner eeuwe geworden, de grootste daaden, in zeven Oorlogen, door den gantschen Oceaan en Middellandsche Zee, loflijk uitgevoerd; eilanden en sterkten in 't noorden en in 't zuiden veroverd; de uitgestrekte kust langs de atlantische Zee voor de Nederlanders verzekerd, de Zeeschuimers getemd, en in vijftien regtvaardige Zeeslagen, als Opperhoofd, onverwonnen, gestreeden heeft. En, dien boven andere gedenkwaardigen slag van vier dagen geleverd hebbende, heeft hij den Staat de geweldige magt der Vereenigde Vlooten, tot viermaalen toe, gelukkiglijk van den halze gekeerd. Schoon minder in magt, was hij even groot in dapperheid, en in beleid en geluk grooter. Ten laatste, het Vaderland uit een blijkbaarst gevaar gered hebbende, is hij, in een voordeelig gevegt bij Sicilie, gewond, en in de haven van Sijracusa manhaftiglijk overleeden, op den negen en twintigsten April des Jaars MDCLXXVI. zijnde den vierentwintigsten Maart des Jaars MDCVII. te Vlissingen gebooren. De Staaten der Vereenigde Nederlanden hebben eenen Zeeoverste van zulke uitsteekende verdien-

sten

ften deeze Grafftede, op gemeene kosten, doen oprigten.

Hij heeft geleefd LXIX. Jaaren, I. Maand en V. dagen.

DE SCHRIK DES GROOTEN OCEAANS.

Ter wederzijde van dit Graffchrift, doch meer binnenwaarts, leest men twee Latijnfche Vaerzen van den Geleerden NICOLAUS HEINSIUS, even als het Graffchrift, met gouden letters, en in zwarten Toetsfteen uitgehouwen. De dichtregels, ter regter zijde, zijn deeze.

MICHAELI RUTERO.

Ruteri hoc cinerem victoris et offa fepulcro
Adferta, æquoreo Marte recondit humus.
Tantillum exuvias fpatii complectitur omnes
Funere de tanti quas tulit urna viri.
Nil tamen egifti, mors importuna; triumphum
De te perpetuum fama fuperftes aget.
In titulos Europa parum eft: fcit Americus orbis,
Africa laurigeri fcit decus ora ducis.
Vix capit Oceanus; vix fol oriensque cadensque
Tot palmis gravidam, tot fpoliisque manum.
Maxima quod fi quem virtus facravit Olympo,
Hanc animam æthereo fas jubet arce frui.

NIC. HEINSIUS DAN. FIL.

Volgens de Vertaaling van den beroemden JOHANNES VOLLENHOVE, koomt de zin deezer Dichtregelen hier op neder:

De gront door zeegevecht op zeegevecht befchut
Van RUITER, wiens triomf 's Lands welvaart heeft geftut,
Bewaart nu zijn gebeent: het fterflijk deel des grooten
Verwinners rust hier in zo naauw een perk befllooten.

Noch

Noch recht de doodt niet uit: hem overleeft zijn faam,
Braveert haar, triomfeert oneindig met zijn' naam.
Euroop viel hem te klein: d'Amerikaansche landen
Gewagen van zijn lof, en d'Afrikaansche stranden.
Geen lucht, geen Oceaan, noch Oost- noch Westerzon
Beperkt de strijdbre hant, die zo veel lauren won.
Zijn menschen ooit tot goôn, door heldendeugt verheven,
Dees helt is waard om hoog de doot ten trots te leven.

Ter slinker zijde van het Grafschrift leest men, van den zelfden Latijnschen Dichter, de volgende regels.

Martius hic tumidi moderator et incola ponti,
Qui sibi se totum debuit, ecce jacet.
Ipse lapis, cinis ipse viri, spirare videntur
Inclyta, pro patriis quæ tulit, arma focis.
Hosti intentat adhuc marmor cademque fugamque:
Saxa cruentatas strage minantur aquas.
Naufragus hunc sensit scopulum, quicunque Batavas
Æquora turbanti classe premebat opes.
Hic hostes, ubicunque jacent, commune sepulcrum
Cum duce sortiri, patria crede, tuos.
Si tamen est tumulus, moribundis vita salusque
Civibus, et dextræ laus redit unde suæ.
NIC. HEINSIUS DAN. FIL.

De bovengenoemde Kerkleeraar en Dichter VOLLENHOVE heeft deeze regels aldus overgebragt.

Hier rust de Krijgshelt, voogt en burger van den plas
Des woesten Oceaans, die alles, wat hij was,
Alleen kreeg door zich zelf, noch leeft zijn moed in 't marmer;
Noch vecht bijkans het lijk van 's Vaderlands beschermer.
't Graf dreigt den vijand noch met neêrlage, en den vloet
In 't entren, vlucht hij niet, te verwen met zijn bloet.
Dees was de Zeeklip, daar wie Hollands schat, met Vlooten
Wou plondren, 't hooft weleer te berste op heeft gestooten.

De

De Staat verbeelt zich hier al 't vijandlijk gewelt,
Waar 't fneuvelde, in een graf begraven met dien helt.
Of is 't geen graf, waar bij de Staat, bijkans gestorven,
Nieuw heil, nieuw oorlogseer, nieuw leven ziet verworven.

Eindelijk leest men nog, boven den ingang van den Grafkelder, buiten en agter het Koor, deeze vereerende woorden:

INTAMINATIS FULGET HONORIBUS.

dat is:

HY BLINKT DOOR ONBESMETTE EER.

De RUITER is driemaalen getrouwd geweest. Zijne eerste huisvrouw, MARIA VELTERS, overleedt in het Kraambedde, en kort daar naa het dogtertje, welk zij ter waereld hadt gebragt. Zijne tweede Echtgenoote, KORNELIA ENGELS, met welke hij veertien jaaren in 't huwelijk leefde, baarde hem de volgende kinderen:

1. ADRIAAN, gebooren in den Jaare 1637, en op den dertienden April des Jaars 1655, in den ouderdom van achttien jaaren, te *Amsterdam*, overleeden.

2. KORNELIA, gebooren den twintigsten September 1639, gehuwd aan den Heere JOHAN DE WITTE, Kapitein van eene Kompagnie Zeesoldaaten, en naderhand van een Oorlogschip, onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*.

3. Een kind, in den ouderdom van drie dagen, ongedoopt gestorven.

4. ALIDA, gebooren den zestienden November des Jaars 1642, gehuwd, eerst met JOHAN SCHORER, welken zij éénen Zoon baarde, en vervolgens met THOMAS POTS, Leeraar onder de Hervormden te *Vlissingen*, bij welken zij insgelijks Moeder wierdt.

5. ENGEL DE RUITER, welken wij boven, op een afzonderlijk Artikel, hebben leeren kennen.

Ten derde maale tradt DE RUITER in 't huwelijk, met ANNA VAN GELDER, Weduwe van JAN PAULUSZOON VAN GELDER, en verwekte bij dezelve:

1. MAR-

1. MARGARÈTA, gebooren den eersten December 1652, en op den achtentwintigsten Maart des Jaars 1673 getrouwd met BERNARDUS SOMER, Leeraar onder de Hervormden te *Amsterdam*, en bij hem Moeder geworden.

2. ANNA, gebooren den dertienden September 1655, en weinig minder dan elf jaaren daar naa, te *Vlissingen*, overleeden.

Naa ons dus lang te hebben bezig gehouden met het verhaal van den leevensloop des onsterflijken Zeehelds, zal 't den Leezer niet verdrieten, dat wij, tot een aanhangzel, eenige bijzonderheden van 's Mans Karakter daar nevens voegen. Hij was van middelbaare grootte, zeer vlug van gang, sterk en tot den arbeid als gebooren. Zijn gelaat was van eene bloozende, hoogroode kleur, eenigzins na het bruine hellende. Op zijn oud Zeemans, droeg hij dikke opstaande knevels. Op zijn agtbaar gelaat vertoonde zich eene soort van strengheid, door minzaamheid getemperd, welke tevens ontzag en liefde inboezemde. In zijne vroege jeugd, toen hij 't eerst de Zee begon te bevaaren, van een vergiftigen Visch gegeeten hebbende, hadt hij daar door eene beeving door zijne leden bekoomen, welke hem zijn leeven lang bijbleef. Voor 't overige bezat hij een vast en gezond gestel; wordende hij, alleenlijk in zijnen klimmenden ouderdom, zomtijds van het Graveel geplaagd. Zo hard was hij over zijn eigen lichaam, en aan de Scheepsongemakken gewoon, dat men hem dikmaals uuren agtereen, op Zee, in natte kleederen zag: zo dat hij om de Matroozen lachte, wanneer zij, terwijl het hun post was om op te passen, hunne natte kleederen uittrokken. Diensvolgens was hij, ook wanneer hij zich aan Land bevondt, nooit gesteld op gemak of vermaaklijkheden. Nimmer at hij versch Vleesch, en wanneer hem zijne Vrienden onthaalden, was hij meest voldaan, dat hem eenvoudige Scheepskost wierdt voorgezet. „Ik heb" (dus schrijft de Ridder TEMPLE) „den Luitenant-Admiraal DE RUI-„TER, den grootsten Zeeheld van zijnen tijd, zo eenvoudig „gekleed zien gaan, als een gemeen' Kapitein, met niet meer „dan éénen Knegt agter hem, en nooit in eene Koets. Wat

„zijn

„ zijn huis en huishouding betreft, het was van buiten niet „ kostelijker van aanzien, noch van binnen fierlijker opge- „ tooid, noch de tafel, die hij hieldt, overdaadiger, dan van „ een gemeen' Koopman of Winkelier." Met dit alles was hij zeer vrolijk en blijgeestig bij zijne gemeenzaame Vrienden, en wist, daar het de gelegenheid vorderde, zijn Karakter, met voegzaame deftigheid, te handhaaven. Vlug was hij ter taale, en ftondt nooit verlegen om woorden, wanneer hij, bij Vorften of andere perfoonen van hoogen rang, het woord moest voeren. Zo vasthoudende en ongemeen fterk was zijn geheugen, dat hij, in zijnen volwasfen ouderdom, en naderhaud, alle voorvallen, zints de eerfte reize, welke hij, nog een kind zijnde, ter Zee gedaan hadt, zich onderfcheidenlijk konde herinneren. Veel nuts trok hij hier uit, door de toepasfing van voorleedene op tegenwoordige omftandigheden. Van zijne fchranderheid, bondig oordeel, vlugheid in het neemen van befluiten, altoos effene bedaardheid van gemoed en ongemeene dapperheid, zijn de fpreekendfte bewijzen voorhanden, in zijne gedraagingen, geduurende meer dan veertig Gevegten, welke hij, in zeven Oorlogen, hadt bijgewoond, onder welke men vijftien Groote Zeeflagen telde, en onder dezelve zeven, onder zijn opperbevel gehouden; vooral in die beslisfende Gevegten, in welke bij de twee vereenigde geduchte Magten van twee Koninkrijken, *Frankrijk* en *Engeland*, op den halze hadt. In het agt geeven op winden en ftroomen, het zoeken en winnen van de Loef op den vijand, het uitkiezen van voordeelige plaatzen tot den ftrijd, door Zeinen zijne onderhoorige Schepen in orde te houden of te brengen, Krijgslisten in het werk te ftellen, en in alle andere vereischten eens kundigen Zeeoverfte, hadt hij nimmer wedergade. Hoewel zeer ftreng op het houden van goede tucht onder zijne Matroozen, en niettegenftaande hij hen nooit ledig liet, behandelde hij hen, egter, als zijne kinders; met welken naam hij hen dikmaals aanfprak. Uit den zelfden geloofwaardigen mond, als eene voorgaande bijzonderheid, heeft de fteller van dit Artikel, dat men DE RUITER nooit heeft hooren vloeken of zweeren; als mede, dat de fterkfte uitdrukking, welke men hem ooit, tegen zijn volk, heeft hoo-

hooren gebruiken, was, dat hij, op zekeren tijd, in een dreigend gevaar, hetzelve *Kaerels* noemde.

In eenen Zeeoverste, zo als de Dichter VOLLENHOVE, met de verduitsche woorden van HEINSIUS, het uitdrukte,

„ die alles, wat hij was;
„ Alleen kreeg door zich zelf,"

zou, veelligt, eenige trotsheid hebben kunnen vallen. Afkeeriger van deeze ondeugd vondt men zelden iemand, dan DE RUITER. Te midden van zijne grootheid, aan het hoofd van magtige Vlooten, door Koningen en Vorsten met eerbetooningen overlaaden, van de Staaten der Veréénigde Gewesten en van bijzondere Provincien erkend en gepreezen als de redder van het Vaderland, bleef hij altoos klein in zijne eigen oogen. Zijner geringe afkomste zich niet schaamende, vertelde hij, dikmaals, in aanzienlijke gezelschappen; hoe hij weleer in de Lijnbaan, om een klein weekloon, plagt te loopen, en vervolgens voor Jongen te vaaren. Zelf plagt hij dit zijnen Matroozen voor oogen te houden, om hen aldus, in hoope op bevorderinge, tot oppassendheid en braafheid aan te spooren. Zonder aanzoek, veel meer nog zonder kuiperij, opgeklommen tot zijne hooge waardigheid, vondt hij, in 't bekleeden van dezelve, niet altoos stoffe van genoegen. Van wegen den zwaaren last, welken hij op den halze hadt, hoorde men hem, menigmaalen, aan zijne vrienden betuigen, dat hij veel geruster hadt geleefd als Bootsmans-Jongen, dan als Opperbevelhebber van 's Lands Vloot; en dat hij niet wenschte, dat iemand zijner kinderen, in dien post, hem zonde opvolgen. Wanneer hij, over zijne dapperheid of behaalde overwinningen, gepreezen wierdt, liet hij de eer daar van niet zich zelven aanleunen, maar gaf die aan de wijze schikkingen van 's Lands Staaten, of nog liever aan de magtige hand en goedgunstige bescherming des Opperften Regeerders. Hij zelve, plagt hij te zeggen, was slegts het middel geweest, waar van zijne Meesters zich bediend hadden, ter volvoeringe van hunne maatregels en bevelen; zijn gelukkig slaagen, meende hij, was, daarom, zo grooten lof niet waardig.

Nevens de opgemelde uitmuntende hoedanigheden, paarde DE RUITER die van ongeveinsde en beredeneerde Godsvrugt;

welke, in de daad, als de grondslag van 's Mans verheven Karakter moet beschouwd worden. Zo wel aan boord, als wanneer hij zich aan Land bevondt, hadt hij veel vermaak en stigting in het aanhooren van uitgewerkte Leerredenen. Veel las hij in de gewijde Schriften, en besteedde daar aan, wanneer hij aan Land was, meenig eenen winteravond. Behalven deeze maakte hij ook veel werks van het leezen van andere stigtelijke opstellen. Voor 't overige las hij weinige andere boeken, maar bragt zijnen ledigen tijd door in de verkeering met Echtgenoote en Kinderen, of met eenige weinige uitgeleezene Vrienden. Bij 't naderen van den vijand, en wanneer hij eenen Zeeslag te gemoete zag, begaf hij zich in zijne Kajuit, en vernederde zich aldaar voor den Almagtigen, door ernstige en vuurige smeekingen, om vergiffenis van zonden, en om den noodigen bijstand in het dreigende gevaar. Dit alles wrogt in onzen Held zulk een vast vertrouwen op de Godlijke Voorzienigheid, en zo blijmoedige berusting in de wijze schikkingen des Almagtigen Bestuurders, dat hij, in alle nooden en gevaaren, een effen en bedaard gemoed, en zijne Ziele in lijdzaamheid bezat.

Van zijne zucht voor Vrijheid en Vaderland, en van zijne gehoorzaamheid aan de Overheden, kunnen 't over getuigenis draagen de bijzonderheden, in deeze Leevensschetze vermeld. Zo vaardig was hij in 't volbrengen der ontvangene bevelen, dat telkens, als hij met 's Lands Vloot in Zee moest loopen, zijn Schip 't eerst gereed was, en men nooit na hem behoefde te wagten. Van 's Mans ontzag en eerbied voor de hooge Overheid ontmoeten wij een voorbeeld, 't welk wij niet kunnen naalaaten, hier te melden. Op zekeren tijd, in eene Jaagschuit, van eene Hollandsche Stad na eene andere vaarende, verstoutte zich iemand der Reisgenooten, op 's Lands Hooge Magten verscheiden lasterende redenen uit te slaan. Dit maakte DE RUITERS verontwaardiging gaande, en deedt hem zeggen, dat hij, als een Dienaar van den Staat, het voeren van zulk eene taal, in zijne tegenwoordigheid, mogt noch konde dulden; beveelende voorts den kwaadspreeker het zwijgen. Toen dit niet baatte, belastte onze Held den Schipper, om den Oproerkraaier aan land te zetten. Dit insgelijks vrugt-

loos

Belofte van beterschap, is de kortste weg, om vergeeving te ontvangen voor een begaanen misslag. Een misslag is door ons begaan, van welken wij geene reden kunnen geeven. De Leezer van het Vierëntwintigste Deel, tot bladz. 208 gevorderd zijnde, ontmoet, op de volgende bladzijde, de zelfde woorden. Zo dra ons dit in 't oog liep, naa dat het Deel reeds in 't licht gegeeven en verzonden was, stonden wij als voor 't hoofd geslagen. De Uitgeever en de Verzamelaar keeken elkander aan met verwondering; de eerste was t'onvreden op den laatsten; en deeze was gemelijk op zich zelven. Verscheiden oorzaaken diens misslags liet hij in 't hoofd omloopen; geene van allen voldeedt hem; ook niet die van onagtzaamheid: want hij stelt te veele waarde in zijn Werk, dat hij 'er alle noodige aandagt niet aan zoude te koste leggen.

Verdrietig en vermoeid van gissen, wierdt hij, eindelijk, te raade, niet om schuld te bekennen: want hij is nog niet overtuigd dat 'er schuld bij hem plaats heeft, — maar te belooven, een toeziend oog te zullen houden, dat

in



in 't toekoomende niets van dien aart wederom gebeure. Op deeze voorwaarde vleit hij zich, bij den inschikkelijken Leezer, vergeeving te zullen vinden. Want met het *opere in longo fas est oprepere somnum* van HORATIUS wil hij zich niet behelpen; hoewel het den onpartijdigen, en die kennis van zaaken draagen, niet vreemd kan voorkoomen, dat in een Werk, welk reeds tot over de negenduizend bladzijden is uitgedijd, zulk een misslag, als nu beleeden wordt, althans éénmaal heeft plaats gehad.

Voor 't overige herhaalt hij een verzoek, om aanwijzing van weezenlijke misstellingen, welke in een Werk van deezen aart bijkans onvermijdelijk zijn; met belofte van ter bekwaame plaatze van dezelve te zullen gebruik maaken. Dewijl het den Uitgeever, zo min als den Verzamelaar deezes *Woordenboeks*, niet om 't even is, hoedanig hun Werk in de waereld verschijne, deedt hen de bescheidenheid, welke zij den Leezer toedraagen, het bovenstaande berigten.



loos zijnde, nam DE RUITER de gelegenheid waar, dat het Vaartuig digt aan den wal was; met zijne kloeke welgespierde Zeemans handen den Lasteraar hebbende aangevat, zette hij hem buiten boord; bedraagende voorts, ter bestemde plaatze gekoomen zijnde, den weerspannigen Schipper bij de Wethouderschap; die hem, om zijne weigering, voor zes weeken in zijnen dienst schorste.

Schaarsch zijn de Engelschen in het prijzen van uitheemschen, vooral van Nederlanders. De kragt van overreedende waarheid moet alzo, eenen Historieschrijver van die Natie, het volgende getuigenis aan onzen heldhaftigen Landgenoot hebben afgeperst, waar mede wij dit Artikel zullen eindigen. Zijn kort berigt wegens DE RUITERS leevensloop en verrigtingen besluit hij met deeze deftige veelbetekenende lofspraak: „ Hij „ was zulk een eerlijk Man, zulk een aandagtig en godvrug„ tig Christen, zulk een stout Soldaat, zulk een wijs, erva„ ren en gelukkig Generaal, zulk een trouw en eerlijk lief„ hebber van zijn Vaderland, dat hij met regt verdient, van „ de naakoomelingen gepreezen te worden, als een sieraad zij„ ner eeuwe, en het vermaak en de eere van zijn Vader„ land.”

Zie G. BRANDT, *Leven van M. de Ruiter*.



VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XXVI. DEEL.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

ZES-EN-TWINTIGSTE DEEL.

R — S.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.



TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCII.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

RUM.

RUMPT, ook wel, in de gemeene Landtaal, *Rempt* genaamd, is een Dorp, in de *Tielerwaard*, leggende aan de *Linge*. Hoewel van geene groote uitgebreidheid, heeft het, nogthans, eene eigen Kerk, in welke een afzonderlijk Leeraar, ten dienste der Hervormde Ingezeetenen, den predikdienst verrigt. Nabij dit Dorp plagt eertijds een aanzienlijk gebouw te leggen, *het Huis te Rumpt* geheeten; het dient thans tot eene Boerewooninge, en is zeer vervallen, hoewel, nog heden, uit de Overblijfzels, geen onwettig besluit, tot den voorgaanden alouden luister en pragt des Gebouws, kan worden afgeleid.

RUSTENBURG; zie URSHEM.

RUTGERSIUS, (JANUS) met een verlatijnden naam, eigenlijk JOANNES RUTGERS geheeten, was een Dordrechtenaar, op den achtentwintigsten Augustus des Jaars 1589, uit geen onaanzienlijk Geslagt, althans aan Moeders zijde, gebooren, zijnde dezelve geweest uit het vermaard Geslagt van MUIS VAN HOLY; zijn Vader was WYNAND RUTGERS. Reeds in zijne vroege jeugd iet goeds beloovende, hadt JANUS het geluk, in zijne eerste leerjaaren, gesteld te worden onder het opzigt van den doorgeleerden GERHARDUS JOANNES VOSSIUS. Gewapend met meer dan gemeene vorderingen, het Schoolstof hebbende afgeschud, vertrok hij na 't Leidsche Hoogeschool, om 'er de vermaarde Mannen te hooren, met welke toenmaals dat Kweekschool van Geleerdheid praalde. De meer door zijne geleerdheid, dan door goed gedrag befaamde DOMINICUS BAUDIUS, was een zijner Leermeesteren. Tot den alom vermaar-

den JOSEPHUS SCALIGER hadt hij een vrijen toegang, en maakte deeze zo veel werks van de Aanmerkingen, welke de Jonge RUTGERSIUS op HORATIUS hadt gemaakt, dat hij dezelve eene plaats waardig keurde, onder andere geschreevene aanmerkingen, in zijn Exemplaar van dien Dichter. Met dit alles was de Regtsgeleerdheid het hoofddoelwit zijner oeffeningen. In deeze Weetenschap den Trap van Meester bereikt hebbende, verkoos RUTGERSIUS het hoflijk *'s Graavenhage* tot zijne woonplaats, om van de pleitzaal zijn bestaan te hebben. Dit, egter, onzeker om welke redenen, maakte kleinen opgang. Greetig bediende hij zich diensvolgens van eene gunstige gelegenheid, welke hem voorkwam. De Heer JACOB VAN DYK, in Gezantschap na *Zweeden* zullende vertrekken, boodt aan, hem onder zijn gevolg derwaarts te willen medeneemen. In het gemelde Koninkrijk verworf hij de agting en genegenheid van den Rijkskanzelier AXEL OXENSTIRN. Deeze maakte hem bekend ten Hove, en beval hem in de gunst van zijne Zweedsche Majesteit. Niet vrugtloos was die aanbeveeling. Hoewel RUTGERSIUS niet hooger dan den ouderdóm van drieëntwintig jaaren hadt bereikt, stelde men in hem zo veel vertrouwen, dat hij met eene plaats in 's Konings Raad verwaardigd wierdt. Zedert bekleedde hij verscheiden Gezantschappen, en wel zo zeer tot genoegen van zijnen Koninklijken Meester, dat deeze hem, eerlang, met de Ridderlijke waardigheid begiftigde. Ondanks de eere, welke RUTGERSIUS in 't Zweedsche Koninkrijk genoot, keerde hij, eerlang, te rug na het Vaderland, en vestigde, van nieuws, zijn verblijf in *'s Graavenhage*. Te vroeg, voor de letterkundige belangen van het Rijk der geleerdheid, overleedt hij aldaar, op den zesentwintigsten October des Jaars 1625, en alzo in den ouderdom van weinig meer dan zesendertig jaaren. 's Mans Dichtwerken worden, bij alle kenners en hoogschatters der Latijnsche Poëzije, in hooge waarde gehouden. Daarenboven wordt, bij de Oordeelkundigen, met vrugt gebruik gemaakt van een Werk, getijteld *Lectiones Variæ*, in Vier Boeken. In het vervaardigen van zijne *Lectiones Venusinæ* wierdt hij door den dood verrast.

Zie *Vita* J. RUTGERSII.

RU-

RUWIEL, in de gemeene taal der Landlieden *Rondwiel*, doch van ouds *Ruël* genaamd, weleer eene Ridderhofmaatige Hofstede, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusschen de Dorpen *Breukelen* en *ter Aa*, aan een watertje of riviertje van den laatstgemelden naam. Een der oudste Gebouwen, en fraai in zijnen oorspronklijken staat, de bouworde des tijds in aanmerking genomen zijnde, is dit Gestigt, als zijnde reeds bekend geweest een weinig naa het midden der Dertiende Eeuwe. Het Geslagt, 't welk aan het Huis zijnen naam heeft gegeeven, eertijds van veel gezags, en vermaard in 's Lands Geschiedenissen, is al voor lang uitgestorven. GYSBERT, *Heer van Ruwiel*, wordt voor den stigter gehouden, en leefde omtrent het Jaar 1265. Indien geene andere kinderen, hij liet althans naa eene dogter GEERTRUID, en eenen Zoon, even als zijn Vader geheeten, die, in den Jaare 1290, met dit Huis beleend wierdt, en eenen Zoon, insgelijks GYSBERT genaamd, naliet, op welken het Gestigt, in den Jaare 1330, verviel. Hij was de laatste *Heer van Ruwiel*, uit het mannelijk oir van dat Geslagt, als zijnde hij kinderloos gestorven. Thans ging het over in het Geslagt VAN MYNDEN, naardien de bovengemelde GEERTRUID VAN RUWIEL in 't huwelijk was getreeden met WOUTER VAN MYNDEN, wiens Kleinzoon, AMELIS VAN MYNDEN, naa den dood van laatstgenoemden GYSBERT, daar van de eigenaar wierdt, en het aan zijne naakoomelingen heeft naagelaaten. Zijn Zoon en opvolger, WOUTER VAN MYNDEN, geweigerd hebbende, aan Bisschop JAN VAN ARKEL, volk bij te zetten tot het beleg van het Huis te *Groenewoude*, en daarenboven toelaatende dat zijn volk in het Sticht veele strooperijen aanrigtte, deedt de Kerkvoogd, door zijnen Maarschalk, het *Huis te Ruwiel* belegeren, en binnen weinige dagen inneemen. Heer WOUTER, dus van zijnen Vaderlijken eigendom versteeken, was, zedert, genoodzaakt, met den Utrechtschen Bisschop in onderhandeling te treeden, om zijn erfdeel wederom magtig te worden. Dit viel voor in den Jaare 1357. Dus in zijn regt van eigendom hersteld, liet hij het Huis naa aan zijnen Zoone AMELIS, die eenen Zoon hadt van den zelfden naam, van welken het, in Januarij des Jaars 1479, kwam op WOUTER VAN MYNDEN, die eenen Zoon

hadt, KORNELIS genaamd, wiens Zoon, eveneens genaamd, op den twaalfden November des Jaars 1563, het Huis opdroeg ten behoeve van AGNES VAN ASEWYN, naa dat het, in den Jaare 1536, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofstede was erkend geworden. Door huwelijk van eene Broeders dogter van Vrouwe AGNES, kwam *Ruwiel* aan GYSBERT TOT DEN BOETZELAAR, Erfschenker en Drost van het Hertogdom *Kleef*, die, op den negenëntwintigsten Maart des Jaars 1623, daar mede wierdt beleend. Hij liet het naa aan zijnen Zoone AREND VAN DEN BOETZELAAR, welken, als zijnde kinderloos gestorven, zijn broeder DIDERIK, insgelijks Erfschenker van 't Hertogdom *Kleef*, opvolgde, die het, in den Jaare 1653, aan zijnen Zoone GYSBERT naaliet. Deeze kinderloos overleeden zijnde, kwam het Huis in de Vrouwelijke Linie van het doorluchtig Geslagt, en bleef in hetzelve eene reeks van jaaren, tot dat eerst Vrouwe ANNA LOUISA SOPHIA VAN FUCKS, en naderhand, in den Jaare 1757, de Heer WILLEM STRAALMAN, door 's Lands Staaten, daar mede wierdt beleend. Twee eigenaars van dit Huis ontmoet men, welke, wegens de Ridderhofstad *Ruwiel*, in het Lid der Heeren Edelen des Lands van *Utrecht*, beschreeven zijn geweest: te weeten, AARNOUD VAN ASEWYN, op den eersten Augustus des Jaars 1618, en GYSBERT VAN DEN BOETZELAAR, *Heer van Boetzelaar*, op den negentienden September des Jaars 1623.

De aloude gedaante van 't *Huis te Ruwiel* was een groot vierkant, met een zwaaren Toren van de zelfde gedaante. In de verwoestingen, door de Franschen, in de voorgaande Eeuwe, hier te Lande aangerigt, wierdt het Gebouw, op den eenentwintigsten en tweeëntwintigsten Julij des Jaars 1673, in brand gestoken. Zedert zag men 'er geene andere overblijfzels van, dan een stuk muur, met eenige puinhoopen, op een ronden heuvel, midden in een water, 't welk voormaals tot eene Graft gediend hadt. Op een weinig meer dan achthonderd Morgens gronds wordt de Heerlijkheid begroot, in welke men, in den Jaare 1748, veertig Huizen telde. Volgens vergunning van Keizer KAREL DEN VYFDEN heeft de Heer het regt van jaarlijksche aanstellinge van vijf Schepenen. Men vindt 'er, daar-

daarenboven, Schout en Sekretaris. Eindelijk zijn aan *Ruwiel* veele Agterleenen onderhoorig.

Zie SMIDS *Schatkamer*; en *Utrechtsch Placaatboek*.

RUYNEN, of *Runen*, een Dorp en Heerlijkheid in het Landschap *Drente*. Van ouds plagt hier te staan een Klooster van Nonnen van de Orde der Cistercienzers, 't welk, zedert, elders heenen is verplaatst. In zeker Geschrift van den Geleerden MATTHÆUS ontmoet men eenen Brief, gedagtekend in den Jaare 1311, in welken zekere ANO, of ANE, zich zelven den tijtel geeft van *Abt van Ruijnen*; ten blijke dat het godsdienstig Gestigt toenmaals van merkelijk aanzien moet geweest zijn.

RUYVEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, paalende aan den Delfschen weg en de Schie, en aan het zo genaamde Ambagt van het Hof van *Delft*. Volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, bedraagt de geheele uitgestrektheid tweehonderdnegenëntwintig Morgens en vijfhonderdachtentwintig Roeden Lands. Men vindt 'er geen Dorp, maar slegts een zeer klein getal Huizen, hier en daar verspreid. Het *Huis te Ruyven*, welk eertijds in deeze Ambagtsheerlijkheid plagt te staan, en het Stamhuis was van een voor lang uitgestorven aanzienlijk Geslagt, is niet meer in weezen. In het zo genaamde *Ruyvers-laantje*, tusschen het Zuideinde van *Delfsgaau* en den *Overgaau*, zou men, volgens sommigen, daar van een overblijfzel moeten zoeken.

RY, (PIETER DANKERTSZOON DE) een Kunstenaar der naast voorgaande Eeuwe; aangaande welken, egter, wy geene verdere bijzonderheden vermeld vinden, dan dat hij, in den Jaare 1605, te *Amsterdam* gebooren wierdt, en al vroeg het penceel hebbende opgevat, zich inzonderheid toeleide op het schilderen van Pourtretten; waar door hij, in verscheiden Gewesten, door hem bezogt, en voornaamlijk in *Duitschland*,

een grooten naam behaalde. Voor 't overige, waar of wanneer hij gestorven is, vinden wij nergens aangetekend.

Zie HOUBRAKEN.

RYCKE, (JONKHEER PIETER DE) een Zeeuwsch Staatsman, van welken wij geene verdere leevensbijzonderheden vermeld vinden, dan dat hij de eerste plaats bekleedt op de lijst der Zeeuwsche Edelen, die, van wegen de Prinsen VAN ORANJE, en op derzelver Kommissie als Eerste Edelen van *Zeeland*, ter Vergaderinge der Staaten van het Gewest, als mede in de Kollegien der Gekommitteerde Raaden en ter Admiraliteit in *Zeeland*, verscheenen zijn. Jonkheer PIETER DE RYCKE bekleedde dien aanzienlijken post, eerst op Kommissie van Prinse WILLEM DEN I, en vervolgens van Prinse MAURITS, van den tienden Januarij des Jaars 1587, en van den tweeden Julij des Jaars 1590.

RYCKE, (THEODORUS) een der beroemde Taal- en Oudheidkundige der jongstverloopene Eeuwe, wierdt gebooren te *Arnhem*, in den Jaare 1640. Zijne hoofdstudie was de Regtsgeleerdheid, doch verkreeg hij, nevens dezelve, zo veel bedreevenheids in de Latijnsche en Grieksche taalen, dat het bestuur van 't Latijnsche School te *Kampen*, in dien tijd zeer vermaard, hem wierdt opgedraagen. Dien post, eerlang, moede geworden zijnde, ondernam hij eene buitenlandsche reize. Vier jaaren besteedde RYCKE aan het bezoeken van Hoogeschoolen en Geleerden, in verschillende gewesten. Naa verloop van gemelden tijd in het Vaderland zijnde wedergekeerd, verkoos hij *'s Graavenhage* tot zijne woonplaats, en den post van Advokaat tot een middel van zijn bestaan. Intusschen kwam de roem zijner Geleerdheid ter ooren der Bezorgeren van het Leidsche Hoogeschool, die vervolgens de vervulling van een openstaande Hoogleeraarsgestoelte aan hem opdroegen. Dit viel voor in den Jaare 1672. Sints dien tijd gaf hij onderwijs in de Geschiedenissen en Welspreekendheid, tot op zijnen dood, welke voorviel in den Jaare 1690, het eenen-

eenenvijftigste van zijnen Ouderdom. Van hem zijn den Geleerden bekend, eene Latijnsche Verhandeling *Over de eerste bewooners van Italie, en over de komst van* ENEAS *in dat gewest*; *Redevoering over de Reuzen*; als mede *Aantekeningen over* TACITUS. De Aantekeningen van LUCAS HOLSTENIUS op STEPHANUS *over de Steden*, zijn onder 't opzigt van RYCKE in 't licht gegeeven.

Zie SOERMANS, *Academ. Register.*

RYD, (HERMAN) een geleerd Stichtenaar, en medeopbouwer der geleerdheid en beschaavende Weetenschappen in de Zestiende Eeuwe. De Stad *Rhenen* was zijne geboorteplaats.

Zie VAN HEUSSEN en VAN RYN, *Kerkel. Oudheden.*

RYDERKERK; zie RIEDERKERK.

RYK, (JAKOB SIMONSZOON DE) vereeuwigd, door zijne manhaftige en vrijheidminnende verrigtingen, in 's Lands Geschiedenissen, en, zedert, door de welversneedene pen van Amstelds Puikdichteresse, wijlen LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN, bekleedé thans eene plaats onder de verdienstelijke personaadjen, in ons *Woordenboek*. Gebooren, te *Amsterdam*, onzeker in welk jaar, doch een goed stuk vóór het midden der Zestiende Eeuwe, was hij een der aanzienlijkste Kooplieden van dien tijd. Zelf wil men, dat hij den toenaam van DE RYK, of DE RYKE, hadt ontleend van de aanzienlijke rijkdommen, welke hij met zijn bedrijf gewonnen hadt. Hij hadt in huwelijk MARGARETA of MARGRIET HOOFT, dogter van NIKLAAS HOOFT, naastdenkelijk den Oom van den Burgemeester KORNELIS PIETERSZOON HOOFT, en alzo Oud-Oom van den Ridderlijken Drost van *Muiden*. Aldus vermaagschapt aan een Geslagt, welk het, in die dagen van geestlijke en lichaamelijke slaavernije, wel meende met de Vrijheid, liep DE RYK, bij de onderdrukkers van dezelve, al vroeg in 't oog.

Amsterdam, onder andere, was thans het tooneel van schrikwekkende beroerten, ter zaake der poogingen, aldaar aangewend, door de Onroomschen, om de magt der Geestlijkheid te fnuiken. Het Klooster der Minderbroederen was aangevallen en geplonderd, doch naderhand herbouwd. 't Was bekend, hoe verscheiden Onroomschen den aanval en plondering met een goed oog aanschouwd hadden. Verscheiden hunner kwamen, zedert, daar door in lijden. Een van deeze was JAKOB SIMONSZOON DE RYK. In of vóór het Jaar 1568 bragt de Schout van *Amsterdam* tegen hem eene beschuldiging uit, inhoudende „ hoe hij, aan eenlijke Koorndraagers, een Ton „ Engelsch bier hadt uitgelooft, indien ze de hand wilden „ leenen tot het breeken van de Kerk van het Minderbroeders-Klooster." 't Leedt niet lang, of men ontdekte de valschheid deezer aantijginge, toen het bleek, hoe zommigen, met de aanbieding, om de gemelde Kerk te willen helpen breeken, mids hij hun daar voor een Ton Bier toeleide, zich aan zijn huis vervoegd hebbende, DE RYK daar op geantwoord hadt, *dat de Minderbroederskerk hem niet in den weg stondt* en voorts, dit gezegd hebbende, zonder verder woord of wederwoord met de aanzoekende plonderaars, binnenshuis gegaan was. Niet noodig geoordeeld hebbende, van deeze ontmoetinge, kennis te geeven aan de Wethouderschap, haalde dit verzwijgen hem het misnoegen der Regeeringe op den halze, als ware het een bewijs van heimelijke goedkeuringe. Hier om agtte hij geraaden, zich in 't eerst eene poos schuil te houden, en vondt zich voorts genoodzaakt, zijne geboorteſtad te verlaaten. Het gevolg deezer uitwijkinge was, eene openbaare Indaaging, en, vermids hij zich wel wagtte om te verschijnen, ballingschap, met verbeurdverklaaring van zijne goederen, die vervolgens wierden aangeslagen.

Dus balling 's Lands zwervende, schikten hem zijne eigen Moeder en zijne Huisvrouw eene goede somme gelds toe, waar mede hij na *Dantzig* reisde, alwaar hij zich nederzette, en, eenen tijd lang, een eerlijk en goed bestaan vondt. Dit stelde hem in staat, om iets te kunnen toebrengen ter bevorderinge der aangewende poogingen, ten beste van het Vaderland, de welvaart en behoudenis van 't welke, ondanks de on-

onwaardige behandeling, hem aangedaan, hem nog aan 't harte lag. Nevens verscheiden andere vermogende vlugtelingen, verschafte hij, van tijd tot tijd, eenige penningen aan Prinse WILLEM VAN ORANJE. Zijne Huisvrouw was, intusschen, tot hem overgekoomen, en genoot hij, in haar zoet gezelschap, eenigen troost in zijne uitlandigheid. Dit niettegenstaande besloot hij, eerlang, tot kragtdaadiger onderstand van zijne Doorluchtigheid, en alzo van het Vaderland. Zijne Echtgenoote lag thans in het kinderbed. Van deeze gelegenheid bediende zich DE RYK, om op eigen kosten een Oorlogschip in Zee te brengen, en, buiten haar weeten, daar mede na *Engeland* te stevenen, naardien hij kundschap hadt ontvangen, dat 's Prinsen Vloot aldaar verzameld was. DIRK DUIVEL en JAN SIEUWERTSZOON, twee andere Hollandsche Vlugtelingen, hebbende insgelijks ieder een Schip uitgerust, verzelden hem na dat Koninkrijk. Van daar voeren ze, van tijd tot tijd, op buit uit, om den vijand, ter Zee, zo veel ze konden, nadeel toe te brengen.

Spoedig verdroot onzen DE RYK deeze leevenswijze. Zich altoos geneerd hebbende met het eerlijk Koopbedrijf, en het hart te hoog, om den naam te willen voeren, bij den vijand, dat hij zich thans tot Zeeschuiming hadt vernederd, hieldt hij telkens aan bij zijne Vrienden, men moest iet loflijkers onderneemen, tot reddinge van het verdrukte Vaderland. Zonder het beoogd te hebben, werkte de Hertog VAN ALVA deezen wensch in de hand. Op aanzoek diens Hertogs, om aan de wederspannige onderdaanen des Konings van *Spanje* schuilplaats nooh onderstand te verleenen, hadt Koningin ELIZABETH *van Engeland*, in de Lente des Jaars 1572, zich met den Spaanschen Monarch in geen geschil willende mengen, den verbondelingen haar Rijk en allen onderstand van daar ontzeid.

Dus verdreeven uit hunne schuilplaats, en van den nood eene deugd willende maaken, besluiten de Vrijheidszoonen eene stoute daad te waagen. Onder het Opperbevel van Graave VAN DER MARK, *Heere van Lumey*, van 's Prinsen wegen Admiraal der Vloot, steeken, in 't laatst van Maart, vierentwintig Schepen, met een gunstigen wind, uit *Engeland* in Zee, koers zettende na *Texel*. De toeleg was, om de Oor-

looglchepen des Hertogs VAN ALVA, welke in dat Zeegat lagen, te bemagtigen, of ook wel na binnen te zeilen, om de Stad *Enkhuizen*, of eenige andere plaats, te verrasfen. Onder 't voortzeilen vielen hun in handen twee Schepen, die uit *Spanje* kwamen. Midlerwijl draaide de wind; zo dat het bezwaarlijk viel om *Texel* te bezeilen: weshalven men, bij nader overleg, te raade wierdt, den fteven te wenden na den mond der *Maaze*. Op den eersten April zeilden ze den mond dier Riviere binnen, en ftreeken voor het Hooft van *den Briel*. Op het Artikel dier Stad hebben wij verhaald, hoedanig de bemagtiging daar van is toegegaan, en de naamen der Helden genoemd, welke 'er de hand in hadden. Hier moeten wij 'er nevens voegen, het manhaftig gedrag van DE RYK, bij die gelegenheid gehouden. Naa de bemagtiging der Stad, fprak de *Heer van Lumey*, meer op plonderen dan op veroveren gefteld, van dezelve in brand te willen fteeken, en alzo met den ftank te ruimen. Een eerlijker hart droeg, nevens TRESLONG, BERTHOLD ENTES en DIRK DUIVEL, onze moedige DE RYK in den boezem. Zij doorzagen de gevolgen, welke het omflaan van *den Briel*, met opzigt tot andere Nederlandfche Steden, konde medefleepen. Dit bragten ze den Admiraal onder 't oog, en met een de lafhartigheid, waar mede zij zich zouden bevlekken, indien zij de gelegenheid verzuimden, en thans den voet op den drempel hebbende, niet verder na binnen traden. „ Wat mij betreft", fprak DE RYK, „ menigmaal heb „ ik God om een graf op het ftrand mijns Vaderlands gebeeden; nu zal 'er mij wel een in de wallen gebeuren. Gaan „ wij die wallen met de borst fterken. De mensch is altijd „ veeg; maar hij moet 'er keur aan weeten, of hij met zuffen, of met proefdoen van vroomheid zijnen Geest vergiet." Deeze taal hadt klem. Reeds 's anderendaags tijde men aan het fterken van de Stad, waar toe zelf de weerelooze Kunne haare tedere handen leende; en zondt men wijders, van het voorgevallene, kundfchap aan zijne Doorluchtigheid.

De maare van het veroveren van *den Briel*, door de *Watergeuzen*, (zo noemde men, zedert, de ftoute bedrijvers) vloog, fpoedig, door 't gantfche Land, en kwam ook ter

ooren

ooren der Huisvrouwe van DE RYK, die thans te *Amsterdam* was wedergekeerd. Vol angst vervoegt straks deeze zich bij haaren Vader, met veel jammerens en geweens hem haaren nood klaagende, dat haar Man, met een hand vol volks, binnen *den Briel* was, om 'er, binnen weinige dagen, te worden opgehangen. Doch de moedige Grijzaart, het stuk dieper inziende, zogt haar gerust te stellen. „ Dogter, (zo „ sprak hij) spaar uwe traanen: zij hebben de Koe bij de „ hoornen. Zijn ze wijs genoeg geweest om zich meester „ te maaken van *den Briel*, zij zullen zich wel weeten te „ wagten voor de Galg."

Intusschen was DE RYK, uit *den Briele*, overgestoken na *Engeland*, met twee prijsgemaakte Schepen, om dezelve aldaar te gelde te maaken, en dit tegen Wapenen en verdere Krijgsnoodwendigheden te verruilen. Veele zwaarigheden hadt dit in, uit aanmerking van het bovengemelde verbod der Engelsche Koninginne. Gelukkig ontmoette DE RYK, in dit Koninkrijk, twee Spanjaarden, MARKUS en SALVADOR DELLA PALMA, thans in de Nederlanden woonagtig, en de goede zaak dier Landen toegedaan. Deeze verstrekten hem geloof voor eene somme van zesduizend guldens, die straks aan allerlei Oorlogsbehoeften besteed wierden. Veele vlugtelingen, daarenboven, die zich thans in *Engeland* onthielden, de tijding van eene opene intrede in het Vaderland vernomen hebbende, vervoegden zich tot DE RYK, die, uit dezelven, een Vaandel van vijfhonderd Koppen oprigtte.

Niet zo stil, nogthans, konde al dit bedrijf toegaan, of het gerugt daar van verspreidde zich allerwege, en kwam ook ter ooren van den Graave VAN LEICESTER, een Hoofschen vleier, die, in den waan van daar mede, bij ELIZABETH, eenen plasdank te zullen behaalen, onzen DE RYK bij zijne Koninklijke Meesteresse aanbragt. Merkelijke zwaarigheid, in 't eerst, vondt deeze om zich ten Hove te vervoegen, alwaar hij, door haare Majesteit, gedagvaard was. Ten laatste, op de deugdelijkheid zijner zaake en de opregtheid zijner oogmerken steunende, grijpt hij moed, en waagt het, om der Koninginne onder de oogen te koomen. Beter, dan hij hadt verwagt, liep deeze dagvaarding af. Met eigen mond hem gevraagd

hebbende naar den toedragt der bemagtiginge van *den Briel*, den toestand der Stad en de gelegenheid van 's Prinsen zaaken, beval hem de Koningin, geenerlei onrust in haar Koninkrijk te verwekken, en, hoe eerder hoe beter, zich van daar en na zijn Vaderland te begeeven.

Behouden deezen dans ontsprongen, begaf zich DE RYK, terstond daar naa, op reize, met drie Schepen. Gevorderd tot op de hoogte van *Douvres*, ontmoette hij eenige Pinken en Visschersschuiten, met mannen, vrouwen, kinderen en eenige tilbaare have belaaden. Zij kwamen van *Vlissingen*, en waren van daar gevlugt, naa het verjaagen der Walsche bezettinge door de burgers, en het buiten houden van eenige Vaandelen Spanjaarden, door den Hertog VAN ALVA derwaarts gezonden. De vlugteliugen, van DE RYK verpraaid zijnde, en van hem vernomen hebbende dat hij den wil na *den Briel* hadt, baden, smeekten en bezwooren hem, hij wilde tog den steven na *Vlissingen* wenden, als kunnende hij aldaar oneindig meer dienst verrigten. In 't eerst wees de Hopman, als aan LUMEYS bevel gebonden, dit verzoek van de hand; doch de zaak met den Krijgsraad nader overleid zijnde, en bewoogen door de hooge woorden, het kermen en smeeken der zwervende elendelingen, liet hij, ten laatste, zich overhaalen. Hij wendde dan den steven na *Vlissingen*, alwaar zijne aankomst den bezweeken moed der Burgerije wederom in top deedt rijzen.

Niet lang naa de komst van DE RYK, kwam PETRO PACIECO, Opper-Ingeneur des Hertogs VAN ALVA, geen vermoeden of kundschap hebbende van 't geen 'er in de Stad was voorgevallen, met eenige Schepen, de Haven van *Vlissingen* binnen zeilen. Uit het Schip aan land gestapt zijnde, ziet hij van verre onzen DE RYK na hem toetreeden, en vermoedende dat zulks geschiedde uit beleefdheid, en om hem te verwelkoomen, gaat hij den Nederlandschen Hopman te gemoete. Intusschen wordt PACIECO omringd van eene groote menigte Volks, uit wiens gelaat, houding en gebaaren (want de Nederlandsche taal verstondt hij niet) hij wel ras begreep, dat hem iet euvels boven het hoofd hing. Uit angst en verlegenheid, en hoopende, door dit middel, zich te redden, neemt hij zijnen

Zee-

Zeegelring van zijnen vinger, kust dien, en biedt hem dus eerbiedig onzen DE RYK aan, zeggende met een, *Mijnheer, ik ben uw gevangene.* DE RYK, die goed Spaansch sprak, 's Mans meening begrijpende, nam den ring aan, sloeg de hand aan PACIECO, en deedt hem in hegtenis gaan, daar hij niet uit ten voorschijn kwam, dan om zijne dagen aan de Galg te eindigen. Door gifte van SIMON DE RYK, Zoone van JAKOB SIMONSZOON, kwam de opgemelde Zeegelring naderhand aan den Drossaart PIETER KORNELIS HOOFT. Eéne bijzonderheid, thans voorgevallen, mag ik niet ongemerkt laaten voorbijgaan, als een blijk vertoonende van Nederlandsche eerzucht, en dat, ook bij lieden van laagen stand, de eere, bij wijlen, zwaarder dan het leeven weegt. Naa dat het doodvonnis over PACIECO was geveld, hadt men te *Vlissingen* geenen Scherpregter. Des wilde men, tot het haatlijk bedrijf, eenen kwaaddoener gebruiken, die op den hals gevangen zat, en daar mede het leeven konde verdienen. Doch bij wees die aanbieding grootmoedig van de hand, zeggende, liever te willen sterven, dan, door de bewilliging in de aanbieding, oorzaak zijn dat zijne Moeder eenen Beul ter waereld hadt gebragt. Naderhand, evenwel, verstaande, dat de veroordeelde een Spanjaard was, gaf hij de toestemming, onder voorwaarde van elk, die 't hem zoude verwijten, te mogen doodslaan. Een zeldzaam mengzel, inderdaad, van eerzucht en liefde voor het Vaderland, in eenen booswigt, die, door manslag, den hals verbeurd hadt!

De *Vlissingers*, van het Spaansche juk dus gelukkig verlost, en, bovendien, met eenige hulpe gesterkt, oordeelden nu in staat te zijn, om hunne nabuuren, indien ze niet goedsmoeds wilden aan de hand koomen, tot afval van *Spanje* door geweld te noodzaaken. Op de Stad *Veere* hadt men, in de eerste plaats, het oog, en zondt, in eenen nacht, derwaarts zekeren JANIN, aan het hoofd van veertig knegten. De Burgerij, die alreeds gewonnen was, opende voor hem de Poort, en gunde hem, bij voorraad, eene verblijfplaats in de Kerk. ROLLÉ, Baljuw der Stad, Spaanschgezind, neemt thans zijnen slag waar, sluit JANIN op in de Kerk, en zendt voorts om hulp na *Middelburg*. Dus het onderspit delvende, schik-

ſchikte de Staatsgezinde aanhang iemand na *Vlissingen*, om van daar onderſtand te vraagen. Op onzen DE RYK viel daar toe de keuze; die ſtraks te ſcheepe gegaan zijnde, aan het Hooft van *Veere* voet aan land zette, en van de Burgers met blijdſchap ontvangen en verwelkoomd wierdt. Van deeze voorts verſtaan hebbende, dat de Spanjaards, tot op een half vierendeel uurs, de Stad genaderd waren, ſnelt hij ſtraks ter poorte uit, zonder aan den opgeſlootene JANIN te denken, trekt op den vijand los, ontmoet en ſlaat, en vervolgt hem voorts tot digt aan *Middelburg*. In den avond na de Stad wederkeerende, vindt DE RYK de Poort geſlooten; weshalven de Burgers, het laag water te baate neemende, aan de Noordzijde, buiten het houten Hooft om gewaad zijnde, binnen de Haven, in alle ſtilheid, opklimmen, en zich voorts na huis begeeven. DE RYK met zijn Krijgsvolk bleef buiten de Stad vernachten. Met het aanbreeken van den dag rotten de burgers zamen, en den eenen den anderen moed in 't lijf geſproken hebbende, ſnellen ze na de Poort, openen die, en laaten DE RYK daar binnen. Intusſchen wandelde de Bailjuw ROLLÉ, moedig op zijn geluk, op de Markt, nevens eenigen van de Wethouderſchap; doch hij hadt zo dra de ontrustende tijding niet vernomen, of hij ſtreeft na 't Hooft, ſpringt in eene Pink, en gebiedt van Land te ſteeken, om zijn lijf te bergen.

DE RYK, dus meester van de Stad, roept ſtraks de Wethouderſchap bij een, en vertoont aan dezelve, hoe hij alleenlijk tegen den Dwingeland Hertog VAN ALVA gekoomen was, uit last van den Prinſe VAN ORANJE, als Stadhouder des Konings, tot afbreuke van wiens Majeſteit hij niets voor hadt te onderneemen. Voorts gevraagd hebbende naar de reden, waarom zij in zo klein een getal vergaderd waren, bekoomt hij tot beſcheid, dat hunne meeste Amptgenooten uit vreeze waren weggebleeven, ter oorzaake der voortvlugtigheid van hunnen Bailjuw ROLLÉ. Ondertusſchen was deeze, door tegenſtroom, in zijne vlugt belemmerd; weshalven DE RYK hem eene Boot naazondt, en hem hebbende doen agterhaalen, in den Raad deedt verſchijnen. Hier hoorde hij het zelfde voorſtel, als ſtraks de vergaderde Regeering. Op zijne vraag,

wat

wat 'er van zijn Ampt zoude worden, indien hij den Koning af, en den Prinſe toeviel, was het wederwoord, dat hij 't behouden zoude, mids doende den Eed aan den Prinſe VAN ORANJE, als Stadhouder van zijne Koninklijké Majeſteit. Straks leidde ROLLé den eed af, en wierdt van de geheele Wethouderſchap gevolgd.

Sints deezen tijd verſcheenen de Spanjaards, uit *Middelburg* en *Armuiden*, dagelijks, voor *Veere*, en zag men, van weerkanten, verſchrikkelijke wreedheden aanrigten. Het flijten der Burgerije was oorzaak, dat de vijand, minder tegenſtands ontmoetende, op de Stad onmiddelijke aanvallen deedt. DE RYK, aldus geprangd, neemt het vallen der Ebbe waar, en laatende het Krijgsvolk binnen, daar het dienst konde doen, bemant hij eelijke Sloepen met burgers en matroozen, rijklijk voorzien van brandſtoffen en ſchietgeweer. Voorts met den ſtroom voortroeiende tot aan de vijandelijke Schepen, doet hij 'er den brand in ſteeken, waar van de opgaande rook de Spanjaards dermaate bedwelmde, dat zij den aftogt namen. DE RYK jaagt hen vervolgens naa, met zo goeden uitſlag, dat de vijand *Middelburg* niet bereikte, dan met een verlies van ruim zevenhonderd man.

De Afgevaardigden van den Zeeraad van *Vlisſingen* en *Veere*, naa deeze overwinning, in onderhandeling getreeden zijnde, om orde op de gemeene zaaken te ſtellen, oordeelden DE RYK overwaardig, om de betoonde dapperheid, met de waardigheid van *Admiraal van Veere* bekleed te worden; verzoekende voorts, dat hij het aangevangen werk verder wilde voortzetten, met zijne gewoonlijke Spitsverwanten, die den naam van het *Bloedvendel* voerdén.

Minder, nogthans, golden de gedaane dienſten van DE RYK bij den Graave VAN DER MARK. Onder den dekmantel, dat DE RYK, in het overkoomen uit *Engeland* na *Vlisſingen*, in ſtede van na *den Briel*, zijnen last hadt overtreeden, vervolgde hem de Graaf in regten, zelf met aanplakking van zijnen naam aan de poorten, met bevel, indien men hem konde vatten, hem in hegtenis te neemen, en gevankelijk na *den Briel* te voeren. Geregtigheid, intusſchen, was ſlegts het voorwendzel, maar een bijzondere wrok en bitterheid de waare

oor-

oorzaak van deeze onwaardige behandelinge aan DE RYK; die, zich daar aan niet ftoorende, in zijne Vaderlandfche poogingen, met gelijke kloekhartigheid voortvoer, gelijk in 't vervolg zal blijken.

DE RYK, naamelijk, den voorflag gedaan hebbende, om op *Zierikzee*, gelegen op het nabuurig Eiland *Schouwen*, eenen kans te waagen, ontving, diensvolgens, het verzoek om het opperbewind dier onderneeminge te aanvaarden. Met JANIN, KLOOT, HAVERSCHOT en MENNINO onderneemt hij deezen togt. Van den Spaanschgezinden Hopman RENAX, die met twee Vaandelen Waalen te *Zierikzee* in bezetting lag, ontmoet hij, in 't eerst, moedigen tegenftand. De ijver in het beftrijden bragt nogthans te wege, dat de Gemeente binnen de Stad aan het muiten floeg; waar op de Wethouderfchap, insgelijks flaauwmoedig wordende, op den vijfentwintigften Junij des Jaars 1572, eenen Stadsbode, met een briefje aan een ftoksken, na buiten zondt, met verzoek om in onderhandeling te treeden, hoewel tegen dank van den Stadvoogd RENAX, die, met hooge woorden, zich daar tegen verklaarde. Men wierdt het fpoedig eens omtrent de voorwaarden; volgens deeze moesten de Waalen met hun enkel Zijdgeweer uittrekken, mids men hun uitgeleide deedt tot in het Land van *Tholen*, en hun de overige Wapenrusting naazondt. Zo veel genoegen in dit Verdrag, gepaard met de heufche behandeling van den Admiraal DE RYK, vondt de Zierikzeefche Wethouderfchap, dat dezelve hem honderd Angelotten, tot een gouden Keten, ten gefchenke gaf.

Gemoedigd door deezen uitflag, befloot men nu, aan de Staatfche zijde, tot verdere onderneemingen, om den vijand te benadeelen, en den Vrijheidzoekenden aanbang te ftijven. De Stad *Thoolen* was de eerfte plaats, op welke men nu vervolgens het oog liet vallen. DE RYK was een der Krijgshelden, aan welke de volvoering van het ontworpen plan wierdt toevertrouwd. Nevens den Heer VAN SCHOONEWAL en andere Bevelhebbers geplaatst aan het hoofd van vijftien of zestienhonderd man, ftak men, uit het Eiland *Schouwen*, over na het Land van *Tholen*, met oogmerk om zich tusfchen de Stad van dien naam en *Bergen op den Zoom* te begraaven.

Doch

Doch de dappere Spaansche Bevelhebber CHRISTOFFEL VAN MONDRAGON, het nestelen der Watergeuzen, in dien oord, zich zelven tot schande rekenende, zogt hun dit te beletten, en noodzaakt hen, in meenig eenen bloedigen aanval, van daar te verhuizen, en na een goed heenkoomen om te zien. De Spanjaard vervolgt de onzen derwaarts, en ontstaat 'er, eerlang, een zwaar gevegt, waar in verscheiden Staatsche Bevelhebbers sneuvelden, andere gevaarlijke kwetzuuren ontvingen, en DE RYK te water wierdt gedreeven. Schoon stondt hem nu de kans, om zich met zwemmen te redden. Ongelukkig raakte hij in eenen Draaistroom, en alzo in de handen van den vijand; die, tegen gewoonte, zijn leeven spaarde, in de hoop van groote geheimen uit hem te zullen trekken.

Niet gering was de blijdschap, over de gevangenneeming van eenen Man, zo dapper en kundig als DE RYK, bij den vijand, die hem straks na *Antwerpen*, en van daar na het Slot te *Vilvoorde* voerde, berugt als een Kerker van Ongenade. Hier zat hij zes weeken, terwijl men te *Amsterdam* het gerugt van zijnen dood deedt loopen, en zijne Echtgenoote zich als Weduw aanmerkte. Naa verloop van gemelden tijd, bragt men DE RYK over na *Gend*. In het Blokhuis aldaar waren twee onderaardsche holen; het eene voerde den naam van *Keizers-*, het ander dien van *Koningsstoel*. In een dier akelige gaten, daar nimmer Zon noch Maan scheen, en geen man recht overeinde staan konde, stak men onzen Veerschen Admiraal, met een gewigt van zestig ponden ijzer aan de beenen, en, over nacht en dag, eenen Schildwagt voor den ingang. Zo ras hij, in den rampzaligen Kerker, wierdt gestopt, stelde men het ter zijner keuze, eens voor al, van welke spijze en drank, geduurende al den tijd zijner hegtenisse, hij wilde gediend zijn. DE RYK verkoos Kalfvleesch en deelwijn. Men vatte hem op zijn woord; en of hij, door lengte van tijd, van zaadzaamheid bevangen, om verandering van kost verzogt, 't mogt niet baaten: zulks hij, tegen Kalfvleesch, zulk eenen weerzin opvatte, dat 'er hem, voortaan, zijn geheele leeven lang, de walg van stak. Om de zwaarmoedigheid der duisternisse eenigermaate te verligten, brandde hij, bij nacht en dag, kaarzen; de damp van welke, egter,

hem zo zwaar op de ooren viel, dat hij, zedert, aan de eene zijde van het hoofd, ongeneeslijk doof wierdt.

Bij de bemagtiging van *Middelburg*, door de Staatſchen, in de maand Februarij des Jaars 1574 voorgevallen, was, onder andere voorwaarden, bedongen, dat MONDRAGON, die de Stad, voor den Koning van *Spanje*, hadt verdeedigd, op zijne eere en trouwe zou belooven, zich zelven wederom te zullen ſtellen in de handen van Prinſe WILLEM VAN ORANJE, indien hij binnen den tijd van twee maanden, gerekend van den dag der bemagtiginge van *Middelburg*, aan PHILIPS VAN MARNIX, *Heere van St. Aldegonde*, aan Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RYK, en aan nog drie Staatſche Bevelhebbers, de vrijheid niet konde bezorgen. Doch, hoe dikmaals MONDRAGON, bij den Landvoogd, aanhieldt, men liet hem telkens wagten, en alzo met den last bezwaard, om de gevangenen te verlosſen, en zich zelven van zijn gegeeven woord te kwijten.

DE RYK verkwijnde, intusſchen, in zijnen bangen Kerker. Naa verloop van zeven maanden vergde men hem om 's Konings dienst te aanvaarden, zelf met bedreiging van den dood, 't en zij hij den Prinſe afzwoer. Vergeefs. Men leidt hem dan op een Schavot, daar reeds een of twee perſoonen onthalsd lagen. Nog bezwijkt hem de moed niet, maar blijft hij getrouw aan de zaak, om welke hij reeds zo veel onaangenaams verduurd hadt. Thans ontſtondt 'er, binnen het Slot, alwaar het Moordtooneel geopend was, eenige beweeging onder het Krijgsvolk, veroorzaakt, naar men wil, door de Echtgenoote van MONDRAGON, Slotvoogd van *Gend*, als hebbende hij geſchreeven, men moest Hopman DE RYK zoeken te behouden, indien men zijne (MONDRAGONS) vrijheid lief hadde. Van wegen de liefde en agting, welke de Slotvoogd bij het Krijgsvolk genoot, hadt deeze maare de gewenschte uitwerking. De regtspleeging wierdt opgeſchort, en DE RYK na zijnen Kerker te rug geleid.

Sints deezen tijd bevlijtigde zich MONDRAGON met meerderen ijver, om, bij den Landvoogd, op de loslaating der vijf gevangenen aan te dringen. Naa lang marrens gaf de Hertog VAN ALVA in zo verre toe, dat DE RYK op vrije voeten wierdt

ge-

gesteld; de overigen, nu onder 't een, dan onder het ander voorwendzel, bleeven in hegtenisse. Spoedig keerde nu DE RYK na *Holland* tot de zijnen, van welke hij, als iemand, die uit den dood was verreezen, met opene armen wierdt ontvangen. De tijding van 's Hopmans ontslag en aankomst te *Amsterdam*, doch dat 'er de Heer VAN ST. ALDEGONDE nog ontbrak, was niet gekoomen ter ooren van Prinse WILLEM, of hij deedt DE RYK bij zich ontbieden, vertoonde hem de aangelegenheid eens persoons, die alle 's Lands geheimenissen wist, en deedt hem voorts de vraag, *of hij 't hart hadde om weder te keeren tot den vijand, en* MONDRAGON *tot volle naakomen van zijne trouwe en belofte te verpligten?* Met een onverschrokken hart gaf de Hopman hier op tot bescheid, bereid te zijn om zijner *Doorluchtigheid en den Vaderlande dienst te doen.* Nogthans vervolgens de zaak nader hebbende ingedagt, verklaarde hij aan den Prinse, dat, hoewel hij zijn gegeeven woord niet introk, hij, evenwel, ongenegen was om te gaan in een zekeren dood, als het onmijdbaar gevolg zijns wederkeerens, ten zij hij alvoorens zekerheid hadde bekoomen, voor zijne Huisvrouwe en Kinderen, omtrent de vergoeding van zesduizend guldens, door hem, ten behoeve van de gemeene zaak, opgeschooten: eene aanzienlijke somme, de schaarsheid, en diensvolgens den hoogen prijs van 't geld, in dien tijd, in aanmerking genomen zijnde. Men gaf hem de begeerde zekerheid, en boodt aan, voor de gemelde somme, hem een Graafschap in *Schotland* te bezorgen. Dus, van dien kant, gerust gesteld, bestaat DE RYK een Romeinsch stuk, neemt afscheid van Echtgenoote, Kroost, Bloedverwanten en Vrienden, gaat op reize, vervoegt zich bij MONDRAGON, en houdt zo lang aan om de slaaking des Heeren VAN ST. ALDEGONDE, dat de moedige Spanjaard, ten laatste, zelf ten aanhooren van den Hertog VAN ALVA, uitborstte in deeze woorden: „Men zoude AL„DEGONDE in vrijheid stellen, of hij een stuk bestaan, daar „het geheele Land van gewaagen zoude." Dit woord hadt klem op den Hertog, die voorts, tot de loslaating der vier gevangene Heeren, zijne toestemming gaf. Tegen verwagting van DE RYK, wedervoer hem zelven niet het minste leed, in deeze gevaarlijke bezending, maar keerde hij onbezeerd te rug

tot de zijnen. Sedert schijnt hij 's Lands dienst te hebben verlaaten, en zich, van nieuws, op den Koophandel toegeleid. 's Mans naam althans ontmoeten wij niet verder in 's Lands Geschiedenissen. Wat 'er geworden zij van zijn naageslagt, is ons insgelijks niet gebleeken. Zo veel daar van is ons alleen bekend, dat hij eenen Zoon heeft naagelaaten, welke ten tijde van den Historieschrijver PIETER KORNELISZOON HOOFT nog leefde, en den naam van SIMON voerde.

't Zij ons vergund, eer wij dit Artikel eindigen, plaats te geeven aan eene aanmerking, ons in 't oog gevallen, bij het doorbladeren der Gedenkschriften van den even gemelden Drossaart, de eenige bron, uit welke de aangevoerde bijzonderheden, onzen wakkeren JAKOB SIMONSZOON DE RYK betreffende, kunnen geschept worden. De aanmerking, de vrugt van grondige kennisse van 't menschelijk hart, en bijzonderlijk van het Karakter der Nederlandsche Natie, is van algemeene toepassinge, en verdient het naadenkend overweegen van allen, die den Vaderlande een welmeenend hart toedraagen. „ Onder „ andere bijsterheeden van 't beloop dier tijden, (dus luiden „ des Ridders woorden,) zullen lichtelijk de geenen, dien „ deeze onze arbeijdt in handen valt, niet vreemders vinden, „ dan dat het luijden van eerlijken doene, buijten parssing „ van uiterste noodt, aldus luste met hun hooft te speelen, „ gelijk wij van den Heere van Erpt tot Vlissinge, Hopman „ de Rijk in Engelandt, anderen elders, vermeldt hebben: „ voornaamelijk daar de Neerlanders, inzonderheit de Noortlijkste, zachtgangers in den aart zijn, en gewoon hunne „ zaaken met dubble zorg te beleggen. Maar, hoewel dit „ volk zich anders uit der maate veel laat wijken, staat te „ weeten, dat aan zijn gedult, eijndtlijk te berste getreeden „ met het roeren der vrijheijt, geen houden meer oft heelen „ is: zulx het, nocht oovermaght, noch eenigherleij hachlijkheit aanziende, door vlam en door spietsen streeft; en „ de geboogbe moedt, ontslippende ten laatste den dwinger, „ hem met des te wakkerder slagh voor de scheenen springt. „ Jaa (dus vervolgt de Drossaart) daar waaren 'er, die 't „ verstandighen der vrij- en de gerechtigheeden zoo heijligh „ hielden, dat het hun troost en glorij zocht, daar voor,

„ naa

„ naa fchavot oft galgh te treeden. Ende kan ik met kennisfe „ zeggen, dat bij mangel van juiste aanteekening, de heughe- „ nis gefpilt is van verfcheide doorluchtighe daaden door „ donkere perfoonen bedreeven. Veelen meede, van de gee- „ nen, dien 't geluk der vermaartheit te beurt viel, hebben „ nooit, nocht eenighen hunner naakoomelingen, 't loon hun- „ ner verdienften genooten: 't zij mits te vroegh een oover- „ lijden, oft bij gebrek van volharden in de goede zaake, „ oft door ondankbaarheit oft onmaght van andren om alles „ behoorlijk 't erkennen. Maar (dus gaat de Heer HOOFT „ voort) zelfs de ftichters van de grootheit der Roomfche „ en andere heerfchappijen hebben geen of kleen deel aan de „ weelde derzelve gehadt, en hun bloedt vergooten voor naa- „ zaaten, die, gemakkelijk in zulk een' als geërfde mooghen- „ heit vallende, nauwlijx iet anders daaraf eijghenden, dan „ 't misbruijk, en den oorlof om alle bedenkbaare dertelhee- „ den, moedtwil, en wulpsheit te pleeghen. Welke oover- „ daadt en zeedefchennis" (met deezen onverhoorden wensch befluit de Drosfaart zijne aanmerking) „ dat onder ons nim- „ mer plaats grijpe, voortaan de Godlijke Voorzienigheijt „ wel vuurighlijk te bidden ftaat."

Zie P. C. HOOFT, *Nederlandfche Hiftorien.*

RYKAART, (DAVID) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1615, leide de gronden der Schilderkunde onder het opzigt van zijnen Vader, die insgelijks met lof de edele kunst beoeffende. Tot op zijn vijftigfte jaar hieldt hij zich aan de behandelinge, welke hij in zijne vroege jeugd geleerd hadt. Sedert, men weet niet om welke redenen, veranderde hij van manier. Het deftige en ernftige wierdt nu geheel ter zijde gefchooven, om plaats te maaken voor allerleie fnaakerijen bij vuur en kaarslichten, zelf voor zo genaamde aartigheden, in welke de waarheid aan eene verhitte verbeeldingskragt wierdt opgeofferd. Dus fchilderde hij Spooken, helfche Gezigten, zo genaamde *St. Anthonis-temptatien*, waar in eene menigte van kleine Duiveltjes de vlugt neemt op het gezigt van het

 Kruis,

Kruis, 't welk dien Heilige tot eenen Beschermengel diende. Hoe aanstootelijk voor het gezond verstand dusdanige Schilderijen ook mogten weezen, de wijze van uitvoeringe en behandelinge deedt den Maaker een beroemden naam verwerven. De Aardshertog LEOPOLD en andere Grooten of minnaars van de Kunst, kogten ze gretig, gaven 'er groot geld voor, en versierden met dezelve hunne Kunstverzamelingen.

Zie HOUBRAKEN.

RYKWAERT, (KAREL) in den Jaare 1619, onder de Hervormden, het Leeraarampt te *Utrecht* bedienende, hadt het ongeluk, nevens vier zijner Amptgenooten, zonder eenige voorafgaande Kerkelijke regtspleeging, door de Wethouderschap van zijnen post te worden afgezet. De overigen waren HENRICUS CÆSARIUS, JOHANNES SPEENHOVIUS, RUDOLPHUS SYLIUS en WILHELMUS NYPOORT. Nevens 's Mans wedervaaren, bij die gelegenheid, en zijne volgende ontmoetingen, vinden wij deeze narigten. De genoemde Predikanten, allen, of voor 't meerengedeelte, van Remonstrantsgezindheid zijnde verdagt, en vermits deeze denkwijze bij veelen te *Utrecht* niet onsmaakelijk was, besloot de Vroedschap der Stad, met haar gezag tusschen beiden te treeden, om de Gemeente, in haare Stad, van dit onderstelde kwaad te zuiveren. Zij vreesde, veelligt, dat de zaak, indien zij Kerkelijk wierdt behandeld, merkelijken tegenstand zoude vinden. Een weinig na het midden van Februarij des gemelden jaars, wierden, gantsch onverwagt, de genoemde Leeraars, tegen 's middags ten half twaalf uure, door eenen Geregtsbode, op het Stadshuis ontbooden. Hier wierdt hun door den Pensionaris SALMIUS, uit naam en last der Heeren, aangezeid, „ dat de „ Heeren van de Vroedschap, vermits de gelegenheid en te- „ genwoordigen staat hunner Stad, om zekere gewigtige re- „ denen hadden goedgevonden, hen te ontslaan van hunne „ diensten; dat men hen hunne wedde en wooning, tot den „ gewoonen tijd der verhuizinge toe, zou laaten behouden, „ als wanneer op dezelve, bij de Vroedschap, nadere order „ zou



J. Buys, delin. Rein. Vinkeles, sculp. 1792.

„ zou worden gesteld; verbiedende hun voorts het prediken, „ zo in 't geheim als openbaar, of eenige Vergaderingen bij „ te woonen, onder bedreiging van als gemeene Rustverstoor- „ ders te zullen gestraft worden."

Bijster vreemd klonk deeze aankondiging den Leeraaren in de ooren, als welke, nog in het naastvoorgaande jaar, ter gelegenheid der komste van Prinse MAURITS te *Utrecht*, denzelven zijnde gaan begroeten, van zijne Doorluchtigheid, slaande op zijnen borst, en op zijn Prinselijk woord, de verzekering hadden ontvangen, „ niet te zullen gedoogen, dat „ iemand ter oorzaake der Religie en der bekende verschillen „ zou worden verdrukt; dat hij de verdrukking der Remon- „ stranten alzo weinig wilde toestaan, als 't verdrukken der „ Contraremonstranten; dat hij een Vader en Voorstander wil- „ de zijn zo wel van de eene als de andere, en in 't bijzon- „ der den Predikanten bij handtasting beloofde, niet te zullen „ toelaaten, dat ze van hunne diensten wierden afgezet." Van hier dat zij gezamentlijk de vrijheid namen, tegen deeze handelwijze, hunne bedenkingen in te brengen, en toen deeze niets baatten, eene schriftlijke Akte hunner afzettinge verzogten, om in tijd en wijle zich daar van te mogen bedienen. RYKWAERT voegde bij dit verzoek, „ dat ingevalle iemand der „ Heeren hem of zijne Amptgenooten, wegens leere of lee- „ ven, wist te beschuldigen, men zulks vrijelijk zeggen, „ en in de Akte mogt stellen." Op dit verzoek tot antwoord bekoomen hebbende, dat *men des aangaande op hen niets hadt te zeggen*, verstoutte hij zich, alvoorens de Vergadering te verlaaten, dezelve aldus aan te spreeken: „ Wij zoe- „ ken, (dus sprak hij) hier in geene gunst, en al verbiedt „ men ons de bediening van 't predikampt, 't is egter, dat „ wij 't niet bediend hebben ter gunste van iemand, maar „ alleen tot stigtinge der Gemeente, en tot bevorderinge „ haarer zaligheid, en dat in alle stilheid, opregtheid en een- „ voudigheid, gelijk wij ten zijnen tijde voor den regterstoel „ van JEZUS meenen te verantwoorden. Wij zijn (dus ging „ hij voort) ons zelven wel bewust, en weeten, dat wij de „ Heeren geene billijke reden tot zulk een besluit hebben ge- „ geeven. Dies zijn wij dat vonnis te beter getroost, ver-

„ mits het niet gegrond is op eenige voorgewende beſchuldi-„ gingen, maar alleen op de tegenwoordige gelegenheid en „ ſtaat van uwe Stad, die wij, de tijden zo loopende, niet „ hebben te onderzoeken. 't Is ons zeer lief, dat men geene „ oorzaak van ons weet te neemen. Wij zullen ons dan naar „ uwe reſolutie reguleeren, en dat voor zo verre, als wij „ in conſcientie zullen bevinden te behooren." RYKWAERT dit gezegd hebbende, verlieten de afgezette Predikanten de Vergadering der Vroedſchap, welke, volgens verzoek, nog dien zelfden avond, aan de Leeraaren een geſchrift deedt behandigen, van den volgende inhoud: „ De Vroedſchap deezer „ Stad (*Utrecht*) in haar Ed. Vergadering doen koomen hebbende de vijf preſente Predikanten van de Remonſtrantſche „ gezintheid alhier, en door haaren Penſionaris ſommierlijk „ mondeling doen aanzeggen des Vroedſchaps reſolutie, nopens haaren dienst, gagie en wooningen reſpective, en zij „ daar van verzogten Acte, verſtaat en verklaart ongehouden „ te weezen, eenige ſchriftelijke Acte te verleenen, en or„ donneert hun luiden als nog, ſamt een elk bijzonder, zich „ naar de voorſchreevene reſolutie te reguleeren; als ook dat „ zij, of die van haaren Kerkenraad in der Stads Secretarije „ zullen hebben te leveren, alle kerkelijke boeken, zegel en „ ſleutelen, onder hen berustende, en dat terſtond bij de in„ ſinuatie van deeze." Behalven deeze willekeurige behandeling, waar door eenigen der afgezette Leeraaren in hun beſtaan merkelijk belemmerd wierden, moesten zij nog den ſpijt verdraagen, dat zij, van zommige Contraremonſtrantſche Predikanten, die, zedert, nu en dan, te *Utrecht* den dienst waarnamen, openlijk van den Predikſtoel voor Buikdienaars geſcholden wierden, uit hoofde dat men hen hunne wedde nog eenigen tijd liet behouden.

Sints deezen tijd onthieldt zich RYKWAERT van het openbaar prediken, doch geenzins van het beijveren en voortplanten van de zaak der Remonſtranten. Bekend is de Vergadering, welke, zittende het Nationaal Sijnode te *Dordrecht*, van een aantal Remonſtrantſche Predikanten te *Rotterdam* gehouden, en zedert met den naam van *Tegen-Sijnode* beſtempeld wierdt; als mede, hoe het Hof van Holland eenigen der

meest

meest bekende leden in 's *Hage* ontbooden, en na andere een fcherp onderzoek gedaan hadt. RYKWAERT was mede tegenwoordig geweest in deeze zamenkomst, doch ongemoeid gelaaten van de Reering van *Utrecht*, tot in het laatst van de maand Maij des Jaars 1619. Thans, om deeze of geene zaaken elders te verrigten, zich van huis begeeven hebbende, beftondt de Penfionaris ANSELMUS SALMIUS bij de Vroedfchap der Stad te bewerken, om last te geeven, dat RYKWAERT, geduurende deszelfs afweezigheid, ter zaake van het bijwoonen der Rotterdamfche Vergaderinge, in regten mogt betrokken worden. 't Gefchiedde. Ten dien einde vondt men goed, op naam van den Hoofdofficier der Stad, Jonkheere JOHAN VAN ZUYLEN VAN DER HAER, *Heere van Sevender*, doch buiten zijne kennisfe, zelf bij zijne afweezigheid, een Verzoekfchrift in te leveren bij het Geregt, inhoudende een verflag van het voorgevallene in de Rotterdamfche Vergadering, 't welk in een zeer nadeelig licht voor de Remonftranten wierdt geplaatst; met verzoek dat hij Hoofdofficier den afgezetten Predikant RYKWAERT, die de gemelde Vergadering hadt bijgewoond, in hegtenis neemen, althans in perfoon mogt dagvaarden. De dagvaarding wierdt terftond toegeftaan, doch, op voorfpraak zijner vrienden, de tijd daar van eenige dagen uitgefteld. Gelijk RYKWAERT, in de behandeling van verfcheiden Remonftrantfche Predikanten, een voorbeeld zag van 't geen hem zelven, waarfchijnlijk, boven 't hoofd hing, hadt men zich gevleid dat hij het uitftel der dagvaardinge zich ten nutte zoude maaken, door zich zelven te fchuil te brengen. Doch hij hadt, ter plaatze daar hij zich bevondt, van den inhoud des Verzoekfchrifts geene kennis bekoomen, of hij keerde, in allen fpoed, na *Utrecht*.

Zijn eerfte werk, naa zijne wederkomst, was, een Vertoog aan mijne Heeren van den Geregte, behelzende een verzoek, om niet gehouden te zijn, den gewoonlijken weg van Regtspleeginge in te flaan, en zijne zaak door Prokureurs en Advokaaten te doen behandelen: als zijnde dezelve eene zaak van Geweeten, in welke veele bijzonderheden in aanmerking moesten genomen worden, en die hij dus aan dezelven niet wel durfde overlaaten; en dat het, diensvolgens, hem mogt

geoorlofd zijn, in eigen perſoon tegen den Schout gehoord te worden, en zijne eigen zaak te bepleiten. Dit verzoek wierdt ingewilligd, en hij, diensvolgens, in 't midden van Junij, voor het Geregt ontbooden, alwaar men hem eenige Vraagpunten voorlas, de Rotterdamſche Vergadering betreffende, met bevel om op ſtaanden voet daar op een antwoord te geeven. Dit deedt hij in algemeene bewoordingen, wel zorge draagende, niets te melden, 't welk ter bezwaaringe van eenigen zijner broederen konde gebezigd worden. Thans deedt men RYKWAERT een weinig buiten ſtaan. Hoewel 'er twee deuren waren tusſchen Schepenskamer en het Vertrek, waar in hij vertoefde, konde hij, egter, onderſcheidenlijk verſtaan, dat het zeer hoog liep tusſchen de Heeren, en men het, in lang, niet eens konde worden, of men hem zoude laaten gaan of in verzekering houden. Na eene wijle toevens, deedt men hem wederom binnen ſtaan, en bij handtasting belooven, zonder kennis en toeſtemming van 't Geregt, de Stad *Utrecht* niet te zullen verlaaten.

Van dien tijd af ging RYKWAERT, ongemoeid, uit en in, tot op den achtſten Julij des Jaars 1619, wanneer men hem, van nieuws, voor het Geregt ontboodt. Nevens de oude, hieldt men hem thans eenige nieuwe vraagen voor. Doch RYKWAERT, bemerkt hebbende dat de Penſionaris en eenige Schepens op hunne luimen lagen, om hem op zommige woorden te agterhaalen, als mede dat ze eenige zijner antwoorden deeden opſchrijven, zo als hun goed dagt, meer naar hunne eigen dan naar zijne meening, verzogt, om dit alles, een afſchrift der Vraagen te mogen hebben, om, met een bedaard gemoed, zijne antwoorden daar nevens te mogen ſtellen. Doch dit wierdt hem ronduit geweigerd: weshalven hij zich moest te vrede ſtellen, met te zeggen, dat vermits een zo billijk verzoek hem niet mogt gebeuren, *zijne goede conſcientie en goede zaak 'er hem dan moesten door helpen.*

Onder andere hieldt men RYKWAERT de volgende vraag voor: *Of de onderdaanen mogten Vergaderingen houden om den Magiſtraaten gehoorzaamheid te weigeren?* In het antwoord, welk hij hier op gaf, maakte hij deeze onderſcheiding: „ In „ zaaken, zeide hij, die tegen de conſcientie niet ſtrijden,

„ moet

„ moet men den Overheden alle gehoorzaamheid bewijzen,
„ niet alleen den goeden en redelijken, maar ook den kwaa-
„ den en harden; maar in zaaken van Consciëntie mogen de
„ onderdaanen niet alleen, maar ze moeten ook zomtijds de
„ Magistraaten ongehoorzaam zijn, als ze iet gebieden, dat
„ God verbiedt, of verbieden, dat God gebiedt." Wijders maakte hij onderscheid tusschen zaaken, die de Politie of den Staat betreffen, en de zulken, welke puurlijk het Geweeten en den Godsdienst aangingen, om dezelve met Jaa en Neen te beantwoorden. *De zaaken*, zeide hij, *tot nadeel van de Politie of den Staat strekkende, zoude hij ongevraagd, en uit eigen beweeging, de Heeren hebben aangediend.* De Pensionaris, vervolgens, beweerende, dat de dingen, die men hem vraagde, de Politie of den Staat betroffen, en met de Consciëntie niet te doen hadden, 'er nevens voegende, *dat het de Heeren zo verstonden*, was RYKWAERTS wederwoord: „ Dat
„ hij in dit stuk zich niet kon gedraagen naar het verstand,
„ welk de Heeren daar van mogten hebben: want op de eene
„ plaats verstonden 't de Heeren dus, op de andere anders;
„ eenigen, die nu dus oordeelden, zouden daar in 't voorlee-
„ den jaar anders over geoordeeld hebben; maar hij moest zich
„ naar de natuur der zaake zelve gedraagen." De Heeren, uit dit alles verneemende, dat RYKWAERT tot het eenvoudig antwoorden met Jaa en Neen niet konde besluiten, deedt men hem, voor eene wijle tijds, buiten staan. Naa eene wijle toevens wederom binnen geroepen zijnde, en de Pensionaris hem gevraagd hebbende, *of hij van meeninge was, op alle vraagen met Jaa en Neen, zonder omwegen, te antwoorden, of niet?* was zijn bescheid „ dat de Heeren zijne redenen hadden
„ gehoord, en badt, dat ze hem daar op geliefden te vol-
„ doen;" zich voorts beroepende op het geen een Heidensche Regter weleer aan den Apostel PAULUS hadt toegestaan. Over dit antwoord liet de Pensionaris zijn ongenoegen blijken, met te zeggen, *Gij staat hier niet om te preeken*; 't welk RYKWAERT hem deedt te gemoete voeren: „ Ik staa hier, mijn
„ Heer, om te spreeken en mij te verantwoorden." Thans begon men, van nieuws, te dringen, dat *hij Categorice met Jaa of Neen moest antwoorden*; en als de gedaagde bij zij-

ne weigering volhardde, voerde men hem eindelijk te gemoete: *Men zal dan moeten doen, 't geen men niet gaarne doet.* RYKWAERT nogmaals zijn leedweezen betuigd hebbende, dat de Heeren de zaaken niet anders inzagen, en dat hij hun met geen goed gemoed te wille konde zijn, en verzogt hebbende, dat hem de vraagen nogmaals mogten worden voorgehouden, om te beproeven, of hij de Heeren meer genoegen zoude kunnen geeven, brak men deezen Geregtshandel af, met den Onderſchout te beveelen, om de gedaagden, op Haazenberg, in hegtenisſe te brengen.

Thans zat RYKWAERT in den Kerker, zonder eenigen toegang. Want als zijne Huisvrouw, nog dien zelfden avond, hem begeerde te ſpreeken, weigerde de Cipier haar binnen te laaten, hoewel zulks, van hooger hand, toen nog niet verbooden was. 's Anderendaags, evenwel, kwam 'er een uitdrukkelijk verbod, om iemand tot den gevangene toegang te verleenen. Verkwikkende, in zulk eenen ſtaat van zaaken, was het bezoek, welk RYKWAERT, op den vijfden dag zints zijne gevangenis, ontving. Jonkheer JOHAN VAN ZUYLEN, Hoofdſchout der Stad, zich bij hem in zijne kamer vervoegd hebbende, gaf niet onduidelijk te verſtaan, hoe zeer hem de handelwijze, omtrent gehouden, mishaagde, dat dezelve zijn bedrijf niet was, hoewel het dien naam moest hebben, maar veeleer van eenige andere lluiden. Boven dit alles deedt de Schout de vriendelijke aanbieding aan den gevangene, voor hem aan 't Geregt te willen verzoeken om verlof, om tot tijdverdrijf eenige boeken uit zijn huis te mogen hebben. RYKWAERT, voor deeze aanbieding, zijne dankbaarheid betuigd hebbende, hadt het genoegen, nog dien zelfden dag, met toeſtemming van het Geregt, eenige boeken te ontvangen. 's Anderendaags, gantsch onverwagt, bij de Heeren ontbooden zijnde, deedt men hem, door den Sekretaris, een geſchrift voorleezen, volgens 't welk hij uit zijne hegtenisſe wierdt ontſlagen, mids hij zich, tot nader order, in zijn huis moest houden; met vermaaning om zich aldaar in alle ſtilligheid te gedraagen, onder bedreiging van als een verſtoorder der openbaare rust, naar de Wetten, te zullen geſtraft worden. Bij zijne thuiskomst vernam hij, dat zijne Huisvrouw, door

een

een Verzoekschrift aan het Geregt, zijne vrijheid hadt bewerkt.

Sedert dien tijd hieldt zich RYKWAERT in zijn huis, zonder immer eenen voet daar buiten te zetten. Voornaamelijk hieldt hij zich nu onledig met het opstellen van eenige schriften, dienende ter zijner verdeediginge over het stuk der Rotterdamsche Vergaderinge, als mede van antwoorden op zommige Vraagen, hem voorgehouden. In een dier Schriften verklaarde hij „ dat zijn eenig oogmerk was, de menschen tot de „ zalige onsterflijkheid te leiden, als geenzins van meeninge „ zijnde, zich met eenige zaaken, de Politie raakende, te „ bemoeien; iemand van of op het Kussen te helpen; door „ den Bijbel het Kussen te zoeken; door de Religie de Politie te veranderen, of door de Kerk in het Raadshuis te „ kruipen, en dat in te neemen; alle 't welk hij ten hoogsten misprees." Reeds vroeger hadt hij, in zekeren brief, geschreeven „ Dat de Remonstranten binnen *Utrecht* vaster „ stonden, dan hunne Predikanten hadden gemeend; dat de „ geenen, die bij de Contraremonstranten ter Kerke gingen „ (behalven de geheel partijdigen, die den minsten hoop „ maakten) ten meerendeele Officianten, of weetnieten waren, die de Remonstranten nog meest met het hart volgden „ en toegedaan waren, niettegenstaande zij de anderen met „ het lichaam volgden. Zulk eene huichelaarij, verstondt „ hij, was niet te prijzen; maar 't ging 'er nogthans aldus „ toe."

Kleine baate, intusschen, deedt zulk eene vrijmoedigheid, of de aangevoerde verdeediging van zijne onschuld, aan onzen RYKWAERT, die, door dit alles, geen verlof konde bekoomen, om te gaan waar hij wilde, maar zijne eigen wooning tot geduurige verblijfplaats moest gebruiken. Veeleer is 't te denken, dat het een en ander zal gediend hebben, om het misnoegen tegen hem nog verder te ontsteeken. De vermaarde Rotterdamsche bijeenkomst van Remonstrantsche Leeraaren wierdt, daarenboven, zeer hoog opgenomen. Verscheiden leden van dezelve hadden reeds daar van de uitwerkzels ondervonden. Op RYKWAERT, hoewel hij onder de Hoofdbeleiders daar van niet geteld wierdt, zou ook, eerlang, de straffe dier

dier onderstelde misdaad nederdaalen. Terwijl hij stil in huis zat, was men ten Raadhuize bezig om zijn Vonnis op te maaken. Dit was gereed voor den zevenden Augustus des Jaars 1619, tegen welken dag hij voor de Heeren van het Geregt wierdt ontbooden, om het te hooren voorleezen. Verscheiden bijzonderheden behelst dit Vonnis, waar uit de toenmaalige maatregelen der Remonstranten, om zich, geduurende de vervolging, te handhaaven, kunnen worden afgeleid, en die hun als misdaaden wierden toegerekend. In de meening van geenen ondienst te zullen doen aan de zulken onzer Leezeren, wier weetlust zich uitstrekt tot eene naauwkeurige kennis van den toestand dier beroerde dagen, zullen wij het bedoelde Vonnis alhier eene plaats gunnen. Van woord tot woord luidde het aldus.

„ Also CAROLUS RYKWAERT, gewesene Kerkendienaar alhier „ binnen *Utrecht*, voor den Gerechte derselver Stadt beleden „ en bekent heeft, dat hij met ADRIAAN VAN DER BORZEN, „ gewesene Kerkendienaer van *Leijden*, HERBOLDUS TOMBERGIUS, Kerkendienaer van *ter Goude*, SAMUEL LANSBERGEN „ en NIKOLAAS GREVINKHOVEN, Kerkendienaeren van *Rotterdam*, WILHELMUS LOMANNUS, Kerkendienaer van *Noordtwijk*, mitsgaders eenige gewesene Kerkendienaeren respective „ van *Schoonhoven*, *Woerden* en *Charlois*, van haeren dienst „ verlaeten wesende, en eenige Ouderlingen of Diakonen van „ *Hoorn*, *Alkmaar* en *den Briele*, sonder eenige last ofte „ consent van de Overigheit daer toe te hebben, in Maert „ lestleden tot *Rotterdam* eene particuliere Vergaedering gehouden heeft, alwaer syluiden benoemt hebben veele en „ verscheiden Articulen, daer toe strekkende, omme henlieden „ vast te verbinden, dat sij sich niet en souden houden aen „ de verklaering, dewelke bij de Sijnode Nationaal tot *Dordrecht* gedaen soude worden; dat sij sich gesepareert souden „ houden van de gemeene Kerken van de Landen; dat sij „ aparte Vergaederingen, 't sij heimelijk ofte openbaer, souden maeken, en onderhouden van de Gemeenten van haer „ gevoelen, sonder sich selven daer van te laeten ophouden, „ ofte afkeeren, noch door aenbiedinge van gagie, nochte van „ vrede nochte door periculen nochte door Placaten of Ordon-

„ nan-

„ nantien ter contrarie gemaekt of te maeken; dat sij particuliere contributien souden opstellen tot maintinement van hun gemeene saeke, en tot onderhout van de Leeraers van dien; dat sij voorts Vergaederingen ende beschrijvingen onder malkanderen souden maeken, met belofte van malkanderen in de voorseide haare gemeene saek getrouw te blijven, ende met raedt en daedt de handt te bieden in alles, wat ter oorsaeke van die d'een of d'ander mochte overkomen, alle welke Articulen ende d'Acte daervan geconcipieert gesonden souden worden in meest alle de Provincien deser Vereenigde Nederlanden aen de Clasfen ende Kerken van haere gesintheden, omme bij deselve aengenomen, bevestigt, en eene algemeene verbintenisse tot onderhout van dien gemaekt te worden, 't welk is een schadelijk comploict en conspiratie, strekkende tot turbatie van de ruste van de Landen, en omme die Kerken en Gemeenten in gestaedige verdeeltheden te houden, mitsgaeders ook tot groote verachtinge van de respective Overigheden en expresse bevelen derselver aen den voornoemden CAROLUS RYKEWAERT specialijk gedaen, van sich te onthouden van alle Kerkendiensten en Vergaederingen, op pene als een perturbateur van de gemeene rust gestraft te worden, ende daeromme in een welgestelde Republijke niet getolereert behoort te worden. SOO IS 'T, dat die van den voornoemden Gerechte, met rijpe deliberatie van Raeden, belast en bevolen heeft, last en beveelt mits desen den voornoemde CAROLUS RYKEWAERT te vertrekken uit de Stadt *Utrecht* en Vrijheidt van dien, mitsgaders de heerlijkheit van *Vreeswijk*, anders genaemt *de Vaert*, sonder weder in te mogen komen, dan met voorgaende consent en oerlof van de Heeren Staeten van den Lande van *Utrecht* en desen Ed. Gerechte, op pene van als een perturbateur van de gemeene ruste daer over arbitralijk gestraft te werden."

Dit Vonnis was aan RYKWAERT niet voorgeleezen, of men hieldt hem onmiddelijk daar op voor, een Besluit der Algemeene Staaten, welke, in gevolge der dwaalende begrippen van die tijden, zich regtsgebied aanmatigden ook over bijzondere persoonen in deeze of geene der onderscheidene Provin-

vincien. Nog zwaarder ſtraffe, dan door het Vonnis van zijnen eigenlijken bevoegden Regter, wierdt RYKWAERT, door het gemelde Beſluit, opgeleid. Het behelsde, naamelijk, eene uitbanning voor altoos uit alle de Veréénigde Provincien, en derzelver onderhoorige Landen, zonder daar weder te mogen binnen koomen, op pene van daar tegen doende, als een verſtoorder der gemeene rust, anderen ten voorbeelde, naar goeddunken, aan den lijve te zullen geſtraft worden. Ontzet van zo een hard Vonnis, zogt RYKWAERT 't een en ander, ter zijner verdeediginge, in te brengen. Doch men beval hem het zwijgen, en met een, dat hij zich hadt te begeeven ten huize van den Sekretaris DE GOYER, woonende naast het Stadhuis, en aldaar te vertoeven, tot dat hij nader aanzeggen zoude bekoomen hebben. Nogmaals vrugtloos getragt hebbende te ſpreeken ter zijner verdeediginge, *Is 't mij dan niet geoorlofd*, zeide hij, *voor mij zelven te ſpreeken, zo bidde ik de Heeren, dat ze dit Vertoog of Protest* (en met een leide hij een papier op de tafel neder) *willen leezen.* Het behelsde eene aantuiging wegens het ongelijk, dat hem wierdt aangedaan, en dat hij zijne zaak aan CHRISTUS, den Opperſten Regter, beval, die tusſchen hem en de Heeren zoude oordeelen; wenſchende voorts, dat zij het Vaderland, ten goede der Ingezeetenen, en zonder overlast der Vroomen, mogten regeeren. Voorts alle de Heeren eerbiediglijk gegroet hebbende, verliet RYKWAERT de Kamer; wordende vervolgens gebragt ten huize van den boven genoemden Sekretaris. Hier wierdt zijne Huisvrouw bij hem toegelaaten. Ook kwamen hem veelen zijner goede vrienden bezoeken, om hem het jongſte vaarwel te zeggen. RYKWAERT vertoefde ten huize van den Sekretaris tot in den nacht ten twee uure, wanneer hem de Onderſchout na de Tolſteegpoort geleide, die geopend wierdt voor hem, zijne Huisvrouwe, Zoon en Dogter, welke gezamentlijk na *Waalwijk* reeden, alwaar ze nog dien zelfden dag, tegen den avond, aankwamen. Hier ſchreef hij eene uitvoerige wederlegging van het Vonnis, over hem uitgeſproken. Het geſchrift, briefswijze geſteld, zondt hij vervolgens aan de Heeren van den Geregte van *Utrecht.* In deeze Wederlegging, te vinden bij UITENBOGAART, in zijne *Kerkelijke Hiſto-*

Historie, schreef hij, onder anderen, „ dat hij God dankte,
„ om dat hem zijn Vonnis, door den Sekretaris van de Hee-
„ ren van den Geregte onderteekend, ten allen tijde zoude
„ kunnen dienen tot betuiging van zijne onschuld, en onno-
„ zelheid in deezen, en tot bewijs dat hij nergens anders om
„ leedt, dan om eene zaak, die 't eenemaal en purelijk de
„ Consciëntie raakte, en Kerkelijk was."

Naa eene wijl vertoevens buitenslands, keerde de Huisvrouw van RYKWAERT, onzeker om welke reden, na *Utrecht* te rug. Hier viel zij, reeds in 't volgende jaar, naa de uitbanning van haaren Echtgenoot, in eene zwaare krankte. Reikhalzende van verlangen, om haaren Man nog eens te zien en te spreeken, vóór haar overlijden, deedt zij, in haaren naam, een Smeekschrift inleveren bij de Heeren Staaten 's Lands van *Utrecht*, om verlof voor haaren Echtgenoot, en den troost voor haar zelve, om in den jongsten nood zijne toespraak te mogen genieten. Het antwoord der Heeren Gedeputeerde Staaten was, dat ze medelijden hadden met haaren toestand, en, indien zulks in hun vermogen stondt, haar verzoek gaarne zouden inwilligen; doch dat ze daar toe geene vrijheid hadden, als zijnde het eene zaak, die geheellijk afhing van de Algemeene Staaten, tot welke zij dierhalven haar verzoek moest inrigten. Aan deezen raad het oor leenende, vervoegde zich de veege en doorbedroefde Echtgenoote aan Hun Hoog Mogenden, ten boven gemelden oogmerke. Maar, welk was het antwoord, welk zij op haare jóngste bede bekwam? *Habeat patientiam*; „ zij moet geduld neemen." Dus overal afgeweezen, nam men eenen list te baate. RYKWAERT, zich in eene Mand verschoolen hebbende, liet zich bij lichten dag in zijn huis brengen. Zijne trouwhartigheid en 't gevaar van eeuwige gevangenisse wierdt hier beloond, door den kranken-troost, dat zijne geliefde Echtgenoote, eerlang, onder zijne gebeden en in zijne armen, den jongsten adem uitblies.

Zo heimelijk als hij daar binnen gekoomen was, vertrok RYKWAERT vervolgens wederom uit *Utrecht*. Sedert ging 't hem, even als veelen zijner medeballingen der Remonstrantsche Predikanten. Hij reisde van plaats tot plaats, onthou-

dende zich nu eens heimelijk binnen, dan wederom buitenslands, tragtende, zo veel zijne vermogens en omstandigheden toelieten, het Remonstrantsche weezen op te bouwen, en de gemoederen door leeringen en vermaaningen te stigten en te versterken.

Bekend is de toeleg tegen het leeven van Prinse MAURITS, in den Jaare 1623 ontworpen. Vermids verscheiden Remonstranten daar van bewustheid hadden, wierdt de geheele zaak, gemeenlijk, op hunne rekening gesteld. RYKWAERT, 't zij hij van medepligtigheid beschuldigd wierdt, of om dat hij in de voorbaat wilde zijn, om allen vermoeden van zich te weeren, vondt geraaden, eene Verklaaring ter zijner ontlastinge in 't licht te geeven, getekend den tweeëntwintigsten Februarij des gemelden jaars, doch zonder melding van plaatze, alwaar zij gesteld was. Om te doen blijken, hoe RYKWAERT en veelen zijner broederen over de Zamenzweering dagten, zullen wij 's Mans Geschrift hier eene plaats gunnen. Het was gesteld in deeze bewoordingen.

„ Alsoo een Christen schuldigh is beide te besorgen 't gene „ eerlijk is voor Godt ende ook voor den menschen, ende „ dat hij gelijk om sijns selfs wille een goede Conscientie „ voor Godt moet hebben, alsoo ook daer bij om anderer „ wille eenen goeden name en goet geruchte, ('t welk veel „ kostelijker is als gout) bij andere: Ende nu 't seedert eeni- „ gen tijdt herwaerts een gemein Landtgeschrei gemaekt is „ over die Christenen, die met den naam van Remonstran- „ ten, hier te Lande beteekent worden, even off de selven, „ soo niet alle, ten minsten hare Leeraers of immers een deel „ derselver schuldigh en medeplichtigh souden wesen aen se- „ ker grove, grouwelijke en detestable Crimen van Landtver- „ raderije, brantstichtingen of ook Princen-moorderije: waer „ tegens ook deselve voorsz. beruchte personen, als belet „ sijnde door hare tegenwoordige gelegentheit, haer niet *de- „ bito in judicio* en konnen purgeren; nochte haer gesament- „ lijk als in dese conjuncture van tijdt geen middel hebben- „ de, omme te gelijk bij den anderen te komen, en konnen „ verantwoorden, ende nochtans soodanigh schandelijke blame „ op haer niet langer en dient te rusten, maer met den al-

„ der-

,, dereersten, soo veel moogelijk en doenlijk sal sijn, van
,, haer geweert moet worden: SOO IS 'T, dat ik onderge-
,, schreven onder des ten selven einde met eenvoudiger her-
,, ten in alle oprechtigheidt en waerheit, midts desen heilig-
,, lijk verklare en betuige voor Godt Almagtigh, voor wel-
,, ken alle dingen naekt en ontdekt sijn, en voor den Heere
,, JESU CHRISTI, die de levenden en dooden sal oordeelen, dat
,, ik aen die voorsz. stukken geen part, deel of schuldt en
,, hebbe; noch ook ooit eenige gedachte, genegentheit of
,, wille daer toe int alderminste strekkende gehadt te hebben;
,, daer en boven noch, niemandt, van wat conditie, qualiteit
,, en gelegentheit hij soude mogen wesen, te kennen of ooit
,, gekent te hebben, die aen sulke execrable stukken, als
,, voorseit, schuldigh soude wesen.

,, Ende omme noch meerder mijne onnooselheidt en on-
,, schuldt in desen te doen blijken, presentere en ben bereidt
,, mij 't allen tijden in handen van de Magistraet en Justitie
,, te komen stellen, midts dat mij bij hare E. E. te voren
,, idonée geçaveert werde, dat mijne onschuldt hier inne
,, hare E. E. blijkende, ik verder ten regarde van de Religie
,, en Conscientie mitsgaders 't gene daer van eigenlijk depen-
,, deert en daer mede annex is, niet en sal worden geinquie-
,, teert noch gemolesteert, en dat ik ten minsten, soo het
,, haere E. E. niet en geliefde mij meerder vrijheit, als tot
,, noch toe, te vergunnen, in deselve en geenen ergeren
,, staet, dan daer ik nu in ben, hersielt magh worden.

,, Vertrouwe ook gantschelijk, dat even dusdaenige verkla-
,, ringe bij d'andere broederen, de geseide Remonstrantsche
,, Leeraers, in 't particulier t'harer ontschuldinge gedaen sal
,, werden.

,, Soo dan noch iemant, sich soo verre soude hebben ver-
,, geten en vergrepen om der voorseide stukken eenige te
,, bedrijven, ('t welke Godt verhoede en nimmermeer soo te
,, sijn, bevonden magh werden) is reden dat hij sijne recht-
,, veerdige en wel verdiende straffe draege, sonder dat ande-
,, re, die daerinne teenemaal onschuldigh en onnoosel souden
,, wesen, en 't selve op 't hooghste, (als geheel en al con-
,, travenierende de aert en natuure van de Leere, daer van

„ ſij profesſie doen) detesteren en verfoeijen, daer mede be-
„ last werden.

„ Aldus geconcipieert bij mij ondergeſchreven in oprechte „ waerheit en eenvoudigheit als in het aenſchijn en tegen- „ woordigheidt Gods, tot betuiginge mijner onnooſelheidt nu „ en ten eeuwigen dagen. Deſen $\frac{22}{12}$ Febr. 1623.

„ CAROLUS RYKWAERT.
„ Dienaer Jeſu Christi."

't Schijnt dat RYKWAERT, zedert het Vonnis van eeuwige ballingſchap, over hem geveld, bij oogluiking de vrijheid hadt bekoomen, zich binnenslands te mogen onthouden, mids zich wagtende voor het oeffenen van het predikampt. Dit, althans, was het geval van veele gebannen Remonſtrantſche Predikanten, die, onder de hand, de Gemeenten, of liever de perſoonen, hunne begrippen toegedaan, nu en dan met eene Leerrede zogten te ſtigten. Min toegeevende wierden zij behandeld, zedert de boven genoemde zamenzweering. De vervolgingen namen, op nieuw, met herhaalde woede, eenen aanvang: weshalven veelen zich genoodzaakt vonden, althans veiligst oordeelden, het Vaderland te verlaaten. Dien ſtap deedt ook onze RYKWAERT. Nevens verſcheiden anderen vertrok hij na *Hamburg*. Hier vertoefde hij, tot dat de eerſte hevigheid der vervolgingen eenigzins bedaard was. Thans keerde hij weder na *Utrecht*, alwaar hij zeer veele vrienden hadt, als hebbende 'er, vóór zijne afzetting, tien jaaren lang den openbaaren Predikſtoel met grooten lof betreeden. Hoewel met groot gevaar, kloekmoedig en beſtendig, nogthans, ging hij wederom voort in het prediken en vermaanen tot volſtandigheid in de aangenomene leerbegrippen, en het verſieren van dezelve met eenen godzaligen wandel. Hoe lang RYKWAERT dus heimelijk den predikdienst hebbe waargenomen, en of hij, 't eenigen dage, tot eene openbaare ſtandplaats bevorderd zij geworden, is ons niet gebleeken, bij mangel aan de vereischte aantekeningen.

Zie UITENBOGAART, *Kerkel. Hiſtorie*; G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*.

RYN,

RYN, (REMBRAND VAN) gebooren, in den Jaare 1606, in de nabuurfchap van *Leiden* tusfchen *Leiderdorp* en *Koudekerk*, hadt tot Vader den Kournmolenaar daar ter plaatze. Nogthans fchijnt deeze, van tijdlijke middelen, niet geheel ontbloot geweest te zijn. Want, in zijnen Zoon, al vroeg, een meer dan dagelijksch vernuft befpeurende, zondt hij hem na 't Latijnfche School te *Leiden*, om 'er in de gronden der Taalkennisfe onderweezen, en vervolgens tot eene hooger beoeffening der Weetenfchappen te worden opgeleid. Maar de oorfpronklijke aanleg van 's Jongelings vernuft was tot eene andere beoeffening gefchikt. Zijne hoofdneiging was de Schilderkunst. Gehoor geevende aan die roepinge, was de Vader wijs genoeg om zijnen Zoone geen beroep, tegen lust en neiging, op te dringen. De eerfte gronden der Kunst leide de jonge REMBRAND, onder den vermaarden PIETER LASTMAN, te *Amfterdam*. Vervolgens genoot hij ook elders het onderwijs van andere Meesters. Op zijn vierentwintigfte jaar genoegzaame vorderingen gemaakt hebbende, om van zijn Penfeel een eerlijk beftaan te hebben, zette hij zich met 'er woon neder in de ftraks genoemde Stad, alwaar hij ook zijne dagen eindigde, in den Jaare 1668, het tweeënzestigfte van zijnen Ouderdom. Zo groot en aanhoudende was zijne werkzaamheid, dat hij het getal der Prenten, door hem vervaardigd, tot ongeveer tweehonderdëntachtig bragt. Op de meeste ftaat het jaargetal, waar in zij gemaakt zijn. Daarenboven verftondt hij eene bijzondere manier van etzen, voorheen onbekend, die veele overeenkomst hadt met de Zwartekunst. VAN RYN was zeer rijk van verbeeldinge, en wist de Hartstogten zeer kragtig uit te drukken. Alleenlijk heeft men in hem berispt, dat hij een te naauwkeurig naavolger was van 't leeven, hetzelve met gebreken en al uitdrukte, en zich aan geene regels bondt. Het oog hebbende op dit gebrek, zo 't 'er een mag heeten, hooren wij den Dichter PELS, in de volgende dichtregels, den lof vermelden van

„ Den grooten Rembrand, die 't bij Titiaan, van Dijk
„ Nóch Michiel Angelo, nóch Rafel zag te haalen,
„ En daarom liever koos doorluchtiglijk te dwaalen,
„ Om de eerfte Ketter in de Schilderkonst te zijn."

En verder:

„ Die, ſchoon hij niet voor één' van all' die meesters week
„ In houding, nóch in kracht van Kolorijt bezweek,
„ Als hij een naakte Vrouw, gelijk 't ſomtijds gebeurde,
„ Zou ſchild'ren, tót model geen Griekſche Venus keurde;
„ Maar eer een' waschter, óf turftreedſter uit een' ſchuur,
„ Zijn' dwaaling noemende navolging van Natuur,
„ Al 't ander ijdele verziering."

En op eene andere plaat:

„ Die door de ganſche Stad op bruggen, én op hoeken,
„ Op Nieuwe, én Noordermarkt zeer ijv'rig op ging zoeken
„ Harnasſen, Moriljons, Japanſche Ponjerts, bont,
„ En Rafelkraagen, die hij ſchilderachtig vond,
„ En vaak een' Scipio aan 't Roomſche lichchaam paste
„ Of de eed'le leden van een' Cijrus meê vermaste."

Zie ORLERS, *Beſchrijving van Leeden*; HOUBRAKEN; PELS, *Gebruik en Misbruik des Tooneels.*

RYNAUWEN, reeds voorheen, op het Artikel REINAUWEN vermeld, doch niet met de vereischte breedvoerigheid, verdient een omſtandiger berigt, waar toe wij, zedert, zijn in ſtaat geſteld. Het is eene Ridderhofſtad, gelegen in het gedeelte van het Sticht van *Utrecht*, het *Overkwartier* genaamd, aan den Oever van den *Ouden* of *Krommen Rhijn*, tusſchen de Dorpen *Bunnik* en *Vechten*. Het Gebouw is tamelijk groot, legt in eene ruime Graft, en draagt kennelijke blijken van hoogen ouderdom. Langen tijd behoorde dit Huis aan het Geſlagt der LICHTENBERGEN. ALEID VAN LICHTENBERG, oudſte Dogter van JAKOB VAN LICHTENBERG, bragt het in het Geſlagt van RENESSE, als zijnde dezelve, lang vóór het midden der Veertiende Eeuwe, getrouwd met JOHAN VAN RENESSE, die in den Jaare 1348 overleedt. Zie het Artikel RENESSE, (*Het Geſlagt van*) Deel XXIV, bl. 168, alwaar de Leezer zal

zal vermeld vinden, dat deeze tak des edelen Geslagts, zints dit huwelijk, den toenaam van RYNAUWEN heeft aangenomen. Een der naakoomelingen, FREDERIK VAN RENESSE VAN RYNAUWEN, om dat hij eenen aanslag tégen de Stad *Utrecht* ondernomen hadt, haalde zich het misnoegen van den Raad dermaate op den halze, dat dezelve, in den Jaare 1450, een besluit nam, om, uit weêrwraake, den brand in 't Huis te steeken. Men volvoerde met 'er daad dit besluit; doch schijnt, naaderhand, daar van berouw gehad, of de ongegrondheid der aangetijde misdaad ontdekt te hebben. Zeker is het, dat aan de erfgenaamen van Heere FREDERIK, acht jaaren laater, eene schaevergoeding wierdt gedaan, met dertienhonderd ponden 's jaars Lijfrenten op één lijf. JAN VAN RENESSE VAN RYNAUWEN, overleeden in den Jaare 1516, liet eene eenige dogter naa, die in 't huwelijk tradt met WILLEM VAN ROSSEM, ten wiens behoeve het *Huis te Rijnauwen*, door de Staaten 's Lands van *Utrecht*, op den zevenëntwintigsten October des Jaars 1536, voor Riddermaatig wierdt verklaard. Niet lang daar naa kwam het in handen van het Geslagt van HOXWIER, waar uit het, ruim dertig jaaren daar naa, overging aan KORNELIS VAN SCHOORDYK, in wiens Geslagt het een geruimen tijd gebleeven is; tot dat het, door het overlijden zonder mannelijk oir van eenen diens naazaaten, en door 't huwelijk van eene Erfdogter, aan het Geslagt van GOLSTEIN kwam. CATHARINA VAN GOLSTEIN, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe, daar mede verlijd, doch in zwaare schulden vervallen zijnde, wierdt *Rijnauwen* openlijk aangeslagen, en daar van kooper MELCHIOR TEN HOVE, die, in Maart des Jaars 1718, de beleening ontving. *Rijnauwen* bleef in dit Geslagt, tot dat, nu ongeveer twintig jaaren geleeden, door koop daar van eigenaar wierdt de Heer JOHAN BALTHAZER STRIK VAN LINSCHOTEN, Heer van *Nieuw Hellevoet* en *de Kwak*, Deken van het Kapittel van *St. Pieter*, te *Utrecht*.

RYNEGOM, eene Buurt, in het gedeelte van *Noordholland*, het *Baljuwschap van de Egmonden* genaamd, legt genoegzaam in 't midden en op den afstand van een vierendeel uurs gaan,

 van

van de Dorpen *Egmond op den Hoef* en *Egmond Binnen*, met welke *Rijnegom*, ten aanzien van het Hooge Regtsgebied vereenigd is, en den Burgerlijken Regtbank in gemeenschap heeft; bestaande deeze Regtbank uit Schout en vijf Schepenen, van welke, uit elk der genoemde Dorpen, twee verkoozen worden, en de vijfde uit *Rijnegom*; 't welk, evenwel, als bestaande uit slegts eenige weinige Huizen, en geene Kerk hebbende, geenen Burgemeester levert. Voor zo veel, egter, de Opgezeetenen der Buurt het hunne toebrengen ter handhaavinge van den openbaaren Godsdienften in de twee genoemde Dorpen, wordt ook uit hun midden een Kerkmeester aangesteld.

RYNENBURG, eene oud-adelijke Hofstede, in *Rhijnland*, onder de Heerlijkheid van *Hazarswoude*, tegenover *Koudekerk*, niet verre van de Schouw, of het Veer. Onder de oudste gestigten van het Gewest moet dit *Rijnenburg* geteld worden, naardien men vindt aangetekend, dat het, reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe, mede behoorde onder de bezittingen der Heeren van *Oudshoorn* en *Aarlanderveen*. Een der Leden van dat Geslagt, de zijde der Hoekschen gekoozen hebbende, wierdt, nevens zijne andere bezittingen, ook dit Huis verbeurd verklaard, en kwam vervolgens in de Geslagten van YSSELSTEIN, RAAPHORST, KUILENBURG en VAN HEEMSTEDE. Naa de afzweering van den Koning van *Spanje*, de Staaten van Holland zich dit Huis hebbende toegeëigend, verlijdden daar mede, in den Jaare 1593, in mindering of betaaling van zijne Agterstallen, ERNST VAN MANDERSLO, Veldmaarschalk van den Staat. Naderhand kwam de Hofstede aan het Amsterdamsche Burgemeesterlijk Geslagt DE VLAMING VAN OUDSHOORN. Sedert was 'er, 't eenigen tijde, eigenaar van de Heer REINIER PAAUW, Ridder en Voorzitter van den Hoogen Raad. De Heer JAN VAN RYN, te *Leiden*, aan het bezit geraakt zijnde, heeft de Leenroerigheid afgekogt, en het tot een Allodiaal of vrij eigen goed gemaakt. Intusschen draagt het Huis, op het oog, geene kenmerken van zo aanzienlijke eigenaars, als hebbende het voorkoomen van eene zindelijke Boerenwooning, die, door den bezitter, tot een weinig omslagtig, doch vermaaklijk Landverblijf, gebruikt wordt.

RY-

RYNENBURG, (*'t Huis*) in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, een weinig Westwaarts van het Dorp *Jutfaas*, is een ouderwetsch gebouw, hoewel, den tijd, in welken het gestigt wierdt, in aanmerking genomen zijnde, van geen gering aanzien, vooral door eenen vierkanten Toren, daar nevens staande, met eenen Trans, gedekt met een sierlijk Koepeltorentje, waar op een Kruis met eenen Windwijzer staat. Gelijk Holland, van ouds, en nog heden, een aantal Leengoederen, buiten de grenzen van het Gewest, bezat, dus was, eertijds, *het Huis Rijnenburg* aan de Graaflijkheid leenroerig. In den aanvang der jongstverloopene Eeuwe wierdt het van Leenroerigheid aan een vreemden Heere ontheven, en vervolgens, in de maand October des Jaars 1536, door de Edel Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofstad erkend. Het aanzienlijk Stichtsch Geslagt VAN RENESSE was, langen tijd, eigenaar van dit goed. Wij merken hier aan, dat, niettegenstaande *Rijnenburg* het voorregt van Riddermaatigheid bezit, nogthans geen eigenaar daar van, voor zo veel ons bewust is, van wegen hetzelve, in het Lid der Heeren Edelen 's Lands van *Utrecht*, tot nog toe, beschreeven is geworden.

RYNESTEIN, ook wel, voornaamelijk van ouds, *Jutfaas* genaamd, is eene Ridder-Hofstede, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, omtrent een kwartier uurs ten Westen van de Kerk van het Dorp *Jutfaas*, en leenroerig aan het Huis van *Vianen*. Het Huis, meent men, ontleent zijnen naam van het Geslagt VAN RYN, welk het een geruimen tijd bezeeten heeft. Al in den Jaare 1392 vindt men, als met het *Huis Rijnestein* beleend, vermeld, GERRIT VAN RYN, *Evertszoon*, die eenen Zoon hadt, EVERT genaamd, welke twee dogters naaliet. Door huwelijk van eene deezer, kwam *Rijnestein* aan JAN VAN RENESSE *van Baar*, in den Jaare 1469. Ten behoeve van eenen van diens naazaaten, die den zelfden naam voerde, wierdt het Huis, in den Jaare 1536, door de Edel Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofstad verklaard. Met het begin der jongstvoorgaande Eeuwe kwam *Rijnestein* in

het Geflagt van UTENHOVEN, waar uit het, in den Jaare 1661, overging aan JAN CASEMBROOD, wiens naazaaten, eene Eeuw daar naa, het aan Jonkheere SIGISMUND ALEXANDER, *Baron de Heijde*, verkogt hebben. Het tegenwoordig Huis *Rijneftein*, hoewel een ouderwetsch zwaar gebouw, leggende rondom in eene diepe Graft of Vijver, is nogthans niet het gefligt, welk oorfpronklijk door het Geflagt van VAN RYN wierdt aangeleid. Reeds het derde Gebouw is het tegenwoordige, op de eerst geleide grondflagen. Want als Bisfchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, in den Jaare 1396, met eenen van deszelfs eigenaaren, in gefchil geraakt was, deedt hij 'er het beleg voor flaan, en het veroverd hebbende, tot den grond toe flegten. Sedert wederom zijnde opgebouwd, wierdt het, nevens andere Huizen te *Jutfaas*, in den Jaare 1528, een prooi der vlammen, door de verwoestende handen der *Gelderfchen* aangeftookt.

Niet meer dan twee eigenaars van het Huis *Rijneftein* vinden wij vermeld, die, wegens hetzelve, in het Lid der Heeren Edelen des Lands van *Utrecht* befchreeven zijn geweest. De eerfte was JAKOB VAN RENESSE VAN BAAR, op den vijftienden Julij des Jaars 1597, de andere KAREL VAN UTENHOVEN, op den twintigften Maart des Jaars 1640.

Zie *Utrechtsch Placaatboek.*

RYNGOUD; (JAKOB) zie REINGOUD (JAKOB).

RYNHUIZEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, zekerlijk eene der kleinften, welke men, zo in dit Gewest, als elders, aantreft, als bevattende, in haare gantfche uitgeftrektheid, niet meer dan vijftien Morgens gronds, van welken het *Huis Rijneftein*, waar van wij ftraks zullen fpreeken, een goed gedeelte befloat. De Ambagtsheerlijkheid legt in, en wordt, aan alle zijde, omvangen van de Heerlijkheid van *Over-Jutfaas*, van welke zij, nogthans, ten opzigte van eigenaar en regtsgebied, ten eenemaale onderfcheiden is. De reden dier afgefcheidenheid is deeze.

WIL-

WILHELMINA VAN RIEBEEK, Vrouwe van de Heerlijkheid *Over-Jutfaas*, en tevens van de Ridder-Hofstad *Rijnhuizen*, in den Jaare 1608, het een en ander verkogt hebbende, aan den Heere NIKOLAAS VAN MALAPERT, wierdt uitdrukkelijk bedongen, dat de gemelde vijftien Morgens Lands, nevens eenige andere Voorregten, van de gemelde Heerlijkheid, voor altoos, zouden afgescheiden blijven. Om de voorwaarde der uitsluitinge te meer kragt te doen hebben, verworf men daar toe de bewilliging van 's Lands Staaten; welke, zedert, meermaalen, is herhaald geworden. Onder het volgende Artikel zullen wij nader verslag doen van de Voorregten, aan deeze Ambagtsheerlijkheid verknogt.

RYNHUIZEN, eene Ridder-Hofstad, gelegen in de straks gemelde Ambagtsheerlijkheid, eertijds het *Huis te Jutfaas*, of ook wel het *Huis ten Rhijn* genaamd. Het is een der oudste Gestigten van het Gewest, naardien men reeds zo vroeg, als in den Jaare 1165, eenen THEODORICUS DE JUDEFAX, of DIRK VAN JUTFAAS, als eigenaar daar van vermeld vindt. Door huwelijk van eene Erfdogter, uit het Geslagt der Heeren van *Jutfaas*, met eenen mansoir van het Geslagt van VAN RYN, wierdt het Huis, veele jaaren, bezeeten door eigenaars van laatstgemelden naame; ten behoeve van eenen van deeze, wierdt het, nevens veele andere Heerlijke goederen, in den Jaare 1536, door de Edele Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofstede verklaard. GERRIT VAN RYN *van Jutfaas*, in de maand Augustus des Jaars 1568, zonder kinderen overleeden zijnde, stelde tot erfgenaame van het Huis zijne Zuster JOHANNA VAN RHYN *van Jutfaas*; die, insgelijks kinderloos zijnde, tot erfgenaame hadt haare Nicht WILHELMINA VAN RIEBEEK. Deeze verkogt de Ambagtsheerlijkheid *Rijnhuizen* aan den Heere NIKOLAAS DE MALAPERT; doch de Ridder-Hofstad van dien naam van den verkoop uitzonderende, gelijk in het bovenstaande Artikel is aangemerkt, bleef zij Vrouwe van dezelve, tot in den Jaare 1620, wanneer daar van Kooper wierdt HENDRIK VAN TUYL *van Serooskerken*; welke tot opvolger hadt, in den Jaare

1628,

1628, zijnen Zoon, Jonkheer REINOUD VAN TUYL *van Serooskerken*. De eenige is deeze, ons bekend, die, van wegen de Ridder-Hofſtad, in het Lid der Heeren Edelen van het Gewest beſchreeven is geworden, te weeten, van den vierentwintigſten Maart des Jaars 1640, tot op den negenden Junij des Jaars 1652, wanneer hij zijnen leeftijd eindigde. AGNES VAN RHEEDE, Weduw van laatstgenoemden Heere, verkogt de Ridder-Hofſtad, in den Jaare 1654, aan den Heere LOUIS DE GEER, *Heere van Finſpong*, in wiens naageſlagt dezelve, voor zo veel ons bewust is, tot heden toe is gebleeven.

Even als de meeste aloude Geſtigten van eenige vermaardheid of ſterkte, dus heeft ook *Rijnhuizen*, menigmaalen, de kanswisſelingen van den Oorlog en veelerhande verwoestingen ondergaan. De Hollanders, aangevoerd door JOOST VAN LALAING, ſtaken 'er, in den Jaare 1481, den brand in. Ongeveer vijftig jaaren laater, toen de Utrechtſche Bisſchop met een goed gedeelte der Landzaaten overhoop lag, om dat de eigenaar van dit Huis de zijde der laatstgemelden hieldt, wierdt het ten grooten deele in koolen geleid. Eindelijk vernestelden 'er zich de Franſchen, in den Jaare 1672, en hielden 'er, een geruimen tijd, hun verblijf, zonder, evenwel, 'er groote ſchade te veroorzaaken. Van hier dat het tegenwoordige Gebouw, van zijne aloude oorſpronklijke gedaante, zeer veel verlooren heeft. De zwaare Torens, met welke het voorzien was, zijn al voor langen tijd verdweenen. Het tegenwoordig Geſtigt, waarſchijnlijk, omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe, door Heer REINOUD VAN TUYL *van Serooskerken*, gebouwd, is een groot Vierkant, van regelmaatige Bouworde, en, zedert dien tijd, zo wel van buiten als van binnen, merkelijk verbeterd en verſierd. De legging daar van is zeer voordeelig en aangenaam, aan den zo genaamden *Vaartſchen Rhijn*, midden in eene ruime Graft, omringd van uitgebreide Hovingen en lustige plantaadjen. Verſcheiden zeer aanzienlijke Voorregten zijn aan dit Huis verknogt. Onder andere heeft de Heer daar van het regt van Zwaanedrift, en ſtaat alleen aan hem de begeeving van de Predikantsplaats te *Jutfaas*. Dat hij, daarenboven, alle voorregten en gereg-

tig-

tigheden van Ambagtsheere van *Rijnhuizen* bezit, hebben wij boven reeds aangetekend.

Zie *Utrechtsch Placaatboek*; BURMAN, *Utr. Jaarboeken*; MATTHÆI *Annales*.

RYNSBURG; zie RHYNSBURG.

RYNSBURG, voormaals *Rijnsburgambagt* genaamd, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, onder de Heerlijkheid van *Oostkapelle*. is een deftig Huis, met onderhoorige Landerijen, weleer de eigendom der bij ouds vermaarde Abtdije van *Rhijnsburg*, in *Holland*, in de nabuurfchap van *Leiden*, en, door Graaf DIRK DEN VI, daar aan ten gefchenke gegeeven, ter groote van tweehonderdvijftig Gemeten Lands. Meer dan één, zo Hollandfche en Zeeuwfche, als Vlaamfche Graaven, vergunden, in den aanvang der Dertiende Eeuwe, aan de Landerijen, onder *Rijnsburg* behoorende, vrijheid van alle Lasten en Beden, voor zo veel hunne bijzondere regten aanging. Sedert de verandering van Regeeringe, verkogten de Staaten van Holland, in den Jaare 1579, het Huis en de Landen van *Rijnsburg*, als een vrij Allodiaal goed, aan Jonkheere ALEXANDER VAN HAULTAIN, voor achtduizend zeshonderd zesentachtig Guldens. Naderhand is 'er eigenaar van geworden de Heer Mr. WILHEM VAN CITTERS, Oud-Burgemeester van *Middelburg*, die, zo aan het Huis als aan de plantaadjen, zeer groote fommen befteed, en aan 't een en ander een luister en fieraad heeft gegeeven, waarom ze onder de aanzienlijke Lusthuizen van het Gewest eene voornaame plaats verdienen,

RYP, (DE) een Regtsban of Ambagtsheerlijkheid, met een groot en welvaarend Dorp, in het gedeelte van het Noorderkwartier van *Holland*, het *Baljuwfchap van de Nieuwburgen* genaamd. Ten Oosten grenst het Dorp aan de *Beemfter*, van welké het alleenlijk door den Ringfloot is afgefcheiden; ten Westen ftrekt het zich uit tot aan het Dorp *Graft*, waar mede

mede het, ten aanzien van het Regtsgebied, tot in het begin der naastvoorgaande Eeuwe, plagt vereenigd te zijn. Indien men de gedagte van MELIS STOKE volge, kan men de reden der benaaminge in de volgende Rijmregels vinden.

„ Beoosten Graft zet men een Huis,
„ Daer bij word opgeregt een Kruis,
„ Een Rijp (Rups) viel uit de boom in 't gras,
„ Men dee den omgang op dat pas:
„ Van die tijd af, de plaats beroemt,
„ Die word nog huiden RYP genoemt.
„ De Kerk ſtaat nog op die gront,
„ Daer 't Kruis nog tot de Godsdienst ſtond."

Hoe 't hier mede zij, *de Rijp* is niet zeer oud, en kan niet veel vroeger dan in het einde der Veertiende Eeuwe aangeleid zijn, naardien men vindt aangetekend, dat het Oktrooi, waar bij verlof wierdt gegeeven, om het Eiland, waarop het Dorp legt, te mogen bedijken, gedagtekend is in of omtrent het Jaar 1350. Langzaam ging, in 't eerst, de aanbouw van Huizen voort. LEEGWATER, die in de voorgaande Eeuw leefde, verhaalt, in zijne jonkheid eene Oude Vrouw gekend te hebben, welke geheugenis droeg, dat in *de Rijp*, Kerk, Klokhuis noch Kapel, maar ſlegts, op zekere plaats, een rood Kruis ſtondt, bij 't welk, volgens de gewoonte van dien tijd, de ingezeetenen, 's avonds, het Lof van de Maagd MARIA kwamen zingen. Volgens de aantekening van dien zelfden Kronijkſchrijver, heugde het zijner Grootmoeder, eene Oude Vrouwe, in den Jaare 1604, in haar negentigſte jaar geſtorven, dat in *de Rijp* niet meer dan veertig Huizen ſtonden. Sints men zich van hier op de Groote en Kleine Visſcherij, als mede op het maaken van Zeildoek en andere Scheepsbehoeften, begon toe te leggen, groeide dit getal allengskens, en was, in den Jaare 1632, tot weinig minder dan zeshonderdvijftig opgeklommen; beſlaande, in de uitgeſtrektheid, bijkans driehonderd Roeden, met verſcheiden Straaten, Steegen en Buurten. Merkelijk, egter, is dit getal, in volgenden tijd, verminderd; ontmoetende men, aan de zijde van *Graft*, en

alzo

alzo in het Westlijke gedeelte van het Dorp, groote plekken ledigen grond, of met boomen beplant, op welke voormaals Huizen ſtonden. Aan het zeer aanmerkelijk verval der bovengemelde Visſcherijen, moet dit, voornaamelijk, worden toegeſchreeven.

In den Jaare 1467 bouwde men, in *de Rijp*, eene kleine houten Kapel, welke, in den Jaare 1528, in eene ſteenen Kerk veranderd wierdt, om vervolgens, in den Jaare 1635, plaats te maaken voor een veel aanzienlijker gebouw, met een fraaien Toren en kunſtig Speelwerk. Reeds vijf jaaren te vooren hadt men 'er eene *Waag*, als mede een *Raadhuis* gebouwd, zo fraai en zindelijk, dat het, in zijne ſoort, ten platten Lande, nergens eenen weergaé heeft. De *Doopsgezinden*, wier Gemeente, in vroegere dagen, hier zeer talrijk plagt te weezen, hebben 'er insgelijks eene zeer aanzienlijke Vergaderplaats, ruim en hoog, en van twee Gallerijen boven elkander voorzien. Het Gebouw wierdt kort naa den zwaaren brand van het Jaar 1654 geſtigt. In deezen brand wierdt ook de Kerk der Hervormden in eenen aschhoop veranderd. Die in derzelver plaats gebouwd is, en nog tegenwoordig ſtaat, is niet zo fraai als de voorgaande, doch munt evenwel uit boven de meeste Kerken ten platten Lande. Men ontmoet daar binnen een deftig Orgel. De Hoogleeraar ADRIANUS RELANDUS, gelijk ter zijner plaatze is verhaald, in *de Rijp* gebooren, legt in deeze Kerk begraaven. Men leest aldaar het volgende Grafſchrift, door hem zelven gemaakt:

„ Terra tegit cineres, quæ cunas præbuit olim,
„ Principium curſus metaque facta mei.
„ Quisquis es, incertæ ſtadium decurrere vitæ
„ Dum licet, ante oculos meta ſit usque tuos.
„ Conficitur ſpatium dispar, verum exitus omnes
„ Unus, et hæc hora te quoque forte manet.
„ Ergo vive Deo, præpone æterna caducis,
„ Atque animi potior ſit tibi cura tui.
„ Quidquid agis, paterisve, tuis Chriſti exprime mores;
„ Non aliâ fas eſt ſcandere ad aſtra viâ."

De Ambagtsheerlijkheid, welke, in de Quohieren der Verpon-

pondingen, voor zeshonderd negenëndertig Morgens en honderdvierenvijftig Roeden Lands ſtaat aangetekend, behoorde weleer aan de Graafſijkheid van *Holland*. In den Jaare 1730 zijn de Regenten van het Dorp, door koop uit 's Landſchaps Domeinen, daar van eigenaars, en dus hunne eigene Ambagtsheeren geworden, voor de ſomme van zestienduizend en zeshonderd Guldens. De Regeering van *de Rijp* beſtaat uit Schout, vijf Schepenen, die te gelijk het Burgemeester- of Regentſchap waarneemen, en veertien Vroedſchappen, nevens eenen Sekretaris. De Hervormde Gemeente behoort onder de Klasſis van *Alkmaar*. Tot beſluit van dit Artikel tekenen wij nog aan, dat *de Rijp*, in het korte tijdverloop van twintig jaaren, driemaalen een prooi der vlammen wierdt, welke verwoestingen aanrigtten, die, ware het niet geweest door den voordeeligen handel, welken, omtrent dien tijd, de ingezeetenen dreeven, voor onherſtelbaar mogten worden aangezien. De eerſte ramp, en wel de zwaarſte, viel voor in den Jaare 1654. Bijkans drie vierde deelen van het Dorp veranderden daar door in eenen puinhoop. De fraaie Kerk met haaren Toren verteerde geheel en al. Het getal der verbrande Woonhuizen wordt op vierhonderddertig, dat der Pakhuizen, Schuuren en Hekelhuizen, op honderdvijftig begroot. De twee andere afbrandingen, ongelijk minder in uitgeſtrektheid en ſchade, vielen voor in de Jaaren 1667 en 1674. Der optekeninge niet onwaardig is het, dat het Raadhuis, onder alle deeze verwoestende ongelukken, behouden is gebleeven.

Zie LEEGWATER, *Klein Kronijk van Graft en de Rijp.*

RYZENBURG, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, beſlaande in haare uitgebreidheid honderdtweeënvijftig en eene halve Morgen Lands. Na genoeg wordt zij, aan alle kanten, van de hooge Heerlijkheid *Driebergen* ingeſlooten. In de Heerlijkheid, welke haaren eigen Schout en Sekretaris heeft, en aan de Provincie van *Utrecht* leenroerig is, telde men, in den Jaare 1748, negen

Hui-

Huizen. Volgens zommigen zou de Heer van *Rijzenburg*, weleer, zijne eigen Diergaarde gehad hebben, op eenen Berg, tusschen *Zeist* en *Woudenberg* gelegen.

RYZENBURG, (*Het Huis*) staande in het Zuidlijk gedeelte der straks genoemde Ambagtsheerlijkheid, en 't welk, naar alle waarschijnlijkheid, daar aan den naam heeft gegeeven, is, zo als deszelfs uitwendige gedaante genoegzaam uitwijst, van eene zeer hooge oudheid, en in 's Lands Geschiedenissen vermaard om zijne ongemeene sterkte, en gunstige geschiktheid, uit dien hoofde, om, in de binnenlandsche twisten, welke de Gewesten beroerden en verwoestten, tot eene plaats van verschuilinge en tegenweer te dienen. Van hier dat het Huis, reeds zo vroeg als in den Jaare 1274, door GYSBREGT VAN AMSTEL, wierdt onder den voet gehaald. Niet lang, nogthans, bleef het in dien gehavenden staat. Drieëntwintig jaaren daar naa wierdt het, door den toenmaaligen eigenaar, WILLEM PROEIS, wederom opgebouwd. Op het Jaar 1374 vinden wij GHISEBRECHT, of GYSBERT VAN ZUILEN, *Heer van Abkoude*, als eigenaar genoemd. Deeze stondt het Huis, met deszelfs toebehooren, af aan zijnen Natuurlijken Zoone JOHAN VAN LIMBEEK, die het, gesterkt met WILLEM, *Heere van Abkoude*, wettigen Zoon van gemelden GYSBERT, verkogt aan ZWEER VAN VIANEN, *Heere van Odijk*, wiens Zoon, GYSBERT VAN VIANEN, in de maand Augustus des Jaars 1397, daar mede wierdt beleend. Hij bleef in het bezit van het Huis en de Heerlijkheid, tot in den Jaare 1434, wanneer de beleening daar van overging op zijnen Zoon GYSBERT VAN VIANEN *de Jonge*, welke het, bij zijn overlijden, in den Jaare 1464, naliet aan zijnen Zoone ZWEDER VAN VIANEN. Deeze hadt twee Dogters; eene van welke, GYSBERTA genaamd, in den Jaare 1492, gehuwd met GERARD, natuurlijken Zoon van GERARD, den Tweeden van dien naam, *Heere van Kuilenburg*, met het Huis *Rijzenburg*, en deszelfs onderhoorigheden, op den vijftienden September des Jaars 1517, wierdt beleend. Met toestemming van haaren Man, deedt zij afstand van het Huis en de Heerlijkheid, in de maand Maart des Jaars 1530, ten behoeve van haaren Zoon GERARD VAN

KUILENBURG, die, vijftien jaaren laater, 't een en ander, bij zijn overlijden, naaliet aan zijnen Zoone WILLEM VAN KUILENBURG; wiens Zoon, JUSTUS, hebbende den naam van KUILENBURG afgeleid, en dien van RYZENBURG aangenomen, in de maand Junij des Jaars 1605, de beleening daar van ontving. Naa dat eerst zijn Zoon BERNARD, en vervolgens de Zoon van deezen, JAKOB, een geruimen tijd, eigenaars van het Huis geweest waren, verviel het, bij het overlijden van den laatstgenoemden, met welken het mannelijk oir was uitgeftorven, op zijne Zuster GEERTRUID VAN RYZENBURG, die 'er, in Januarij des Jaars 1686, mede beleend wierdt. Zij was getrouwd met KORNELIS FRANÇOIS VAN HEEMSKERK, *Vrijheer van Incourt en Longueville*, in wiens Geflagt het bleef tot in den Jaare 1768, wanneer Vrouwe MARIA ANNA GEERTRUID VAN BEMMEL, Weduw van den Heere JOOST HENDRIK BALDEWYN VAN HARTEFELD, daar mede wierdt beleend.

Toen de Edel Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, in den Jaare 1536, verfcheiden heerlijke goederen, in hun Gewest, voor Riddermaatig verklaarden, verkreeg ook het Huis *Rijzenburg* dit Voorregt. Nogthans vinden wij niet meer dan eenen eigenaar genaamd, die, wegens hetzelve, in het Lid der Heeren Edelen des Landfchaps befchreeven is geworden. Deeze was JUSTUS VAN RYZENBURG, verkooren op den vijftienden Junij des Jaars 1597, doch, op den negenëntwintigften December des Jaars 1618, daar uit verlaaten, hoewel hij nog zevenëndertig jaaren daar naa leefde, als zijnde geftorven in den Jaare 1655, in den ouderdom van eenenñegentig jaaren. Gelijk zijn Vader, om dat hij, nevens andere Edelen, de herftelling van ingefloopene misbruiken hadt begeerd, in de ongenade van den Engelfchen Graave van LEICESTER was gevallen, dus hadt deeze zijne plaats onder de Ridderfchap verlooren, om dat hij niet van de hand van Prinfe MAURITS wilde vliegen.

Zie *Utrechtsch Placaatboek*; J. WAGENAAR, *Vad. Hift.* Deel VIII en X.

RYSOORD, een Ambagt en Dorp, in *Zuidholland*, meer bepaaldelijk in de *Zwijndrechtfchewaard*, hebbende eene eigen Kerk

Kerk en Predikant, behoorende onder de Klasfis van *Dordrecht*. Alhier legt een groote Brug over de *Waal*, voor den doortogt na *Rotterdam*, aan welken Tol betaald wordt.

RYSWYK, een klein Dorp, in *Gelderland*, in de Neder-Betuwe, aan den *Rhijn*, of, zo als die rivier hier begint genoemd te worden, *de Lek*, aan de overzijde van *Wijk bij Duurstede*. In de Lijst der goederen van de Utrechtsche Kerk, tot welke dit *Rijswijk*, eertijds, heeft behoord, draagt het den naam van *Villa*. 't Onregt leiden zommigen hier uit af, dat het weleer Stads Geregtigheden heeft bezeeten. Want het is bekend, dat verscheiden andere Plaatzen dus geheeten wierden, die klaarblijkelijk dusdanige Geregtigheden niet bezaten. *Rijswijk* legt in een aangenaamen oord, zijnde omringd van vrugtbaare Koornakkers. Het heeft eene eigen Kerk en Predikant. Men heeft 'er een Veer over de Rivier. 'Er staat een Heerenhuis, *Hoekenburg* genaamd.

RYSWYK, insgelijks een Ambagt en Dorp van dien naam, in *Zuidholland*, in het Land van *Altena*. De uitgebreidheid des Ambagts wordt op driehonderdachtennegentig Morgens en vierhonderd Roeden Lands begroot. Bij de opneeming van Huizen, van den Jaare 1632, wierdt derzelver getal op zeventien, en, honderd jaaren laater, op zevenëntwintig begroot. De legging van het Dorp, langs den Maasdijk, iets meer dan een half uur gaans ten Zuidoosten van de Stad *Woudrichem*, is zeer vermaaklijk, van wegen het hoog opgaande Geboomte en de vrugtbaare Zaailanden, aan welke het aan de binnenzijden grenst. Het Koor der Kerke, die kenmerken van hooge Oudheid draagt, is al voor lang ingestort; eenige brokken Muurwerk zijn 'er van overgebleeven. Aan de Kerk staat een laage Toren, van boven plat. —— Een weinig buiten het Dorp, beneden den Dijk, staat het *Huis te Rijswijk*, van ouds, gelijk nog heden, de eigendom en verblijfsplaats van den Heere der Heerlijkheid. Het is een ouderwetsch vierkant Gebouw, met een Voorplein van eene ronde gedaante, binnen een Muur besloten; dit alles is uit eene diepe Graft opgehaald. Het

is een mengzel van oud en nieuw, doch de Grondslagen, die zeer vast en sterk zijn, heugen eenlijke honderden jaaren.

De Heeren VAN RYSWYK zijn onder de vroegste Edelen deezer Landen bekend. DODO VAN RYSWYK was een der Ondertekenaaren of Getuigen van den Giftbrief, door Graaf DIRK DEN V, op den zesentwintigsten Julij des Jaars 1083, ten behoeve van de Abtdije van *Egmond* verleend, en waar bij aan dezelve verscheiden Voorregten wierden afgestaan. Onder de Edelen, welke over het Verdrag, als Getuigen stonden, waar bij het oudste gedeelte van *Holland*, door Graaf DIRK DEN VII, voor een Leen van het Hertogdom *Brabant* wierdt verklaard, leezen wij ook de naamen van AARNOUD, HENRIK en JAN VAN RYSWYK. Ook wierdt de laatstgemelde genoemd onder de misnoegde Edelen, over het huwelijk van den Graave LODEWYK VAN LOON met de Graavinne ADA, en welken zij, diensvolgens, den voet zogten te ligten, om dat zij voorzagen, buiten den Graaflijken raad en allen bewind te zullen gehouden worden. Nogthans schijnen de twee eerstgenoemden, AARNOUD en HENRIK, in andere begrippen gestaan te hebben. Althans leest men in eenen Brief, door Graavin ALEID, weduw van DRIK DEN VII, en moeder van Graavinne ADA, aan JAN, Koning van *Engeland*, over het huwelijk van haare Dogter met den Graave VAN LOON, geschreeven, onder de naamen der Hollandsche Edelen en Dienstmannen, op wier raad of met wier toestemming dit huwelijk was geslooten, ook de naamen van AARNOUD en HENRIK VAN RYSWYK. Eenen GOEVELYK VAN RYKWYK vinden wij genoemd, onder Graaf FLORIS DEN IV, die in den Jaare 1235 omkwam, en in den Jaare 1274 WILLEM VAN RYSWYK vermeld, als hebbende, nevens nog twee Edelen, gestaan over eene belofte, door de Wethouderschap van *Utrecht*, aan Graave FLORIS DEN V gedaan, bij welke de eerstgemelde zich verbondt, de Stad voor den Graave en zijne naakomelingen akoos te zullen open houden, mids hij de bescherming der Stad en der Wethouderschap op zich nam. Jonkheer KORNELIS VAN RYSWYK, in den Jaare 1572, Slotvoogd van het Kasteel te *Medenblik*, was zo sterk verknogt aan de belangen des Konings van *Spanje*, dat wanneer de Stadhouder DIDERIK SONOI eenige Afge-

vaar-

vaardigden hadt gezonden, om met de Wethouderschap over het Kasteel in onderhandeling van overgave te treeden, hij middel vondt om dien handel, eenige dagen, te doen draalen. Sedert koos hij 's Prinsen zijde; doch behieldt de Slotvoogdij, om zijne bekende eerlijkheid; van welke hij, in het volgende jaar, eene duidelijke proeve gaf, in de edelmoedige afwijzing van den Graave VAN BOSSU, bij hem aanzoek doende, met streelende beloften, om, door verraad, de Stad en het Kasteel in Spaansche magt te leveren. RYSWYK bleef in zijnen post, en den Staaten getrouw, tot zijnen dood toe, welke in den Jaare 1587 voorviel.

Zie GOUDHOVEN, *Kronijk.*

RYSWYK, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in *Delfland*, gelegen tusschen *'s Graavenhage* en *Delft*, aan den zindelijk bestraaten en fraai beplanten Rijweg, welke van de Hofplaats na de gemelde Stad loopt, een groot half uur gaans van de eerste, en drie kwartieren uurs gaan van de laatstgenoemde Plaatze. Het eerste gedeelte draagt den naam van den *Rijswijkschen*, het ander dien van den *Delftschen Weg.* Men ontmoet hier den vermaarden *Hoornbrug*; als zijnde de plaats, bij welke de Gezanten van uitlandsche Mogendheden, wanneer zij, binnen *'s Graavenhage*, eene staatelijke intrede zullen doen, ontvangen worden door de Afgevaardigden der Algemeene Staaten. Het Ambagt van *Rijswijk* is, naast dat van *Maasland*, het grootste van *Delfland.* Volgens de laatste en naauwkeurigste opgaven, in de Quohieren van Verpondingen, wierdt de uitgebreidheid bepaald op tweeduizend zeshonderd en tachtig Morgens, vierhonderd negenëntachtig en een derde Roeden, en honderdvierenveertig voeten gronds. Ten aanzien van het Ambagt van *Rijswijk* heeft eene bijzonderheid plaats, welke men zelden aantreft, dat de Hooge of Halsheerlijkheid en de Ambagtsheerlijkheid daar van niet in ééne hand zijn: de eerste behoort aan de Stad *Delft*, de andere aan de Regeering van *'s Graavenhage.* Naa dat, bij opdragt der Graaflijkheid van *Holland*, de Heer KORNELIS

SUIS, President van den Hove van *Holland*, de Hooge Heerlijkheid van *Rijswijk* hadt bezeeten tot zijnen dood toe, welke voorviel in de maand September des Jaars 1580, nam de Stad dezelve in Pandschap van de Hollandsche Rekenkamer, en deedt 'er eenen Baljuw aanstellen. Naderhand heeft de Graaflijkheid de Hooge Heerlijkheid wederom aan zich getrokken en behouden, tot in den Jaare 1718, wanneer zij dezelve, van nieuws, aan de Stad *Delft* in pandschap gaf, die 'er voorts den Baljuw en Sekretaris, het Lijfstraffelijke betreffende, gelijk ook, op benoeming van den Baljuw, veertien Welgeboorene Mannen, aanstelde. Sedert ongeveer zeventig jaaren, neemt de Baljuw van *Delft* ook dien post te *Rijswijk* waar. — Wat de Ambagtsheerlijkheid betreft, hier omtrent ontmoeten wij geen vroeger bescheid, dan van den Jaare 1474. Volgens Handvest van den twintigsten April diens jaars, wierdt dezelve, door Hertog KAREL VAN BOURGONJE, gegeeven aan JOHAN, *Graave tot Nassau, tot Vianen en tot Diest, en Heere van Breda.* Naderhand, te weeten, in den Jaare 1557 wierdt de Ambagtsheerlijkheid, door Prins WILLEM DEN I, als eenen van 's Graaven Erfgenaamen, opgedraagen aan bovengemelden President Mr. KORNELIS SLUIS, terwijl deeze reeds de Hooge Heerlijkheid bezat. Jonkvrouw MARGARETA SUIS, dogter en erfgenaame van straks genoemden Heere, gehuwd met den Hoogedelen Heere ADAM VAN DER DUIN, *Heere van 's Graavenmoer*, bragt de Ambagtsheerlijkheid over in dat aanzienlijk Geslagt, waar in dezelve gebleeven is tot in den Jaare 1688. Jonkheer NIKOLAAS VAN DER DUIN, Agter-Kleinzoon van straks genoemden, verkogt toen de Ambagtsheerlijkheid aan Schout, Burgemeesters en Vroedschappen van *'s Graavenhage*, die vervolgens, tot heden toe, eenen Ambagtsheer, of Sterfheer van *Rijswijk*, zijnde gemeenlijk eenen der Burgemeesteren, hebben aangesteld.

Wat het Dorp *Rijswijk* aanbelangt, in een zeer aangenaamen en vrugtbaaren oord van uitmuntende Zaai- en Weilanden, met eene menigte fraaie Lusthuizen doorzaaid, legt hetzelve ten Westen van den Straatweg, loopende bijkans evenwijdig met den Delftschen Vliet, op de Trekvaart, welke, op den afstand van weinig meer dan vijf Minuten gaans, voorbij het

Dorp

Dorp ſtroomt, en met welke het Dorp, door middel van eene gegraaven Vaart, gemeenſchap heeft. Het voornaamſte van *Rijswijk* beſtaat uit eene lange en breede Straat, in welke, en elders, men, nu ruim veertig jaaren geleeden, driehonderd vijfentwintig Huizen telde, en onder deeze eenigen van geen onbevallig aanzien, als mede vijf Molens, eene Steenplaats en twee Vogelkooien. De Kerk is groot en met verſcheiden Kapelgevels uitgebouwd; twee diergelijke Gevels ſtaan voor de Toren, die hierom ten Kerkdake ſchijnt uit te rijzen.

RYSWYK, (*Huis te*) bij zommigen *Belvidere* of *Schoonzigt*, bij anderen *Nieuwburg* genaamd, om dat de Hertog *van Paltz-Nieuwburg* daar van den eerſten ſteen geleid heeft, legt omtrent tweehonderd Roeden ten Westen van het ſtraks gemelde Dorp van dien naam, aan de Zuidzijde van de Zandvaart. Volgens zommigen zou, wel eer, Prins MAURITS, op den grond, welken thans het Lusthuis beſtaat, eenige aanzienlijke Paerdeſtallen gehad hebben. Zij bouwen hunne meening op eene aanhaaling uit J. VAN DER DOES, *Beſchrijving van 's Graavenhage*, alwaar hij zegt:

„ Den dapperen Maurits, die ſijn Vijant dede vreeſen
„ Voor het geluit alleen van ſijn beroemde Naem:
— — — — — —
„ Had hier zijn Paerdeſtal."

Hoe 't zij, het *Huis te Rijswijk* is een Vorſtelijk geſtigt, aangeleid, in den Jaare 1634, door FREDRIK HENRIK, *Prins van Oranje*, onder het opzigt van den vermaarden Bouwkunſtenaar JAKOB VAN KAMPEN. Men nadert de toegangen tot het Huis, over eenen brug, leggende over den boven gemelden Zandvaart, door eene ſteenen Poort, die met de Wapens der Prinſen VAN ORANJE praalt. De Poort zijnde doorgegaan, koomt men in eene lange en breede Laan, met hoog geboomte beplant. Ten einde van deeze Laan koomt men bij eene tweede zeer fraaie Poort, in den hoogen Voormuur, die den Voorhof van het Gebouw afſluit. Ter wederzijden der Poor-

te heeft men ruime Stallingen, de Wooningen van den Kastelein van het Huis, van den Tuinman, en verdere getimmerten, tot andere oogmerken bestemd. Den Voorhof zijnde overgegaan, nadert men eene fraaie Balnster, tusschen welke men, met eenige trappen, opgaat na een kleinder Voorhof, langs welken men tot het Huis koomt. Het is geheel in de breedte gebouwd, en bestaat uit drie Paveljoenen. Het middenste is het hoogste, de twee andere, op de hoeken, zijn, door middel van andere Gebouwen, daar mede vereenigd. De hoofdingang, langs eenige trappen, is in het Middel-Paveljoen, welks Agtergevel een weinig uitspringt, en een Balkon heeft, dat nog verder uitsteekt, en op vierkante Zuilen rust, onder welker gewelf men in de Tuinen, agter het Huis, afklimt. De hoven en beplantingen, hoewel, in vergelijking van die der overige Stadhouderlijke Lusthuizen, niet zeer uitgebreid, munten uit door de verscheidenheid en fraaiheid der verschieten, welke men, ginds en elders, aantreft. Vooral heeft men, uit de middendeur, in den Agtergevel, langs eene breede Laan, een verrukkelijk vergezigt; het eindigt op den Toren der Nieuwe Kerk te *Delft*.

Het *Huis te Rijswijk*, 't welk, bij de verdeeling der naalaatenschap van WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Britannie*, op den Grootvader van den tegenwoordigen Erfstadhouder, en vervolgens op zijne Hoogheid zelve is gekoomen, is vermaard door de Vredehandeling, in den Jaare 1697, tusschen de Koningen van *Spanje*, *Frankrijk* en *Engeland*, het Duitsche Keizerrijk en de Veréénigde Nederlanden, alhier gehouden. Daar wij ons bevlijtigen, zo veel doenlijk is, de meest gewigtige voorvallen onzer Vaderlandsche Geschiedenisse in ons *Woordenboek* te vlegten, zal een kort verslag der vermaarde zamenkomste, vertrouwen wij, den Leezer niet ongevallig zijn.

Het Zweedsche Hof, in den Jaare 1696, zich als Middelaar, tusschen de Oorlogvoerende Mogendheden, hebbende aangebooden, was het Hof van *Weenen* 't laatste, welk de toestemming gaf, om, onder diens tusschenkomst, van Vrede te spreeken. Verscheiden Plaatzen wierden tot de bijeenkomst voorgeslagen. De Keizer verklaarde zich voor *Aken*, *Mentz*

of *Frankfort*; de Staaten en de meeste Bondgenooten voor eene Plaats in de Veréénigde Nederlanden; anderen voor *Maaſtricht*, *Breda*, of ook wel *Nieuwmegen*. De Franſchen noemden, in de maand Januarij des Jaars 1697, *'s Graavenhage*. Eindelijk deedt CALLIERES, een der Franſche Gezanten, een bemiddelenden voorſlag; volgens deezen zouden de Gezanten der Bondgenooten in *'s Hage*, de Franſche Gemagtigden te *Delft* zich onthouden, en de Plaats der zamenkomſten zijn hier of daar tusſchen beiden. Deeze inval vondt genoegen, en wierdt ſtraks *het Huis te Rijswijk*, als aan den voorſlag best beantwoordende, tot de handelplaats gekoozen, met toeſtemming van den eigenaar, zijne Groot-Britannifche Majeſteit. Wonder wel was het Huis tot zulk een oogmerk geſchikt. Ter wederzijde eener Groote Zaale, vindt men in hetzelve twee ruime Kamers agter elkander. Agter de laatſte van dit paar Kamers, heeft men twee Vertrekken, aan elke zijde, en dus vier in 't geheel: nog verder, midden in 't gebouw, is eene groote Kamer, haar uitzigt hebbende op de Tuinen agter het Huis. In de laatstgemelde Kamer zouden de Gezanten des Konings van *Zweeden*, als Middelaars, bij een koomen. Ook reeden deeze alleen door de Groote ſteenen Poort, langs de Middellaan, na het Huis, en traden daar binnen langs den grooten Ingang, boven vermeld. Ter voorkoominge van geſchillen over den rang, hadt men, ter wedereinde van het Bosch, eenen Brug over de Zandvaart geleid, en daar nevens eene opening in den Muur gemaakt, welke den toegang verleende in de beide Zijlaanen, na de twee Vleugels, ter wederzijden van het Huis loopende. De Gezanten der Bondgenooten, koomende uit *'s Graavenhage*, reeden door de Poort aan de regter zijde, langs de eene Zijlaan, na de regter Vleugel van het Huis, en vergaderden in de twee Kamers aan de regter hand der Groote Zaale; bedienende zich voorts van de twee Vertrekken agter dezelve, om te ſpreeken met de bemiddelende Gezanten, wier Kamer digt aan deeze Vertrekken kwam. De Franſche Gezanten van *Delft* koomende, reeden na, en kwamen in het Huis aan de linker zijde; maakende voorts het zelfde gebruik van de Kamers en Vertrekken, aan die zijde der Groote Zaale gelegen.

Naa eenige voorafgaande schikkingen, wierdt de negende Maij bepaald tot den dag, op welken men, van de Onderhandelingen, eenen aanvang zoude maaken. De Zweedsche Gezanten, KAREL BONDE, *Graaf van Bioernoe*, en NIKOLAAS, *Baron van Lillieroot*, van welke de laatste het woord voerde, waren de eerste, die, in den agtermiddag, zich derwaarts begaven; zij zaten in eene Koets, met zes paerden bespannen, reeden door de Middenpoort langs de Groote Laan, na het Huis, en daar binnen getreeden zijnde langs den Grooten Opgang, vervoegden zij zich in de Kamer, die voor de Middelaars bestemd was. Kort daar op volgde de Baron VAN PREILMEYER, Gezant van den Keurvorst van *Beijeren*; vervolgens de Gemagtigden der Algemeene Staaten: deeze waren ANTONY HEINSIUS, Raadpensionaris van *Holland*; JAKOB BOREEL, Oud-Burgemeester van *Amsterdam*; EVERARD VAN WEEDE, Heer van Weede en Dijkveld, en Jr. WILLEM VAN HAREN, Grietman van 't Bilt. De Heer BOREEL overleedt geduurende de Vredehandeling. Thans verscheenen de Keizerlijke Gezanten, ALEXANDER, *Graaf van Kaunitz*, Graaf HENRIK JOAN VAN STRAATMAN en JOAN FREDRIK, *Vrijheer van Seilern*; naa hen de Gevolmagtigden der Spaansche Kroone *Don* FRANCISKO BERNARDO DE LUIROS, *Ridder van St. Jakob*, en LODEWYK ALEXANDER DE SCOCKART, *Graaf van Tiremont* en *Baron van Gaasbeeke*; vervolgens de Gemagtigden des Konings van *Groot-Britannie*, THOMAS, *Graaf van Pembroke*, EDUARD, *Burggraaf van Villiers*, en JOZEF WILLIAMSON, Ridder; eindelijk, naa alle deeze, de Gezanten van *Keulen*, *Luik*, *Keur-Saxen*, *Keur-Brandenburg*, *Lotharingen*, de *Frankische Kreits* en *Wurtenberg*. Alle deeze Gezanten, gezeeten in Koetzen met zes paerden bespannen, uitgezonderd den Gezant van *Lotharingen*, die van twee paerden wierdt getrokken, kwamen uit den *Hage*, en namen hunnen weg door de opening in den Muur, ter regter zijde van de Groote Poort, reeden voorts na den regter vleugel van 't Gebouw, en vervoegden zich in de Kamers, voor hun geschikt. Omtrent een half uur naa de aankomst van de Gezanten der Bondgenooten op het *Huis te Rijswijk*, verscheenen ook die van zijne Allerchristlijkste Majesteit; deeze

waren

waren NIKOLAAS AUGUSTUS DE HARLAI, *Heer van Bonneuil*; LODEWYK VERJUS, Ridder, *Graaf van Crecij*; en FRANÇOIS DE CALLIERES, Ridder, *Heer van Callieres.* Zij zaten in Koetzen, met zes paerden bespannen, en koomende van *Delft*, reeden ze door de opening in den Muur, ter slinkerzijde van de Groote Poort, na de Kamers, aan de slinkerzijde van de Groote Zaal, voor hun bestemd. Zij, zo wel als alle de overige Gezanten, wierden, bij hunne aankomst op het Huis, door den Heer ROOZEBOOM, Agent der Algemeene Staaten, staatelijk ontvangen.

De eerste bijeenkomst wierdt besteed aan het overleveren der Volmagten aan de Middelaars, en het regelen van eenige onvermijdelijke plegtigheden. Het laatste was ook het onderwerp van twee of drie volgende zamenkomsten; in eene van welke besłooten wierdt, dat ieder Gezantschap met niet meer dan ééne Koets, met zes paerden bespannen, twee paadjen en twee Lakeien, te *Rijswijk* zou mogen koomen; als mede, dat men alleenlijk op Woensdag voormiddag, en op Saterdag naamiddag zou vergaderen. Met deeze vooraf gaande schikkingen hieldt men zich bezig tot den tweeëntwintigsten Maij, wanneer de Keizerlijke Gezanten, uit naam van zijne Keizerlijke Majesteit en van het Duitsche Rijk, hunne eischen aan de Zweedsche Gezanten overleverden. Het zelfde geschiedde, vervolgens, van tijd tot tijd, door de overige Gemagtigden. Die der Algemeene Staaten waren de eersten, welke, op den zevenden Julij, een Ontwerp van Vrede overgaven. Het zelfde deeden, eenige dagen laater, de Engelsche Gezanten; 't welk, egter, voor te algemeen en niets bepaalende wierdt aangezien, en daarom, op verre na, niet zo veel opmerking vondt als de voorslag, wegens eenen algemeenen Vrede, omtrent dien zelfden tijd, door de Fransche Gemagtigden ingeleverd. Veelerhande bedenkingen, om alle welke te opperen ons plan niet medebrengt, wierden, op de onderscheidene Ontwerpen, voorgedraagen. Men was daar mede bezig tot op den twintigsten September. Thans was het werk zo verre gevorderd, dat de Gezanten der voornaamste onderhandelende Mogendheden zich na 't *Huis te Rijswijk* begaven, met het voorneemen om den Vrede te tekenen; deeze waren de Gemagtigden der

der Koningen van *Spanje* en *Groot-Britannie*, en die der Algemeene Staaten. Drie Verdragen waren daar toe reeds in gereedheid gebragt; 't verschil was alleenlijk, welk van deeze 't eerst moest getekend worden. Naa eene wijl twistens hier over, tekenden 't eerst de Staatsche Gemagtigden, een uur naa middernacht. Een uur daar naa volgden de *Engelschen*, en, naa even lang tijdverloop, de *Spaanschen*. De wederzijdsche Vertekening der drie Verdragen van Vrede geschiedde in een klein Vertrek der bemiddelende Gezanten, agter de Kamer der Fransche Gemagtigden. De voornaamste bijzonderheid des Verdrags, tusschen *Frankrijk* en de Algemeene Staaten, was, de wedergave van *Pondicheri* aan de Fransche Oostindische Maatschappij, door de Nederlandsche, geduurende den Oorlog, op dezelve bemagtigd. Ten zelfden dage wierdt, door de Fransche Gezanten en de Gemagtigden van Hun Hoog Mogenden, een Verdrag van Koophandel en Scheepvaart getekend. Het behelsde, onder andere, eene evengelijke belasting der Ingezeetenen van de Veréénigde Gewesten in *Frankrijk* nevens de Fransche burgers en onderdaanen; vrijheid voor de Staatsche onderdaanen, om, zo met hunne eigen als met Fransche Schepen, allerlei Levantsche goederen in *Frankrijk* te mogen invoeren, zonder het regt van twintig ten honderd, op deeze goederen geleid, daar van te betaalen; als mede den vrijen invoer van allerlei gezouten Haring in het Fransche gebied. Voorts zouden de wederzijdsche Onderdaanen vrijelijk mogen handelen op de Plaatzen van elkanders openbaare vijanden, met uitsluiting alleen van Contrabande Waaren. Goederen van beiderlei onderzaaten, in vijandlijke Schepen gevonden wordende, mogten, over en weder, prijs verklaard worden; doch de goederen, aan vijanden behoorende, in Fransche of Nederlandsche Schepen gelaaden, moesten vrij gegeeven worden. Bij een afzonderlijk punt wierden de Ingezeetenen der Veréénigde Gewesten ontheven van de betaaling der vijf stuivers van 't Vat, welke, in *Frankrijk*, van vreemde Schepen gevorderd worden. Beide deeze Verdragen, 't laatste van welke vijfentwintig jaaren moest duuren, van wederzijden behoorlijk bekragtigd zijnde, wierdt de Vrede, tusschen den Koning van *Frankrijk* en de Alge-

Algemeene Staaten, op den vijftienden October in *'s Graavenhage*, en eenige weinige dagen daar naa in *Frankrijk*, openlijk en staatelijk afgekondigd. Bijkans zes weeken, naa dat de Vrede, tusschen Koning LODEWYK DEN XIV en Hun Hoog Mogenden, was gesloten, geschiedde zulks, 's morgens ten vier uure van den eenendertigsten October, tusschen de Gezanten van zijne Allerchristlijkste Majesteit en die van den Keizer en het Duitsche Rijk, in de Kamer der Middelaaren. Men vindt aangetekend, dat men, op den vloer diens Vertreks, een groote Inktvlak ziet, ter gedagtenisse van het gewigtig werk, aldaar verrigt. De Leezer verwagte niet een verslag der voorwaarden van den *Rijswijkschen Vrede*, de uitheemsche Mogendheden alleen betreffende; dit zou vallen buiten het plan van een *Vaderlandsch Woordenboek*.

Zie *Actes de la Paix de Rijswick*.

S.

SAAFTINGEN, volgens BOXHORN, in zijn *Kronijk van Zeeland*, in overoude tijden bij den naam van *Schaftekijns-Polder* bekend, was eertijds eene Landstreek, nevens een Dorpje van dien naam, grenzende ten Noorden aan de *Schelde*, ten Oosten aan de Landen van den *Doele* en *Ketenesse*, en ten Zuiden en Westen aan *Hulster-Ambagt*. Sedert meer dan tweehonderdvijftig jaaren, legt het een en ander onder het Zeewater bedekt. 't Is twijfelagtig, of dit Distrikt tot Oostenrijks, of tot Staats-Vlaanderen behoord hebbe.

Zie BOXHORN.

S. AAGTEN, is een taamelijk groot Gehugt, in *Staats Brabant*, onder het *Land van Kuik* en Stad *Graave*. Het Gehugt ontleent zijne meeste vermaardheid van een Klooster, aldaar gelegen, aan de Maaze, een groot half uur gaans ter zijde van *Kuik*. De Geestelijken van dit Klooster zijn Reguliere Kanunniken van 't Heilige Kruis, en bestaan, gemeenlijk, uit twaalf Priesters en zes Leekebroeders. Een Prioor, Onder-Prioor en Prokureur hebben 't opzigt over dezelve. Van de inkomsten moeten de Geestlijken, jaarlijks, tweeduizend Guldens aan den Domeinraad des Prinsen VAN ORANJE, in '*s Graavenhage*, betaalen. Hoewel het aanneemen van nieuwe leden, en het aankoopen van goederen hun uitdrukkelijk is verbooden, geschiedt, nogthans, het een en ander. Evenwel wordt tegen het doen van Openbaare Ommegangen of Procesfien zorgvuldig gewaakt. In een Kerkje, bij het Klooster, wordt dagelijks dienst gedaan. In een der Vertrekken van het *S. Aagten-Klooster* hangt eene Schilderij, met een Latijnsch Onderschrift, meldende de Lotgevallen van het gewijd gestigt, in deezen zin: „ In den Jaare 1571 is dit „ Klooster, uit de goederen der Geestlijken, gestigt en be-

„ gif-

„ giftigd. In den Jaare 1582, in den aanvang der Nederland-
„ ſche Beroerten, is het geheel verwoest. Ten tijde van den
„ aanvang des Beſtands, in den Jaare 1609, heeft men het
„ begonnen te herbouwen, en vervolgens, onder de gunſtige
„ beſcherming van MAURITS en FREDRIK HENRIK, Prinſen
„ *van Oranje*, tot volkomenheid gebragt. In den Jaare 1648
„ wierden de Monniken gebannen, en in het zelfde jaar, op
„ den veertienden Augustus, wierden 'er, met geweld, agt-
„ tien Priesters, twee Klerken en twee Leekebroers ver-
„ koozen."

SABINUS, (JULIUS) was een der vrienden en medeſtanders van CLAUDIUS CIVILIS, naa dat deeze, zints het overlijden van Keizer VITELLIUS, in den Jaare 70, naa de geboorte des Zaligmaakers, zich openlijk voor vijand der *Romeinen* hadt verklaard. SABINUS, van geboorte een *Lingoon*, was een man van trotſchen inborst, alles zamenraapende, 't geen, in zijne oogen, eenigermaate den ſchijn hadt van zijne eerzucht te kunnen voeden en ſtreelen. Zo niet de ervarenis ten waarborge diende van de vatbaarheid van 's menſchen hart voor zo eene bijſterzinnige opgeblaazenheid, zou het ongelooflijk kunnen ſchijnen, dat SABINUS, onder andere, tot een grond zijner dwaaze eerzucht en glorie ſtelde, dat zijne Overgrootmoeder, ten tijde als JULIUS CESAR in *Gallie* den oorlog voerde, aan dien Romeinſchen Veldheer, door overſpel behaagd hadt. Nevens eenige anderen, in eene Burgerwooning, in de *Agrippiner Bouwſtad*, het tegenwoordige *Keulen*, heimelijk vergaderd zijnde, hitſte men elkander op tot den aanval, beraadſlaagde op middelen om dien aanhang te vergrooten en te beſtendigen, en nam, welhaast, het vast beſluit, om, in hunne waare geſtalte, openlijk ten voorſchijn te treeden. Een nieuwe blijk van veragtelijke hooghartigheid vertoonde SABINUS, doch leedt daar voor verdiende ſtraffe, toen hij, den hoogklinkenden tijtel van CESAR hebbende aangenomen, met een zamengeraapten, wanſchikkelijken hoop zijner Landgenooten, op de *Sequaanen*, een volk van *Gallie* of het tegenwoordig *Frankrijk*, aanviel. Want deeze, den trotsaart een moedigen weerſtand biedende, dreeven hem op de vlugt: zo

dat hij genoodzaakt was eene schuilplaats te zoeken op eene Hoeve of Landwooning; welke hij, eerlang, in den brand stak, om aldus het gerugt van zijnen dood te verspreiden, en voor verdere vervolgingen des gedugten vijands behoed te worden. Hier mede bereikte hij zijn oogmerk; langen tijd geloofde men, dat hij, uit mismoedigheid over zijne vernederende vlugt, geweldige handen aan zich zelven geslagen, of zich in de brandende Landwooning hadt geworpen. Tot zijn geluk hadt hij nog eenige vrienden, die hem getrouw bleeven, en vooral eene kloekhartige Echtgenoote, die hem teder beminde. Door de standvastigheid en het beleid, vooral der laatstgemelde, bleef hij nog negen jaaren in leeven. Thans wierdt SABINUS, nevens zijne Huisvrouw, gevangen genomen, na *Rome* gevoerd, en, op bevel van VESPASIANUS, met een schandvlekkenden dood gestraft.

Zie TACITUS, *Histor.*

SALIËRS; een aloud Volk, vermaard in de vroegste Geschiedenissen der Gewesten, welke thans een gedeelte der Veréénigde Nederlanden uitmaaken. Hunne oorspronklijke woonplaats was aan of omtrent de Rivier de *Sala*, in het tegenwoordig *Frankenland*. Ingewikkeld in eenen twist met hunne nabuuren de *Saxen*, wierden ze uit hun Vaderland verdreeven; thans, elders, eene wijkplaats zoekende, namen ze de toevlugt tot het Eiland der Batavieren. 't Zij door zucht tot veroveringen gedreeven, of om dat, voor het sterk vermenigvuldigende getal der Landzaaten, hunne wooning te klein en bepaald was, zij trokken, eerlang, over de *Maaze*, op Romeinschen bodem, en sloegen zich, voor een gedeelte, neder in *Toxandrie*, de aloude benaaming der tegenwoordige Meierije *'s Hertogenbosch*. Het genoegen, welk zij in deeze nieuwe verblijfplaats vonden, maakte hun verlangen gaande, om 'er eene bestendige wooning te vestigen. De vreeze voor de magt van JULIAAN, Neef en Veldheer van Keizer CONSTANTIUS, die, met een talrijk Leger, zich in de nabuurschap bevondt, deedt hen daar omtrent eenige vreeze opvatten. Hier om zonden



DE SALIËRS ONDERWERPEN ZICH AAN DE ROMEINEN.

den ze Gezanten aan den Veldheer, met verzoek om in het stil genot en gerust verblijf hunner tegenwoordige wooningen niet te mogen gestoord worden, zo lang ze anderen geenen overlast veroorzaakten. JULIAAN, met zijnen Raad, dit verzoek der *Saliërs* overwoogen hebbende, beschouwde het als dubbelzinnig; als kunnende zij zich daar mede behelpen, indien het hun mogt goed dunken, de nabuurige Gewesten te ontrusten. Met een even dubbelzinnig antwoord liet hierom de Veldheer de *Salische* Gezanten tot de hunnen wederkeeren. Niet lang waren zij op weg geweest, of JULIAAN zondt hen eenig volk agter naa, onder 't geleide van den Bevelhebber SEVERUS, langs de oevers van den *Rhijn*, terwijl hij zelve die Riviere afzakte met eene Vloot van zeshonderd Schepen, om de gedugte nabuuren, in hun eigen Land, onverhoeds op het lijf te vallen. Door deeze verrassing van schrik bevangen, en geene baate ziende in het bieden van wederstand, gingen ze, smeekende, met vrouwen en kinderen, mitsgaders hunne beste tilbaare haave, den gevreesden Veldheere te gemoet, en onderworpen zich aan zijne mogendheid. Toen verzekerde hen JULIAAN van het vreedzaam bezit van eenige landen, onder andere ook van een gedeelte van het Eiland der *Batavieren*. Dit viel voor in den Jaare 358 van de Christlijke Jaartellinge.

Niet lang behielden ze het gerust bezit van het land hunner inwooninge. De *Quaden*, eene soort van *Saxers*, reeds in 't volgende jaar, eenige Schepen hebbende toegerust, en den *Rhijn* daar mede zijnde afgezakt, stapten aan land in het Eiland van *Batavia*, om vervolgens de *Saliërs* met geweld aan te tasten, en uit hunne wooningen te verdrijven. Een nieuw bewijs der edelmoedigheid van den Veldheer JULIAAN genooten thans de *Saliërs*. Den inval der *Quaden* hadt hij niet vernomen, of hij gaf bevel, aan een gedeelte zijner benden, om deeze met geweld te keer te gaan, doch geen nadeel te doen aan de *Saliërs*, maar veel eer toe te laaten, dat zij, aan de overzijde des Rhijns, eene wijkplaats zogten op den Romeinschen bodem; alwaar zij niet als vijanden, maar als vrienden moesten ontvangen worden, uit aanmerking dat hunne overkomst geenen anderen grondslag hadt,

dan lijfsberging tegen de vijanden der Romeinen. Door zulk eene heusche aanbieding volkomen vertrouwen stellende in JULIAAN, trokken de meesten, met al wat zij hadden, met hunnen Koning aan het hoofd, over den Rhijnstroom, terwijl anderen, na den Zeekant de vlugt genomen hebbende, tusschen de Duinen eene schuilplaats zogten. Hunne dankbaarheid aan den Veldheere betoonden ze, kort daar naa, door zich te schaaren onder de baniere van zekeren CHARIETTO, eenen dapperen *Frank*, welke JULIAAN zijnen moed en kragt hadt aangebooden, ter beteugelinge van de *Quaden*, van wien den Romeinen veel overlast wierdt aangedaan.

Van deezen tijd tot aan JULIAANS overlijden, bleeven de *Saliers* in onderdaanigheid aan de *Romeinen*. Weinige jaaren, evenwel, verliepen 'er, of het bleek duidelijk, dat hunne stille onderwerping meer uit ontzag of uit eerbied voor dien Keizer, dan uit hoogagting voor den Romeinschen naam, haaren oorsprong nam. Eenige maanden slegts verliepen 'er naa zijnen dood, dat de Germaansche Volken, die voor de Romeinsche overmagt hadden moeten bukken, eene verbintenis aan gingen, om het juk af te schudden. De *Saliers* namen deel in dit Verbond. Met verschillenden kans voerden ze, nevens anderen, van dien tijd af, den Oorlog tegen de Romeinen; die hun, evenwel, omtrent het Jaar 427, onder den Veldheer FLAVIUS GAUDENTIUS AËTIUS, eene zo zwaare nederlaage toebragten, dat hun de moed, tot verderen opstand, vervolgens schijnt te zijn ontzonken: vooral naa dat, tusschen hen en de Romeinen, een verdrag was getroffen. Als Koning regeerde thans over de *Saliers* KLODIUS of KLODIO. Deeze zondt, eenige jaaren naa het gemelde gevegt, zijnen Zoon na *Rome*, om een bestendigen Vrede te bewerken. Hij was een jongeling zonder baard, draagende zwaar en lang goudgeel hair, 't welk hem langs de schouders zwierde. Zo diep stondt de Prins in de gunst van AËTIUS, dat deeze hem tot Zoon aangenomen, en, met geschenken overlaaden, gezonden hadt aan Keizer VALENTINIAAN, met welken hij een verbond van vriendschap sloot. Van dien tijd af schijnen de *Saliers*, even als de Batavische Volken, den Romeinen, met de wapenen, ten dienste gestaan te hebben. Koning KLODIO hieldt, ten dee-

deezen tijde, zijn verblijf op eene plaats, welke men *Dispargum* vindt genoemd; van welken naam eenige kundige Historieschrijvers een overblijfzel meenen te vinden in de Stad *Diest*, aan de Demer, in *Brabant*. Grond voor deeze gissing meenen zij te vinden in de naamen *Saalbeemden* en *Saleheim*, zo veel als *Beemden* en *verblijf der Saliers*, welke men, in deeze oorden, aantreft. Geenen grond altoos schijnt, ondertusschen, het gevoelen der zulken te hebben, die aan KLODIO eene uitgebreidheid van gebied toeschrijven, heel tot diep in *Frankrijk* strekkende. Meer schijns van waarheid heeft het, dat deeze Koning ook over het Eiland van *Batavia*, waar van de tegenwoordige *Betuwe* een gedeelte uitmaakt, het gebied gevoerd heeft.

Niet zeer veele jaaren daar naa verdween de naam der *Saliers*. Zij kwamen, nevens andere Volken, onder het gebied van KLOVIS, eersten Christen Koning der *Franken*, omtrent het einde der Vijfde Eeuwe. Even gelijk die van andere, is zedert hun naam in dien der *Franken* versmolten.

Zie CELLARIUS, *Geographia Antiqua*.

SALIGER, (JAN) was een dier onrustige Geestlijken, welke, hun Ampt misbruikende, onder den dekmantel van godsdienstigen ijver, hunnen haat en wraaklust den teugel vieren. Tevens was hij de oorzaak, dat de *Lutherschen*, te *Woerden*, van een Voorregt ontzet wierden, waar van men, in geene der Nederlandsche Steden, ooit de wedergade heeft aangetroffen. Te weeten, Hertog ERIK VAN BRUNSWYK, de Stad nevens de Heerlijkheid van *Woerden* in pandschap bekoomen hebbende, begaven zich derwaarts veelen, der Augsburgsche Geloofsbelijdenisse toegedaan, van welke de Hertog zelve insgelijks belijdenis deedt. Dit hadt ten gevolge, dat de Luthersche Godsdienst, met uitsluiting van andere, hier alleen in 't openbaar geoeffend wierdt. Van hier ook dat de Regenten, welke door den Hertog wierden aangesteld, dier belijdenisse waren toegedaan. Dus bleeven de zaaken te *Woerden*, tot dat de Staaten noodig oordeelden, zich van die Stad

te verzekeren. De Prins verftelde 'er de Regeering, en benoemde daar toe ook eenigen van den Godsdienst der Hervormden. Veelen, gelijk te denken is, vonden, in deeze verandering, klein genoegen. Een der voornaamften van deeze was JAN SALIGER, Leeraar onder de *Lutherfchen*. Eerst beftondt hij, zijnen vuilen zwadder uit te fpuwen op de Kalvinifchen of Hervormden; fcheldende dezelve, van den Predikftoel, voor Eedbreekers, Verbondfchenders, en onrustige Geesten, die de Verbonden niet langer hielden, dan tot dat ze de magt in handen kreegen, om anderen met hunne Konfiftorien te dwingen; ja, die zelf over de Wethouderfchap den baas zogten te fpeelen. Hoewel aan de onderftelde misdaad niet fchuldig, bleeven evenwel de Mennoniten en Roomschgezinden niet vrij van 's Mans lasterende aantijgingen. *Verleiders* en *Zielenmoorders* waren de benaamingen, welke hij, van den blixemenden Kanzel, hun na 't hoofd worp. Waarfchijnlijk om de meerderheid der Leden van de Augsburgfche Geloofsbelijdenisfe, binnen *Woerden*, wierdt dit alles, een tijd lang, met oogluiking aangezien. Tot nog verdere uiterften floeg hierom de doldriftige SALIGER over. Bemoeizucht met zaaken van Regeeringe was het kwaad, welk hij aan anderen hadt ten laste geleid. In de maand Maij des Jaars 1579 maakte hij zich fchuldig aan dit kwaad, door de verandering der Wethouderfchap te ftellen tot een onderwerp van zijn uitvaaren; drijvende hij dat Prins WILLEM VAN ORANJE de Voorregten der Stad *Woerden* hadt gefchonden, door eenige *valfche Christenen* (zo noemde hij de Kalvinifchen of Hervormden) in de Wet te brengen. In de maand Augustus diens zelfden jaars predikte hij over het verwerpen van den Koning van *Spanje*, waar over thans de Staaten zonden raadpleegen. Zonder merkelijke redenen, zeide hij, moest dit niet gefchieden, en vermaande de Gemeente, God te bidden om wijsheid voor de Staaten, dat ze zulks niet deeden.

Te hoog was nu 's Mans euvelmoed geklommen, dan dat de Staaten, in zijnen gewaanden ijver, hem ongemoeid konden laaten voortgaan. Eenige Gemagtigden, uit de hooge Vergadering, wierden na *Woerden* gezonden, om kennis van zijne

zijne Leerredenen en verdere handelingen te neemen, en voorts te onderstaan, wat hij ter zijner veromtschuldiginge hadt in te brengen. Als zijne redenen mank gingen, ontboodt men hem in *'s Graavenhage*. Hier weigerde hij op eenige punten, hem tot last geleid, te antwoorden, verzoekende de aanklagt in geschrift, en zijne beschuldigers te weeten. Doch men verboodt hem in *Holland* te prediken, zo wel in 't heimelijk als in 't openbaar, tot dat hij, van de aangetijde misdaaden, zich zoude gezuiverd hebben. Nog al wilde de trotsaart zijn hoofd niet buigen. Openlijk klaagende over 't ongelijk, welk hem wierdt aangedaan, verklaarde hij, om zulk een vonnis te verdienen „ te groote en goede diensten ten „ tijde der Belegeringe gedaan te hebben, toen hij de geenen, „ die zeiden dat men met den vijand verdraagen en de Stad „ overgeeven zoude, hadt tegengestaan, en zulks belet: en „ dit, zeide hij, was het onbillijk loon, welk hij nu daar „ voor ontving." De Staaten, door zulke en soortgelijke redenen, van hun Besluit zich niet laatende afbrengen, bevolen den tweeden Leeraar der Luthersche Gemeente, HENDRIK VREDELAND, den last en dienst van het prediken alleen waar te neemen, tot nader order. Doch hij weigerde zulks, en deedt, daarenboven, nevens zijnen Amptgenoot SALIGER, 's anderendaags, zijnen dienst opzeggen; voor reden gaevende, dat zij, in gemoede, het Leeraarampt niet konden bekleeden in eene Stad, alwaar het onwettig bijslaapen en andere overtreedingen ongestraft wierden toegelaaten. De Gemagtigden der Staaten, hen bij 't woord vattende, verbooden hem, voortaan, binnen *Woerden* te prediken. In 't eerst verwekte dit gebod eenige onrust onder de Burgerij. Doch zij bedaarde eerlang, zints veele Lutherschen, op SALIGER, om zijn geduurig schelden ten agteren, eenen anderen, vreedzaamen Leeraar verkoozen hadden.

Intusschen was SALIGER, als verdagt van heimelijk stooken van het twistvuur, de Stad ontzeid. Hij daarop zich in de Voorstad hebbende neergezet, hieldt aldaar talrijke zamenkomsten, en viel alzo in het niet ongegrond vermoeden, dat hij, tegen het verbod, voor dezelve predikte. Oorzaak, waarom 's Lands Staaten, in den aanvang des Jaars 1580, het voor-

gaande verbod tegen hem vernieuwden. Gelijk het den Geestlijke oproerkraaiers zelden aan medestanders ontbreekt, dus hadt ook SALIGER zijne aanhangers. Uit mededoogen, als 't ware, met den Man, die om de zaak van den Godsdienst leedt, vervoegden zich zijne vrienden in 's *Hage*, om zijne zaak te verschoonen. Hier geen gehoor vindende, keerden zij zich tot den Prins, met een brief van SALIGER, en een Verzoekschrift, van omtrent honderd persoonen ondertekend, om in het bezit der Kerke en van hunne aloude Voorregten hersteld te worden. Zijne Doorluchtigheid wees hen aan de Staaten. Bij het eerste aanzoek hadden deeze tot bescheid gegeeven „ dat zij SALIGER, om zijne oproerige en „ lasterlijke taal, het prediken in *Holland* niet konden toelaa- „ ten, zonder dat zij, evenwel, voor hadden, iemand, te „ *Woerden*, te hinderen in zijnen Godsdienst, welken zij „ erkenden tot hunne *Vocatie* of roeping niet te behooren." Op het tweede aanzoek verklaarden nu de Staaten, met overleg en goedvinden van zijne Doorluchtigheid „ dat zo wel „ aan VREDELAND als aan SALIGER de Stad ontzeid zoude blij- „ ven, en dat de Hervormde Leere voortaan openlijk in de „ Kerk zoude gepredikt worden, en die van de Augsburg- „ sche Geloofsbelijdenisse alleen ter plaatze, alwaar zulks „ laatstelijk geschied was, zonder dat de eene Gezintheid de „ andere zoude mogen lasteren." Het ontzetten van de Luthersche, als de openbaar aangenomene Leere te *Woerden*, was dus het gevolg van den ontijdigen en kwalijkberaaden ijver van JAN SALIGER; die voorts na elders de wijk nam, zonder dat wij, van 's Mans verdere wedervaaringen, eenig bescheid ontmoeten.

Zie BOR, *Boek* XIV.

SALLAND, een Drostampt in de Provincie *Overijssel*, dus genaamd, volgens zommigen, om dat de rivier de *Sala*, de aloude benaaming, meent men, van den *Ysel*, door dit Gewest stroomt; hoewel anderen van gevoelen zijn, dat men, in deezen naam, een overblijfzel moet zoeken van de aloude *Saliers*, van welke wij boven gewag maakten, en die hier hun-

hunne woonplaats zouden gevestigd hebben. In zeker Geschrift van den Jaare 1225, draagt het den tijtel van Graafschap, en wordt het *Sallandia* genaamd. In overoude tijden zou het geheele Gewest in drie deelen onderscheiden zijn geweest: het *Kwartier van Deventer*, het *eigenlijk Salland*, zijnde het middenste, en het *Kwartier van de Vecht*. Ten Noorden en ten Oosten wordt *Salland* afgescheiden van *Drente*, *Vollenhoven* en *Twente*, door moerassige gronden en Veenen, van ongelijke breedte. Aan het Graafschap *Zutphen* greust het ten Zuiden, en ten Westen aan de Zuiderzee. *Salland* wierdt, in den Jaare 1226, een eigendom van den Bisschoppelijken Stoel van *Utrecht*, aan welken het langen tijd verknogt bleef; tot dat het, nevens de andere gedeelten der Provincie, door de alles inslokkende magt van KAREL DEN V, ook dien Keizer ten deele viel. De Steden, Dorpen en Plaatzen, binnen *Salland* gelegen, hebben wij op het Artikel OVERYSSEL opgenoemd.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.*

SALMIUS, (ANSELMUS) Raad en Pensionaris der Stad *Utrecht*, was een der vierentwintig Regteren van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD.

SALSEDA, (NIKOLAAS) man van aanzienlijken huize, doch kwalijk berugt in 's Lands Geschiedenissen, van wegen de verraaderlijke en moorddaadige aanslagen, door hem gesmeed. Zijn Vader, PIETER SALSEDA, een Spanjaard, en vermaagschapt aan de Geslagten van MENDOZA en FIGUEROA, voerde, in dienst des Konings van *Frankrijk*, het gebied over eenige Plaatzen in het Land van *Metz*; en vermits hij, met de Wapenen, zich verzet hadt tegen den Kardinaal VAN LOTHARINGEN, Oom des Hertogs VAN GUIZE, was hij, uit wederwraak daar van, door de aanhangers van dat Huis, ten tijde van den befaamden Parijschen Bruiloft, omgebragt. De Moeder van NIKOLAAS, was eene Nicht van MARIA LUXEMBURG, Gemaalinne van PHILIPS EMANUËL VAN LOTHARINGEN, *Hertoge*

van Mercoeur. Natuurlijk is de verwagting, dat SALSEDA, om zijns Vaders dood te wreeken, den Huize van GUIZE een vijandelijk hart zou hebben toegedraagen, om hetzelve allenmogelijken afbreuk toe te brengen. Maar, het eigen belang schijnt hem zo sterk beheerscht te hebben, dat hij de gevoelens der Natuure, en de pligten van eere en regtvaardigheid aan hetzelve opofferde. Want, behalven dat hij het gemelde Geslagt heimelijk was toegedaan, hadt hij, daarenboven, zich bezoedeld met de misdaad van valsche munten gesmeed te hebben, en was, daar over, te *Rouen*, openlijk ingedaagd. Sedert, van deeze misdaad, bij den Koning van *Frankrijk*, vergiffenis verworven hebbende, door voorspraak des Hertogs VAN LOTHARINGEN, verbondt hij zich hierom te naauwer aan dat Geslagt, en stelde zich zelven onder de verpligting, om, ten behoeve van hetzelve, een gewigtig stuk te volvoeren.

Naa verscheiden sluikhandelingen met lieden, die den Franschen Koning en den Prinsen van den bloede een kwaad hart toedroegen, verliet hij *Lotharingen*, en vervoegde zich bij den Hertog VAN PARMA, en vervolgens, te *Antwerpen*, bij den Hertog VAN ANJOU, die thans met den post van Beschermer der Nederlandsche Vrijheid was bekleed, denzelven zijnen dienst aanbiedende, tot het ligten van een Regiment Voetvolk, 't welk spoedig op de grenzen zijn zoude. ANJOU, een Vorst van weinig doorzigts, en, daarenboven, gelompt door den waan, dat SALSEDA, om den moord, aan zijnen Vader gepleegd, den Huize van *Lotharingen* geen goed hart konde toedraagen, liet zich beleezen, en betoonde hem groote eer en genegenheid. Maar naardien SALSEDA niet lochende, in 's Vijands Leger, bij den Hertog VAN PARMA, geweest te zijn, verbloemende die reize als geschied enkel om te bespieden, kreeg de Prins VAN ORANJE, het bovengemelde, uit ANJOU, verstaan hebbende, een schalker oog op een man, die, als Spanjaard en valsche Munter, reeds bij hem verdagt was. Hier om zijne wegen zorgvuldig doende naagaan, vernam hij dat LAMMORAAL VAN EGMOND, Zoon van den onthalsden Graave, met SALSEDA gemeenschap hieldt. Zeer waard was deeze jonge Edelman den Prinse; weshalven bij

hij hem naauw ondervraagde, wat hij met den Spanjaard hadde uitstaan. Naa eenige andere blaauwe voorwendzels, was eindelijk het bescheid, dat hij, van SALSEDA, in de Verborgenheden der Alchmie onderweezen wierdt, waar in deeze zeer bedreeven was. Dit baarde agterdogt bij den Prins, die den jongen Graaf waarschuwde, zich te hoeden voor eene kunst, die meenig eenen bedorven hadt. Tegen verbod zijner Doorluchtigheid, droeg EGMOND dit alles aan SALSEDA over.

Onder dit alles ontdekte Prins WILLEM, en gaf 'er kennis van aan ANJOU, de zekerheid eener verstandhoudinge tusschen SALSEDA en den Hertog VAN PARMA, die hem twee medgezellen hadt toegevoegd, welke, indien men ze in hegtenisse wist te krijgen, veel lichts zouden doen opgaan. Gelukkig leende de Hertog VAN ANJOU aan dit berigt het oor; te meer, naardien hij zekerheid hadt bekoomen van SALSEDA's verzoeninge met die van *Lotharingen*. Dies wierdt men te raade, den Verraader in verzekering te neemen. Den eenentwintigste Julij des Jaars 1582 wierdt daar toe bepaald. SALSEDA, bij den Hertog ontbooden zijnde, begaf zich derwaarts, verzeld van zijne twee makkers, FRANCISCO BASA, een Italiaan, en NIKLAAS HUGOT, bijgenaamd LA BORDE, een Waal. SALSEDA stondt alleen binnen. De anderen, uit het lang vertoeven van hunnen vriend, eenigen agterdogt hebbende opgevat, begaven zich op de vlugt. Een van hun, te weeten BASA, wierdt agterhaald en gevat; en voorts op den Pijnbank gebragt zijnde, beleedt hij, een oogmerk gehad te hebben, ter begeerte van den Prinse VAN PARMA, den Hertog VAN ANJOU en den Prins VAN ORANJE, door vergif of eenig ander middel, om hals te brengen. Volgens zommigen zoude SALSEDA diergelijk een oogmerk beleeden hebben. Doch anderen verhaalen, dat hij dit ontkend, maar beleeden hadt, zich in dienst van ANJOU te hebben begeeven, in de hoope van gelegenheid, om, door middel van zijn eigen Regiment, en met behulp van andere Hoplieden, die hij dagt te zullen winnen, de Steden *Kamerijk* en *Duinkerken* aan den vijand te leveren, en om alles, wat 'er omging, over te brieven aan die van GUIZE, die den

Prins VAN PARMA, en deeze wederom den Koning van *Spanje* 'er van zouden verwittigen. Verder openbaarde SALSEDA een veruitziend vloekverwantschap, gesmeed door de Vorsten van het Huis van *Lotharingen*, om *Frankrijk* aan den Spanjaard te brengen; en dat verscheiden Oversten van Landschappen, Edelen en andere lieden van aanzien, daar in betrokken waren. Van deeze bekentenissen, zo van BASA als van SALSEDA, zondt de Hertog VAN ANJOU afschriften aan zijnen broeder, den Koning van *Frankrijk*, met vermaaning om zich tegen het gruwelstuk te wapenen, en de handdaadigen, bij tijds, te straffen.

Intusschen wierden de Gevangenen in vaste verzekering gehouden. Hier gelukte het BASA aan een Mes te raaken, waar mede hij zich zelven twee doodelijke steeken toebragt, den eenen in den Navel, den anderen in het Hart. Zijn Lijk, na de Galg gesleept, hing aldaar eenigen tijd ten toon, met twee Geschriften aan zijne beenen, 't een in 't Duitsch, 't ander in 't Fransch, behelzende zijne bekentenis. Het Lijk afgenomen zijnde, hieuw men 't hoofd van den romp, en deezen in vier stukken; die voorts op de Poorten der Stad wierden te pronk gesteld. De Koning van *Frankrijk*, het bovengemelde schrijven zijns broeders ontvangen hebbende, deedt SALSEDA na *Parijs* overvoeren. Hier herriep hij zijne bekentenis, als uit vreeze geschied zijnde. Dit niettegenstaande verwees hem het Geregtshof, om leevande door vier paerden van een gescheurd te worden; dat voorts de vier stukken, aan even zo veele Galgen, voor de voornaamste Poorten van *Parijs* zouden gehangen, en het hoofd na *Antwerpen* gezonden worden, om aldaar eene behandeling, ten believen der Wethouderschap, te ondergaan. Vooraf, uit hoofde zijner ontkenninge, bragt men hem op den Pijnbank, alwaar hij, van nieuws, bekentenis deedt; die hij, op vermaaninge van zekeren Jesuit, terwijl hij, langs een donkeren Trap, na den Kerker wierdt te rug geleid, wederom introk, roepende dat de Lotharingsche Prinsen, aan de aangewreevene misdaad, onschuldig waren. Gesterkt, veelligt, door toezegging van den straks genoemden Geestlijke, bleef hij

bij

bij dit zeggen, en ontving daar op het fchrikwekkend doodvonnis, 't welk over hem geveld was.

Zie THUANUS en BOR.

SALT-BOMMEL; zie BOMMEL, Deel VII.

SALTSBURGERS, ook wel, naar het lot, hun wedervaaren, *Saltsburgfche Emigranten*, of Uitgeweekenen, genaamd. Veel gerugts, nu bijkans zestig jaaren geleeden, maakten deeze lieden hier te Lande. Hoewel hun gedrag en de uitflag der zaake aan de inzigten en kosten niet beantwoordde, nogthans, voor zo veel de herbergzaame liefdaadigheid der Nederlándfche Natie, in de behandeling, hun aangedaan, gekenmerkt wordt, zullen wij, van deeze ongelukkigen, hier een kort verflag doen.

Reeds in de voorgaande Eeuw bevondt zich, in het Aardsbisdom van *Saltsburg*, een goed aantal voorftanders der *Augsburgfche Geloofsbelijdenisfe*. Hoewel zij onder de hand en ter fluik hunnen Godsdienst oeffenden, was, egter, hun getal, allengskens, tot achttien of negentienduizend aangegroeid. Dit bewoog hen, bij den Aardsbisfchap, vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge te verzoeken, en, wanneer zij hier een weigerend antwoord bekoomen hadden, met brieven van Voorfchrijvinge van de Euangelifche Vorften en Stenden des Duitfchen Rijks, aan den Rijksdag te *Regensburg*. In ftede van hun doelwit te bereiken, begon, zedert, het vuur der vervolginge nog heviger te branden. Behalven andere Mogendheden, fpraken hier op de Staaten der Veréénigde Gewesten, ten behoeve der Ongelukkigen, bij den Rijksdag. Vrugteloos. Niet lang daar naa wierden zij uit het Land verdreeven, zonder iets van hunne geringe bezittingen te mogen medevoeren. Met het deerlijk lot der rampzaligen begaan, deeden de Algemeene Staaten de aanbieding, om driehonderd *Saltsburgfche* Huisgezinnen te willen ontvangen binnen hun gebied, met toezegging van vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge, en het genot van alle andere Voorregten

ten van 's Lands in- en opgezeetenen. Men zou hun, op kosten van den Staat, Leeraars en Schoolmeesters bezorgen, buiten hunne kosten hen herwaarts overvoeren, en van noodig onderhond voorzien, tot dat ze eene voegzaame gelegenheid zouden gevonden hebben, om voor eigen nooddruft te zorgen.

't Is een trek van verstandige Staatkunde, den Vreemdeling te lokken, te huisvesten en te koesteren, en door dit middel tevens 's Lands welzijn te bevorderen. De gelegenheid daar toe boodt zich aan, in het geval der *Saltsburgers*. De Regeering van *'t Vrije van Sluis*, in aanmerking neemende, hoe 'er jaarlijks meer dan duizend menschen uit *Oostenrijks Vlaanderen* overkwamen, om *in 't Vrije* te werken, doch dat ze hunnen overwinst telkens ten Lande uitvoerden, om dien bij de hunnen te verteeren, oordeelde nu den kans schoon te staan, om dit nadeel te verhelpen. Van hier dat zij den Algemeene Staaten te kennen gaf, een goed getal *Saltsburgsche* Huisgezinnen *in 't Vrije* te zullen ontvangen, en dezelve aldaar aan werk helpen. Dit vondt goedkeuring, en wierdt straks gevolgd van een bevel van Hun Hoog Mogenden aan den Heere GALLIERES, derzelver Resident te *Regensburg*, om zeven of achthonderd *Saltsburgers* na de Nederlanden te zenden.

Met blijdschap omhelsden de berooide verdreevenen deeze aanbieding, en begaven zich, in allerijl, te scheep. Op den negenden Maart des Jaars 1733 zag men eenige Vaartuigen, opgepropt met de schamele menigte,* in *Nieuwerhaven*, bij *Breskens*, in het *Land van Kadzand*, aankoomen. Hun getal bedroeg, in alles, zevenhonderd vierentachtig hoofden: te weeten, drieëntachtig volwassene ongehuwden van beiderlei sexe, de overigen getrouwde Mannen, Vrouwen en Kinderen. Ter hunner herberginge, hadt men, reeds vooraf, de noodige schikkingen beraamd. Twee dagen naa hunne aankomst verzamelde de geheele menigte in de Kerk van *Breskens*, tot het houden van eenen staatelijken Dank- en Bededag. De Predikant, nevens de andere *Saltsburgers* overgekoomen, deedt voor dezelven eene Leerrede, op de gelegenheid toepasselijk.

Thans

Thans deeden de Regeering en de Opgezeetenen van *'t Vrije* hun best, om de *Saltsburgers* aan werk te helpen. Lieden, welke, om den Godsdienst, hun Vaderland verlaaten en zo veel geleeden hadden, waren voorwerpen van elks mededogen. Doch het leedt niet lang, of de goede gedagten verdweenen, welke men van hunne Godsvrugt en Vroomheid hadt opgevat. In ſtede van het algemeene welzijn te bevorderen, ontdekte men wel haast, dat men eenen hoop lui geboefte in 't Land gehaald hadt. Wat 'er van den ijver voor den Protestantſchen Godsdienst ware, zag men aan veelen, die ſtraks, bij de Roomschgezinden, ter Misſe liepen. Anderen vondt men 'er onder, die, zo ras zij van kledereen eenigzins voorzien waren, zich begeerig toonden, om het Land te ruimen. Vrugtloos ſpaarde men moeite noch kosten, om eenigen, door het bezorgen van rijklijk beloonden arbeid, in 't Land te houden. Zo groot een verloop ontſtondt 'er, wel haast, onder de menigte, dat de overgebleevenen, jongen en ouden, niet veel boven de tweehonderd perſoonen haalen konden. In en omtrent het Dorp *Groede*, in het *Land van Kadzand*, heeft dit overblijfzel zich nedergezet; 't welk, nevens de zulken, die wederom vertrokken waren, den Lande van *'t Vrije* op meer dan twintigduizend Guldens is te ſtaan gekoomen. Om dit overſchot ten algemeenen nutte te doen ſtrekken, ſtelden de Algemeene Staaten vier Schoolmeesters aan, om op 's Lands kosten beſoldigd te worden. Eene ſterke en weldaadige hand hieldt, daarenboven, de Lutherſche Gemeente te *Amſterdam* aan deeze lieden; doende, voor haare rekening, in den Jaare 1740, in het Dorp *Groede*, eene Kerk bouwen. De Leeraar, die in dezelve den Dienst waarneemt, geniet, jaarlijks, uit 's Lands Kas, eene wedde van zeshonderd Guldens. Hij is de eenige Lutherſche Predikant, die van 't Gemeene Land zijne ſoldij ontvangt.

Zie *Tegenw. Staat van Staats Vlaanderen*, en den *Tegenw. Staat der Vereënigde Nederlanden*; als mede, J. WAGENAAR, *Vad. Hiſtorie.*

SAMBEEK, eigenlijk *S. Jansbeek*, is een Dorp, in *Staats Brabant*, meer bepaaldelijk in het *Land van Kuik* en Stad *Grave*, niet verre van de Rivier de *Maaze*. Het bestaat uit een vrij aanzienlijk getal Huizen. In vroegere dagen moet hier eene talrijke Gemeente van Hervormden geweest zijn. Dit mag men afleiden uit de Overblijfzels der Kerke, welke hier voor het Jaar 1702 gestaan heeft. In dit jaar wierdt de Kerk, nevens haaren fraaien en hoogen Toren, door het blixemvuur aangestoken, en tot zo verre vernield, dat 'er slegts de buitenmuuren van overbleeven. Dus bleef de puinhoop leggen, tot in den Jaare 1738; toen maakte men eenen aanvang, om den Toren, zo veel doenlijk was, te herstellen, en met eenen Spits en Klokken, van nieuws, te voorzien. Ook wierdt het ruim der Kerke tot eene godsdienstige Vergaderplaats gereed gemaakt. Hoewel de Gemeente eenen afzonderlijken Leeraar heeft, bestaat zij slegts uit eenige weinige ledemaaten.

SAMUEL DE PLEKKER, een Burger van *Leiden*, beschuldigd van handdaadigheid aan het berugte ontwerp eener Zamenzweeringe, aangeleid om Prinse MAURITS het leeven te beneemen. Behalven het vonnis over hem geveld, behelzende de punten van beschuldiginge, tegen hem ingebragt, is 'er eene bekentenis voorhanden, door hem zelven in zijne Gevangenisse gesteld. Men vindt daar in vermeld, dat DE PLEKKER, in de maand October des Jaars 1621, uit JAN BLANSAERT, insgelijks eenen eedverwant, iets verstaan hebbende aangaande de verwoesting van eenige Steden, „ niet wist, „ wat hij denken moest, of 't waarheid dan leugen ware, „ en zeide, dat hij daar mede niet te doen wilde hebben;" dat BLANSAERT, in de maand Maart des volgenden jaars, gezegd hadt, dat 'er goede hoop was voor de Remonstranten, aangezien Prins FREDRIK HENRIK op hunne zijde was; dat men voor hadt, den Prins VAN ORANJE, op eenen avond, als hij na zijne Matres zoude gaan, om te brengen; „ dat „ hij (DE PLEKKER), zulks hoorende, daar over zeer ontsteld „ was geworden, en tot antwoord hadt gegeeven, dat hem „ zulks een gruwel was; 'er nevens voegende, dat hij ver-

„ schei-

„ scheiden reizen van meeninge was geweest zulks te open-
„ baaren, maar niet wist, hoe hij toegang tot den Prins zou-
„ de krijgen, uit vreeze dat zijne Doorluchtigheid op hem
„ een kwaad oog mogt krijgen, als of hij kwam om hem te
„ misdoen; dat hij ook gevaar in het ontdekken zag, als
„ zijn naam niet wierdt verzweegen, en als hij 't niet konde
„ bewijzen; dat hij ook, uit voorgaande dingen, hoop hadt
„ geschept dat zulks niet zoude geschieden, en de aanbren-
„ ging daarom hadt agtergelaaten. Dat JAN BLANSAERT, in
„ den volgenden Zomer, hem gezeid hadt, hoe, van nieuws,
„ zich zeer goede hoop vertoonde om aan vrijheid te koo-
„ men; dat Prins FREDRIK HENRIK bij 't Kollegie was ge-
„ weest (meenende daar mede den Heer VAN STOUTENBURG
„ en zijnen aanhang) hun verzekerende, dat zo ras het li-
„ chaam zich zoude beweegen, hij zich als 't hoofd daar bij
„ zoude voegen, en als zij het hunne deeden, hij dan met
„ omtrent drieduizend Soldaaten bij hen zoude koomen, om
„ alles in goede orde te stellen; dat 'er ook een voorneemen
„ was geweest, om door VAN DYK en KORENWINDER (twee
„ andere eedverwanten) eenig volk in 's *Graavenhage* te
„ doen brengen, ten einde om etlijke Heeren in verzekering
„ te neemen, dezelve voorts, met Wagens, na *Gouda* te
„ voeren, en, naa dat alles tot stilte en rust zou wederge-
„ keerd zijn, hen wederom te ontslaan; dat hij (DE PLEKKER)
„ daar op hadt gezeid, van harten gaarne te zullen zien dat
„ de Remonstranten, zo wel als de overige ingezeetenen des
„ Lands, vrijheid van openbaare Godsdienstoeffeninge hadden,
„ en dat het Land tegen den vijand wel beschermd mogt
„ worden: maar dat hij niet konde merken dat deeze de
„ rechte middelen waren, die daar toe strekten, maar oor-
„ deelde dat ze veel eer strekten tot verderf van 't Land;
„ daar BLANSAERT op geantwoord hadt, dat daar al in voor-
„ zien was, alzo hij verstaan hadt, dat de Fransche Gezant
„ MAURIER bij Hun Hoog Mogenden, van wegen zijne Aller-
„ christlijkste Majesteit, aan 't Kollegie hadt beloofd, het
„ Land, indien de nood zulks vereischte, met elfduizend
„ man te zullen te hulp koomen, en dat de Gezant daarom
„ na *Frankrijk* was vertrokken, om zijne Majesteit van alles

„ te

„ te onderregten; dat BLANSAERT, eenige dagen laater, hem „ nog gezeid hadt, dat de Hofmeester van Prinse FREDRIK „ HENRIK reeds door het Land trok om de voornaamsten aan „ te tekenen, en hij (DE PLEKKER) geantwoord hadt, daar „ van niets te gelooven, maar dat het alles leugen en ijdel„ heid was, 't geen men daar van zeide, en dat de Remon„ stranten zich met ijdele hoop voedden."

Deeze waren de voornaamste punten van SAMUEL DE PLEKKERS eigen bekentenisse, waar onder hij voorts deeze woorden hadt geschreeven: *Dit is kortelijk 't geen ik van de zaak heb geweeten en vrijwillig beleeden, op belofte van inpuniteit of straffeloosheid.* In hoe verre SAMUEL DE PLEKKER deel gehad hebbe aan de veel gerugts maakende zamenzweeringe, kan uit deeze bekentenisse worden afgeleid. In het vonnis, 't welk, in den Jaare 1623, over DE PLEKKER, wierdt geveld, maakte men melding van 't geen hij ter zijner verschooninge hadt ingebragt „ dat hij, van den aanslag op den „ persoon van zijne Prinselijke Excellentie, een gruwel hadt „ gehad, met verwerping en versoeijing van denzelven, mids„ gaders hoope, dat die niet tot uitwerkinge zoude koomen, „ en dat hij, aan de voorgenomene verandering, geen geloof „ hadt geslagen, en tegen JAN BLANSAERT wel geprotesteerd „ hadt, dat het alles leugen en altemaal beuzelingen waren, „ en dat hij hoopte dat alles in stilte zoude afloopen."

Ondanks dit alles, voor zo veel hij, egter, de aanslagen aan de Overheid niet geopenbaard, noch daar van eenige kennis hadt gegeeven, wierdt SAMUEL DE PLEKKER, bij vonnis van Schepenen van *Leiden*, naa vooraf ingenomen te hebben het Advis van Heeren Gekommitteerde Raaden der Staaten van *Holland*, schuldig verklaard aan de misdaad van Gekwetste Majesteit, en voorts verweezen om gebragt te worden op het Plein van *'s Graavenstein* (de gewoone Gevangenis der misdaadigen in de gemelde Stad,) en aldaar met den Zwaarde geregt te worden. Voorts behelsde het vonnis, dat zijn Lijk heimelijk mogt begraaven, maar dat van zijne goederen zulk eene somme moest verbeurd verklaard worden, als met de Privilegiën zijner Geboortestad bestaanbaar was.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SA-

SAMUEL DE PRINSE, Predikant onder de Hervormden te *Baerdtwijk*, ten tijde der Nederlandsche Kerktwisten, in 't begin der voorgaande Eeuwe. Verdagt van Remonstrantsgezindheid, wierdt hij gedagvaard voor het Nationaale Sijnode te *Dordrecht*, en hem aldaar voorgeleid, de Ondertekening der Kanons, door die vermaarde Kerkvergadering ontworpen en vastgesteld. Doch geweigerd hebbende, de Kanons te onderschrijven, om reden, zo als hij zeide, dat hij zulks met geen goed geweeten konde doen, wierdt hij van zijnen Dienst afgezet, en voorts besllooten, in zijn Vonnis, de volgende woorden in te lasschen „ dat hij van den dienst des „ Woords binnen *Baerdtwijk*, om zijn ongeregeld leeven, „ door het oordeel der Klassis en der Gedeputeerden van het „ Sijnode, was gesuspendeerd, en nog niet met de Kerk ver„ zoend." Dus van zijnen Dienst zijnde afgezet, eischte voorts het Sijnode, dat hij de Acte van stilstand zoude ondertekenen; doch dit insgelijks geweigerd hebbende, moest hij, nevens de overigen, die aan de bevelen der Kerkvergaderinge even wederhoorig waren, het Vaderland verlaaten, met verbod van wederom daar binnen te mogen keeren, zonder verlof van 's Lands Staaten: onder bedreiging van anders doende, als een verstoorder der gemeene rust te zullen gestraft worden.

Nevens veele andere gebannen Remonstrantsche Leeraaren, wierdt SAMUEL DE PRINSE na *Waalwijk* gevoerd. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of hij bestondt om in het Vaderland te rug te keeren. Op zijne vrijheid, zo geene zwaarder straffe, ware hem dit bijkans te staan gekoomen. Want op Zondag avond, den elfden Augustus des Jaars 1619, nevens de Huisvrouw van den afgezetten Predikant JOHANNES GREVIUS, en twee burgers van *Heusden*, van die Stad na zijne voorgaande standplaats *Baerdtwijk* willende rijden, wierdt de Wagen, die hen voerde, door drie Ruiters aangetast. Dit geschiedde in gevolge eens besluits van Hun Hoog Mogende, die een kwaad vermoeden, tegen de Remonstranten te *Waalwijk*, hebbende opgevat, aan de Bevelhebbers van het Krijgsvolk, te *Heusden* en *Geertruidenberg*, last hadden gezonden, om de geenen, die van *Waalwijk* herwaarts

keerden, aan te houden en te onderzoeken aangaande hunne reize. DE PRINSE, nevens de anderen, uit kragt van dit bevel, aangehouden en in eenen herberg gebragt zijnde, wilde men hen onderzoeken, en, na alvoorens te zijn gebonden, in den nacht na *Geertruidenberg* voeren. De burgers ontkwamen het, heimelijk, door de vlugt. DE PRINSE weigerde te gaan; en alzo hier uit eenige woorden reezen, koozen, gelukkig, de huislieden zijne zijde; dit gaf hem gelegenheid, om, onder 't gewoel, de Ruiters te ontkoomen. Deeze wilden hem vervolgen; doch ook hier tegen verzetteden zich de landlieden. DE PRINSE vondt dus middel, om zich wederom na *Waalwijk* te begeeven.

Geduurende 's Mans uitlandigheid begon de vervolging, tegen de *Remonstranten*, nog heviger te woeden. Den gebannen Leeraaren, indien ze het ondernamen, in het Land weder te keeren, wierdt Gevangenis gedreigd, en op het aanbrengen eene belooning gesteld. Dit niettegenstaande hadt DE PRINSE de koenheid, om zijnen voet op Vaderlandschen grond te zetten. Hij begaf zich na het *Land van Voorn*, en van daar, alzo hij 'er ontdekt was, en zijn verblijf niet meer veilig agtte, na het Eiland *Goederede*. Volgens het verhaal van zommige Schrijvers, zoude hij aldaar, zittende in eenen Herberg, door den Schout in verzekering zijn genomen, op aanbrengen van GOSWINUS BUITENDYK, Leeraar onder de Hervormden te *Goederede*, die hem bespied, en voorts bij den Schout hadt aangebragt, met verzekering dat de Vreemdeling een gebannen Remonstrantsch Leeraar was. Men voegt 'er nevens, dat BUITENDYK, om deeze betooning van ijver tegen de verweezene ballingen, met het beroep in de Kerk te *Dordrecht* was beloond; doch dat zijne Huisvrouw, eene dogter van den vreedzaamen Leidschen Leeraar OTTO TONSOR, in dit bedrijf zulk een mishaagen hadt, dat zij 'er zich, tot haaren dood toe, over kwelde, en eerlang van hartzeer storf.

Hoe 't hier mede ook zij, zeker is het dat SAMUEL DE PRINSE door den Baljuw des Lands van *Voorne*, met eenige Soldaaten, in den *Briel* gebragt, en voorts, zwaar geboeid, na *'s Graavenhage* wierdt vervoerd, alwaar men hem, op

de

de Gevangenpoort, in verzekering ftelde. Naa eene wijle tijd zittens, wierdt hij, door eenige Raadsheeren van het Hof van Holland, verfcheiden maalen, ondervraagd, zo omtrent zijn koomen in het Land, tegen het uitdrukkelijk verbod van Hun Hoog Mogenden, als aangaande het geen, in de Vergadering der Remonftrantfche Predikanten, te *Antwerpen*, in het voorgaande Jaar 1619, befloten was. Zijn beftendig antwoord was, dat men niet bij wijze van onderzoek, maar door befchuldigingen en bewijzen tegen hem moest te werk gaan. Hij voegde 'er nevens, dat hij zich zelven geen kwaad bewust was, en dat te *Antwerpen*, in de Vergadering der *Remonftranten*, niets voorgevallen of verhandeld was, 't geen tot 's Lands nadeel konde ftrekken. Als de Raadsheeren, in dit antwoord, geen genoegen namen, en men hem met fcherper ondervraaging, of den Pijnbank dreigde, liet de gevangene zich daar door niet omzetten van zijne ftandvastigheid, maar gaf rondelijk en kloekmoedig te verftaan, „ dat „ zo de Heeren zich van geweldige middelen wilden bedie„ nen, hij geduld moest hebben, en dat hij nog vleesch en „ beenen hadt, die, om zulk eene regtvaardige zaak, als de „ zijne was, wat lijden konden; dat hij, voorts, vertrouw„ de, dat de Almagtige God, wien 't bekend was dat de „ Remonftranten met eene goede Confcientie handelden, hem „ met zijnen Geest zoude verfterken." 't Zij de gemelde bedreiging geen weezenlijk meenen geweest was, of dat de Raadsheeren zich door 's Mans kloekhartigheid lieten omzetten, het pijnigen hadt geenen voortgang.

Terwijl PRINSE op de Gevangenpoort zat, zonder toegang of aanfpraak van vrienden of bekenden, hieldt hij zich bezig met het houden van aantekeningen van zijn wedervaaren, en andere bijzonderheden, zijne gevangenisfe betreffende, ten dienfte van de gebannen Predikanten, die zich te *Antwerpen* onthielden. Zijne aantekeningen, hoe zorgvuldig en naauwkeurig hij ook bewaakt wierdt, vondt hij, nogthans, middel om na de beftemde plaats te verzenden. Ook zondt hij, uit zijnen Kerker, heimelijk, brieven, ter verfterkinge van zijne verdrukte Geloofsgenooten; in eenen van deeze betuigde hij „ getroost te zijn in God, en bereid, als een goed Krijgs-

„ knegt van CHRISTUS, zijnen Heere, tot den bloede toe te
„ ſtrijden, ja ook voor zijnen naam te ſterven."

Hoewel dus den tijd, zo goed hem doenlijk was, zoekende te korten, verdroot, egter, den Gevangene, wel haast, zijne nauwe opſluiting. Daarenboven bekroop hem de vreeze, dat, veelligt, in zijne zaak zoude gevonnisd worden, zonder hem in zijne verdere verantwoording te hooren. Hierom wierdt hij te raade, ter zijner verontſchuldiginge, een ſchriftelijk Vertoog bij het Hof van Holland in te leveren. PRINSE vertoonde daar in „ dat 'er, omtrent de misdaad,
„ welke men hem wilde ten laste leggen, drie zaaken in aanmerking moesten genomen worden: vooreerst, zijne uitbanning; vervolgens, het Plakaat van den derden Julij des
„ Jaars 1619; eindelijk, het Plakaat van den eerſten Februarij des tegenwoordigen Jaars 1620; dat hij tegen de
„ beide genoemde Plakaaten niets hadt misdaan: niet tegen
„ het laatſte, om dat hij, reeds vóór de afkondiging daar
„ van, in begtenis was genomen; ook niet tegen het eerſte
„ Plakaat: want hij hadt aan de Raadsheeren verklaard, dat
„ hij aan geene Predikatien, Conventiculen, of heimelijke
„ Vergaderingen, ſchuldig was, en het tegendeel daar van
„ was hem niet beweezen. Dat 'er derhalven niets overſchoot, dan het eerstgenoemde, te weeten, het overtreeden van zijn Vonnis van ballingſchap, en het wederkeeren
„ in 't Land, zonder verlof; dat zulks, merkte hij aan, wel
„ verbooden was, onder bedreiging van als een verſtoorder
„ der openbaare rust te zullen geſtraft worden, maar niet
„ op ſtraffe van eeuwige Gevangenisſe, waar mede men hem
„ dreigde." Voorts gaf PRINSE, in zijn Vertoog, aan de Heeren, in bedenking „ Of eene eenvoudige overtreeding van
„ een Vonnis van ballingſchap, alleen wegens *de puure religie*
„ *en loutere conſcientie*, (dus luidden 's Mans woorden)
„ verdiende als eene verſtooring der openbaare rust geſtraft
„ te worden, en dat nog met eeuwige Gevangenisſe, of andere ſtraffen, die den tijdelijken dood allernaast kwamen,
„ of zomwijlen erger waren." Hij voegde 'er nevens, „ dat
„ hij nu bij de vier maanden gevangen hadt gezeeten, zonder zijne Huisvrouw of Kinderen te mogen zien of ſpree-

„ ken;

„ ken; 't welk, zijns bedunkens, ftraffe genoeg was, over „ 't geen men verftaan mogt, bij hem misdaan te zijn." Hij befloot zijn Vertoog, met de Heeren in bedenking te geeven „ dat zij het Geregt hielden niet den menfchen, maar „ Gode; en dat ter harten neemende (fchreef hij) zouden „ ze, buiten twijfel, hunne Confcientie wel bevrijden en „ hem geene zwaarder ftraffe te verwagten ftaan."

Vrugteloos, intusfchen, was dit Vertoog, 't welk den vijftienden Junij des Jaars 1620 tot dagtekening voerde. Want, niet veele dagen daar naa, van de Gevangenpoort geleid zijnde, wierdt PRINSE overgevoerd na *Amfterdam*, en aldaar in het Tugt- of Rasphuis geplaatst, om 'er zijn leeven lang bewaard te worden. Zijn Vonnis is nooit ten voorfchijn gekoomen, even min als dat van eenige andere Remonftrantfche Leeraaren, die ter eeuwige gevangenisfe verweezen waren. 't Zij DE PRINSE, of een ander Leeraar, in 't Tugthuis koomende, wierdt hij van den Vader, fpottender wijze, verwelkoomd, met te zeggen, *Dat hij nu wel gerust mogt zijn, naardien hem zijn kost aldaar zijn leeven lang gekogt was.* Overeenkomftig met deeze verwelkooming was de behandeling, welke de Tugtvader omtrent den Gevangene hieldt; hij wierdt daarin onderfteund door zijne Meesters, de Regenten van den Kerker. Schimpen, fpotten, tergen, kwellen en dreigen, waren onaangenaamheden, welke PRINSE dagelijks wedervoeren. 't Was eene gunst, indien hij, om de maand of zes weeken, een bezoek van zijne Huisvrouwe of Kinderen mogt ontvangen. Geduurende de lange winteravonden weigerde men hem het gebruik van Kaarslicht, boeken en fchrijfgereedfchappen. Hoewel den tugtelingen geen vuur wordt geweigerd, onthieldt men 't hem, evenwel, op eene onnozele klagte, veertien dagen lang. Men wilde niet gedoogen het leezen van boeken, daar hij den meesten lust toe hadt. Inzonderheid onthieldt men hem de dagelijks uitkoomende fchriften, raakende de gefchillen tusfchen de Remonftranten en Contraremonftranten. Intusfchen moeten wij aanmerken, dat deeze hardigheden meer het werk waren der onmiddelijke Beftuurderen van het Tugthuis, dan van de Wethouders der Stad, die tot eene meer befcheidene handelwijze overhelden. Van hier ook

dat men vindt aangetekend, dat PRINSE, nevens zijnen lotgenoot GREVIUS, in het begin van Junij des Jaars 1621, op bevel van Burgemeesteren en Raad, merkelijke verligting van hegtenisse wierdt toegebragt. Niet alleen verkreegen ze het vrij gebruik van Schrijfgereedschap, maar ook verlof, om dagelijks, op de Plaats van het Tugthuis, de ruime lucht te mogen genieten. Van tijd tot tijd ontvingen ze nu ook bezoek van hunne goede vrienden en bekenden.

Terwijl PRINSE nog in naauwe bewaaring zat, kwam, 't eenigen dage, te *Amsterdam*, en vervolgens, onder het bezigtigen van andere Stadsgebouwen, ook in het Tugthuis, de verdreeven Koning van *Bohemen*, verzeld van de Gemaalinne van Graave ERNST VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, den Heere VAN BREDERODE, deszelfs Zuster, den Engelschen Gezant KARLETON en andere Grooten, geleid door den Schout der Stad en andere Leden van Regeeringe. Gekoomen aan het Venster van het Vertrek daar PRINSE zat, zeide de Schout, om den Koning niet terstond bekend te maaken, met gedekten hoofde, en wijzende op PRINSE: „ Dit is ook een van de „ Predikanten, gebannen van de Heeren Staaten." *Ja gebannen van de Staaten*, sprak hier op PRINSE, *maar niet van God*. De Koning daar op: „ Gijlieden veragt de geboden „ van mijne Heeren de Staaten, en zijt weder te rug ge„ keerd, om beroerte in 't Land te maaken." *Gij spreekt*, hernam hier op PRINSE, *naar dat uwe driften u vervoeren*. „ Juist dit," was hier op het woord des Konings, „ was „ uw oogmerk, en de eenige oorzaak van uwe wederkomst; „ en daarom zijt gij hier gezet, door authoriteit van mijne „ Heeren de Staaten." *Ja, door authoriteit*, sprak thans de Gevangene, *maar niet door reden. Gij zoudt, indien 't ontzag voor dit gezelschap, 't welk ik niet kenne, mij niet wederhieldt, een ander antwoord waardig zijn*. De Hoofdschout GROOTENHUIS, uit vreeze, misschien, dat den Gevangene iet oneerbiedigs mogt ontvallen, nam thans zijnen hoed af, en zich tot PRINSE wendende, zeide hij: „ Gij ziet hier „ zijne Majesteit van *Bohemen*." Van ontsteltenisse bevangen, smeekte nu de Gevangene om vergiffenis, dat hij zijne Majesteit met zo weinig eerbiedigheid hadt toegesproken. De

Vorst

Vorst toonde zich toegeevende, en ſpoorde den Gevangene aan tot vrijmoedigheid in zijne redenen. Geduurende dit geſprek, was de Heer VAN BREDERODE, nevens den Gezant KARLETON, daar op toegekoomen. „ Zijt gij ook een Gere- „ formeerd Predikant?" vraagde hem de laatſte, en daar op *Ja* tot antwoord bekoomen hebbende, verder: „ Maar, hoe „ gereformeerd?" *Volgens 't Woord van God*, was het antwoord van PRINSE, en vervolgens dat des Engelsmans: „ Niet, derhalven, volgens den Catechismus van den *Paltz*." De Gevangene hier op wederom: *Ik houde dat de allerzekerſte Reformatie moet geſchieden volgens het Woord Gods, en niet naar eenen anderen regel.* „ Maar," viel thans zijne Boheemſche Majeſteit tusſchen beide, „ heeft u het Sijnode „ niet anders onderrigt?" PRINSE daar op: *Noch het Sijnode, noch iemand anders kan onze gemoederen verbinden: vooral niet in 't geen tegen Gods Woord ſtrijdt.* „ Maar," vraagde de Gezant KARLETON, „ wie zal daar over regter „ zijn?" *Een ieder.* voerde hem de Gevangene te gemoete, *zal zijne eigen Conſcientie, geleid door Gods Woord, tot Regter hebben, en dat in dingen, die het fondament der zaligheid raaken; maar in andere mindere zaaken moet de onderlinge verdraagzaamheid plaats hebben.* De Heer VAN BREDERODE nu het woord opvattende, zeide: „ 't En „ is u dat niet; gij hebt elkanderen eenen eed van getrouw- „ heid gedaan, en van dien wilt gij niet afgaan." *Wij hebben*, hernam hier op de Gevangene, *niemand eed gedaan, dan* JESUS CHRISTUS *onzen Heere. Van dien eed zullen noch mogen wij afgaan. Van die verbintenisſe kan ons niemand ontſlaan, noch Koning, noch Prins, noch Staaten, noch iemand ter waereld. Dat men van eenen anderen eed wil zeggen, is enkel agterklap.* Hier mede eindigde dit geſprek, en nam het aanzienlijk gezelſchap een beleefd afſcheid van de gevangenen, uitgezonderd eene der Vrouwen, welke zich daar bij tegenwoordig bevondt, en de beide Leeraars voor Oproermaakers en Landverraaders ſcholdt. De Gezant KARLETON, in 't heen gaan, gezegd hebbende: „ Die man heeft „ veel verſtand, maar 't is jammer dat hij 't niet beter heeft „ gebruikt," voegde PRINSE hem te gemoete: *Ik dank God, dat*

dat ik nog niet overtuigd ben van 't kwalijk gebruikt te hebben, tot nu toe.

Onder dit alles waren eenige ijverige Remonstranten op middelen bedagt, om de verlossing van PRINSE en diens lotgenoot GREVIUS te bewerken. Benevens het onderling overleg, bediende men zich daar toe van den vrijen toegang tot de Gevangenen, om met hun daar-over te beraadslagen. Eens en andermaal nam men eene proeve ter uitreddinge, doch telkens met een vergeefschen uitslag. Intusschen wierdt het gerugt, welk al eenigen tijd hadt geloopen, meer en meer leevendig, dat men voor hadt, de beide Predikanten, PRINSE en GREVIUS, na *Loevestein* te voeren. Thans dagt men, moest 'er niet geslaapen worden, of het ware, voor altoos, gedaan met de vrijheid der Gevangenen.' DOMINICUS SAPMA, insgelijks een gebannen Predikant, en die, gelijk wij, vervolgens, op 's Mans Artikel, zullen verhaalen, onlangs, door een schranderen list, uit den Kerker was ontkoomen, nam het beleid des toelegs bij de hand. In den nacht tusschen den twaalfden en dertienden van October, van den Jaare 1621, tusschen twee en drie uuren naa Middernacht, bij donkere Maane, wierdt de aanslag in 't werk gesteld, en gelukkiglijk volvoerd, op de volgende wijze.

Van de Kamers, in welke de Gevangenen zaten, en die met twee deuren en sloten verzekerd waren, hadt men de Sleutels weeten naagemaakt te krijgen. Aan den Buitenmuur bragt men houten Ladders, om te minder zigtbaar te zijn, zwart geverfd. Langs deeze Ladders klommen eenige mannen na boven, tot op het dak, waar over ze Touwladders spanden, welke zij voorts hebbende vastgemaakt, tot op de Binnenplaats van het Tugthuis neder lieten. Vreemd is het, indien men de zaak van agteren beziet, dat de stoute onderneeming tot zo verre gelukkig slaagde, van wegen de veelvuldige verhinderingen, welke zich daar tegen aankantten. Door het gerugt van het aanvoeren der Ladders, en andere gereedschappen, gewekt, lieten zich de Honden, in en om het Tugthuis, door een ontzettend gebiaf, geweldig hooren. Meer volks, dan gemeenlijk in dien tijd van den nacht, zag men op straat. De Klapperlieden hielden eene scherpe en naauwkeu-

keurige wagt. De aanvoering der werktuigen, om dat dezelve zeer ftil moest gefchieden, vorderde langzaam. In weerwil van alle deeze hindernisfen, gingen de onderneemers zo ijverig voort, als of daar tegen niets hadde in den weg geftaan. Deeze eerfte en affchrikkende zwaarigheden dus overwonnen zijnde, vertoonde zich eene andere, die het werk, hoe verre ook gevorderd, bijkans zou bedorven hebben. Terwijl de Ladders gericht ftonden, en de Touwladders over het Dak gefpannen waren, langs welke eenige mannen nederdaalden, om op de Binnenplaats van het Tugthuis te koomen, kwam 'er een Buurman bij de anderen, die bij de Ladders op de ftraat ftonden, met een blooten Deegen in de hand, luidkeels roepende: „ Alarm, de Nachtdieven zoeken de Geldkist der „ armen in 't Aalmoesfeniershuis" (het tegenwoordige Latijnfche School; zie J. WAGENAAR, *Befchr. van Amfterdam*, D. III. B. IV. bl. 286.) „ te befteelen, en zijn vast bezig „ om door de ijzeren tralien te breeken." Al wat men konde, deedt men, in die verlegenheid, om den fchreeuwer gerust te ftellen; die zich, op het zeggen, dat het niet om geld, maar om de gevangene Remonftrantfche Predikanten te doen was, gelukkiglijk liet te vrede ftellen, en, met den wensch van een gelukkigen uitflag, wederom na binnen tradt. Nog eene andere zwaarigheid paarde zich daar nevens. Een der gevangenen, welken het in de harsfenen fchortte, riep en tierde, verfcheiden maalen, terwijl men met het werk bezig was: *De Arminiaanen breeken uit, de Arminiaanen breeken uit.* Zo luid was dit getier, dat het, aan de overzijde van den Singel, daar eenige Remonftranten de wagt hielden, onderfcheidenlijk konde gehoord en verftaan worden. Van binnen, evenwel, wierdt het niet gehoord, of, om dat eleendeling het meermaalen plagt te roepen, niet geagt. Ondertusfchen waren de helpers, langs de Touwladders, gedaald tot op de Binnenplaats. Hier openden zij ftraks de Gevangenkamers, met de naagemaakte Sleutels, haalden PRINSE, nevens GREVIUS, daar uit, deeden hen, langs de Touwladders, na boven klimmen, tot op het Dak, en vervolgens, langs de houten Ladders, nederdaalen. Nu hadden ze nog eene Poort te openen, van welke zij insgelijks den fleutel hadden. Te

gelijk met de twee Predikanten, ontkwam ook een Jesuit, LEVINUS WOUTERS, van *Brussel*, bij vonnis van Heeren Schepenen, in den voorgaanden Jaare 1620, in het Tugthuis geplaatst, tot wederopzeggens toe; als mede nog twee persoonen, om slegt gedrag hier vastgezet. Om des Jesuits wille, hadden eenige Roomschgezinden den Remonstranten hunne hulp geleend. PRINSE en GREVIUS, dus uit den Kerker verlost, vonden straks schuilplaats bij eenigen hunner Geloofsgenooten.

Weinige dagen naa de ontkooming, schreef GREVIUS eenen Latijnschen Brief aan den Hoogleeraar CONRADUS VORSTIUS, behelzende een verhaal van de wijze der verlossinge, zo als dezelve hier boven is neergesteld. Onder andere bijzonderheden maakt hij daar in gewag van de handelwijze der Hervormde Leeraaren te *Amsterdam*, ten aanzien van de Regenten, en de ongegronde beschuldigingen, door dezelve, tegen hen uitgestooten. „ Nu (dus schrijft hij) houden wij ons „ verborgen bij de vrienden, die zeer minzaam en blijmoe„ dig ons onthaalen, nog zidderende van vreeze, en altoos „ bekommerd en beangstigd over nieuwe laagen, die zij dag„ ten dat ons geleid worden, door de woede en kwaadaar„ tigheid der onstuimige en gramstoorige Predikanten. De „ Wethouderschap (dus gaat hij voort) wordt hier openlijk „ over den hekel gehaald. Zij (de Predikanten) beschuldi„ gen hen openlijk van agteloosheid, slapheid en traaghartig„ heid. 'Er zijn 'er, dien 't onbeschaamd heeft gelust te zeg„ gen, dat wij met kennis en oogluiking der Regeeringe zijn „ ontkoomen. Maar hoe valsch is die betigting! 'Er zijn 'er „ wel eenigen onder henlieden (de Regenten) in dit stuk nu „ zagter van gemoed, niet vreemd van rekkelijkheid, gene„ gen tot zagtmoedigheid en toelaating van vrijheid van Ge„ weeten, die, misschien, de heviger driften hunner Ampt„ genooten wederhouden en te leur stellen, welke driftige „ lieden zich laaten voorstaan, dat het heil en de behoudenis „ hunner Kerke niet kan bestaan, dan door onze geduurige „ onderdrukking. Maar, tot nog toe, hebben wij daar geen „ bescheid van." Vervolgens klaagende over de hevigheid der Amsterdamsche Predikanten, drukt GREVIUS zich in dee-

zer

zer voege uit; „ Indien de bittere en ſchadelijke raad der Pre-
„ dikanten mogt gelden, men zou nu den burgeren, en allen
„ ingezeetenen, met de Stads Klok, door een zwaar verbod,
„ onder eene zeer zwaare bedreiging, verbooden hebben,
„ ons (PRINSE en GREVIUS) te ontvangen. Men zou de bal-
„ lingſchap geſteld hebben voor de geenen, die ons in huis
„ namen; men zou loon geſteld hebben voor de geenen, die
„ onze helpers zouden verraaden; de Dienaars van 't Geregt
„ zouden de verdagte huizen, en alle ſchuilplaatzen, hoeken
„ en winkels in dezelve naauwkeurig doorzogt hebben. Maar,
„ tot nog toe, Gode lof, is daar niets van geworden; en
„ God geeve, dat zulks ook niet in het toekoomende ge-
„ ſchiede!" GREVIUS beſluit zijn ſchrijven met den volgen-
den wensch: „ Ach of de Regeerders van ons Vaderland,
„ van dag tot dag, zagter wierden, dat ze die kwanſuis hei-
„ lige oorblaazingen der Predikanten van de hand weezen,
„ en dat het ons geoorlofd ware, in eenig klein veilig hoeks-
„ ken te ſchuilen: op dat wij niet wederom in de handen
„ mogten vallen van zulken, die onze kwelling, onze elende
„ voor hun hoogſte vermaak houden!"

PRINSE, aldus uit den Kerker verloſt zijnde, deedt, in de volgende maand November, heimelijk, binnen *Amſterdam*, eene Leerrede, ingerigt om den Allerhoogſten plegtige dankbetuigingen op te draagen, voor de gunst, aan hem, en daar door aan de Remonſtrantſche broederſchap beweezen. Jammer is het, dat een perſoon, die, van zijne verkleefdheid aan de begrippen zijner Gezinte, zo doorſlaande proeven hadt gegeeven, naderhand het geloof verzaakte, door eenen ergerlijken leevenswandel, tot welken hij vervoerd wierdt, zonder dat ons gebleeken zijn de gronden en gelegenheden, welke daar toe de aanleiding gegeeven hebben. Dit weeten wij, dat PRINSE, naa de Remonſtrantſche Gemeente te *Rotterdam*, eenigen tijd, bediend te hebben, van zijnen post wierdt verlaaten, om zijn aanſtootelijk gedrag, waar door hij de verontwaardiging van alle welgezinden onder de Broederſchap zich op den halze haalde.

Zie BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie*; en *Præſtantium ac Erudit. Virorum Epiſtolæ Theol. et Eccleſiaſticæ.*

SAN-

SANDE, (FREDERIK VAN DEN) gebooren te *Arnhem*, in den Jaare 1577, beklom, door zijne vlijtige beoeffening en grondige ervarenis in de kennis der Regtsgeleerdheid en Staatkunde, de aanzienlijke posten en waardigheden, tot welke zo wel een eerlijk gemoed als diepe kennis wordt vereischt. In zijne Geboortestad bekleedde hij de Burgemeesterlijke waardigheid, wierdt vervolgens Raad en Fiskaal in het Hof van *Gelder* en *Zutfen*, en nam, in het einde van zijn leeven, zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten in *'s Graavenhage*. In den bloei zijns leevens wierdt hij, in de genoemde Hofplaats, weggerukt, in den ouderdom van veertig jaaren. Meermaalen bediende men zich van hem tot gewigtige bezendingen, zo aan den Hertog VAN BRUNSWYK. als aan deeze en geene Steden van het vermaarde Hanze-Verbond. Boven dit alles vondt nog de Heer VAN DEN SANDE ledigen tijd, tot het zamenstellen en doen drukken van eenige Regtsgeleerde Werken: onder deeze munt uit 's Mans *Commentarius in Gelriæ et Zutphaniæ Consuetudines feudales.*

Zie VAL. ANDREAS *Biblioth. Belgica.*

SANDE, (JOHAN VAN DEN) broeder des boven genoemden, insgelijks een vermaard Regtsgeleerde, en daarenboven in de Geschiedenissen, vooral der Veréénigde Gewesten, zeer bedreeven. Een geruimen tijd vertoefde hij buitenslands, aan verscheiden Hoogeschoolen, voornaamelijk aan die van *Wittenberg*, alwaar hij het onderwijs genoot van den geleerden PETRUS HEIGIUS. Naa zijne wederkomst van de uitlandigheid, bekleedde hij, een tijd lang, den Hoogleeraarsstoel in de Regtsgeleerdheid, aan het Hoogeschool van *Friesland*. In den Jaare 1604 verwisselde VAN DEN SANDE deeze standplaats, tegen den aanzienlijken post van Gewoonen Raad in het Hof Provinciaal van straks genoemde Gewest. Geduurende den tijd van bijkans veertig jaaren, bekleedde VAN DEN SANDE dit gewigtig ampt, wanneer hij, door den dood, daar van wierdt afgelost. In de geschillen, welke, ten dien tijde, de Kerk en den Burgerstaat beroerden, hieldt hij de zijde der Contra-

remon-

remonstranten, en, diensvolgens, ook van Prinse MAURITS. Van hier, dat hij, van wegen de Provincie *Friesland*, wierdt benoemd om zitting te neemen in de Dordrechtsche Kerkvergadering. Een ander, egter, de Heer TACITUS VAN AYTSMA, vervulde naderhand die plaats, uit hoofde der aanstellinge van den Heere VAN DEN SANDE tot eenen der vierentwintig Regters over 's Lands Advokaat, JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Hij heeft geschreeven *Rerum in suprema Frisiorum Curia judicatarum Libri* V, als mede *Nederlandsche Historie, dienende tot het Vervolg van Ev. van Reiid*, van 't Jaar 1566 tot 1638. Dit Werk is, naderhand, in 't Latijn vertaald.

Zie VAL. ANDREAS *Biblioth. Belgica.*

SANDEN, (MAXIMILIAAN VAN DEN) of, volgens de gewoonte der geleerde Mannen van dien tijd, met een verlatijnden naam, MAXIMILIANUS SANDÆUS genoemd, wierdt gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1578. Al vroeg ondernam hij eene reize buitenslands, met oogmerk om zich in de Godgeleerdheid te oeffenen. Op den ouderdom van negentien jaaren bevondt hij zich te *Rome*, en deedt 'er zich tot Lid van het Genootschap der Jesuiten aanneemen. Sedert vertrok hij na *Saltzburg*, en 'er den trap van Leeraar in de Godgeleerdheid beklommen hebbende, gaf hij 'er, eenlijke jaaren, onderwijs over de *Summa* of het zamenstelzel van Godgeleerdheid, volgens de begrippen van den vermaarden THOMAS AQUINAS. Doch zijnen meesten leeftijd sleet hij te *Keulen*, alwaar hij ook, in den Jaare 1656, zijne dagen eindigde. SANDÆUS was een der grootste Geschilschrijvers van zijnen tijd, vooral tegen die van den Hervormden Godsdienst. Men rekent dat hij zo veele onderscheidene Werken, vooral Twistschriften, heeft vervaardigd, als hij jaaren heeft geleefd.

Zie *Biblioth. Societ. Jesu.*

Sandenburg, eene Ridder-Hofstad, in het Sticht van *Utrecht*, in het dus genaamde Over-Kwartier van hetzelve, onder het Dorp *Neder-Langenboek*, leenroerig aan de Domproostdij te *Utrecht*. *Sandenburg*, tegenwoordig een tamelijk destig, hoewel ouderwetsch gebouw, liggende rondom in zijne Vijvers beslooten, wierdt, in den Jaare 1538, op den vijftienden Februarij, door de Edele Mogende Heeren Staaten 's Lands van *Utrecht*, voor eene Ridderhofstad erkend. De tijd der stigtinge is onbekend. Volgens het gemeene gevoelen zou het, misschien reeds vóór het einde der dertiende Eeuwe, door het Geslagt van van sande, gestigt zijn, en daar van zijnen naam ontleend hebben. Althans meent men, dat het Wapen, welk nog heden het Huis voert, eertijds dat van het gemelde Geslagt van van sande zou geweest zijn. Uit dit Geslagt ging *Sandenburg* over in dat van van zyl, uit hetwelk wij, in den Jaare 1391, jan van zyl, of van den zyl, als eigenaar genoemd vinden. Het Geslagt van de ridder kwam naderhand in het bezit. Hendrik de ridder *van Sandenburg* hadt geene andere erfgenaamen, behalven eene dogter, antonia de ridder *van Sandenburg*, die in 't huwelijk tradt met floris van pallaas, en alzo de Hofstede in dat Geslagt overbragt. Zij liet eenen Zoon naa, adriaan van pallaas, welke, in de maand Maij des Jaars 1510, zijne Moeder opvolgde. Sedert vinden wij nog als bezitters genoemd floris van pallaas en adriaan van pallaas. De laatstgenoemde, geene kinderen naalaatende, stelde tot zijne erfgenaame zijne Zuster elizabeth van pallaas, gehuwd aan dirk borre van amerongen, wiens Zoon, willem borre van amerongen, in de maand October des Jaars 1583, met *Sandenburg* beleend wierdt. Sints dien tijd bleef de Hofstede in dit hoogadelijk Geslagt, geduurende een groot gedeelte van de eerste helft der tegenwoordige Eeuwe. Koenraad trajectinus borre van amerongen, het laatste Mansoir van het aanzienlijk Geslagt, in den Jaare 1710, overleeden zijnde, hadt tot erfgenaame zijne Zuster eleonora sophia borre van amerongen, die, in de maand Julij des Jaars 1711, met de Hofstede wierdt beleend. Naa haaren dood is *Sandenburg* in andere handen geraakt. De laatste beleening daar van, ons bekend, is geschied in den Jaare 1766, ten behoeve van

den

den Heere MATTHIAS JAN SINGENDONCK. Geene andere eigenaars, dan uit het Geslagt van AMERONGEN, zijn, wegens *Sandenburg*, beschreeven geweest in het Lid der Heeren Edelen van het Gewest. De eerste was WILLEM BORRE VAN AMERONGEN, beschreeven den tweeëntwintigsten Januarij des Jaars 1606, overleeden den eenentwintigsten Januarij des Jaars 1640. Hem volgde KOENRAAD BORRE VAN AMERONGEN, op den zestienden Februarij des Jaars 1642 Hij deedt vrijwilligen afstand van het regt van verschrijvinge, en nam afscheid van de Vergaderinge der Ridderschap, op den zevenëntwintigsten October des Jaars 1669; wordende, op dien zelfden dag, de ledige plaats vervuld door zijnen Zoon en Opvolger DIRK BORRE VAN AMERONGEN. die overleedt op den zeverden April des Jaars 1703 naalaatende eenen Zoon, boven reeds genoemd, KOENRAAD TRAJECTINUS BORRE VAN AMERONGEN. Hij nam zitting onder de Ridderschap, op den veertienden November des Jaars 1709, doch bekleedde slegts korten tijd deeze waardigheid; hij overleedt op den tienden Maart van het volgende jaar.

Zie *Utrechtsch Placaatboek.*

SANDERUS, (ANTONIUS) wierdt gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1586. Ter meerdere volmaakinge van zijne bedrevenheid in Godgeleerde kennisse, bezogt hij verscheiden Hoogeschoolen, onder andere die van *Oudenaarden*, *Douay* en *Leuven*. Overal, daar hij zijn verblijf hieldt, verwierf hij een zeer beroemden naam, zo van wegen zijne natuurlijke bekwaamheden, als om den overgrooten vlijt en naarstigheid, waar mede hij dezelve aankweekte. Den loop zijner Letteroeffeningen voleindigd hebbende, wierdt hij geordend, en bediende, als Priester, verscheiden Kerken in de nabuurschap van *Gend*. Geduurende dien tijd maakte hij zeer veel werks om de Ketters te bekeeren, voornaamelijk de Doopsgezinden, of, zo als men ze toen noemde, om dat zij den kinderdoop als eene nietigheid beschouwden, en daarom andermaal de plegtigheid des Doops verrigtten, de *Wederdoopers*, welke in en om de plaats zijns verblijfs, ten dien tijde, zeer menigvuldig waren. Niet onbe-

beloond bleef deeze ijver, zo wel als zijne natuurlijke en verkreegene bekwaamheid. Eerst verkreeg hij eene Domheersplaats te *Yperen*, en wierdt vervolgens aangesteld tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid op 't Hoogeschool te *Terouane*. Behalven zijne Godgeleerde Schriften, heeft hij ook proeven van zijn Dichtkundig vermogen naagelaaten.

Zie, onder andere, VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*, en *de Scriptoribus Flandriæ*.

SANDERUS, (JOANNES) Oom van den straksgenoemden, doch gebooren te *Gend*, hadt de kennis der Geneeskunde tot het hoofddoel zijner beoeffeninge verkoozen. Zo gelukkig slaagde hij daar in, dat Keizer KAREL DE V hem, eerlang, tot zijnen Lijfartz aanstelde. Hij was gehuwd; doch zijne Huisvrouw overleeden zijnde, vermits hij uit den aart godsdienstig was, wierdt hij Kanunnik van ST. BAVO, in zijne Geboortestad. Van hem gaan eenige Geneeskundige Werken in druk uit.

Zie VAL. ANDREAS.

SANDRART, (JACOB) een vermaard Kunstschilder, geduurende de eerste helft der jongstverloopene eeuwe, als zijnde geweest een tijdgenoot van den vermaarde REMBRAND VAN RYN. Weinige bijzonderheden zijn wegens hem bekend, dan dat hij te *Amsterdam* het eerste licht aanschouwde, zeer bevallig schilderde, en aan het Hof van den Keurvorst van *Beijeren* in groote agting wierdt gehouden. Zo wel de tijd als de plaats zijns overlijdens zijn onbekend.

SANDRART, (JOACHIM VAN) bijgenaamd VAN STOKKAU, als zijnde eigenaar van een Landgoed of Heerlijkheid van dien naam, verdient eene plaats in ons *Woordenboek*, offchoon hij hier te Lande niet gebooren wierdt, zo van wegen 's Mans wijdklinkende vermaardheid, als ook om dat hij in *Holland*,

eene

eenigen tijd, zijn verblijf gehouden, en het Amsterdamsche Raadhuis, met zijn Kunstpenseel, versierd heeft. De Vader van JOACHIM, LAURENS VAN SANDRART genoemd, woonde te *Bergen in Henegouwen*; doch van wegen de Nederlandsche Oorlogen en de Vervolgingen om den Godsdienst, vertrok hij, met zijn gezin, na *Frankfort aan den Main*; op den elfden Maij des Jaars 1606 wierdt JOACHIM aldaar gebooren. Al vroeg openbaarde zich in hem zijne sterke neiging en natuurlijke geschiktheid tot de Tekenkunst. Zijne eerste bezigheid, op welke hij zich toeleide, was het plaatsnijden; ten welken einde hij zich na *Neurenberg* begaf, onder het opzigt van PIETER ISELBURG, en van daar, hebbende den ouderdom van slegts vijftien jaaren bereikt, na *Praag*, bij den vermaarden EGIDIUS SADELER. Hoe groote vorderingen de Jongeling ook maakte, het scherpziend vernuft zijns Leermeesters doorzag, nogthans, dat de Natuur hem tot eene andere roepinge hadt bestemd. SADELER gaf hem den raad, dat hij het plaatsnijden moest laaten vaaren, en zich geheel en al aan de Schilderkunde overgeeven. Aan dien gedienstigen raad gewilliglijk het oor leenende, keerde hij te rug na het Vaderlijk huis te *Frankfort*, waarschijnlijk om met zijnen Vader te overleggen, wien hij tot zijnen Leermeester zou verkiezen. Het gerugt van den *Utrechtschen* Kunstschilder GERRIT VAN HONDHORST, gelijk het wijd en zijd was uitgegaan, was ook tot in *Frankfort* doorgedrongen. HONDHORST wierdt gekoozen tot den Leermeester van SANDRART, en genoot alzo de Bisschoppelijke Stad de eere, van den beroemden Kunstenaar, in het behandelen van het Penseel, gevormd te hebben. Zo groote vorderingen, intusschen, maakte SANDRART onder zijnen Leermeester, dat wanneer HONDHORST, naa verloop van eenigen tijd, ontbooden wierdt aan het Hof van Koning KAREL DEN I, hij zijnen geagten Leerling mede nam na *Engeland*, om hem, in de volvoering der gewigtige taake, aldaar af te doen, de behulpzaame hand te bieden. De Utrechtsche Kunstschilder, naa verloop van eenigen tijd, de wederreize na de Nederlanden aanneemende, bleef SANDRART aan het Hof van den Engelschen Koning, bij welken hij zich zeer geagt en bemind maakte. Voornaame Hofgrooten hielden hem, ins-

gelijks, in waarde. Vooral vereerde hem de Hertog VAN BUKKINGHAM met zijne gunst en bescherming. Doch wanneer deeze, in den Jaare 1627, moorddaadig was omgebragt, verdroot hem het verblijf in *Engeland*, en verzogt hij, diensvolgens, zijn ontslag, en verlof om na zijne Vaderstad te mogen wederkeeren. 't Een en ander wierdt hem toegestaan.

Niet lang vertoefde SANDRART, te *Frankfort*, ten huize zijner Ouderen. Het kunstkundig *Italie* wekte zijnen lust, om door eene wijle tijds aldaar te vertoeven, zijn reeds verkreegen kunstvermogen nog verder uit te breiden. Niet lang hadt hij te *Rome* zijn verblijf gehouden, en 'er slegts twee Stukken vervaardigd, of van hem ging een zo gunstig gerugt uit, dat hij onder de vermaardste Kunstschilders van *Italie* gerangschikt wierdt. Lieden van den hoogsten stand dongen na de eere, om vrugten van zijn wonderdoend Penseel magtig te worden. De Markgraaf VINCENTIUS JUSTINIANI stelde hem niet alleen te werk om voor hem te schilderen, maar gaf hem ook een verblijf in zijn eigen Paleis, en maakte hem voorts bekend bij den toenmaaligen Paus URBANUS DEN VII. Intusschen wierdt SANDRART, door streelende beloften, aan het Hof des Konings van *Frankrijk* genodigd. Doch zijn Weldoener vondt middel om zijn verblijf te *Rome* zo aangenaam te maaken, dat hij de voorgestelde aanbiedingen van de hand wees. Ook verschafte hem de genoemde Markgraaf overvloedig werk, door aan hem op te draagen het aftekenen der aloude Standbeelden, van welke zijne uitmuntende Kunstverzameling rijklijk was voorzien. Deeze afbeeldingen zijn naderhand in Koper gebragt, en vervolgens, onder den naam van *Galleria Justiniana*, of de *Justiniaansche Gallerij*, in 't licht gegeeven. Onder dit alles beving SANDRART de lust, om ook eenige andere oorden en gewesten van dit Zuidelijk Waerelddeel te bezoeken. Eerst bezogt hij *Napels*, vervolgens de Eilanden *Sicilie* en *Malta*, en keerde, eindelijk, door *Apulie*, na *Rome* weder; hebbende, overal, de voorkoomende gelegenheden waargenomen, om zijne denkbeelden te verbeteren, te beschaaven en verder uit te breiden. Na deezen uitstap vertoefde hij nog eenigen tijd bij zijnen Beschermheer, om de aanzienlijke Verzameling van tekeningen

van

van de zeldzaamste oude Standbeelden, en andere merkwaardigheden, de Schilderkunst betreffende, nog verder te verrijken.

Den tijd van zeven jaaren hadt SANDRART nu te *Rome* en elders in *Italie* besteed, wanneer bij te raade wierdt, na het Vaderlijk huis te rug te keeren. In den Jaare 1635 wierdt dit besluit genomen en vol oerd. Met groot gevaar nogthans kwam hij binnen *Frankfort*, vermids de Keizerlijke Troepen toenmaals die Stad hadden ingeslooten. Niet lang daar na schijnt hij in den echt te zijn getreeden, met eene adelijke Jonkvrouw, JOHANNA VAN MILKAU, dogter en vermoedelijke erfgenaame van den Heere van *Stokkau*, bij *Ingolstad*, in het *Paltz-Neuburgsche* gelegen. Van wegen de Oorlogen, welke ook het gedeelte van *Duitschland*, alwaar SANDRART zich bevondt, beroerden, zijn verblijf aldaar niet veilig agtende, vertrok hij na *Amsterdam*. Hier en elders stelde bij zijn kunstvermogen te werk, onder andere door het schilderen der afbeeldingen van verscheiden voornaame Mannen van dien tijd. Een Schuttersstuk, dat weleer gehangen heeft in de Groote Zaal der Kloveniers Doele, doch thans het Burgemeesters Vertrek in het Stadshuis versiert, is mede een gewrogt van zijn Penseel. Het is het Noordlijkste van drie soortgelijke Stukken, welke aan den Westelijken Wand van het Vertrek hangen, en verbeeldt een Korporaalschap van den Kapitein VAN ZWIETEN, gereed om de Koninginne-Moeder van *Frankrijk*, MARIA DE MEDICIS, welker steenen Borstbeeld in dit Stuk geschilderd is, in te haalen. Op een geschilderden rol papier, die verbeeld wordt van den tafel te hangen, plagt men de vijf volgende dichtregels van VONDEL, die nog gedeeltelijk kenbaar zijn, te leezen:

„ De Vaen van Zwieten wacht om Medicis t'onthaalen.
„ Maer voor zo groot een ziel valt Dam en Markt te kleen,
„ En 't oog der Burgerij te zwak voor zulke straalen.
„ Die Zon van Christenrijk is vleesch, noch vel, noch been;
„ Vergeef het dan Sandrart dat hij haer maelt van steen."

Gedurende zijn verblijf te *Amsterdam*, wierdt SANDRART eige-

eigenaar van de Heerlijkheid *Stokkau*. Om 'er daadelijk bezit van te neemen, vertrok hij derwaarts. Doch vermids dit Landgoed, door het geweld des Oorlogs, veel hadt geleeden, verkogt hij zijne voornaamste Kunststukken te *Amsterdam*, voor eene aanzienlijke somme, om de geleedene schade te herstellen. Niet lang genoot hij aldaar een gerust verblijf. De *Franschen*, in den Jaare 1641, dit gedeelte van *Duitschland* overstroomende, pleegden ook op *Stokkau* verscheiden gewelddaadigheden: waar van de eigenaar het nadeel wel eenigzins deedt herstellen, doch die hem tegen dit verblijf eenen weerzin deeden opvatten; te meer, alzo hij geene kinderen hadt of verwagtte: weshalven hij zijn Landgoed verkogt, en de Stad *Augsburg* tot zijne woonplaats nam. Ter gelegenheid van den handel over een algemeenen Vrede, in den Jaare 1649, te *Neurenberg*, wierdt SANDRART verzogt, derwaarts over te koomen, om 'er zijn kunstvermogen in 't werk te stellen. Niet alleen schilderde hij aldaar verscheiden Keizerlijke en Zweedsche Krijgsbevelhebbers, en andere persoonen van hoogen rang; maar ook een zeer uitvoerig stuk, verbeeldende den Vredemaaltijd, in 't gemelde jaar aldaar gehouden, in 't welk alle de aanzittende doorluchtige personaadjen naar het leeven stonden afgebeeld. De Koning van *Zweeden* bekostigde dit Kunststuk, en gaf het ten geschenke aan de Stad *Neurenberg*, onder voorwaarde, dat het, in de groote Zaal van het Raadhuis, tot eene eeuwige gedagtenisse moest blijven hangen. Naderhand ontboodt zijne Keizerlijke Majesteit SANDRART na *Weenen*, om 'er de Keizerlijke familie te koomen schilderen. Zo wel voldaan over de uitvoering betoonde zich de Keizer, dat hij den Kunstenaar niet alleen vorstelijk beloonde, maar ook de vrijheid gaf, om de Keizerlijke Kroon boven zijn Wapen te mogen voeren.

Onder dit alles was SANDRART zijne echtgenoote, door den dood, ontvallen. Den ouderdom van zevenënzestig jaaren bereikt hebbende, besloot hij tot het aangaan van eene tweede echtverbintenisse. Dit geschiedde, in den Jaare 1673, met eene Dogter van den Heere WILLEM BLOMMAART, Raadsheer te *Neurenberg*. Niet lang overleefde hij deezen echt, maar

maar ſtorf, eerlang, doch onzeker in welk jaar, in goeden ouderdom.

Te menigvuldig in getal zijn de Stukken van onzen doorluchtigen Kunſtenaar, om hier te worden opgeteld. Van een derzelven, 't welk geen geringen naam gemaakt heeft, maaken wij hier alleen gewag; 't zijn de twaalf Maanden des jaars, door SANDRART voor den Keurvorst van *Beijeren* geſchilderd, daar naa in *Holland* in 't Koper gebragt, en vervolgens, door de Dichters BARLÆUS en VONDEL, in Latijnſche en Nederduitſche Verzen, treffelijk bezongen.

Van de hooge agtinge, welke onzen Kunſtenaar wierdt toegedraagen, hebben wij reeds, in 't bovenſtaande, eenige voorbeelden aangehaald. Wij voegen 'er nog dit nevens, dat de Republiek van *Venetie*, een blijk willende geeven, hoe zeer zij ook uitlandſche Kunstoeffenaars op prijs wist te ſchatten, hem met de Ridderorde van *St. Markus* vereerde.

SANDRART was niet ſlegts een Schilder, maar mogt ook op den naam van een geleerd man aanſpraak maaken. Zijn Werk, den kunstminnaaren, onder den naam van *Duitſche Akademie*, bekend, kan daar van getuigenis draagen; het behelst eenen ſchat van Hiſtoriſche-, Oudheid en Fabelkundige Weetenſchap, door hem bij een verzameld, om te dienen tot onderrigting aangaande de Bouw- Beeldhouw- en Schilderkunde. Daarenboven ontmoet men aldaar een verſlag wegens de vermaardſte Nederlandſche Schilders, met hunne afbeeldingen verſierd. Eindelijk heeft men nog van hem *Iconologia Deorum*, of Afbeeldzels der Goden, in het *Oude en hedendaagſche Roomſche Schouwburg.*

Zie 's Mans *Leven*, voor de *Duitſche Akademie.*

S. ANDRIES, een zeer vermaarde *Schans*, in Gelderland, in het Oostlijk gedeelte van de *Bommeler-Waard. Don* FRANÇISCO DE MENDOZA, Admirant van *Arragon*, in den Jaare 1599, in den gemelden oord, een weinig boven *Rosſem*, hebbende post gevat, ſtigtte aldaar den genoemden Schans, op eene plaats, van waar men, ter wederzijde, de Maaze en de Waal

Waal konde bestrijken, om alzo de Stad *Bommel* te bedwingen, op welke hij eenen toeleg hadt gemaakt. In 't volgende jaar viel de Sterkte in handen van Prinse MAURITS. De Spaanschen, in den Jaare 1637, deeden 'er eenen vergeefschen aanslag op. Gelukkiger slaagden de Franschen in den Jaare 1672, wanneer zij den Schans niet verlieten, zonder alvoorens alle de Werken verwoest te hebben. Sedert heeft men de Vesting wederom in goeden staat van tegenweer gebragt. Het Kwartier van *Nijmegen* stelt 'er eenen Kommandant en eenen Majoor aan. Ook betaalt hetzelve de manschap, die 'er bezetting houdt, bestaande uit een klein getal *geappoincteerden*. De Raad van Staate houdt 'er eenen Kommies van 's Lands Magazijn, en de Admiraliteit op de Maaze eenen Kommies ter Recherche. De Gereformeerde Gemeente wordt 'er door géénen Predikant bediend.

S. ANNA', is de naam van eenen Herberg, ongeveer een half uur gaans buiten *Nijmegen*, op den weg na *Graave*. Zo min van deezen, als van alle andere Herbergen, zouden wij geene melding maaken, ware 't niet om eene zonderlinge gebeurtenis, in den Jaare 1702, aldaar voorgevallen, ten tijde als de Franschen eenen aanslag op de Stad *Nijmegen* in den zin hadden: eene gebeurtenis, door welke de eerbaarheid eener Maagd, op eene gantsch bijzondere manier, gered wierdt. Een Bevelhebber der Vijandelijke Legermagt, in den gemelden Herberg, zijnen intrek hebbende genomen, hadt, op de dogter van den huize, een wellustig oog laaten vallen. Meer dan eens hadt hij bij haar aanzoek gedaan, om zijner geilheid ten dienste te staan, doch telkens vrugteloos. In 't einde besloot hij, dreigementen en geweld te baate te neemen, om haare kuischheid aan hem ten beste te geeven. Onder dit alles bezweek het ongelukkig slagtoffer. Doch zo als hij gereed was, om zijnen vuilen lust te koelen, nam een Kanonkogel, uit de Stad geschooten, zijn eene been weg; 't welk, eerlang, van het verlies van 't leeven wierdt gevolgd. De geredde Maagd erkende, in dit voorval, de tusschenkomst der behoedende Voorzienigheid.

S. ANNA.

S. ANNA-LAND; zie ANNA-LAND. (*St.*)

S. ANNA-PAROCHIE; zie ANNA. (*St.*)

S. ANNA TER MUIDEN, een Steedje, in *Staats-Vlaanderen*, onder het regtsgebied of *Vrije van Sluis*, ongeveer een half uur gaans ten Noordwesten van de Stad van dien naam gelegen. Bij den oorspronklijken naam van *Muiden*, heeft men den toenaam van *S. Anna* gevoegd, 't zij om dat de Kerk der Plaatze, eertijds, aan de Santinne van dien naam gewijd was, of ook, misschien, om het Plaatsje aldus van het Hollandsche *Muiden* te onderscheiden. *S. Anna ter Muiden* was, bij ouds, eene beslootene Plaats, hebbende bolwerken en poorten; doch, zedert langen tijd, is 't een en ander niet meer voorhanden: het is thans eene opene Plaats of Vlek, bestaande uit slegts vier kleine Straatjes, bebouwd met omtrent dertig huizen, die van nog geene honderd ingezeetenen bewoond worden. Zo niet allen, immers de meesten doen belijdenis van den hervormden Godsdienst, en houden hunne openbaare zamenkomsten in de *S. Anna Kerk*, die door eenen eigen Predikant bediend wordt. Intusschen is van het oude gebouw niets meer voorhanden. De Franschen, hetzelve, nevens het bovenste gedeelte van den Toren, in koolen geleid hebbende, heeft men, aan den Toren, een Vertrek getimmerd, welk thans tot eene plaats van openbaare Godsdienstoeffeninge verstrekt. De Regeering bestaat uit Baljuw, die, door Hun Hoog Mogende, voor zijn leeven, wordt aangesteld, eenen Burgemeester en vijf Schepens, welke, jaarlijks, van de Afgevaardigden der Algemeene Staaten, hunne aanstelling of bevestiging ontvangen, en uit eenen Griffier en Ontvanger, welke posten door de Regeering begeeven worden. De reden, om welke *S. Anna ter Muiden* eenige opmerking verdient, is, om dat deszelfs regtsgebied of Schependom eene tamelijke uitgebreidheid beslaat, bestaande hetzelve uit zes Polders, te zamen groot vierhonderd achtenveertig Gemeten en tweehonderd tachtig Roeden Lands. Over deeze Polders zijn een Dijkgraaf, eenige Gezworens en een Penningmeester aangesteld. Nog grooter uitgestrektheid plagt het

Kerspel van *S. Anna ter Muiden* te beslaan, voor dat een gedeelte daar van gediend heeft, om de Vestingwerken van de Stad *Sluis in Vlaanderen* uit te breiden.

S. ANNENBERG; zie ANNENBERG. (*St.*)

S. ANTONI, een der drie Schanzen, dienende ter beveiliginge van de Stad *'s Hertogenbosch*. Zie 's HERTOGENBOSCH.

SAPMA. (DOMINICUS) Wat 'er ook zij van de waarde of onwaarde van de leerbegrippen en handelingen der vroegste Remonstranten, waar over wij ons hier niet mogen uitlaaten, dit is zeker, dat de eerste oprigters deezer Gezinte blijken vertoonden van ongemeene kloekmoedigheid en onverzaagdheid in het tarten van gevaaren, en alzo moeten gehouden worden, in gemoede overtuigd te zijn geweest van de deugdelijkheid der zaake, welke zij voorstonden en in de waereld zogten voort te planten. Op de lijst van deeze verdient DOMINICUS SAPMA genoemd te worden. Reeds in den Jaare 1614 bediende hij, doch op welke plaats is ons niet gebleeken, het predikampt, wanneer hij te *Hoorn* wierdt beroepen, in de plaats van eenen JOHANNES ROGGIUS; welke, om dat hij, in de toenmaalige verdeeldheid in de gemelde Stad, naar de vredezoekende maatregelen der Regeeringe zich weigerde te schikken, door dezelve van zijne bediening was ontslagen. Men hadt het oog op SAPMA laaten vallen, om dat hij bekend stondt voor Remonstrantsgezindheid, die thans te *Hoorn* de overhand bekleedde. Sedert won hij, meer en meer, het vertrouwen, zo van zijne Gemeente als van de Wethouderschap. Een blijk hier van vertoonde de laatstgenoemde, ter gelegenheid van zeker geschil in het Dorp *Grosthuizen*. De Leeraar, DIRK CHRISTIAANSZOON, door de Hoornsche Regenten zijnde afgezet, hadden deeze beloofd, de openstaande plaats, nu en dan, en bij voorraad, door eenen hunner Stads Predikanten te doen vervullen. In de maand Maart des Jaars 1616 wierdt SAPMA daar toe benoemd, en, vermids men, van de zijde des afgezetten Leeraars en zijner aanhangeren, geweldigen tegenstand voorzag, door den Voorzittenden en eenen Oud-

Oud-Burgemeester, nevens den Schout, verzeld van zijne vier Dienaaren en nog twaalf of dertien gewapende mannen, na den Predikftoel geleid. Een verhaal der onaangenaamheden, hier uit ontftaan, als koomende geheel voor rekening der Hoornfche Wethouderfchap, behoort niet tot ons plan.

Gelijk met de Regeeringsverandering, in de meeste Steden, in de Jaaren 1618 en 1619, de hekken bijkans overal verhangen wierden, dus duurde ook de gunst, welke SAPMA bij de Regeering te *Hoorn* genoot, niet langer dan tot op dat fchroomlijk tijdftip voor veele Nederlandfche Leeraaren. Nevens verfcheiden andere Predikanten, was SAPMA, als een der hoofdvoorftanders diens aanhangs, gedagvaard voor het Sijnode te *Dordrecht*, en hadt aldaar eenen tijd lang zijn verblijf gehouden, wanneer hij, op den laatften Februarij des Jaars 1619, van zijne hoogzwangere Huisvrouwe, uit *Hoorn*, eenen brief ontving, waar bij dezelve hem berigtte, hoe haar, van wegen de Wethouderfchap, was aangezeid, de Predikantswooning, binnen den tijd van acht dagen, en wel vóór den eerstvolgenden Zondag, op te ruimen, en, tot dat zij een ander huis konde bekoomen, midlerwijl bij eenen anderen te gaan inwoonen. Die van *Hoorn*, naamelijk, hadden, reeds in 't begin der genoemde Maand, twee nieuwe Predikanten aangenomen, niettegenftaande, over SAPMA, door het Sijnode nog geen Vonnis was geveld: ten blijke, hoe zeer zij zich van deszelfs aanftaande afzettinge verzekerd hielden. Ontzet van zulk eene tijdinge, vervoegde zich SAPMA bij den Raadsheer KAMPEN, thans Voorzitter der Politijken, verhaalende aan denzelven het ingekoomen berigt, en met een verlof verzoekende, zich na *Hoorn* te mogen begeeven, om, in deeze verlegenheid, zijner Huisvrouwe de behulpzaame hand te bieden. De Prefident, hoewel de voorbaarige handelwijze der Hoornfche Regenten afkeurende, konde, nogthans, niet befluiten tot het geeven van het verzogte verlof, maar begeerde dat SAPMA zou vertoeven tot op eene volgende vergadering der Heeren, welke, over diergelijk een verzoek, om van *Dordrecht* te mogen vertrekken, van twee andere Remonftrantfche Predikanten, eerlang zoude gehouden worden. SAPMA, daarentegen, vertoonde de tegenwoordige gelegenheid,

om met een Schip, onmiddelijk, van *Dordrecht* op *Hoorn* te kunnen koomen; als mede, dat zijn vertrek geen uitstel konde lijden, vermits hij, langer wagtende, niet vóór den Zondag te *Hoorn* zoude kunnen zijn, om zijner Huisvrouwe, in haaren toestand, de noodige hulp te bieden. Zijn verzoek, om te mogen vertrekken, drong SAPMA nog verder hier mede aan, dat het bevel, om de Predikantswooning te moeten verlaaten, insloot dat hij reeds moest afgezet, althans in zijnen dienst geschorst weezen; en dat hij, gevolglijk, niet langer de bevoegdheid hadt, om den gedagvaarde Leeraaren, in het verdeedigen van hunne zaak, van zijnen raad te dienen. De Voorzitter, de gegrondheid deezer bedenkingen erkennende, konde, egter, in zijn verzoek niet bewilligen, uit hoofde zijner vreeze, zeide hij, dat de Heeren zijn vertrek kwalijk neemen, en hem deswegen groote zwaarigheden zouden overkoomen. SAPMA thans het woord opvattende, verklaarde aan den President „ dat hij, voor 't tegenwoordige, schier geene „ zwaarigheid grooter oordeelde, dan zijne lieve, bedroefde „ en uitgestootene Huisvrouw, in zo hoogen nood en verle- „ genheid, niet te mogen bijstaan; dat hij zulks met een goed „ geweeten niet konde nalaaten; dat hij, overzulks, liever „ alles verwagtte, wat hem daar van zoude overkoomen, dan „ zijne echtgenoote in dien nood te verlaaten, als 't hem „ eenigzins mogelijk was, bij haar te koomen." Hij voegde 'er nevens „ niet te kunnen twijfelen, of de Heeren, zijne „ zaak wel inziende, zouden, naar hunne groote bescheiden- „ heid, hem voor verontschuldigd houden." Naa het aanhooren van deeze redenen zogt hem de Voorzitter tot tegen den middag op te houden, als zullende hij zijn best doen, om de Heeren nog vóór dien tijd bij een te roepen. Doch SAPMA, voor reden geevende dat zijne reize geen uur uitstels leedt, gaf zijn voorneemen te kennen om op staanden voet te vertrekken, biddende den Heere President, om hem bij de andere Heeren te verontschuldigen; 't welk de andere aannam, zeggende, *gaarne zijn best te zullen doen.*

Terstond naa deeze zamenspraak, met den Heere Voorzitter der Politijke Gelastigden op het Sijnode, nam SAPMA de reize aan na *Hoorn*. Bij zijne aankomst aldaar vernam hij, dat zijne

zijne Echtgenoote reeds verhuisd was, in eene ledig staande wooning, staande op het Noord, op den hoek van de Kerksteeg. Zo min voor de Wethouderschap, als voor veelen der Burgerije, bleef zijne komst niet lang verborgen. Wat hij, van de eerstgenoemde, hadt te verwagten, bleek hem, reeds 's anderendaags, aan een bevel, hem, van wegen de Regeering, thuis gezonden. Bij hetzelve wierdt hem bevolen, zich niet te verstouten, binnen de Stad te prediken, oproer of Vergaderingen te maaken, in eenige beleide zamenkomsten te verschijnen, of eenige Kerkelijke diensten te verrigten. Doch wanneer, op dit alles, van SAPMA de belofte van gehoorzaamheid aan de Heeren wierdt gevorderd, gaf hij tot bescheid „, dat hij, met Gods hulp, zich van allen oproer zoude wag„ ten, doch zich niet verder konde verbinden, omtrent het„ geen hij aan God en de Gemeente schuldig was." SAPMA verzuimde niet, bij deeze gelegenheid, zijne verwondering, over dusdanig eene aanzegging, te betuigen, voor zo veel hij nog in dienst der Gemeente, en door het Sijnode niet veroordeeld was.

Niet lang vertoefde SAPMA te *Hoorn*; van hooger hand wierdt hij, spoedig na *Dordrecht* te rug ontboden. Van eene geweldige opschudding, die de geheele Stad in rep en roere bragt, ging dit vertrek verzeld. Volgens VELIUS, in zijn Kronijk van *Hoorn*, zou, in het onvoorzigtig beleid van twee of drie Regenten, de oorzaak daar van moeten gezogt worden. SAPMA, namelijk, op eigen kosten, eenen Wagen gehuurd hebbende, hadt den Voerman belast, hem te wagten aan de Westpoort, als zijnde van voorneemen, zich bij tijds, in den morgenstond ('t was de tiende van Maart) derwaarts te begeeven, en alzo in stilligheid de Stad te verlaaten. Anders begreepen het de gemelde Regenten. Ongeagt den raad en de waarschuwing der Remonstrantsgezinde Ouderlingen, welke, indien men de zaaken niet voorzigtig beleide, voor onaangenaamheden vreesden, deeden zij den Stads Wagen, 's morgens ten acht uure, voor des Leeraars woening verschijnen. Dit wekte de algemeene opmerking; en nog meer het bevel, uit kragt van 't welke de Wethouderschap de Bezetting, reeds 's morgens ten zes uure, onder de

Wape-

Wapenen hadt doen koomen. Eene menigte volks kwam spoedig op de been, en onder deeze veele Contraremonstranten, welke men tartende hoorde roepen: *Waar zijn nu de Arminiaanen? Waarom staan ze nu hunnen valschen Leeraar niet bij? Waar zijn ze nu? Wat doen ze nu voor hunnen Predikant?* Door zulk en soortgelijk uitdaagend roepen wierden de gemoederen van eenige Remonstranten in vuur gezet. Uit ontijdigen en onbezonnen ijver voor hunne geliefden Leeraar, grijpen ze de paerden bij den toom, snijden de Zeelen aan stukken, ligten SAPMA met zijne Vrouw en het Kraamkindtje van den Wagen, en sloopen de Wielen. Thans rukken de Soldaaten aan, doch zonder schieten: weshalven zij, van 't volk, wierden te rug gedreeven, door het werpen met pannen van de luifels, alzo, door den hard bevroozen grond, het raapen van straatsteenen ondoenlijk was. Het schieten met los kruid, dewijl 'er niemand door gekwetst wierdt, diende alleenlijk om het gemeen nog meer te verbitteren, en met nog heviger woede te doen aanrukken. Nu ontving het Krijgsvolk ('t waren Zwitzers) last, om met scherp onder den hoop te schieten. Vergeefs zogt de Kapitein WALTSDORF zich tegen de volvoering van dien last te verzetten, smeekende de Heeren ernstig en bij herhaaling, zij wilden tog min harde middelen te werk stellen, om de rust en eensgezindheid der Burgerije te herstellen. Doof voor deeze zagtzinnige vertoogen, vraagde zelf een der Regenten, uit een der vensteren van het Stadhuis, aan de Soldaaten, of ze geen scherp hadden, en beval daar op los te branden. Straks hoorde men den Trom alarm slaan, en de Musketten vuur geeven. Zes of zeven ontvingen doodelijke, en wel veertig burgers meer of min zwaare kwetzuuren. Nu was 'er geen houden aan de gaande gemaakte Soldaaten. Aangevoerd door de Wethouderschap, meenden ze een goed werk te verrigten, met het gebruiken van hun Schietgeweer tegen allen, die den schijn vertoonden van het met SAPMA te houden. Zekere Smid, onder andere, ondervondt dien euvelmoed. Staande op eenen Stoep, welken SAPMA vervolgens voorbij reedt, om dat hij den Leeraar, door het afneemen van zijnen hoed, groette, en met het zeggen *adieu, broeder, adieu*, eene goede reize wenschte,

heb-

hebbende, voor 't overige, met den oproer zich niet bemoeid, wierdt, met één gevederden Kogel, dermaate in 't hoofd getroffen, dat hij dood ter neder viel. Zelf vindt men aangetekend, dat het met SAPMA zelven ware gedaan geweest, indien het gezelschap zijner Huisvrouw en dier Zuigeling, nevens drie andere Vrouwen, die nevens hem op den Wagen zaten, hem niet beschut hadden.

Naa het bedaaren van den Oproer, wierdt SAPMA, nevens het boven genoemde gezelschap, onder dekking van eenig Krijgsvolk, ter Stad uitgeleid. Over *Alkmaar*, *'s Graavenhage* en *Rotterdam*, nam hij zijnen weg op *Dordrecht*, alwaar hij den dertienden Maart aankwam. Zo dra hij van zijne wederkomst behoorlijke kennis hadt gegeeven, ontbooden hem de Politijke Afgevaardigden, om hem te onderhouden over zijn vertrek, zonder daar toe behoorlijk verlof gehad te hebben. Hoewel SAPMA zich beriep op zijn gesprek met den Raadsheer KAMPEN, en diens gedaane toezegging, ontging hij, egter, eene bestraffing over zijne handelwijze. Nu verbeeldde hij zich, dat deeze zaak een einde hadt genomen. Doch 't viel anders uit. Want 's anderendaags wederom ontbooden zijnde, hieldt men hem eenige vraagpunten voor, zijn vertrek uit *Dordrecht* betreffende, en meest al dienende ter verontschuldiginge van den Raadsheer KAMPEN, met bevel om de voorgestelde vraagen op staanden voet te beantwoorden. SAPMA, een afschrift der vraagen en tijd om zijn geheugen te ververschen, verzogt hebbende, nevens verlof om schriftlijk te mogen antwoorden, voerde hem de Heer VAN BREDERODE, een der Politijke Gemagtigden, te gemoete: *Bij wat raadsluiden zijt gij nu geweest? Gisteren waart gij wel resoluit in 't zeggen*; en de andere daarop wederom: *Ik heb geene raadsluiden gehad, dewijl ik niet wist wat mij voorgesteld zoude worden; maar omtrent het beantwoorden van zulke vraagen moet men voorzigtig zijn.* Zo weigeragtig de Heeren bleeven in het geeven van een afschrift, zo ongezind betoonde zich de Leeraar, om anders dan schriftelijk te antwoorden. Zeer hoog, intusschen, wierdt dit gedrag van SAPMA opgenomen, en als eene klaarblijkelijke hardnekkigheid beschouwd. Zelf schreeven ze hier over eenen

Brief

Brief aan de Algemeene Staaten, en aan die Holland, met overzending der vraagpunten, en verzoek om het goedvinden van Hun Hoog en Hun Edele Groot Mogende, wat hun in deezen tegen SAPMA verder stondt te doen. Doch, hoe zwaar deeze zaak, in 't eerst, zich liet inzien, zij bleef hier bij berusten, hoewel 'er eenige gerugten liepen, dat SAPMA in verzekering genomen, en gevankelijk na *'s Graavenhage* zou gevoerd worden.

Het kind, van 't welk SAPMA's Echtgenoote, in deezen staat der dingen, was verlost, hadt men, tot nog toe, ongedoopt gelaaten. Dit geschiedde op den tweeden Paaschdag, in eene dier heimelijke Godsdienstige zamenkomsten, welke de Remonstranten, nu en dan, in 't een of ander burgerhuis hielden. SIMON EPISCOPIUS en EDUARDUS POPPIUS stonden daar over als getuigen.

Hoe 't, zedert, den gedagvaarde Remonstranten ging, en onder deezen ook met SAPMA, is uit de Geschiedenis van het Dordrechtsche Sijnode genoeg bekend. Naa hunne veroordeeling door de Kerkvergadering, wierden zij ontbooden in *'s Hage*, voor de Vergadering der Algemeene Staaten, en, vermits de weigering der meesten, en onder deeze ook van SAPMA, om de belofte van stilstand te ondertekenen, ten eeuwigen dage, uit de Veréénigde Nederlanden gebannen. Op de vraage, werwaarts hij wilde gevoerd worden, deedt men hem, nevens tien zijner lotgenooten, na *Waalwijk* brengen.

Niet lang vertoefde SAPMA buitenslands. Heimelijk keerde hij te rug, zich nu hier, dan elders eenigen tijd onthoudende, om de vervolgde Gemeenten te stigten, en dezelven tot volstandigheid in het Geloof te vermaanen. Zelf vinden wij aangetekend, dat hij, in den Jaare 1621, nevens nog twee gebannen Predikanten, ADRIANUS BORRIUS en ISAACUS FREDERICUS, wierdt benoemd tot Binnenlandschen Directeur der Gemeenten: eene bediening, waar van men de instelling noodig hadt geoordeeld, om de gemeene zaak te handhaaven, en zorge te draagen voor het verloopen der broederschap. Om verscheiden redenen, hem daar toe beweegende, wees hij, evenwel, deeze bediening van de hand.

Nog-

Nogthans verzuimde SAPMA niet, ginds en elders te gaan prediken. Onder andere verrigtte hij dit werk, verscheiden maalen, te *Amsterdam*, met zeer groot gevaar, en eindelijk ten koste van zijne vrijheid, van welke hij, in het bovengenoemde jaar, beroofd wierdt, op eene wijze, welke wij aldus verhaald vinden.

In den laaten avond van den achtentwintigsten Augustus hielden de Remonstranten eene heimelijke godsdienstige zamenkomst, op de Kraansteiger, tusschen de Waal en den Hooftbrugge, ten huize van zekeren JAN OLFERTSZOON. Ten einde van het Gebed naa de Leerrede, bemerkte men van binnen, dat het Huis van buiten was bezet. Drie of vier mansperfoonen, den wil hebbende om na buiten te gaan, wierden tegen gehouden, met een geroep van *Staat*, *of het gaat 'er door.* Elk zogt nu eene schuilplaats, in den kelder, op de daken der belendende huizen of elders. Eindelijk kwamen twee Onderschouten, welke de deur van 't huis deeden openen, en de naamen van eenigen opschrijven. Onder dit alles hadt SAPMA, die de Vergadering niet bijgewoond, doch intusschen vernomen hadt, dat dezelve was gestoord, zich na dien hoek der Stad begeeven. Nevens ISAAK FREDERICI, weleer Predikant te *Utrecht*, hadt hij zich begeeven na de Hooftbrug, bij de Schreiershoek, om van verre te zien, hoe 't met de zaak zoude afloopen. Doch in 't voorbijgaan, digt bij den brug, wierdt hij door eene Hoornsche Vrouw, die thans te *Amsterdam*, op de Geldersche Kaai, woonde, en over haare deur lag, bij 't helder Maanlicht, tot zijn ongeluk, gezien en gekend. Zij, zeer hevig Contraremonstrantsch zijnde, zeide niet alleen tegen haaren Man, *daar gaat* SAPMA, *die ons getrouwd heeft*, maar vermeldde hem ook aan eenen Schuitevoerder, die insgelijks een vijand der Remonstranten was. Straks deelde deeze zijne kundschap mede aan eenen der Onderschouten, die voorts na den brug liep, alwaar SAPMA over de leuning lag. FREDERICI ontliep het gevaar; doch SAPMA, om dat hij zeer bijziende was, liep zijnen vijand in den mond, die hem voorts op het lijf viel, en vervolgens kluisterde en vleugelde. Eerst bragt men hem na het huis van JAN OLFERTSZOON., alwaar zijn deerlijke toestand, om dat men

men hem, om zijn ſtigtlijk prediken en wakkeren ijver, in hooge waarde hieldt, veelen de traanen uit de oogen perste. Hem zelven overviel ook een vlaag van weemoedigheid. „ Ik „ ſchrei niet" (dus ſprak de Leeraar) „ van droefheid, „ om dat ik gevangen ben, maar van blijdſchap, om dat ik „ waardig worde geagt, dit om JEZUS naam te lijden: en ik „ ben gewillig om voor de waarheid mijn bloed te ſtorten, „ al ware 't ook op dit tegenwoordig oogenblik." In deezen ſtaat, zittende op eenen bank in het Voorhuis, alwaar men hem bewaarde, zag hem LYSBET PHILIPS DE BISSCHOP, Huisvrouw van REM EGBERTSZOON BISSCHOP, die insgelijks de Vergadering hadt bijgewoond. Met 's Leeraars toeſtand bewogen, keerde zij zich tot eenen der Onderſchouten, en ſprak hem aan met deeze woorden: „ Mijn Heer, men plagt, ten „ tijde der Paapſche vervolgingen, de Officieren te prijzen, „ die wat beleefd met de luiden, om geloofszaaken gevangen, „ handelden. Hoe hebt gij deezen Predikant zo ſtreng ge„ vleugeld, of 't een dief of moorder ware. Ik mag dat „ niet zien: laat hem los maaken. Hij zal u niet zoeken te „ ontloopen; daar blijve ik borg voor." Deeze voorſpraak vondt gehoor, en was oorzaak dat men zijne armen ontbondt. Een groot geluk voorwaar, voor veelen: want thans de handen ruim hebbende, haalde hij, nevens zijnen Neusdoek, zeker papier uit zijnen zak, 't welk hij voorts, geen middel weetende om het te ſcheuren of elders te verſteeken, behendig onder 't kusſen ſtak, daar hij op zat; alwaar de dienstmaagd van den huize, naderhand onder het ſchoonmaaken, vondt, en voorts te recht bragt. Het papier behelsde eene lijst van naamen, en eene aantekening van penningen, welke SAPMA, van verſcheiden voornaame Remonſtranten, ten behoeve der gebannene Predikanten, hadt ontvangen. Dewijl de milddaadigheid jegens die ongelukkigen, op zwaare boete, door 's Lands Staaten was verbooden, zouden veelen, door het vinden van het papier, in zwaarigheid geraakt zijn. Omtrent twee uure in den nacht bragt men SAPMA, met den ijzeren Paternoster om de hand, en gaande tusſchen de twee Onderſchouten, na de Gevangenis onder het Stadhuis, welke men hier de *Boeijen* noemt. Onder het voortgaan hadt een der Stoepwagten, die

die met eéne groote menigte volks, met pieken, flokken en ftaaven voorzien, agter den gevangenen ging, de onbefchaamdheid, zijnen makkeren toe te roepen: *Wij gaan hier gelijk de Krijgsknegten, die* CHRISTUS *hadden gevangen.* 't Welk SAPMA tegen eenen der Onderfchouten deedt zeggen: *Hoort mijn Heer wel, wat ze zeggen? Hoe onweetende barst de waarheid veeltijds uit!* De Onderfchout fchudde hierop het hoofd, en trok de fchouders. In 't Stadhuis floot men SAPMA in een elendig gat, naa alvoorens hem de zakken uitgefchud, en al wat men goed vondt, hem te hebben afgenomen.

In eenen zijner Brieven, in welken SAPMA van zijne Gevangenisfe verflag doet, verhaalt hij, dat hij vijf onderfcheidene maalen voor de Schepenen ondervraagd wierdt, hoewel in het Confesfieboek der Stad *Amfterdam* flegts van 't voorgevallene in twee ondervraagingen wordt gewag gemaakt.

Het eerfte verhoor viel voor, reeds 's daags naa zijne gevangenneeming, zijnde eenen Zondag, naa de voormiddagpredikatie, voor den Schepen ABRAHAM BOOM en den Oud-Schepen KLAAS JAKOBSZ. HARENKARSPEL. Op de vraage des eerstgenoemden, met groote ftrafheid voorgefteld, wie hem zo ftout geraaden hadde, om in de Stad, tegen wil en dank der Magiftraaten, te koomen prediken, en zulk een oproer te maaken, gaf de andere tot antwoord: „ Dat hem daar toe „ God hadt verftout, die zelfde God en Heere, die de eer- „ fte Gereformeerden kloekmoedigheid hadt gegeeven, om „ zulks hier te Lande, tegen wil en dank van de Magiftraa- „ ten, te doen; dat de Remonftranten geen oproer maakten, „ maar anderen, die, tegen de Confcientie en de vrijheid van „ 't Land, daar men goed en bloed bij hadt opgezet, hun „ het prediken met geweld zogten te verhinderen." Als SAPMA, op sommige vraagen, die niet wel konden beantwoord worden, zonder anderen te bezwaaren, weigerende te antwoorden, de zelfde Schepen hem toevoegde; *Gij zijt gehouden de Heeren de waarheid te zeggen*, was zijn wederwoord „ dat men dat niet altijd en van alle zaaken gehou- „ den was te doen, maar dat men dikwijls de waarheid van „ verfcheidene zaaken moest verzwijgen, gelijk ook in CHRIS- „ TUS en veele Martelaaren was gebleeken." De Heeren von-

den dit antwoord zeer vreemd, en vraagden hem, of hij dan geloofde dat CHRISTUS niet altijd de waarheid hadt gezeid? De Gevangene bekende zulks te gelooven, en zich beroepende op verscheiden plaatzen der Schriftuure, onder andere JOAN XVII: 20, 21. XIX: 9. LUK. XXIII: 9. zogt hij daar mede te bewijzen, dat CHRISTUS, verscheiden maalen, de waarheid, daar hem na gevraagd wierdt, niet gezeid, maar verzweegen hadt. Hij voegde 'er nevens, dat de Heeren het zelfde van verscheiden Martelaaren behoorden te weeten, indien ze het Martelaarsboek geleezen hadden. De Schepen voer daar op uit: *Ik heb het Martelaarsboek beter en meer gelezen dan gij.* Hier op zweeg de Gevangene; maar als de andere scheldende daar nevens voegde: *Gij zijt een guit, een landlooper en oproermaaker*, hernam daar op de Gevangene: „ De knegt is niet beter dan zijnen Heer. Ik ben mijnen „ Heere CHRISTUS JESUS wel honderd maalen meer schuldig „ om zijnent wille te lijden." Doch met dit zeggen dreef de Schepen den spot, hem noemende *eenen schijnheiligen, wiens guiterijen, egter, genoeg bekend waren.* Waar tegen de andere, met grooten ernst, hem te gemoete voerde „ dat hij „ Schepen, die hem dat zeide, noch iemand ter waereld, „ zulks in eeuwigheid zoude kunnen waar maaken." Met eene bedreiging, *dat men hem wel een ander Lied zou leeren zingen*, liep dit eerste verhoor ten einde.

Den eerstvolgenden Dingsdag, zijnde den dertigsten van Augustus, 's morgens omtrent half negen ure, wierdt SAPMA, andermaal, in Schepenskamer gebragt. Bij het inkoomen begroetten hem eenige Heeren met een geroep: *Dat is de Vogel, een van de voornaamste roervinken en oproermaakers.* De eerste vraag, die hem gedaan wierdt, was, *hoe lang hij te Amsterdam geweest was*? Terwijl hij zich daar op een weinig bedagt, zeiden eenigen: *Hij slagt de Dieven: nu bedenkt hij zich vast, hoe hij best liegen zal.* „ Neen, mij„ ne Heeren" was zijn antwoord, „ maar ik bedenke mij op „ dat ik niet liege." *Jaa*, zeide daar op een der Schepenen, *gij gelooft tog dat men niet gehouden is, altijd de waarheid te zeggen, en dat* CHRISTUS *niet altijd de waarheid heeft gezeid.* „ De Heeren", hernam hierop SAPMA, „ ver-

„ staan

„ ftaan mijne meening kwalijk: want ik heb nooit willen zeg-
„ gen, dat men wel liegen mag, en dat CHRISTUS ooit heeft
„ geloogen; geenzins: daar behoede mij God voor! maar
„ dat men zommige waarheid wel mag zwijgen, en dikwijls
„ gehouden is te zwijgen." De Gevangene voorts geweigerd hebbende, de plaatzen te noemen, alwaar hij gehuisvest was en gepredikt hadt, gelijk ook, wie zijne toehoorders geweest waren, hoorde men eenigen roepen: *De Heeren willen 't en zullen 't van u weeten, gij fleute-vogel, al zoude men u pijnigen en rekken van lid tot lid.* De Schout Dr. JAN TEN GROOTENHUIS voegde 'er nevens: *Men zal u niet handelen als vroome luiden, maak daar geene rekening op; maar als fielten en booswigten, als gij zijt.* Op dit zeggen, „ ik
„ hoope", fprak de Gevangene, „ en wil God bidden dat
„ de Heeren betere gedagten mogen krijgen; en zo niet, dat
„ hij mij fterkte gelieve te geeven, om liever alles te ver-
„ draagen, dan mijne evennaasten in 't verdriet te brengen;
„ daar toe heeft mij God de tong en mond niet gefchapen."
Doch de Schout, verre van hier op eenige agt te geeven, *mijne Heere,* zeide hij, *nu fpreekt hij ftijf en ftout: de Heeren willen 't zich niet beigen; ik zal 't hem wel doen vergaan, en doen rekken dat hij 't belijdt.* Hier mede eindigde dit verhoor, en wierdt SAPMA wederom in zijn Hok gebragt.

Niet langer zat hij 'er evenwel dit maal, dan tot 's middags omtrent half twaalf uure. Thans haalden hem des Schouts-Dienaars wederom van daar, doch om hem tot een nog fchroomlijker gehoor, in de Pijnkamer, te brengen. Hij vondt aldaar eenige Schepenen, nevens eenen Onderfchout. Hoewel de plaats meer fchriks aanjaagde, meer befcheiden, nogthans, was de toefpraak, waar mede men hem hier bejegende dan in Schepenskamer. Op de vraage, *hoe hij zich beraaden hadde*, was het antwoord, „ niet anders dan voor-
„ heen, en dat hij hoopte dat de Heeren zich beter zouden
„ bedagt hebben, om hem daar op niet verder te dringen."
Verder gebeurde hier thans niets meer, dan een gefprek over de verpligting, in hoe verre men de waarheid altijd moet zeggen, of dezelve zomtijds moge verzwijgen. Eer SAPMA

deeze gedugte plaats verliet, verzogt hij, behalven het Nieuwe Testament en een Psalmboek, welke hem de Cipier gelangd hadt, een Martelaarsboek te mogen hebben. Doch dit wierdt hem geweigerd; en als een der Schepenen daar nevens vraagde, *hoe na hij een Martelaar meende te weezen?* „ Ja, mijne Heeren," was zijn antwoord, „ nooit hielden „ de verdrukkers en vervolgers de geenen, die zij martelden, „ voor Martelaars; maar de Heere weet dat wij om zijnen „ naam, voor zijne waarheid en weldoende lijden; die zal „ 't oordeelen." Het verhaal van alle deeze bijzonderheden schreef SAPMA op eenige kleine stukjes papier, welke men hem niet hadt afgenomen. Ook vondt hij middel, om de zijnen, van dit alles, berigt te doen toekoomen.

Tot op den vierden September zat nu SAPMA in zijn Hol, eer men hem, van nieuws, ten voorschijn bragt. Het verhoor op dien dag geschiedde wederom in de Pijnkamer. In het *Confessieboek* van de Gevangenen der Stad *Amsterdam* vindt men daar van een uitvoerig verslag. Dewijl dit verhoor eenige bijzonderheden behelst, SAPMA zelven en de Remonstranten in 't algemeen betreffende, oordeelen wij niet ongeraaden, hetzelve hier in zijn geheel woordelijk te plaatzen.

„ DOMINICUS SAPMA van *Amsterdam* oudt omtrent 35 jaa„ ren, gevraegt bij mijn Heere den Schout, seit voor desen „ Predikant tot *Hoorn* geweest te sijn; ende, nevens de XII „ andere geeikeerde Predikanten op 't Sijnodus Nationael te „ *Dordrecht*, gebannen te sijn uit de Landen van Hollandt „ ende Westfrieslandt, als mede de andere geunieerde Pro„ vincien, en 't refort van dien, volgens de gedrukte reso„ lutie daer van sijnde.

„ Gevraegt hoe lange hij continuelijk alhier ter steede sijn „ residentie heeft gehouden? Seit, omtrent een half jaar al„ hier ter steede geweest te sijn, om de gemeente te dienen „ ende dienvolgende verscheide predikatien alhier gedaen te „ hebben.

„ Gevraegt op wat plaatsen sulks bij hem is gedaen? Seit „ het selfde als strijdende tegens sijne Conscientie niet te kon„ nen seggen, terwijle de Apostel JOHANNES seit, dat wij „ schuldig sijn het leven voor de broeders te stellen, sulks „ men deselfde niet en kan in swarigheit brengen.

„ Ge-

„ Gevraegt op wat plaatſen hij gepredikt en waer hij
„ t'huis gelegen heeft? Seit als vooren met goeder Conſcien-
„ tie de broeders niet te konnen beſwaeren, ofte verraeden,
„ dien hij Godts woord heeft gepredikt. Seit in den tijdt
„ hij alhier ter ſteede is geweest, op verſcheidene plaetſen
„ gelogeert geweest te ſijn, ſonder als vooren deſelve met
„ goeder Conſcientie te konnen noemen.

„ Gevraegt van wien hij onderhoudt heeft gehadt? verklaert
„ als vooren ſijn Conſcientie beſwaert te vinden om deſelfde
„ te noemen.

„ Bekent wel tot verſcheiden maelen eenige penningen van
„ *Hoorn* ontfangen te hebben, ſonder den perſoon van wien
„ in Conſcientie te moogen noemen.

„ Gevraegt van wien hij ſijn Commiſſie is hebbende omme
„ alhier ter ſteede te prediken? Verklaert geen gebruik onder
„ haer te ſijn om iemant te committeren, maer dat de gee-
„ nen, dien de ſorge bevoolen is van alle de gemeenten,
„ verſoeken ſelfs ſchriftelijk den eenen of den ander om ſijne
„ gaven te laaten imploijeren ter plaetſe daer ſij achten haer
„ dienst van nooden te ſijn, ende anders geen ſchriftelijke
„ last ofte commiſſie ſelfs te hebben, ende dat ſij alsdan met
„ al ſulk ſchriftelijk verſoek haer addresſeren aen de Ouder-
„ lingen, ende Opſienders der plaetſen daer ſij verzocht wor-
„ den te gaen.

„ Seit het voorſz. ſchriftelijk verſoek op hem gedaen ver-
„ leit te hebben, ende niet te weeten waer 't ſelve is ge-
„ bleeven.

„ Bekent ſedert ſijn bannisſement als vooren tot *Hoorn*,
„ als mede tot *Campen*, tot meermalen wel gepredikt te
„ hebben.

„ Seit verſcheiden predikatien op verſcheidene plaetſen al-
„ hier ter ſteede gedaen te hebben, in preſentie van 80, 90.
„ ende 150 perſoonen.

„ Gevraegt wie de Opſienders alhier ende elders ſijn? Ver-
„ klaert als vooren deſelve met goeder Conſcientie niet te
„ konnen noemen.

„ Gevraegt, of hij dan niet gehouden is van de Magiſtraet
„ geëxamineert ende gevraegt ſijnde de waerheit te ſeggen?

 „ Ver-

„ Verklaert niet altijdt, noch van alle dingen; maer dat men „ ter contrarie dikwijls gehouden is de waerheit te verswij- „ gen, gelijk CHRISTUS gedaen heeft ende verscheide Marte- „ laaren.

„ Gevraegt wat persoon is eenen JAN BROERSEN tot *Hoorn* „ ende oft hij aldaer mede geen Opsiender is? Verklaert dat „ hij aldaer Boelhuis-meester en geen Opsiender jegenwoor- „ dig is, maer dat hij voor de verandering Ouderling aldaer „ geweest is.

„ Seit het daer voor te houden, ofte te geloven, dat daer „ hondert ende hondert onder haer gemeente sijn, die niet „ grondig en verstaen de verschillen die daer sijn tusschen de „ Remonstranten, maer dat veele principaelijk haer gesepareert „ houden om de wreede proceduuren.

„ Gevraegt wat Proceduuren het sijn? Seit dat het sijn de „ beroovinge hunner Predikanten, daer niemant op weet te „ seggen, het vangen, spannen, harde placcaten en anders.

„ Seit hem niet te willen beroemen dat hij die spreekt het „ stuk van de predestinatie, ende verschillen daer uit rijsende, „ op het grondigste is verstaende.

„ Gevraegt of geen Predikanten meer jegenwoordig haer al- „ hier ter steede sijn onthoudende? Verklaert, Jae, dat daer „ noch sijn vier ofte vijf andere Predikanten, sonder deselfde, „ van Conscientie weegen, te konnen noemen, ofte ook waer „ sij gelogeert sijn.

„ Seit dat de meeste swaerigheden, onder anderen, alhier „ te landen tusschen partijen sijn ontstaende door liefdeloos- „ heit, of gebrek van liefde.

„ Seit te geloven dat Godt de geloovigen van eeuwigheit „ uitverkooren heeft ter saligheit, als door sijn voorkoomende „ genaede, tot dat selfde geloove gebraght."

Aldus wordt dit verhoor opgegeeven in het boven genoemde Confessieboek. Ligt bespeurt men, in het naleezen daar van, eenige gaapingen. Deeze vindt men aangevuld, in de *Brieven van* SAPMA, naderhand door den druk gemeen gemaakt, in welke deeze geheele Onderhandeling breedvoerig wordt verhaald. Bij zijn zeggen, *dat men niet altijd en van alle dingen gehouden is de waarheid te zeggen*, voegde hij nog het volgen-

gende: „ Niet, mijne Heeren, dat ik zeggen wil, dat men de „ Magiſtraaten mag voorliegen, maar ik houde het evenwel „ voor minder zonde, dat men wat onwaarheid ſpreekt, dan „ dat men met de waarheid te zeggen zijne evennaasten on- „ ſchuldig om den hals brengt." Ten bewijze deezer ſtellinge beriep hij zich op het gedrag der Egyptiſche Vroedvrouwen. Den Schepen SIMON VAN DER DOES hier tegen inbrengende, *dat daar ſlegts het bevel van een ſterflijken Koning, maar hier het gebod van den onſterflijken God was, dat men niet liegen zal*, voerde hem SAPMA te gemoete: „ Daar was wel bevel „ van Gode niet te liegen: zo is hier mede. Maar daar was „ bevel van den Koning, den evennaasten onſchuldig te be- „ ſchadigen, en de onnozelen te dooden, 't welk de Vroed- „ vrouwen, zonder wat onwaarheid is te ſprecken, bezwaar- „ lijk konden ontgaan. Tot dien nood, hoop ik, zullen ons „ de Heeren niet brengen." Wijders verhaalt SAPMA, in zijne *Brieven*, hoe zekere Vraag, hem door den Schout voorge- ſteld, tot eene uitvoerige woordwisſeling aanleiding gaf. De Schout, naamelijk, vraagde, *wat de Remonſtranten bewoog om in het Land te koomen prediken, daar zij, voor deezen, wel gezeid hadden, dat aan de verſchillen over de vijf vermaarde Punten, over welke tusſchen hen en de Contraremonſtranten voornaamlijk getwist wierdt, het ſchraapzel van een nagel niet gelegen was, en zij, bovendien, erkenden, dat men met het gevoelen der Remonſtranten wel zalig konde worden?* Op deeze vraag gaf de Gevangene, onderſcheidenlijk, tot antwoord: *Vooreerst* „ Niet te weeten, „ dat zulks alzo eenvoudig en onbepaald van iemand der Re- „ monſtranten ooit gezegd was; dat, wat hem aanging, hij „ dat verſchil niet zo gering hadt geagt; dat hij wel geloofde „ dat de Contraremonſtranten met hun gevoelen konden zalig „ worden, indien zij hetzelve niet beleefden: maar dat hij „ anderzins niet verſtaan konde, dat uit het Contraremon- „ ſtrantsch gevoelen een Godzalig leeven konde ſpruiten." *Ten anderen* „ Dat de Contraremonſtranten zich nu vrij ver- „ der hadden geopenbaard, en veel ſchadelijker Leerſtukken, „ als eene Leere der Kerke, verdeedigd, dan zij in de *Haag- „ ſche Conferentie* hadden gedaan; en dat ze nu, van hun

„ gevoelen, noodzaaklijke Geloofsartikelen hadden gemaakt." *Eindelijk* ſtelde SAPMA den Schout de volgende vraag voor: „ Dewijl de Kalvinisten verſtaan, dat het verſchil tusſchen „ hen en de Lutherſchen zeer gering is, hebbende de eerſten „ den laatstgenoemden, menigmaalen, de hand van broederſchap aangebooden, en beweerende, daarenboven, dat de„ zelve met hun gevoelen kunnen zalig worden, waarom zij „ dan op zommige plaatzen, tegen wil en dank der Lutherſchen, kwamen prediken, ja dezelven wel uit hunne plaatzen verdrongen en verdreeven?" Doch op deeze redenen en vraage bekwam hij geen antwoord. Onder het zamenſpreeken hadt SAPMA ook onder de ſchadelijke leeringen der Contraremonſtranten geteld, „ dat CHRISTUS niet voor alle men„ ſchen, maar alleen voor die geenen was geſtorven, welke „ zalig zullen worden." *Wilt gij dan hebben*, viel hem daar op de Schout in de rede, *dat men gelooven zal*, *dat* CHRISTUS *ook geſtorven is voor de geenen*, *die hij voorweeten heeft*, *nooit eenige nuttigheid uit zijne Leere te zullen ſcheppen*, *voor de Indiaanen*, *die van* CHRISTUS *en het Euangelium niet gehoord hebben?* Op deeze vraage voerde de Gevangene den Schout te gemoete: „ Indien de Heeren Be„ windhebbers dat laatſte niet gelooven, naamelijk, dat „ CHRISTUS ook voor de Indiaanen is geſtorven, zo doen ze „ zeer onwijzelijk, dat ze ook Predikanten derwaarts zenden; „ en de Predikanten moeten, ten dien opzigte, Arminiaansch „ zijn, (gelijk men 't noemt) of zij moeten daar heenen „ trekken om dat arme onverſtandige volk logens te predi„ ken, en te vermaanen dat ze in JEZUS CHRISTUS gelooven „ moeten, als voor hun geſtorven zijnde, 't welk zij zelven „ nogthans niet gelooven. Maar (voegde hij 'er nevens) wij „ behoeven zo verre niet te zeilen; laaten wij blijven bij de „ geenen, wien het Euangelium gepredikt wordt, bij voor„ beeld JUDAS." *Gelooft gij*, viel de Schout hier op in, *dat dan* CHRISTUS *ook voor dien godloozen* JUDAS *is geſtorven?* SAPMA daar op „ Dat hij zulks geloofde, en dat JUDAS „ daarom verdoemd zoude worden, om dat hij in CHRISTUS „ niet geloofd hadt." De Schout hier op verklaard hebbende *dat hij zulks mede geloofde*, „ Zo gelooft gij dan", ging

thans

thans SAPMA voort, „ dat JUDAS, op verbeurte van zijne za-
„ ligheid, was gehouden, in JEZUS CHRISTUS te gelooven:
„ dat is, onder andere mede, dat CHRISTUS zijn Zaligmaaker
„ was, en voor hem ook zoude fterven." Dit ftondt de
Schout toe: „ en nogthans", vervolgde de Gevangene, „ zegt
„ gij dat CHRISTUS de Zaligmaaker van JUDAS nooit geweest,
„ noch voor hem geftorven is. Zo heeft dan JUDAS, naar
„ uw begrip, moeten gelooven, en zal verdoemd worden,
„ om dat hij niet heeft geloofd in iets, 't geen tog onwaar-
„ agtig was, volgens uw eigen zeggen en geloof." Hier mede
eindigde het gefprek tusfchen den Schout en SAPMA. De Sche-
pen SIMON VAN DER DOES thans het woord opvattende, ftelde
den Gevangene eene vraag voor, met verzoek dat hij daar
op rondelijk wilde antwoorden, doende tevens belofte van
gelijke rondheid in 't antwoorden, op alles 't geen hem zou-
de gevraagd worden. De vraag, die vervolgens tot eenige
woordenwisfeling aanleiding gaf, wierdt aldus voorgefteld:
*Indien God eenigen mensch, geheel in blindheid fteekende,
Paapsch, Joodsch of Tursch zijnde, uit die blindheid wilde
verlosfen, brengende denzelven eerst tot eene gemeene ken-
nisfe des Euangeliums, daar naa nog wat verder, bij trap-
pen, tot eene geheele Apostolifche kennisfe, geloof en leeven:
of zodanig een mensch zulks wel wederftaan konde?* Den
Gevangen dit met Ja beantwoord, en den Schepen daar op
gezegd hebbende, *dat zulk een mensch dan magtiger zijn
moest dan God*, bragt SAPMA daar tegen in „ dat zulks niet
„ volgde, maar dat het volgen zoude, indien God een mensch
„ daar toe met magt zoude willen noodzaaken, zonder tus-
„ fchenkomst van 's menfchen wille. Was dit des Schepens
„ meening over deeze zaak, zeide hij, dan bekende hij Ge-
„ vangen, dat de mensch zulk eenen wille Gods niet konde
„ wederftaan: maar hij ontkende daar benevens, dat God op
„ zulk eene wijze, naar den ftijl des Euangeliums, des men-
„ fchen geloof en bekeering wilde werken." *Heeft dan de
mensch*, vraagde daar op de Schepen, *zijnen vrijen wil, om
te gelooven en zich te bekeeren als hij wil?* „ Neen", was
SAPMA's antwoord, „ maar om zijn geloof en bekeering te
„ verhinderen daar toe heeft hij een vrijen wil: want zal de

„ mensch gelooven, zo moeten 'er twee willen zijn: God „ moet het geloof willen geeven, en de mensch moet willen „ gelooven; maar tot ongeloof is alleen de wil (of liever de „ onwil) des menschen genoeg." *Zo kan ik dan al wederom*, voerde hem de Schepen te gemoet, *niet verstaan, of de mensch moet magtiger zijn dan God.* Niet zo vaardig in zijn antwoord was de Schepen op de vraag des Gevangenen: „ Of hij niet geloofde, dat 'er veele dingen, als Overspel, „ Doodslag en andere zonden in de waereld geschiedden, tegen Gods wil; dan of hij verstondt, dat alles, wat 'er in „ de waereld geschiedt, naar Gods wille geschiedde?" Maar de Schout, thans het woord wederom opvattende, *Wie is zo godloos*, zeide hij, *dat hij dat zoude gelooven? 't Geen God verbiedt, wil hij niet dat men doen zal, gelijk als toen* HERODES *de kleine kinderkens te Bethlehem deedt vermoorden.* Van deeze strijdigheid van begrippen der beide Heeren zich bedienende, „ Nu zette ik dan", sprak SAPMA, „ des Schepens besluit tegen dat van den Schout: God wilde niet dat „ HERODES, of iemand ter waereld, de kinderkens te Bethlehem zoude dooden; en HERODES evenwel heeft ze (gelijk „ de Schout bekent) gedood: derhalven (zal de Schepen, „ naar zijne meening, besluiten) is HERODES sterker of magtiger geweest dan God." *Dat volgt niet*, hier op de beide Heeren roepende: *want God liet het toe*. „ Zien nu de Heeren niet", vraagde daarop de Gevangene, „ dat ze voor „ mij antwoorden? Ik zeide ook dat het niet volgde. En „ hoe laat God het toe? Wil hij dan, of is 't zijn Wil, dat „ het geschiede? Geenzins: want hij verbiedt het strengelijk; „ maar hij wil het met geene magt of geweld verhinderen. „ Alzo zeg ik mede, dat God den mensche toelaat dat hij „ zijne genade wederstaat, 't geen hij wel strengelijk verbiedt, maar egter met geene magt of geweld wil verhinderen." Hier op liet SAPMA volgen, eenige aanmerkingen, over het onderscheid tusschen den Wil van God, wanneer hij iets volstrektelijk en zonder voorwaarden van 's menschen zijde wil, gelijk als in de Schepping der waereld en soortgelijke, en wanneer hij iets wil, daar 's menschen vrijwillige gehoorzaamheid moet tusschen beide koomen, als bij voorbeeld in

't

't geloof en de bekeering. Met deeze aanmerkingen liep thans dit verhoor ten einde.

Op den volgenden Saterdag, den elfden September, wierdt SAPMA, van nieuws, in Schepenskamer gebragt, in gevolge eener aanschrijvinge welke hem de Schout voorhieldt, uit *'s Hage* ontvangen, aangaande eenige punten, omtrent welke hij nader moest ondervraagd worden. In het boven genoemde Confessieboek vindt men, aangaande dit verhoor, het volgende berigt.

„ DOMINICUS SAPMA op nieuw gehoort sijnde, ende gevraegt „ bij mijn Heere den Schout, door wiens last hij alhier ten „ lande gekoomen is: ende of hij geene schriftelijke commissie „ van UITENBOGAERDT, EPISCOPIUS ende GREVINKHOVIUS heeft „ gehadt? Seit de Heeren van de Gerechte te bidden sulks „ hem te goede te willen afneemen, alsoo hij niemant geerne „ soude beswaeren.

„ Gevraegt wie hem betaelt heeft? antwoordt als vooren.

„ Gevraegt hoe veel hij jaerlijks genoten heeft? Verklaert „ *de somme van* 325 *gul.*

„ Gevraegt of de broeders tot *Antwerpen* noch sijn en „ blijven sullen? Verklaert het daer voor te houden dat sij „ aldaer nu niet sijn, ende bij aldien sij aldaer sijn moghten, „ niet blijven sullen; door dien ons algemeen Vaderlandt we- „ der in openbaere oorloge met den vijandt getreden sijnde, „ hij niet en soude achten dat sij sich bij de vijanden van 't „ Vaderlandt souden willen onthouden. Actum den 11 Sep- „ tembris Anno 1621. *presentibus* den Schout, ende SYMON „ VAN DER DOES Scheepen."

In de *Brieven* van SAPMA ontmoeten wij, ook omtrent dit verhoor, eenige nadere bijzonderheden. Hij verhaalt, dat de Heeren hem thans zeer beleefd behandelden, en niet onduister te kennen gaven, dat ze met hem verlegen waren, wenschende *dat hij honderd mijlen daar van daan ware.* SAPMA, de Heeren bedankt hebbende voor hunne onverdiende genegenheid t'hemwaarts, voegde 'er nevens „ dat het met hem eene „ kleine zaak was, zijnde de Heere JEZUS en zijne waarheid „ hem nog wel duizendmaalen meer waard; maar dat hij de „ Heeren badt, medelijden met hun zelven te willen hebben,

„ en

„ en hunne Confcientien geen geweld aan te doen." Als de Heeren hier op zeiden *dat zij daar in niets doen konden, maar dat het door den geheelen Schepensbank moest geschieden, behalven dat door de Plakaaten hunne handen gebonden waren*, gaf de Gevangene tot antwoord „ dat hij niets anders „ verzogt, dan dat de Heeren hun gemoed zouden kwijten; en „ wat het Plakaat betrof, dat 'er wel meer Plakaaten waren, „ die ook niet ten ftrengften wierden gevolgd." Voor dit laatfte zeggen beriep hij zich op de voorbeelden, „ welke hij, „ zo als hij zeide, nu in twee of drie dagen voor zijne oogen „ hadt gezien: dat 'er Hoeren, Dieven, Overfpeelers, die drie „ Vrouwen getrouwd en beflaapen hadden, gepardonneert, en „ los, vrij en vrank ontflagen waren." De Heeren de fchouders opgetrokken, en zijn zeggen beaamd hebbende „ 't Is", vervolgde SAPMA, „ het oude fpel; voor alle misdaadigers is „ genade en pardon, uitgenomen alleen voor de Ketters. Maar „ (dus ging hij voort) hier ftaat nu wel te letten, dat het „ meest altijd de grootfte Ketters zijn geweest, die anderen, „ als Ketters, hebben vervolgd." In het beloop des verhoors hadt SAPMA den Contraremonftranten eenige ongerijmde leerftellingen ten laste geleid. Den Schout hem thans na deeze leerftellingen vraagende, „ Ik zal 'er", fprak de Gevangene, „ tegenwoordig maar twee voorftellen, de ongerijmdfte ter waereld: *Vooreerst*, Dat alle de inwooners deezer Landen, die „ niet zalig zullen worden, gehouden zijn, op verbeurte hunner zaligheid, te gelooven, 't geen de Contraremonftranten „ dagelijks den volke leeren niet waar te weezen, te weeten, dat CHRISTUS voor hun geftorven is. — *Ten andere*, „ Dat allen, die in de genoemde Gereformeerde Kerk in hunne jonkheid gedoopt worden, zij leeven dan zo als zij leeven, niet kunnen verlooren gaan, naar het formulier des „ Doops en volgens hun gevoelen, dat alle de geenen, voor „ welke CHRISTUS waarlijk geftorven is, niet kunnen verdoemd „ worden."

Intusfchen hadt SAPMA meer dan eens verzogt, met zijne Huisvrouw en Zuster te mogen fpreeken, en zijn Zoontje, een kind van weinige jaaren, te zien. Eindelijk verkreeg hij daar toe verlof, mids het gefchiedde in tegenwoordigheid van den

den Schout en eenen der Schepenen. De zestiende van September wierdt daar toe bepaald. Terftond naa zijne komst in Schepenskamer, daar hij zijne Huisvrouw en Zuster, nevens zijn Zoontje vondt, ftelde hij den Heeren in handen een Vertoog, inhoudende eene Verdeediging van zijn gedrag; als mede zeker gefchrift, getijteld *Catena Salutis*, Keten of Aaneenfchakeling der Zaligheid, naar het gevoelen der Remonftranten, door hem zelven gefteld, op verzoek van den Schout, als die van begrip was, dat, op de Remonftrantfche gronden, zulk een Keten niet bekwaamlijk kon worden aaneengefchakeld. Vervolgens, in ftede van met zijne Vrouw en Zuster te fpreeken, waar toe de zamenkomst bepaald was, raakte SAPMA in zeer hooge woorden met den Voorzittenden Schepen ROETERT ERNST. Zo verre verliep zich deeze, door toorn en woede vervoerd, dat hij, in den loop des gefpreks, meermaalen, den Gevangene eenen *oproermaaker*, een *guit*, *rabauwt*, *fielt*, *regenaat*, ja zelf *moordenaar* noemde. Doch de andere, zijne bedaardheid behoudende, verklaarde wel te weeten, wien hij getrouwelijk hadt gediend, en voor wiens regterftoel hij bereid was, op dit eigen oogenblik, te verfchijnen met den Schepen; die ook moest weeten, dat hij, van zulke harde benaamingen, op dien dag rekenfchap zoude moeten geeven. De Heeren, even als bij een voorgaande verhoor, betuigd hebbende, wel te wenfchen *dat* SAPMA *nooit in hunne handen was gevallen*, „ Ja, mijne Heeren", fprak daar op de Gevangene, „ PILATUS was met CHRISTUS ook „ verlegen; maar hij wilde des Keizers vriend blijven." De Schout daar op, *alle exempelen zijn haatelijk*; de andere, „ dat exempel is leerzaam." De Schout, *wij willen van u bij* PILATUS *niet vergeleeken worden*; „ zo moesten dan", hernam SAPMA, „ de Heeren PILATUS niet naavolgen. Zij zeg- „ gen vast, de zaak gaat hun niet aan: zij hebben 'er geen „ zeggen in; zij kunnen 'er niet in doen. Ik vreeze dat ze „ met PILATUS flegts hunne handen wasfchen, helpende CHRIS- „ TUS ondertusfchen al mede verwijzen." *Wilt gij u dan met* CHRISTUS *vergelijken*, was hier op de vraag aan den Gevangene, en het antwoord daar op, „ Ja ik, mijne Heeren; „ voor zo veel ik als een Christen lijde." *Gij bij* CHRISTUS, hen-

hernam daar naa de Schepen, *daar wil ik u niet bij vergelijken, en houde u daar niet voor.* De Gevangene hier op: „ Dat geloof ik wel. PILATUS en de Jooden hielden CHRIS- „ TUS ook niet voor den geenen, die hij was: anderzins, „ ſtaat 'er in de Schriftuure, *zouden ze den Heere der Heer-* „ *lijkheid niet gekruizigd hebben.*" Naa deeze woordenwisſeling verzogt SAPMA, met zijne Huisvrouwe en Zuster afzonderlijk te mogen ſpreeken; als mede, om eene beter gevangenis, om alzo een weinig ruimer adem te mogen ſcheppen. Het eenen ander wierdt hem geweigerd; doch dat zijn Zoontje, 't welk, ſtaande met zijn hoedtje in de hand, daar toe ootmoedig ſmeekte, hem nu en dan in zijnen Kerker gezelſchap hieldt, wierdt hem toegeſtaan. Doch toen nu SAPMA, met het kind aan de hand, na beneden ging, om zich met hetzelve in zijn Hok te begeeven, ſcheurden de Dienaars hetzelve van zijne hand, zeggende, dat zij, om hem dit gezelſchap te gunnen, geenen last hadden.

Het Vertoog, daar wij boven van gewaagden, en 't geen ingerigt was aan Schout, Burgemeesters en Schepenen van *Amſterdam*, behelsde eene breedvoerige verantwoording van zijn gedrag, op het Dordrechtſche Sijnode gehouden, nevens een verhaal van het gedrag der Dordrechtſche Vaderen, zo ten zijnen opzigte als van de andere gedagvaarde Predikanten. Voorts gaf hij reden, waarom de gedagvaarde Predikanten de Akte van Stilſtand van den predikdienst hadden geweigerd te ondertekenen, en beweerde dat dit hun doen niet tot oproer ſtrekte. Wijders verdeedigde hij zich, ten aanzien van 't geen hem, met opzigt tot den oproer, op den tienden Maart des Jaars 1619, te *Hoorn* voorgevallen, daar wij boven gewag van maakten, van zommigen was te laste geleid. Waarſchijnlijk hadt SAPMA hier mede het oog op het gedrag van OLPHERT BARENTSZOON, voorheen Burgemeester, thans Voorzittend' Schepen te *Hoorn*, welke te *Amſterdam* zeer nadeelige gerugten, ten zijnen opzigte, hadt verſpreid, als ware hij geweest de groote aanvoerder der oproerige beweeginge, bij welke zeven menſchen den hals hadden ingeſchooten. In 't ſlot van zijn Vertoog verklaarde SAPMA, dat eene der voornaamſte beweegredenen, die hem, met zo groot gevaar, in het

Vader-

Vaderland hadden doen wederkeeren, deeze was, naamelijk, om de goede Gemeente, naar zijn klein vermogen, te helpen beweegen tot waare Christlijke lijdzaamheid, en allezins door alle mogelijke middelen te wederhouden, dat zij tog over 't ongelijk, 't geen zij meende haar, tegen de vrijheid van Geweeten, te worden aangedaan, nimmermeer met eenig geweld tegen haare Overheden zoude verzetten. Naa vervolgens de Heeren, op het vriendelijkste en ootmoedigste, in den naam van CHRISTUS, gebeeden te hebben, dat zij zich aan zijn persoon niet verder zouden vergrijpen, besloot hij met deeze woorden: „ Men spreekt hedendaags veel van 't geloove der „ oude waare Gereformeerde Kerke, waar op de Martelaars „ hun bloed uitgestort en vergooten hebben. Maar wat Artikel is van hun klaarder, openlijker en standvastiger beleeden, daar zij ook den dood op gestorven zijn, dan dat „ men niemand in Conscientie behoort te dringen, en om zaaken des Geloofs, de Conscientie en Religie raakende, behoort te vangen, spannen, verjaagen, dooden, of andere „ zwaarigheden aan te doen."

Sedert het inleveren van dit Vertoog, wierdt de Gevangene, van de meeste Schepenen, bescheiden en minzaam behandeld. De zulken, die hem in 't eerst hardt bejegend, en niet alleen tegen hem zelven, maar ook tegen zijne Huisvrouw driftig hadden uitgevaaren, haar verwijtende dat haar man een struikroover en een booswigt was, die zeven moorden hadt gedaan, hielden, zedert, af van deeze aantijginge, en spraken hem zelf vriendelijk aan, en met betooningen van mededogen.

Geduurende dit alles, en, door deeze bescheidener behandeling, veelligt, aangemoedigd, liet SAPMA's Huisvrouwe, GRIETJE ULBES genaamd, niets onbeproefd, om hem eenige verkwikking in zijne hegtenisse toe te brengen. In een Smeekschrift aan mijne Heeren van den Geregte vertoonde zij, „ dat „ haar Man, om geene snoode stukken, maar alleenlijk ter „ zaake van den Godsdienst, hun gevangen zijnde, 'er geene „ reden was, waarom hem de toegang zijner naaste bloed„ verwanten niet zoude vergund worden; verzoekende, uit „ dien hoofde, voor haar zelve en voor de Zuster des Ge-

„ vange-

„ vangenen, hem van tijd tot tijd te mogen koomen bezoe-
„ ken, als waar uit niemand ter waereld eenig nadeel, en,
„ daarentegen, zij en haar Man groote vertroosting zouden
„ genieten." Goedgunstiglijk wierdt dit verzoek ingewilligd. Op den negentienden September maakte zij eenen aanvang, om gebruik te maaken van het verkreegene verlof.

Deeze gunst was niet verworven, of SAPMA spitste zijn vernuft, of dezelve niet tot een middel zoude kunnen dienen, om zijne vrijheid te bekoomen. Slegts eens of tweemaalen hadden zijne Huisvrouw en Zuster hem bezogt, of hij deelde hun zijn ontwerp mede, en volvoerde het, op Woensdag, den tweeëntwintigsten September. In den naamiddag van dien dag liet hij de gemelde Vrouwen bij zich koomen, hebbende zijne Huisvrouw, om redenen, straks te melden, haaren mond met eenen Neusdoek digt omwonden, even als of zij zwaare kiespijn hadde. Zij vertoefden te zamen, tot dat de avond viel, biddende God om zegen en een gelukkigen uitslag der aanstaande onderneeminge. Omtrent half zeven uure trok de Gevangene een Vrouwenrok over zijne kleederen, met een Jak, 't welk hij, met de Banden van den Schorteldoek, in zijne zijden toebondt. Voorts deedt hij over zijne Mouwen twee zwarte Mofsmouwen aan, zette den huik op het hoofd, spelde een doek om den kin, en stak een Vrouwenring aan de hand, waar mede hij den doek zoude vasthouden. Dus toegerust, en de huik hebbende opgezet, tradt SAPMA ter gevangenisse uit, laatende zijne Huisvrouw in zijne plaats, en wordende voorafgegaan van zijne Zuster. In 't uitgaan geliet zich de gewaande Vrouw bitterlijk te schreien, houdende den Neusdoek voor mond en oogen; waar tegen des Cipiers vrouw haar zogt te troosten; daar de Zuster wederom op antwoordde, even als of droefheid en tandpijn de Huisvrouw van den Gevangene het hooren verhinderden. Naderhand verklaarde SAPMA, dat hij bij zijne gevangenneeming, en in andere zwaarigheden, nooit dermaate was ontsteld geweest, als toen hij de Binnendeur der Gevangenisse agter zich hoorde sluiten. Alzo hij lang van gestalte was, en nog grooter vertoonde door de huik, moest hij zijn lichaam zo veel mogelijk inbuigen, en alzo, langs verscheiden straaten, voorbij veel volks gaan, eer hij

kwam

kwam ter plaatze, daar hij weezen wilden. Inmiddels kon de welgeflaagde list niet lang verhoolen blijven. Terwijl SAPMA zich zorgvuldig verfchoolen hieldt, wierdt, door eenige vrienden, ten behoeve zijner Huisvrouwe, aan mijne Heeren van den Geregte om haar ontflag verzogt. Doch men weigerde zulks, en nam het verzoek kwalijk, om dat daar in wierdt gezeid, dat haar man *door Gods zegen* uit de Gevangenisfe was gegaan. Een ander verzoek, kort daar naa ingeleverd, wierdt gefcheurd, om dat men 'er SAPMA's Huisvrouw in deedt zeggen, *dat zij niet meende tegens hunne Ed: bevelen misdaan te hebben.* Heeren Schepenen, evenwel, in aanmerking neemende, dat zij op de trouwhartige Vrouw geene aanfpraak hadden, lieten haar vrij en onbelemmerd gaan, op den negenëntwintigften September, en dus zeven dagen naa dat zij zich, in de plaats van haaren man, in den Kerker, vrijwillig, hadt laaten opfluiten. Sedert zijne verlosfing maakte SAPMA, van nieuws, eenen aanvang, om de verdrukte Gemeenten heimelijk te bedienen, en, door zijne leere en voorbeeld, tot ftandvastigheid aan te fpooren. Wij moeten hier het verhaal van SAPMA's bedrijven eindigen, vermids ons, wegens zijne verdere verrigtingen, geene behoorlijke narigten zijn ter hand gekoomen.

Zie BRANDT, *Hift. der Reformatie*; *Confesfieboek der Gevangenen der Stad Amfterdam*; *Droeve Gevangkenisfe en blijde uitkomst van* DOMINICUS SAPMA, *Bedienaar des Heiligen Euangeliums in de Remonftrantfche Gem: onder 't Kruis.*

SAPMEER, ook wel *Sappemeer* genaamd, was, van ouds, een Meir, in de Provincie van *Groningen.* Doch, befpeurd hebbende dat in den grond zeer veel Turf zat, heeft men het water afgeleid, en, op den drooggemaakten grond, langs eene wijde en diepe Vaart, een fraai Dorp aangeleid, 't welk zich zeer verre in de lengte uitftrekt, en, van wegen den menigvuldigen doortogt en fcheepvaart, geen geringen bloei

bezit. Behalven de Hervormden, hebben zich ook hier zeer veele *Doopsgezinden* neergezet, die 'er eene vrij en talrijke Gemeente hebben.

SARAVIA, (ADRIANUS) Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Predikant te *Leiden*, was, nevens GUIDO DE BRES, HERMAN MODET, GODEFRIED WINGEN, en nog een of twee andere Leeraaren, die niet genoemd worden, de opsteller der alomme bekende *Nederlandsche Geloofsbelijdenisse*. DE BRES hadt, 't zij op hoog gezag, of uit eigen beweeging, in de Fransche taal, een Geschrift gesteld, ten tijtel voerende, volgens eene Nederduitsche Overzetting, daar van vervaardigd: BEKENTENISSE *of* BELYDENISSE DES GELOOFS, *in 't gemeijn, en eendraghtelijk van de geloovigen die in de Nederlanden overal verstrooit sijn, ende na de suiverheid des Heiligen Euangeliums onses heeren Jesu Christi begeren te leven.* De genoemde Opsteller, volgens het verhaal daar van, in eenen Brief van SARAVIA aan UITENBOGAART gedaan, zondt het oorspronklijk Schrift aan eenige Leeraaren, met verzoek om hunne aanmerkingen. Elk weet, hoe veel gezags dit Ontwerp, zedert, heeft verkreegen in de Kerk van Nederland, hoewel regelrecht strijdig met de meening van DE BRES, SARAVIA en anderen, volgens het schrijven des laatstgenoemden in den aangehaalden Brief: *Nemo eorum, qui manum appofuerunt umquam cogitavit fidei Canonem edere, verum ex Canonicis scriptis fidem suam probare*; „ Niemand van hun, die 'er de hand toe ge„ leend hebben, heeft ooit den inval gehad om eene Regel„ maat des Geloofs in 't licht te geeven, maar uit de Kano„ nijke Schriften zijn geloof te verdeedigen."

Eene wijl tijds daar naa, te weeten in den Jaare 1583, hadt de vermaarde DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT een klein boekje, tegen den Nederlandschen Katechismus, onder den tijtel van *Proeve*, in 't licht gegeeven, met eene opdragt aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Hun Edele Groot Mogende stelden het Geschrift in handen van eenen der Leidsche Hoogleeraaren, die niet genoemd wordt, doch welken ik meene, onzen SARAVIA geweest te zijn. Nevens eenen Predikant, moest hij het boekje overzien, daar uit verzamelen 't

't geen tegen den Katechismus ſtrijdig was, en 't zelve in korte ſtellingen vervat hebbende, deeze aan KOORNHERT ter hand ſtellen; om voorts van hem te verneemen, of hij deeze ſtellingen uit de Heilige Schriften wilde ſtaande houden, of bijaldien ze niet geſteld waren naar zijne meening, dat hij ze mogt te rechte brengen, ten gemelden einde: alles met öogmerk, om het geſchil aan den rechten toetsſteen te kunnen beproeven. Of hier van iets geworden zij, is ons niet gebleeken; dit wel, dat de Predikanten, tegen KOORNHERT, een Vertoog in 't licht gaven, waar in ze hooglijk over hem klaagden, hem te laste leggende afwijking van de Apostoliſche Leere, of liever daar in nooit recht geſtaan te hebben, met ernſtig verzoek om tegen hem te mogen gehoord worden. Naa verſcheiden beraadſlagingen, en met goedvinden van Prinſe WILLEM VAN ORANJE, beſlooten 's Lands Staaten te bewilligen in het verzoek der Predikanten. SARAVIA zou uit naam der Leeraaren, en KOORNHERT voor hem zelven alleen het woord voeren. Men zoude het mondgeſprek houden in *'s Graavenhage*, ten overſtaan van vijftien Gemagtigden; zes Leden van den Hoogen Raad, één van het Hof, en acht uit de Vergadering der Staaten. Aan weerkanten zou men, daarenboven, eenen Notaris hebben, die, uit den mond der zamenſpreekeren, de voor en tegenbedenkingen naauwkeurig met de pen zouden opvangen. Op den zevenentwintigſten October des boven genoemden jaars 1583 nam het twistgeding eenen aanvang, en wierdt, dagelijks, voortgezet tot den derden der volgende maand November. Thans maakte men eenige tusſchenpoozing, om de doodziekte der Huisvrouwe van KOORNHERT, die te *Haarlem* woonde, en werwaarts hij vertrok, met verlof der Gemagtigden, om haar in het uiterſte bij te ſtaan en te vertroosten. Op den achtentwintigſten November hervatte men het geding. SARAVIA voerde eerst het woord, doch zo uitvoerig, dat hetgeen daar van wierdt opgetekend, meer dan twintig bladen ſchrifts bevatte. De Gemagtigden vonden hierom geraaden, dat KOORNHERT na huis zoude reizen, en zijn antwoord aldaar in geſchrift ſtellen. Dit beſloeg nog meer papiers, doch wierdt nog verre overtroffen door het antwoord, welk SARAVIA en de

 Pre-

Predikanten daar tegen inleverden. In alles hadt men vijftig punten te behandelen. Doch de Staaten, van hunne Gemagtigden vernomen hebbende, dat met het eerste zo veel tijds was verloopen, besloten 'er uit, dat men bezwaarlijk gedaan werk zoude hebben, en bevolen, uit dien hoofde, het werk te staaken. Sedert ging men elkander met de pen te keer, en regende het van twistschriften.

Staatsgeschillen op den predikstoel te brengen, of de burgerlijke Overheid van daar door te strijken, hadt, ten allen tijde, rampzalige gevolgen. Hoewel de vroegste Hervormde Leeraars, naa de verandering der Regeeringe hier te Lande, dit wisten en voor den gevaarlijken klip zich moesten gewagt hebben, men vondt 'er, nogthans, veelen onder hen, die hun misnoegen op zommige Regenten openlijk betoonden, en derzelver maatregelen, ten aanhooren der smalle Gemeente, vinnig doorhaalden. De verstandiger beraaden Friesche Hoogleeraar MARTINUS LYDIUS schreef daarom van hun: *Isti homines perdiderunt nobis Flandriam et Brabantiam, et, nisi prudens Magistratus providerit, perdent nobis etiam Hollandiam et Zeelandiam*; „ Deeze lieden hebben ons Vlaanderen „ en Brabant doen verliezen; en, 't en zij de voorzigtige „ Overheid daar in voorzie, zullen oorzaak worden dat wij „ ook Holland en Zeeland kwijt raaken." 't Leedt ook niet lang, of de Staaten van Holland beraamden eenige schikkingen, om het loopend kwaad te stuiten, en de dreigende onheilen te voorkoomen. SARAVIA, Hoogleeraar te *Leijden* zijnde, hadt magtigen invloed op zijne Leerlingen, en het eenigermaate in zijne handen, om hen tot vredelievende of tot muitzuchtige Predikers te vormen. Deeze, nevens twaalf der voornaamste Leeraars, uit Zuid- en Noordholland, wierdt, tegen den veertienden Maij des Jaars 1587, in *'s Graavenhage* ontbooden, voor Gemagtigden der Staaten, om met dezelve, over zaaken, den welstand van Land en Kerke raakende, een mondgesprek te houden. De Heer ADRIAAN VAN DER MYLE, President van den Hove van Holland, was de woordvoerder der Gemagtigden. In eene uitvoerige rede bragt hij den Kerkendienaaren onder 't oog, „ Wat 'er gedaan „ ware ter verlossinge van Holland, en van andere Gewes-

„ ten,

„ ten, van welke een deel wederom in 's vijands handen was „ gevallen, met verstooring der Kerken aldaar, veroorzaakt „ door gebrek aan eendragt tusschen de Overheden en eenige „ Kerkendienaaren. Men hadt daarom na eendragt te staan, „ en de Overheden ontzag toe te draagen. Dit, intusschen, „ hadt geene plaats; 's Lands Staaten wierden hier en daar „ weinig ontzien, en hunne handelingen verdagt gemaakt. „ Want veelen strooiden uit, dat de Staaten het Verdrag met „ *Engeland* en den Graave VAN LEICESTER niet onderhielden; „ dat ze de Religie zogten te verdrukken, of kwalijk hand- „ haafden; dat ze met den vijand in Vredehandeling wilden „ koomen. Anderen wederom leiden hun te laste, dat ze „ tot geenen Vrede wilden verstaan; dat, daarenboven, onder „ de Staaten en Wethouderschappen eenigen waren, die geene „ belijdenis deeden van den Gereformeerden Godsdienst, noch „ ten Avondmaal gingen; dat ook de ijver voor den Gods- „ dienst en de verdeediging des Lands verflaauwde; en ten „ laatsten, dat men den Kerkendienaaren te weinig toeleide „ tot hun onderhoud." Omtrent alle deeze punten zogten de Gemagtigden der Staaten de Kerkendienaaren te onderrigten, ten einde zij hunne toehoorders tot hunnen pligt mogten vermaanen. Onder andere lieten zij zich, omtrent den Godsdienst, in deezer voege uit: „ In plaats, zeiden ze, van de Religie „ uit te roeien, liet men geene andere openbaarlijk toe, dan „ de Gereformeerde, hoewel het tiende gedeelte van 's Lands „ ingezeetenen niet van die Religie was. Dit was voor eene „ groote weldaad Gods te houden, dat die minst waren in „ getal, Gods Woord openlijk en zonder agterdenken mogten „ hooren, en hunnen Godsdienst oeffenen; daar verre de „ meesten geene openbaare oeffening hadden. De Staaten „ wilden in geene Vredehandeling treeden, als die wisten dat „ de vijanden de Gereformeerde Religie nooit zouden toelaa- „ ten. Niettemin begeerden de Staaten wel vrede, mids be- „ houdende Gods Religie en den vrijdom des Lands. 't Ware „ wel te wenschen dat alle Staaten en Wethouders belijdenis „ der Gereformeerde Religie deeden, ja dat de geheele wae- „ reld kennis der waarheid hadde; maar dewijl dat zo niet „ was, en van God koomen moest, konde men ze niet uit-

 „ slui-

„ fluiten, of men zou veele goede Patriotten verliezen en
„ tot vijanden maaken. Al waren dan de Regenten niet van
„ de (Hervormde) Gemeente, men moest ze evenwel ontzag
„ toedraagen. Aangaande de kleinheid hunner wedde, berie-
„ pen zich de Gemagtigden op de benaauwdheid en kleinheid
„ des Lands: evenwel gaven ze hoop tot verbetering. Het
„ besluit was, dat het mistrouwen omtrent de Staaten geenen
„ grond hadt, en de Kerkleeraars gehouden waren, hunne
„ toehoorders tot eendragt en gehoorzaamheid te vermaanen,
„ en hunne mededienaars te onderwijzen om het zelfde te
„ doen."

Doch door alle deeze reden lieten SARAVIA en de verdere Kerkendienaars zich niet tot zwijgen brengen. Integendeel bragten ze daar tegen in „ dat de vordering van den (Gere-
„ formeerden) Godsdienst bij de Staaten kwalijk behartigd
„ wierdt. Dat ze de openbaare oeffening van de Gerefor-
„ meerde. Religie, hier te Lande, nu bij de vijftien jaaren
„ gehad hebbende, nogthans het vaststellen van eene Kerken-
„ orde niet hadden kunnen verkrijgen; dat op de laagere
„ Schoolen en het Hoogeschool te *Leiden* weinig wierdt ge-
„ let; dat ze de Staaten hadden vertoond, hoe men te *Woer-
„ den* geene andere Religie dan de Luthersche oeffende; dat
„ in verscheiden plaatzen, zo Steden als Dorpen, de Paap-
„ sche, Doopersche en andere *vervoerische Sekten*, openlijk
„ genoeg wierden geoeffend: zo dat, tegen de weinige kinde-
„ ren, die men tot de Gereformeerden Kerken ten doop
„ bragt, een ongelooflijk groot getal ongedoopt bleef, of bij
„ Paapen en anderen gedoopt wierden. Dat 'er Schoolen
„ gehouden wierden, (ziende op *Weesp* en *Leiden*) daar
„ men den Jesuitschen Katechismus leerde; dat te *Bergen*
„ (buiten *Alkmaar*) aan de Duinen, nog jaarlijks bedevaart
„ gedaan wierdt, bij honderden van menschen; dat men niet
„ alleen persoonen vondt, die de waare Religie lasterden en
„ CHRISTUS verlochenden, maar dat alles tegen de zuivere
„ Religie gedrukt en verkogt wierdt; jaa dat de Katechismus
„ openlijk wierdt aangevogten, zelf onder den naam der Staa-
„ ten, wien 't boeksken was toegeëigend (oogende hier mede
„ op KOORNHERTS Proeve, boven vermeld); dat onder de

„ Ge-

„ Gemeente klagte viel, om dat eenige Regenten zich toon-
„ den, met woorden en werken, als vijanden van de (Ge-
„ reformeerde) Religie, die derhalven onbekwaam waren tot
„ hunne ampten; dat men de zulken, die in den Godsdienst
„ ijverden, uit de Regeering zogt te houden." Behalven dit alles roerden nog de Kerkleeraars eenige dingen aan, welke met hun ampt niets gemeen hadden, als die de Justitie, de Regeering en het Krijgsweezen aangingen.

Niettegenstaande alle het bovengestelde met de waarheid niet naauwkeurig zamenstemde, onder andere 't geen *Woerden* betrof, alwaar de Gereformeerden, reeds zedert het Jaar 1580, de openbaare Kerk in gebruik gehad hadden, en de Lutherschen zich in een Schuur moeten behelpen; zonder daar op eenige aanmerkingen te maaken, gaven de Gemagtigden goed bescheid. „ Aangaande de Kerkenordening, zeiden ze, was
„ het ongeraaden op de vastſtelling te dringen: want dan
„ moest men de zaak in de Vroedschappen breugen, en zou-
„ den veele Vroedschappen daar toe niet willen verstaan. Op
„ de Schoolen zou men letten. Belangende de oeffening der
„ Religie, die de Papisten, Doopers en anderen hadden,
„ dat die bij de Staaten niet geweerd konde worden. Het
„ boeksken tegen den Katechismus zouden de Staaten doen
„ opkoopen en vernietigen. Dat eenigen der Staaten niet ter
„ preeke gingen, moest men dulden, en te vreden zijn dat
„ ze de oeffening der Religie holpen handhaaven. De woor-
„ den, bij eenigen uit de Staaten gesproken, moest men der
„ geheele Vergaderinge niet te last leggen, gelijk de Staaten
„ den Kerkendienaaren in 't gemeen niet te last leiden, 't geen
„ van eenigen verhaald wierdt gesproken of gedaan te zijn:
„ bij voorbeeld, 't geen de Staaten gehoord hadden, bij eeni-
„ gen der Predikanten gezeid te zijn, dat men de Bezettingen
„ in Noordholland hadt willen vernieuwen, om 't zelve Land
„ in handen van den vijand te leveren, en dat anderen brie-
„ ven hadden gewisseld om den Erfraad te *Utrecht* af te zet-
„ ten." Hier mede meenden de Gemagtigden SARAVIA en de anderen te vrede gesteld te hebben. Doch zij verklaarden, zich niet volkomen voldaan te kunnen houden, en zich lieten bedunken, dat de Staaten de bevordering der (Gereformeerde)

Religie niet hadden bevlijtigd naar behooren; verzoekende, diensvolgens, in nadere onderhandeling ontvangen te worden; met bijvoeging, als de Heeren zeiden, daar toe geenen last te hebben, *dat ze breeder gehoor bij de Staaten zouden zoeken te verwerven.*

Eene gevaarlijke zamenspanning, uit afkeer tegen de Overheid ontstaan, gebeurde in het zelfde Jaar 1587 te *Leiden*, in welke SARAVIA geoordeeld wierdt de hand gehad te hebben, en waar van wij, uit dien hoofde, een verhaal moeten doen. Aan het hoofd der zammenspanninge, behalven onzen SARAVIA, vinden wij genoemd ADOLF VAN MEETKERKE, eertijds President van *Vlaanderen*, door LEICESTER in den Raad van Staate gesteld, doch door de Staaten daar uit gezet; CHRISTIAAN VAN DER WOUWERE, Predikant; JAKOB VOLMAAR, Ouderling; JAKOB SCHOT, Oud-Schepen; HOBBE FLORISZOON, Goudsmid; HENDRIK VAN ZOEST; GERRIT JANSZOON DUBYN; JAN KABELJAUW; WILLEM VAN DER WEEGE en FRANÇOIS VAN LANSKROON, Deken der Schutterije. De bijzonderheden, waar mede deeze de Regeering betigtten, en door het breed uitmeeten van welke zij elkanderen en ook veelen uit de Gemeente tegen dezelve opstooktten, vinden wij dus hoofdzaakelijk in een getrokken. „De Magistraat van *Leiden*, „ om zich tegen 't algemeen Sijnode der Veréénigde Neder- „ landen (door LEICESTER in *'s Hage* beschreeven) te kan- „ ten, hadt den Leidschen Kerkenraad verbooden, iemand te „ zenden op het bijzonder Sijnode, welk te *Rotterdam* be- „ roepen was. Op het Vertoog van de Kerkdienaaren, en „ eenigen uit den Kerkenraad, dat men 't bevel van den „ Landvoogd niet behoorde na te laaten, hadt JAN JANSZOON „ BAARSDORP, toen voorzittende Burgemeester, geantwoord, „ dat men in dat stuk met hem niet te doen hadt, en dat de „ Heeren van *Leiden* niemand kenden, die zulke Vergaderin- „ gen mogt beroepen, dan alleen de Heeren Staaten, Staats- „ gewijze vergaderd. Nogthans, zeiden ze, hadt wijlen „ de Prins VAN ORANJE zulke algemeene Sijnoden tweemaa- „ len doen vergaderen, op welke de Staaten van Holland, „ des verzogt zijnde, geene van hunne Gemagtigden hadden „ willen zenden, noch ook de Vergadering bij hun bevel

„ laa-

„ laaten doen, maar 'er den Prins mede hadden laaten be- „ worden. Het bijzonder Sijnode hadt men ook, alle jaaren, „ in Holland gehouden, zonder bevel en gezag van de Staa- „ ten. De Leidſche Wethouders hadden KASPAR KOOLHAAS „ en PETRUS HAKKIUS, onzuivere Leeraars, en vijanden der „ Christelijke tucht, ingedrongen, gehouden en gehuurd, om „ de Kerk in roer te ſtellen, hun verbiedende, den voet der „ andere Kerken te houden. Zij zogten alle andere Kerken „ eene bijzondere Kerkregeering op te dringen: Ja PIETER „ ADRIAANSZOON VAN DER WERF, HAKKIUS en KOOLHAAS had- „ den zich honderdmaal beroemd, dat *Leiden* 't Wit zoude „ zijn, waar na 't gantſche Land zoude ſchieten. HAKKIUS „ hadt, in vollen Kerkenraad, durven uitſlaan, dat de Hee- „ ren van *Leiden*, gelijk ze den Spanjaart en Franschman „ hadden tegengeſtaan, alzo ook den Engelsman zouden ſtui- „ ten. PAULUS BUIS (Penſionaris van *Leiden*) zeiden ze, „ hadt de Heeren vermaand, dat ze zich den Kap niet zou- „ den laaten aantrekken, maar 't voorneemen van LEICESTER „ bij tijds wederſtaan. De Heeren waren daar toe gezind, „ al zoude te *Leiden* de eene ſteen niet op den anderen blij- „ ven. Liever de Spaanſche Inquiſitie, dan de Geneefſche „ Kerktugt, die pokkige Hoer. HAKKIUS zou dit gepredikt, „ en de Heeren het gepreezen hebben, en de Burgemeesters „ VAN DER WERF en BAARSDORP hem vermaand, zijn ſtuk „ vast te houden: zij zouden hem helpen en niet verlegen „ laaten. HAKKIUS, toen hij, om zijne valſche en oproerige „ leere, zo tegen de Engelſchen als tegen de Kerken, in „ zijnen dienst was geſchorst, hadt men altijd, gelijk ook „ KOOLHAAS, zijne wedde laaten houden. Men hadt den ge- „ leerden en vermaarden DONELLUS, om zijne vroomheid, „ ijver tot de waare Religie, tot de zaak van *Engeland*, en „ den waren welſtand deezer Landen, van zijn ampt verlaa- „ ten. SARAVIA ging men ook met looden ſchoenen naazoeken. „ Zekeren Jeſuit, of Papist, genaamd ASSENDELFT, liet men „ openlijk ſchool houden, en den Jeſuitſchen Katechismus „ leeren. Daar zondt de Burgemeester VAN DER WERF zijnen „ Zoon ter ſchoole. In de laatſte vernieuwing der Wethou- „ deren hadt men de geenen, die van de Religie waren,

 „ meest

„ meest afgefteld, en Papisten, of afgevallenen van de Religie, ingevoerd. Burgemeester BAARSDORP hadt zich niet ontzien te zeggen: hij mogt ter predikatie gaan en zich veinzen zo hij wilde; nogthans, indien men hem open fneedt, men zou een dubbelen Katholijk in zijn hart vinden. Een ander hadt rondelijk verklaard, dat hij zijnen hoed niet zou willen verzetten, of hij Spaansch of Engelsch ware. VAN DER WERF, als men zekeren Brief en Vertoog, van LEICESTER aan de Steden gezonden, te *Leiden* in de Vroedfchap las, hadt gezeid: Men plagt, onder 't Oude Verbond, de klederen op eenige Godslastering te fcheuren; maar hier wierdt recht reden gegeeven om zijne klederen te fcheuren. De haat tegen de waare Religie, en LEICESTER, hadt niet alleen wortelen gefchooten in de harten der Leidfche Magiftraat, maar ook van eenige voornaamfte leden der Staaten van Holland; dit zag men uit al hun beleid tegen de Engelfchen. Daar naa hadt men de Stad *Sluis* laaten vervallen in de handen der vijanden. Nu ftondt het gefchapen dat alle de Veréénigde Provincien, door haaren twist, eerlang, de eene voor en de andere naa, zouden vallen onder 't juk van *Spanje*. Alle elende fproot uit haat tegen de waare Christlijke Religie, tegen de Predikanten en Kerkenraad, en uit kleinagting voor de Koningin van *Engeland*, LEICESTER en de *Engelfchen*. Hier tegen moest men zijne Doorluchtigheid LEICESTER herftellen in zijn eerfte gezag, 't welk hem bij de Algemeene Staaten, bij zijne aankomst, was opgedraagen."

De Leezer belge zich niet aan de inlasfching van dit Vertoog, waar in niet alleen SARAVIA, maar ook anderen de hand hadden. Men vorme hier uit een denkbeeld van de woelingen der vroegfte tijden, bij de oprigting van ons Gemeenebest; men verwondere zich over de kloekmoedigheid der Regenten, in het weeren van gevaaren, die ons nog heden doen verbaasd ftaan, en met eenen ontroerenden angst opmerken, den hachelijken kans, welken 's Lands Vrijheid liep, om kort naa de geboorte gefmoord te worden, vooral door de bemoeizieke onbefchaamdheid van Geestlijken, die, hunnen post verlaatende, indrongen tot de Raadzaal, en dus het zeggen van hun-

hunnen Meester fcheenen vergeeten te hebben, dat *zijn Koninkrijk niet van deeze waereld was.*

De gemoederen, door zulke en foortgelijke redenen, de meeste van welke de Leidfche Wethouderfchap, naderhand, voor leugen en lastertaal verklaarde, zijnde opgezet, oordeelde LEICESTER den tijd te zijn gebooren, om zijn doelwit te bereiken, de verzekering van de Stad *Leiden* voor de Koninginne van *Engeland* en hem zelven. Daar toe zondt hij na de gemelde Stad zekeren COSMO DE PESCARENGYS, afgedankten Overfte van een Regiment Soldaaten. Hier vervoegde hij zich, in 't begin van October, bij zekeren NIKLAAS DE MAULDE, die 'er met een Vaandel Knegten in bezetting lag, en kreeg denzelven aan zijne koorde. Voorts met deezen, en, uit de boven genoemden, met CHRISTIAAN VAN DER WOUWERE, JACOB VOLMAER en HENDRIK VAN ZOEST, eene zamenkomst gehouden hebbende, kwam men tot het befluit, om met DE MAULDES volk, en eenig ander, dat van *Delft* zoude koomen, de Stad te bemagtigen, en de Wethouders, die hun tegenftonden, in hegtenisfe te neemen. Maar COSMO, kort daar naa, om fchulden, zijnde vastgezet, mislukte voor dit maal de aanflag; om welken te verhaasten, LEICESTER bij VOLMAER ernftig aanhieldt, die, om nader berigt, aan hem gezonden was. Men hieldt dan nog eene zamenkomst ten huize van ADOLF VAN MEETKERKE, op Vrijdag, den negenden October, en befloot aldaar, op den eerstvolgenden Zondag den aanflag te volvoeren. Doch, ook deeze reize, hadt dezelve geenen voortgang, uit vreeze voor de burgers, welke de zamengezworenen in hun Ontwerp getrokken hadden, doch op welke zij bedugt waren, geen vertrouwen te kunnen ftellen.

Intusfchen wierdt de toeleg, door ANDRIES SCHOT, eenen der meewustigen, aangebragt aan de Wethouderfchap, die voorts VOLMAER, COSMO en DE MAULDE in verzekering deedt neemen. Allen beriepen zich op LEICESTER; doch alzo zij geenen fchriftlijken last konden vertoonen, wierdt hunne verontfchuldiging niet aangenomen. Alle drie wierden door Schepenen van *Leiden*, ten overftaan van eenige Gemagtigden der Staaten, ten zwaarde verweezen. Ten zelfden dage, als zij hun

hun Vonnis ontvingen, deedt de Wethouderschap, op naame van Prinse MAURITS, eene Brief afkondigen, inhoudende Vergiffenis aan de zulken, die den aanslag geweeten, doch niet hadden aangediend. Eenige weinigen, en onder deeze onze SARAVIA, waren van deeze Vergiffenisse uitgeslooten, om dat hij, met de anderen, bij de beraamingen van den aanslag, ten huize van COSMO en VAN MEETKERKE tegenwoordig was geweest. In de maand November verzogt SARAVIA, bij een geschrift aan de Staaten van Holland, nopens den aanslag op *Leiden*, voor den Hove van Holland in regten ontvangen te worden, om alzo zijne onschuld te doen blijken. Doch dit verzoek hadt geen gevolg. SARAVIA vertrok zedert na *Engeland*, en wierdt aldaar Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool te *Kantelberg*. Om zijne geleerdheid en andere goede hoedaanigheden hieldt men hem aldaar in hooge agting onder de Hervormden. Wat den geleerden Man bewoogen hebbe, om tot den aanslag op *Leiden* de hand te leenen, kunnen wij niet bepaalen. Zeker is het, dat hij, aangaande het gezag der Overheid in Kerkelijke zaaken, en andere onderwerpen, van vredelievende begrippen was. Zekeren Brief, terwijl hij nog te *Leiden* woonde, aan HELMICHIUS geschreeven, besluit hij met deeze woorden: *Pacis et Magistratuum authoritatis semper fui studiosissimus, si quis Minister Dei alius*; „ Van „ den Vrede en het gezag der Overheid ben ik altoos een „ zo ijverig voorstander geweest, als immers eenig Kerken- „ dienaar."

Zie BOR en BRANDT.

SARTORIUS, (JACOBUS THEOTARDUS) een vermaard Godgeleerde van de Zestiende Eeuwe, gebooren te *Bolswerd*, in Friesland. Naa zich, aan verscheiden Hoogeschoolen, in de Taalen en Weetenschappen, te hebben geoeffend, bediende hij het Pastoorsampt, eerst in zijne Geboortestad, en daar naa te *Dunen*, in *Westphalen*. Men heeft van hem een kort begrip der Leerredenen van den vermaarden Jesuit JOHANNES OSORIUS.

SAR-


JOHANNES SARTORIUS.

SARTORIUS. (JOHANNES) De berigten der Schrijveren, aangaande deezen geleerden Amsterdammer, zijn niet zeer duidelijk en onderscheiden. Onzes bedunkens kunnen dezelve, met de meeste naauwkeurigheid, op de volgende wijze uit elkander gezet worden. Hij wierdt gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1400. Met grooten vlijt leide hij zich toe op de beoeffening der geleerde taalen, het Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch. De roem, door zijne bedrevenheid in die taalen behaald, bewoog de Burgemeesters van zijne Geboortestad, om het onderwijs der Jeugd, in het Latijnsche School, zijner zorge toe te vertrouwen. Daarenboven verhaalt PONTANUS, uit den mond van JAN SEM en JAN GYSBREGTSZOON, aanzienlijke burgers van *Amsterdam*, die 't van hunne Ouderen verstaan hadden, te weeten, dat SARTORIUS, met toestemming der Regeeringe, een tijd lang, boven de Oude Waag, openbaare lessen heeft gegeeven over de Hebreeuwsche taale. Al vroeg, in zijnen leeftijd, moet hij deeze posten bekleed hebben. Want, niet lang naa het opgaan van het licht der Hervorminge, kennis bekoomen hebbende aan de gezuiverde Leerbegrippen, en zich voor dezelve, meer of min openlijk, verklaard, wierdt hij, nevens anderen, in den Jaare 1525, deswegen in hegtenisse genomen, en zat in *'s Graavenhage*, eenigen tijd, in gevangenis. Hoe lang zijne opsluiting geduurd hebbe, is ons niet gebleeken. Naa zijn ontslag moest hij eenigen tijd balling 's Lands zwerven. Verlof bekoomen, of hetzelve genomen hebbende, om in 't Vaderland te rug te keeren, zette hij zich met 'er woon neder te *Noordwijk*, en rigtte 'er een School op. Geduurende zijn verblijf aldaar, of reeds vroeger, hieldt hij zich onledig met het opstellen en uitgeeven van Godgeleerde Schriften. Dit gaf aanleiding tot een geschil tusschen SARTORIUS en CORNELIUS CROCUS, Rektor van 't Latijnsche School te *Amsterdam*. De twist liep over het Geloof en de Goede Werken. SARTORIUS verklaarde zich voor het gevoelen van MARTEN LUTHER, raakende de Regtvaardiging door het Geloof, zonder de Werken. De andere hieldt staande, dat de Werken hier mede in aanmerking kwamen. Zo hoog liep deeze twist, dat de band van vriendschap, welke, langen tijd, de twee Ge-

Geleerden hadt zamengeknoopt, aan de zijde van CROCUS in ſtukken wierdt geſcheurd. Naa eenigen tijd woonens te *Noordwijk*, ſchijnt SARTORIUS zich wederom buitenslands, met naame na *Baſel*, begeeven te hebben. Hier maakte hij kennis, en hieldt gemeenzaame verkeering met de voornaamſte voorſtanders der Hervorminge. Hij liet aldaar drukken eene *Uitlegging van de Groote en Kleine Profeeten*. Om niet bekend, en door de uitvoerders der ſtrenge Plakaaten agterhaald te worden, vermomde hij zijnen naam, door verzetting der letteren; hij noemde zich JOHANNES TOSARRIUS, met bijvoeging van den toenaam AQUILOVICANUS, zo veel als *Noordwijker*, aanduidende de plaats zijner wooninge. De gemelde Uitbreiding zag het licht in den Jaare 1558. Naa deeze uitlandigheid ſchijnt SARTORIUS, in zijn Vaderland, niet alleen openlijk de zijde der Hervormden gekoozen, maar ook den Predikdienst te hebben waargenomen. Eerst verrigtte hij dit werk, een tijd lang, te *Delft*, en vervolgens te *Noordwijk*. Hier eindigde hij zijne dagen, in den Jaare 1568, of, zo als anderen meer geloofwaardig voorkoomt, in den Jaare 1570. SARTORIUS beminde de Dichtkunst, gelijk blijken kan uit het volgende Grafſchrift, welk hij op zich zelven maakte.

„ Hac ego ſum tumulatus humo SARTORIUS, ortum
„ Cui primum tellus Amſterodama dedit.
„ Ingenium colui varie, docuique juventam
„ Omnigenes artes, quippe triglottos eram.
„ Sed postquam virtus, duris exercita fatis,
„ Deſtituit corpus, ſpiritus aſtra tenet."

Volgens 't getuigenis van den geleerden Amſterdammer PETRUS OPMEER, was SARTORIUS niet min bedreeven in zijne Moedertaale, dan in uitheemſche ſpraaken; tellende hem voorts onder de voornaamſte opbouwers der Nederlandſche taale, onder andere door het vertaalen van eenige honderden Latijnſche en Griekſche Spreekwoorden, en wel zo gelukkig, dat, volgens 't getuigenis van Geleerde mannen, de overzetting voor 't oorſpronklijke niet behoeft te wijken. De geleerde JUNIUS hieldt hem in hooge waarde; volgens zijn ſchrijven, in zekeren

keren brief, „ zouden uit het School van SARTORIUS meer „ Geleerde Mannen, dan Helden uit het Trojaansche paerd „ zijn voortgekoomen." Behalven de bovengemelde *Uitlegging*, en zijne vertaalde *Spreekwoorden*, heeft men van hem de volgende Godgeleerde Werken: *De fide Justificante*; *de S. Eucharistia*; *Observationes in Matthæum*; *Annotationes Scripturarum*; *Assertiones fidei ad Satanæ Satellitium*; als mede nog eene *Latijnsche Spraakkunst*.

Zie PONTANUS; *Biblioth. Belgica*; BRANDT, *Hist der Reformatie*; SOERMANS, *Kerk. Register*.

SAS VAN GEND, in 't Latijn *Cataracta Gandevensis* genaamd, is eene kleine, doch wel versterkte Stad, in *Staats Vlaanderen*, drie uuren ten Noorden van de Stad *Gend*, en één uur Zuidoostwaarts van de Vesting *Philippijne* gelegen. Zij ontleent haaren naam van een *Sas* of *Sluis*, dienende om het water, 't welk van *Gend* af door *de Leije* stroomt, door de Nieuwe Vaart en de Schelde in Zee te loozen. De *Gentenaars*, kans ziende om langs deezen weg een voordeeligen handel te drijven, verworven, van Koning PHILIPS DEN II, verlof, om op hunne kosten eene Vaart te doen graaven, en eene Sluis of Sas aan te leggen. Geruimen tijd voldeedt de uitslag aan het beraamde plan. Doch, door verloop van tijd, ontstondt 'er, hier en daar, eene aanmerkelijke verzanding. Dit heeft den Scheepvaart, langs dien weg, vooral des Zomers, merkelijk gestremd, en, op eenige plaatzen, bijkans geheel ondoenlijk gemaakt.

Naa het aanleggen van het *Sas van Gend*, ten bovengemelden oogmerke, wierden, om en bij hetzelve, wel haast, eenige wooningen getimmerd, ten behoeve der doorvaarende schepen. Door verloop van tijd groeide het getal der Huizen tot de gedaante van een open Vlek. Het bleef in die gestalte, tot op den aanvang der Nederlandsche Beroerten in de Zestiende Eeuw. Om hunne Stad, ook van dien kant, te zekerder te stellen tegen vijandelijke aanvallen, deeden 'er de Gente-

tenaars eenen Schans opwerpen. De Engelſchen, in den Jaare 1572, zich van de Plaatze meester gemaakt hebbende, deeden de Sterkte tot den grond toe ſlegten. Niet lang, evenwel, bleef het *Sas* in dien weereloozen ſtaat leggen. Van te groot belang was het voor de *Gentenaars*, ook van die zijde gedekt te zijn, om, van nieuws, geene verſterkingen aan te leggen. Men leide 'er eenige nieuwe Buitenwerken aan, van veel meerdere uitgebreidheid dan de oude. In den Jaare 1583 zondt de Hertog VAN PARMA de Markgraaven VAN RYSBURG en MONTIGNY op het *Sas van Gend* af, om 'er zich van te verzekeren; 't welk hun ook gelukte. Tot in den Jaare 1644 was nu het Steedtje geweest in de magt der Spanjaarden, wanneer Prins FREDERIK HENRIK te raade wierdt, op het zelve eenen kans te waagen. Merkelijken tegenſtand ontmoette hij daar in, zo van de zijde der vijanden, als door eene geweldige overſtrooming, welke zijne Werken meest onder water zette. Zijn kloek beleid en onverzaagdheid overwon alle deeze zwaarigheden. Naa eene maand het beleg te hebben doorgeſtaan, verzogten de Stedelingen, in onderhandeling te mogen treeden. 't Wierdt hun gegund; en naa weinige uuren het verdrag getroffen. De bezetting bedong de gewoonlijke Krijgseere, en met twee Stukken Geſchut en een Mortier te mogen uittrekken. De uittogt geſchiedde, twee dagen naa de Overgave, op den zevenden September. In den Jaare 1673 deeden de Franſchen eene pooging, om door verraad zich van *Sas van Gend* te verzekeren. LUNNAI, een Franschman in Staatſchen dienst, vervoegde zich heimelijk bij ROBERT DE CERCEAU, *Heere van Renchamps*, die het bevel voerde over de Sterkte *St. Antoni*, met aanbiedingen van groote belooninge, indien hij wilde medewerken om *Sas van Gend* in de magt der Franſchen te leveren. CERCEAU geliet zich, als of hij aan de verzoekingen het oor leende. Doch onder de hand gaf hij 'er kennis van in *'s Graavenhage*, en wist den Verraader, onder deeze en geene voorwendzels, zo lang op te houden, dat de Veldmaarſchalk WIRTZ eene aanzienlijke verſterking binnen de Plaats hadt geworpen. Toen brak hij de onderhandeling af, en deedt alzo den aanſlag te leur loopen. In den aanvang der vijandlijkheden, met het begin der tegen-

woor-

woordige Eeuwe, was *Sas van Gend* eene der eerste Vestingen, die met een beleg en bombardeering van de Franschen gedreigd wierden. Doch het bleef toen bij enkel dreigen. Niet zo gelukkig was de Stad, in den Jaare 1747; naa een beleg van zes dagen moest zij zich aan de Franschen overgeeven.

Sas van Gend is, naar gelange van haare grootte, eene sterke Stad. De Wal, die bijkans een uur gaans in zijnen omtrek bevat, is voorzien van zeven Bolwerken, zes Ravelijnen, eenige Lunetten, eene wijde en diepe Graft, en eene goede Kontreschirp. Na den kant van het Dorp *Zelzaten*, wordt de Stad door het Fort *St. Antoni*, en, buiten de Zeeuwsche Poort, door een fraai Reduit gedekt. Van binnen heeft de Stad geen ongevallig aanzien, door de breede haven, aan weerkanten met hoog geboomte beplant. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer tweehonderd begroot. De Gereformeerde Kerk is een fraai Kruisgebouw, uit welks midden een Koepeltorentje ten dake uitrijst. Twee Nederduitsche en één Walsche Predikant neemen 'er den dienst waar. Tot in den aanvang deezer Eeuwe vondt men 'er geene Roomschgezinden. Sedert zijn ze in merkelijken getale derwaarts zamengevloeid, en hebben 'er eene Kerk gebouwd. Voorts zijn de meest aanzienlijke Gebouwen der Plaatze het Stadshuis, het Krijgs-Magazijn, het Huis van den Kommandeur der Bezettinge en dat van den Groot-Majoor, als mede het Gasthuis, 't welk binnen eene Graft van zoet water legt.

De Regeering van *Sas van Gend* bestaat uit Baljuw, die door de Algemeene Staaten voor zijn leeven wordt aangesteld, een Burgemeester en zes Schepenen, die door Afgevaardigden van Hun Hoog Mogenden, jaarlijks, vernieuwd of in hunne posten bevestigd worden; mitsgaders eenen Sekretaris en eenen Ontvanger, die, insgelijks van Hun Hoog Mogende, hunne aanstelling voor hun leeven ontvangen. De Raad van Staate heeft eenen Ontvanger binnen de Plaats, die de Verpondingen en Imposten vordert over de Stad en derzelver Regtsgebied; dit bevat twee derden van tweeduizend schreden, van vijf voeten ieder, rondom de Stad. Het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland* houdt 'er eenen Ontvanger van de Konvoijen en

Licenten en eenige Kommizen ter Recherche. Ook hebben 'er de Hollandsche Admiraliteits Kollegien eenige bedienden.

SASBOUT. (*Het Geslagt van*) In het aanzienlijkste gedeelte van Holland, *Rijnland* naamelijk, was, eertijds, dit Geslagt zeer vermaard, en, bovendien, in groot aanzien ten Graaflijken Hove. Nevens de Graaven van Holland, plagten de Edelen, uit deezen Huize, den Vierschaar te spannen, en verscheenen, altijd, met de Baljuwen van het Gewest, onder de Welgeboorene Mannen. De eerste oorsprong deezes Geslagts, bij gebrek aan de noodige aantekeningen, legt in duisternisse begraaven. Van hier, hoewel, hoogstwaarschijnlijk, al vroeger de SASBOUTEN bekend geweest zijn, dat de onafgebrokene Geslagtrekening niet vroeger haaren aanvang neemt, dan omtrent het midden der Vijftiende Eeuwe. Toen wierdt geboren

DIRK SASBOUT, Knaap, gehuwd met *Sophia van Segwaart*, welke overleedt. in den Jaare 1476; hij volgde zijne Echtgenoote in den Jaare 1480. Beiden leggen begraaven te *Zoetermeer*, onder een grooten Zarksteen, op welken hun Wapen staat uitgehouwen. Twee Zoonen wierden uit dien echt geboren:

SASBOUT SASBOUT, die volgt, en

PIETER SASBOUT. Bij zijne huisvrouwe N. N. verwekte hij

1. *Joost Sasbout.*
2. *Dirk Sasbout.*
3. *Adriaan Sasbout.*
4. *Pieter Sasbout.* Deeze was Burgemeester te *Delft*, en verwekte, in drie huwelijken, de volgende kinderen:

a. *Sophia Sasbout*, getrouwd met Pieter van Opmeer.

b. *Catharina Sasbout*, die de echtgenoot wierdt van Christiaan van Wapenvliet.

c. *Magdalena Sasbout*, in den echt getreeden met Hugo van der Dussen, Zoone van Jakob van der Dussen Bruinszoon, Burgemeester te *Delft*.

d. *Margareta Sasbout*, getrouwd met Christiaan van Vliet van den Woert.

e. *Lukas*

e. *Lukas Sasbout*, getrouwd met Maria de Groot, Huigens of Hugo's dogter, waarschijnlijk van het Geslagt van den doorluchtigen Hugo de Groot. Hij liet slegts eene dogter naa.

f. *Alida Sasbout*, die de huisvrouw wierdt van Pieter van Varik, den Stamvader van het adelijk Geslagt van dien naam te Rijssel.

g. *Maria Sasbout*, in 't huwelijk getreeden met Dirk Verhoog van Adrichem.

SASBOUT SASBOUT, boven vermeld, bekleedde driemaalen de Burgemeesterlijke waardigheid te Delft. Tweemaalen is hij gehuwd geweest: eerst met Margareta van Diemen, die geene kinderen naaliet; vervolgens met *Machtelt van der Dussen*, dogter van Jan van der Dussen, Arendszoon. Bij zijn overlijden, 't welk voorviel in den Jaare 1508, terwijl zijne echtgenoote hem nog dertig jaaren overleefde, was hij Vader van de vier volgende Zoonen en Dogteren:

I. Mr. JOOST SASBOUT, Ridder, Heer van Spaland, eerste Raad in het Hof van Holland, vervolgens Opperkanzelier van Gelderland. Zijne echtgenoote was Catharina van der Meer, dogter van Pieter Frankenszoon van der Meer en van Lidewij de Wilt van Bleiswijk. Hij overleedt te *Haarlem*, in den Jaare 1546, in den ouderdom van negenënvijftig jaaren, doch wierdt te *Arnhem* begraaven. In eenen steen, in den Trans van 't Koor der Kerke, welke 's Mans overblijfzels bewaart, wierdt, op zijn bevel, het volgende Grafschrift uitgehouwen, door hem zelven vervaardigd.

„ Siste gradum: quod es, ipse fui; fortassis eris cras
„ Quod sum, cadaver putridum.
„ Olim JODOCUS eram SASBOUT; me misit in auras
„ Delft, clara pars Bataviæ.
„ Ter denis patriæ causas decidimus annis
„ Pars Consilii haud ingloria.
„ Deinde et rectum Præses jus, Cæsare, Gelris
„ Dixi, jubente Carolo.
„ Quid tituli, quid opes, quid nunc prudentia prodest?
„ Mors summa miscet infimis.

„ Sola manet virtus, homini post funera, solam,
„ Dum vivis, hanc ama. Vale

VIVUS SIBI SCRIPSIT

VIXIT ANNOS LIX. MENS. VIII. Dies X.

Obiit MDXLVI. Novemb. XIV.

Mr. *Joost Sasbout* hadt deeze kinderen verwekt.

a. *Arnout Sasbout*, Ridder, Heer van Spaland, Raad des Konings van Spanje in de Nederlanden, en vervolgens Opperkanzelier van Gelderland. Naderhand verkoos hem Koning PHILIPS DE II tot President van zijnen Geheimen Raad te Brussel, bij brieven, gedagtekend te *Madrid*, op den eersten Junij des Jaars 1572. Hij verscheen, onder de Spaansche Gemagtigden, op de Vredehandeling te Breda. Naa het overlijden van den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, nam hij ook zitting in den Raad van Staate. Volgens zommigen zoude hij, zedert, den Koning van Spanje verlaaten, en zich op de Staatsche zijde gevoegd hebben. Zijne echtgenoote was Maria van Heermale, en hij bij dezelve Vader van

1. *Justina Sasbout*, gehuwd met Adolf van Grijboual, Heere van Berquin, Plessis, enz. en moeder van kinderen; welke wij, egter, niet genoemd vinden.

2. *Machtelt Sasbout*, de huisvrouw van Frederik van Voorst, Regter en Wildgraaf van Nieuwmegen, en moeder van

Maria van Voorst, gehuwd met Jan van Wassenaar van Duivenvoorde, Heere van Duivenvoorde, die kinderen hebben naagelaaten.

3. *Liduina Sasbout*, die de echtgenoote wierdt van Jakob van Scharpenzeel, doch geene kinderen naaliet.

4. *Kornelia Sasbout*, getrouwd met François van Kraneveld, en bij hem moeder van

(1) *Joost van Kraneveld*, die ter huisvrouwe nam Geertruid Oem.

(2) *Anna van Kraneveld*, gehuwd aan Willem van Furstenberg. —— Uit beide deeze huwelijken zijn kinderen naagebleeven.

b. *Anna*

b. *Anna Sasbout*, getrouwd met Kornelis de Jonge, Heere van Baardwijk, Hoogheemraad van Delfland, en Rekenmeester van Holland, overleeden in den Jaare 1578; zijne Weduwe overleefde hem tot in den Jaare 1595. Uit deezen echt waren de volgende kinderen gebooren.

1. *Machtelt de Jonge*, getrouwd met Pieter van Adrichem van Dorp, en moeder van kinderen.

2. *Gerardina de Jonge*, kinderloos gestorven.

3. *Maria de Jonge*, insgelijks zonder kinderen.

4. *Kornelis de Jonge*, Heer van Baardwijk, Raad van Holland, gehuwd met Casparina van Drenkwaart, dogter van Boudewijn van Drenkwaart, Raad en Rentmeester Generaal van Zuidholland, en van Catharina van Hogelande. Zij hadden kinderen; doch hunne naamen vinden wij niet vermeld.

5. *Catharina de Jonge*, getrouwd met Kornelis van Blijenburg, Heimanszoon.

6. *Margareta de Jonge*, ongehuwd overleeden.

7. *Jakob de Jonge*, getrouwd met Jakoba de Huijter.

8. *Joost de Jonge*, wiens echtgenoote was Anna van Blijenburg.

9. *Geertruid de Jonge*, kinderloos gestorven.

II. JAN SASBOUT, die volgt.

III. *Margareta Sasbout*; zij wierdt de Echtgenoote van Mr. Kornelis van der Dussen, Arendszoon, Sekretaris der Stad Delft, en overleedt in den Jaare 1520, terwijl haar Man eerst in den Jaare 1556 haar volgde. Verscheiden kinderen waren in deezen echt verwekt, wier naamen, egter, wij niet genoemd vinden.

IV. *Catharina Sasbout*, getrouwd met Beukel van der Burg, Joost Arendszoon, en moeder van kinderen.

JAN SASBOUT, boven genoemd, was een man van zeer veel aanziens en gezags in zijne Geboortestad Delft; vijfentwintigmaalen bekleedde hij aldaar de Burgemeesterlijke waardigheid. Hij hadt in huwelijk *Elizabeth van der Burg*, Zuster van Beukel van der Burg, aan welken zijne Zuster Catharina was gehuwd. Hij overleedt, in den Jaare 1573, het tweeëntachtigste zijns ouderdoms, Vader zijnde van deeze kinderen:

1. ADAM SASBOUT, Minderbroeder en man van groote Geleerdheid. In een afzonderlijk Artikel zullen wij, hier naa, van hem gewag maaken.

2. *Agatha Sasbout*, getrouwd met Gijsbert Muis van Holij, Jakobszoon.

3. *Margareta Sasbout*, die de echtgenoote wierdt van Michiel Vosmeer, Thesaurier te Delft, welken zij, onder andere kinderen, eenen Zoon baarde N. N. Sasbout Vosmeer genaamd, Licentiaat in de Godgeleerdheid.

4. JAN SASBOUT; van deezen zal hier naa gesproken worden.

5. SASBOUT SASBOUT, Vader of Opperste in het S. Annen-Konvent te Delft, in den Jaare 1589 overleeden.

6. *Gerard Sasbout*, gestorven in den Jaare 1579.

7. *Eva Sasbout*, Bagijn te Delft.

JAN SASBOUT, onder de kinderen van den vermaarden Delftschen Burgemeester N. 4, vermeld, zat, naa zijns Vaders dood, insgelijks in het Burgemeesterlijk gestoelte, doch slegts voor een korten tijd. Want hij overleedt reeds in den Jaare 1576. Bij zijne echtgenoote *Liduina van der Hoef*, dogter van Herman van der Hoef, uit het Geslagt van Herman van Oegstgeest en van Sophia Muis van Holij, hadt hij verwekt de volgende kinderen:

1. MICHIEL SASBOUT, die hier naa volgt.

2. SASBOUT SASBOUT, getrouwd met Catharina van Wapenveld, en bij dezelve Vader van

a. *Jan Sasbout*, kinderloos gestorven.

b. *Catharina Sasbout*, getrouwd met Jan van Meerhout, te Kuilenburg.

3. *Catharina Sasbout*, getrouwd met Hendrik Bugge, Zoon van Dirk Bugge en van Anna Persijn, Jans dogter. Uit deezen echt wierden geboren de volgende kinderen:

a. *Johanna Bugge*, getrouwd met Pieter Braber.

b. *Liduina Bugge*, gehuwd aan Kornelis van Ring, Michiels Zoon.

c. *Gerard Bugge*, getrouwd met Christina van der Wel.

d. *Sasbout Bugge*, getrouwd met Catharina Storm, te Leuven.

4. *Eliza-*

4. *Elizabet Sasbout*, getrouwd met Dirk Bugge, Dirkszoon.

5. *Ida Sasbout*, Bagijn te Delft.

6. *Sophia Sasbout*, getrouwd met Lucas van Vliet.

MICHIEL SASBOUT, boven vermeld, nam ter huisvrouwe *Johanna van der Hoog*, en wierdt bij haar Vader van

JAKOB SASBOUT, wiens Echtgenoote was JAKOBA PROOST. In hem eindigde het mannelijk oir deezes aanzienlijken Geslagts, alzo hij geene andere kinderen naaliet, dan eene eenige dogter,

LIDUINA SASBOUT, die de Echtgenoote wierdt van Leonard, Graave van de Nath, Heere van Petten, enz. en welken zij ook kinderen gebaard heeft.

Zie W. VAN GOUTHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batavia Illustr.* BOXHORN, *Toneel van Holland*: GUICIARDYN, *Beschr. der Nederlanden.*

SASBOUT, (ADAM) of, met een verlatijnden naam, volgens het gebruik zijner eeuwe, SASBOLDUS, was de Zoon van den boven vermelden vermaarden Delftschen Burgemeester JAN SASBOUT, en gebooren op den eenëntwintigsten December des Jaars 1516. Hij was een man van uitsteekende geleerdheid, en zeer bedreeven in de Latijnsche, Grieksche en Hebreuwsche taale. Van zijne Grieksche geleerdheid, en tevens van zijne Dichterlijke bekwaamheden, gaf hij eene proeve door zijne Vertaaling van de *Ilias* van HOMERUS, welke hij, in een even groot getal Latijnsche Vaerzen, overzette. Zo vasthoudende was zijn geheugen, dat, nevens andere blijken daar van, wegens hem verhaald wordt, dat hij de geheele *Eneïde* van VIRGILIUS, van woord tot woord, van buiten konde opzeggen. Te *Leuven* tradt hij in de Orde der Minderbroederen. Tot groot nadeel voor het Gemeenebest der Letteren overleedt hij aldaar, aan een Bloedspuwing, in den bloei zijns leevens, in den ouderdom van ruim zesendertig jaaren. Zijn geleerde Vriend en Stadgenoot C. MUSIUS, schreef op hem dit Grafschrift.

„ ADAMUS nomen, Batavi mea patria Delphi;
„ Progenies SASBOUT non inhonora fuit,
„ Trajectum Latias et Græcas tradidit artes,
„ Lovanium Hebræas addidit atque ſacras.
„ Quas ut proferrem (culpa eſt ſepelire talentum,
„ Et domino uſuras non coluisſe ſuas:)
„ Commoda viſa mihi Francisci ſemita: at illam
„ Dum ſequor, in mediis curſibus eripior."

'sMans afbeelding, in Kloosterlijk gewaat, gaat op tweederlei wijze in prent uit. Onder de eene, die ſlegts eene Copij is, leest men deeze waarſchuwing: *Gedenk, o Mensch, dat gij ſtof zijt, en dat gij wederom in ſtof zult verkeert worden.* Onder de andere, door JAN WIRIX gemaakt, draagende 's Mans Zinſpreuk OMNIA VANITAS, *'t Is alles ijdelheid*, leest men de volgende fraaie dichtregels,

„ Bis decimum et quintum Delphorum conſule patre
„ Clarus, et agnatis præſidibusque viris.
„ Asſiſii vatis leges habitumque ſequutus
„ ADAMUS SASBOUT, haud ſecus ora tulit.
„ Quale viro ingenium, vis, mens, quæ copia ſacri
„ Eloquii et quatuor lingua diſerta ſonis,
„ Sunt libri teſtes, ſolers quos ſuſpicit orbis,
„ Auctoris nomen dum canit et titulos.
„ Quæ ni pulchra durat manſuram gloria famam,
„ Debuerant vitæ de brevitate queri."

Men heeft van hem eenige Werken, onder andere *Homiliarum opus egregium*; *Oratio quodlibetica de vera Christi Eccleſia*; *Conciones* III. *in illud Levitici:* Eritis mihi ſancti, *Oratio funebris in obitum Tilmanni Geldorpii.*

Zie SWEERTII *Athenæ Belgicæ*; MIRÆUS, *de Scriptor. Sec.* XVI. VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

Sassenheim, of, volgens den oorfprong des naams, *Saxenheim*, nu veelal, bij verkorting, *Sasfem* genaamd, is eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, aan den Heereweg, ten Noorden van de Stad *Leiden*. *Sasfen-* of *Saxenheim* wil zo veel zeggen, als *wooning*, of liever *omtuining* der *Saxers*: want dit is de eigenlijke betekenis van het alouds woord *heim*, waar van men nog de fpooren vindt in het Friefche woord, bij omzetting van de middelfte letters, *hiem*, betekenende dien plek gronds, op welken het huis ftaat, tot eene Boerderij behoorende, en die, meestal, door middel van een Sloot, Graft of Vijver, van de overige landerijen is afgefcheiden. Men meent alzo, in de benaaming van dit Dorp, een overblijfzel te vinden van het verblijf der *Saxers* hier te Lande, welke, volgens de berigten dier tijden, zich, omtrent het midden der Vierde Eeuwe, in *Rhijnland* hadden neergeflagen. De Landerijen, tot de Heerlijkheid behoorende, bedraagen, volgens opgave in de Lijsten der Verpondingen, eene uitgeftrektheid van zevenhonderdzestien Morgens, en driehonderddertig Roeden. Indien men te raade gaat met de Verpondingslijsten, in welke de Huizen ftaan opgetekend, moet derzelver getal, van tijd tot tijd, merkelijk zijn toegenomen. Voor ruim anderhalve Eeuw telde men 'er flegts vierenvijftig. Tegenwoordig wordt het getal op ruim honderd gefchat. Van wegen den veelvuldigen doortogt van rijtuigen van en na *Haarlem*, *Leiden*, *'s Graavenhage* en omliggende plaatzen, is *Sasfenheim* geen onvermaaklijk Dorp. De Kerk, zijnde weleer eene Parochiekerk geweest, draagt kenmerken van hoogen ouderdom. Het Koor, waarfchijnlijk, om dat het, 't eenigen tijde, ingeftort, om kosten te befpaaren, in zijne tegenwoordige gedaante wierdt herbouwd, is laager dan het overige Dak der Kerke. De Toren is een vierkant Gebouw, met eenen Spits van de zelfde gedaante. Het Dorp heeft zijnen eigen Predikant. Ook heeft men 'er eene Statie van Roomschgezinden, die door eenen Waereldlijken Priester wordt bediend. Hoewel de Ambagtsheerlijkheid onmiddelijk behoort aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, wordt, egter, de tijtel van Ambagtsheer gevoerd bij den Luitenant-Houtvester van *Holland* en Kastelein van het Huis te *Teilingen*.

Zie boxhorn *Theatrum Hollandiæ*.

SAUTYN. Bij deezen naam is, te *Amsterdam*, een Geslagt bekend, waar van verscheiden Leden aan Stad en Vaderland gewigtige diensten gedaan en aanmerkelijke voordeelen hebben toegebragt. Ook nog elders, hoewel onder een anderen naam, zijn daar van afstammelingen in weezen en met eere bekend. Door de goedgunstige mededeeling van echte Stukken in staat gesteld, om den oorsprong en de voortplanting des aanzienlijken Geslagts te kunnen schetzen, maaken wij thans met dankbaarheid gebruik van de toegezondene Papieren, in zo verre dezelve ons kunnen toelichten: want, gaarne hadden wij gewenscht, aangaande eenige bijzonderheden, nadere onderrigtingen te hebben mogen ontvangen.

Het Geslagt van SAUTYN is afkomstig van het oudadelijk Geslagt der Baronnen VAN TRITH, zijnde geweest Pairs of Eerste Edelen van het Graafschap *Valenciennes*, in *Henegouwen*, en reeds vóór het midden der Negende Eeuwe aldaar bekend. Althans vindt men aangetekend, dat GYSBREGT VAN TRITH, reeds in den Jaare 846, of 848, in 't huwelijk zou getreeden zijn met EMERGARDA, of ERMONGARDE, Dogter van Keizer LOTHARIUS. Doch, voor zo veel dit, bij zommigen, als twijfelagtig wordt aangezien, (zie l'Art de verifier les dates, p. 628, 629) mag men, egter, met volkomene zekerheid, staande houden, dat uit het Geslagt der Baronnen VAN TRITH verscheiden aanzienlijke Geslagten zijn voortgesprooten, met naamen die van AUBRY, in 't Graafschap *Oostervant*; OISY; BAUDEGUIES; LA MOTTE; VAN MARQUETTE; D'ANNEUX; en eindelijk dat van SAUTYN, SAUTAIN, of SAUTEIN. Duidelijk kan dit alles blijken uit de Wapenkaarten van *Henegouwen*; als mede uit een echt Geschrift, gegeeven bij P. A. DE LAUNAY, Ridder, *Heer van Oisseul*, Lieutenant-Gouverneur en Kapitein Generaal van Brabant, de Nederlanden en Bourgondiën, als Heraut van Wapenen van 't Hertogdom *Brabant*, gedagtekend *Brussel* den drieëntwintigsten September des Jaars 1649; als mede de Acte van Legalisatie, daar onder gesteld door Burgemeesteren en Schepenen der Stad *Brussel*, van de zelfde dagtekeninge.

Het Geslagt SAUTYN ontleent zijnen naam van een Dorp, gelegen onder het Regtsgebied van *Valenciennes*, 't welk, eerst

eerst behoord hebbende aan de Baronnen VAN TRITH, naderhand, bij erfenisse, aan de SAUTYNEN is ten deele gevallen.

De volgende persoonen vinden wij, zints de vroegste tijden, uit dit Geslagt vermeld.

RAOUL DE SAUTYN, in den Jaare 1150 gehuwd met MARIE, *Vrouwe van Esclaibes*, wierdt, bij deeze zijne Gemaalin, Vader van *Claire*, of *Klara*, *de Sautijn*, naderhand *Vrouwe van Esclaibes* en *van Espinoy*.

ROBERTUS DE SAUTYN, op het Jaar 1197 vermeld, koomt voor, als hebbende, onder BOUDEWYN, *Graave van Henegouwen*, in de eerste plaats, en in voorrang van meer dan vijftig Ridders en Edelen, zijnen naam getekend: gelijk blijkt, onder andere, uit CARPENTIER, in zijne *Histoire de Cambre*, pag. 85. Te uitgebreid zou deeze Geslagtlijst worden, indien wij, zints de vroegste tijden, alle de Leden en Afstammelingen wilden opnoemen. Alleenlijk tekenen wij hier nog aan, dat *Maria Sautain*, welker Moeder bekend was bij den naam van *La Demoiselle de Bacquehem*, in den Jaare 1480, in huwelijk tradt met Jonkheer FRANÇOIS PELLICORNE, Schildknaap, Zoon van COLARD, woonagtig te *Brussel*. Zij wierdt, in dit huwelijk, Moeder van eenen Zoon, JEAN PELLICORNE genaamd, met welken zij, in den Jaare 1527, nog te *Antwerpen* woonde.

Vervolgens vindt men, als een man van aanzien, uit dit Geslagt, vermeld GILLIS SAUTYN. Hij hieldt, eenen tijd lang, zijn verblijf in *Henegouwen*. De opkoomende Nederlandsche beroerten, een weinig naa het midden der Zestiende Eeuwe, deeden hem dat Gewest verlaaten, en zich na *Brabant* begeeven. Hier nam hij zijn verblijf te *Antwerpen*, alwaar hij, voorts, zeer aanzienlijke Eerampten bekleedde. Onder andere kan dit blijken uit den gewigtigen last, hem opgedraagen, toen hij, nevens PHILIPS VAN MARNIX, *Heere van St. Aldegonde*, van Stadswegen, aan den Hertog VAN PARMA wierdt afgevaardigd, om een Verdrag te sluiten. Naa het overgaan van de gemelde Stad aan den Hertog, vertrok GILLIS SAUTYN na *Holland*, met oogmerk om zich te *Amsterdam* neder te zetten, zo als ook geschiedde. Hier begaf hij zich in 't huwelijk met Jonkvrouwe PETRONELLA WAGTMANS, by welke hij de volgende kinderen verwekte:

1. *Pe-*

1. *Petronella Sautijn.*
2. *Gillis Sautijn.*
3. *Huijbert Sautijn.*
4. *Pieter Sautijn.*
5. *Susanna Sautijn.*
6. *Samuel Sautijn.*
7. *Johanna Sautijn.*
8. *Sara Maria Sautijn.*
9. *Catharina Sautijn.*

De zulken deezer Zoonen en Dogteren, die, zedert, in den Echt zijn getreeden, hebben, door huwelijksverbintenissen met de oudste en aanzienlijkste Geslagten, aan hunne reeds luisterrijke geboorte nog meer aanziens bijgezet. Onder andere vinden wij als zodanige verzwagerde familien genoemd die van EVERWYN, van CITS, van VAN DER STRATEN, van de VAN DER HOEYKENS, of HOYKENS, van de VAN DE BROEKENS, van de VAN THILTS, en meer andere, welke in 't vervolg zullen genoemd worden.

Twee hoofdtakken schijnt dit Geslagt te hebben geschooten, van welke de eene in Holland, de andere in Zeeland zijnen bloei begonnen heeft, en nog heden ten dage vrugten draagt. Hoe zeer ook begunstigd, en onder hooge verpligting leggende, aan een der Leden van dit doorluchtig Geslagt, nog heden in leeven, wegens den edelmoedige en gedienstige mededeeling van verscheiden bijzonderheden, beklaagt zich, egter, de Steller van dit Artikel, nevens de edelen Zender, dat hij zich niet in staat bevindt tot eene aaneengeschakelde opgave van den volgreeks der Geboorten. Onnaauwkeurigheid omtrent het houden van aantekeningen, verspreiding der Leden, de afgelegenheid van zommigen: het een en ander, en nog meer, kan de oorzaak zijn, waarom de naakoomelingen, dikmaals, vrugtlooze wenschen doen om meerder licht, met opzigt tot hunne Voorouderen. Elk, derhalven, die belang neemt bij meerdere uitgebreidheid en naauwkeurigheid, houde ons ten goede, dat wij niet iet beters dan de volgende, zomtijds afgebrokene aaneenschakeling, kunnen mededeelen.

I. GE-

I. GILLIS SAUTYN, die, gelijk boven gezegd is, zich te *Amsterdam* hadt neergezet, en met Vrouwe *Petronella Wagtmans* in den echt was getreeden, was, hier te Lande, de Stamvader des Geslagts. Onder zijne naazaaten vinden wij, al vroeg, vermeld GILLIS en PIETER SAUTYN, van welke, onder andere, hunne afkomst rekenen: GILLIS SAUTYN, Raad der Stad *Amsterdam*, en Lid van het Gezantschap, in Engeland, in den Jaare 1674, tot het sluiten van een Verbond van Koophandel, tusschen Groot-Britannie en de Algemeene Staaten; NIKOLAAS SAUTYN, Burgemeester van *Amsterdam*, en Bewindhebber der Westindische Maatschappije; WILLEM SAUTYN, Zoon des Burgemeesters, meermaalen Schepen; JAN SAUTYN, Burgemeester, doch, bij de buitengewoone verandering der Regeeringe, in den Jaare 1748, van die waardigheid verlaaten; en andere.

Wegens de echtverbintenisfen der naazaaten van gemelden Heere GILLIS SAUTYN, in vroegere of laatere tijden, ontmoeten wij, in onze medegedeelde berigten, het volgende verslag.

GILLIS SAUTYN, die geleefd heeft in de voorgaande Eeuw, en in huwelijk hadt *Elizabet van Thilt*, verwekte, onder andere, een Zoon van dien naam

GILLIS SAUTYN, welke, in den Jaare 1717, in 't huwelijk tradt met *Agatha Huidekoper*, dogter van *Jan Elias Huidekoper* en *Agatha Hasselaar*. Hij storf weinige jaaren daar naa, alzo zijne weduw, reeds op het Jaar 1724, wordt vermeld als hertrouwende met *Goverd van Slingeland*, Ontvanger Generaal van de Unie.

Mr. JAN SAUTYN, zonder dat ons gebleeken is, wiens Zoon hij geweest is, was Drost van Ysselstein, en gehuwd aan *Constantia Maria Munter*, dogter van den Heere *Cornelis Munter* en *Maria Piso*. Uit dit huwelijk vinden wij de volgende kinderen vermeld:

1. *Maria Elizabeth Sautijn*, gehuwd, in den Jaare 1724, aan Mr. GERRIT DE GRAAF, *Heere van Purmerland* en *Ilpendam*.

2. *Constantia Sautijn*, getrouwd aan den Heere Mr. PIETER CLIFFORT.

3. *Margareta Sautijn*, echtgenoote van den Heere Mr. N. N. LAMSINK.

Reeds

Reeds vroeger dan deeze wordt vermeld een ander, behalven den reeds genoemden,

GILLIS SAUTYN, gehuwd met *Maria van der Straten*. Indien geene andere kinderen, zij verwekten althans eenen Zoon,

WILLEM SAUTYN, die ter echtgenoote nam *Theodora van Bamberk*, en bij dezelve Vader wierdt van de volgende kinderen:

1. *Agatha Sautijn*, gehuwd aan GILLIS VAN HEMERT, Bewindhebber der Oostindische Maatschappij, in of omtrent het Jaar 1690.

2. *Maria Sautijn*, in of omtrent het Jaar 1690 gehuwd aan Mr. JAN BLAAUW.

3. *Theodora Sautijn*, die de echtgenoote wierdt van den Heere JAN VAN PANHUIZEN, *Heer van Stockum*, Hoofdofficier der Stad *Leiden*.

* 4. Mr. NICOLAAS SAUTYN, Schepen en Raad der Stad *Amsterdam*, Fiskaal van het Edel Mogende Collegie ter Admiraliteit in de gemelde Stad, en vervolgens Bewindhebber der Oostindische Maatschappije. In den Jaare 1702 was hij in 't huwelijk getreeden met *Clara Decquer*. Uit dit huwelijk wierden kinderen gebooren, die vervolgens zullen genoemd worden.

5. WILLEM SAUTYN, Thesaurier en Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, en Kolonel der Burgerij van *Amsterdam*, gehuwd met Vrouwe *Wendula Raal* of *Reaal*, dogter van Mr. *Pieter Hendrik Raal*, of *Reaal*, Heere van Nigtevegt en Vreeland, en van Vrouwe *Eleonora Huijdekoper van Maarseveen*. Zie de kinderen hier agter.

6. DIRK SAUTYN, gehuwd met *Sara Maria de Bas*, en bij haar Vader van eenen Zoon, die vervolgens zal genoemd worden.

Naa het overlijden van haaren Echtgenoot, hertrouwde de Weduwe met *Daniel Schorer*, te Middelburg.

* Uit het huwelijk van NICOLAAS SAUTYN en *Clara Decquer*, boven vermeld, sprooten de volgende kinderen:

1. Mr. NICOLAAS SAUTYN, Schepen der Stad *Amsterdam*, in de maand November des Jaars 1726 gehuwd aan *Maria Henriette van de Poll*, dogter van den Heere *Joan*

van

van de Poll, Burgemeester dier Stad, en *Margareta Rendorp.*

2. *Agata Sautijn*, gehuwd aan *Pieter Karsseboom.*

3. *Hendrik Nicolaas Sautijn*, tradt in 't huwelijk, op den vijftienden November des Jaars 1729, met Jonkvrouwe *Maria Grave*, dogter van den Heere *Hendrik Grave*, Schout bij Nagt van Holland en Westfriesland, en van *Lucia van Mollem*. Naa het overlijden deezer echtgenoote, hertrouwde hij, in den Jaare 1737, met *Livina van Mollem.* Ook deeze hem door den dood ontvallende, tradt hij, op den derden Junij des Jaars 1744, in een derde huwelijk, met *Maria Leonora Sautijn*, dogter van *Willem Sautijn*, en *Vendula Reaal*, boven genoemd.

4. *Constantijn Sautijn*, op den eenendertigsten Maij des Jaars 1735, gehuwd aan *Catharina Jacoba Geelvink.* Twee kinderen, uit dit huwelijk gesprooten, zijn jong gestorven.

WILLEM SAUTYN was de Zoon van DIRK SAUTYN en *Sara Maria de Bas*, boven vermeld. Op den tweeden Augustus des Jaars 1733 tradt hij in 't huwelijk met Vrouwe *Catharina van der Mark*, dogter van *Egidius van der Mark* en *Anna van Willigen.* In dit huwelijk wierden de volgende kinderen verwekt:

1. *Dirk Sautijn*, jong gestorven.

2. *Anna Sautijn*, gehuwd aan *Hendrik Sandijk.*

3. *Sara Maria Sautijn*, in den Jaare 1769 in den echt verbonden met *Johan Ricker*, Kapitein ter Zee, in dienst van het Edel Mogende Collegie ter Admiraliteit, resideerende te Amsterdam.

De kinderen, nagelaaten door WILLEM SAUTYN en *Wendula Reaal*, boven genoemd, waren de volgende:

1. *Maria Eleonora Sautijn*, boven vermeld, als de echtgenoote geworden van *Hendrik Nikolaas Sautijn.*

2. *Clara Wendula Sautijn*, getrouwd met Mr. *Cornelis Pieter Hasselaar*, Heere van de beide Emmenessen, welken zij, op den vijftienden September des Jaars 1741, baarde *Cornelis Pieter Hasselaar*, Burgemeester van Amsterdam.

3. *Cornelia Adriana Sautijn.*

Tot

Tot zo verre loopen onze berigten wegens den Amsterdamschen Tak des Geslagts van SAUTYN. Thans begeeven wij ons tot een verslag wegens den Zeeuwschen Tak.

II. De naaste aan den oorspronklijken boom was ELIAS SAUTYN, gehuwd, te *Middelburg*, in de maand October des Jaars 1620, met Vrouwe *Cornelia Ritzaart*, en bij dezelve Vader, behalven andere kinderen, van

JACOB SAUTYN, gebooren den vierentwintigsten April des Jaars 1625, en gehuwd, op den vierden Augustus des Jaars 1647, met Vrouwe *Ursula Hazel*; uit welk huwelijk de volgende kinderen gebooren wierden:

a. JACOB SAUTYN, gebooren te *Middelburg*, op den eersten October des Jaars 1648. Deeze, die, nevens zijnen Broeder JOHAN, straks te noemen, door het uitrusten van Commissievaarders of Kaperschepen, geduurende den Oorlog tegen Frankrijk, zeer vermaard wierdt, zo als wij, vervolgens, op een afzonderlijk Artikel, breeder verhaalen zullen, nam ter huisvrouwe, op den negentienden December des Jaars 1674, *Aplonia Cortgenet*, en verwekt, onder andere kinderen, bij dezelve,

ABRAHAM SAUTYN, van wien straks nader.

b. JOHAN SAUTYN, boven genoemd, gebooren den dertienden October 1650, tradt in den echt met *Catharina Snouck*, op den dertigsten Maart des Jaars 1677, en verwekte bij haar:

1. DANIEL SAUTYN, gebooren den tweeden October des Jaars 1679, van wien hier naa breeder.

2. MARIA SAUTYN, gebooren den eersten Junij 1682; deeze volgt insgelijks.

3. CATHARINA URSULA SAUTYN, gebooren den negenden September 1683; zie hier agter.

4. *Johanna Sautijn*, ongehuwd overleeden.

5. JOHAN SAUTYN, gebooren den zevenentwintigsten November des Jaars 1694; deeze volgt insgelijks.

6. SUSANNA SAUTYN, gebooren den zestienden Augustus 1698; van haar zal ook hier na gesproken worden.

c. ELIAS SAUTYN, gebooren den eenentwintigsten December 1652, en gehuwd met *Catharina de Mey*, op den

veer-

veertienden Maart des Jaars 1676, verwekte, behalven andere vroeg gestorvene kinderen,

Catharina Ursula Sautijn, gebooren den zeventienden October des Jaars 1682; zie breeder hier agter.

d. *Maria Sautijn*, gebooren den achtentwintigsten Februarij des Jaars 1655, naderhand gehuwd aan den Heere *Johan Lispencier*.

ABRAHAM SAUTYN, boven genoemd, als de Zoon van JACOB SAUTYN en *Aplonia Cortgenet*, nam ter Vrouwe, op den zeventienden Augustus 1706, *Vrouwtje Elias*, dogter van den Heere Mr. JACOB ELIAS, Raad der Stad Amsterdam, en Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter Kamer der genoemde Stad, en verwekte bij dezelve, onder meer andere kinderen,

Aplonia Elizabeth, gebooren te Amsterdam, op den twintigsten Augustus des Jaars 1709.

Hildegonda, gebooren te Middelburg, op den vijfden Maart 1720. — Zie deeze beiden in 't vervolg.

DANIEL SAUTYN, onder de kinderen van JOHAN SAUTYN en *Catharina Snouck*, N. 1. genoemd, tradt in den echt, op den eenentwintigsten Junij 1700, met Jonkvrouwe *Catharina Izebree*, dogter van JAN IZEBREE, Schepen en Raad der Stad Goes, en van *Susanna Smallegange*. Uit deezen echt wierdt, onder andere, op den vijfden October des Jaars 1702, gebooren

JAN SAUTYN; zie hier agter.

Maria Sautijn, boven, onder de kinderen van JOHAN SAUTYN N. 2. geplaatst, trouwde, op den drieëntwintigsten December 1700, met GERARD IZEBREE, Raad der Stad Goes, en Sekretaris der Provinciaale Rekenkamer van Zeeland, en wierdt moeder van

JOHAN IZEBREE.

Catharina Ursula Sautijn, insgelijks boven op N. 3. genoemd, wierdt, op den zelfden dag als haare Zuster trouwde, te weeten den drieëntwintigsten December 1700, de huisvrouw van Mr. ADRIAAN IZEBREE, Burgemeester der Stad Goes. Twee kinderen, uit dien echt gebooren, zijn vroeg gestorven.

JOHAN SAUTYN, broeder der voorgaande, met N. 4. getekend, begaf zig na Neêrlands Indiën, en bekleedde aldaar zeer aanzienlijke posten; als zijnde hij geweest Fiskaal van Samarang, Opperhoofd van Sourabaije en Bantam, Raad van Justitie te Batavia; naderhand Gouverneur van Madagascar, en eindelijk Raad-Fiskaal van Indiën. Bij Vrouw *A. J. Dubbelcop*, met welke hij te Batavia in den echt tradt, verwekte hij twee dogters,

Maria Jacoba Sautijn, en

Elizabeth Catharina Sautijn; die beiden vervolgens zullen vermeld worden.

Susanna Sautijn, de jongste dogter van JOHAN SAUTYN en *Catharina Snouck*, met N. 6. getekend, wierdt de echtgenoote van den Heere CAREL HENDRIK SPIERING. Van deeze vinden wij geene kinderen vermeld. Zij hadden zich na de Westindiën begeeven, en aldaar hun verblijf gevestigd.

Catharina Ursula Sautijn, dogter van ELIAS SAUTYN en *Catharina de Mey*, wierdt, op den zesentwintigsten September des Jaars 1706, de huisvrouw van DAVID VISVLIET, Doktor in de Geneeskunde, als mede Schepen en Raad der Stad Middelburg.

Aplonia Elizabeth Sautijn, boven genoemd, als de oudste dogter van ABRAHAM SAUTYN en *Vrouwtje Elias*, tradt in 't huwelijk, op den twintigsten April des Jaars 1734, met den Heere LOUIS SCHOVEL, Griffier van het Gemeene-Landsregt, Schepen Commissaris van Stad en Ambagt van Axel, en eerste ter Sekretarie van de Admiraliteit in Zeeland. Uit dit huwelijk zijn gebooren twee kinderen, beide nog in leeven:

1. *Catharina Vrouwtje* Schovel, gebooren den zevenëntwintigsten September des Jaars 1735, en zedert gehuwd aan den Heere JOHAN DE SMIDT, Commis van 's Lands Magazijnen, Licentmeester, enz. te Axel. Van twee dogters, in deezen echt verwekt, is de eene thans de echtgenoote van den Heere A. H. VAN WYN, Groot-Major der Stad Axel, en Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk, onder het Regiment van Zijnè Excellentie den Lieutenant Generaal Baron VAN MÔNSTER.

2. JA-

2. JACOB ELIAS SCHOVEL, gebooren den zesden April des Jaars 1745, Actueel Griffier der Stad en Ambacht van Axel, Vader van drie Zoonen, van welke de oudste den Staat te Lande dient, als Officier onder het Regiment van Zijne Excellentie, den Heere Lieutenant Generaal Baron VAN DOPFF.

Hildegonda Sautijn, boven genoemd, als dogter van ABRAHAM SAUTYN en *Vrouwtje Elias*, is zonder naakoomelingen overleeden.

JAN SAUTYN, de Zoon van DANIEL SAUTYN en *Catharina Jasbree*, reeds vermeld, tradt in 't huwelijk, op den eersten December des Jaars 1739, met Vrouwe *Anthonia Marinussen*, Weduwe van den Kerkleeraar PETS; uit welk eerste huwelijk zij medebragt eene Voordogter, gehuwd aan den Heere LE JEUNE. JAN SAUTYN heeft geene kinderen verwekt.

Maria Jacoba Sautijn, dogter van den Heere Raad en Fiskaal van Nederlands Indiën, JOHAN SAUTYN, trouwde, eerst met den Heer MACHIEL WESTPALEN, welken zij geene kinderen baarde; en, vervolgens, naa diens overlijden, met den Heere JAN HENDRIK COOITSEN, bij welken zij van eenen Zoon en eene Dogter moeder wierdt.

Elizabeth Catharina Sautijn, de tweede dogter van den Heere Raad en Fiskaal JOHAN SAUTYN, en Zuster der naastvoorgaande, begaf zig, te Batavia, in 't huwelijk met den Heere Mr. FRANS VAN BEEFTING, en keerde, nevens denzelven, in den Jaare 1750, na het Vaderland. Twee dogters zijn uit deezen echt gebooren:

M. V. van Beefting, gehuwd aan den Heere Mr. BELAARTS VAN BLOKLAND, Schepen en Raad, als mede Commis van de Unie, te Dordrecht.

E. van Beefting, gehuwd geweest met den Hooggebooren Heere WALRAAD ROBBERT, *Baron* VAN HEEKEREN.

Het Wapen des Geslagts van SAUTYN is een Rood Schild met Zilveren Ruiten, in het midden eene halve Gouden Maan, met na boven gekeerde Hoornen. Op het Schild rust een Zilveren Helm, waar uit spruiten twee Vlerken of Vleugels, rood van grond met zilveren Ruiten, tusschen beiden een verguide halve Maan. Dit Wapenschild is gegeeven, in

den Jaare 1437, door Hertog PHILIPS *van Bourgondie*, aan JACQUES SAUTYN en zijne Echtgenoote ELIZABETH VAN PORTUGAL, zo als blijkt uit het boven aangehaalde echt geschrift van den Wapenkoning, Ridder DE LAUNAY.

Uit echte oorspronkelijke medegeelde Stukken.

SAUTYN. (JACOB en JOHAN) In ons verslag van de kinderen van JACOB SAUTYN en URSULA HAZEL, beloofden wij, van dit broederpaar, in een afzonderlijk Artikel, te zullen verslag doen. Thans kwijten wij ons van die belofte, als daar toe in staat gesteld door de goedgunstige mededeeling der zelfde edelmoedige hand, aan welke wij de Geslagtlijst te danken hebben.

Lieden van een aanzienlijk vermogen waren de twee gemelde broeders, JACOB en JOHAN, en, daarenboven, aangedaan met een blaakenden ijver, om den vijand van het Vaderland, en den belaager van diens vrijheid, zo veel in hun vermogen was, afbreuk te helpen doen. Dit blijkt uit hunne werkzaamheden, gedurende de oorlogen, tusschen deezen Staat en deszelfs Bondgenooten en tusschen Frankrijk gevoerd, in de jaaren 1689 tot 1697, en vervolgens gedurende het tijdverloop van 1702 tot 1713. Immers men vindt aangetekend, dat zij, voor eigen rekening, in Zee gebragt hebben zesendertig Commisfievaarders; gewapend met twaalfhonderdenzes Stukken, zo Metaalen als Yzeren Geschut, en bemand met achtduizend vijfhonderd twintig Koppen; welke, gedurende de gemelde Oorlogen, gedaan hebben meer dan vijfhonderd kruistogten, terwijl de kosten, hier aan besteed, en uit hunne eigen Kas goedgedaan, bedraagen hadden eene somme van eenendertig Millioenen eenhonderd en elfduizend Guldens. De gemelde Fregatten of Commisfievaarders voerden de gewoone Vlag van den Staat; alleenlijk met dit onderscheid, dat dezelve, ten teken van bijzonderen eigendom en uitsluitinge van alle verdere Rederije, op den middenstreep beschilderd waren met het familiewapen der SAUTYNEN, 't welk wij, aan het slot van 't voorige Artikel, gemeld hebben: gelijk ook

ook het zelfde Wapen was uitgehouwen agter aan de Spiegels der meergemelde Fregatten, aan de Campagnen of de Zonnedekken, als mede op de Hakkeboorden der Sloepen. Ook pronkten de Kleppen van de Mutzen der Sloeproeijers met dit Wapen, gelijk ook het Jagt der eigenaaren. Dit alles blijkt uit de Schilderijen en Tekeningen, welke, tot heden toe, onder de familie bewaard worden.

Een gewenschte uitſlag bekroonde deeze regt Vaderlandminnende poogingen, en deedt de eigenaaren, van hunne veelwaagende kostbaare uitrustingen, welverdiende vrugten plukken. Wanneer, in den Jaare 1691, eene aanzienlijke en zeer rijke Nederlandſche Smirnaſche Vloot, beſtaande uit zesentwintig Schepen, den ſteven gekeerd hadt na het Vaderland, ſtaken, uit de Franſche Haven van *Toulon*, vijf zwaare Koningsſchepen van Linie in Zee, onder het Opperbevel van den Ridder DE FOURBRIS, met oogmerk om dien vetten buit weg te neemen. Van zulk een oogmerk zwanger, wierdt de Franſche Ridder ontmoet van verſcheiden Schepen van de Heeren SAUTYN, op de hoogte van Kaap *Bonne*; die hem ſtraks ſlag leverden, en zo manmoedig bevogten, dat hij, met verlies van driehonderd dooden, een goed aantal gekwetſten, en zeer zwaar beſchadigde ſchepen, genoodzaakt was, de Haven van *Toulon* wederom op te zoeken. Intusſchen was de Smirnaſche Vloot, in de Baai van *Kinſale*, in Ierland binnen geloopen, in de maand Junij des gemelden jaars, en wierdt van daar, in de maand Augustus daar aan volgende, door de gemelde Commisſievaarders, in Texel behouden binnen gebragt.

Van geen minder belang was de dienst, door de Fregatten der Heeren SAUTYN, eenigen tijd daar naa, aan het Vaderland beweezen. Ter gelegenheid dat 's Lands Vloot, in de Noordzee, eene nederlaage hadt bekoomen, beraamde de befaamde Ridder JAN BART het plan eener Landinge op het Eiland *Walcheren*, 't welk thans zonder Bezetting, en van zijne meeste inwooners was verlaaten: een plan, 't welk, indien het gelukt ware, geheel Zeeland in 's vijands magt zou hebben doen vallen. 't Waren de Kapiteinen der Commisſievaarders van gemelde Heeren, welk dit ontwerp verijdelden, althans de vol-

voering daar van deeden te leur loopen. Van merkelijken dienst waren ook de Fregatten, in de beide Zeeflagen, op den achtentwintigsten Maij des Jaars 1692, en op den 1 Junij daar aan volgende, tusschen de Vereenigde Engelsche en Nederlandsche en de Fransche Vloot voorgevallen, op de hoogte van Kaap *Hogue*, alwaar de onttroonde Koning van Engeland, JACOBUS DE II, zich thans bevondt, die het gevegt, van verre, aanschouwde, en van de nederlaag der Vloot aan den Koning van Frankrijk kennis gaf. 't Is bekend, dat van de aanzienlijke Fransche Zeemagt, die aangevoerd wierdt van den Graave DE TOURVILLE, als Admiraal, verscheiden Schepen in den grond geschooten of verbrand wierden. Het Admiraalschip bevondt zich in het laatste geval. Een der Fregatten van meer gemelde Heeren, de *Zeven Provincien* genaamd, gevoerd bij Kapitein EVERT DE LIEFDE, een kloek en weerbaar vaartuig, voerende zesenveertig Stukken Geschut, en met vierhonderd Koppen bemand, was zo deerlijk gehavend, dat het na de Engelsche haven *Portsmouth* moest worden opgezonden.

Op eenen anderen tijd hadden eenige der meergenoemde Commissievaarderen het geluk, een rijk gelaaden Oostindisch Retourschip, *'s Lands Welvaaren*, gevoerd bij Schipper JAN SPEELMAN, naa hetzelve reeds eens en andermaal, tegen vijandelijk geweld, behoed te hebben, voor de derde reize, voor de haven van *Duinkerken*, uit een zo dreigend gevaar te verlossen, dat men, op het gemelde Schip, geene andere gedagten voedde, of men zoude zich, binnen weinige oogenblikken, hebben moeten overgeeven. Doch de dappere Kaperkapiteinen voorkwamen dien ramp, en bragten het rijkgelaaden Kompagnieschip, op de Reede van *Rammekens*, ten anker.

Doch bovenal is der optekeninge waardig, het bedrijf van twee Fregatten van de Heeren SAUTYN: het eene, reeds boven gemeld, de *Zeven Provincien*, thans gevoerd bij den Gezaghebber GERART VAN DER PORT; het ander, de *Koningin Maria* genaamd, onder bevel van den Kapitein ANDRIES MEYSTER. Deeze beide Schepen, kloek en welbemand, en, door de Heeren eigenaars, voorbedagtelijk uitgerust, om op

de

de verwagt wordende thuiskomende *Fransche* en *Spaansche* Zilvervloot te kruizen, ontdekten, op de hoogte van *S. André*, drie Fransche Oorlogschepen. Terstond maakten zij 'er jagt op; en na dezelve onder het bereik van hun geschut te hebben gekreegen, deeden zij den aanval met zulk eene woede, dat een der vijandlijke Vaartuigen, *l'Indiseret* genaamd, gevoerd bij den Kapitein Baron DE CORSERNAC, na een hevig gevegt, zich moest overgeeven. Uit deezen Kapitein verstonden onze beide moedige Kaper-Kapiteinen, „ dat de Spaan„ sche en Fransche Zilvervloot, op de hoogte der Terreneuf„ sche Banken, door Storm en Mist, was van een verstrooid, „ en zich in een zwaar gehavenden staat bevondt." Met deeze gewigtige ontdekking, en onder de vlag hebbende het veroverde Fransche Schip, begaf zich de Kapitein VAN DER PORT na Engeland, en deelde zijne ingewonnen berigten ten Hove mede; waarop Haare Majesteit, aan den Kapitein VAN DER PORT, bevel deedt geeven, om de vereenigde Engelsche en Hollandsche Vloot op te zoeken, en aan dezelve, van zijne kundschap, verslag te doen. Ook hier in slaagde hij gelukkiglijk. Hij bragt de zaak ter kennisse van den Admiraal ROOKE, met verderen last van Haare Majesteit aan den Vlootvoogd, om. zonder eenig tijdverzuim, den steven na *Vigos*, aan de Kust van *Gallicie*, te wenden, alwaar de Zilvervloot, inmiddels, was aangekoomen. Onder begunstiging van een zwaaren Mist, en zonder van den vijand gezien te worden, kwam de Vloot, op den tweeëntwintigsten November des Jaars 1702, in de Baai ten anker. Terstond des anderen daags deedt de Admiraal DE ROOKE vijfentwintighonderd man aan Land treeden; die straks eenen aanval deeden op het Kasteel, en hetzelve bemagtigd hebbende, aan de vereenigde Engelsche en Nederlandsche Vloot gelegenheid gaven, om op den vetten buit aan te vallen. De uitslag is bekend, als mede, dat de buit, hier behaald, op zesentwintig Millioenen wierdt begroot. Geene kleine eere leiden de Heeren SAUTYN in, deels met de wakkerheid hunner beide Kapiteinen, deels met de kostbaare en veelwaagende onderneeming, als welke hun, bij de uitrusting, meer dan honderdduizend Guldens hadt gekost.

Om van verfcheiden andere verrigtingen te zwijgen, zullen wy alleen nog aantekenen, dat de Fregatten der Heeren SAUTYN geene kleine dienften aan het Vaderland gedaan hebben, door hunne kruistogten op de Franfche Groenlandsvaarders, drie agtereen volgende jaaren volvoerd; als mede door een gevegt, bij die gelegenheid gehouden. Want, op zekeren tijd, vier Franfche Oorlogfchepen ontmoetende, welke het oog hadden op de Nederlandfche Groenlandsvaarders, leverden zij dezelven flag, en gaven alzo gelegenheid aan de onzen, om het gevaar, welk hun dreigde, te ontvlugten, en in de Vaderlandfche Havens behouden binnen te loopen.

Naa alle het bovenftaande zullen wy alleenlijk aanmerken, dat aan de meer genoemde Heeren JACOB en JOHAN SAUTYN, in de gevaarlijke tijden, welke zij beleefden, de eernaam van verdienftelijke Ingezeetenen van den Staat niet kan betwist worden. Voor zich zelven behaalden ze daar mede aanzienlijke voordeelen, en de algemeene welvaart wierdt 'er door bevorderd. Op ruim tachtig wordt het getal der Franfche Schepen begroot, welke de door hen uitgeruste Commisfievaarders, in den grond gefchooten, gerantfoeneerd, of in de Nederlandfche Havens hadden opgebragt. Duizenden Matroozen kwamen hier door aan een beftaan. 's Lands Gemeene Middelen wierden 'er door bevoordeeld. Verfcheiden Handwerken en Neeringen genooten 'er insgelijks hun aandeel van.

Uit medegedeelde berigten.

SAVRY, (ROELAND) *Jakobszoon*, een vermaard Kunstfchilder der Zestiende en Zeventiende Eeuwe, wierdt gebooren te *Kortrijk*, in Vlaanderen, in den Jaare 1576. Zijn Vader, insgelijks een niet onbevallig Schilder, was zyn voornaamfte Onderwijzer. Het fchilderen van Visfchen, Vogelen en andere voorwerpen uit het dierlijk Rijk, waren de onderwerpen, tot welke deeze hem opleidde. Doch de geest des Jongelings, tot iet verheveners gefchikt, nam een hooger vlugt. Hoewel midden in 't land en in een zuidelijk gewest gebooren en opgevoed, viel zijn fmaak op tekenftukken, van welke het

Noor-

Noorden van Europa de oorspronklijken oplevert. Klippen, watervallen, klotzende golven, en soortgelijken, verschaften stoffe, aan zijn vindingrijk vernuft. Ter goeder uure kwam het gerugt van de fraaiheid zijner voortbrengzelen ter ooren van Keizer RUDOLFUS. Zo veel behaagens vondt Zijne Keizerlijke Majesteit in dezelve, dat hij den jongen SAVRY in dienst nam. Dit baande hem den weg om zijnen geest meer en meer uit te breiden, en met schilderkundigheden te verrijken. Hij deedt, naamelijk, op 's Keizers kosten, in gezelschap van een Heer van aanzien, eene reize na *Tirol*. Hier bestudeerde hij de Natuur in haare oorspronklijke schoonheid, door het bespiegelen van de verscheidenheid en fraaiheid der Gezigten, welke dat Gewest uitlevert. Den voorgrond der Gezigten, welke hem meest behaagden, tekende hij, in een Boek, voordagtelijk daar toe aangeleid, met de pen, en de Verschieten met Potloot, overwasschende voorts alles met gekleurde sappen, of met waterverf. Meesteragtig en zeer vernuftig wist hij dit alles zich ten nutte te maaken, toen hij, na zijne Tirolsche reize, door den Keizer wierdt te werk gesteld om de Gallerij te *Praag* te beschilderen. Naa den dood van Zijne Keizerlijke Majesteit, welke voorviel in den Jaare 1612, vertrok SAVRY na *Holland*. Hier schilderde hij, op verzoek en kosten van Kunstkenners, eene menigte zo groote als kleine stukken, die nog in hoogagting gehouden worden, en eindigde 'er ook zijne dagen.

Zie HOUBRAKEN, *Schouburg der Nederl. Kunstschilders.*

SCALIGER, (JOSEPHUS JUSTUS) Zoon van den vermaarden JULIUS CESAR SCALIGER, die, hoewel uitmuntende in verscheiden andere takken van Geleerdheid, de Geneeskunde oeffende te *Agen*, in *Guienne*, alwaar hij, in den Jaare 1558, het vijfenzeventigste van zijnen leeftijd, zijne dagen eindigde. In den Jaare 1540 was JOSEPHUS JUSTUS, in de gemelde Stad, gebooren. De eerste gronden der uitgebreide geleerdheid, welke hem naderhand zo veel roems deedt behaalen, leide hij

te *Bourdeaux*. Van daar in zijne geboortestad zijnde wedergekeerd, genoot SCALIGER, eenigen tijd, het onderwijs van zijnen Vader; tot dat deeze geraaden vondt, hem na *Parijs* te zenden. Aan 't Hoogeschool dier Stad hadt hij tot Leermeester in de Grieksche taal den vermaarden ADRIANUS TURNEBUS. Naderhand wijdde hij zijnen tijd en vlijt aan de beoeffening der Oostersche taalen. Wegens SCALIGER wordt verhaald, dat hij, niet meer dan twee maanden, van den gemelden TURNEBUS, onderwijs genooten hebbende, zich opsloot in zijn Boekvertrek, en voorts de Schriften van HOMERUS onder handen nam, welke hij niet slegts, in den korten tijd van drie weeken, leerde verstaan, maar ook in zijn geheugen prentten. Binnen het tijdverloop der vier volgende maanden doorlas hij alle de andere Grieksche Dichters. Tot zijn eigen gebruik maakte hij eene Grieksche Spraakkunst uit de Werken van den eerstgenoemden Dichter. In zijnen meer gevorderden leeftijd schijnt SCALIGER zich aan geene vaste woonplaats verbonden, maar nu hier, dan elders zijn verblijf gehouden te hebben. Door de beroemdheid van 's Mans naam getroffen, deeden hem, eindelijk, de Bezorgers van 't Hoogeschool te *Leiden* eene aanbieding, om in die Stad zijne vaste wooning te willen neemen, met den tijtel van *Professor Honorarius*, onder het genot van eene vaste Jaarwedde, en buiten eenige verpligting tot het geeven van onderwijs. SCALIGER voldeedt aan dit verzoek, en kwam in *Holland* in den Jaare 1593. Onder de afwisseling van aanhouwende letterbezigheden en verkeeringe met geleerde vrienden, sleet SCALIGER zijnen tijd te *Leiden*, tot in den Jaare 1609, wanneer hij, aan de Waterzucht, in het negenënzestigste jaar zijns ouderzijne dagen eindigde. Zijnen rijken Boekschat, bestaande uit eene menigte Grieksche, Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche, Syrische, Arabische, Persische en Ethiopische Schriften, hadt hij, bij Uiterste Wille, besproken aan het Hoogeschool, om in deszelfs openbaare Boekerij geplaatst te worden. SCALIGER was een der geleerdste Mannen, niet slegts van zijnen tijd, maar die ooit geleefd hebben. Inzonderheid, egter, heeft hij een onsterflijken roem behaald, en onvergeldelijke verdiensten ingeleid, met zijne ontdekkingen, aanmerkingen en verbeteringen,

gen, de Tijdrekenkunde betreffende. 's Mans onvergelijkelijk Werk, *de Emendatione Temporum* genaamd, kan daar van getuigenis dragen. Zijne uitvinding van de dus genaamde *Periodus Juliana* of *Juliaanfchen Tijdkring*; als mede het vastftellen van zekere bepaalde Tijdftippen, tot welke de voornaamfte gebeurtenisfen der waereld kunnen gebragt worden, zijn ontdekkingen, die zelf geroemd wierden door SCALIGERS vijanden, welke hij in grooten getale hadt. Want, ondanks zijn groot verftand, wierdt hij van een ondraagelijk zwak beheerscht, 't welk hem op de meeste Geleerden van zijnen tijd met een oog van verfmaadende kleinagtinge deedt nederzien. De verwijtende en beleedigende naamen, welke SCALIGER dezelven na 't hoofd worp, waren ondraagelijk voor de zulken, die, hoewel bij hem niet te noemen, nogthans van hunne gemaakte vorderingen op het pad van Letterkunde voegzaame denkbeelden voedden. Van hier dat SCALIGER wierdt ingewikkeld in meenigen lettertwist, die hem zijnen kostbaaren tijd in beuzelingen deedt verkwisten. Daarenboven beheerschte SCALIGER een kinderagtige hoogmoed op zijne aanzienlijke geboorte. Hij beweerde, en wilde van anderen gehouden worden, zijne afkomst te ontleenen van de Heeren of Prinsfen van *Verona*.

Zie *Vitæ Profesforum Leidenfium*.

SCARLENSIS, (OCCO) of *van Scharl*, naar een Dorp in het Zuidelijk gedeelte van *Friesland*, alwaar hij gebooren wierdt, omtrent het midden der Tiende Eeuwe. Men heeft van hem een Werk óver de Gefchiedenisfen van *Friesland*; 't welk, egter, met zeer veel omzigtigheid en onder het vergelijken met andere Hiftoriefchrijvers, moet gebruikt worden. Occo fchijnt een man geweest te zijn van gering verftand en zeer bijgeloovig; gelijk kan worden afgeleid uit de veelvuldige fabelen en vertelzeltjes, met welke hij zijne Schriften doormengd heeft. Zodanig een oordeel heeft UBBO EMMIUS over hem geveld, in weerwil der gunftiger gedagten, welke door SUFFRIDUS PETRI hem aangaande gevoed wierden.

Zie SUFFRIDUS PETRI, *de Scriptoribus Frifícis*.

SCRIB-

SCEPERUS, (JAKOBUS) was een dier onwaardige Kerkleeraaren, die den Predikstoel misbruiken tot eene plaats der behandelinge van Staatsgeschillen, en, door hunne opstookende redenen, de gemoederen van 't ligt bewoogene gemeen aan den gang brengen. SCEPERUS bekleedde het predikampt, onder de Hervormden, te *Gouda*, in den Jaare 1665. Men vondt, ten dien tijde, verscheiden Leeraars, die, nevens een goed getal der Landzaaten, van verstand zijnde, dat de zaaken van den Lande niet voorspoedig gaan konden, ten zij men den Prins VAN ORANJE tot de waardigheden zijner Voorouderen bevorderde, deeze hunne meening, openlijk, van den Predikstoel, den Volke mededeelden. SCEPERUS deedt dit, op eenen Bededag, door 's Lands Staaten uitgeschreeven, weinige dagen naa dat de Vloot, onder den Admiraal DE RUITER, was in Zee geloopen. De haatlijke bewoordingen en vergelijkingen, welke hij, bij die gelegenheid, zich liet ontvallen, wierden, bij de Regeering der Stad, zo euvel opgenomen, dat zij, om haar ongenoegen te toonen, te raade wierdt, den onbezonnenen Kerkleeraar te straffen, met het inhouden der bezoldinge, voor eenen tijd, welke hij van de Stad trok.

Zie AITZEMA.

SCHAAP. (ALBERT) Gaarne vereeren wij ons *Woordenboek*, door het melden van daaden van edelmoedigheid, dapperheid en andere, welke eene hooger vlugt neemen, dan de kragten der onmiddelijke bedrijvers schijnen te kunnen toereiken. Het volgende voorval kan dienen als een blijk van heldhaftigheid, en hoe 't ons Vaderland niet zou ontbreeken aan wakkere Voorstanders, indien ze met oordeel wierden opgezogt. ALBERT SCHAAP, het bevel voerende over een Koopvaardijschip, was, in den naazomer des Jaars 1724, uitgezeild na *Smirna*. Zijn Schip was een kloek vaartuig, en gewapend met achtentwintig of dertig Stukken Geschut. Zijne reize voortzettende in de Middellandsche Zee, wierdt hij, op den achtsten November, ontmoet van twee Algierijnsche Oorlogschepen. Zij wierden gehouden voor de grootste en voornaamste der Barbarij-

barijsche Roofvloot, en waren beiden zeer sterk bemand. Naauwlijks waren ze elkander op voegzaamen afstand genaderd, om schutgevaarte te kunnen houden, of 'er ontstondt een hardnekkig gevegt; 't welk niet vroeger dan met den avond een einde nam. SCHAAP, in stede van den nacht, ter ontvlugtinge, te baate te neemen, toonde zich, 's anderendaags, bereidvaardig om het gevegt te hervatten. Van nieuws maakte hij een zo aanhoudend en vernielend vuur, dat de beide Algierijnsche Schepen, eenigermaate, in onmagt vielen, althans, van wegen de schade, aan Schepen, Touwen en Zeilen bekoomen, zich genoodzaakt vonden, den strijd te verlaaten, en eene haven op te zoeken. Onder dit alles bleef Kapitein SCHAAP post houden, niettegenstaande de aanmerkelijke schade, welke hij zelve insgelijks hadt geleeden. In deezen staat ontdekte hij, op den derden dag, een ander Algierijnsch Oorlogschip, welk vijftig Stukken voerde. Terstond raakten de twee Schepen aan elkander, en weerde zich, van nieuws, onze SCHAAP zo dapper, dat de Algierijn genoodzaakt was af te houden. 's Anderendaags, evenwel, wierdt het gevegt hervat. Doch naauwlijks hadt SCHAAP zijnen vijand de tweede Laag gegeeven, of 'er sloeg, ongelukkiglijk, brand in zijn Buskruid; met dat rampzalig gevolg, dat het Schip, met Volk en al, in de lucht vloog. De dappere en kloekhartige SCHAAP kwam dus elendig aan zijn einde.

Zie *Europische Mercurius*, 1725.

SCHAAP, (DIRK) wierdt te *Amsterdam* gebooren, in den Jaare 1627, uit een oud en aanzienlijk Geslagt, van 't welk wij vervolgens nog andere leden zullen melden. Geduurende zijne Jongelingschap oeffende hij zich met zo veel vlijt en oordeel in de Regtsgeleerdheid, dat hem, eerlang, te weeten in den Jaare 1655, de post van Sekretaris wierdt opgedraagen. Zeer voorzigtig en loflijk bekleedde hij dit ampt, in de zorgelijke tijden, welke hij beleefde, vooral ook in den Jaare 1672. De roem, thans behaald, bewoog de Algemeene Staaten, in het volgende Jaar 1673, den Sekretaris SCHAAP, in

de hoedanigheid van Buitengewoonen Afgezant, te zenden aan het Zweedsche Hof, ten einde om Zijne Majesteit te beweegen tot het voeden van gunstige gedagten jegens de Algemeene Staaten, en tot het aanvaarden van de bemiddeling van een verzekerden Vrede. SCHAAP volvoerde dien last, niet alleen tot genoegen van zijne Meesters, als die, bij herhaalde Besluiten, over zijnen ijver en wakkerheid, hun genoegen betuigden, maar ook van den Zweedschen Koning, welke hem, nevens zijne mannelijke en vrouwelijke naakomelingen, tot den Adelstand verhefte, en daarenboven zijn Geslagtwapen verbeterde en versraaide. Den tijd van tweeënveertig jaaren hadt SCHAAP het Sekretarisampt bekleed, wanneer hij, eenig misnoegen hebbende opgevat, in den Jaare 1697, daar van afstand deedt. Sedert leide hij een stil en ampteloos leeven, tot in den Jaare 1702, wanneer hij, in den ouderdom van vijfenzeventig jaaren, zijne dagen eindigde. SCHAAP was Kanunnik ten Dom te *Utrecht*. Bij zijne Echtgenoote, PHILIPPINA VAN DER GEER, gesprooten uit het adelijk Geslagt VAN SWIETEN, hadt hij zestien kinderen verwekt, van welke eenige Zoonen en Dogters hem overleefd hebben.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek*.

SCHAAP, (Dr. GERARD) *Heer van Kortehoef*, was een Regent van zeer veel aanziens en gezags, in zijne geboortestad *Amsterdam*, en bekleedde, van tijd tot tijd, de gewigtigste posten van Regeeringe. In den Jaare 1624 verkoozen zijnde tot Raad in de Vroedschap, nam hij, in dat zelfde jaar, zitting in Schepensbank. Sedert zat hij aldaar nog vier onderscheidene reizen, in de Jaaren 1626, 1629, 1634 en 1635, om vervolgens, in den Jaare 1637, het Burgemeesterlijk gestoelte te beklimmen. Tien maalen bekleedde hij, zedert de eerste reize, deeze hoogaanzienlijke waardigheid: te weeten, in de Jaaren 1641, 1644, 1646, 1648, 1652, 1657, 1658, 1661, 1664 en 1665. Geduurende de Jaaren 1654, 1655 en 1656 hadt Dr. SCHAAP zitting in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden van *Holland* en *Westfriesland*; in de Jaaren

ren 1631, 1632 en 1633 in de Rekenkamer van Holland; en in de Jaaren 1649, 1650 en 1651 in den Raad van Staate. Zonder merkelijke tusschenpoozen, was hij dus, in de eene of andere hoedanigheid, in het bewind geweest, geduurende den tijd van ruim veertig jaaren. Boven en behalven dit alles, was nog de Heer GERARD SCHAAP tot het volvoeren van eenen last gebezigd, aanwijzende het groot vertrouwen, welk in hem gesteld wierdt. Nevens de Heeren ALBERT SONK, Oud-Burgemeester en Hoofdschout der Stad *Hoorn*, en JOACHIM VAN ANDRÉE, Eersten en Voorzittenden Raad in den Hove van *Friesland*, vertrok hij, in den Jaare 1644, in Gezantschap na *Deenemarke*, om eenen Vrede tusschen dat Koninkrijk en *Zweeden* te bemiddelen, en tevens bij den Deenschen Koning aan te houden op de herstelling der bezwaarnissen over 't verhoogen der Zondsche Tollen, overeenkomstig met een Verdrag, honderd jaaren te vooren daar omtrent aangegaan.

Zie *Regeeringslijsten van Amsterdam*, en J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

SCHAAP (GERARD) PIETERSZOON, in onderscheiding van Dr. GERARD SCHAAP, zo even vermeld, met welken hij, door zommigen, meermaalen is verward, was een geleerd Amsterdammer, gebooren in den Jaare 1599. Ruim zeventig jaaren te vooren, naamelijk in den Jaare 1530, hadt zijn Overgrootvader, JAKOB SCHAAP PIETERSZOON, in Schepensbank gezeeten. Zijn huwelijk, met JOANNA DE VISSCHERE, dogter van JOAN DE VISSCHERE, Burgemeester van *Zevenbergen*, gaf aanleiding tot verandering van woonplaatze; hij zette zich neder te *Dordrecht*, en wierdt aldaar, in den Jaare 1627, tot Raad in de Vroedschap, en in het volgende, tot Schepen verkoozen. Wat 'er aanleiding toe gegeeven hebbe, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat de Heer SCHAAP, eerlang, na zijne geboortestad wederkeerde, alwaar hem, in den Jaare 1638, de zelfde waardigheden, als hij te *Dordrecht* hadt bekleed, wierden opgedraagen. Intusschen hadt de Vader van den Heere SCHAAP zitting in het Kollegie ter Admiraliteit in

Zee-

Zeeland. Deezen, in den Jaare 1638, overleeden zijnde, wierdt de zelfde last aan den Heere GERARD opgedraagen, die denzelven waarnam tot in den Jaare 1647, om vervolgens, naa verloop van eenigen tijd, tot nog aanzienlijker post gebruikt te worden. Tusschen het Parlement van *Engeland* en de Algemeene Staaten, in gevolge, onder anderen, der weigeringe van de laatstgenoemden, om den Gezant van het Parlement te erkennen, eenige verwijdering ontstaan zijnde, waren de Staaten van Holland, die in deeze weigering niet gestemd hadden, op middelen bedagt, om het goed verstand, tusschen het Parlement en hun Gewest, te doen voortduuren. Daar toe wierden zij te raade, om eenen man van kunde en vertrouwen, met den tijtel van *Kommissaris* of Gemagtigde, na *Engeland* te zenden. De keuze daar toe viel op GERARD SCHAAP PIETERSZOON. Hij vertrok derwaarts, in den Jaare 1651. Zijn last hieldt in, de toenmaalige Regeering te erkennen, en het Parlement met zodanige titels te vereeren, als hij oordeelde, aan hetzelve 't meest aangenaam te zullen weezen. Voorts moest hij zijnen vlijt aanwenden, om voor de belangen van Holland bijzondere zorge te draagen. Ondanks dit behoedmiddel, groeide het misnoegen van het Engelsche Parlement hand over hand. Het deedt Brieven van Schaêverhaalinge uitgeeven, en zondt daadelijk twee Oorlogschepen in Zee, om den Koophandel der Hollanders en Zeeuwen te belemmeren. Straks wisten de twee Provincien te bewerken, dat een Buitengewoon Gezantschap na *Engeland* wierdt benoemd. Nevens den Heer Oud-Raadpensionaris JAKOB KATS en den Heer PAULUS VAN DE PERORE, Pensionaris van *Middelburg*, benoemde men onzen SCHAAP tot dien gewigtigen post. Nog voor het einde des Jaars 1651 vertrokken de Afgevaardigden na *Londen*, en wierden, op den negenentwintigsten December, bij het Parlement, ter gehoor toegelaaten. Uit 's Lands Geschiedenissen is bekend, hoe deeze staatelijke bezending vrugtloos is afgeloopen. Naa zijne wederkomst uit *Engeland*, nam de Heer SCHAAP zijn verblijf te *Amsterdam*, en eindigde er zijne dagen, op den tweeëntwintigsten Junij des Jaars 1654.

Niet slegts als Staatsman, maar ook als Geleerde, hadt de Heer GERARD SCHAAP PIETERSZOON een beroemden naam ver-

wor-

worven. In de Latijnsche en andere taalen was hij zeer bedreeven. De Geschiedenis van zijn Vaderland, en met naame ook van zijne Geboortestad, was een voornaame tak zijner beoeffeningen. Onder 's Mans naagelaatene Schriften, heeft men geheele Boekdeelen gevonden, bevattende eene menigte bijzonderheden, de Stad *Amsterdam* betreffende. Hij hadt, naar 't schijnt, een oogmerk, om eene naauwkeuriger beschrijving van die Stad te bezorgen, dan, ten dien tijde, nog voorhanden was. De Heer JAN WAGENAAR heeft deeze papieren in handen gehad, en erkent zijne verpligting aan dezelve, omtrent het ontvangen van niet weinig lichts in eenige duisterheden, tot het verzamelen van zijne *Geschiedenissen van Amsterdam*. Geene kleine verdienste heeft, eindelijk, de Heer SCHAAP ingeleid, met de bezorging der eerste uitgave van het *Nederlandsch Plakaatboek*. Wat het vlijtig en zuinig uitkoopen van den tijd vermoge, te midden van een drom van bezigheden van den gewigtigsten aart, mogen wij uit 's Mans voorbeeld leeren.

SCHAAP. (Mr. PIETER JAKOBSZOON) Dat het Geslagt, waar van wij nu eenige Leden vermeld hebben, al vroeg, de goede zaake der Vrijheid in den Godsdienst, en, diensvolgens, ook in den Burgerstaat, is toegedaan geweest, en als zodanig, nog heden ten dage, bij allen, welke die edele panden op prijs waardeeren, in dankbaare naagedagtenisse moet gehouden worden, kan het wedervaaren van deezen waardigen Burger leeren. Nevens PAUW, DE GRAAF en andere wakkere Voorstanders der gezuiverde Leere, hadt hij, al vroeg, naa het doordringen van het licht der Kerkhervorminge in deeze Gewesten, zijnen ijver betoond, door het begunstigen en bijwoonen der Preeke, tijdig en ontijdig, in deeze en geene oorden om en in *Amsterdam*. Van hier dat hem soortgelijk lot, als de straks genoemden en anderen, bejegende: indaaging, en, bij niet verschijning, ballingschap uit het Vaderland. De misdaad, waarom zulk een grievend Vonnis over hem geveld wierdt, was hier in gelegen „ Dat hij de Preeke (der On„ roomschen of Hervormden) gestadig bijgewoond, en onder „ dezelve, of ook wel bij de huizen, aalmoezen hadt verza-

„ meld; dat hij, door kwaadspreken van de Wethouderschap" (zo noemde men 's Mans veroordeeling der strenge en wederregtelijke maatregelen, die, ten dien tijde, door de Regeering bij de hand genomen wierden) „ het volk tot oproer hadt „ aangezet; dat hij tegenwoordig was geweest in de Vergaderingen van die van den *nieuwen Godsdienst*" (dus noemde men toen de Hervormden) „ in welke een Verzoekschrift „ aan den Prinse VAN ORANJE, om vrije oeffening van den „ Godsdienst in de Minderbroederskerk, ontworpen was; dat „ hij zelfs eenige goede Roomsch-Katholijken hadt zoeken „ te beweegen, om onder dit Verzoekschrift hunne hand te „ tekenen; dat hij, eindelijk, zeer gemeenzaame verkeering „ hadt gehouden met DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT, eenen „ der voornaamste Voorstanderen van den nieuwen Godsdienst, „ en ten wiens huize de bijeenkomsten der Sektarissen of „ Scheurmaakers gehouden wierden." Op den tweeëntwintigsten April des Jaars 1569 wierdt dit Vonnis over Mr. PIETER SCHAAP uitgesproken. Nevens andere voornaame ballingen, zal hij, veelligt, zich na *Embden* of *Hamburg* begeeven hebben. Op de Regeeringslijst van *Amsterdam*, ontmoeten wij, op het Jaar 1583, en nog eens op het Jaar 1586, onder de Schepenen, eenen JAKOB SCHAAP PIETERSZOON, waarschijnlijk den Zoon van onzen balling.

SCHAAP, (Mr. PIETER) was de Zoon van den Burgemeester Dr. GERARD SCHAAP. Nevens drie andere aanzienlijke Jongelingen, te weeten, GERBRANDT PANCRAS, JACOB DE GRAAF en SYBRANT VALKENIER, insgelijks Zoonen of Neeven der thans regeerende Burgemeesteren, genoot deeze de eere van het leggen van den eersten Steen, van het Stadshuis van *Amsterdam*, op den achtentwintigsten October des Jaars 1648. In den Jaare 1666 wierdt hij Raad, en nam tevens zitting in Schepens gestoelte; deezen post bekleedde hij ook in de Jaaren 1670 en 1671. De Heer Mr. PIETER SCHAAP was een ijverig voorstander van de heerschende denkwijze, in zijne Geboortestad, omtrent het handhaaven van den Stadhouderloozen Regeeringsform; hierom liep hij, bij veelen, in 't oog, als hebbende hij mede de hand geleend, zo als men elkanderen

ren zogt diets te maaken, om Stad en Vaderland aan *Frankrijk* te verkoopen en te leveren. Dit bleek uit een vinnig Schimpſchrift, 't welk, in den Jaare 1672, geſtrooid wierdt, en waar in men, benevens andere naamen, ook dien van Mr. PIETER SCHAAP las, als iemand, die aan de voorgenomene gruweldaad ſchuldig ſtondt. Het Papier was ingerigt aan Burgemeesteren en zesendertig Raaden. Om den Leezer een denkbeeld te geeven van den rampzaligen toeſtand van zaaken in het gemelde jaar, en van de begrippen, welke, bij veelen, aangaande hunne Regenten, gevoed wierden, lust het ons, het Schimpſchrift, woordelijk, hier in te lasſchen. Stijl, taal, ſpelding, alles toont den grond, op welken de jammerhartige pennevrugt gegroeid was.

„ Wie isser ſoo ongevoelyck ofte moetwillens blint die niet
„ en kan ſien, de grouwelycke ende verdoemde vetraderye
„ die ons lieve Vaderlant ſyn gebrouwe ende overgekome,
„ van diergelycke Tierannye men niet gehoort noch geleeſen
„ ſoo lange de weerelt heeft geſtaen, waer in ghy de meeste
„ part ſuspect en ſchuldigh ſyt, helpende ſmeede die verdoem-
„ de ſaameſweringe van het eeuwigh edict, ende actens van
„ ſeclusio ende gearbeydt aan die grouwelycke verraderye van
„ de Witte loeveſteynſche factie alleen uyt eygen regeerſucht
„ en genot van de Soeveryniteyt, ſoekende het loffelycke
„ Huys van Oranje ende Nasſouw tot de grondt uyt te roeyen
„ ende ons en onſe kinderen tot ſlaeven en Contrabutarisſen
„ van Vranckryck te maeken, ſynde liever frans als prins ſiet
„ nu eens aan in hoe beweenlycke gedeformeerde ſtaat ghy
„ liedens de Religie Justitie Militie Politie neevens de Finantie
„ hebt gebracht door UE. booſe Regeeringh het ſchip van het
„ Vaderlant ſoo grouwelyx moetwillens voor de wint hebt
„ doen verſylen, ende noch ſien wy daaglyckx dat ghy lie-
„ dens daer en booven alle pracktyck aanwent om in de Re-
„ geeringe te blyven, ende volgens den vercoop noch alles
„ over te leeveren ofte laaten verlooren gaan, ſoo ſeggen wy
„ die een ongelooffelycke getal ſyn UE. aan alle die aan dit
„ grouwelyck verraat by de gemeente ſuspect ſyt, waar van
„ eenige hier onder geſpecificeert dat ghy aanſtonts U ampt

„ ende bedieninge nederleyt ende Heere Prince van Oranje
„ sonder uytstel versoeckt om syne reyse herwaarts te willen
„ verhaastigen op dat andere bequaame Patriotten en by de
„ gemeente niet suspect mogen geëligeert worden tot gerustig-
„ heydt van het gemeene best ende per faute van dien soo
„ protesteren hier meede alle voor de gantsche weerelt dat sy
„ schuldig sullen syn aan het bloet ende aan alle onheylen die
„ U mochte overkoomen door de reetvaardige wraack der
„ getergde gemeente, dit doende &c.

Hendrik hooft	Hans bontemantel
Jan van der Poll	Roeter Ernst
Lambert Reynst	Jacob Jacobsz hinlopen
Nicolaes Pancras	Joan Corver
Joan blaauw	Pieter Schaap
andries de graaff	Joan Hulst
Cornelis van Vlooswyck	Willem backer
Nicolaes van Loon	Cornelis Rogh.

Ondanks het vuilaartig verwijt van dit Lasterschrift, liet zich de Heer SCHAAP, nevens veele andere der gelasterde Regenten, gebruiken tot de gewigtigste bezendingen, tot behoudenisse van Stad en Vaderland. De Heer SCHAAP, zich in *'s Hage* bevindende, terwijl de Algemeene Staaten, van hunne Afgevaardigden te velde, eenen brief ontvingen, meldende den inval der Franschen in de *Over-Betuwe*, vertrok, nog dien zelfden dag, met een affchrift van dien brief, na *Amsterdam*, om te bewerken, dat de Vroedschap, op de beveiliging der Stad, bij tijds, de noodige maatregels mogt beraamen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

SCHAAPEN. Deezen naam geeft men te *Amsterdam*, aan de zulken, die, bij de openbaare veilingen van vaste Goederen, de hoogste bieders gebleeven zijnde, of eenig Perceel gemijnd hebbende, geenen voldoenden borg kunnen stellen tot genoe-
gen

gen van den Verkooper. De zulken, zo dra hun onvermogen blijkt, worden van de aanſchouwers uitgejouwd en nageblaat. Men vindt 'er, naamelijk, zomtijds, lieden, die, 't zij bij Willige, of bij Verkoopingen bij Executie, op eenige vastigheid bieden, boven hun credit of vermogen, enkel in het vooruitzigt op den plokpenning, die aan den meestbiedenden wordt afgegeeven, en in de hoop, dat, bij het neemen in ſlag, het geveilde goed hun zal worden afgemijnd. Al vroeg ſchijnt deeze ongeoorloſde voordeelbejaaging, te *Amſterdam*, te hebben plaats gehad. BREDERODE zinſpeelt hier op, wanneer hij, ergens, in een van zijne Tooneelſtukken, iemand doet zeggen:

Dat kleyne Mannetje, dat op d'execucy loopt,
En de plockjes haalt op d'Erfgoet dat men verkoopt,
Bleef gisteravont an een groot huys hanghen.

Om dusdanige onregtvaardigheden te voorkoomen, heeft de Wethouderſchap eene bepaaling gemaakt, volgens welke hij, die dus *Schaap blijft*, gelijk men 't noemt, voor de eerſte reize met eene opſluiting van twee, voor de tweede maal van drie maanden in het Rasphuis wordt geſtraft, en voor de derde maal eene geesſeling binnens kamers ontvangt. Zelf heeft men, in 't Amſterdamſche Rasphuis, eene afzonderlijke plaats, alwaar dusdanige misdaadigen worden opgeſlooten.

Zie *Handvesten van Amſterdam.*

SCHAARWEIDEN. Deezen naam draagen, in *Gooiland*, zekere gemeene Velden of Weiden. Zie daar van een nader berigt, in ons Deel XVIII. bladz. 503 enz. onder 't Artikel GOOILAND.

SCHADÉ. (GASPAR) Bekend zijn de poogingen, welke, geduurende de minderjaarigheid van Prinſe WILLEM DEN III, ginds en elders, wierden aangewend, ter zijner bevorderinge tot de waardigheden zijner Voorzaaten. De Staaten van Holland,

land, hoe zeer, gemeenlijk, den Prinſe niet zeer genegen, namen, egter, in den Jaare 1667, het beſluit, om den Vorst zitting te doen neemen in den Raad van Staate, doch onder deeze uitdrukkelijke voorwaarde, dat het Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal, voor altoos, van de Stadhouderlijke waardigheid zouden afgeſcheiden blijven, en alzo deeze hooge bedieningen nimmer in een en den zelfden perſoon zouden mogen vereenigd zijn. *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijsſel* bewilligden in dit Ontwerp, 't welk, zedert, onder den naam van *Harmonie* is bekend geworden. Drie Gewesten, *Zeeland*, *Friesland* en *Stad en Lande* weigerden hunne toeſtemming, als meer op 's Prinſen zijde zijnde, en niet kunnende gedoogen, dat de gemelde hooge waardigheden van een geſcheiden wierden. Van hier dat de Algemeene Staaten, bij welke het Ontwerp insgelijks was goedgekeurd, hunne tusſchenkomst te werk ſtelden, om de weigerende Provincien te doen aan de hand koomen. Tot eene ſtaatelijke bezending, ten dien oogmerke, na *Friesland* en *Stad en Lande*, liet zich de Heer GASPAR SCHADÉ gebruiken. De Heeren GASPAR FAGEL, Penſionaris van *Haarlem*, en J. VAN NYENBURG, waren zijne amptgenooten in dit werk; 't werk vrugtloos afliep. Uit hoofde van het merkelijk nadeel van zulk een beſluit voor hunnen Stadhouder, konden de beide Gewesten, door geenerhande drangredenen, daar toe worden overgehaald.

Zie AITZEMA.

SCHAFFELAAR. (JAN VAN) Van wegen zijne onvertſaagdheid, betoond in de opoffering van zijn leeven, ten behoeve zijner ſpitsbroederen, verdient deeze man der vergeetelheid ontrukt te worden. Hij was een Ruiter, in dienst van DAVID VAN BOURGONDIE, Bisſchop van *Utrecht*, die, zo als uit 's Lands Geſchiedenisſen bekend is, met de Stad van dien naam en met *Amersfoort*, eenen tijd lang, merkelijk overhoop lag. In den Jaare 1482, zich geſteld hebbende aan 't hoofd van achttien of negentien Ruiters, maakte SCHAFFELAAR zich meester van de Kerk en den Toren van het Dorp *Barneveld*, welk het

met



STOUTE DAAD VAN JAN VAN SCHAFFELAAR.

met den Bisschop hieldt. Die van *Amersfoort*, als mede etlijken van *Nieuwkerk*, hier van de lucht gekreegen hebbende, voerden eenige Bussen tegen de Kerk aan, en deeden dezelve heftiglijk beschieten. Dit bragt de belegerden in de uiterste verlegenheid: zo dat ze van overgave begonnen te spreeken. Doch de belegeraars weigerden van Verdrag te hooren, ten zij SCHAFFELAAR, op welken zij inzonderheid gebeeten waren, aan hunne woede wierdt opgeofferd. Hierom deeden ze het volgende onmenschelijk voorstel, met nevensvoeging van op hetzelve niets te zullen laaten afdingen: „ men moest JAN „ SCHAFFELAAR, door de Kijk- of Klokgaten van den Kerk„ toren na beneden werpen, en alzo in de handen der bele„ geraaren leveren." Met eene edele verontwaardiging van zulk een voorstel aangedaan, verklaarden de belegerden, liever het uiterste te zullen waagen, dan daar toe bewilligen. Maar SCHAFFELAAR, ziende, hoe zeer 't op hem gemunt was, en het lot, welk alle de overigen boven 't hoofd hing, voorkwam hunnen ondergang. Op den Omgang des Torens geklommen zijnde, *Spitsbroeders*, zeide hij, *ik moet tog eenmaal sterven; ik wil ulieden in geene ongelegenheid brengen.* Straks zette hij zijne handen in zijne zijden, en sprong alzo stoutmoedig na beneden. Hoewel zwaar gekwetst, viel hij, evenwel, niet dood, doch wierdt, door de verbitterde vijanden, op staanden voet afgemaakt.

Zie *Chronijk van* 1481 — 1483.

SCHAFFER, (GOOSSEN) was Raadsheer der Stad *Groningen*, en, van wegen de Provincie *Stad en Lande*, Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten, toen hij zich liet welgevallen, dat zijn naam onder die der vierentwintig Regters over 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD gesteld wierdt.

SCHAGEN, eene Stede, of opene Plaats, in Noordholland, in 't Noordoosten van de Stad *Alkmaar*, de hoofdplaats van de dus genoemde *Schager-Kogge* of *Heerlijkheid van Schagen.*

gen. 't Was al van ouds eene vermaarde Plaats, reeds in den aanvang der Vijftiende Eeuwe met het Poortregt, of Stads Geregtigheden begiftigd. Van hier, dat *Schagen* onder de kleine Steden van *Westfriesland* wierdt gerekend, en, 't eenigen tijde, Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge heeft gezonden, zo als *Medemblik* en andere kleine Steden, in deezen oord der Provincie van *Holland*, welke nog heden ten dage dit Voorregt genieten. *Schagen*, als eene Heerlijkheid, aan een afzonderlijken eigenaar behoorende, zal, waarschijnlijk, daar door, dit Voorregt verlooren hebben. Zij beuzelen, ongetwijfeld, die willen, dat de Plaats reeds voor het midden der Vierde Eeuwe, zelf in den Jaare 334, zoude gebouwd zijn. Met dit alles is het zeker, dat zij onder de oudsten, in deezen oord, moet gerangschikt worden. Immers vindt men aangetekend, dat, onder de Regeering van Graave FLORIS DEN III, de Haarlemmers, in den Jaare 1166, eenig ongenoegen tegen die van *Schagen* hebbende opgevat, met andere Kennemers, als mede met die van *Alkmaar*, in een Verbond traden, en in den Winter van het gemelde jaar op de Plaats eenen aanval deeden, en haar deerlijk uitplonderden. Veele Ingezeetenen wierden, bij die gelegenheid, gevangen genomen, na elders weggevoerd, en wreedelijk mishandeld. Uit den vereenigden optogt der Ingezeetenen van twee Steden en van verscheiden Opgezeetenen van het platte Land, mag, met reden, worden afgeleid, dat de Plaats, reeds in de Twaalfde Eeuw, een aanmerkelijken bloei en welvaart moet genooten hebben. Niet lang naa het begin der naastvoorgaande Eeuwe telde men, te *Schagen* en in de Buitenbuurten, weinig minder dan tweeduizend zevenhonderd en vijftig Inwoonders, behalven de Dienstboden en anderen, die 'er geen vast verblijf genomen hadden. Sedert dien tijd moet de bloei der Stede aanmerkelijk zijn verminderd; vermits, onder eenige rijzingen en daalingen, in den Jaare 1734, dat getal op dertienhonderd en één was verminderd.

Schagen is eene net en zindelijk betimmerde Plaats. In 't midden van dezelve legt een ruim Marktveld, rondom welke de Huizen staan, en op welke drie Buurten uitloopen. De Kerk, welke aan dit Marktveld staat, is een aanzienlijk Gebouw,

bouw, rustende op vijftien ronde Steenen Pilaaren; zij is honderdvierenzestig voeten lang, tweeënzeventig en een halven voet wijd, en zevenënzeventig en een halven voet hoog. De Toren, geheel van steen gebouwd, steekt, ter hoogte van vijfenzeventig voeten, boven het dak van het Kerkgebouw uit; bedraagende dus zijne geheele hoogte ruim honderdvijftig voeten. Men telt aan denzelven drie Tranzen of Omgangen. Behalven andere sieraaden, pronkt de Kerk, van binnen, met een pragtigen Predikstoel, welks Kap, inzonderheid, voor een meesterstuk van Beeldhouwkunde gehouden wordt. Wijders ontmoet men 'er verscheiden Graftomben der *Heeren en Vrouwen van Schagen*. Inzonderheid trekt de aandagt van den kundigen de Graftombe van Heere JAN VAN SCHAGEN en zijne Gemaalinne ANNA VAN ASSENDELFT, geheel van Toetssteen, in welke hunne Afbeeldzels, leevensgroot, nevens zestien Wapens hunner Heerlijkheden, kunstig zijn uitgehouwen. Het Orgel is insgelijks een fraai stuk Werk. Weleer stondt het *Raadhuis* op het Marktveld. Van wegens deszelfs ouderdom en bouwvalligheid, vondt men geraaden, hetzelve af te breeken, en een Burgerhuis, staande aan den Zuidkant van het Marktveld, tot een Raadhuis bekwaam te maaken. Dit gebeurde in den Jaare 1731. Voorts heeft men 'er eene Vischmarkt, Waag en Weeshuis; welk laatste, oorspronklijk een Klooster, bij de verandering der Regeeringe hier te Lande, tot het tegenwoordig oogmerk wierdt vertimmerd. Wijders heeft men 'er eene Roomsche Kerk, die door een Waereldlijken Priester wordt bediend. Opmerkelijk is het, dat de *Doopsgezinden*, hoewel vrij talrijk in dit gedeelte van *West-friesland*, ter deezer Stede geene Vergaderplaats of Gemeente hebben. Behalven den Landbouw, waar toe de omringende landstreek eene voegzaame gelegenheid verschaft, plagt, van ouds, een goed aantal Mesfemaakerijen, Looijerijen en Zilversmeederijen, aan zeer veele Ingezeetenen, een bestaan te geeven. Door verloop van tijd zijn deeze Neeringen veel verminderd. De Regeering van de Stede *Schagen* bestaat uit een Baljuw, vijftig Vroedschappen, drie Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. Zelden, egter, gebeurt het, dat het aanmerkelijk getal der Vroedschappen geheel vol

is; zomtijds kan het weinig meer dan rijklijk de helft haalen.

Zie Chronijk van Schagen.

SCHAGEN, (*De Ban van*) is een gedeelte van de dus genaamde *Schager-Kogge*, of *Heerlijkheid*, naar de even gemelde Stede alzo geheeten. Binnen de uitgeftrektheid daar van, die op ruim zeventienhonderd zevenënzeventig Morgens Land wordt begroot, ontmoet men veele zeer voortreffelijke Landerijen. Reeds van ouds waren dezelve door 't gantfche Land vermaard om haare vrugtbaarheid, en zo hoog gefchat, dat men, zomtijds, van twee tot drie duizend Guldens voor het Morgen betaalde. Door verloop van tijd zijn ze aanmerkelijk in waarde verminderd. De reden hier van moet gezogt worden in de zwaare Dijks-Molen- en andere lasten, welke, in gevolge van den verhoogden Waterboezem, moeten betaald worden. Van hier dat het getal der Huizen, in het tijdverloop van eene Eeuw, honderdzesendertig is verminderd. Want, daar men, binnen den Ban, in den Jaare 1632, vijfhonderddrieëndertig telde, bevondt men 'er, in den Jaare 1732, flegts driehonderdzevenënnegentig Huizen. Tegenwoordig kunnen ze nog niet zo veel bedraagen.

SCHAGER-KOGGE, met *Nieuwdorper-Kogge*, eene der hoofdverdeelingen van *Westfriesland*. Een aanzienlijk gedeelte daar van beflaat de *Schager-Kogge*, of de Vrije Heerlijkheid van *Schagen*. Deeze bevat, behalven de reeds befchreevene Stede *Schagen*, den *Polder van Burghorn* en de Stede *Barfingerhorn*, onder welke *Kolhorn* en *Haringhuizen* mede begreepen zijn. Reeds van ouds zijn de *Heeren van Schagen* vermaard in 's Lands Gefchiedenisfen. Volgens het algemeen gevoelen, zou de eerfte Heer van *Schagen* geweest zijn, WILLEM, Natuurlijke Zoon van ALBREGT VAN BEYEREN, geteeld bij MARIA, of, volgens anderen, GYSBREGT VAN BRONKHORST. In den Jaare 1427, zoude Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE de Heerlijkheid van *Schagen* aan gemelden Bastaart WILLEM gefchonken hebben. De Heerlijkheid bleef in dat Geflagt, tot op

op het overlijden van WILLEM VAN SCHAGEN, voorgevallen in den Jaare 1658, wanneer daar van Kooper wierdt de Heer GEORGE VAN KATS, *Heer van Koulster*, voor eene somme van tweehonderd drieënzestigduizend Guldens. Achttien jaaren laater keerde de Heerlijkheid te rug, bij verkoop, voor eene somme van honderdzeventigduizend Guldens, tot het aloude Geslagt, in den persoon van FLORIS KAREL VAN BEVEREN, Graave van Warfusé, Heere van Goudriaan, wiens Zoon eene dogter naliet, die, in 't begin deezer Eeuwe, door huwelijk, de Heerlijkheid in het Geslagt der Graaven VAN OUTREMONT gebragt heeft. De *Heer van Schagen* heeft, binnen de Stede van dien naam, een fraai Slot. Het legt ten Zuiden van het Marktveld, van welk het, door middel van eene Voorpoort en ruim Voorplein, is afgescheiden, midden in eenen Vijver. Van ouds wierdt het voor eene aanmerkelijke Sterkte gehouden; waar toe niet weinig toebragten de zwaare Torens, van welke het nog heden is voorzien. Aan den Schoorsteenmantel, op de Groote Zaal, ziet men twee Pilaaren, die, volgens eene aloude overlevering, bekragtigd door een Latijnsch Vaers van den Hoogleeraar BARLÆUS, 't welk men voor den Schoorsteen leest, weleer tot het aloude *Karthago* zouden behoord hebben, en, bij de opdelving der Puinhooping, gevonden zijnde, herwaarts zouden zijn overgebragt. Wijders pronkt nog deeze Zaal met de Afbeeldingen van verscheiden Heeren van *Schagen* en andere Grooten. De tuin of hoving, agter het Slot, beslaat eene aanmerkelijke uitgebreidheid. Naardien de Heeren van *Schagen* niet altoos op het Slot hun verblijf houden, hebben ze dikmaals hun voordeel gedaan met het verhuuren der beplantinge, voor zevenhonderd guldens 's jaars

SCHAGEN, (GILLIS) hoewel een Kunstschilder, was, egter, van geene onaanzienlijke afkomst. Zijn Vader, PIETER SCHAGEN, bekleedde, van tijd tot tijd, de posten van Raad en Schout der Stad *Alkmaar*, van Rekenmeester in de Generaliteits Rekenkamer, van Afgevaardigde, wegens zijne Geboortestad, in den Raad van Staate, en eindelijk in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Staaten der Veréénigde Nederlanden,

den. Door natuur en kunstdrift genoopt, hadt hij, door eigen vernuft en zonder eenige onderrigting, in de Schilderkunst geene geringe vorderingen gemaakt. In de bovengenoemde Stad *Alkmaar* wierdt GILLIS SCHAGEN gebooren, op den vierentwintigsten Junij des Jaars 1616. Als een verstandig Vader de heerschende geestneiging des Jongelings zorgvuldig gade slaande, bemerkte hij, spoedig en duidelijk, dat dezelve overhelde tot de zelfde kunst, met welke hij zelve, in de uuren van uitspanninge, zijne gewigtiger bezigheden verpoosde. Diensvolgens den lust en het verzoek zijns Zoons bot vierende, gaf hij hem tot onderwijzer, eerst den kundigen SALOMON VAN RAVESTEIN, en vervolgens den vermaarden Paerdeschilder PIETER VERBEEK. Den ouderdom van eenentwintig jaaren hadt de jonge SCHAGEN bereikt, wanneer hij aan zijne zucht voldeedt, om vreemde Gewesten te bezoeken. Doch hij week, in deezen, af van het voorbeeld zijner meeste Kunstbroederen. Want, terwijl de keuze van deezen, meestal, op het kunstkweekend *Italie* viel, strekte zich zijne zucht na het Noorden. In den Jaare 1637 begaf hij zich na *Dantzig*, en van daar, naa eene wijle toevens, na *Elbingen*. Na de laatstgemelde Stad vertrok hij, om dat zich, toenmaals, aldaar onthieldt de vermaarde STROBEL, Kunstschilder van Zijne Keizerlijke Majesteit, en naderhand van STANISLAUS, Koning van *Polen*. Dewijl het gerugt zijner bedreevenheid den jongen SCHAGEN reeds was vooruit gereisd, ontmoette hij eene gunstige bejegening bij den Noordschen Kunstenaar; die hem nog hooger waardeerde, zints hij eene proeve van zijn Kunstvermogen hadt gegeeven, met het schilderen der afbeeldinge van zijne Poolsche Majesteit. Van *Elbingen* keerde onze jonge Kunstoeffenaar na *Dantzig* te rug. Hier stortte hij, eerlang, in eene zwaare ziekte. Naa zijne herstelling behandelde hij, nog eenigen tijd, aldaar, het Penseel, wanneer hem de lust beving, om na het Vaderland te rug te keeren.

Van korten duur was SCHAGENS verblijf te *Alkmaar*. Bevangen van den lust, om ook meer Zuidelijke deelen van Europa, om de kunst vermaard, te bezoeken, bediende hij zich van de gelegenheid, om, met een Oorlogschip, na *Dieppe*, in Frankrijk, te vertrekken. Te land reisde hij, van daar,

daar, na *Parijs*, en vervolgens, naa een kort verblijf, na *Orleans*. Geduurende het tijdverloop van een jaar, welk hij aldaar vertoefde, fchilderde hij de afbeeldingen van verfcheiden perfoonen van den hoogften rang. Het gerugt van de fraaiheid der Penfeelbehandelingen van den Hollandfchen Kunftenaar, inmiddels, wijd en zijd verfpreid zijnde, kwam, onder andere, ter ooren van den Heere DE BALLY, *Heere van Tvry*, Raad des Konings van Frankrijk, te *Parijs*. Daar heen ontboodt hem deeze doorluchtige Edelman, om de afbeeldingen zijner kinderen in fchilderij te brengen. Daarenboven vervaardigde hij, voor den zelfden Koninklijken Raadsheer, naar 't oorfpronklijke van MICHIEL ANGELO, een Stuk, verbeeldende eenen ST. JAN, koomende bij CHRISTUS; als mede, voor eenen Heere LA TROYSIERE, eenen dooden CHRISTUS, leggende op den fchoot van MARIA, door den Ridder PAULUS RUBBENS oorfpronklijk gefchilderd. In de maand October des zelfden Jaars 1639, ftak SCHAGEN, uit *Frankrijk*, na *Engeland* over, omtrent den zelfden tijd, als de Nederlandfche Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP gereed lag, om tegen den Spaanfchen Admiraal *Don* ANTONIO D'OQUENDO flag te leveren. Hij gaf een bezoek aan den Admiraal, die hem vriendelijk ontving, en een Jagt aanboodt, tot het kiezen van een voordeelig oogpunt, om de Nederlandfche Vloot af te tekenen. Van het Zeegevegt, welk kort daar op volgde, was SCHAGEN een ooggetuige; die, zedert, van zijn oogmerk afzag, en de gelegenheid waarnam, om met een Nederlandsch Vaartuig na de Maaze te zeilen.

Sints dien tijd fchijnt onze Kunstfchilder zijn vast verblijf te *Alkmaar* genomen te hebben, alwaar hij in geen klein aanzien was, houdende verkeering met lieden van rang en vermogen. Naa het fluiten van den Vrede met *Spanje*, deedt hij eene reize door *Brabant*, in gezelfchap van den Admiraal VAN DORP, en den Heere VAN DE CORPUT, van *Dordrecht*. Nevens de Heeren PAFFENRODE en den Fiskaal VAN DEN BROEK, bezogt hij, in den Jaare 1651, *Luik* en *Keulen*. Viermaalen bekleedde hij, in zijne Geboorteftad, den post van Fabrijkmeester of Bouwheer. Hij was Weesmeester, toen hij, in den Jaare 1668, van zijne jongfte ziekte overvallen wierdt, wel-

welke, op den achttienden Junij diens jaars, een einde van zijn leeven maakte, in den ouderdom van zes dagen minder dan tweeënvijftig jaaren.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg der Nederlandsche Kunstschilders.*

SCHAGEN, (PIETER JANSZOON) Raad in de Vroedschap der Stad *Alkmaar*, en, misschien, een bloedverwant des straks vermelden Kunstschilders, in den Jaare 1619, was een der vierentwintig Regters, aan welken, op benoeming van Hun Hoog Mogende de Algemeenė Staaten, het gewigtig onderzoek na de schuld of onschuld van 's Lands Advokaat, JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, en diens medegevangenen, HUGO DE GROOT en ROMBOUT HOGERBEETS, wierdt opgedraagen.

SCHAGEN. (*Jonkheer* CHRISTOFFEL VAN-) Ten tijde als de Stad *Haarlem*, in den Jaare 1572, door *Don* FREDRIK, Zoon des Hertogs van VAN ALVA, met een beleg gedreigd wierdt, was deeze een Lid der Regeeringe van gemelde Stad. In de Vergadering der Vroedschap, voor dat het beleg eenen aanvang hadt genomen, in beraad geleid zijnde, of men zich verdeedigen, of met den vijand in onderhandeling zoude treeden, stemde de meerderheid voor het laatstgemelde gevoelen. Nevens DIRK DE FRIES, Oud-Burgemeester, en ADRIAAN VAN ASSENDELFT, Pensionaris der Stad, liet Jonkheer SCHAGEN zich gebruiken tot eene bezending, ten dien einde, na *Amsterdam*, alwaar de Spanjaard zich thans bevondt. Geduurende hun afweezen, wierden de hekken te *Haarlem* eenigzins verhangen, en hadden zommigen, het voorbeeld van *Naarden* te baate neemende, veeler gemoederen weeten op te zetten tot eene manmoedige verdeediging. Van hier dat Jonkheer SCHAGEN en de Heer VAN ASSENDELFT, bij hunne wederkomst, eene onaangenaame behandeling ontmoetten. Zo wel om straks gemelde reden, als om dat zij slegts eene flaauwe hoop op onderhandeling medebragten, wierden zij straks in hegtenis genomen, en daar naa, aan den Prinse, te *Delft* gezonden. DE

FRIES

FRIES was te *Amsterdam* gebleeven. Bij hunne te regt stelling voor Zijne Doorluchtigheid, beriepen zich de beide Heeren, vrugteloos, op het besluit en den opgedraagen last der Haarlemsche Vroedschap: de Prins was van verstand, dat niemand eenen last mogt aanvaarden, welke strijdig was met den eed, welken hij gedaan hadt. Volgens vonnis, door WILLEM DEN I geveld, moest ASSENDELFT onthalsd worden. Diergelijk een lot, waarschijnlijk, hoewel wij zulks niet vinden aangetekend, was ook aan Jonkheere VAN SCHAGEN bereid. Doch de dood voorkwam daar van de uitvoering. In gevolge der zwaare pijnigingen, omtrent hem te werk gesteld, overleedt hij in de gevangenisse.

Zie VAN METEREN, en AMPZING *Beschrijving van Haarlem.*

SCHAGEN. (JOAN, *Heer van*) Meer dan één bedrijf ontmoeten wij van deezen Edelman, waar door hij zijne ongezindheid van *Engeland* vertoonde; als mede, dat hij den Huize van *Oranje*, althans deszelfs bovenmaatige verhoopinge, niet zeer was toegedaan. Nevens eenige aanzienlijke Staatsleden, in den Jaare 1587, benoemd zijnde tot een buitengewoon Gezantschap na *Engeland*, om aan haare Majesteit Koninginne ELIZABETH de hooge Overheid der zeven Veréénigde Gewesten aan te bieden en daadelijk op te draagen, wees hij dien aanzienlijken eerepost, beleefdelijk, van de hand. Geduurende de oneenigheden en verschillende inzigten, tusschen den Stadhouder Prins MAURITS en 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, stondt de Heer VAN SCHAGEN in de begrippen des laatstgenoemden; die, vervolgens, ook hadt weeten te bewerken, dat gemelde Heer, nevens den Heer VAN WARMOND, in het Lid van Ridderschap en Edelen der Provincie Holland beschreeven was geworden. 't Zij uit dankbaarheid voor dit gunstbewijs, of uit overtuiginge van onschuld, zeker is het, dat hij, vervolgens, toen de Advokaat in hegtenisse was genomen, deszelfs ontslag zogt te bewerken; doch, met hoedanig eenen uitslag, toont het deerlijk lot des onthoofden grijzen Staatsmans. Nevens den Heere VAN

ASPE-

ASPEREN, insgelijks beschreeven in de Hollandsche Ridderschap, op den dag der gevangenneeminge van den Advokaat, doorgedrongen zijnde tot in de Kamer, in welke de Grijzaart in verzekering wierdt gehouden, begeerde hij van de Wagten, dat men hem zoude loslaaten. Dit veroorzaakte eenig gerugt; 't welk van Prinse MAURITS, die zich in een nabuurig vertrek bevondt, vernomen zijnde, denzelven deedt uitkoomen, en voorts beveelen, men zoude den Heere VAN SCHAGEN en zijnen Vriend hun Zijdgeweer afneemen, en voorts de beide Heeren in bewaaring houden, tot dat men het goedvinden der Algemeene Staaten zoude vernomen hebben. Doch de Prins Stadhouder liet 'er onmiddelijk op volgen, dat men, zijns bedunkens, de Heeren, met eene bestraffing over hunne onderneeming, en onder handtasting, zoude mogen ontslaan, zo als ook met 'er daad geschiedde.

SCHAGEN EN DEN ENG, zomtijds ook, enkelvoudig, *den Enge*, of *de Enge* genaamd, is eene Heerlijkheid, in de Provincie van *Utrecht*, in het *Land van Montfoort*. Haare uitgestrektheid wordt op driehonderd Morgens begroot. Zij legt ten Zuiden van *Linschoten*, en schiet, met haar uiteinde, ten Zuidwesten van de Stad *Montfoort*, aan den *Tsfel*, en paalt aldaar aan het Hollandsche grondgebied. De Heerlijkheid is leenroerig aan de Provincie van *Utrecht* en aan de Proostdije van Oudmunster. In den Jaare 1748 telde men, in 't geheel, binnen dezelve niet meer dan tien Huizen.

SCHAKENBOSCH. Bij deezen naam zijn bekend zekere Landen, ook wel eene Heerlijkheid geheeten, in Hollands gedeelte *Rhijnland*, en meer bepaaldelijk in de Heerlijkheid *Veur* gelegen. Ruim vijftig jaaren geleeden, wierden deeze Landen bezeeten bij Jonkvrouwe ADRIANA CONSTANTIN SCHIER, *Vrijvrouwe van Warmenhuizen en Bennenbroek*, en na haar overlijden verkogt, als een onsterflijk Erfleen, aan Jonkvrouwe KATHARINA NOORTHEY, zedert gehuwd aan den Heere Mr. HENRIK GEVERS, Raad in de Vroedschap der Stad *Rotterdam*, voor eene somme van achttienduizend driehonderd guldens. De Heerlijke Voorregten en Geregtigheden van Wild, Konijnen

ten en Wildernisſen, zijn aan deeze Landen verknogt. De waare naamsreden is ons niet gebleeken. Het bijvoegzel, *Bosch*, ontleent zijnen oorſprong van het *Bosch*, 't welk, volgens des kundigen, van ouds, in deezen oord zoude geſtaan hebben. PHILIPS, *Graaf van Ligne*, Heer van *Wasſenaar*, *Voorſchooten*, als mede van *Schakenbosch*, liet, in den Jaare 1569, daar van eene Kaart maaken, die naderhand gekoomen is in handen van den Schrijver der *Kerkelijke Oudheden*. Volgens deeze Kaart, bezat het Bosch, in dien tijd, eene uitgeſtrektheid van ruim zevenënveertig Morgens. Gelijk elders, in dien oord, dus heeft men ook, zedert, het geboomte uitgerooid, en den grond in open land veranderd. Tot eene gedagtenisſe, leest men nog, in den Voorgevel van den Herberg, in deeze Heerlijkheid, de woorden: DIT IS SCHAKENBOSCH.

Zie VAN HEUSSEN, *Kerkelijke Oudheden*.

SCHAKERLOO, eene Heerlijkheid, nevens eene Buurt, in *Zeeland*, op het Eiland *Tholen*, aan het Regtsgebied der Stad van dien naam onderhoorig, welke, door aankoop, daar van eigenaares is geworden. Volgens zommigen, zou deeze Heerlijkheid voor het gedeelte des Eilands moeten gehouden worden, 't welk allereerst, en wel in tijden, van welke de geheugenis verlooren is, in dijk zou gebragt zijn. Immers vindt men, dat *Schakerloo*, reeds in 't begin der Dertiende Eeuwe, door HENDRIK DEN I, *Hertog van Brabant*, ter Leen wierdt gegeeven aan WILLEM DEN I, *Graave van Holland*, en MARIA, zijne Gemaalinne. De uitgeſtrektheid der Heerlijkheid wordt op elfhonderd vierendertig Gemeten en honderdtweeënnegentig Roeden begroot. Men vindt in dezelve geen Kerkdorp, maar flegts eene Buurt van weinige Huizen. De Kerk, die 'er, in vroegere tijden, plagt te ſtaan, is, zedert het verval des Dorps, al voor lang afgebroken.

SCHALKEN, (GODFRIED) Dordrechtenaar, wiens Vader den post van Rektor van 't Latijnsche School bekleedde, wierdt gebooren in den Jaare 1643. Reeds in zijne vroege jeugd gaf hij blijken van een meer dan gemeen vernuft. De beoeffening der taalkennisse, tot welke hem zijn Vader zogt op te leiden, viel hem zo gemaklijk, dat hij, binnen korten tijd, meer dan gemeene vorderingen maakte. Onder dit alles vertoonde zich steeds eene overhellende zucht voor de Schilderkunst. Al den ledigen tijd, welke hem overschoot, leide de Jongeling daar aan te koste. Hierom wierdt, eindelijk, de Vader te raade, deeze roeping der Natuur te volgen. Zijn eerste Leermeester was S. VAN HOOGSTRATEN, de tweede GERARD DOU. Om de behandeling des laatstgenoemden na te bootzen, stelde hij al zijn vermogen te werk, en slaagde daar in niet ongelukkig. De merkwaardigste proeve daar van vertoonde hij in een Kunststuk, 't welk, bij de Kunstminnaars, altoos in hooge waarde is gehouden. Het verbeeldt een zeker Spel, 't welk, ten tijde van SCHALKEN, in algemeen gebruik was onder de jonge lieden, wanneer zij, in gezelschap, zich met elkander vrolijk maakten, en den naam van *Vrouwtje koom ten Hove* voerde. De Kunstenaar heeft in het Tafereel zich zelven verbeeld, ontkleed, zo als dat Spel medebragt, tot op zijn hembd en onderbroek, en zittende aan den schoot eener Juffrouwe. Alle de overige beelden waren insgelijks naauwkeurig gelijkende Portretten. Veel moeite hadt hem dit Stuk, en het schilderen alleen van het Tapijt, op den grond, een maand schilderens gekost. Voor 't overige maakte hij, geduurende zijn verblijf in zijne Geboortestad, voornaamelijk zijn werk van het schilderen van Portretten, waar in hij zeer gelukkig slaagde, en waar van, nog heden ten dage, onder de aanzienlijkste Geslagten te *Dordrecht*, veele bewaard worden. Onder andere sprak men met veel lofs van de afbeelding van zeker Mevrouwe SNOEK, in de gedaante van eene Veldnimf, onder het lommer van het geboomte om te rusten nederleggende.

Intusschen waaide het gerugt van SCHALKENS Kunstvermogen na *Engeland* over. Derwaarts lokte men hem met groote beloften. Hij vertoefde 'er verscheiden jaaren, en hadt het ge-

genoegen dat zijn Penfeelwerk rijkelijk betaald wierdt. Weshalven hij, eene aanzienlijke fomme hebbende bijeen verzameld, te raade wierdt, na het Vaderland weder te keeren, doch zich nu niet in zijne Vaderftad, maar in '*s Graavenhage* met der woon neder te zetten. Hij woonde aldaar tot op den zestienden November des Jaars 1706, wanneer de dood hem wegrukte, in den ouderdom van drieënzestig jaaren. Behalven de reeds gemelde blijken van kunstvermogen, wordt ook van deezen Schilder geroemd, zijne zeldzaame gave, om het Kaarslicht naa te bootzen, 't welk hij zo natuurlijk en kragtig wist te fchilderen, dat het elks verwondering gaande maakte. Niet minder gelukkig flaagde hij in het fchilderen van het dag- of zonnelicht, door wiens glans hij zijne fchilderftukken een zeer bevalligen luister wist bij te zetten.

Schalkwyk, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*. In haare grootfte lengte, gerekend van het Dorp *Vreeswijk* tot aan de Vrijheid van de Stad *Wijk bij Duurftede*, befłaat de Heerlijkheid eene uitgeftrektheid van meer dan twee uuren gaans. Zij is leenroerig aan de Provincie van *Utrecht*. Het getal der Huizen wordt op ongeveer honderdëntwintig begroot.

Het Dorp van dien naam, zich voornaamelijk in de lengte uitftrekkende, in eene rechte Buurt, legt niet onvermaakelijk, in de nabuurfchap van de Rivier de *Lek*, van welke de Kerk weinig meer dan een vierendeel uurs af ftaat. Het is een vrij zwaar Kruisgebouw, met een fpitfen Toren, en was, in vroegere dagen, eene Parochiekerk. Zij heeft twee Vikarijen. Behalven de Hervormden, ontmoet men 'er ook Roomschgezinden. Nu ruim twee Eeuwen geleeden, wierdt het getal der laatstgemelden, die Leden der Kerke waren, op vierhonderd begroot. Een zwaaren ramp leedt dit Dorp, in den Jaare 1523, in gevolge van eenen Doorbraak van den Lekdijk. De landerijen, door den hoogen watervloed, overftroomd zijnde, wierden zommige derzelven bijkans anderhalven voet hoog met zand bedekt. Het te velde ftaande Koorn wierdt, voor een goed gedeelte, daar door bedorven. Door de ver-

woestingen des Oorlogs hebben ook de Ingezeetenen, van tijd tot tijd, zeer veel geleeden.

SCHALKWYK, (*Huis te*) een ouderwetsch, groot en zwaar gebouw, staande in de bovengemelde Heerlijkheid van dien naam, een weinig Zuidwaarts van de Dorpkerk. 'Er bloeide, eertijds, in het Sticht van *Utrecht*, een Geslagt VAN SCHALKWYK, 't welk aan dit Huis zijnen naam gegeeven, of dien van hetzelve heeft ontleend. Wat hier van zij, in beiderlei geval is het Huis van hooge oudheid. In zekeren Brief van den Jaare 1128 vindt men eenen EGIDIUS of GILLIS VAN SCHALKWYK vermeld. In de Jaaren 1239 en 1240, was AARNOLD VAN SCHALKWYK Maarschalk van dit gedeelte van het Sticht. Hij hadt eenen Zoon, GYSBERT VAN SCHALKWYK genaamd, die in de Jaaren 1289 en 1294 leefde. HENRIK en BERTOLD VAN SCHALKWYK worden, op den Jaare 1304, vermeld, als, met JAN VAN RENESSE, in de Lek omgekoomen. Het Huis wierdt, in dat zelfde jaar, tot den grond toe geslegt, doch naderhand wederom zijnde opgebouwd, de eigendom van verscheiden agtervolgende geslagten: onder welke wij die van ZUILEN, NYENRODE, VAN DER HAAR, MERTEN VAN ABKOUDE, DOUBLET, RAM, RENESSE VAN ELDEREN en VAN DE KAPELLEN genoemd vinden. Het *Huis te Schalkwijk*, 't welk aan niemand leenroerig, maar een vrij en eigen goed is, wierdt, op den zevenëntwintigsten October des Jaars 1536, door de Edel Mogende Heeren Staaten 's Lands van *Utrecht*, tot eene Riddermaatige Hofstad verheven. Van wegen dit Huis vinden wij de volgende eigenaars onder de Ridderschap van het Gewest beschreeven: Jonkheer FREDERIK VAN RENESSE VAN ELDEREN, van den twaalfden April des Jaars 1660, tot aan zijnen dood, in den Jaare 1666 voorgevallen; Jonkheer GERLACH VAN DE KAPELLEN, beschreeven op den drieëntwintigsten Junij des Jaars 1667, en gestorven den eenendertigsten December des Jaars 1685; Jonkheer STEVEN FREDERIK VAN DE KAPELLEN, van den elfden Maart des Jaars 1691, tot den vijfentwintigsten Maij des Jaars 1707; en, eindelijk, Jonkheer EVERT KORNELIS VAN DE KAPELLEN, *Heer van Houten*, beschreeven in den Jaare 1745.

SCHALK-

SCHALSMEER, ook wel *Schaalmeer* genaamd, is een droog gemaakt Meirtje, in *Kennemerland*, behoorende onder de Heerlijkheid van *Wormer*. De grootte daar van vinden wij op drieënzeventig Morgens bepaald.

SCHALSUM, een Dorp in Friesland, in de Grietenij van *Franekeradeel*, in 't Noordoosten van de Stad *Franeker*, en aan de Geregtigheid dier Stad grenzende. Het Dorp is klein, doch heeft zijnen eigen Leeraar. De Toren der Kerke, een laag gebouw, plagt, weleer, met een zeer digten klimmerboom, geheel begroeid te zijn; zo dat van den Toren, behalven het schuinsche dak, naauwlijks een steen konde gezien worden. Van wegen de menigte van schadelijk gevogelte, welk in den boom plagt te huishouden en te nestelen, heeft men, voor eenige jaaren, denzelven weggenomen. *Toa Schalsum ynne klimmerbeam*; „Te Schalsum in den klimmerboom", plagt een oud spreekwoord te zijn. Ondanks zijne geringheid, heeft dit Dorp tot wieg en bakermat gediend van eenen der grootste Geleerden van zijnen tijd, ULPIUS, naar den klimmerboom CISSÆUS, en, voorts, om de nabijheid der Stad *Franeker*, FRANEQUERENSIS gebijnaamd. Hij was een vriend van den vermaarden DESIDERIUS ERASMUS, in het Grieksch door en door ervaren, en, in die taale, Hoogleeraar aan 't Hoogeschool te *Erfurt*. In den Jaare 1540 hadt hij tot opvolger zijnen geleerden Landgenoot SUFFRIDUS PETRI. Een zijner geleerde Vrienden, maakte op ULPIUS het volgende Grafschrift; waar uit is af te leiden, dat hij in den bloei zijner jaaren moet overleeden zijn.

„ Mortuus *hic* recubat juvenilibus Ulpius annis,
„ Par Frisiæ nostræ, Pieridumque decus.
„ Foetibus ingenii toto inclarescere mundo
„ Coeperat: ach quantum spei fera Parca rapis!
„ Qui tamen ante diem fati monumenta supremum
„ Edidit; hæc vitæ causa perennis erunt."

SCHARDAM, een Ban of Heerlijkheid, in dat gedeelte van Noordholland, 't welk, meer bepaaldelijk, bij den naam van

Dregterland bekend is. In overoude tijden, toen dit gedeelte van Holland nog ongelijk meer water, dan tegenwoordig bevatte, vondt men, in deezen oord, een Vaarwater, door 't welk de Westfriesfche en Waterlandfche Meiren hunne uitloozing in de Zuiderzee hadden, bij den naam van *Schar* bekend. Het leggen van eenen Dam zal den naam aan den Ban en het daar in gelegen Dorp gegeeven hebben. Dit viel voor omtrent het einde der Veertiende Eeuwe, en diende om het Zeewater uit de Meiren te houden. De geheele Ban wordt op honderdzestien Morgers en driehonderdtwaalf Roeden begroot. Het Dorp is van weinig betekenisse. Met die van *Etershem* heeft het eenen Leeraar gemeen.

SCHARENDYKE, een Gehugt, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, tot de Heerlijkheid van *Elkerzee* behoorende. Het verdient geene verdere opmerking, dan dat de inwooners van de Stad *Zierikzee*, in den Zomertijd, zich dikmaals derwaarts begeeven, om 'er zich aan het Zeeftrand te gaan verlustigen. Niet verre van daar lag, eertijds, het vermaarde Klooster *Bellem*, eigenlijk *Bethlehem*. Men ziet 'er nog eenige overblijfzels van, in een groot ftuk Muurs, en een gedeelte van eene uitgeftrekte Graft of Vijver.

SCHARL, een zeer gering Dorpje, in het Zuidelijk gedeelte van Friesland, onder de Grietenij *Hemelummer Oldevaart en Houtwoude*, in het Kwartier van *Westergo*. Ondanks de geringheid van het Dorp, kan het, in de Grietenij, vijfendertig Stemmen uitbrengen. De Buurt *Laaxum*, in Friesland vermaard, om de fmaaklijke Bot, die, in de nabuurfchap, in de Zuiderzee wordt gevangen, behoort onder *Scharl*. Ook legt niet verre van daar het zo genaamde Rood Klif, zijnde eene hoogte of foort van Duin, aan den Zeekant. Niet verre van daar legt in Zee eene droogte, in de aloude Friefche Gefchiedenisfen, onder den naam van Vrouwen-Zand, vermaard. Met de fabeltjes, die daar van verteld worden, zullen wij dit papier niet bekladden. Boven hebben wij reeds aangetekend, dat de van ouds beroemde Hiftoriefchrijver OCCO SCARLENSIS in dit Dorp ter waereld is gekoomen.

SCHAR-

Scharnegoutum, gemeenlijk, bij verkorting, *Goutum* genaamd, is een Dorp in Friesland, in 't Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij *Wijmbritzeradeel*. Het legt aan den Rijdweg, die van *Leeuwarden* na *Sneek* loopt. Men telt 'er zevenëntwintig Stemdraagende Zaten. De omringende landerijen, die weleer, ten tijde als de zo genaamde *Middelzee* nog door een goed deel van de Provincie Friesland stroomde, door het Zeewater bedekt wierden, zijn thans zeer goede en veel vrugts draagende Koornakkers. In 't Noordoosten van het Dorp, legt het van ouds vermaarde *Nije-* of *Nieuweklooster*; dus genaamd, in tegenstelling van het Oudeklooster, van welke Abt dodo het eerstgemelde, in den Jaare 1230, uit de goederen van zekeren ubald, deedt stigten. De oorspronkelijke benaaming was *Aula Dei* of Godshof. Het diende tot een verblijf van Adelijke Jonkvrouwen, die de Regels der Cistersienser Orde volgden, en door den Abt van 't Oudeklooster bestierd wierden. *Nieuwe-*, zo wel als *Oudeklooster*, is, zedert, in eene aanzienlijke Boerderij veranderd.

Zie winsemius, *Kronijk van Friesland*; als mede *Oudheden en Gestigten van Friesland*.

Scharwoude, een Ban, in *Dregterland*, in het Noordlijkste gedeelte van Noordholland. Even als *Schardam*, boven vermeld, ontleent het zijnen naam van het aloude Watertje *Schar*. De uitgestrektheid wordt op ruim honderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op ongeveer vijftig begroot. Het Dorp van dien naam is van weinig aanziens. Het legt aan den Dijk; buiten welken de Kerk, eertijds, plagt te staan, doch die, aan het einde der Veertiende Eeuwe, door eene zwaare overstrooming, zijnde weggespoeld, omtrent vijftig jaaren daar naa binnensdijks wederom is opgebouwd.

Schay, (kornelis) Burgemeester van *Groningen*, was, volgens de aantekeningen van den Heere sicco van goslinga, een Friesch' Edelman, de voornaame, zo niet de eenige aan-

 drij-

drijver, welke de Staaten der Provincie *Stad en Lande* hadt overgehaald, om Prins WILLEM DEN IV, niet lang naa het treurig einde van zijnen Vader JOHAN WILLEM FRISO, tot Stadhouder van hun Gewest te verkiezen.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Historie.*

SCHEINDEL, een Dorp van merkelijke uitgestrektheid, in de *Meierij van 's Hertogenbosch*, ongeveer derdehalf uur gaans ten Zuidoosten van de Stad van dien naam. Het getal der Huizen vinden wij op vijfhonderd vijfenveertig begroot. Ter wederzijden van eene breede Straat, op welke een groote Pomp, ten algemeenen gebruike, staat, zijn de huizen, meestal, in de lengte getimmerd. Geen geringen bloei en welvaart ontleenen de Plaats en de Ingezeetenen van de menigte Hop, die in de omleggende landen geteeld, en, ingezameld zijnde, na elders wordt verzonden. De Kerk is een fraai verwulfd en ruim Kruisgebouw, met eenen niet zeer hoogen, doch egter zindelijken spitsen Toren. Het Schoolhuis staat daar nevens, op een Kerkhof, 't welk van een Muur omringd wordt. De Gereformeerde Predikant, die hier staat, moet ook in een nabuurig Dorp *Liempd* het gewijde dienstwerk verrigten. Een zwaaren ramp leeden de Ingezeetenen, door de woede der Gelderschen, die, nevens de Kerk, ook het Dorp, voor het meerendeel, in koolen leiden. Zo zeer waren de Dorpelingen hier door verarmd, dat de Kerk niet dan door gemeene zamenwerking van alle de Ingezeetenen konde herbouwd worden. Paus LEO DE X, om den Godsdienstijver op te wekken, verleende Aflaat aan allen, welke 'er de hand toe wilden leenen. *Scheindel*, als een Generaliteits Dorp, draagt negenhonderdelf guldens, veertien stuivers en vier penningen in de Beden; eenenveertighonderd dertien guldens en twaalf stuivers in de Verpondingen, en tweeëndertighonderd zeven guldens, twee stuivers en vier penningen in de Gemeene Middelen.

SCHELDE,

SCHELDE, (*De*) eene vermaarde Rivier, welke een gedeelte der Nederlanden, met naame van *Zeeland*, doorſtroomt. Haar oorſprong is in Pikardie, in den berg *St. Marten*, niet verre van de Stad *Gatelet*. Voorbij *Kamerijk* loopt zij door *Henegouwen*, en beſproeit, benevens *Bouchain*, ook de Stad *Valenchien*, omtrent welke zij den ſtroom *Ronnelle* ontvangt, en bevaarbaar begint te worden. Niet verre van daar een groot Eiland geformeerd hebbende, ontvangt zij, bij *Condé*, de rivier *Ham*, loopt daar mede voort tot in *Vlaanderen*, vermengt zich wijders, niet verre van *Mortagne*, met de wateren van de *Scharpe*; en *Doornik*, *Oudenaarden* en *Gend* beſproeit hebbende, wordt zij met de wateren van *de Lis* vermeerderd. Thans ſchijnt de *Schelde* tot haare eerſte bron te willen wederkeeren, dewijl zij eenen anderen loop aanneemende, na *Dendermonde* te rug ſtroomt. Nabij *Rupelmonde*, vallen de *Dender*, de *Demer*, de *Stenne* en de *Rupelle* in dezelve. Daar mede voort ſtroomende, ſcheidt zij *Brabant* van *Vlaanderen*, loopt voorbij *Antwerpen*, omringt een gedeelte dier Stad, en formeert, drie of vier mijlen beneden dezelve, eene fraaie haven. Bij de kleine Stad *Zandvliet* verdeelt zij zich in twee Armen. De eerſte Arm, zich westwaarts ſtrekkende, wordt de *Wester-Schelde* of de *Hont* genaamd; hij ſcheidt *Vlaanderen* van *Zeeland*, loopt voorbij *Vlisſingen* door de *Wielingen*, en valt aldaar in de Noordzee. De andere Arm, de *Ooster-Schelde*, of ook wel blootelijk de *Schelde* genaamd, loopt, tusſchen *Brabant* en het verdronken gedeelte van *Zuidbeveland*, door de enge Kanaalen van *Karmvliet* en den *Agger*, voorbij *Burgvliet* en *Bergen op den Zoom*, tusſchen het Land van *Tholen* en *Zuidbeveland*, ten Oosten van de Eilanden *Wolfaartsdijk*, *Oost-* en *Noordbeveland*, en ten Westen van de Eilanden *Duiveland* en *Schouwen*, door den *Roompot*, (waarſchijnlijk naar eene aloude Romeinſche Sterkte dus genaamd) en ontlast zich, eindelijk, door het *Veerſche Gat*, insgelijks in de Noordzee.

SCHELE, (RADBOUD HERMAN) *Heer van Veenbrugge en Welberg, Drost van Tsfelmuiden*: man van aanzienlijke geboorte, en, 't geen nog hooger gaat, van uitmuntende perfoonlijke hoedanigheden, bij het naageflagt niet genoeg bekend, verdient, om meer dan ééne reden, door middel van ons *Woordenboek*, der vergeetelheid ontrukt te worden. De Heer SCHELE wierdt gebooren in den Jaare 1622. Zijn Vader, die, van wegen de Ridderfchap der Provincie *Overijsfel*, in den Jaare 1619, in de Vergadering der Algemeene Staaten hadt gezeeten, overleedt, terwijl zijn Zoon, aan 't Leidfche Hoogefchool, met onvermoeiden ijver, in de baane der Geleerdheid en Weetenfchappen worftelde. Sedert befloot hij tot het doen eener buitenlandfche reize, met het loflijk oogmerk, om niet alleen de reeds verkreegene kundigheden te vermeerderen of uit te breiden, maar ook om menfchen te leeren kennen, en den Regeeringsform, geaartheid, zeden en gewoonten van andere Volken van nabij te befchouwen. Eerst nam hij zijnen weg na *Frankrijk*, en, naa eene wijl vertoevens, onder de befchaafde Landzaaten diens Koninkrijks, na *Italie*. Den meesten tijd fleet hij in het laatstgenoemde Gewest. De Krijgskunde was, onder veele andere, een tak zijner beoeffeninge. Om zich, door daadelijke oeffening, in den Wapenhandel bekwaam te maaken, en van het kiezen van Legerplaatzen, het fchikken van Slagorden, het belegeren van Steden en de verdere deelen der Oorlogskunde juiste denkbeelden te vormen, vervoegde hij zich aan het Hof des Groothertogs van *Toskane*, en nam dienst onder de Krijgsbenden van dien Vorst. Vooral maakte hij zijn werk van eene naauwkeurige vergelijking van de tegenwoordige wijze van Oorlogvoeren met die der Ouden, ten einde om 't geen hij in beiden nuttig en dienftig vondt bij een te voegen, en alzo een voegzaam zamenhangend geheel te vormen. Dit alles gefchiedde met het patriottisch oogmerk, om, bij zijne wederkomst in 't Vaderland, 't welk toen nog met *Spanje* in Oorlog was, hetzelve van eenigen dienst te weezen, om den reeds deinzenden vijand verder op de vlugt te jaagen, of geheel te verdrijven. Niet onopgemerkt bleef des edelen Jongelings verdienfte ten Groothertogelijken Hove. Men gaf

gaf hem eene aanzienlijke plaats onder de Lijfbenden, die uit de aanzienlijkste Hofgrooten en Italiaansche Edellingen was opgericht. Van hier, dat wanneer Jonkheer SCHELE, door zijne Moeder, wierdt thuis ontbooden, hij niet dan met zeer veele moeite zijn ontslag verworf. Zelf zogt men, door de streelendste beloften, hem tot wederkeeren te noopen, naa dat hij eenen keer na zijn Vaderland zou gedaan hebben. Doch kinderpligt, gesterkt door de zucht om den Krijgsdienst met dien der Zanggodinnen te verwisselen, zegepraalde in zijn gemoed over de Vorstlijke aanbiedingen. . Dit deedt den geleerden JOANNES PIERSON, in zekere Redevoering, zingen:

SCHELIUS, *Hetrusci modo principis arma sequutus,*

Maluit Aonidum castra quieta sequi.

Naa eene vierjaarige uitlandigheid, nam Jonkheer SCHELE zijn verblijf op het Voorouderlijk Huis *Welberg*, niet verre van *Steinfurt* gelegen. In stille eenzaamheid besteedde hij hier zijnen tijd met het leezen en beoeffenen van de Schriften der Ouden, Historieschrijvers, Wijsgeeren, Digters en Redenaars, de Schriften der beste Christen Kerkvaderen niet uitgezonderd. De vrugt dier naarstigheid was, onder andere, het zamenstellen van een Werk over de Krijgskunde der Romeinen, hunne Legeringen, Slagordeningen, en 't geen verder tot dat onderwerp betrekking hadt. Zijn oogmerk, hier in, was, om de hedendaagsche Bevelhebbers te doen zien, hoe zij, door vergelijking van de oude met de tegenwoordige wijze van Oorlogvoeren, hunne kundigheden konden vermeerderen of verbeteren, en alzo met de voorbeelden van voorgaande tijden hun voordeel doen. Zo gemeenzaam behandelde hij deeze onderwerpen, als of hij met SCIPIO, FABRICIUS, FABIUS, CESAR en andere doorluchtige Krijgshelden, in hunne Legerplaatzen, een gemeenzaamen omgang hadt gehouden.

Van geen langen duur, intusschen, was de rust, welke men den Edelen SCHELE, in de plaats zijner afzondering,

liet

liet genieten. *Overijssel* wierdt thans, door binnenlandsche Staatskrakeelen, beroerd. Om deeze tot bedaaren te brengen, zo niet geheel te stillen, oordeelde men, geene dienstiger toevlugt te kunnen neemen dan tot den raad, den mond en de pen van den geleerden Ridder. Ook was deeze niet zo verkleefd aan 't stille oeffenschool, dat hij zich zoude onttrekken om op woeliger tooneelen te verschijnen. Gelukkig slaagde hij in 't volbrengen der opgeleide taak, en gedroeg zich als een ijverig voorstander der Regten en Vrijheden van zijn Vaderland.

Na deeze eerste proeve zijner bekwaamheid, tot het afdoen van zaaken, 's Lands oirbaar betreffende, wierdt de Ridder SCHELE tot nog gewigtiger werk geroepen. In den Jaare 1651, verscheen hij, van wegen de Overijssche Ridderschap, op de Groote Vergadering, aangeleid, om, naa het sluiten van den Vrede met *Spanje*, 's Lands Regeeringsform op een vasten voet te brengen. Als een blijk van 's Mans edelmoedigheid vinden wij aangetekend, dat hij, om 's Lands Kas te spaaren, de kosten, noodig ter goedmaakinge van de waardigheid des persoons, welken hij aldaar vertegenwoordigde, uit zijne eigen middelen droeg, en, 't geen hem, deswegen, van Lands wegen was toegeleid, grootmoedig van de hand wees. De zelfde geloofwaardige getuige, welke dit verhaalt, voegt 'er nevens, dat de Ridder SCHELE even eens handelde, zo dikmaals hij, zedert, van wegen zijn Gewest, in de Hooge Vergaderingen in *'s Graavenhage*, zitting heeft genomen, of met eenigen anderen eerepost bekleed was.

Het konde niet uitblijven, of de edeldenkende en doende Ridder moest, door dit alles, de algemeene agting zo wel als het vertrouwen zijner Landgenooten wegdraagen. Men zag hier van, 't eenigen tijde, een zeer merkwaardig en spreekend voorbeeld. Het Drostampt van *Ysselmuiden*, eene der aanzienlijkste en voordeeligste waardigheden in *Overijssel*, zijnde opengevallen, zag men, wel haast, eene menigte Ampt-bejaagers ten voorschijn treeden, door kuiperijen, omkoopingen en andere ongeoorlofde middelen na dien hoogen post dingende. Onder dit alles zat de Ridder SCHELE stil. Nogthans, zo groot was de algemeene overtuiging omtrent 's Mans

ver-

verdienste, wierdt hem die waardigheid, met eenpaarige stemmen, opgedraagen. Niet lang overleefde hij deeze verheffing. Weinig meer dan twee maanden hadt hij het Drostampt bekleed, of eene brandende Koorts ontrukte hem aan zijne Vrienden en aan het Vaderland, op den zestienden Junij des Jaars 1662, in den ouderdom van nog geene veertig jaaren. Te *Borne*, een Dorp in *Twente*, wierden de stoffelijke overblijfzels ter aarde besteld. De beroemde *Utrechtsche* Hoogleeraar, JOANNES GEORGIUS GRÆVIUS vereerde des Ridders naagedagtenis met eene staatelijke Lijkrede.

Om het Karakter en de denkwijze van den Ridder SCHELE een weinig meer van nabij te doen kennen, lust het ons, van zijne uitgegeevene Schriften eenig verslag hier nevens te voegen.

Het eerste Stuk, door hem uitgegeeven, toen hij slegts den ouderdom van vierëntwintig jaaren hadt bereikt, voerde tot titel *Protrepticus de Pace ad Christianos Principes*, of *Aansporing van de Christen Vorsten tot Vrede*. Het hoofddoel deezer Verhandelinge was, om de dwingelandij en overheersching van veroverzuchtige Vorsten te keer te gaan, door aan te toonen, dat de waare grootheid van eenen Vorst niet gelegen is in de uitbreiding van zijn gebied, maar in de bepaaling van de overgeërfde heerschappijen binnen vaste en onbetwistbaare grenzen, het beveiligen van den Vaderlijken grond tegen allen geweld en overlast, het verzekeren van de rust en den vrede van Onderdaanen en Ingezeetenen, en het regeeren volgens aangenomene billijke wetten. In een ander Vertoog, insgelijks overvloeiende van spreekende trekken van de zucht tot Vrijheid, schetste de Ridder de *Oorzaaken van den eersten Engelschen Oorlog*. Hij geeft, in dit Vertoog, een naauwkeurig verslag van dien Oorlog, den Algemeene Staaten der Veréénigde Gewesten, op de onregtvaardigste wijze, aangedaan; schetst, met leevende kleuren, den trotschen overmoed en kwaadaartigheid der Britsche Natie, en hoe dezelve, enkel uit nijd en afgunst tegen den bloei en welvaart der Nederlanderen, hunnen Koophandel zogt te bederven, door hen te overvallen met eenen onregtvaardigen Oorlog, niettegenstaande de Algemeene Staaten, door allerlei middelen,

zelf

zelf van zagtheid en toegeevendheid, dien van den halze hadden zoeken te schuiven.

Naa de bekende onderneeming van den Stadhouder Prinse WILLEM DEN II tegen *Amsterdam*, hadt de Ridder SCHELE zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Sedert gaf hij een Geschrift in 't licht, *Libertas Publica*, of de *Gemeene Vrijheid* door hem betiteld, en naderhand, in het Nederduitsch, meermaalen herdrukt. Uit den doorgaanden inhoud blijkt dat de Schrijver een man was van eene leevendige verbeeldingskragt, en, om zijn doelwit te bereiken, zich, bij wijlen, uitdrukkingen liet ontvallen, die van scherpheid niet konden worden vrijgesproken. Uit de volgende aanhaaling zal de Leezer daar van een denkbeeld kunnen vormen. Als Lid der Algemeene Staatsvergaderinge de pen voerende, laat hij, onder andere, zich in deezervoege hooren: „ Wie is 'er, „ die geen' geheugenis draagt van het geen, voor korte jaaren „ gebeurd, in 's Lands geschiedenissen voortaan onbekend „ moest zijn! Wanneer de Stadhouder, op eigen gezag, en „ zonder bevel der Staaten, het Krijgsvolk tegen de vermoogendste Stad van Holland heeft kunnen aanvoeren; en, „ daarenboven, de Afgevaardigden van zommige Steden gevangen zetten. — Ik meld dit egter niet, om den Jongen „ Vorst te beschuldigen. Hij hadt verstand, en, naar zijne „ jaaren, eene neiging tot de deugd, zo dat, ware hij niet „ in handen van de ondeugendste Leermeesters gevallen, hij „ een braaf man geworden zou zijn, en de verdiensten van „ zijne Voorouders, jegens deeze Landen, mogelijk geëvenaard „ hebben. Neen! Die, Die, zeg ik, moeten beschuldigd „ worden, welke den Vader schandelijk vleijende, ten einde „ hun Hof te maaken, den Zoon voor de jaaren, in welke „ het verstand behoorlijk rijp wordt, tot zo hooge eerampten en magt verheven hebben. Die, voor dat het bleek, „ werwaarts het Vorstelijk gemoed zou overhellen, de oorzaaken geweest zijn, dat de Vaderlandsche Vrijheid in de „ waagschaal gesteld, en een erfdeel wierdt van den Stadhouder, hij mogt dan zijn, wie hij wilde. Die, uit kruipende „ laaghartigheid, gedeeltelijk ook door eene vuige inschikkelijkheid, of uit schandelijke inzigten, hem in dien staat gesteld,

„ ſteld, en die gedagten ingeboezemd hebben, dat hij alles,
„ wat hij begeerde, vermogt, en wederom alles vermogt,
„ wat hij begeerde. Wij zijn het die, in de Stad van *Am-*
„ *ſterdam*, de gemeene Vrijheid naar het hart geſtooten; die,
„ in de Perſoonen der gevangene Staatsleden, de wetten ver-
„ treeden hebben. Onze mond heeft hem nog, na het beſtaan
„ dier reukelooze euveldaad, gevleid; onze beſluiten hebben
„ hem geëerd, als hadt hij, hier door, het welzijn van den
„ Lande behartigd! ja! hij is door ons, bij openbaare brie-
„ ven, 'er plegtiglijk voor bedankt geworden. En zij die
„ nog het meest aan de Vrijheid kleefden, maakten zig door
„ hun ſtilzwijgen misdaadig. En dit is dan het uiteinde der
„ ſtervende Vrijheid geweest! De Vorst verzogt, naderhand,
„ niets, 't geen hij niet hadt kunnen gebieden; hij begeerde
„ niets, of was verzekerd, dat het niet geweigerd zou wor-
„ den; hij deedt niets, 't welk niet ylings en bijna eerder,
„ dan het gedaan was, wierdt goedgekeurd. 't Valt derhalven
„ gemakkelijk te zeggen, welke onze toeſtand geweest zou
„ zijn, indien de Stad bij verrasſing ingenomen, en alles,
„ naar wensch, gelukt ware; daar ook zonder dit, onaange-
„ zien de aanſlag te loor liep, de vrijheid van ſpreeken ner-
„ gens meer dan bij het gemeen, bij het geringſte ſoort der
„ Burgeren, beſpeurd wierdt. Deeze tijden heeft ons Vader-
„ land moeten zien! en wij hadden nog reden den Jongeling
„ te bedanken. Hij ſchaamde zich het gebieden meer, dan
„ zijne kruipende Slaaven het gehoorzaamen! Doch dat deeze
„ haatelijke gebeurtenisſen voorts voor altoos in het duistere
„ begraaven worden."

Behalven de bovengemelde Schriften, die bij 's Ridders lee-ven het licht zagen, vondt men 'er, onder zijne naagelaatene Papieren, eenigen, die voor de Drukperſe gereed lagen. Zij kwamen, bij Uiterſten Wille, aan den Zoon van zijnen Broeder, KAREL OTTO SCHELE, *Heere van Veenbrugge*, en uit handen van deezen in die van GOOSWYN HOOGERS, eerst Hoogleeraar, naderhand Burgemeester te *Deventer*, die de uitgave daar van bezorgde. Onder andere vondt men 'er eene Verhandeling *de Jure Imperii*, of *Over het Regt van Oppermagt*. Zij was ingerigt tegen het Boek van den geleerden

CLAU-

CLAUDIUS SALMASIUS, die de zaak des onthoofden Konings van *Engeland*, KAREL DEN I, op zich hadt genomen, en tegen de Parlements- of Gemeenebestgezinden zogt te verdeedigen. Naar de gedagten van onzen Ridder, was SALMASIUS een Prediker van Slaavernije en onderdrukkinge der regten van het Menschdom. Zijne Vrijheidsliefde deedt hem de pen opvatten, in het boven genoemde Gefchrift, 't welk hij aanvangt met deeze woorden: „ Onlangs verfcheen in ons Nederland een boek, „ dat, hoe verfoeijelijk en vloekwaardig, den fchoonfchijnenden titel voert van *Koninglijke verdeediging*; daar het de „ affchuwelijkfte en goddelooste bedrijven der Koningen, (een „ gevoelen waar van zelf de woeste en tot dienstbaarheid „ geboorene en gewende volkeren een affchrik moet hebben) „ als een Koninglijk regt befchouwende, alles aan de wille„ keur van dien Alleenheerfcher onderwerpt; even of het „ verdeedigen van de geheiligde Hoogheid der Koningen be„ ftondt in het vertreeden der regten van het geheele Mensch„ dom."

Zie de *Voorrede vóor de Analecta Belgica van den Heere Burman*, in welke de Staatkundige Verhandelingen van den Ridder SCHELE, in de Latijnfche taale, voorhanden zijn.

SCHELLAG, eene aloude Heerlijkheid, nevens een Dorp van den zelfden naam, in de Provincie *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*. Van de Kerk met haar toebehooren, is tegenwoordig niets meer dan het Kerkhof overgebleeven.

SCHELLING, (TER) een Eiland, gelegen Westwaarts van de Provincie *Friesland*, tusfchen de Eilanden *Vlieland* en *Ameland*, en 't welk ten Oosten van de Zuider- en ten Westen van de Noordzee befpoed wordt. Deszelfs grootfte breedte is van het Noorden na het Zuiden. De uitgeftrektheid kan niet naauwkeurig bepaald worden, om dat het aan geduurige affpoelingen onderhevig is. Aan den Westkant ontmoet men, ginds en elders, zwaare en hooge Duinen, welke herzelve

zelve tot een Bolwerk tegen de Noordzee verstrekken. Elders moet het, door middel van zwaare en kostbaare Dijkwerken, beschermd en bewaard worden. Om het verstuiven en overstorten van het Zand der Duinen te voorkoomen, bedient men zich hier, gelijk ook op andere plaatzen, aan de Nederlandsche Duinen, van een zeker plantgewas, welk men Helm noemt. In het Zand kan deeze dorre plant den gepasten wasdom bekoomen, om aan den losſen grond eenige steevigheid te geeven. Volgens het verhaal der aloude Kronijkschrijvers, zou dit Eiland, van ouds, veel grooter uitgestrektheid gehad hebben; die, egter, bij mangel aan naauwkeurige berigten, niet duidelijk kan bepaald worden. Zekerlijk zal het, even als de nabuurige Eilanden *Vlieland* en *Texel*, op een aanmerkelijken afstand in de Noordzee hebben uitgeloopen; als mede, ten tijde als de Zuiderzee minder uitgestrekt was, veel nader aan de Vriesche Kust gegrensd hebben. Hier en daar vindt men 'er zeer goede Wei- en Bouwlanden. De Duinen strekken ter woonplaatze van eene groote menigte Konijnen. Ook heeft men 'er eenige Vogelkooien. Van wegens den wisselvalligen staat des Eilands, mag men geene vastbepaalde opgave verwagten van het getal, zo der Huizen als der Opgezeetenen.

Aangaande de Geschiedenis en de lotgevallen deezes Eilands ontmoeten wij, alleenlijk, de volgende narigten. Toen WILLEM VAN NAALDWYK, Stadhouder van Holland, in den Jaare 1373, tegen de Vriezen den Oorlog voerde, deedt hij tevens eenen inval op *Ter Schelling*, 't welk deerlijk uitgeplonderd en plat gebrand wierdt. Uit welken inval, om dit, in 't voorbijgaan, aan te merken, wij een bewijs mogen ontleenen, dat het Eiland, in dien tijd, zich verder Oostwaarts na de Friesche Kust moet hebben uitgestrekt; als zijnde thans de afstand tusschen beiden zo groot, dat dezelve niet dan bij helder weder kan overzien worden. Om tegen uitlandsche aanvallen gedekt te zijn, verkreegen onze Eilanders, van de Hertogen WILLEM en JAN VAN BEYEREN, als mede van Hertoge JAN VAN BRABANT, Brieven van Vrijwaaringe, volgens welke zij van de Ingezeetenen van *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland* „ onbeschadigt zouden blijven en van den Capitein

„ van Stavoren onbeſtoket." In deeze toezegging wierden die van *Ter Schelling* bevestigd, door Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1428. Ondanks deeze toegezeide beſcherming, ſchijnen de Opgezeetenen des Eilands merkelijken overlast te hebben geleeden van de Burgers en Inwooners van de Steden *Enkhuizen* en *Medenblik*. Immers ontmoet men een bevel van den zelfden Hertog, van den eenentwintigſten Maij des Jaars 1441, volgens 't welk de gemelde Eilanders niet meer moesten beſchadigd worden, alzo zij, tot dien tijd toe, den Graave betaald hadden, 't geen zij ſchuldig waren jaarlijks op te brengen, en bij 't welk ook den Kastelein, Burgemeesteren, Schepenen en Raaden der genoemde Steden gelast wordt, om raad te ſchaffen en te wege te brengen, dat dezelven regt geſchiedde, en de ſchade vergoed wierdt, welke de Poorters en Inwooners hunner Steden veroorzaakt hadden. In laatere tijden ſchijnt het Eiland *Ter Schelling* tot den rang van eene afzonderlijke Heerlijkheid verheven te zijn geworden, de Heeren of eigenaars van welke geen gering aanzien of vermogen hadden, zelf bij uitlandſche Koningen en Vorſten. Dus vindt men vermeld zekeren VOLKERT REINER, als Heer van het Eiland *Ter Schelling*, die, omtrent het Jaar 1480, met Koning EDUARD DEN IV van *Engeland*, een Verbond van wederzijdſche vriendſchap en onderlingen Koophandel ſloot. In laatere tijden is de Heerlijkheid van *Ter Schelling* bezeeten bij die van den Huize VAN AREMBERG, uit hetwelk dezelve, bij verkoop en overdragt, gekoomen is aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Onder de algemeene rampſpoedige lotgevallen des Eilands moet geteld worden, de verwoesting, door de Engelſchen, op den twintigſten Augustus des Jaars 1666, aldaar aangerigt. Met eenige ligte Vaartuigen geland zijnde, ſtaken ze den brand in verſcheiden Huizen, in het Westelijk gedeelte des Eilands, en leiden ze in koolen. Doch deeze ſchade wierdt ſpoedig herſteld; het vermogen, door den Koophandel en Scheepvaart verkreegen, ſtelde de Eilanders in ſtaat, om de afgebrande Huizen, binnen korten tijd, onder eene betere gedaante, uit de asſche te doen ten voorſchijn koomen.

Het

Het Eiland *Ter Schelling* wordt verdeeld in *Oost-Ter Schelling* en *West-Ter Schelling*. Elk deezer afdeelingen heeft haaren bijzonderen Regtbank, bestaande ieder uit twee Burgemeesteren en zeven Schepenen. Beiden, evenwel, hebben eenen Drossaard gemeen. Onder de eerste afdeeling ontmoet men de Dorpen *Midsland* en *Hoorn*, die ieder eene Kerk, doch te zamen eenen Leeraar hebben. In de andere afdeeling legt het Dorp *Westerend*; het is ongelijk grooter dan de eerstgenoemde, hoewel het, met veele moeite en zwaare kosten, tegen de afspoelingen der Zee moet beschut worden. Behalven de Kerk der *Hervormden*, ontmoet men hier twee Vergaderplaatzen van *Doopsgezinden*. Aan de Noordzijde van dit Dorp staat een zwaare vierkante Toren, hoog tweehonderd en achttien voeten, nu bijkans twee Eeuwen geleeden, te weeten in den Jaare 1594, gebouwd. Hij is bekend onder den naam van *Brandaris van Ter Schelling*, en dient tot eene Leidstar bij nacht en eene Baak over dag, voor de Schepen, die de Noordzee bevaaren.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland*, Deel VIII.

SCHELLINGHOUT, een Dorp, of liever Stede, in het gedeelte van Noordholland, 't welk bij den naam van *Dregterland* bekend is; een weinig ten Noorden van de Stad *Hoorn*, niet verre van den Zeedijk, aan de Zuiderzee. Bij Handvest van Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, *Graave van Holland*, wierdt *Schellinghout*, in den Jaare 1402, met Stederegt begiftigd, en verkreeg, ten zelfden tijde, de vrijheid, om, behalven eene Jaarmarkt, weeklijksche Markten te mogen houden. Meer dan honderd jaaren was de Plaats toen reeds bekend geweest; MELIS STOKE gewaagt daar van op het Jaar 1282; verhaalende, hoe Graaf FLORIS DE V, eene Vloot, met Zeeuwen bemand, hebbende uitgerust dezelve op de Westfriezen afzondt, en voorts zijne manschappen, bij *Wijdenes*, hebbende doen aan land treeden, bij *Schellinghout* tot een hoofdtreffen met de *Friezen* kwam, en, naa een hevig gevegt, dezelve op de

vlugt dreef. *Schellinghout* beslaat, nevens zijnen Regtsban, of onderhoorig Regtsgebied, ruim zevenhonderd drieënzestig Morgens. Het getal der Huizen konde, bij de laatste opneeming, nog geene honderd haalen. De Huizen staan op eenigen afstand van elkander, als beslaande, in de lengte, eene streek van zeshonderd Roeden. Men heeft 'er eene Kerk, die door haaren afzonderlijken Leeraar wordt bediend. Midden in het Dorp staat een hoog Gebouw, van steenen opgemetzeld; het heeft zeer zwaare dikke muuren, en groote overwelfde Kelders. Men noemt het de *Steenen-Kamer*, en schrijft daar aan eene hooge oudheid toe. Behalven den Schout, bestaat de Regeering der Plaatze uit tweeëndertig Vroedschappen, twee Burgemeesters, zeven Schepen en eenen Sekretaris. Volgens de oorspronklijke Voorregten, heeft te *Schellinghout*, omtrent het verkiezen van Burgemeesteren, eene bijzonderheid plaats, welke wij, als smaakende, eenigermaate, naar eene Volksregeering, niet kunnen nalaaten, hier aan te tekenen. Tegen den laatsten dag van het jaar, worden honderdëntwintig Poorters, boven de twintig jaaren oud, (indien 'er zo veelen zijn, wordende 'er thans naauwlijks de helft gevonden,) naa dat alvoorens hunne naamen zijn opgeschreeven, door den Bode, op het Kerkhof, bij een geroepen. Hier worden hunner allen Naamen op afzonderlijke briefjes geschreeven, en deeze vervolgens in eene Busſche gestoken. Schout, Burgemeesters en Schepenen trekken ieder één van deeze briefjes, en dus te zamen tien in getal. Nog tweemaalen wordt deeze zelfde trekking herhaald. De dertig dus uitgetrokkene persoonen zijn, voor dit maal, Kiezers. Allen gezamentlijk, door den Sekretaris, op het Raadhuis geroepen zijnde, doen aldaar eene verkiezing van Burgemeesteren, bij meerderheid van stemmen. Indien 'er eene of meer openstaande plaatzen in de Vroedschap zijn, kunnen dezelve, door de nieuw verkoorene Burgemeesters, worden aangevuld.

Zie *Handvesten van Schellinghout*; als mede *Chronijk van Schagen*.

SCHEL-

Schellingwoude, nevens *Randsdorp*, *Zuiderwoude*, *Landsmeer*, *Sunderdorp* en *Broek*, een der zes Hoofddorpen van *Waterland*. Onder den Regtsban van dit Dorp behoort *Buikfloot*, met de *Vordwijk*, een bekenden Uithoek in het Y, schietende tot op een kleinen afstand van *Amsterdam*. In de Lijst der Verpondingen is de geheele Regtsban voor vierhonderd vierënzeventig Morgens en vijfentachtig Roeden aangeschreeven. In overoude tijden zou dit Regtsgebied eene grootere uitgestrektheid gehad hebben, ten tijde, naamelijk, als men meent dat de Waterlandsche Dijk veel dieper in het Y lag, en van *Schellingwoude*, voorbij de plaats, alwaar thans *Nieuwendam* legt, en 't welk in laatere tijden wierdt gebouwd, zich tot aan *Buikfloot* uitstrekte: dit zou de reden zijn, waarom het laatstgemelde Dorp onder den Regtsban van *Schellingwoude* behoort. De algemeene Regeering bestaat uit vier Burgemeesteren en twintig Vroedschappen, de helft van ieder van welken uit de twee genoemde Dorpen gekoozen wordt. Van de Vroedschappen, welke *Schellingwoude* uitlevert, moeten vijf uit het Dorp zelve, vijf uit de Buurt verkoozen worden, die aan *Durgerdam* grenst, en gemeenlijk begreepen wordt, daar onder te behooren, doch eigenlijk aan 't Regtsgebied van gemelde Dorp onderhoorig is. De Gemeene Vierschaar wordt gespannen te *Schellingwoude*, alwaar het Raadshuis is. Dit Dorp legt aan den Y- of Waterlandschen Dijk, schuin over de Stad *Amsterdam*, in 't midden en genoegzaam op even grooten afstand, te weeten van een klein half uur gaans, van de Dorpen *Durgerdam* en *Nieuwendam*. Het is verre weg het kleinste der zes Hoofddorpen, bijkans de helft kleiner dan het onderhoorig Dorp *Buikfloot*. Hier telde men, in den Jaare 1749, honderdnegenënveertig, en te *Schellingwoude* slegts achtentachtig Huizen. Deeze, veelal klein en van weinig aanziens, staan, langs den binnenkant van den Waterlandschen Dijk, in eene rechte streek gebouwd. De Kerk is niet groot, met een klein spits Torentje. Van wegen het aangenaam gezigt, over het Y, op den Diemerdijk en *Amsterdam*, plagt men 'er, in vroegere tijden, eenige kleine Buitenplaatsjes te hebben, aan Burgers en Inwooners dier Stad toebehoorende. Doch het getal van deeze is allengskens ver-

verminderd, en zijn dezelve thans, op eenige weinigen na, in hunne voorgaande gedaante, niet meer voorhanden.

Schellinks, (willem) een vermaard Nederlandsch Kunst-schilder, van de voorgaande Eeuwe, gebooren te *Amsterdam*, waarschijnlijk, want den tijd daar van vindt men niet naauwkeurig aangetekend, in of omtrent het Jaar 1634. Naa zich, in zijn Vaderland, geruimen tijd, in de kunst te hebben geoeffend, bekroop hem de zucht om vreemde Gewesten te bezoeken, met oogmerk, onder andere, om, door dit middel, zijne reeds verkreegene begaafdheden nog verder uit te breiden, of nieuwe te verzamelen. Eene gunstige gelegenheid daar toe boodt zich aan, doordien hij wierdt aangezogt tot reisgenoot van den Heere jakob thierry *de Jonge*, op de reize, welke deeze voorneemens was te doen door de voornaamste Zuidelijke Gewesten van Europa. De reize nam eenen aanvang op den veertienden April des Jaars 1661, en duurde tot den vierentwintigsten Augustus des Jaars 1665. Gedurende dit tijdverloop van ruim vier jaaren, bezogten zij *Engeland*, *Frankrijk*, *Italie*, *Sicilie*, *Malta*, *Zwitzerland*, *Duitschland* en meer andere Landen. Overal, in deeze Gewesten, bezag schellinks, met een schilderkundig oog, de merkwaardigste bijzonderheden, en maakte aftekeningen van dezelve, als mede van verscheiden Steden, Kasteelen, Bergen, Schepen en meer andere voorwerpen, welke hij dagt, hem in 't vervolg van dienst te zullen weezen. Naa zijne wederkomst van de uitlandigheid, schijnt hij zich te *Amsterdam* te hebben neergezet. Hier schilderde hij verscheiden stukken, die van de Kunstminnaars gretig gezogt wierden. Onder zijne groote stukken wekte inzonderheid de aandagt, eene Schilderij, verbeeldende het te scheep gaan van Koning karel den II, aan het Hollandsch strand, om zich te begeeven na de Vloot, die zich in 't verschiet vertoont, en met welke hij na *Engeland* zoude oversteeken, om den throon diens Koninkrijks te beklimmen. Het Stuk was inzonderheid beziens en hebbens waardig, om de menigte van kleine beeltjes, troepswijze, langs het Strand en op de Duinen verspreid, verbeeldende zo veele nieuwsgierige aanschouwers van des

Ko-

Konings ſcheepgang. Ook zag men, ginds en elders, eene menigte Koetzen en andere rijtuigen. Onze Kunstſchilder overleedt in zijne Geboorteſtad, op den elfden October des Jaars 1678. Hij hadt eenen jonger broeder, DANIEL SCHELLINKS genaamd; deeze oeffende insgelijks de kunst, doch leide zich voornaamelijk toe op het ſchilderen van Landſchappen. Hij overleedt op den achttienden September des Jaars 1701.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwb. der Nederl. Kunstſchilders.*

SCHELLUINEN, een Ambagt, in Zuidholland, in het *Land van Arkel*, leggende, ten Oosten, aan de Geregtigheid der Stad *Gorinchem*, en, Zuidwaarts, ſtrekkende tot aan de Rivier de *Merve*. Volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, zou het geheele Ambagt een weinig meer dan driehonderd Morgens gronds beſlaan. Het Dorp van dien naam is klein; nogthans heeft het zijne eigen Kerk, die door een afzonderlijken Leeraar wordt bediend. Indien niet vroeger, althans in den aanvang der Dertiende Eeuwe, zou de Kerk reeds geſtaan hebben. Men vindt hier nog de overblijfzels van een oud Heerenhuis, 't welk, volgens zommigen, van de Ridders van de Duitſche Orde, die hier eene Kommanderij en Huis gehad hebben, de eigendom zoude geweest zijn.

SCHELTIUS. (NICOLAUS) Een man was deeze, wiens naagedagtenis, bij allen, die de invoering, voortplanting en vastſtelling van den Hervormden Godsdienst, in de Veréénigde Gewesten, hoog ſchatten, in dankbaare naagedagtenisſe moet gehouden worden. Hij verdient die hulde, boven al, van de Hervormdgezinde Burgers en Ingezeetenen van *Amſterdam*, naardien hij zich de moeilijke taak wel heeft willen getroosten, om het gezegend licht te voeden en nog helder te doen ontbranden. Te weeten, ten tijde als de Amſterdamſche Wethouderſchap, het getal der Onroomſche Burgers, hand over hand, ziende toeneemen, in den Jaare 1566, eenige toegeevendheid omtrent dezelve meende te moeten gebruiken, door

het vergunnen van meerdere Vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge, vonden de hoofden dier Gezinte zich genoodzaakt, rond te zien na bekwaame voorwerpen, om de opkoomende Gemeente verder op te bouwen. In het Dorp *St. Maarten*, bij de Zijpe, in Noordholland, bekleedde thans onze NICOLAUS SCHELTIUS, onder de Roomschgezinden, het Pastoorsampt. Hij was bekend bij JAN ARENDSZOON, die de eerste openbaare Preek, voor de Hervormden, buiten *Amsterdam*, gedaan hadt, als iemand, welken het hart over de meer gezuiverde leerbegrippen hing, en die niet ongenegen zijn zoude, tot de Onroomschen zich te begeeven, indien zekere hinderpaalen, welke dien overgang wederhielden, uit den weg konden geruimd worden. Last ontvangen hebbende van de Gemeente, begaven zich twee ijverige Voorstanders, REINIER KANT en LAURENS JAKOBSZOON REAAL, na *St. Maarten*, om aan SCHELTIUS het beroep, onder hunne Geloofsgenooten, op te draagen. Zij vonden hem, in het Pastoorshuis, nog draagende het Geestlijk gewaat der Roomsche Kerke, niet tegenstaande hij getrouwd was, en bij zijne Echtgenoote zes leevende kinderen hadt. In de onderhandeling, welke de Afgevaardigden met den Pastoor hielden, gaven zij hem te kennen, „ dat JAN ARENDSZOON, hun Leeraar, van „ hem getuigd hadt, hoe hij, hebbende volkomene kennis „ der waarheid, menigmaalen met hem in beraad geleid hadt, „ om het Pausdom te verlaaten; doch dat hij hier in wierdt „ te rug gehouden, alzo hij met den last eener huisvrouwe „ en van verscheiden kinderen was bezwaard." Zij voegden 'er nevens „ dat deeze hindernis thans geweerd was, naardien „ God een middel verschafte, om hem en zijn huisgezin van „ het noodige te verzorgen, door de Hervormde Gemeente „ der Stad *Amsterdam*. De tijd was nu gekoomen", dus gingen de Gemagtigden voort, „ om meerder dienst te kunnen doen. Hij behoorde het licht, 't welk in hem was „ ontstoken, niet uit te blusschen, maar, in deezen veegen „ tijd, aan de Gemeente mede te deelen; deedt hij 't niet, „ aan God den Heere zoude hij, van dit verzuim, rekenschap „ moeten geeven." Op deeze rede gaf SCHELTIUS, met beweegelijke aandoeningen van weemoedigheid, dat hij dus lang,

om

om de belemmering van tijdlijke omſtandigheden, zijn Geweeten geweld hadt moeten aandoen, dit naavolgende antwoord: „ Dewijl mij nu deeze gelegenheid voorkoomt, en de Heere „ mij uit deezen gruwel des Pausdoms ſchijnt te willen trek- „ ken, 't welk ik zelve ook gevoele, zo heb ik voorgeno- „ men, na *Embdem* te reizen, en mij met mijnen ouden „ Vriend KORNELIS KOOLTUIN te beraaden." KOOLTUIN, gelijk wij, ter zijner plaatze, op 's Mans Artikel, verhaald hebben, was, in den Jaare 1558, de woede der vervolgingen, welke hem te *Enkhuizen* dreigde, na *Embden* ontweeken. Derwaarts begaf zich dan SCHELTIUS, ten gezegden oogmerke, naa alvoorens, aan REAAL en KANT, bij handtasting, beloofd te hebben, in gevalle hij tot de Hervormden, openlijk, overging, geene andere Kerk zijnen dienst te zullen toezeggen, dan die van *Amſterdam*. Niet lang viel zijn beraad met KOOLTUIN; deeze ſtijfde hem in zijn gevoelen, en vermaande hem ernſtig, de voorgekoomene gunſtige gelegenheid waar te neemen. Wel haast deedt hij, met eene Verhandeling over de Gelijkenis van het Mostaartzaad, zijne eerſte Leerrede, buiten de S. Antonispoort, in 't Zieken- of Leproozenkerkje, alwaar, volgens het Verdrag met de Wethouderſchap, op den zevenëntwintigſten Augustus des gemelden Jaars 1566, de Onroomſchen, bij regenagtig weder, de openbaare Godsdienstoefferning verrigtten, en 't welk, ten dien einde, vooraf, op last van Burgemeesteren, van beelden, en andere Kerkſieraaden van den Roomſchen Eerdienst, was gezuiverd. Van geen langen duur, intusſchen, was de dienst, welken de Amſterdamſche Gemeente van SCHELTIUS genoot. De hervatte vervolgingen noodzaakten hem, het Vaderland te verlaaten, en, nevens zijne twee amptgenooten, JAN ARENDSZOON en PETER GABRIEL, en eene menigte welgeſtelde burgers en Leden der Gemeente, buitenslands eene ſchuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve, in Oostfriesland, te *Embden*. Hier genoot hij nog het onderhoud der Amſterdamſche broederſchap, onder verbintenisſe, nogthans, van te zullen wederkeeren, indien zulks veilig konde geſchieden, en men zijnen dienst mogt noodig hebben. 's Mans ongemeene gaven waren oorzaak, dat de *Embdenaars* bij die van *Amſterdam* aanhiel-

den, om hunnen Leeraar, bij wijze van leeninge, tot den Kerkendienst onder hen te mogen beroepen. Dit wierdt hun ingewilligd. Nogthans verschaften de Amsterdammers hem nog eenig onderhoud, om alzo het regt op zijnen dienst te zekerder te handhaaven. Maar de pest, die, in 't volgende jaar, in *Oostfriesland* en elders, zeer hevig woedde, rukte ook SCHELTIUS uit het leeven, in het volgende Jaar 1568. NICOLAUS SCHELTIUS, een gebooren Noordhollander, als die in het Dorp *Warmenhuizen* het leevenslicht aanschouwd hadt, was een man van meer dan gemeene geleerdheid, wel geoeffend in het Hebreeuwsch, meer dan gemeen in het Grieksch, en vooral een naauwkeurig kenner der Latijnsche taale, welke hij zeer zuiver sprak en schreef. Behalven de beste ongewijde aloude Schrijvers, hadt hij ook de Schriften der Kerkvaderen vlijtig geleezen. Tot prediken bezat hij, zelf volgens 't getuigenis van zijne vijanden de Monniken, ongemeene begaafdheden, zo van wegen zijne uitgebreide geleerdheid, als om zijne lieflijke bevalligheid in het voordraagen. Met bescheidenheid en verdraagzaamheid ging hij de zulken te keer, die in gevoelens en leerbegrippen van hem verschilden. Van wegens zijne vriendelijkheid en uitgebreide beleezenheid, was zijne verkeering hoogst aangenaam en leerrijk. En, 't geen alle het voorgaande zeer verre te boven gaat, hij stigtte niet alleen met zijne leer, maar voornaamlijk ook met zijnen voorbeeldelijken en godzaligen leevenswandel.

Zie G. BRANDT, *Historie de Reformatie.*

SCHENK, (JURIAAN) *Heer van Tautenburg*, was een Overste in dienst van KAREL DEN V, ten tijde als de Bisschop van *Utrecht*, in den Jaare 1522, met de Overijsselschen over hoop lag. Op sterk aanhouden van den Kerkvoogd, eerst bij den Keizer, en vervolgens bij de Landvoogdesse, wierdt hem een onderstand van vijftienhonderd man toegestaan. JURIAAN SCHENK stelde zich aan het hoofd van dezelve, en stak 'er mede, uit Holland, na Overijssel over. Bij *Hasselt* zijne troepen hebbende doen aan land gaan, maakte hij, in de

maand

maand Maij des gemelden jaars, zich meester van de Sterkte *Korfhuizen*. Doch wanneer hij, met oogmerk, insgelijks, om 'er zich van te verzekeren, het beleg om *Geelmuiden* hadt geslagen, vondt hij zich genoodzaakt, met geen klein verlies, van daar op te breeken. Vervolgens wederom zijnde overgestoken na Noordholland, vereenigde zich SCHENK met JENKE DOUWEMA, SIKKE GALAMA en eenige andere *Friesche* Edelen, die de zijde der Oostenrijkers of van Keizer KAREL DEN V hielden, om de Provincie *Friesland* insgelijks de Keizerlijke Opperheerschappij te doen erkennen. In de maand Junij stak hij met de zijnen in Zee, zette bij *Stavoren* voet aan land, en maakte zich meester van die Stad. Straks daar naa deedt hij de Staaten van het Gewest beschrijven, en sloot, met dezelven, een Verdrag, volgens 't welk, „ de Graaven „ van Holland, voortaan, uit naam van Zijne Keizerlijke „ Majesteit en van het Keizerrijk, *Friesland* beheeren zou„ den, doch onder deeze voorwaarde, dat 's Lands Staaten „ de magt zouden behouden, om eenen Potestaat te kiezen, „ even gelijk van ouds, die, verzeld en geholpen van twaalf „ uit de voornaamste Landzaaten, de Regeering zoude waar„ neemen."

Gelukkiger, dan de eerste reize, slaagde de Overste SCHENK, bij eene volgende onderneeming, in *Overijssel.* Naa dat hij tot Stadhouder van *Friesland* was aangesteld, deedt hij, andermaal, eenen keer derwaarts, en bragt nu te wege, dat de Staaten van het Gewest aan hem, verbeeldende den persoon des Keizers, als Hertog van Brabant en Graave van Holland, den eed van hulde afleiden. De Stad *Hasselt* alleen verklaarde zich daar tegen; doch vermids zij bijkans geene medestanders en helpers hadt, moest zij, wel haast, eene andere taal voeren. SCHENK sloeg het beleg om de Stad, maakte 'er zich meester van, en bragt haar alzo tot reden. Van daar deedt de Overste zijn Leger na de *Veluwe* trekken, alwaar het zich met de Troepen onder den Graaf VAN BUUREN vereenigde. Gezamentlijk sloegen ze het beleg om *Hattum*, en veroverden de Stad, bij verdrag, op den dertienden Junij des Jaars 1528. Sedert dien tijd schijnt de Heer *van Tautenburg* niet veel merkwaardigs verrigt te hebben, tot in den Jaare 1535.

Een

Een hoop Geestdrijvers, welke men *Wederdoopers* noemde, aangevoerd door den flegtbefaamden JAN VAN GELEN, hadt zich meester gemaakt van het *Oude Klooster*, in *Friesland*, ten Oosten van de Stad *Bolswerd* gelegen. Zij hadden de Monniken verjaagd, en, in hunnen uitzinnigen ijver, aan het fchenden en vernielen der Kerkfieraaden hunnen dollen moed gekoeld. De Stadhouder SCHENK, hier van de weet ontvangen hebbende, flaat derwaarts op weg, met eene bende gewapende Knegten, herwint het Klooster, binnen weinige dagen, en doet alles, wat zich te weer ftelt, over den kling fpringen. Die 't gevaar, door de vlugt, niet ontkwamen, wierden in verzekering genomen, na *Leeuwarden* gevoerd, en voorts met de koorde geftraft, ten zwaarde verweezen of in het water verfmoord. Gewigtiger werk hadt de Stadhouder, in het volgende Jaar 1536, aan de belegering van *Appingadam*. Hij moest, volgens bevel der Landvoogdesfe, daar toe zich bedienen van Troepen, tot eenen togt na *Deenemarke* beftemd, en eenen MEINARD HAM, die zich binnen de Plaats hadt vernesteld, van daar verjaagen. Zie boven het Art. HAM (MEINARD VAN). Het beleg duurde tot den twaalfden September des ftraks genoemden jaars, wanneer de Stadhouder, bij verdrag, daar van meester wierdt. Eenige manfchap, uit *Oldenburg* hem toegezonden, kwam hem, tot de bemagtiginge, wonder wel te ftade, alzo CHRISTIAAN DE III, Koning van *Deenemarke*, aan die van *Appingadam*, tweeduizend man ter hulpe hadt toegezonden. SCHENK deedt de twee vermaarde Overften MEINARD VAN HAM, boven reeds genoemd, en BEREND VAN HAKVOORT, krijgsgevangen neemen, en na *Vilvoorden* in Brabant overvoeren. Thans floeg hij zich voor 't *Slot te Wedde* neder, en bemagtigde het binnen weinige dagen. Een diergelijk lot onderging ook *Koevorden*, naa een beleg van twee maanden. De laatfte merkwaardige verrigting van den Friefchen Stadhouder JURIAAN SCHENK was deeze; zijnde hij niet lang daar naa overleeden.

SCHENK VAN NIDDEGEM, (MAARTEN) Krijgsoverfte van grooten naam en vermaardheid in de Vaderlandfche Gefchiedenisfen; Man van wankelenden aart, eerst Staats-, vervolgens Ko-

Koningsgezind, en eindelijk in dienst der Algemeene Staaten omgekoomen. Hij was van adelijke geboorte, uit het Geslagt der Heeren VAN NIDDEGEM, doch met tijdelijke middelen schraal bedeeld. Zijne leerjaaren in de Krijgskunde sleet hij in dienst, eerst van zekeren Hopman ENKHUIJZEN, vervolgens in dien van den Kolonel YSELSTEIN, en ten laatste in dien van Prinse WILLEM VAN ORANJE; over twee paerden voerde hij 't bevel, om de belangen des laatstgenoemden te stijven en te bevorderen. Met het vermeerderen zijner jaaren, en naar gelange hem de eerzucht scherper prikkelde, werkte ook op hem te kragtdaadiger het gevoel van zijnen behoeftigen staat. Om in deezen eenige ruimte te bekoomen, maakte hij aanspraak van eigendom op het *Huis te Blijenbeek*, aan de Maaze gelegen, thans bij zijnen Neeve bezeeten wordende, en 'er zich vervolgens meester van. Zijn verzoek aan de Staaten, om in zijn bezit gehandhaafd te worden, wierdt hem afgeslagen. Gestoord over deeze weigering, en vermids hij, bovendien, voor lijfsveiligheid en vervolgingen des Geregts bedugt was, om dat hij eenen Staatschen Vaandrig hadt nedergeleid, wierdt hij te raade, den Staatschen dienst te verlaaten, en zich in dien van den Hertog VAN PARMA te begeeven. Dit viel voor in den Jaare 1579. Zo kloekmoedig als SCHENK, tot nog toe, de belangen der Staaten hadt voorgestaan, even zeer stelde hij nu alle zijne poogingen te werk, om hun afbreuk en schade toe te brengen.

Zijn eerste bedrijf was, een toeleg, om het boven genoemde *Huis te Blijenbeek* te ontzetten, voor 't welk de Staaten, door eenen Hopman, het beleg hadden doen slaan. SCHENK, eenig Paerdevolk en Voetknegten hebbende bij een verzameld, kwam, met dezelve, aanrukken. Door het afsnijden van allen toevoer, dwong hij, eerlang, de Staatsche belegeraars, om met hem over een Verdrag te handelen. Hoewel men 't hier omtrent eens wierdt, deedt hij, nogthans, in weerwil van hetzelve, eenen der Staatsche Hoplieden, HARMEN HOEKES genaamd, om 't leeven brengen. Door brandschatten, vooral in 't Land van *Gelder*, en door strooperijen, waar mede hij zelf de Stroomen onveilig maakte, vervulde hij, vervolgens, den gantschen oord met ontzag en vreeze voor zijnen naam.

In-

Intusschen hadt SCHENK, ten Hove der Landvoogdesse, door zijne wakkerheid en onverzaagdheid, zo veel roems behaald, dat men hem waardig keurde, over gewigtiger onderneemingen het bewind te voeren. De Graaf VAN RENNENBERG, van wegen Prinse WILLEM, Stadhouder van *Groningen*, was, in den Jaare 1580, van partij gewisseld, en den Koning van *Spanje* toegevallen. De Staatschen, hier van verwittigd, om hem zijn verraad betaald te zetten, hadden het beleg om de Stad geslagen, en bragten de belegerden in de uiterste verlegenheid; onder welke zij, eenigermaate, wierden opgebeurd, door de verwagting van hulpe, hun uit *Brabant* toegezegd. Men verzamelde aldaar veertien Vaandels Knegten, over welke de Heer VAN BILLY, als Kolonel, het bevel moest voeren. Bij afweezigheid diens Edelmans, wierdt men te raade, MAARTEN SCHENK zijne plaats te doen bekleeden. Hij voegde 'er zijne eigen paerden nevens, en sloeg, eerlang, op weg, met eene bende, bestaande uit zeshonderd Ruiters en drieduizend Voetknegten. Geduurende den optogt, wierdt SCHENK, in de onmiddelijke volvoering van zijnen last, het bewerken van het ontzet van *Groningen*, gestoord, door eene tijding, welke, aangaande de Overijsselsche Stad *Zwol*, tot hem gebragt wierdt. *Zwol* was onlangs Staatsgezind geworden, doch weigerde Bezetting in te neemen; het voor genoeg en voldoende tot de rust en veiligheid der Stad agtende, de verdagte Spaanschgezinde Regenten te hebben uitgezet. Het naderen van den Overste SCHENK, tot ontzet van *Groningen*, hadden deeze niet vernomen, of zij deeden hem hunnen nood klaagen, en verzoeken om eenen kleinen buitenstap van zijnen weg, om de afgezette Regenten te herstellen, en hunne Stad, van nieuws, voor Zijne Koninklijke Majesteit te verzekeren. Aan hun verzoek het oor leenende, veranderde hij van weg, doch zette dien niet verder voort dan tot aan *Hardenberg*, een vlek, vier mijlen van *Zwol* gelegen, alzo hij, middelwijl, vernam, dat hij, tegen de Staatsgezinde magt, binnen de gemelde Stad, met de magt, welke hij bij zich hadt, niet was opgewassen.

Ten tijde als het gerugt, van SCHENKS aannaderinge uit *Brabrant*, om *Groningen* te ontzetten, zich verspreid hadt

en

en geloof vondt, hadt de Graaf VAN HOHENLO last ontvangen, om hem te gemoete te trekken, en in dien toeleg te verhinderen. Sedert was niet ter zijner kennisse gebragt, dat SCHENK bij *Hardenberg* gelegerd was, of hij rukte derwaarts op hem af; hij nam zijnen weg, bij brandenden Zonneschijn, over eene drooge Heide; eenigen van zijn volk, onder andere Jonkheer JOHAN VAN DUIVENVOORDE, een jong en moedig Edelman, lieten, door versmagtenden dorst, het leeven. SCHENK, daarentegen, als hij den naderenden vijand in het oog kreeg, hadt, met zijn volk, wel drie uuren, in de schaduw, uitgerust, en het lichaam gesterkt met spijze en drank. Het besluit tot vegten was, aan beide zijden, onveranderlijk, ondanks het boven gemelde nadeel aan die der Staatschen; welke, boven dien, op den vollen middag van den zeventienden Junij, de Zon vlak in het aangezigt hadden. SCHENK, zonder geschut, en minder in getal van manschap, deedt zijn Voetvolk zich in de breedte uitstrekken, en plaatste zijn Paerdevolk vooraan. Drie Vriesche Kornetten van den Graave VAN HOHENLO deeden den eersten aanval, op twee benden Spaansche Speerruiters, van welke zij de eene, binnen weinig oogenblikken, versloegen, en de andere op de vlugt dreeven. Eenig ander Staatsch volk jaagde ze naa, deedt SCHENKS Voetvolk wankelen, en alzo, voor hem, den Krijgskans ongunstig staan. Doch deeze nam spoedig eenen anderen keer; de Staatsche Knegten en Ruiters, door 't volk van SCHENK, met hervatten moed aangevallen, lieten, met verlies, meent men, van wel vijftienhonderd man, de overwinning aan den Overste SCHENK, die 'er nog geen zestig bij zitten liet. 's Daags naa het gevegt begaf hij zich na *Koevorden*; 't welk, alzo het bij de Staatschen was verlaaten, van alles ontledigd wierdt bevonden.

Het gerugt der nederlaage van HOHENLO kwam, wel haast, ter ooren der Staatschen, voor *Groningen*; die, in hoope dat de belegerden tot overgave zouden besluiten, in 't eerst, met schieten en andere vreugdebetooningen, den schijn gaven, als of hunne spitsbroeders de zege bevogten hadden; doch bespeurende dat men, binnen in de Stad, zich des niet bekreunde, de Schanzen in brand staken, en om een goed heen koomen zagen. Toen begaf zich de Overste SCHENK na *Gro-*

nin

ningen, alwaar hij eene luisterrijke intrede deedt, en met groote betooningen van blijdschap wierdt ontvangen. Hij versleet aldaar den tijd niet met het maaken van goede siere, maar toog, reeds 's anderendaags, twintigsten van Junij, nevens den Graave RENNENBERG, op weg na *Delfzijl*, en sloeg 'er het beleg om. *Delfzijl*, uitgezonderd een groot stuk velds, aan de zijde van de *Eems*, 't welk men, tegen alle waarschuwing, open hadt gelaaten, was eene vrij wel versterkte Plaats, met goede Wallen, vier Bolwerken, Grasten van over de honderd voeten wijd, zestien metaalen stukken, twaalf ijzeren Gotelingen, driehonderd Knegten, doch weinig voorraads van Krijgs- en Mondbehoeften. Terwijl het beleg wierdt voortgezet, rukte SCHENK voor eenen Schans, in deezen oord, *den Opslag* genaamd, bezet met eenige Vaandelen, die, onlangs, voor *Groningen* gelegen hadden. Naa een kort beleg, gaven zich de bezettelingen over, onder beding van vrijen uittogt, met slaanden trom, vliegende Vaandels, geweer en pakkaadje; mids, evenwel, belofte doen, van binnen de eerstvolgende drie maanden tegen den Koning niet te zullen dienen.

In den Jaare 1581 overleedt, te *Groningen*, de Graaf VAN RENNENBERG, Stadhouder van het Gewest. Hij hadt tot opvolger FRANÇOIS VERDUGO, weleer Stalknegt van den Graave PIETER ERNST VAN MANSFELD, doch naderhand met deszelfs natuurlijke dogter getrouwd, en, zedert, om zijne bescheidenheid, krijgskunde en goed beleid zeer vermaard geworden. Geweldig stak deeze schikking den Overste SCHENK in den krop, als die op het Stadhouderlijk bewind zijnen mond gemaakt hadt, en niet konde verduwen, dat een vreemdeling, van laage geboorte, hem wierdt boven 't hoofd gezet. Doch, hoewel deeze vernedering hem gedagten inboezemde, om tot de Staatschen te rug te keeren, het ontwerp, zo hij 'er een mogt gesmeed hebben, was, tot nog toe, niet tot die rijpheid gekoomen, dat het ten uitvoer wierdt gebragt. Immers ontmoeten wij hem, nog in dit zelfde jaar, in het beleg van *Breda*, door den Hertog VAN PARMA, door welken SCHENK, nevens den Heer VAN HAUTEPENNE, vooruitgezonden, onder de eersten de vijandelijke magt voor de Stad bragt. Zelf vol-

hard-

hardde hij in den dienst des Spaanschen Konings tot in het volgende Jaar 1582, wanneer hem het ongeluk wedervoer, koomende uit *Zanten*, in Kleefsland, en bespied zijnde door eenige Staatsche Knegten, onverhoeds overvallen en in verzekerde bewaaringe genomen te worden. Twee jaaren geleeden was hem soortgelijk een ramp bejegend, doch hij, toenmaals, beter koop dan deeze reize, zijner vrijheid wederom eigenaar geworden. Door list wist hij, in den Jaare 1580, zijne oppassers te ontsnappen, doch moest nu, naa lang zittens, voor een groot rantsoen, zijne loslaating koopen.

't Verdriet over deeze schade, in welke SCHENK, veelligt, zich verbeeldde, dat hem, van 's Konings wegen, iets moest worden te gemoete gekoomen, deedt het ontwerp, om van partij te wisselen, bij hem herleeven. Daarenboven, meent hij, was hij bedugt voor verlies van het pleitgeding, welk men, tegen eenen zijner bloedverwanten, om 't *Huis te Blijenbeek*, voor zekere Regters, door den Hertog VAN PARMA benoemd, zints eenigen tijd, gevoerd hadt. De Graaf VAN NIEUWENAAR, naderhand Stadhouder van *Utrecht*, bevondt zich thans te *Nuis*. Hier vervoegde zich MAARTEN SCHENK bij hem, openbaarde zijn ontwerp, en verzogt in heimelijke onderhandeling te mogen treeden. Naa dat men het, aangaande eenige algemeene voorwaarden, eens was geworden, kwam SCHENK, vergezeld van vijf paerden, in den nacht vóór den twintigsten Maij des Jaars 1585, binnen *Gelder*, werwaarts de Graaf verreisd was, en sloot aldaar het verdrag met hem en den Heere JOHAN HORENKENS, in naame van TRUCHSES, verdreeven Aardsbisschop van *Keulen*, en der Algemeene Staaten. Volgens de beraamde voorwaarden, zoude SCHENK zijn Slot *Blijenbeek*, met zekeren Schans daar omtrent, in handen der Staaten leveren, en hij, daarentegen, met een Veldmaarschalks of soortgelijk hem voegend Krijgsampt, voorzien worden, nevens het genot van eene behoorlijke wedde; welke, naderhand, bij den Raad van Regeeringe aan de Oostzijde van de Maaze, op twaalfhonderd en vijftig guldens 's maands gesteld wierdt. Voorts zoude men aan hem zijn *Huis te Blijenbeek*, en deszelfs inkomsten, geschat op vierduizend guldens jaarlijks, vergoeden met eenig Huis en inkomsten van ge-

gelijke waarde, in *Holland* of in *Zeeland*. Doch dit stelde men uit tot bekwaamer gelegenheid, en SCHENK, intusschen, te vreden met vierduizend guldens jaarlijks, te haalen van den Algemeenen Ontvanger der Landschappen. Eindelijk ontving nog SCHENK eenen Lastbrief als Stedehouder des Graaven VAN NIEUWENAAR. Thans vertrok SCHENK, bij nacht, na *Blijenbeek*, om het Slot, nevens den onderhoorigen Schans, in de magt der Staaten te leveren. Nog voor het uitgaan der maand, in welke deeze koop gesloten was, gaf hij eene proeve van zijnen ijver voor zijne nieuwe Meesters, door de bemagtiging van het Slot *Overasselt*, bij de Stad *Grave* gelegen.

Gewigter werk kreeg SCHENK wel haast om handen. De Spaansche Krijgsoverste, JOAN BAPTISTA DE TASSIS, op bevel van den Stadhouder VERDUGO, eene bende van zeshonderd Ruiters en duizend Voetknegten, allen uitgeleezen Volk, op de *Veluwe*, hebbende bij een verzameld, rukte daar mede in het Sticht van *Utrecht*, en legerde zich bij *Wouwenberg*. Nevens den Graaf VAN NIEUWENAAR en den Heere VAN VILLERS, lag MAARTEN SCHENK bij *Amerongen*, even sterk in Paerdevolk, doch driehonderd Knegten zwakker dan de vijand. Op den drieëntwintigsten Maij raakten de Troepen aan elkander. In 't eerst hing de schaal in evenwigt. Doch als TASSIS honderdenvijftig welgeslootene paerden op de afgematte Staatsche Ruiters deedt aanrukken, sloeg de evenaar over aan den kant der Spaanschen. SCHENK, over driehonderd man het bevel voerende, stelde zich dapper te weer; en, hoewel kleinen kans tot de overwinning ziende, verlaaten als hij was van de zijnen, en omringd van vijandelijke Ruiterij, wilde hij ten minsten niet ongewroken uit het leeven scheiden. Zijne meeste manschap bleef op de plaats, of wierdt gevangen genomen; hem zelven gelukte het, binnen de Stad *Wijk bij Duurstede*, zijn leeven te bergen. Als een gevolg deezer nederlaage, was men nu bedugt voor eenen inval der Spanjaarden op het Hollandsch grondgebied. Om dien te verhoeden, wierdt men te raade, onder andere, het Dorp *Vreeswijk* te beschanzen. SCHENK begaf zich derwaarts; om de Soldaaten van het dreigende gevaar te overtuigen, en tot werkzaamheid

te

te noopen, greep hij met eigen handen fchup en fpade, en holp den arbeid den gantfchen nacht voortzetten. Gelukkiglijk hadt de gevreesde inval geenen voortgang.

Van verdere krijgsverrigtingen, geduurende het Jaar 1585, in welke SCHENK de hand hadt, ontmoeten hij geen befcheid. Het volgende jaar was voor hem niet ongelukkig, noch zijn dienst zonder vrugt vóor de Staaten. Reeds vroeg in 't voorjaar gelukte 't hem, den Kornet van APPIO CONTI eenige fchade toe te brengen, door het dooden van acht zijner Ruiteren, en twintig anderen gevangen te neemen. Omtrent den zelfden tijd bemagtigde de vijand twee Sloten bij *Venlo*, en zondt, vervolgens, tweehonderd oude Spaanfche Soldaaten over de *Maaze*, die, voorts, het Klooster *Beetersweard* innamen. SCHENK bevondt zich thans binnen *Venlo*. Van de inneeming van het Klooster was de tijding hem niet aangebragt, of hij trok, bij nacht, uit de gemelde Stad, met eenig Voet- en Paerdevolk, op de Spanjaarden af. Tien of twaalf derzelve vielen hem in handen; de meeste der overigen wierden nedergefabeld, of vonden nog harder dood in het lot van het Klooster, 't welk de Overfte deedt in koolen leggen.

Weinige weeken daar naa maakte SCHENK affpraak met HERMAN FREDRIK KLOET, Overfte van *Nuis*, om een bedrijf van meer gewigts te volvoeren. Beiden te gader voorzien van Lastbrieven van den verdreevenen Keurvorst van *Keulen*, befllooten ze, op de Stad *Werle*, in *Westfalen*, eenen aanflag te volvoeren, ontworpen bij zekeren Notaris in die Stad, doch, door den regeerenden Aardsbisfchop, daar uit gebannen. Met het vallen van den avond van den negenden van Maart, trokken ze uit *Nuis*, met vijfhonderd Ruiters, en even zo veele Voetknegten, en voorts over den Rhijn na de gedreigde Stad. 's Anderendaags morgens, ten vier uure, genaderd tot digt onder *Werle*, ftaken ze den brand in een huis, tot een teken voor hunne verftandhouders binnen de Stad, 't welk ftraks, op de zelfde wijze, beantwoord wierdt. Terwijl de burgers bezig waren met den brand te blusfchen, deedt SCHENK eenigen van zijn volk den Wal beklimmen. Zonder veele moeite raakten zij daar over, openden voorts de poort, en lieten de Ruiters binnen. De burgerij, ziende de Stad verlooren, zogt

Vvvvv 2 de

de wijk te neemen binnen het Kasteel; doch zij wierdt buiten gehouden door den Slotvoogd, die, uit vreeze dat de vijand nevens de Stedelingen zoude doordringen, alleen den Burgemeester en nog eenen persoon binnen liet. Toen eischte SCHENK het Slot op, doch vergeefs; en, eer hij nog den tijd gehad hadt om het in te sluiten, vondt de Landdrost van *Westfalen* middel, om honderd Knegten, nevens eenige Wagens met voorraad, daar binnen te brengen. Daarenboven bragt dezelve, uit de omliggende plaatzen, vierduizend, zo boeren als edellieden, op de been, om de Stad te belegeren. Maar SCHENK, eene goede bezetting binnen *Werle* gelaaten hebbende, trok met de overigen na buiten, met oogmerk, en last aan de zijnen, om, vooreerst, op den Adel en de Ruiterij aan te vallen. Gelukkig slaagde hij in zijnen toeleg; de bestookten keerden den rug, en sleepten, in hunne vlugt, ook hun eigen Voetvolk mede. Meer dan vijfhonderd lieten 't leeven door SCHENKS houw- of schietgeweer; zeer veelen, daarenboven, in het vlugten door den vloed. Onze Overste keerde toen weder na de Stad. Doch, vermids de regeerende Aardsbisschop merkelijken onderstand bekwam, en de gevlodene Westfalingers zich wederom verzamelden, vondt hij het blijven ongeraaden: te meer, daar hij geenen kans zag om het Slot meester te worden, en geene hoop hadt op onderstand. Van hier dat hij, op den achttienden der maand, de poorten der Stad geslooten, en allen uitgang verbooden hebbende, dezelve deedt uitplonderen, en den roof op Wagens laaden. Met deeze, nevens dertig der rijksten van den Raad, en eenige welgestelde burgers, zijne gevangenen, vertrok hij, 's avonds ten negen uure, en kwam, onverhinderd, binnen *Berk*. Van daar vervoegde hij zich bij den Landvoogd, Graave VAN LEICESTER, die hem, tot loon zijner diensten, met de Ridderlijke waardigheid begiftigde, en een gouden Keten, waardig tweeduizend guldens, ten geschenke aanboodt.

Weinig tijds daar naa ontmoeten wij SCHENK te *Venlo*. De plaats, alwaar de *Rhijn* zich in twee Armen verdeelt, en de eene den naam van *Waal* aanneemt, was zeer dienstig tot het aanleggen van eenen Schans of Blokhuis, om de beide stroo-

men

men te beheeren. Uit vreeze dat de vijand in de voorbaat zijn zoude, trok SCHENK, in het boven gemelde jaar, uit *Venlo*, alwaar zijne Gemaalin, nevens derzelver Zuster, zich thans bij onzen Held onthieldt. Terwijl hij met de volvoering zijns ontwerps zich bezig hieldt, rukten, onverwagt, eenige Spaansche benden voor de Stad, en belegerden dezelve, zo aan de Gelderfche als aan de Brabantsche zijde. Bijstere ontsteltenis baarde de maare dier insluitinge bij onzen Overste, deels om de Plaats zelve, en 't lot, welk haar boven 't hoofd hing, deels om zijne vreeze voor de twee geliefde panden, daar binnen opgeslooten. Elk oogenblik draalens voor schadelijk houdende, besloot hij straks, ter reddinge van 't een en ander, eenen stouten kans te waagen. Met den Engelschen Ritmeester ROGIER WILLIAMS de zaak overleid hebbende, stellen zij te gader zich aan het hoofd van driehonderd Ruiters, in een donkeren nacht, en dringen daar mede in op het Koninklijk Leger, in hoope van 'er te zullen door slaan, om alzo zijne Gemaalin en Zuster te verlossen. 't Gelukt hem, met merkelijke nederlaag der Spanjaarden, tot aan den Herberg van den Prinse VAN PARMA door te dringen. Intusschen was het vijandlijke Leger op de been gekoomen, en de dag aangebroken. Dit noodzaakte hem, zonder zijn doel bereikt te hebben, te rug te keeren. Groot gevaar liep hij in dien aftogt, alzo hij de wegen overal bezet vondt, en reeds veertig van de zijnen gesneuveld waren. Zijne onverzaagde dapperheid, evenwel, holp hem en zijne overige manschap door den vijand, en bragt hem te *Wagtendonk*. Sedert tijde hij wederom te werk aan de ontworpene Sterkte, en leide 'er de laatste hand aan. Deeze is de vermaarde Vesting *Schenkenschans*, in de Nederlandsche Geschiedenissen, van wegen derzelver aangelegenheid voor den bezitter, zeer vermaard geworden. *Venlo* ging, niet lang daar naa, op den achtentwintigsten Junij, aan den Spanjaard over. Bij het Verdrag wierdt vrije uittogt voor SCHENKS Huisvrouwe en Schoonzuster bedongen; die 'er, egter, eene aanzienlijke somme gelds moest laaten.

Te diep stak dit verlies onzen kloeken Held in 't hart, dan dat hij niet op schadevergoeding zoude bedagt zijn. Gelegen-

 heid

heid daar toe boodt zich aan, door, indien de zaak bij tijds volvoerd wierdt, eene Poort der Stad *Nieuwmegen*, in eenen vroegen morgenstond, te bemagtigen. Ten dien einde trok hij op, met een deel volks, meest *Engelschen*, voorts Nederlanders en Hoogduitschen, na *Etten*, en deedt ze aldaar over den Rhijn trekken. Zijnen optogt begon hij op eenen avond, om met den volgenden dageraat ter beoogde plaatze aan te koomen. Tot op eene halve mijl na den weg hebbende afgeleid, drongen hem de *Engelschen*, die den voortogt hadden, hun een weinig te laaten rusten. Zijns ondanks bewilligde SCHENK in deezen eisch; en, wanneer hij hen nu verder wilde doen voortrukken, weigerden ze, aan zijn gebod te gehoorzaamen. Diensvolgens, vreezende dat het aanbreekende daglicht zijnen toeleg zou verijdelen, begon hij de Hoog- en Nederduitschen voort te stuwen. Maar de Engelschen, hun den voortogt niet willende toestaan, en zelven weigerende aan te rukken, verzetteden zich daar tegen met gevelde spietzen. Dit baarde verwarring, en deedt den aanslag te loor loopen. Niet de eenige reize was deeze, gedurende de Nederlandsche beroerten, dat de Engelschen eenen spaak in 't wiel staken, om den voortgang der ontluikende Vrijheid te stremmen.

Het Jaar 1587 liep op het laatst, wanneer het den Overste SCHENK gelukte, op den drieëntwintigsten December, op naam van den Oud-Keurvorst TRUCHSES, de Stad *Bon*, aan den Rhijn, bij verrassing, in te neemen. *Roermond* hadt hij, in 't begin dieps jaars, bemagtigd, doch, na een bezit van drie maanden, wederom moeten verlaaten. Ook bleef hij niet langer dan negen maanden meester van de eerstgenoemde Stad. De Hertog VAN PARMA, na *Bergen op den Zoom*, een geruimen tijd, vrugtloos, ingesloten gehouden, en het beleg te hebben opgebroken, zondt, in de maand Maart des Jaars 1588, den Prins van CHIMAI, om het beleg rondom *Bon* te slaan. Zes maanden duurde dit beleg, terwijl SCHENK en TRUCHSES, intusschen, van tijd tot tijd, bij de Staaten om ontzet aanhielden. Doch men vondt zich, aan dien kant, buiten staat, om hunnen wensch te vervullen. De Hertog VAN PARMA, daarentegen, zondt meer volks voor de Stad.

SCHENK, geene uitkomst ziende, beval den Baron VAN PODERLITS, die in de Stad het bevel voerde, op de best mogelijke wijze zich met den vijand te gedraagen. De overgave geschiedde op den negentienden September, en de uittogt der Bezettinge in volle Wapenrusting.

De overgave van de Stad *Bon*, hoewel op SCHENKS bevel geschied, wierdt, egter, bij hem zo euvel opgenomen, dat hij, deswegen, zich zeer misnoegd betoonde op de Staaten, als die, zijns oordeels, de Stad hadden kunnen en behooren te ontzetten. Volgens zommigen liet hij zelf van zich gaan, dat hij den dienst der Staaten, andermaal, wilde verlaaten. Ook hieldt men hem, in *'s Graavenhage*, verdagt, als of hij, op 't *Huis te Wijk*, en andere plaatzen, een vijandigen aanslag in den zin hadde. Daarenboven heerschte 'er merkelijke muitzucht onder zijne Troepen. Onder dit alles wierdt het beleg van *Rijnberk*, 't welk al eenigen tijd geduurd hadt, door den Hertog VAN PARMA, naa het overgaan van *Bon*, ijverig voortgezet. Van veel aangelegenheids was deeze Stad voor de Staaten; die, om de boven gemelde redenen, van SCHENK en zijn volk, zich niet veel goeds belooven konden. Doch de Graaf VAN NIEUWENAAR en de Heer VAN VILLERS vonden middel, om hem eenigzins ter neder te zetten, en bragten op hem te wege, dat hij zich liet gebruiken, om eenigen voorraad binnen *Rijnberk* te brengen. Van den kant der Staaten zogt men hem nu ook te vrede te stellen. Bij dit alles kwam nog, dat SCHENK wendig wierdt van de Spaanschen, door dien zij, in de maand Junij des Jaars 1589, zijn Huis *Blijenbeek* bemagtigden. Andermaal stelde hij nu, met een gelukkigen uitslag, zijne poogingen te werk, om, op nieuws, eenigen voorraad van mondbehoeften en krijgsnoodwendigheden binnen *Rijnberk* te brengen.

Voorheen verhaalden wij den mislukten toeleg van den Overste SCHENK op *Nieuwmegen*, veroorzaakt door de dwarsdrijverij der *Engelschen*. Sedert hieldt hij nog al heimelijk verstand met eenige burgers, en steeds in zijne gedagten, om, 't eenigen tijde, den aanslag te hervatten. In de maand Augustus des Jaars 1589 oordeelde hij, den tijd daar toe te zijn geboren. Eene groote menigte volks, in de door hem

gebouwde Vesting *Schenkenschans*, hebbende bij een verzameld, doet hij dezelve, in het holste van den nacht van den tienden der genoemde maand, in twintig Schepen en vijf Pleiten, of platte vaartuigen, treeden, en zakt daar mede de Waal af, tot voor de gemelde Stad. De S. Antonis-poort wierdt straks open geloopen. Daarenboven deedt SCHENK de ijzeren traliën breeken uit een huis, in de meening om alzo op de markt te zullen koomen. Tot zijn ongeluk hieldt men bruiloft in dat huis, en konde de onraad niet verholen blijven. In een oogenblik koomt de burgerij en de bezetting op de been, doet eenen aanval op het ingenomen huis, en SCHENKS volk hetzelve wederom verlaaten. Elk zogt zich nu te bergen in de schepen, die, door den sterken stroom, de Stad voorbij gedreeven waren. SCHENK, in eene Schuit gesprongen zijnde om te ontvlugten, wierdt gevolgd van veelen van zijn volk. Het vaartuig, hier door overlaaden, sloeg eensklaps 't onderst boven. De dappere Overste, vermits hij zwaar gewapend was, ging straks ten gronde, en liet 'er dus jammerlijk het leeven, in den bloeienden ouderdom van weinig meer dan veertig jaaren. Het Lijk, naderhand, door die van *Nieuwmegen*, gevonden zijnde, stelden zij het hoofd en de vier deelen, op en omtrent de S. Antonis-poort te pronk. Men verhaalt, dat ten tijde als het Lijk uit het water wierdt opgehaald, het nog dreigende gelaat des drenkelings den Spanjaarden eenen schrik aanjaagde. De Markgraaf VAN VARRABON, van 's Konings wegen Stadhouder van *Gelderland*, vreezende voor wederwraake, deedt de stukken van het deerlijk gehavende Lijk wederom afneemen, en in eene Kist bewaaren. Twee jaaren laater, naa de bemagtiging der Stad door Prins MAURITS, wierden op bevel van zijne Doorluchtigheid, de overblijfzels eerlijk ter aarde besteld. Aan SCHENK verlooren de Staaten eenen wakkeren Krijgsoverste; welken, egter, de naam naagaat, dat hij meer door moed en onverzaagdheid, dan door beleid en voorzigtigheid hadt uitgemunt. Twee of drie dagen voor zijnen dood, hadt hij, op de *Lipperheide*, eene bende Spanjaarden, na *Friesland* bestemd, geslagen, en eene aanzienlijke somme gelds buit gemaakt. De mislukte aanslag op *Nieuwmegen* hadt tweehonderdvijftig man gekost.

Be-

Behalven 't verlies van haaren Gemaal, hadt de Weduw van den Overste SCHENK, *Vrouwe* VAN AFFERDEN, nog het verdriet, dat het Krijgsvolk, aan 't muiten slaande, van haar de betaaling van agterstallige soldije vorderde. De Staaten, met hun gezag tusschen beiden treedende, verschaften aan hetzelve eenige voldoening.

Zie BOR en HOOFT.

SCHENKENSCHANS. In het naastvoorgaande Artikel hebben wij verhaald, hoe deeze Sterkte, in den Jaare 1586, door MAARTEN SCHENK gebouwd, en naar zijnen naam genoemd wierdt. Zij legt op de uiterste grenzen van *Gelderland*, aan den kant van den Kleefschen bodem, op een Eilandtje *'s Graavenwaard*, eertijds *Vashol* genaamd. Na des stigters ontijdigen dood, bekwam de Schans, die, eenigermaate, in haast was opgeworpen, meerdere uitgebreidheid en sterkte, zo door het aanleggen van nieuwe Werken, als door beveiligingen tegen het aanspoelende Rhijnwater. Allengskens groeide ook het getal der Huizen, welke men 'er, nu bijkans anderhalve eeuw geleeden, ten getale van omtrent achthonderd telde.

Van wegen de aangelegenheid der Plaatze, om, in dien oord, meester te zijn van den *Rhijn* en de *Waal*, viel dezelve, verscheiden maalen, in andere handen, naar gelange de eene of andere der oorlogvoerende magten den sterksten arm hadt. De eerste belegering viel voor in den Jaare 1599, door den *Admirant van Arragon*. Prins MAURITS, eene versterking van Krijgsbezettinge daar binnen geworpen, en den Stroom met twee Hoofden paalwerk belemmerd hebbende, noodzaakte den Spanjaard, eerst voor een gedeelte, en naderhand het beleg, volkomen op te breeken. Een ander middel beproefde 's Lands vijand, in den Jaare 1630. Hij hieldt heimelijk verstand in de Vesting met eenen der Bevelhebberen van de Staatsche Bezettinge, en hadt denzelven, door giften en beloften, tot verraad weeten te beleezen. Doch het ontwerp wierdt tijdig ontdekt, en de booswigt, naar verdienste, gestraft. Deeze twee middelen, om den gewigtigen Schans te bemagtigen, dus vrugteloos beproefd hebbende, stelde men

een derde te werk, 't welk bêter slaagde. De Hertog van lerma, met tusschen de vier en vijfduizend man, in deezen oord gelegerd, zondt, op den vroegen morgen van den zevenentwintigste Junij des Jaars 1635, ruim vijfhonderd Knegten, onder bevel van den Luitenant Kolonel eindholts, op de Vesting af, om dezelve, bij verrasfing, te bemagtigen. Dit gelukte. De Bevelhebber van welderen en het meerendeel der Bezettinge lieten het leeven, en de Schans wierdt deerlijk geplonderd. Het gewigt van dit verlies deedt Prins fredrik hendrik straks besluiten, om de herovering te onderneemen. Het openen der Loopgraaven deedt hij, met allen ijver, voortzetten. Van binnen, egter, bleef men hem des niet schuldig: hier door gebeurde het, dat de belegeraars en de belegerden, bij wijlen, in de Loopgraven aan elkander kwamen. Het ongunstig herfstgetij deedt, intusschen, de belegering traaglijk voortgaan; het bewind van welke, eerlang, aan den Veldmaarschalk Graave willem van nassau, wierdt opgedraagen. Niets anders, evenwel, rigtte hij uit, gedurende den naatijd van het Jaar 1635, dan de bemagtiging van een Groot Werk, welk de Bezetting van *Schenkenschans*, voor de Vesting, hadt opgeworpen. De Winter was naauwlijks verloopen, of de Graaf van nassau sloeg, van nieuws, handen aan 't werk om het beleg voort te zetten. *Griethuisen*, een klein Steedtje aan den Rhijn, boven *Schenkenschans*, en vervolgens een klein Sluisje bemagtigd hebbende, gelegen op de Vaart, die van *Kleeve* na den Rhijn loopt, leide hij, tegenover dit Sluisje, eenen brug over de rivier, en worp, vervolgens, eene *Linie* op, van deezen brug af tot aan het *Huis te Rijsland*; dan *Schenkenschans* wierdt, hier door, alle toevoer afgesneeden. Na dit werk voltooid te hebben, zo ras het jaargetijde het eenigzins toeliet, deedt de Graaf het beleg der Plaatze verder voortzetten. Twee Spaansche Veldoversten rukten, vrugteloos, aan, tot ontzet der Vestinge; zij vonden Graaf willem zo vast gelegerd, dat zij alle poogingen, om hun doelwit te bereiken, voor verlooren arbeid aanzagen. Van hier dat de Spaansche Bevelhebber [illegible], die binnen *Schenkenschans* het oppergezag voerde, zijnde zijn voorzaat eindholts, die, in den voorleeden jaare, de

Ve-

Vesting op de Staatschen hadt veroverd, onlangs gesneuveld, te raade wierdt, om met Graave WILLEM VAN NASSAU in onderhandeling te treeden. De overgave geschiedde op den negenentwintigsten April des Jaars 1636. Sedert bleef de Vesting in de magt der Staaten, tot in den Jaare 1672, wanneer zij, nevens een goed aantal andere Plaatzen, in dien oord, voor de alles wegneemende magt der Franschen moest bezwijken. De Maarschalk Graaf DE TURENNE wierdt 'er meester van, op den eenentwintigsten Junij des gemelden jaars, onder belofte van de gewoonlijke Krijgseere aan de Bezetting. Men vindt aangetekend, dat deeze overgave uitviel tegen de verwagting van veelen, die van oordeel waren, dat de Vesting zich in een zo gedugten staat van tegenweer bevondt, dat dezelve den vijand nog lang zoude hebben kunnen ophouden. Diensvolgens meenden zij, dat de Bevelhebber, door de magt van Fransch goud, zich tot die lafheid hadt laaten overhaalen. Hoe 't zij, niet langer, dan tot op den eersten Maij des volgenden Jaars 1673, bleef *Schenkenschans* in de magt der *Franschen*; naa het sluiten van den Vrede met den Keurvorst van *Brandenburg*, wierdt de Vesting aan deezen ingeruimd, als meenende dezelve, daar op een oud regt te hebben. De Staaten der Vereënigde Gewesten, onder wier oppergezag de Vesting was gebouwd, en die meer dan negentig jaaren in 't bezit daar van geweest waren, stelden te veel belang in eene Sterkte, welke, als leggende ter plaatze, alwaar de *Rhijn* en de *Waal* zich van een scheiden, en alzo den toegang na de *Betuwe* en de *Veluwe* opende, dan dat zij aan de herkrijginge van dezelve zich niet ernstig zouden laaten gelegen zijn. Al spoedig naa de ontruiming der *Franschen*, traden zij, hierom, in onderhandeling met den Keurvorst, om in het bezit hersteld te worden. Verscheiden zwaarigheden, welke telkens in den weg kwamen, deeden de onderhandelingen sleepende houden, tot in den Jaare 1678; toen kwam men overeen, dat de Keurvorst de Vesting, nevens het daar aan onderhoorig grondgebied, aan de Algemeene Staaten zoude afstaan. Doch 'er verliepen, zedert, nog bijkans drie jaaren, eer de grenzen behoorlijk geregeld wierden. In de maand Augustus des Jaars 1681 wierdt *Schenkenschans* overge-

geleverd in de handen van Hun Hoog Mogenden; die, terstond daar naa, de Vesting, door eenige Vaandels, deeden bezetten, en vervolgens de Plaats merkelijk versterken.

Wat den tegenwoordigen staat van *Schenkenschans* aangaat; vermits de Vesting, door het verzanden der Rivieren, van minder aangelegenheid, dan in vroegere dagen, is geworden, heeft men de Vestingwerken laaten vervallen. Sedert is het getal der inwooners merkelijk verminderd, en heeft men, dienvolgens, de huizen laaten vervallen. 'Er is nog eene Gemeente van Hervormden, nevens eene Kerk, die nog kenmerken draagt van het vroeger meerder aanzien der Plaatze. De Leeraar, welke aldaar den predikdienst waarneemt, verrigt ook het dienstwerk te *Groesbeek*, in het Rijk van *Nijmegen*. *Schenkenschans* heeft thans geene afzonderlijke Regeering; de Ingezeetenen staan, zo ten aanzien van het burgerlijke als strafbaare, onder het regtsgebied van het Hof van *Gelderland*.

Zie SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenissen*.

SCHEPERS, (WILLEM BASTIAANSZOON) van geboorte een Rotterdammer, ijverig voorstander van het Huis van *Oranje*, geduurende de muitende beweegingen van het Jaar 1672, om welke te stooken, hij, meer dan eens, zo in 't openbaar als in 't geheim, de hand leende. Bekend zijn de oproerigheden, welke, in het gemelde jaar, te *Rotterdam* gepleegd wierden. Onder de persoonen, welke zich opworpen, tot hoofden der burgerije, om uit naam van dezelve met de Regeering in onderhandeling te treeden, vinden wij WILLEM BASTIAANSZOON SCHEPERS genoemd. Nevens de overige, vervoegde hij zich, menigmaalen, ten Stadshuize, om aan mijne Heeren van de Wet, nu deeze, dan geene voorslagen te doen; allen, evenwel, daar heenen strekkende, om, staande het vermoeden van Franschgezindheid, onder welke eenige Regenten, bij de smalle Gemeente, lagen, de verheffing van Zijne Hoogheid Prinse WILLEM DEN III tot Stadhouder, te bewerken. 's Mans ijver bleef, zedert, niet onbeloond. Bij de

de buitengewoone verandering der Regeeringe, welke, niet lang daar naa, te *Rotterdam*, voorviel, las men ook zijnen naam op de Nominatie van nieuwe Vroedſchappen, door de Burgerij, of wel door twaalf der voornaamſten uit dezelve, gemaakt, en vervolgens den Prinſe overhandigd. Op hem viel, onder andere, de keuze van den Stadhouder. Hoewel wij deswegen geen vast beſcheid ontmoeten, zekerlijk zal SCHEPERS, reeds ten deezen tijde, den Staat ter Zee gediend hebben. Immers bekleedde hij, weinige jaaren laater, den post van Luitenant-Admiraal van *Holland*, en voerde, als zodanig, in den Jaare 1677, het bevel over de Vloot, welke, ter hulpe van de *Deenen* tegen de *Zweeden*, na de Oostzee wierdt gezonden. Niet onvoorſpoedig ſlaagde hij op dien togt; als hebbende hij de hand geleend tot het bemagtigen of vernielen van drie der beste ſchepen van Zijne Zweedſche Majeſteit. Eenen tweeden togt na het Noorden deedt de Luitenant-Admiraal SCHEPERS, in den Jaare 1683, als Bevelhebber van eene Vloot van vierentwintig Oorlogſchepen. Hij verſcheen met dezelve voor *Gothenburg*, doch vertoefde 'er ſlegts een korten tijd, zonder iet merkwaardigs te verrigten. In 't wederkeeren na het Vaderland, en terwijl hij het Gat van *Texel* bijkans bereikt hadt, bejegende hem een zwaare ramp. Hij wierdt beloopen van een zo geweldigen ſtorm, dat zeven of acht van zijne ſchepen verongelukten, zommigen met verlies van al het volk, andere met behoud van weinige manſchap. In blaakende gunst moet SCHEPERS geſtaan hebben bij den Stadhouder WILLEM DEN III, en deeze in hem zeer groot vertrouwen geſteld hebben. Dit mogen wij beſluiten uit de eere, hem aangedaan, bij 's Prinſen overtogt, in den Jaare 1688, na *Engeland*, om de Kroon van *Groot-Brittannie* te aanvaarden. Nevens den Vice-Admiraal Graave VAN STYRUM, tradt hij, met Zijne Hoogheid, aan boord van het Fregat, 't welk, onder bevel van den Kapitein VAN ESCH, den Prins zoude overvoeren. Sedert ontmoeten wij, wegens den Luitenant-Admiraal, in deeze hoedanigheid of anderzins, geen gewag: want het is bij ons twijfelagtig, of de Heer SCHEPERS, in den Jaare 1690 vermeld, als door de Regeering te werk geſteld, om te *Rotterdam* eenen oproer tot bedaaren

te

te brengen, voor het onderwerp van dit Artikel, dan voor eenen anderen persoon van dien naam, moet gehouden worden.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie.*

SCHERMER, eigenlijk de *Schermermeer*, ook wel, en gemeenlijk, *de Schermeer* genaamd, is eene zeer aanzienlijke Bedijking, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen* genaamd; zij grenst ten Noorden aan de *Heer-Huigenwaard*, en ten Westen aan het Regtsgebied der Stad *Alkmaar*. Tot in den Jaare 1631, was de *Schermermeer*, even gelijk verscheiden andere thans vrugtbaare landstreeken in deezen oord van Holland, een uitgestrekte waterplas. Op den zeventwintigsten September des gemelden jaars verleenden 's Lands Staaten Octroij, om het Meir in dijk te mogen brengen. Naa een tijdverloop van vier jaaren had men 't werk tot zo verre voltooid, dat aan de onderneemers, hunne aandeelen, bij Loting, wierden uitgegeeven. Volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, bevat de drooggemaakte grond zesduizend honderdeenenzestig Morgens en vijfhonderd drieëntachtig Roeden Lands, van welke Lasten betaald worden; alles beslooten in eenen Ringdijk van omtrent negenduizend Roeden. Volgens de laatste telling, stonden, in den Jaare 1749, in het *Schermermeer*, tweehonderd en zestig Huizen. Ten dienste der Opgezeetenen, staan, in deeze Bedijking, twee Kerken: de Bedijkte-Schermerkerk, en de Zuid-Schermerkerk, ook wel het zwarte Kerkje genoemd. Van wegen het platte Land, volgens zekere vastgestelde schikking, moeten deeze Kerkgebouwen, de predikdienst, en 't geen verder daar toe behoort, onderhouden en bekostigd worden. Voorts staan de gemeene belangen van *Schermermeer*, het toezigt op den Ringdijk, op Wegen, Slooten, Sluizen, Molens, en 't geen verder het platte Land betreft, aan het opzigt van eenen *Dijkgraave* en zeven *Heemraaden*; welke, ten overstaan van *Hoofd-Ingelanden*, die achttien in getal zijn, in de maand April, in een der Vertrekken van het Stadshuis te *Alkmaar*, eene jaarlijksche Vergadering houden.

SCHER-

Schermer, (*Groot*) ook wel *Zuid-Schermer* genaamd, een Ban of Ambagtsheerlijkheid, nevens een Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen* geheeten. Het een en ander legt buiten de Bedijkte *Schermer*, deels ten Noorden, deels ten Westen aan dezelve. De uitgestrektheid der Heerlijkheid wordt op weinig minder dan vierhonderd tweeëntwintig Morgens Lands begroot, die Verponding betaalen. In bloei en welvaart is deeze Landstreek, van tijd tot tijd, aanmerkelijk verminderd. Immers dit schijnen wij, met grond, te mogen afleiden uit het verminderde getal van huizen, wier getal, voor het midden der jongstverloopene Eeuwe, tweehonderd vijfenvijftig bedroeg; doch die, na een tijdverloop van ruim honderd jaaren, op honderd vierendertig gedund waren. Even als de meeste Dorpen, in deezen oord, is *Groot-Schermer* in de lengte gebouwd, en beslaat eenen streek van tusschen de vier en vijfhonderd Roeden. De meeste huizen zijn oud; doch de Kerk, als zijnde gebouwd ten tijde van den welvaarenden staat der Plaatze, draagt, in haare grootte, de kenmerken van het voormaalige meerder getal van Ledemaaten. De Predikant, welke deeze Kerk bedient, verrigt ook het gewijde dienstwerk te *Drishuizen*, eene Buurt, met *Groot-Schermer* vereenigd, en daar aan onderhoorig. De Regenten van beide Plaatzen zijn hunne eigen Ambagtsheeren; als hebbende dezelve, in den Jaare 1730, voor eene somme van achtduizend Guldens, de Ambagtsheerlijkheid gekogt.

Schermer, (*Noord*) een Ban of Ambagtsheerlijkheid, insgelijks in het Baljuwschap van de *Nieuwburgen*, en ten Zuiden aan *Groot-Schermer* grenzende, beslaat ruim honderd Morgens Lands meer dan de laatstgenoemde Ban. Ook is het getal van huizen grooter naar evenredigheid. Doch wanneer men het voorgaande met het tegenwoordige getal vergelijkt; bespeurt men, na genoeg, de zelfde evenredigheid in de vermindering. Sints het Jaar 1632 tot in den Jaare 1749, was het getal, van driehonderd vijfenzeventig, tot op tweehonderd drieëndertig geslonken. *Noord-Schermer* heeft geene Kerk gehad, zedert het Jaar 1612, wanneer het Gebouw, door een

ge-

geweldigen ftorm, nederftortte; waar van men nog eenige overblijfzels ziet. De Ingezeetenen van het Dorp moeten te *Schermerhorn* hunne openbaare Godsdienstoeffening waarneemen. Het laatstgenoemde Dorp, nevens een ander, *West-Mijzen* genaamd, maaken, met *Noord-Schermer*, ééne Ambagtsheerlijkheid uit, welke, zedert het Jaar 1700, toebehoort aan de Stad *Alkmaar*; voor negentienduizend en tweehonderd Guldens wierdt zij 'er eigenaares van.

SCHERMER-EILAND. Deezen naam voert zekere ftreek lands, in welke, onder andere, de twee bekende Noordhollandfche Dorpen *Rijp* en *Graft* leggen. Toen de drie thans drooggemaakte Meiren, de *Beemfter*, de *Schermer* en de *Stermeer*, nog uitgebreide Waterplasfen waren, was deeze plek een droog ftuk lands. Den naam van Eiland voerde het, en met reden, om dat het niet anders dan te fcheep konde genaderd worden. Sints men de boven gemelde drie Meiren heeft droog gemaakt, heeft het, tot heden toe, nog den ouden naam behouden. Het *Schermer-Eiland* ftrekt ten Noorden en ten Westen aan de *Schermer*, ten Oosten van de *Beemfter*, en ten Zuiden aan de *Stermeer*.

SCHERMERHORN, een Dorp, in den boven meermaalen gemelden oord, op den Noordoostlijkften hoek van het *Schermer-Eiland*; van welke legginge het, waarfchijnlijk, zijnen naam zal ontleend hebben: want *Horn*, gelijk bekend is, betekent een *hoek* of uitfteekende plek lands. In vroegere dagen ftondt 'er flegts eene Kapel; na het inftorten der Kerke van *Noord-Schermer*, heeft men 'er eene fraaie Kerk gebouwd, in allen opzigte beantwoordende aan het getal en het vermogen der Ingezeetenen. Want *Schermerhorn* was, ten dien tijde, eene zeer welvaarende en bloeiende Plaats; wordende het getal der bewooners, omtrent het begin der naastvoorgaande Eeuwe, op vijftienhonderd begroot. Men telde, onder dezelve, wel vijfentwintig Groot-Schippers, die op de *Oostzee*, *Frankrijk*, *Spanje* en andere Gewesten voeren. Allengskens dunde dit getal, en is, eindelijk, geheel verdweenen. Dit deedt het Dorp merkelijk verarmen; waar bij nog kwam

kwam een felle brand, welke, in den Jaare 1699, binnen korten tijd, drieënzestig Huizen in de asch leide. Het Dorp heeft nog eenigen bloei en leeven behouden, van wegen den menigvuldigen doortogt van en na de Stad *Alkmaar*. Alle verzending te scheep, uit en in de *Beemster*, geschiedt over *Schermerhorn*, van waar, door de *Schermer*, een wijde Vaart na de gemelde Stad loopt. Rijkdom en welvaart der Ingezeetenen, ten tijde van den bloeienden staat der Plaatze, was de bron van veele losbandigheden, aan welke inzonderheid ook het Vrouwelijk Geslagt zich schuldig maakte. Tot het sprookje van de *Schermerhornsche Vrijstermarkt*, zal, veelligt, dit de aanleiding gegeeven hebben.

Zie ZORTEBOOM, *Zaanlandsch Arcadia*; J. A. LEEGWATER, *Klein Kronijkje*.

SCHERPENISSE, een Dorp in Zeeland, op het Eiland *Tholen*, aan het van ouds genoemde Vaarwater de *Pluimpot*, welke zich in de Ooster-Schelde ontlast. In grootte overtreft *Scherpenisse* de naastgelegene Stad *St. Maartensdijke*; men telt 'er verscheiden Straaten, in welke de Huizen zeer regelmaatig zijn gebouwd. De boven gemelde *Pluimpot* verstrekt der Plaatze tot eene bekwaame haven. In de nabuurschap van het Dorp plagten, van ouds, de Heeren der Heerlijkheid, welke daar van den naam voerden, een Huis of Slot te hebben. Het wierdt vernield, reeds in den aanvang der Dertiende Eeuwe, ter gelegenheid dat Heer HUGO VAN SCHERPENISSE, in den twist tusschen den Graaf VAN LOON en Graaf WILLEM DEN I, de zijde des eerstgenoemden hieldt. De Heerlijkheid heeft, zedert het Jaar 1625, behoord aan het doorluchtig Huis van *Oranje*. In het gemelde jaar wierdt Prins FREDRIK HENDRIK daar mede verlijd. De tegenwoordige Erfstadhouder, Prins WILLEM DE V, is 'er nog heden ten dage eigenaar van.

Zie BOXHORN.

SCHERPENZEEL, eene, dus genaamde, dagelijksche Heerlijkheid en Dorp, in *Gelderland*, op de *Veluwe*, en een der kleine Ampten van dat Kwartier. Meer bepaaldelijk is de legging daar van, op bijkans even grooten afstand tusschen *Amersfoort* en *Rheenen*. Het Dorp is vrij aanzienlijk, hoewel in de lengte gelegen. In 't midden wordt het van eene Steenenstraat doorsneeden. De Kerk is een groot gebouw, en het Kerkhof met een steenen muur omgeeven. Het getal der burgerhuizen wordt op ongeveer tweehonderd begroot. — Een weinig agterwaarts gebouwd, hoewel aan de Straat uitkoomende, staat het *Huis te Scherpenzeel*, rondom in het water. Het is een oud Gebouw, met uitgestrekte beplantingen voorzien.

SCHERPENZEEL, een ander Dorp van dien naam, in *Friesland*, in het Kwartier *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Stellingwerf-Westeinde*, en dus in het Zuidelijkste gedeelte der Provincie, daar dezelve aan *Overijssel* grenst. 'Er staat eene Kerk, met een spits Torentje. *Scherpenzeel* heeft eenen Leeraar gemeen met nog drie nabuurige Dorpen, te weeten, *Spangen*, *Monnikeburen* en *Nijetrijne*. Men telt 'er eenendertig Stemdraagende Boerderijen.

SCHETS. (MARTEN) Een schrikwekkend bewijs ontmoeten wij, in het rampzalig einde deezes mans, hoe het kwaad, dikmaals, zijnen meester loont. Heimelijk hieldt hij de zijde van den Graave VAN BOSSU, van wegen den Spaanschen Koning, Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*. Aan diens belangen verknogt, liet hij, in den Jaare 1572, door den gemelden Graaf, zich overhaalen tot het aanwenden van zijne poogingen, om de Stad *Gouda*, door verraad, te bemagtigen. Ten dien einde vervoegde hij zich bij den Heer VAN ZWIETEN, die in de Stad het bevel voerde, met het voorgeeven, dat hij, door den Graaf VAN DEN BERG, was gezonden, met een Vaandel Knegten, over welke hij het bevel voerde, om de Bezetting van *Gouda* en die van het Kasteel te versterken. Een gepast voorwendzel hadt SCHETS tot het doen van zulk eene aanbieding, alzo hij hadt ontdekt, dat

de

de gemelde Stad- en Slotvoogd, onlangs, aan den Graave VAN DEN BERG om verfterking van manfchap hadt gefchreeven. Intusfchen, indien men op de berigten moge vertrouwen, hadt SCHETS een bloeddorftig ontwerp beraamd. Het hieldt in, naa dat hij de Stad zoude bemagtigd hebben, alle de Onroomfche Ingezeetenen van *Gouda* om te brengen, en alleen de Roomschgezinden te verfchoonen. Gelukkiglijk wierdt dit plan verijdeld, door eene tijdige ontdekking van 's Mans dubbelhartigheid. Men hadt, op zekeren grond, tegen hem een vermoeden opgevat, nam hem in verzekering, en ging over tot fcherpe ondervraagingen. Toen beleedt hij, dat de Lastbrief, welken hij, van den Graave VAN DEN BERG, vertoond hadt, een verdicht en leugenagtig ftuk was. Een pijnlijke dood ware, gewisfelijk, zijn lot geworden, indien hij dien niet verhoed hadde, door geweldige handen aan hem zelven te flaan. Door eenen ftrop maakte hij, in den Kerker, een einde van zijn leeven.

Zie BOR.

SCHETTENS, een Dorp in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Wonzeradeel*, niet verre van de Stad *Bolswerd*, in 't Noordwesten. Het Dorp is klein; de Leeraar van 't nabuurig *Longerhou* moet 'er den predikdienst waarneemen. Niettemin telt men 'er vijftien Stemdraagende Boerderijen. Niet verre van daar woonde eertijds Jonkheer SIBRAND OZINGA, die, aan de Grietenij, door verbeteringen aan het Waterweezen, zeer aanmerkelijke dienften heeft gedaan. In de gedaante van eene Boerewooning, onder den naam van *Ozinga-State*, is 's Mans verblijfplaats nog voorhanden.

SCHEVELINGEN, bij zommigen ook *Scheveningen* genoemd, een bekend en zeer vermaard Zeedorp, aan de Hollandfche Kust, in het *Haag-Ambagt*, ongeveer een half uur gaans van *'s Graavenhage*. Indien men moge geloof flaan aan de berigten van 's Lands oude Kronijken, (en van dit gevoelen is de doorgeleerde JUNIUS niet vreemd geweest, zou) *Scheve-*

lingen niet slegts het Vorstelijk *'s Graavenhage* in oudheid te boven gaan, maar ook eertijds merkelijk grooter uitgestrektheid gehad hebben. Van verscheiden zeer aanzienlijke Straaten, met fraaie Huizen bebouwd, wierdt de Plaats doorsneeden. Een zwaare storm, van hoogen watervloed verzeld, in den Jaare 1470, werkte, gedeeltlijk, den ondergang van het Dorp. Nevens eene groote streek Lands, en een gedeelte der Plaatze, wierden Kerk en Toren onder de Zeegolven begraaven; men wil, dat de plek gronds, op welken, eertijds, de Kerk stondt, op eenen afstand van meer dan tweeduizend schreden Zeewaarts van het tegenwoordige strand moet gezogt worden. Meer dan de helft der Huizen wierdt een prooi der verzwelgende baaren. Omtrent dien zelfden tijd overkwam het Dorp een zwaare ramp, van de zijde van vijandige menschen. Naa dat een goed getal, in een zwaaren storm, op Zee vergaan was, wierden veelen der overgebleevenen, in die onrustige tijden, ter gelegenheid van eenen vijandlijken inval, gevanklijk weggevoerd. Van de honderdnegentig persoonen, het deerlijk overschot der dorpelingen, moest een goed getal tot bedelaarij de toevlugt neemen. Meermaalen, zints dien tijd, heeft *Schevelingen*, door hooge vloeden, veel geleeden, als in de Jaaren 1530, 1546, 1551, doch allermeest in den zo genaamden *Allerheiligenwatervloed* van den Jaare 1570. De gedagtenis, nevens eenige omstandigheden dier gebeurtenisse, heeft men bewaard, op een houten Bord, in de Kerk van *Schevelingen* opgehangen, waar op men de volgende rijmregels schreef.

„ In 't jaer van seventig en vyftien hondert,
„ Gebeurdet hier 't Scheveling op Alderheiligen dag
„ 't Zeewater liep in deese Kerk, elks verwondert,
„ Drie voet en twee duym hoog, als men doen sag,
„ Ook mede aen den hoogen outaer, hoort dit geweg,
„ En in de Sakristye en Kerken-Komptoir met list,
„ Omme werpende met des waters geslag
„ Eenen grooten swaaren yseren kist.
„ Men heeft 'er wel hondert 28 huisen gemist,

„ En

„ En weynige fynder ongefchend gebleeven;
„ Die fchepen waren door 't dorp gedreeven,
„ Doende groote fchade; elk maekt daar af mentie,
„ Drie menfchen verdronken gelaeten het leven:
„ Dus was hier grooten druk beleven,
„ Waerom het gefchiede, laet ik Godt die fententie."

Sints deezen Watervloed is de gedaante van *Schevelingen* aanmerkelijk veranderd. Want daar de Kerk, naa de overftrooming van den Jaare 1470 gebouwd, binnenwaarts, genoegzaam midden in het Dorp ftondt, is zij, door het wegfpoelen van huizen, het uiterfte gebouw geworden, en ftaat nu aan den oever der Zee. Uit vreeze voor foortgelijk eenen ramp, heeft men, verfcheiden maalen, in beraad geleid, om de Kerk meer binnenwaarts te brengen. Doch, hier omtrent, heeft men nimmer tot een vast befluit kunnen koomen, en zich vergenoegd, door zwaare moeite en kosten, het gebouw voor inftorten te behoeden. Geduurende den Spaanfchen Oorlog heeft, wijders, de Kerk zeer veel geleeden, en was, 't eenigen tijde, zodanig gefchonden, dat men, om de kosten te vinden, om haar tot het gebruik van den openbaaren Godsdienst wederom bekwaam te maaken, zich genoodzaakt vondt, eenige Kerkelijke landerijen te verkoopen. Het getal der Huizen vinden wij, voor ruim vijftig jaaren, op tweehonderd negenënveertig bepaald. Men heeft 'er een *Oude-Mannenhuis* en een *Weeshuis*. Behalven de Visfcherij, geeft het houden van Herberg of de Tappersneering een beftaan aan een goed getal der Ingezeetenen. De reden daar van is de nabijheid van *'s Graavenhage*, en de groote menigte, zo van *Haagenaaren*, als van andere Landzaaten, die, om het vermaak van een ruim Zeegezigt te genieten, zich derwaarts begeeven.

Bekend, naamelijk, is de vermaarde *Schevelingfche Straatweg*, die van *'s Graavenhage* na dit Dorp loopt. De beroemde KONSTANTYN HUIGENS, in aanmerking neemende, dat men, om een zeeluchtje te fcheppen, alvoorens zijnen weg moest neemen door zwaare en ongemaklijke Duinen, gaf, in den Jaare 1653, daar toe het eerfte ontwerp aan de hand.

Ruim tien jaaren verliepen 'er, eer het wierdt te werk gesteld. Naa vooraf verzogt en verkreegen Oktroij van hun Edele Groot Mogende, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, maakte men eenen aanvang op den eersten Maij des Jaars 1664; op den vijfden December des volgenden Jaars 1665 was het werk voltooid. Van de Valbrug in *'s Graavenhage* tot aan de Duinen van *Schevelingen* gerekend, beslaat de weg de lengte van negenhonderd en zestien Roeden; de breedte is achttien Roeden; twee Roeden daar van zijn bestraat. Ter wederzijde is de weg met fraaie boomen beplant, die een bekoorlijk lommer uitleveren. De bekende Lustplaats *Zorgvliet*, aangeleid door den vermaarden Ridder en Raadpensionaris JAKOB KATS, en verscheiden andere fraaie Hofsteden, leggen aan deezen weg.

Zie J. DE RIEMER, *Beschr. van 's Graavenhage*; H. JUNII *Batavia.*

SCHIE, (*De*) een Water, of Vaart, van welken de Stad *Schiedam* haaren naam ontleent. Volgens het waarschijnlijkste gevoelen is het een gegraaven Vaart, reeds zedert veele eeuwen aangeleid, om, door middel van denzelven, het binnenwater, uit *Delfland*, in de Rivier de Maaze te ontlasten. *De Schie* loopt van *Delft* na het Dorp *Overschie*; hier valt zij in en heeft gemeenschap met eene andere Vaart, insgelijks *de Schie* genaamd, doch welke haaren aanvang neemt bij *Rotterdam*, en, in den Jaare 1340, derwaarts wierdt geleid. De eerstgemelde, of eigenlijk genaamde *Schie*, loopt, van *Overschie*, na en door de Stad *Schiedam*, en vervolgens na de *Maaze*, in welke zij zich ontlast, door middel van een Sluis, in den Zeedijk geleid, welke, hier ter plaatze, den naam van *den Dam* voert, langs eene lange Haven, in of omtrent het Jaar 1336, gegraaven door eenen aangewassenen hoek Lands, *Frankenland* geheeten.

Zie *Tegenwoordige Staat.*

SCHIE-

SCHIEBROEK, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, tusſchen *Bleiswijk* en *Overſchie*; zij beſlaat, in haaren geheelen omvang en uitgeſtrektheid, iets meer dan zevenhonderd en achtenveertig Morgens gronds, de vergraaven Landen daar onder gerekend, die een goed getal Morgens uitmaaken, en, van tijd tot tijd, nog meer toeneemen. *Schiebroek* heeft geen Kerkdorp; de Huizen ſtaan hier en daar verſpreid: voor ruim vijftig jaaren telde men 'er eenentnegentig. Waarſchijnlijk door de toeneemende Veenderijen, waren ze, in het tijdverloop van honderd jaaren, met zevenëndertig vermeerderd.

SCHIEDAM, eene Stad in *Zuidholland*, die, op haare beurt, de negende Stem uitbrengt, onder de Steden van *Holland* en *Westfriesland*, ter Vergaderinge van Hun Edele Groot Mogende. Zij legt aan, en ontleent haaren naam van het Water *de Schie*, boven vermeld, niet verre van de *Maaze*, en ongeveer een uur gaans ten Westen van de Stad *Rotterdam*. Van ouds voerde de Stad den naam van *Nieuwendam*; dit blijkt, onder andere, uit eenen Brief, gedagtekend in den Jaare 1286, waarbij, aan het Gasthuis, zekere voorregten worden afgeſtaan, en welke op naam van *Schepenen van Nieuwendam* was afgegeeven. Ter voorkoominge van verwarringe, en vermits men, in dien tijd, verſcheiden Plaatzen noemde naar het Water, aan 't welk zij wierden aangeleid, ſchijnt men, vervolgens, den tegenwoordigen naam verkoozen te hebben. De Dam, van welken de Stad haaren naam ontleent, legt in het Noordwestlijk gedeelte der Stad.

De juiste tijd der ſtigtinge van *Schiedam* kan met geene volkomene zekerheid bepaald worden. Waarſchijnlijk moet de eerſte oorſprong gezogt worden omtrent het midden der Dertiende Eeuwe. Het blijkt, althans, dat in den Jaare 1270, Heer DIRK VAN WASSENAAR *Ambagt en Geregten* hadt te *Nieuwendamme*, welke, door Vrouwe ALEID, Moei en Voogdes van Graave FLORIS DEN V, hem wierden afgekogt; als mede, dat de zelfde Vrouwe ALEID, vier jaaren daar naa, *Schiedam* met Stads Geregtigheden heeft begiftigd. Ook blijkt het, uit den Brief, betreffende het Gasthuis, boven aangehaald,

haald, dat de Stad, toenmaals, in den Jaare 1286, nog geen Zegel hadt. „ En alsoo de poorte (leest men aldaar) sonder „ gemeene segel is, soo is desen brief bij de Schepenen be„ seegelt." Waar uit de jongheid der Stad, ten dien tijde, niet onduidelijk kan worden afgeleid. Gedurende de onlusten, welke, in vroegere tijden, deeze Gewesten beroerden, waren ook die van *Schiedam*, dikmaals, in de noodzaaklijkheid, om aan dezelve deel te moeten neemen. Men roemt het bedrijf der *Schiedamsche* Vrouwen, ter gelegenheid als de *Vlamingen*, in den Jaare 1302, binnen de Stad merkelijken overlast begingen. Yverig voor de vrijheid en den opkoomenden bloei haarer Stad, stonden zij haaren mannen trouwhartig bij, in het verjaagen deezer rustverstoorders. Meer dan eens raakte de Stad in twist met de Heeren VAN MATENESSE, over de naauwkeurige bepaaling van Grondgebied. De oneenigheden namen een einde, door aankoop, ten behoeve van *Schiedam*, van zekere gedeelten der Heerlijkheden van *Matenesse* en *de Ketel*. In den Jaare 1483, wanneer die van *Schiedam* in overleg namen om hunne Stad te versterken, hadden ze daar toe noodig den grond van twee boomgaarden, aan de toenmaalige Vesten gelegen, en toebehoorende aan Heere WOUTER VAN MATENESSE, als leenroerig aan de Graaflijkheid van Holland. Diensvolgens schreef de Aardshertog MAXIMILIAAN, als Voogd van Graave PHILIPS, aan het Hof van Holland, om deszelfs medewerking ter verkrijginge van den gemelden grond, mids aan den Heere VAN MATENESSE daar voor zouden worden toegeleid zo veele Renten op de Stad *Schiedam*, als de boomgaarden waardig zouden geschat worden. Op den tweeden Junij des gemelden jaars wierdt, ten overstaan van Gelastigden van het Hof, de koop geslooten, en daar bij, aan den Heere VAN MATENESSE en deszelfs erfgenaamen, toegeleid een jaarlijksche Rente van vierentwintig Ponden Hollandsch tot dertig Grooten Vlaamsch. Gedurende den tweespalt der Hoekschen en Kabeljaauwschen, hieldt *Schiedam* de zijde der laatstgenoemden, die geoordeeld wierden, omtrent 's Lands en der Ingezeetenen Vrijheden en Voorregten, minder gunstige denkbeelden te voeden. 't Is bekend, hoe Jonkheer FRANS VAN BREDERODE, hoofd der Hoeksgezinden,

den, zich te *Rotterdam* hadt gevestigd. De Roomsch-Koning MAXIMILIAAN, om de gemelde Stad het beleg willende slaan, en, ten dien einde, door gantsch Holland, eenen heirvaart hebbende doen uitschrijven, deedt een aanzienlijk aantal Poorters van Hollandsche Steden, met naame van *Haarlem*, *Delft*, *Leiden* en *Amsterdam*, binnen *Schiedam* verzamelen. 't Was, bij deeze gelegenheid, om dit, in 't voorbijgaan, aan te merken, dat de Amsterdammers, in de maand Februarij des Jaars 1489, in de Stad *Schiedam*, met het Voorregt begiftigd wierden, om zijne Roomsch-Koninklijke Kroon boven het Wapen hunner Stad te mogen voeren. Intusschen hadt de Heer VAN BREDERODE eenen aanslag ontworpen, om het Kabeljaauwsgezind *Schiedam*, bij verrassing, in te neemen. Behalven de gemelde Poorters van Hollandsche Steden, lagen in onze Stad Ruiters en Knegten in Bezetting, voor 't meerendeel behoorende tot de vreemde Krijgsbenden, die, onlangs, *Hoorn* geplonderd en *Haarlem* gedreigd hadden; ongebonden van aart, en die een kwaad hart toedroegen aan de Burger-Schutters, welke zij dikmaals met scheldnaamen en verwijtingen bejegenden: zo dat men, zomtijds, van woorden tot daadlijkheden voortsloeg. De Heer VAN BREDERODE stookte deezen twist, en wist, door groote belofte aan de vreemde Krijgsknegten, met welke hij heimelijk verstand hieldt, de toezegging te verwerven, om de Stad in zijne handen te leveren. Ten dien einde zoude BREDERODE, op zekeren bestemden tijd, zich derwaarts begeeven, en een Wapenkreet of geschreeuw de leuze tot den aanval zijn. De vreemde Knegten, wien de handen na plondering en buit jeukten, door zeker geschreeuw misleid, begonnen den aanval een uur te vroeg, en terwijl BREDERODE, van *Rotterdam*, nog in aantogt was. In den avond, ten acht uure, deeden de vreemdelingen den eersten aanval op den Herberg of het Huis, alwaar de Baniere van *Haarlem* uitstak, en de Poorters dier Stad gehuisvest waren. Doch deeze moedige Burgers, geholpen door die van *Leiden*, en gezamentlijk aangevoerd door WILLEM VAN BOSCHHUIZEN, Baljuw van *Rhijnland*, kweeten zich zo dapper, dat ze veelen der omgekogte aanvallers op de plaats nedersabelden, anderen ter Stede uit

 dree-

dreeven, en een goed deel gevangen namen. Midlerwijl naderde BREDERODE de Stad; doch vernomen hebbende, dat de kans verkeeken was, trok hij te rug, in zijnen aftogt het Dorp *Overſchie* bemagtigende; om 't welk te herneemen, die van *Schiedam*, kort daar naa, eene vrugtlooze onderneeming deeden. Andermaal ſmeedde BREDERODE, kort daar op, eenen toeleg op *Schiedam*; doch die, even als de voorgaande, vrugtloos afliep. Op den tweeëntwintigſten Februarij des Jaars 1493 verkreegen die van *Schiedam*, van den Roomsch-Koning MAXIMILIAAN, *tot onderhoudenisſe van de Haven en tot vordernisſe van de Stad*, zekere Landuitgors en Schorre, uit de Rivier de Maaze aangewasſen, leggende tusſchen die Rivier en de Stad, het *Frankenland* genaamd; voor deeze vergunning moest de Regeering zekere Erfpagt betaalen. Twee jaaren daar naa verleende de zelfde MAXIMILIAAN, aan de Stad, over het gemelde *Frankenland*, een volkomen gezag, regtsgebied en beregting, zo wel in 't hooge als in 't laage, in de zelfde uitgeſtrektheid en maate, als de Hollandſche Graaven, tot dien tijd toe, aldaar geoeffend hadden. Volgens Octroij van Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIE, van den drieëntwintigſten Maart des Jaars 1476, was het getal der Vroedſchappen bepaald op eenëntwintig, en daar bij vergund, om uit hun midden te mogen kiezen, alle jaaren, twee Burgemeesteren, en twee Theſauriers, en dat de Baljuw de zeven Schepenen zoude aanſtellen. Keizer KAREL DE V, als Graaf van *Holland*, maakte hier in eenige verandering. Hij beval, op den dertienden Januarij des Jaars 1537, dat het getal der Vroedſchappen tot vierentwintig zoude vermeerderd, en door dezelve eene Benoeming zoude gemaakt worden, van vier tot Burgemeesteren en veertien tot Schepenen; uit welk getal, vervolgens, de Graaf of deszelfs Stadhouder twee tot Burgemeesteren en zeven tot Schepenen zoude verkiezen. Voorts, dat indien een der Burgemeesteren of der Schepenen binnenstijds overleedt, de Baljuw, uit de laatstgemaakte Benoeming, eenen anderen zoude verkiezen of in den eed neemen. En eindelijk, indien een der Vroedſchap ſtorf, zouden de overige Vroedſchappen, aan den Graave, of deszelfs Stadhouder, een drietal ter hand ſtellen, om uit hetzelve de openſtaande

ſtaande plaats te vervullen. Op het Privilegie van Vrouwe MARIA, wierdt aldus, door zijne Keizerlijke Majeſteit, geen geringe inbreuk gemaakt. In de maand November des Jaars 1556, verleende PHILIPS DE II, onder andere Steden, ook aan *Schiedam*, het Voorregt, om tot zestig Guldens te wijzen bij arrest: invoege bij vonnis der Stad, de ſomme van zestig Guldens niet te boven gaande, niet zoude kunnen geappelleerd worden; welk Oktroij, vervolgens, bij het derde Artikel van de nadere Ampliatie der Inſtructie van den Hove van Holland, gedagtekend den vierëntwintigſten Maart des Jaars 1644, tot de ſomme van honderdvijftig, en nogmaals, bij Plakaat van Hun Edele Groot Mogende, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, van den vijfden Maij des Jaars 1674, tot driehonderd Guldens is verhoogd. Gelijk elders, in de Nederlanden, dus ging ook, al vroeg, te *Schiedam* het licht der Hervorminge op. SALOMON VAN DER HOEVEN, Baljuw der Stad, om dat hij de meer gezuiverde leerbegrippen was toegedaan, moest, in den Jaare 1560, zijne dus genaamde, ketterij boeten met verlies van zijn Ampt en eene zevenjaarige Gevangenisſe op de Voorpoort van Holland, in *'s Graavenhage*. Sedert, 't zij door de vlugt, of op eenige andere wijze, zijne vrijheid bekoomen hebbende, rustte hij een Schip uit, hielp, daar mede, onder de *Watergeuzen*, de Stad *Brielle* bemagtigen, en vondt, in 't einde, zijne vrijheidsliefde beloond, met het Baljuwſchap van *'s Graavenhage*. Naa het bemagtigen van *den Briel*, gevolgd van dat van *Delfshaven*, lag *Schiedam* 't eerst aan de beurt, als wordende hetzelve genoegzaam ingeſlooten gehouden; te meer, zints ook de Stad *Delft* Staatſche Bezetting hadt ingenomen. Zonder ſlag of ſtoot ging *Schiedam* in 's Prinſen belangen over, naa dat de Hertog VAN ALVA de Spaanſche Bezetting daar uit geligt hadt, om dezelve tot de belegering van *Bergen in Henegouwen* te gebruiken. De Heer PHILIPS VAN MARNIX, *Heer van St. Aldegonde*, voerde 'er, van 's Prinſen wegen, in het volgende jaar het bevel. Naa het overgaan der Stad tot de Staatſche zijde, begon men 'er ook, op ſtaanden voet, op de belangen van den Hervormden Godsdienst bedagt te zijn. Het Krijgsvolk van BARTHOLD ENTES hadt reeds eenen aanvang gemaakt

van

van het beeldenstormen. Nog vóór het einde des Jaars 1572 verzogten de Hervormden, aan den Prinse VAN ORANJE, dat de Kerken, van de nog overgebleevene beelden, geheel mogten gezuiverd worden. Van den zelfden kant kwam aan Zijne Doorluchtigheid een verzoek om onderhoud der Predikanten, uit de Geestlijke goederen der Stad. Hier over ontstondt eenig geschil, waar van de afloop ons niet gebleeken is; dit wel, dat de Hervormden, zedert, in het ongestoord genot der oeffeninge van hunnen Godsdienst zijn gebleeven; als mede, dat WILLEM DE I, al vroeg, bevel gaf tot het onderhoud van twee Predikanten, uit de Geestlijke Goederen, uit welke zij, jaarlijks, vierhonderd Jakobs-Guldens moesten trekken. Van dollen Godsdienstijver, kort naa de bekoomene vrijheid, zag men, in onze Stad, eerlang, een aanstootelijk vóorbeeld. Zekere GERRIT JAKOBSZOON VAN VLAARDINGEN, Roomsch Priester, meer dan zestig jaaren oud, hieldt, naa de nederlaage van 't Roomsch Geloof, zijn verblijf nog binnen *Schiedam*. Eenige baldaadige Soldaaten kreegen hier van de lucht, in de maand Februarij des Jaars 1574. 't Zij uit eigen beweeging, of door opstooking van anderen, vallen ze, in zekeren nacht, in 's Mans huis, slaan en mishandelen hem wreedaartiglijk, en laaten hem voor dood leggen. Hij bekwam, nogthans; en, 's anderendaags, met een Schuitje, na *Delft* gevoerd zijnde, overleedt hij aldaar, aan zijne wonden, naa verloop van weinige dagen. In de maand Augustus des Jaars 1574 openden die van *Schiedam* hunne Sluizen, om, door de overstrooming der Landen, het ontzet der belegerde Stad *Leiden* te helpen bevorderen. Omtrent anderhalf jaar laater, te weeten op den zevenëntwintigsten Januarij des Jaars 1476, kogten Burgemeesters en Regeerders, in den naame en ten behoeve der Stad, van de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, het Baljuw- en Schoutampt, nevens een jaar Tollen van de Varken- en Paerdenmarkten der Stad. Drie maanden daar naa bewilligde *Schiedam* in de Unie of nadere vereeniging tusschen *Holland* en *Zeeland*, en gaf last aan KORNELIS JAKOBSZOON FABRY, om dezelve, van Stadswegen, te ondertekenen. Soortgelijk een last wierdt, op den vijfden Julij des Jaars 1581, opgedraagen aan BARENT PIETERSZOON, Bur-

Burgemeester, LEENDERT JORISZOON BEYS, Vroedschap, en Mr. WILLEM VAN DER MEER, Pensionaris, ter gelegenheid van de Opdragt der hooge Overheid van den Lande van Holland aan Prinse WILLEM VAN ORANJE. Het voorgevallene te *Zutfen* en *Deventer*, in den Jaare 1586, veroorzaakte, ginds en elders, merkelijk wantrouwen op het bewind van den Engelschen Landvoogd, Graave VAN LEICESTER. Ter verhoedinge om niet eveneens, door verraad, in de handen der Spanjaarden geleverd te worden, verzogten en verkreegen die van *Schiedam*, van 's Lands Staaten, verlof, om, ter hunner verzekeringe, honderd Waardgelders te mogen aanneemen. Omtrent deezen tijd was het onzinnig begrip, wegens het aanweezen van Heksen, Toverkollen en Waarzegsters, ook tot onze Stad doorgedrongen. Gelukkig indien dit wangevoelen geene verdere uitwerking hadde gedaan, dan om te dienen tot een voedzel van angstig bijgeloof. Maar, tot oneere van *Schiedam*, stroomde, 't eenigen tijde, binnen deszelfs muuren het onschuldig bloed van zommige rampzaligen, welke onder verdenking van Duivelskunstenaarije vielen, of wier gekrenkt harssengestel of verdorvene verbeeldingskragt hen deedt gelooven, dat ze, met het aangetijde vermogen, met 'er daad begaafd waren. Vijf Vrouwspersoonen, bij vonnis van den vijfentwintigsten Maij des Jaars 1585, veroordeeld om gepijnigd te worden, beleeden, met den Duivel een verbond aangegaan, en, uit kragt daar van, toverij gepleegd te hebben, tot beschadiginge van menschen en beesten. In gevolge dier bekentenisse wierden twee dier ongelukkigen leevende, en twee andere, naa alvoorens geworgd te zijn, verbrand: de vijfde wierdt in de Gevangenisse geworgd gevonden. Behalven deeze Toverkollen, van de ergste soort, vondt men, onder de Schiedamsche Wijven, veelerhande Waarzegsters, en zo genaamde Teemsdraaisters, die, uit het draaien van een Teems of Zeeve, goed geluk wisten te zeggen. Alle deeze wierden uit de Stad gebannen. Eene der gewaande Duivelskunstenaaresse, in het einde van het Jaar 1590, gevangen zittende, wierdt, in den Kerker, verworgd gevonden. Op rekening van den boozen Geest wierdt dit feit gesteld, en het Lijk der rampzalige, diensvolgens, waardig gekeurd

om

om tot asch verbrand te worden. De volvoering van dit belachelijk Vonnis geschiedde in de maand Februarij des Jaars 1591. Gelukkiger, voor de belang hebbende, was de uitslag van soortgelijk eene beschuldiginge, in den Jaare 1592, ingebragt tegen zekere MARYTJE ARENDS, Huisvrouw van JAKOB ADRIAANSZOON, die, om gewaande Toverij, in hegtenis was genomen. De Baljuw der Stad, MELCHIOR WILLEMSZOON VAN WELHOEK, nevens den Prokureur Generaal, veroordeelden haar om verbrand te worden. Van dit Vonnis beriep zich de ongelukkige op het Hof; 't welk, vervolgens, op den negenentwintigsten Februarij des Jaars 1592, een Vonnis streek, volgens 't welk de gemelde MARYTJE ARENDS tot scherper onderzoek of den Pijnbank moest gebragt worden. Doch dit Vonnis hadt insgelijks geenen voortgang; naa nog ruim drie maanden zittens, wierdt het, volgens uitspraak van den Hoogen Raad, vernietigd, de Gevangene op vrije voeten gesteld, en de Baljuw van *Schiedam*, nevens den Prokureur Generaal, verweezen in de kosten. Indien al van Toverije, men hoorde, zedert, niet meer van het vangen en straffen van Toverkollen, door de Regeering van *Schiedam*. In den Jaare 1650 verleenden de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland* aan de Stad *Schiedam* het Octroij, volgens 't welk de vierentwintig Vroedschappen, voortaan, in plaats van twee, drie Burgemeesteren zouden mogen stellen, voorts haare eigen Schepenen verkiezen, en de openvallende Vroedschapsplaatzen vervullen. Diensvolgens moesten de Vroedschappen, op den laatsten April, vergaderen, en vervolgens inleveren geslootene briefjes, inhoudende de naamen van zes, veertien en drie persoonen, om, bij de meerderheid, uit dezelve verkoozen te worden, drie tot Burgemeesteren, zeven tot Schepenen, en één tot Vroedschap, indien 'er eene Raadsplaats open stondt. De gekoozenen zouden, voorts, den gewoonlijken Eed doen, in handen van den Baljuw, of, bij diens afweezigheid, in handen van de Oudste Vroedschap, mits dezelve geen Burgemeester of Schepen ware. Dus herkreeg de Stad *Schiedam* het regt van eigen Regeeringsbestellinge, 't welk zij, vóór de regeering van Keizer KAREL DEN V, bezeeten hadt, doch, door dien Vorst, ingevolge zijner heerschzuchtige bedoelingen,

gen, merkelijk besnoeid wierdt. Het laatstgemelde Oktroij wierdt, in den Jaare 1704, door 's Lands Staaten, nader bekragtigd, doch het getal der Vroedschappen op twintig verminderd. Bij de Regeeringsverandering van de Jaaren 1747 en 1748, gelijk bekend is, is hier omtrent verandering voorgevallen, en aan Zijne Hoogheid het regt van bestellinge opgedraagen. Merkelijke beweeging ontstondt 'er, in den Jaare 1672, te *Schiedam*, om de verheffing van Prinse WILLEM DEN III te bevorderen. De Vroedschap WILLEM NIEUWPOORT, welken wij, in een afzonderlijk Artikel, nader hebben leeren kennen, verdagt van 's Prinsen bevordering te willen tegenhouden, wierdt door het gemeen gevat, en smaadelijk gehandeld. Men dreef het stuk door, en liet, wel haast, de Oranjevlag van den Toren waaien. In den befaamden twist, over de werving van zestienduizend Man Krijgstroepen, in den Jaare 1684, was *Schiedam* de eenige Stad, welke de zijde van *Amsterdam* hieldt; zij deedt eene Aantekening ter Staatsvergaderinge, bij welke zij verklaarde, „ het besluit op de wer-„ ving te houden voor nietig en kragteloos, als tegen het „ aloude gebruik genomen zijnde; protesteerende, wijders, „ van al het onheil, welk 'er, in tijd en wijle, uit zoude „ kunnen rijzen, en de toestemming niet kunnende geeven, „ dat het ter algemeene Staatsvergaderinge zoude worden in-„ geleverd." Eindelijk tekenen wij nog aan, dat de burgers van *Schiedam*, even als van andere Steden, geduurende de Jaaren 1747 en 1748, hunnen ijver betoonden in het opstellen en ter tekeninge aanbieden van Verzoekschriften, over burgerlijke bezwaaren, hoewel men 'er laater, dan in eenige andere Steden, daar van eenen aanvang maakte. De uitslag was hier de zelfde als elders. 's Prinsen Gemagtigden ontsloegen 'er de gantsche Regeering, doch herstelden dezelve wederom, op één Lid na, 't welk van zijnen post verlaaten bleef. Tevens wierdt het getal der Vroedschap wederom op vierentwintig vermeerderd. Wat 'er, geduurende de jongstverloopene jaaren, vóór en ten tijde der Omwentelinge van den Jaare 1787, te *Schiedam* is voorgevallen, is nog heden, bij eenen iegelijk, in versche geheugenisse.

Op

Op dit historisch berigt, zullen wij nu eene meer bijzondere beschrijving der Stad laaten volgen. *Schiedam* heeft vier Poorten; zij zijn de volgende: de *Rotterdamsche*, de *Overschiesche*, de *Vlaardinger* en de *Ketel-Poort*; de twee laatste leggen digt bij malkander, in het Noordwestlijk gedeelte der Stad. Van de oude Muuren, welke eertijds de Stad, bij wijze van Vestingwerken, omringden, vindt men alleen een overblijfzel in een ouden Toren. Thans legt *Schiedam* binnen een Aarden Wal beslooten, langs welken verscheiden fraaie steenen Koornmolens zijn gebouwd. In eene ongedrukte *Beschrijving van Schiedam*, ons, door eene gedienstige hand, op eene verpligtende wijze, medegedeeld, en uit welke wij verscheiden bijzonderheden, de Historie der Stad betreffende, ontleend hebben, leezen wij, dat, in den Jaare 1515, het getal der Huizen op vierhonderd tweeënzeventig wierdt begroot; 't welk, zedert, tot dertienhonderd achtenzeventig zoude zijn aangegroeid. Het getal der Ingezeetenen wordt op achtduizend begroot. Het *Stadshuis*, hoewel niet zeer groot, is een fraai Gebouw, voorzien van de noodige Vertrekken, onder welke men 'er eenige ontmoet, die zeer zindelijk zijn betimmerd. Onder het Stadshuis plagt men, eertijds, de *Waag* te houden; doch dezelve is, in laatere tijden, elders verplaatst, en thans een afzonderlijk gebouw; het staat bezijden den Toren der Kerke. Even als in andere Steden, plagt men, van ouds, ook hier eene *Doele* te hebben; zij is nog in weezen, doch, even als elders plaats heeft, onder de gedaante van een aanzienlijken Herberg. Bijkans vijftig jaaren geleeden is dezelve merkelijk vertimmerd en vergroot. Voorts heeft men 'er een *Latijnsch School*, eene *Beurs*, *Vleeschhal* en *Visschmarkt*. 'Er is niet meer dan ééne Kerk, ten dienste der Nederduitsche Hervormden; zij staat aan eene ruime Markt of Plein, niet verre van het Stadshuis, en, na genoeg, in het midden der Stad. Het was, eertijds, eene Parochiekerk, aan JOANNES *den Dooper* toegewijd. Het is een oud, groot en deftig Gebouw, pronkende met een hoogen Toren, en, van binnen, met een fraai Orgel. In deeze Kerk zag men, eertijds, eene pragtige Kapél, en, in 't midden van dezelve, eene marmeren Grastombe, onder wel-

ke

ke de H. LUIDWINA, of LIDEWYN, begraaven was. Deeze befaamde Santinne was te *Schiedam* gebooren, in den Jaare 1380, en in het Jaar 1433 aldaar overleeden. Zeer vermaard was deeze Maagd, bij haar leeven, en lang na haar overlijden, om haare heiligheid, zagtmoedigheid, lijdzaamheid en andere goede hoedanigheden. De berugte Prediker JAN BRUGMAN, en de beter vermaarde THOMAS à KEMPIS, hebben haar leeven en daaden beschreeven. Zie verder het Art. LUIDWINA, Deel XXII. bladz. 168. Vier Predikanten neemen, te *Schiedam*, het gewijde dienstwerk waar; zij behooren onder de Klassis van *Schieland*. —— Behalven de Nederduitsche, vindt men hier ook eene Gemeente van *Walsche* Gereformeerden; doch deeze hebben geene afzonderlijke openbaare Kerk, maar verrigten hunnen openbaaren Godsdienst, in eene ruime Zaal van het Gasthuis, tot eene predikplaats bekwaam gemaakt. De niet zeer talrijke Gemeente wordt door éénen Leeraar bediend. — Vreemd is het, en wij kunnen de reden niet bevroeden, dat wanneer de *Remonstranten*, in den aanvang deezer Eeuwe, naamelijk in de maand Junij des Jaars 1705, aan de Regeering, om verlof verzogt en tot het stigten eener Kerke, dit aanzoek, na twee maanden beraads, wierdt afgeslagen. — Men vondt hier, voormaals, eene *Doopsgezinde* Gemeente. Om het verminderende getal van Leden, vervoegden zich deeze aan de Gemeente dier Gezinte te *Amsterdam*, haare Vergadering houdende *bij het Lam en den Toren*, en droeg haare Predikplaats en andere Kerkelijke goederen aan dezelve op, mids de nog overgebleevene Leden, indien zij tot armoede vervielen, uit dezelve zouden onderhouden worden. De Leeraar wierdt voor eene bepaalde somme afgekogt. Dit viel voor in den Jaare 1748. De Kerk bleef de eigendom der Amsterdamsche Gemeente, tot in den Jaare 1756, wanneer zij, voor de somme van twaalfhonderdvijftig Guldens, wierdt verkogt. — Eindelijk heeft men 'er twee Statien van *Roomschgezinden*; de eene behoort tot de Gezinte der *Jansenisten*. — In de Roomsche tijden hadt men, te *Schiedam*, twee Nonnenkloosters. Het eerste, aan S. URSULA gewijd, en waar in men volgens den derden Regel van S. FRANCISCUS leefde, wierdt gebouwd in den Jaare 1424; doch,

kort daar naa, geheel zijnde afgebrand, in den Jaare 1429 verplaatst na het Dorp *Ketel*, in *Schieland* gelegen. Het tweede, zijnde een Klooster van Augustijner-Nonnen, voerde den naam van *S. Annaas-Konvent.* Wijders hadt men 'er een Gasthuis, 't welk van S. JAKOB den naam ontleende, en een *Bagijnhof*; deeze beide Gestigten zijn nog in weezen. Het Gasthuis is ouder dan de Stad. In de boven aangehaalde onuitgegeevene Beschrijving van *Schiedam* leezen wij, dat volgens uitspraak van Schepenen van *Schiedam*, toen nog *Nieuwendam* genaamd, van den Jaare 1286, *het St. Jacobs-Gasthuis zal hebben het beste kleed van de Poorteren, 't zij dat die binnen of buiten de poorten sterven.* Wijders heeft men 'er nog een *Oude-Mannen-Proveniershuis*, een *Weeshuis*, een *Pesthuis*, en een *Vrouwen-Tugthuis.* Even buiten de Overschiesche Poort, aan *de Schie*, staat een fraai *Proveniershuis*, in 't welk Mannen en Vrouwen den kost kunnen koopen.

De *Regeering* van *Schiedam* bestaat uit een Hoofdschout of Baljuw, drie Burgemeesteren, zeven Schepenen en twintig Vroedschappen. Uit de meer dan eens gemelde ongedrukte Beschrijving, hebben wij, boven, de veranderingen, in het getal der onderscheidene Regenten, van tijd tot tijd, voorgevallen, aangetekend.

De Ingezeetenen van *Schiedam* waren, van ouds, vermaard, wegens hunne zuinigheid, naarstigheid en andere goede hoedanigheden. De bekende PIETER OPMEER, in zijne *Historie der Hollandsche Martelaaren*, geeft des een verslag, welk veelen onzer Leezeren, vleien wij ons, hier met genoegen zullen aantreffen. „ Indien 'er, dus schrijft hij, „ eenig volk is onder de Batavieren, welker zuinigheid ook „ aan PAULUS JOVIUS is bekend geweest, en hetwelk de voordeelen van de spaarzaamheid verstaat, zo zijn het vooral, „ mijns oordeels, de *Schiedammers*: want hunne deunigheid „ in 't besnoeien van alle onkosten is al van ouds geroemt „ door het gemeene spreekwoordt: *Schiedammertje droog-„ broodt.* — De Ingezetenen zijn vernuftig, en vijanden van „ de ledigheid; de Visschers zwerven doorgaans met hunne „ schepen op Zee, en begeven zich zeer naarstig tot den

„ Haring-

„ Haringvangst, en vele van hen drijven sterken Koophandel.
„ De voornaamste bezigheit der Vrouwen is netten te breien
„ en te verstellen: de kinderen worden meest aan het hennip-
„ draaien gezet, ja de jonge jeugdt wordt van 't spinnewiel
„ niet verschoont, of wordt aan eenig ander werk gezet.
„ Dewijl men dan aldaar niemandt ledig ziet lopen, zo ziet
„ men 'er ook niemandt van huis tot huis gaan bedelen. Zij
„ leven doorgaans van wei of getapte melk, en van pekel-
„ haringen en van bokkingen, of van gezouten vleesch of
„ visch, die zij in hunne kelders bewaren. Het gebeurt zeer
„ selden, dat zij bij malkanderen goed cier maken, of hun
„ hert met eeten en drinken eens ophalen: men zou zweren,
„ dat zij de wijze van huishouden, de zorgvuldigheit en de
„ naarstigheit, van de mieren geleert hebben. Ook zijn de
„ *Schiedammers* ten tijde van onze Voorvaderen berucht ge-
„ weest door hunne getrouwigheit aan den Roomschen Ko-
„ ning MAXIMILIAAN, wanneer dezelve FRANS VAN BREDERODE,
„ die *Rotterdam* bemachtigt hadt, gewapenderhandt vervolg-
„ de. Ter gedachtenisse van deze getrouwigheit plagt men
„ den 14 Februarij een plegtigen ommegang te houden. Maar
„ dat deze stadt geene geleerde mannen voortgebragt heeft,
„ daar het den Ingezetenen nochtans aan geen verstandt ont-
„ breekt, dat moet hunne deunigheit voornamentlijk geweten
„ worden, en ten dele ook daar aan, dat zij groter achting
„ hebben voor eene uitstekende vroomheit en deugdzaamheit,
„ dan voor eene uitmuntende geleerdheit." Dus verre het
berigt van OPMEER; welk, dat het tegenwoordig gedrag der
hedendaagsche Ingezeetenen van *Schiedam*, daar mede, in al-
len opzigte, niet overeenstemt, bij alle verstandigen, die het
heil hunner geboorteplaatze zoeken, hartelijk betreurd wordt.
In fraaie rijmklanken zong, weleer, de Edele KONSTANTYN
HUIGENS den lof van *Schiedam* in de volgende dichtregels.

„ Twee stromen scheiden mij van 't achterleggend landt,
„ De derde sluit de ring, en geeft ze bei de handt:
„ In 't midden staat mijn stoel op wel gesteunde stijlen,
„ Daar oeffene ik mijn jeugdt op 't nodig hennip-kwijlen,

„ En 't ruggeling gespin; die rekt haar spinsel uit
„ Tot daar het ligt en digt de haringbuit besluit,
„ En 't mijneur binnen sleept, van daar hij met mijn' brieven,
„ Nog eens ter Zee geraakt de Wereldt gaat gerieven:
„ Die mij klein *Rotterdam* en groot *Delfshaven* noemt,
„ Heeft niet te laag gelaakt, heeft niet te hoog geroemt."

Elk weet, hoe met het algemeen verloop der Haringvisscherij, en daar mede verknogte werkzaamheden, ook te *Schiedam*, dit middel van bestaan zeer aanmerkelijk is vermirderd, zo niet geheel verdweenen. Op verre na kan 't getal der schepen, welke van hier ter Zee vaaren, geene honderd haalen, hoe veelen men 'er, omtrent het einde der Zestiende Eeuwe, telde. De Korenhandel, en vooral ook de Korenwijn- of Geneverstookerij, is eene voornaame bron van bestaan voor een goed aantal Schiedammers. Men verzekert ons, terwijl wij dit schrijven, dat 'er, met weinig minder dan tweehonderd Ketels, thans nacht en dag gestookt wordt.

Ondanks het geen PIETER OPMEER, in de boven aangehaalde woorden, zegt van den geringen prijs, op welken de Geleerdheid, eertijds, te *Schiedam* wierdt geschat, heeft, egter, de Stad etlijke *beroemde Mannen* voortgebragt. Met lof vinden wij gewag gemaakt van GERARDUS SCIDANUS, of GERRIT VAN SCHIEDAM, gestorven in den Jaare 1443. Hij was Prioor van de *Karthuizers* der Apostelen bij *Luik*, naa, alvoorens, in zijn Vaderland, het Huis van S. GEERTRUID bestuurd te hebben. TRITHEMIUS, die hem, verkeerdelijk, GERARDUS STREDAMUS, *van Stredam*, noemt, geeft eene Naamlijst van 's Mans naagelaatene Schriften. Behalven deezen, vinden wij ook vermeld MARTINUS VAN SCHIEDAM, als een Man van geleerdheid, en Schrijver van een Boek over de Geestlijke Verrukkingen, *de Spiritualibus ascensionibus*; 't welk, egter, nooit gedrukt is, maar, in Handschrift, in de Boekerij te *Utrecht* wordt bewaard.

Uit de ongedrukte Beschrijving van *Schiedam*, hebben wij, boven, reeds aangetekend, dat de Stad hoog en laag Regtsgebied oeffent over het dus genaamde *Frankenland*. Wijders is de Stad eigenaares van verscheiden Ambagtsheerlijkheden;

zij

zij zijn de volgende: *Oud-* en *Nieuw-Malenes*, *Nieuwland*, *Korteland* en *'s Graaveland*; voorts, van *Hoogvliet*, *Pernis* en *Portugaal*, in het Land van *Putten* gelegen, gekogt, van de Staaten van Holland, voor zevenëndertigduizend Guldens; en, eindelijk, in het zelfde Land, van *Oud- en Nieuw-Engeland*, voor welke zij achtendertigduizend Guldens heeft betaald.

Schiedam heeft twee Wapens. Het eerste bestaat uit een Zwarten recht opstaanden Leeuw, langs de slinkerzijde van zijn lichaam gedekt met eene gekartelde Dwarsbaar of Stok, van rood en wit, op een gouden Veld. Het tweede Wapen zijn drie gekoleurde Zandloopers, twee boven, en één beneden, insgelijks op een gouden Veld. Het eerste is het tegenwoordige Wapen van *Schiedam*; het ander heeft het reeds gevoerd, toen het nog *Nieuwendam* genaamd wierdt, vóór het Jaar 1310. Men wil dat het zijnen oorsprong zoude ontleenen van de naauwkeurigheid der Schiedammers, in het waarneemen van Eb en Vloed, en alzo om op bestemde tijden in Zee te steeken en van daar te rug te keeren. De Leeuw zou een Zinnebeeld van hunne sterkte en kragt zijn.

Uit eene *Onuitgegeevene Beschrijving van* Schiedam; *Tegenw. Staat van Holland*; enz.

SCHIELAND, een Baljuw- en Hoogheemraadschap, in *Holland*, dus genaamd naar het Water *de Schie*; welke, egter, slegts een gedeelte daar van doorloopt; het legt tusschen *Delfland*, *Rhijnland*, den *Ysel* en de *Maaze* beslooten. Deszelfs buitenste grensscheidingen zijn, langs *Delfland*, van de Stad *Schiedam* af, met het Water *de Schie*, tot aan *Rodenrijs* over *de Schie*, en vervolgens agter het Dorp *Berkel* om, midden door het Dorp *Waddinxveen*, tot in het Water *de Gouwe*, en, aan den Maaskant, van *Schiedam* na *Delfshaven* na *Rotterdam*, tot aan den *Ysel*, en, langs deeze rivier, wederom tot aan *de Gouwe*, tot aan *Zuid-Waddinxveen*. Volgens de jongste opgaven, zou *Schieland* eene uitge-

gestrektheid van ruim achttienduizend Morgens Land beslaan.

Reeds vroeg is deeze Landstreek, bij haaren tegenwoordigen naam, bekend geweest. Graaf JAN DE I, Zoon van Graave FLORIS DEN V, nam, in den Jaare 1299, de Heemraaden in zijne bescherming, gelijk blijkt uit eenen brief, in de Handvesten van *Schieland* nog voorhanden. WILLEM DE III, Graaf van Holland, gaf, in den Jaare 1316, den volgenden Brief, uit welken blijkt, dat toen reeds een Baljuw en Heemraaden bekend waren, van zeker regtsgebied voorzien. Het Oktroif luidt, woordelijk, aldus: „ Wij WILLEM, „ Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende „ Heere van Vrieslandt, maecken condt allen luden, dat wij „ willen, dat soo wat bedrift, dat onse welgeboren Heemraders van Schielandt hebben, om orbaer des gemeenlants „ van Schielandt, gerechte worden bij hen, en bij haeren „ Baelju. Gegeven des Saterdaechs voor Palmen-Sondage in „ 't jaer ons Heeren dusent driehondert ende festiene." De grondgesteldheid is, op veele plaatzen, veenagtig. Van hier dat men 'er groote uitgestrekthedén Lands vergraaven, en in ruime Waterplassen heeft veranderd; „ tusschen welke Waterplassen, schrijft de naauwkeurige J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, hier en daar goede streeken van Wei- en Hooilanden „ leggen: maar (dus vervolgt hij) het is uit hoofde van de „ laage en menigvuldige Veengronden ligt te begrijpen, dat „ deeze Landstreek (*Schieland*), al is het niet door het buitendijksche Maaswater, door haar eigen binnenwater veelmaalen dras ligt, inzonderheid aan den kant van de Rotte; „ ter wederzijden van welken stroom de meeste Veenen gelegen zijn."

Sedert meer dan tweehonderd jaaren, behoort het Baljuwschap van *Schieland* aan de Stad *Rotterdam*, als welke hetzelve, in den Jaare 1576, voor eene somme van vierduizend Ponden, van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, heeft gekogt. Op grond van deezen eigendom, stellen Burgemeesters en Regeerders der gemelde Stad een der Leden van hunne Vroedschap aan tot Baljuw en Dijkgraaf van *Schieland*, voor den tijd van vijf agtervolgende jaaren. In handen van Bur-

ge-

gemeesteren moet deeze aanzienlijke Amptenaar den Eed afleggen. Nevens zes *Schepenen*, en even zo veele *Welgeborene Mannen*, spant de Baljuw den Vierschaar over Crimineele zaaken, als mede het maaken van Gemeene-Lands Keuren en Ordonnantien, die het Heemregt niet betreffen. Van de laagere Regtbanken, in de Schielandsche Dorpen, kan men zich op deezen Regtbank beroepen. De Vergaderplaats van dit Kollegie, 't welk zijnen bijzonderen Sekretaris en Bode heeft, is, een der Vertrekken van het Stadshuis te *Rotterdam*.

Het *Hoogheemraadschap* van *Schieland* wordt waargenomen door Dijkgraaf en zes Heemraaden. Derzelver bewind bepaalt zich, hoofdzaakelijk, tot het opzigt en onderhoud van de gemeene Wegen, Wateren, Dijken en Sluizen; alle 't welk, uit hoofde der veelvuldige wateren in deeze Landstreek, en de aangrenzinge van twee aanmerkelijke Rivieren, de *Maaze* en den *Ysel*, veel overlegs en toezigts vordert. Door aanzienlijke Leden in Stads of Staatsregeering, worden de posten van Dijkgraave en Heemraaden, gemeenlijk, waargenomen. Het Kollegie wordt bediend door eenen Sekretaris, eenen Rentmeester, voorts eenen Fabrijk of Landmeeter, een eersten Klerk ter Sekretarije, een Kastelein in 't Gemeenelandshuis, en twee Boden. Van 't gemelde Huis, staande binnen *Rotterdam*, hebben wij, op 't Art. van die Stad, eene beschrijving medegedeeld. Acht maalen 's jaars vergadert, gemeenlijk, het geheele Kollegie; eenige Leden van hetzelve, als Kommissarissen, koomen maandelijks bij één.

Eindelijk heeft men ook nog een Kollegie van *Hoofd-Ingelanden* van *Schieland*; zij worden gekoozen uit de Steden *Rotterdam*, *Gouda* en *Schiedam*. Elke Stad kiest 'er twee, den eenen voor zijn geheele leeven, den anderen, veelal, eenen Burgemeester, welke dien post waarneemt, zo lang hij op het Kussen zit. Jaarlijks worden zij door Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden beschreeven, om bij het hooren en sluiten der Rekeningen, en het doen der Ommeslagen, tegenwoordig te zijn.

Om *Schieland* van het overtollig binnenwater te ontlasten, bedient men zich van een goed aantal Watermolens; derzelver getal wordt op ruim vijftig begroot: onder welke nog

 niet

niet begreepen zijn, de kleinere Molens, die meer binnenwaarts staan, en het water na de eigenlijk genaamde Poldermolens brengen. Daarenboven ontmoet men 'er, langs beenen, verscheiden Sluizen, door welke het toegemaalen water in de *Gouwe*, den *IJsel*, de *Maaze* en elders zich ontlast.

Onder *Schieland* telt men, als voornaame Dorpen en Ambagtsheerlijkheden, *Hoogenban*, *Overschie*, *Kool*, *Schoonderloo*, *Kralingen*, *Kapelle op den IJsel*, *Nieuwerkerk*, *Moordrecht*, *Zevenhuizen*, *Moerkapel* en de *Wildeveenen*, *Hillegersberg* en *Schiebroek*. De Hooge Heerlijkheden, in dit Baljuwschap, zijn, *Matenes*, *Bleiswijk*, *Broek*, *Thuil* en 't *Wegje*. Op bijzondere Artikelen worden alle deeze, in ons *Woordenboek*, beschreeven.

SCHIERINGERS *en* VETKOOPERS, twee zeer vermaarde Aanhangen, in *Friesland*, gelijksoortig aan de *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen* in *Holland*, en die het eerstgenoemde Gewest op geen minder onmin, tweespalt, haat en bloedvergieten te staan kwamen. Den waaren tijd, in welken deeze benaamingen haaren oorsprong hebben genomen, vinden wij niet aangetekend. SCHOTANUS verhaalt alleenlijk, op het begin der Veertiende Eeuwe, dat de genoemde Aanhangen, ten dien tijde, begonnen te *herleeven*. Ten blijke, dat ze toenmaals, al eenigen geruimen tijd, moeten bekend geweest zijn. Aanleiding tot de verdeeldheid zal gegeeven hebben, de tweespalt en naijver tusschen de aanzienlijke of adelijke Friesche Geslagten, welke men, van ouds, in dat Gewest, in grooter getal, dan elders, aantrof. In den beginne hadden deeze de handen in elkander geslagen, om den gemeenen vijand te bevegten, en zich tegen de invallen, vooral der *Noormannen*, in veiligheid te stellen. Ten dien oogmerke diende het stigten van menigvuldige Stinzen, of zwaare steenen Huizen, als zo veele Verschanzingen tegen de stroopende rustverstoorders. Door middel van het een en ander wierdt 's Lands Vrijheid beschermd en op een vasten voet gebragt. Van heillooze uitwerkzels, intusschen, was deeze Vrijheidsijver. Naauwlijks hadt men, ten behoeve van het Algemeen, het dierbaar pand verworven, of elk zogt daar van het genot te hebben, als of het hem ge-

geheel en afzonderlijk in eigendom behoorde. „ Het misbruik „ der Vrijheid" (op dat ik de gegronde aanmerkingen eens hedendaagschen Schrijvers overneeme) „ bragt te wege, dat „ de Wetten haare kracht verlooren, en de Overheden te „ luttel gezags bezaten, om de stijfhoofdigheid en losbandig- „ heid der Landzaaten te bedwingen. Elk meende zijn eigen „ Rechter te mogen en te moeten zijn, in de onderlinge „ twisten en verdeeldheden, die menigmalen uit kleine begin- „ zelen voortkwamen; doch, niet haastig genoeg bijgeleid, „ op moord en doodslag uitliepen. Nergens" (deeze aanmerking voegt 'er de geagte Schrijver nevens, welke een groot licht verspreidt over de Landgesteltenis van het platte Land van *Friesland*) „ zag 't 'er jammerlijker uit dan in zulke „ Steden en Dorpen, daar men meer dan éénen Edelman of „ Heer van aanzien had. Deeze lagen geduurig over hoop. „ Die de zwakste was nam al doorgaans zijne toevlugt tot „ het bouwen van Stinzen en nieuwe buurschappen, die we- „ der met den tijd tot Dorpen aangroeiden, en, met Kerken „ voorzien, naar hunne eerste stichters genoemd wierden, „ gelijk nog tegenwoordig uit veeler Dorpen en Buurten be- „ naamingen ligtelijk valt op te maaken; hebbende men in „ deeze verdeeldheden insgelijks de reden te zoeken van de „ veelvuldige Dorpen, Kerken en Buurschappen, welke in „ *Friesland* gevonden worden, en niet zelden zo digt bij „ elkander liggen, dat men, den eersten oorsprong daar van „ niet weetende, groote reden van verwondering hebbe, dat „ onze Voorvaders kwistiger in het bouwen van Kerken ge- „ weest zijn, dan men hedendaags oplettend is in het onder- „ houden van dezelve."

In deezen toestand van zaaken in *Friesland*, schijnen de boven genoemde Aanhangen hunnen oorsprong genomen te hebben. 't Is te denken, dat de bijzondere geschillen, tusschen Edelen en Edelen, onzeker om welke redenen, voor eene wijl tijds zijnde bijgeleid of ter zijde gesteld, deeze zich als in twee heirlegers tegen elkander in slagorde geschaard hebben. De eene Aanhang onthieldt zich in *Oostergo*, of het Oostlijkste gedeelte van *Friesland*, 't welk aan *Groningen* en de *Ommelanden* grenst; de andere bestondt uit de In- en Op-

gezeetenen van *Westergo*, die nader aan *Holland* paalden, en, gelijk de eerste in *Groningerland*; van hunne zijde in dat Gewest hunne vrienden en medestanders hadden. De laatsten noemde men *Schieringers*, de eerste *Vetkoopers*. Wat den oorsprong deezer benaamingen aanbelangt, 't zal hier gegaan zijn, als in den twist tusschen de *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen*. Of de *Hoek* den *Kabeljaauw*, dan of de laatste den eersten ving, was slegts het voorwendzel van een geschil, 't welk een veel dieper grond hadt. De *Vetkoopers*, het Oostlijk gedeelte der Provincie bewoonende, alwaar men zwaare Kleigronden, uitneemende Weilanden, schoone Runderen en andere beesten, en overvloed van allerlei Vette Waren hadt, met welke zij hunnen voornaamsten handel dreeven, om dat de Akkerbouw, toenmaals, nog niet zo algemeen, als heden, wierdt beoeffend, zouden daar van hunnen naam ontleend hebben; 't zij dezelve hun van anderen gegeeven wierdt, of dat zij dien uit trotsheid hadden aangenomen. De *Schieringers*, daarentegen, die, voor 't meerendeel, de laage en waterige streeken van *Westergo* bewoonden, alwaar men uitneemende *Schieraal* of Paling vangt, heel tot in *Engeland* vermaard en aldaar greetig geveild, zouden aan 't vangen van dezelve hunne benaaming hebben dank te weeten. In schijn liep de twist, tusschen de beide Aanhangen, wie, met de voortbrengzels zijner Landstreeke, het meeste voordeel konde doen. Doch de waare reden was, dat de eene over den anderen den meester wilde speelen, en de natuurlijke of burgerlijke Vrijheden en Voorregten besnoeien. Duidelijk zal men dit bevroeden, indien men in aanmerking neeme, dat de *Vetkoopers*, althans derzelver hoofden en aanvoerders, uit de edelste en aanzienlijkste Geslagten, de *Schieringers*, integendeel, uit lieden van den burgerstand of nog laagere klassen bestonden. En welk Land bestaat 'er, daar men niet, 't eenigen tijde, dusdanig eene over en weder worstelling tusschen Edelman en Burger aantrof? Wat, voor 't overige, den loop en voortgang van deezen binnenlandschen twist aangaat, wij kunnen dien hier niet verhaalen, of wij zouden het voorgevallene, geduurende het tijdverloop van twee Eeuwen, in de Geschiedenis van *Friesland*, moeten verhaalen, als waar mede

de

de befaamde twist onmiddelijk verbonden is. Genoeg zij het, in 't algemeen, te hebben aangemerkt, dat de beide Aanhangen, na, geduurende eenen reeks van tweehonderd jaaren, alle de verschrikkingen en verwoestingen van eenen burgerkrijg te hebben aangerigt, door hunne onlusten en verdeeldheden den weg baanden tot verlies van die Vrijheid, om welke te behouden of te verkrijgen, zij zo lang geworsteld hadden. Want, het alles na zich haalende Huis van Oostenrijk, 's Lands kragten dus verzwakt ziende, deedt zijn voordeel met de gezintheid der Landzaaten, en hegtte *Friesland* aan zijne uitgebreide heerschappijen: waar naa de Ingezeetenen wel den naam behielden van *Vrije Friezen*, doch de weezenlijkheid daar van verlooren.

Zie SCHOTANUS en WINSEMIUS.

SCHIERMONNIKÖOG, een Eiland, gelegen tegen de Noordzee, ten Oosten van het Eiland *Ameland*, en door eene naauwe Zeeëngte daar van afgescheiden; voorts ten Noorden en Noord-Oosten van *Friesland*, en ten Noord-Westen van *Groningerland*. Tusschen dit Eiland en de Provincie *Friesland* legt een diep Vaarwater; doch tusschen 't zelve en *Groningerland* ontmoet men Ondiepten, bij den naam van *de Wadden* bekend, als die, bij laag water, genoegzaam droog leggen, en, ware 't niet om de losheid en slibberigheid van den grond, op verscheiden plaatzen, te voet zouden kunnen doorwaad worden.

Betreffende den oorsprong der benaaminge *Schiermonnikōog*, of, zo als de eerste benaaming luidde, *Monnikōog*; waarschijnlijk moet dezelve gezogt worden in zeker Konvent of Klooster van Monniken, die 'er, in vroegere tijden, eigenaars van geweest zijn: hoewel het met geene zekerheid kan bepaald worden, of dit Klooster op 't Eiland zelve, dan in eenig gedeelte van *Friesland* gelegen hebbe. Wegens de reden van het voorzetzel *Schiermonnikōog* is men het niet volkomen eens. Niet onaanneemelijk dunkt ons het gevoelen der zulken, die meenen, dat de Monniken, in den burgertwist, tus-

schen

schen de *Vetkoopers* en *Schieringers*, de zijde der laatsten gekoozen hebbende, uit dien hoofde *Schiering-*, eñ, bij verkorting, *Schiermonniken*, gebijnaamd zijn geworden. Immers schijnt het zeker, dat de genoemde Monniken van den gemelden Aanhang met 'er daad geweest zijn. *Oog*, waar voor men ook, zomtijds, *Age*, *Aege*, *Auge* schreef, wierdt, volgens ALTING, bij de Ouden gebruikt, om daar mede een Eiland aan te duiden: om reden dat de Eilanden, veeltijds, rondagtig zijn, en aldus de gedaante van een *Oog* hebben.

Naa dat de Monniken uitgestorven of verdreeven waren, is het Eiland de eigendom geworden der Provincie van *Friesland*. De Staaten van dat Gewest, mids behoudende aan zich het regt van Opperheerschappije, hebben, in den Jaare 1638, het Eiland, met deszelfs Landen, Zeeregten, Inpositien, Civiele en Crimineele Jurisdictie, in vollen eigendom overgedraagen aan den Heere JOHAN STACHOUWER, *Heere van Rijsbergen*, *St. Anne*, enz. wiens naakoomelingen 'er nog tegenwoordig de eigenaars van zijn.

De uitgestrektheid van het Eiland wordt op drie uuren gaans in de lengte, en één uur gaans in de breedte begroot. Naar gissing zoude het groene Land, bestaande uit bouw- hooi- en weilanden, ongeveer twaalfhonderd Morgens beslaan. Het getal der Opgezeetenen wordt op twaalfhonderd geschat, die allen van den Hervormden Godsdienst belijdenis doen. Gelijk veele andere Eilanden, dus is ook *Schiermonnikoog* merkelijk gedaald beneden den peil van zijnen voorgaanden welvaart. Uit den aart der legginge is het eigenaartig af te leiden, dat de Landzaaten zich voornaamelijk op den Scheepvaart toeleiden. In den aanvang deezer Eeuwe rekende men nog wel honderddertien Vaartuigen, welke hier thuis behoorden; het waren, meestal, Vischschuiten, van een bijzonder maakzel, welke men *Snikken* noemt. Tegenwoordig is dit getal merkelijk verminderd. Men schrijft deeze vermindering toe aan den afneemenden Scholvangst, waar door dit Eiland, al van ouds, zeer beroemd geweest is. De Schol, om en bij hetzelve gevangen, en voorts door de Eilanders behandeld en gedroogd, bezat de hoogagting, bij de kenners, boven alle andere, die elders wierdt gevangen. Sints dien tijd hebben de

de *Schiermonnikoogers* zich meer aan den Koopvaardijvaart overgegeeven, voornaamelijk op de zo genaamde Kleine Oost, van waar zij veel Graanen na *Amsterdam* overvoeren; voorts op *Hamburg*, *Bremen*, de Oostzee, ja zelfs op de Fransche en Engelsche Kusten. Voorts vindt men ook eenige onder de Ingezeetenen, die, behalven de Veehoederij, zich op den Landbouw toeleggen; ten welken einde, om de Akkers tegen Overstroomingen te behoeden, men, ginds en elders, Kaadijken heeft aangelegd. Door dit middel ziet men 'er thans de keurlijkste Boom- Tuin- en Veldvrugten groeien, op gronden, die, voor dertig jaaren, niets dan dorre Duingewassen voortbragten. Eene proeve, in den Jaare 1763 genomen, om 'er Koolzaad te planten, is boven verwagting gelukkig uitgevallen.

'Er is niet meer dan één Kerkdorp op het Eiland *Schiermonnikoog*. In 't eerst plagt de Gemeente bediend te worden door een Predikant, uit een der naastgelegene Dorpen in *Friesland*. KORNELIUS POPPII, Leeraar te *Paesens*, verrigtte dit werk van den Jaare 1617 tot in den Jaare 1640. In het laatstgenoemde jaar, van het verrigten van het gewijde dienstwerk, na zijne woonplaats zullende wederkeeren, hadt hij het ongeluk, in den overtogt, bij stormend weder, met het Vaartuig, welk hem zoude overvoeren, te vergaan. Vier jaaren daar naa wierdt men te raade, eenen afzonderlijken Leeraar te beroepen. De Kerk, in welke, tot nu toe, de openbaare Godsdienst was waargenomen, stondt tot in den Jaare 1715, wanneer men, door het overstuwen der Duinen, genoodzaakt was, eene andere Kerk, dieper landwaarts te bouwen. Niet langer dan tot in den Jaare 1760, bleef het nieuwe Gebouw in weezen, wanneer het, door de afkabbelingen der Zee, wierdt onder den voet gesmeeten. Men moest dus na eene anderen en veiliger plek gronds uitzien. Daar toe verkoos men de nieuwe Buurt, zints de Jaaren 1717 en 1720, meer Oostwaarts aangeleid, en, allengskens, tot een merkelijk getal van Huizen, onder de gedaante van een regelmaatig Dorp, aangegroeid. In den Jaare 1762 wierdt de nieuwe Kerk gestigt, op kosten van den Heer van het Eiland; die ook, vijf jaaren te vooren, eene nieuwe Huizing, op eene veiliger plaats, voor hem zelven hadt doen bouwen.

De

De Regeering van het Eiland *Schiermonnikoog* bestaat uit den Heer, of, bij diens afweezigheid, deszelfs Drossaard, voorts vier Burgemeesteren en eenen Sekretaris. Over lijfstraffelijke misdaaden vellen deeze een onherroepelijk vonnis. In burgerlijke zaaken kan men zich op het Hof van *Friesland* beroepen. Behalven deeze zijn 'er vier Volmagten, gesteld om opzigt te hebben over de Wegen, Paden, Duinen en Waterloozingen; als mede over de Maaten en Gewigten. Op Nieuwjaarsdag vergaderen de Opgezeetenen, om zestien persoonen te stemmen, die, vervolgens, bij uitlooting, op acht verminderd worden. Uit deeze kiest de Heer twee tot Burgemeesteren, en twee tot Volmagten, voor den tijd van twee agtervolgende jaaren. Voorts staat aan den Heere, de verkiezing van Predikant en Schoolmeester, doch aan de Gemeente die van Ouderlingen en Diakenen. Om de Kas der Gemeente eenigzins te ontlasten, heeft de Heer van 't Eiland, voor eenige jaaren, een Huis doen stigten, in 't welk Hennipgaren, ten dienste der Rolreeders, wordt gesponnen. Alwie eenigen onderstand, tot lijftogt, behoeft, doch tot werken niet geheel onbekwaam is, wordt na dit Gestigt gezonden, om zijn onderhoud, zo verre het kan strekken, te verdienen.

Het Wapen van *Schiermonnikoog* is een Barrevoeter-Monnik, houdende eenen Roozekrans in zijne rechterhand, op een wit Veld.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

SCHIL, (*Het*) onderscheiden in *Oude-Schil* en *Nieuwe-Schil*, zijn twee Dorpen, op het Eiland *Texel*, beiden aan den Oostkant gelegen. Het *Oude-Schil*, zijnde het Zuidlijkste, is het Kerkdorp, en bevat verre weg de meeste huizen. De Kerk, in den Jaare 1650 gebouwd, en, voor de eerste maal, van eenen Predikant voorzien, wierdt, omtrent honderd jaaren laater, merkelijk vergroot, van wegens het aangroeiende getal van inwooners. Het *Oude-Schil* overtreft alle de overige Dorpen van het Eiland in leevendigheid en vertiering. De reden hier van is, het dagelijksch bezoek van Zeevaarenden, welke, op de vermaarde Texelsche Ree, met hunne schepen,

voor

voor anker leggen. Van hier, dat men, in het Dorp, verscheiden niet onaanzienlijke Herbergen vindt. Nog meer is de bloei van het Dorp toegenomen, naa dat men, onlangs niet verre van daar, eene Haven, ten dienste van Kaag- en andere soortgelijke schepen, heeft aangeleid.

SCHILDEN. Bij deezen naam is bekend eene oude Geldmunt, van welke, in de oude Gedenkschriften, dikmaals, melding wordt gemaakt. Inzonderheid gewaagen dezelve meestal van *Oude Schilden*. Intusschen waren dezelve niet van eenerlei waarde. Men hadt *Schilden* van veertien en vijftien stuivers, die, naderhand, tot vijfentwintig en dertig stuivers verhoogd zijn. Ook hadt men *Schilden* van twintig stuivers, voor welke, in 't vervolg, onze tegenwoordige Guldens schijnen in de plaats gesteld te zijn. Deeze onzekerheid is oorzaak, dat men, dikmaals, twijfelagtig is omtrent de opgegeevene waarde van goederen, of de hoegrootheid van aloude belastingen. Nogthans schijnt de laatstgenoemde waarde meestal te hebben stand gegreepen.

Zie. VAN LEEUWEN, *Roomsch-Hollandsch Regt.*

SCHILLAARD, gelegen in *Friesland*, in 't Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Baarderadeel*. Om dat 'er een Kapelle of Kerkje staat, wordt het, gemeenlijk, voor een afzonderlijk Dorp gehouden, hoewel t'onregt: vermids de Inwooners, in zaaken, de Grietenij of het Gemeene Land betreffende, geen bijzonder regt van stemmen hebben; als zodanigen behooren zij onder het nabuurig Dorp *Mantgum*, welks Leeraar ook aldaar den predikdienst waarneemt; en alwaar zij, in gevalle van oproepinge, ter zaake van gemeene aangelegenheden, nevens de Ingezeetenen van *Mantgum*, bijeen koomen.

SCHILTWOLDE, aldus genaamd, meent men, naar een nabuurig Water, *het Schilt*, is een Dorp in *Groningerland*, onder

onder het Kwartier van *Fivelingo*. De vermaarde ABDIJ VAN WIRUM hadt, eertijds, onder de Parochie van dat Dorp, een Nonnenklooster gestigt, hetwelk, na verscheiden rampen te hebben doorgestaan, eindelijk geheel verwoest wierdt. De Predikant van *Schiltwolde*, 't welk eene afzonderlijke Gemeente en eigen Leeraar heeft, behoort onder de Klassis van *Appingadam*.

SCHIMMELPENNINCK. (*Het Geslagt van*) Eene vroege vermaardheid, in 's Lands Geschiedenissen, heeft dit oudadelijk Geslagt tot op deezen dag behouden. Meermaalen deeden wij vrugtlooze wenschen, om door de nog leevende naakomelingen van aanzienlijke Voorouderen, met den Volgreeks hunner Geslagten, tot op den tegenwoordigen tijd, onder belofte van eene getrouwe plaatzinge in ons *Woordenboek*, begiftigd te worden. Onverhoord als wij zijn, met opzigt tot het opgenoemde Geslagt, zal de Leezer zich, nevens ons, gelieven te vergenoegen met het licht, welk de uitstaande berigten aan de hand geeven.

De eerste herkomst, of de vroegere Stamvaders der SCHIMMELPENNINCKEN zijn onbekend. Aan een grooten ramp, onder andere, dit Geslagt wedervaaren, door het verlies van veele echte Oorspronklijke Stukken, moet deeze onkunde worden toegeschreeven. Dit is zeker, dat dit Geslagt, reeds voor meer dan vierhonderd jaaren, voornaamelijk in de Provincie *Gelderland*, bekend en in aanzien is geweest.

De eerste, welken wij vermeld vinden, in de onafgebrokene Geslagtlijst, zonder melding, evenwel, van geboorte- of sterfjaar, hoewel het eerste vroegtijdig in de Veertiende Eeuwe moet ingevallen zijn, was

JAKOB SCHIMMELPENNINCK; gehuwd met N. N. *van Ringelenborch*, bij welke hij eenen Zoon verwekte,

SANDER SCHIMMELPENNINCK, hij leefde en wordt vermeld in de Jaaren 1389, 1390 en 1394. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerste echtgenoote was *Ida Stolders*, en hij, bij haar, Vader van de volgende kinderen:

1. SANDER SCHIMMELPENNINCK, die volt.
2. JAN SCHIMMELPENNINCK, volgt insgelijks.

3. *Ida*

3. *Ida Schimmelpenninck*, getrouwd met *Colinus van der Straten*; zij worden vermeld op de Jaaren 1396 en 1398.

4. *Jan Schimmelpenninck*, een Geestlijke.

5. *Maria Schimmelpenninck*, de Echtgenoote van *Jan Coudenberge*, Ridder, Zoon van Hugo.

6. *Catharina Schimmelpenninck*, gehuwd met *Hendrik Colle*.

Naa het overlijden der eerste Echtgenoote, hertrouwde SANDER SCHIMMELPENNINCK, met N. N. *van der Marsche*, en verwekte bij haar,

1. JAKOB SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

2. *Sander Schimmelpenninck*, die leefde in den Jaare 1439.

3. *Herman Schimmelpenninck*, op dat zelfde jaar vermeld.

4. *Koenraad Schimmelpenninck*, insgelijks in 1439 in leeven.

5. *Johan Schimmelpenninck*, nog een jaar vroeger vermeld.

SANDER SCHIMMELPENNINCK, reeds genoemd, koomt voor in de Jaaren 1400 en 1417. Zijne eerste Echtgenoote was *Margriete van Vlesenbeke*, en deeze bij hem Moeder van

1. SANDER SCHIMMELPENNINCK, vermeld in de Jaaren 1403, 1421 en 1428.

2. *Jan Schimmelpenninck*.

3. *Ida Schimmelpenninck*.

Naa het overlijden van zijne eerste Huisvrouwe, tradt Heer SANDER in een tweeden echt, met *Catharina Jollve*, anders *Frisfen*, doch hadt bij deeze geene kinderen.

JAN SCHIMMELPENNINCK, boven genoemd, was Schepen der Stad *Brussel*, en leefde in den Jaare 1409. Bij *Geertruid Boels*, met welke hij in den Jaare 1412 nog in 't huwelijk leefde, was hij Vader van

JAN SCHIMMELPENNINCK, gehuwd aan *Catharina van Halbeke*, Jansdogter.

JAKOB SCHIMMELPENNINCK, insgelijks reeds vermeld, koomt voor, als hebbende, in de hoedanigheid van Riddermaatig Edelman, in den Jaare 1443, bijgewoond het adelijk gerigt

van Ridders en Knegten, op de Veluwe. Te *Zutfen* bekleedde hij het Ampt van Schepen, zedert het Jaar 1427 tot in den Jaare 1453, in welk laatste jaar, waarschijnlijk, hij zal overleeden zijn. Immers vinden wij, in den Jaare 1454, zijne Echtgenoote als Weduw vermeld. Deeze was *Jutte IJseren*, dogter van Alphert Yseren, en hij, bij haar, Vader van de volgende kinderen:

1. *Margareta Schimmelpenninck*, getrouwd met *Jan van Steenbergen*, van Nijenbeek, Stamvader van 't Geslagt van Steenbergen.

* 2. ALPHERT SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

3. N. N. gehuwd aan *Jan van Hemert*, Ridder, Heere tot Hemert en Sinderen, bij welken zij Moeder wierdt van *Joost van Hemert*, Ridder, Heere van Hemert en Sinderen.

** 4. SANDER SCHIMMELPENNINCK, volgt hier naa.

5. *Jutte Schimmelpenninck*, getrouwd met *Steven de Boese*, in den Jaare 1454 en vervolgens, Schultes binnen en buiten Zutfen.

*** 6. ANDRIES SCHIMMELPENNINCK; zie hier agter.

7. *Fenne Schimmelpenninck*, in den Jaare 1479, Geestlijke Juffer, in het Klooster te Yfendoorn, binnen Zutfen.

8. *Herman Schimmelpenninck*, in den Jaare 1447 vermeld.

**** 9. KOENRAAD SCHIMMELPENNINCK.

***** 10. JOHAN SCHIMMELPENNINCK.

****** 11. GERRIT SCHIMMELPENNINCK, van de drie laatsten zal vervolgens gesproken worden.

* ALPHERT SCHIMMELPENNINCK, boven genoemd, was een man van zeer veel aanziens, eerst in zijne geboorteslad, en vervolgens ten Hertoglijken Hove. In den Jaare 1449 en eenige volgende jaaren, bekleedde hij het Ampt van Schultes, binnen en buiten Zutfen, en zat, aldaar, in Schepensbank, zedert het Jaar 1454 tot in den Jaare 1460. — In het laatstgenoemde jaar verkoos hem Hertog ARNOLD tot zijnen Raad, en Oversten Rentmeester des Lands van Gelder en des Graafschaps Zutfen. Van wegen den ijver en getrouwheid, met welke Heer ALPHERT zich in den laatsten gewigtigen post kweet,

kweet, vernieuwde de Hertog, in den Jaare 1463, zijnen Lastbrief, als Overften Rentmeester, en schonk hem, boven dien, het voorregt, om, met vier dienaars en vier paerden, ten Hertoglijken Hove, in *haver*, *rouvoeder en beslag tot de paerden* aangenomen, en als een Ridder behandeld te worden. Een Heer van groot vermogen, in dien tijd, moet Heer ALPHERT geweest zijn. Immers leezen wij, dat, ter gelegenheid van geldgebrek, waar mede de Hertog, meermaalen, zukkelde, Heer ALPHERT, van tijd tot tijd, aan denzelven opschoot eene somme van ruim achtendertigduizend Rhijnsche Guldens; waar voor de Hertog in pandschap stelde de inkomsten der Stad Grave, en des Lands van Kuik, nevens het Rentampt van het Graafschap Zutfen, en het Koornampt van de Veluwe. Van elders is bekend, hoe Hertog ARNOLD, in den Jaare 1465, door zijnen Zoon ADOLF, te *Grave*, gevangen wierdt genomen. In merkelijke ongelegenheid geraakte hier door Heer ALPHERT: alzo hij genoodzaakt wierdt, de verschrijving van gemelde Rentampt en Koornampt, in den Jaare 1466, af te staan, ten behoeve van zijnen behuwdbroeder Johan van Steenbergen, en van zijne eigen broeders *Sander en Andries Schimmelpenninck*. Tot dit verlies sloeg, eerlang, een nieuwe ramp. Hertog KAREL *van Bourgondie*, in den Jaare 1473, het Land van Gelder vermeesterd, en alle Hertoglijke inkomsten zich hebbende toegeëigend, niettegenstaande de verbintenissen en pandschappen, onder welke eenige van dezelve lagen, vondt ALPHERT SCHIMMELPENNINCK, in den Jaare 1476, zich genoodzaakt, om zijn regt te doen gelden, den Prokureur-Generaal van Hertog KAREL in regten te betrekken. In den loop van dit Regtsgeding vinden wij Heer ALPHERT met den tijtel van *Honneste Gentilhomme*, een eernaam van hoogen rang, in dien tijd, begiftigd. Het liep aan tot in den Jaare 1486, eer het geschil een einde nam, ten nadeele van den Prokureur; Keizer MAXIMILIAAN herstelde den Rentmeester in het bezit van de inkomsten van het Rent- en Koornampt. In den Jaare 1496 noodzaakte Hertog KAREL 's Mans naakoomelingen tot het aangaan van een nieuw Verdrag; 't welk, egter, niet langer stand hieldt, dan tot den Jaare 1532, wanneer zij, door den gemelden Hertog, opgestookt door de

vijanden der SCHIMMELPENNINCKEN, tegen allen regt en reden, van nieuws, uit het bezit zijn gestooten; waar in zij, eerst eenen langen reeks van jaaren laater, naa veel naaloopens en pleitens, en toen nog tot hunne zeer aanmerkelijke schade en onherstelbaare verliezen, eenigermaate zijn hersteld geworden. ALPHERT SCHIMMELPENNINCK hadt in huwelijk *Soete* N. N. en bij dezelve de volgende kinderen verwekt:

1. JAKOB SCHIMMELPENNINCK, Schepen te Zutfen, van het Jaar 1491 tot in den Jaare 1505, overleeden op den zevenden Maij des Jaars 1506. Bij zijne huisvrouw, *Wilhelmina van Dotenchem*, dogter van Engelbert van Dotenchem, verwekte hij eenen Zoon, insgelijks genaamd,

JAKOB SCHIMMELPENNINCK, en, vermits hij naa zijns Vaders dood gebooren wierdt, *Posthumus* gebijnaamd. Te Utrecht tradt deeze in 't huwelijk met *Johanna van Gaasbeek*, naderhand hertrouwd met Johan Taats van Amerongen, en verwekte bij dezelve

Willemina Schimmelpenninck, gehuwd aan *Johan van Renesse van Baar*, Zoon van Johan van Renesse van Baar en van Adriana van Borselen.

2. *Gerrit Schimmelpenninck*, vermeld in den Jaare 1507.

3. *Henrik Schimmelpenninck*, Prokurator van St. Johanskamp, in den Jaare 1493.

4. *Alphert Schimmelpenninck*, Geestlijke, in het straks gemelde Klooster, in den Jaare 1492.

5. *Jaspara Schimmelpenninck*, Geestelijke Juffer in het Klooster ten Ysendoorn, binnen Zutfen.

** SANDER SCHIMMELPENNINCK, boven vermeld, als de derde Zoon van JAKOB SCHIMMELPENNINCK en *Jutte Tferen*, wordt, geduurende een tijdverloop van vijfentwintig jaaren, te weeten van het Jaar 1451 tot in den Jaare 1476, vermeld onder het getal der Riddermaatigen op het adelijk Gerigt van de Veluwe, onder de regeeringen van drie Geldersche Hertogen, ARNOLD, ADOLF en KAREL van *Bourgondie*. In den Jaare 1437 wierdt hij beleend met het Goed te *Heijinck*; elf jaaren daarnaa met *Selsham*, en nog elf jaaren laater, bij overdragt van Agneta van der Marsch, gesterkt met haaren man Adolf van Kovorden, met het Wiltforster Amptgoed *Tiodinck*.

Hij

Hij overleedt in den Jaare 1484, zijnde getrouwd geweest met *Elsebe van der Oije*, dogter van Evert van der Oije, gesprooten van een jonger broeder van het oud Riddermaatig Geslagt van *Wilp*. Heer SANDER liet twee kinderen naa:

1. JAKOB SCHEMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

2. *Evert Schimmelpenninck*, vermeld, als geleefd hebbende in de Jaaren 1485 en 1518.

JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, straks genoemd, aanvaardde dien toenaam, naa dat het mannelijk oir van dat Geslagt, waar uit zijne Moeder was gesprooten, was uitgestorven. Hij wordt aldus betijteld, door Hertog KAREL *van Gelder*, in zeker Plakaat van den Jaare 1505; uit het welk tevens blijkt, niet alleen, dat hij geweest is de naaste Leenvolger en bezitter van 't Huis te *Wilp*, op de Veluwe, maar ook dat dit zelfde Huis, door zekeren *Lubbert van Keppel*, deerlijk geplonderd zijnde, de SCHIMMELPENNINCKEN, daar door, behalven zeer veele Huisgeraaden, Kostbaarheden en Kleinoodien, hunne Voorvaderlijke Brieven en Zegels hebben verlooren; welke men, ondanks alle aangewende moeite en poogingen, nooit wederom heeft kunnen magtig worden. In de Jaaren 1498, 1499, 1500 en 1502, verscheen Heer JAKOB, naa voorafgaande beschrijving, nevens andere Riddermaatigen, op het adelijk Gerigt van de Veluwe. In de maand Augustus des Jaars 1484, wierdt hij, als zijns Vaders erfgenaam, met het Goed te *Heijinck*, en, vijf jaaren laater, met *Selsham* beleend. In den Jaare 1496 tradt hij in 't huwelijk met *Adriana van Luir*, en overleedt in den Jaare 1420, naalaatende de volgende kinderen:

1. *Elsabe Schimmelpenninck van der Oije*, Geestlijke Juffer, in het Klooter-Hospitaal te Zutfen.

2. SANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

3. *Johan Schimmelpenninck van der Oije*, Schepen te Zutfen, in de Jaaren 1434, 1435 en 1436. Hij storf zeer onverwagt, op eenen bruiloft van eenen der *Renessen*, te Utrecht, niet zonder vermoeden, dat hem vergift was toegediend.

4. *Geertrui*, of *Truda Schimmelpenninck van der Oije*, Geestlijke Juffer, in het Konvent op het Oldenwant, te Zutfen.

5. *Margareta Schimmelpenninck van der Oije*, eerst getrouwd met Arent Slindewater, en vervolgens, in den Jaare 1520, hertrouwd met Lulof te Rijt.

6. *Elken Schimmelpenninck van der Oije*, Geestelijke Juffer, in het Klooster den Ysendoorn, te Zutfen.

SANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, zo even genoemd, door Hertog KAREL *van Gelder*, bij eenen brief van den achttienden Maart des Jaars 1522, nevens andere Edelen, verschreeven; waar bij tevens bevolen wierdt, dat hij, naar zijne gelegenheid, zich hadt te voorzien en uit te rusten met paerden en spietsen, tot bescherminge der Landzaaten. Omtrent het Jaar 1527 was hij Schultes van Zutfen binnen en buiten. Sedert het Jaar 1533 tot in den Jaare 1557 verscheen hij op de adelijke Gerigten van de Veluwe, en zat, in de Jaaren 1555, 1556 en 1557, in Schepensbank te Zutfen. In den Jaare 1507, nog onmondig zijnde, wierdt hij, door zijnen Voogd *Andries Schimmelpenninck*, met het Goed *Heijinck*, en, veertig jaaren laater, met *Selsham* beleend. In den Jaare 1546, tradt hij in 't huwelijk met *Agnes van Twickelo*, dogter van Engelbert van Twickelo, en liet, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1559, de volgende kinderen naa:

1. JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

2. *Margareta Schimmelpenninck van der Oije*, in den Jaare 1575 gehuwd met *Gerlach van der Kapelle*, eerst Raad, en vervolgens Kanzelier van Gelderland. Zij overleedt in den Jaare 1630, hebbende haaren echtgenoot vijf jaaren overleefd.

3. *Johan Schimmelpenninck van der Oije*, getrouwd met Geertruid van der Helden, doch kinderloos gestorven.

4. HADRIAAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die hier naa volgt.

JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, straks genoemd, Zoon des laatstgemelden Heere SANDER, wierdt, als zijns Vaders erfgenaam en opvolger, op den negentienden April des Jaars 1560, met het Goed *Heijinck* beleend, en, in 't volgende jaar, met *Selsham*. Op den zevenden October des Jaars 1581 vernieuwde hij den eed, wegens de eerstgemelde Heerlijkheid. Naa, alvoorens, verscheiden maalen, onder de

Rid-

Ridderschap van de Veluwe, op de Lands- en Kwartierdagen te zijn verscheenen, nam hij, in 't laatstgenoemde jaar, zitting in Schepensbank te Zutfen. In 't volgende Jaar 1582, van zijnen Eed, aan de Stad gedaan, ontslagen zijnde, wierdt hij, van nieuws, even als te vooren, onder de Riddermaatige Landjonkers toegelaaten. Verscheiden voorbeelden ontmoeten wij van den hoogen rang, welken Heer JAKOB, onder 's Lands' Edelen, bekleedde. Dus wierdt hij, in den Jaare 1584, door den Kanzelier en Raaden, verschreeven, met vier paerden, om, nevens anders Ridders, den Graave ADOLF *van Nieuwenaar en Moers* te gemoet te rijden, om denzelven na *Arnhem* te geleiden, en, als Stadhouder van het Gewest, staatelijk in te haalen. Op aanschrijven van den zelfden Kanzelier en Raaden des Vorstendoms Gelder en Graafschaps Zutfen, was hij, in den Jaare 1591, tegenwoordig bij den pleggtigen opdragt van het' Stadhouderschap aan Prinse MAURITS VAN ORANJE. Nog in het zelfde jaar, vervoegde hij zich, van zijn Huis *Engelenburg*, alwaar hij zijn gewoon verblijf hieldt, in het Leger van gemelden Prinse voor *Zutfen*, en wierdt 'er, naa het overgaan der Stad, door zijne Doorluchtigheid, tot Burgemeester aangesteld, „ als zijnde daar „ binnen" (dus leezen wij in echte Stukken, dat Geslagt betreffende) „ gebrek van getrouwe opregte Patriotten en „ liefhebbers van het Vaderland." Hij aanvaardde die waardigheid, mids behoudende zijn aangebooren regt van verschrijvinge. Heer JAKOB, die in den Jaare 1605 overleedt, is tweemaalen getrouwd geweest. Zijne eerste echtgenoote wierdt, in den Jaare 1570, *Margareta van der Kapelle*, dogter van Hendrik van der Kapelle en van Jutte Slindewater, en hij, bij dezelve, Vader van

1. SANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die aanstonds zal volgen.

2. JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, van welken, in 't vervolg, ook zal gesproken worden.

Van korten duur was dit eerste huwelijk. Reeds in den Jaare 1576 hertrouwde hij met *Walraven van Haaften*, dogter van Alert van Haaften, Heere tot Verwoolde en Op-

hemert, en van Kunna van Keppel. Aght kinderen wierden uit deezen Echt gebooren:

1. *Alert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1577, en gestorven in den Jaare 1602, zonder kinderen,

2. *Engelbert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 1578, overleeden in 1583.

3. *Frederik Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 1579, en in 't volgende jaar overleeden.

4. *Fredrik Schimmelpenninck van der Oije*, drie dagen na zijne geboorte, in den Jaare 1580, gestorven,

5. *Walraven Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1581. Hij was Vaandrig in dienst van den Staat, en overleedt te Ostende, in 1604.

6. HERMAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE. Van deezen zal naderhand gesproken worden.

7. *Agneta Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1587, tradt in 't huwelijk met *Walter Spaan*, *tot Kruiswijk*, Kapitein en Kommandant te Gennep, overleeden in den Jaare 1626. Zijne Weduw beleefde den ouderdom van negenënzeventig jaaren, zijnde gestorven in den Jaare 1666.

8. *Reinier Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1591.

SANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, gebooren in den Jaare 1573, was een Krijgsman, en vertrok, in den Jaare 1601, als Lieutenant onder Graaf PHILIPS VAN SOLMS, na Hungarije. Nog heden ten dage bloeit, in het Bisdom *Ermeland*, een tak van het Geslagt der SCHIMMELPENNINCKEN, uit deezen SANDER voortgesprooten. In den Jaare 1602 zich na Pruissen begeeven, en aldaar zijne vaste woonplaats genomen hebbende, tradt hij 'er in 't huwelijk met N. N. *van Meereken*, en verwekte bij haar twee Zoonen:

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1605, en zonder kinderen gestorven.

2. EUSTACHIUS SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, gebooren in den Jaare 1609, en getrouwd met *Barbara van Schulten*, bij welke hij, ten tijde, zijns overlijdens, voorgevallen

in den Jaare 1640, terwijl zijne Weduwe hem tot in den Jaare 1681 overleefde. Vader was van

1. HIERONYMUS SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, en

2. CASPARUS SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die beide onmiddelijk volgen.

HIERONYMUS SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, gebooren in den Jaare 1629, was Keurvorstelijke Tribunaals-Raad, en overleedt in den Jaare 1694. Bij zijne Echtgenoote *Regina van Schultze*, verwekte hij de volgende kinderen, die zich in het Bisdom Ermeland gevestigd hebben:

1. CHRISTOFFEL LODEWYK SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

2. *Hieronijmus Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1670, en gestorven in den Jaare 1671.

3. *Hieronijmus Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1672, Kanunnik en Roomsch Priester.

4. *Anna Regina Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1675, en de Echtgenoote geworden van *Johan George van Erkel*, genaamd *Hulsen*, Erfheer der Dagdeitsche Goederen, in Poolsch Lijfland, Starost van Mariënhausen, enz.

5. *Maria Elizabeth Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1683, en in 1702, in Poolsch Lijfland, gestorven.

CHRISTOFFEL LODEWYK SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, boven genoemd, gebooren in den Jaare 1664, is geweest Heer van Maranen en Schoenkitten, en getrouwd met *Eleonora van Besden Hosius*, dogter van Johan Casimir van Besden Hosius, Erfheer tot Raschung, en Vader van de drie volgende kinderen:

1. *Lodewijk Simon Judas Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren, op den achtentwintigsten October des Jaars 1708.

2. *Regina Helena Eleonora Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren den vierden Junij 1715.

3. *Theodorus Christoffel Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren den dertigsten Maij des Jaars 1717.

Casparus schimmelpenninck van der oye, Erfheer van Katevalk, gebooren in den Jaare 1636, en gestorven in den Jaare 1686. Hij liet éénen Zoon na, genaamd

Johan godfried schimmelpenninck van der oye, gebooren in den Jaare 1677, Erfheer van Zechern, getrouwd met *Theresia van Knobelsdorf*, dogter van Christoffel van Knobelsdorf, Heere van Mengen, en Vader van,

1. *Charlotta Schimmelpenninck van der Olje.*
2. *Theresia Schimmelpenninck van der Olje.*
3. *Amelia Schimmelpenninck van der Olje.*
4. *Josephni Schimmelpenninck van der Olje.*
5. *Joachim Schimmelpenninck van der Olje.* —— Wegens de huwelijken en naakomelingen deezer kinderen bezitten wij geene narigten.

Jakob schimmelpenninck van der oye, *Heer van den Engelenburg en Kel*, boven vermeld, als tweede Zoon van *Jakob Schimmelpenninck van der Olje*, en *Margareta van der Kapelle*, wierdt gebooren in den Jaare 1574, en overleedt, acht jaaren naa zijne Echtgenoote, in den Jaare 1660. Hij is geweest Land-Rentmeester van het Graaffchap Zutfen en Kommisfaris van de Monsteringe. In den Jaare 1610 was hij in den echt getreeden met *Johanna Bentink*, dogter van Sander Bentink, Raad in het Hof van Gelderland, en verwekte bij dezelve:

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Olje*, gebooren in den Jaare 1611, en gestorven in 1625.
2. Alexander schimmelpenninck van der oye, die volgt.
3. *Henrik Schimmelpenninck van der Olje*, gebooren in den Jaare 1615, was Kornet van den Kolonel Beaumont, en wierdt, in den Jaare 1689, bij Philippine, in Vlaanderen, doodgeschooten.

Alexander schimmelpenninck van der oye, zo even vermeld, gebooren in den Jaare 1613, was Burgemeester van Zutfen, Kommisfaris van de Monsteringe, en overleedt in den Jaare 1670, vijf jaaren naa zijne Echtgenoote, die geweest was *Anna van Appelthorn*, dogter van Assueer van Appelthorn tot de Poll, Landrost en Gedeputeerde van de Veluwe, en buitengewoon Raad van Gelderland, en van Anna van Lijnden. Zijne kinderen waren de volgende:

1. *Jakob*

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1641, en vroeg gestorven.

2. *Alexander Schimmelpenninck van der Oije*, Heer van den Engelenburg, tot Rees en Oije, enz. en, naa 't overlijden van zijnen hier naa te noemen broeder Asfueer, Heer van Kel, gebooren in den Jaare 1642. Hij is geweest Burgemeester van Zutfen, Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Veréénigde Nederlanden, als mede Hoofdschout en Dijkgraaf der Stad en Meierije van 's Hertogenbosch. Boven dit alles bekleedde hij den aanzienlijken post, om, nevens de Heeren WITSEN, VAN ODYK, VAN CITTERS en VAN DYKVELD, als Buitengewoon Ambassadeur, hunne Koninklijke Majesteiten WILLEM DEN III en MARIA, met derzelver komst tot den troon van Groot Britannie, geluk te wenschen. Zijne Echtgenoote was *Isabelle Bentink*, Abtdis te Hunnep, dogter van Bernard Bentink, Heere tot Diepenheim en Proost van Deventer, en van Anna van Bloemendaal. Heer ALEXANDER overleedt, in den Jaare 1694, in 's Graavenhage, doch wierdt te Zutfen begraaven. Hij liet geene kinderen naa. Zijne Huisvrouw kwam, in 's Hage, elendig aan haar einde, door het hollen der paerden van haare Koets.

3. *Hendrina Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1644; getrouwd, voor de eerste maal, met Vincent Adolf van Baar, Heere tot den Brantsenburg, beschreeven in de Ridderschap des Graafschaps Zutfen, als mede Rekenmeester diens Graafschaps en van het Vorstendom Gelder. Naa zijn overlijden, hertrouwde zij Eusebius Borchard Bentink, Heere tot Schoonheten, eerst Hoofdschout van Maastricht, vervolgens van Hasselt en Hasselter-Ambagt, Gedeputeerde van Overijssel, en broeder van haars broeders Echtgenoote, straks genoemd.

4. *Philips Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1645; slegts drie dagen oud geworden.

5. *Anna Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1646, te Zutfen, ongehuwd overleeden.

6. *Johanna Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1648, naa het overlijden van haaren oudsten broe-

broeder, Vrouwe van den Engelenburg, Kel, Rees en Oije, trouwde, voor de eerste maal, met *Hendrik Reinier van Laer*, Heere van den Lichtenburg, eerst Kapitein onder de Lijfwagt van zijne Hoogheid Prinse WILLEM DEN III, en vervolgens beschreeven in de Ridderschap des Graafschaps Zutfen. Naa het overlijden van deezen, tradt Vrouwe JOHANNA in een tweede huwelijk, met *Sweder van Appelthorn, van de Poll*, eerst Kapitein, en naderhand Ritmeester en Kolonel onder de Karabiniers van den Graave van Albemarle.

7. *Asfueer Schimmelpenninck van der Oije*, Heer van Kell, gebooren in den Jaare 1650, Kapitein van de Lijf-Kompagnie van zijne Hoogheid Prinse WILLEM DEN III, en vervolgens Kolonel van een Regiment Voetvolk. Hij overleedt, te Gend, ongehuwd.

8. *Jakob Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1652, was Kapitein en Sergeant-Majoor van het Geldersche Regiment Voetvolk, en hadt het ongeluk van binnen Zutfen, door eenige dronkene Ruiters, op straat doorschooten te worden.

9. *Alphert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1655, en drie jaaren daar naa overleeden.

10. *Alphert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1656, beschreeven in de Ridderschap des Kwartiers van de Veluwe, Raad en Rekenmeester des Vorstendoms Gelder en des Graafschaps Zutfen, op den Huize Lichtenburg, ongehuwd, overleeden.

11. *Judith Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1611, overleedt, ongehuwd, aan de Kinderziekte, binnen Kleef, doch is te Zutfen begraaven.

HERMAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Heer van de Clouse, zesde Zoon van *Jakob Schimmelpenninck van der Oije*, en van zijne tweede Echtgenoote *Walrave van Haaften*, gebooren in den Jaare 1584, en in den Jaare 1612 met *Selsham* beleend, was Burgemeester van de Stad Zutfen, en Algemeen Ontvanger van het Graafschap. In den Jaare 1621 tradt hij in het huwelijk met *Stephanea van Brienen*, dogter van Henrik van Brienen tot den Musfenberg, en van Beatrix van Lijnden. Bij zijn overlijden voorgevallen in den Jaare 1658, was hij bij haar Vader geworden van

1. *Wal-*

1. *Walraven Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1624, en in den Jaare 1642 getrouwd met *Gerard Casyn van der Hell tot de Wilsbaan*, Raad in Gelderland en Burgemeester te Arnhem.

2. *Beatrix Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1625, en in den Jaare 1657 gehuwd aan *Alert Cansneb*, genaamd *Tengnagel tot den Kamp*.

3. *Anna Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1627, en 's jaars daar naa gestorven.

4. JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

5. HENRIK SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, volgt insgelijks.

6. *Agnes Alijd Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1634.

7. *Charlotte Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1635, en in den Jaare 1661 getrouwd met *Henrik van Rouwenoort*.

JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, *Heer van de Clouse en Langen*, zo even genoemd, gebooren in den Jaare 1629, was beschreeven in de Ridderschap, en Algemeen Ontvanger van het Graafschap Zutfen, Schultes van Lochem, Kommissaris van het Graafschap, Afgevaardigde in de Vergadering van den Raad van Staate, en, van wegen Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten, verscheiden jaaren Afgevaardigde te Velde, bij zijne Majesteit WILLEM DEN III, Koning van Engeland. In den Jaare 1689 wierdt hij Schultes binnen en buiten Zutfen, en naderhand Landdrost van het Graafschap van dien naam. Zijne Echtgenoote was *Jakoba Emelia van Westerholt*, dogter van Hendrik van Westerholt, Heere tot Scherpenzeel, Hakfort en Peursum, en van Alithea van Scherpenzeel, Vrouwe tot Scherpenzeel. De volgende kinderen wierden in deezen echt verwekt:

1. *Stephanea Schimmelpenninck van der Oije*, getrouwd, eerst met Willem van Bulo, Heere van Hardenberg, de Wildt en Oevelgunne, Kolonel en Brigadier van 't Geldersche Regiment Voetvolk; en vervolgens met N. N. Doetichem.

2. *Herman Henrik Schimmelpenninck van der Oije*, Heer van de Clouse en Langen, beschreeven in de Ridderschap des Graaf-

Graafschaps Zutfen, Schultes te Lochem, Kommissaris van de Monsteringe, en Raad in het Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze. Bij zijne Echtgenoote N. N. van der Kapelle tot den Boedelhoff heeft hij geene kinderen verwekt.

3. JAN PELLEGRIM SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

4. *Jakoba Schimmelpenninck van der Oije*, Kanonnikesse van het hoogadelijke Vrijwaereldlijke Sticht Bedbur, in 't Vorstendom Kleef.

JAN PELLEGRIM SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Heer van Clouse en Langen, zo even vermeld, is geweest Ritmeester en Majoor in het Gelderſche Regiment Rukerij, Ridder van de Duitſche Order, en Kommandeur van de Balie van Utrecht. Bij *Dorothea van Lintelo*, dogter van N. N. van Lintelo tot de Ehze, en van N. N. van In en Kniphauzen, verwekte hij

1. *Jakoba Emelia Schimmelpenninck van der Oije*, en

2. *Jakob Schimmelpenninck van der Oije*, Heer van de Clouse en Langen, Kornet van het Gelderſche Regiment te paerd.

HENRIK SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Heer van 't Velde en Sinderen, tweede Zoon van *Herman van Schimmelpenninck van der Oije* en van *Stephanea van Brienen*, gebooren in den Jaare 1632, was eerst Kapitein en Regter te Doesburg. Doch, zedert, den Krijgsdienst verlaaten hebbende, wierdt hij beſchreeven in de Ridderſchap des Graafſchaps Zutfen. In den Jaare 1656 nam hij ter Vrouwe, *Besta Elizabeth van der Sevender*, dogter van Otte Frederik van der Sevender, Heere te Kenenburg, Maasland en Maaslandſluis, en van Beatrix van Schagen. Bij deeze verwekte hij de volgende kinderen:

1. *Albert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1657, en aan eene wonde, bekoomen in den Veldſlag van St. Denijs, in den Jaare 1678, welken hij, als Vaandrig, bijwoonde, niet lang daar naa overleeden.

2. *Herman Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1658, en in het volgende jaar geſtorven.

3. *Herman Schimmelpenninck van der Oije*, in 't Jaar 1659 gebooren, leefde ook ſlegts een jaar.

4. Ste-

4. *Stephanea Theodora Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1661, storf nog in het zelfde jaar.

5. *Stephanea Beatrix Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1663.

6. *Herman Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 1665, en in 't volgende jaar gestorven.

7. *Theodora Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 1666.

8. *Jakoba Frederika Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 't Jaar 1668.

9. *Herman Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 't jaar 1669, en in 't volgende jaar overleeden.

10. *Gijsberta Wendelina Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren en gestorven in den Jaare 1672.

11. *Herman Schimmelpenninck van der Oije*, Regter te Doesburg en Kapitein in het Geldersche Regiment te voet. Hij is in Spanje gestorven.

12. *Frederik Schimmelpenninck van der Oije*, Kapitein, in eenen Veldslag gesneuveld.

HADRIAAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, vierde en jongste Zoon van *Sander Schimmelpenninck van der Oije* en van *Agnes van Twikkelo*, gebooren in den Jaare 1554, zat in Schepensbank te Zutfen, in de Jaaren 1583 en 1584, wierdt Verwalter des Schultampts Zutfen, op den tweeëntwintigsten November des Jaars 1595, en Algemeen Ontvanger van het Graafschap Zutfen, in den Jaare 1602. Hij overleedt in den Jaare 1621, bij zijne Echtgenoote *Margareta ter Brugge*, die hem in den Jaare 1636, volgde, Vader geworden zijnde van

1. ALEXANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt, en

2. *Agnes Schimmelpenninck van der Oije*, getrouwd, in den Jaare 1604, met Herman van Wijnbergen, Algemeen Ontvanger van het Graafschap Zutfen, en, in den Jaare 1623, Schepen der Stad van dien naam. Hij overleedt aan de Pest, in den Jaare 1625; zijne Weduw overleefde hem tot in den Jaare 1651.

ALEXAN-

ALEXANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE *tot Voorstonden*, zo even genoemd, zat, in den Jaare 1604, in Schepenbank te Zutfen, en was, vervolgens, Eerste Raad en Rekenmeester van het Vorstendom Gelder en Graaffchap Zutfen. Reeds in den Jaare 1608, verscheen hij, onder de Riddermaatigen, op alle Land- en Kwartierdagen, en op de adelijke Gerigten van het Veluwen-Kwartier. Wijders wierdt hij, in de hoedanigheid van Riddermaatige, afgevaardigd tot het Hooge Appellatiegerigt van Ridders en Knegten aan Engelanderholt, in den Jaare 1626 te Nieuwkerk gehouden. Ook heeft hij, verscheiden maalen, als Verwalter des Regters van Arnhem en van Veluwenzoom, het geregt aldaar gespannen. In den Jaare 1605 was hij in 't huwelijk getreeden met *Anna van Wisch*, met welke hij eenenvijftig jaaren in den echt leefde. Tien jaaren, te weeten tot in den Jaare 1666, overleefde hij zijne Huisvrouw, bij welke hij Vader was geweest van elf kinderen, met naamen:

1. *Sibijlia Catharina Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 1606, en in 't volgende jaar gestorven.

2. JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

3. *Gijsbert Schimmelpenninck van der Oije*, tot Hunderen, gebooren in den Jaare 1609, beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe, en Raad ter Admiraliteit in Friesland. In den Jaare 1646, tradt hij in 't huwelijk met *Helena van Heerdt*, dogter van Johan van Heerdt tot Hunderen, en van Wendele van Brienen. Een Zoon en Dogter, uit deezen Echt gebooren, zijn beiden jong gestorven.

4. ALEXANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, volgt hier naa.

5. *Henrik Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1613, gehuwd in den Jaare 1682, met *Anna van Bronkhorst*, en overleeden in den Jaare 1651, zijnde geweest Kapitein in dienst van den Staat, en naalaatende eene dogter,

Anna Schimmelpenninck van der Oije. Volgens Uitersten Wil van haaren Oom Hadriaan Schimmelpenninck van der Oije, wierdt zij, als Erfgenaame, beleend met het Huis te Voorstonden, nevens deszelfs toebehooren, gelijk ook met de Heerlijkheid en het Huis Roderlo. Zij storf ongehuwd.

6. An-

6. *Andries Schimmelpenninck van der Oije*, Heer van Voorstonden, bij overdragt van zijnen Oudsten Broeder Jakob; gebooren in den Jaare 1614, was Kapitein en Luitenant Kolonel; Ridder van de Duitsche Orde, Kommandeur van Maaslandsluis, en, in den Jaare 1672, gesneuveld in een Gevegt tegen de Franschen, bij Woerden.

7. JOHAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE; deeze volgt insgelijks.

8. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oije*; gebooren in den Jaare 1618, Heer van Voorstonden, en, bij overdragt van Wigbolt de Rode van Heekeren, beleend met het Huis en de Heerlijkheid van Roderlo; voorts Ritmeester en Sergeant Majoor te paerd. In den Jaare 1646 tradt hij in 't huwelijk met *Anna Bentink*, dogter van Karel Bentink tot den Beerenkamp, doch storf kinderloos, op het Huis te Voorstonden.

9. *Bernhard Schimmelpenninck van der Oije*; gebooren in 't Jaar 1622.

10. *Arent Alphert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1626, en jong gestorven.

11. *Catharina Sibilla Schimmelpenninck van der Oije*; gebooren in den Jaare 1629; wierdt de Echtgenoote van *Wigbolt de Rode van Heekeren*, Heere van Roderlo, wiens Moeder was Anna van Pallant, beschreeven in de Ridderschap van het Graafschap Zutfen. Beiden zijn kinderloos gestorven.

JAKOB SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Heer van Holthuisen en Voorstonden, straks genoemd, gebooren in den Jaare 1608, diende eerst den Staat, als Luitenant, te Lande. Doch zedert den Krijgsdienst hebbende verlaaten, nam hij, in den Jaare 1637, zitting in den Schepensbank te Zutfen; wierdt, vervolgens, in den Jaare 1642, Majoor dier Stad, daar naa Landrentmeester van het Graafschap; nam, voorts, zitting in de Generaliteits Rekenkamer, en verscheen, eindelijk, als Afgevaardigde van de Provincie Gelderland, in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden. Driemaalen is hij getrouwd geweest: eerst, in 't Jaar 1630 met *Anna Catharina van Kerken*, Dogter van Sweer van Kerken tot Holthuisen; vervol-

gens, in den Jaare 1639, met *Woltera van Brienen*, Dogter van Henrik van Brienen tot den Musschenberg, Rekenmeester in Gelderland; en, eindelijk, in den Jaare 1657, met *Agatha van Oesthoorn*, Dogter van Dirk van Oesthoorn, Heere tot Oesthoorn en Snephoek. Hij overleedt, op den zevenden September des Jaars 1677. De twee laatste huwelijken waren onvrugtbaar. Doch in 't eerste hadt hij verwekt:

1. Assueer schimmelpenninck van der oye, die volgt.

2. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oije*. In zijne jeugd deedt deeze eenen togt na Batavia, bezogt de Hoofdstad van het Chineesche Keizerrijk, en wierdt Kommandeur van Malakka. Naa zijne wederkomst wierdt hij Ridder van de Duitsche Orde ter Balie van Utrecht, Kommandeur van Leiden, in den Jaare 1672 Luitenant Kolonel, en, in 't laatst van zijn leeven, Burgemeester te Zutfen.

3. *Gijsbert Schimmelpenninck van der Oije*, jong gestorven.

Assueer schimmelpenninck van der oye, Heer van Holthuisen, straks genoemd. Zucht om vreemde Gewesten te bezoeken, deedt hem eene reize na het Oosten, vooral na 't H. Land, onderneemen. Hij zag Bethlehem, Jeruzalem en andere plaatzen in dien oord. Naa zijne wederkomst, wierdt hij, in den Jaare 1659, beschreeven in de Ridderschap van het Graafschap Zutfen, en, vervolgens, in den Jaare 1667, tot Landrentmeester diens Graafschaps verkooren. Daarenboven was hij Kommissaris van de Monsteringen. Hij trouwde, in den Jaare 1668, met *Asuera Kreijnk* Dogter van Gerhard Kreijnk, Heere van Bele, Burgemeester van Zutfen, Gedeputeerde van het Graafschap van dien naam, Raad in het Kollegie ter Admiraliteit in Westfriesland en 't Noorderkwartier. Hij overleedt op den achtsten Februarij, des Jaars 1673, naalaatende,

1. Alexander schimmelpenninck van der oye, en

2. Gerrit jurrien schimmelpenninck van der oye, die beide volgen.

Alexan-

Alexander schimmelpenninck van der oye, Heer van Holthuisen, Roderlo en Voorstonden, gebooren in den Jaare 1669, was eerst Landrentmeester des Graafschaps Zutfen, wierdt, vervolgens, beschreeven in de Ridderschap van Veluwe, en nam, van wegens de Ridderschap, zitting in het Kollegie van Gedeputeerde Staaten van dat Kwartier. Hij overleedt op den vijftienden April des Jaars 1724, zijnde getrouwd geweest met *Anna van Appelthorn*, Dogter van Frans van Appelthorn, van de Poll tot het Wolthuis, beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe, en daar naa Luitenant Kolonel. Zijne kinderen waren,

1. Assueer schimmelpenninck van der oye, die volgt.

2. *Frans Alexander Schimmelpenninck van der Oije*, Heer van Voorstonden, gebooren in den Jaare 1703, wierdt, in den Jaare 1726, beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe.

Assueer schimmelpenninck van der oye, gebooren in den Jaare 1702, Kapitein onder een Geldersch Regiment Voetvolk, trouwde, in den Jaare 1725, met *Adriana Sophia van Eck*, Dogter van Lubbert van Eck, Brigadier en Kolonel van een Regiment Ruiterij, en verwekte bij dezelve:

1. *Anna Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren den tweeden Maart 1726, en ruim vierdehalf jaar daar naa gestorven.

2. *Alexander Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren den tweeden Augustus 1727.

3. *Lubbert Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in 't Jaar 1729.

Gerrit jurrien schimmelpenninck van der oye, boven vermeld, als de Zoon van *Assueer Schimmelpenninck van der Oije* en van *Assuera Kreijnk*, was Burgemeester te Zutfen, Kommissaris van de Monsteringen, en getrouwd met *Kornelia Constance van Middachten*, Dogter van Hendrik van Middachten en Isabella Geertruid van Palland, en verwekte bij dezelve de volgende kinderen:

1. *Assuera Johanna Schimmelpenninck van der Oije.*

2. *Isabella Geertrui Schimmelpenninck van der Oije.*

3. *Henrik Frederik Schimmelpenninck van der Oije*, in den Jaare 1727 beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe.

4. *Andries Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren den negenden October 1705.

5. *Gerrit Schimmelpenninck van der Oije*, Vaandrig onder het Geldersche Regiment van zijne Hoogheid den Heere Stadhouder van Gelderland.

6. *Helena Constance Schimmelpenninck van der Oije.*

7. *Jakoba Schimmelpenninck van der Oije.*

ALEXANDER SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, boven vermeld, als de derde Zoon van *Alexander Schimmelpenninck van der Oije*, en van *Anna van Wisch*, gebooren in den Jaare 1611, was eerst Ritmeester en Sergeant Majoor te paerd, Kommandeur van Doesburg, en vervolgens van Zutfen. Zedert den Krijgsdienst verlaaten hebbende, wierdt hij beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe, en voorts Raad en Rekenmeester des Vorstendoms Gelder en Graafschaps Zutfen. In den Jaare 1638 tradt hij in den echt, met *Christina van Gent*, Weduwe van Gijsbert van Welderen, Dogter van Kornelis van Gent, Heere tot Loenen en Meinerswijk. Naa het overlijden van deeze, die hem geene kinderen gebaard hadt, hertrouwde hij, in den Jaare 1647, met *Anna van Scherpenzeel*, Dogter van Johan van Scherpenzeel, Heere tot Scherpenzeel, Landdrost van de Veluwe, en van Catharina van Lijnden. Uit deezen Echt wierden de volgende kinderen gebooren:

1. *Johan Schimmelpenninck van der Oije*, Ritmeester, Ridder der Duitsche Orde, en Kommandeur te Doesburg, ongehuwd overleeden.

2. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oije*, jong gestorven.

3. HADRIAAN WILLEM SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

4. *Gijsbert Schimmelpenninck van der Oije*, jong gestorven.

5. *Catharina Sibilla Schimmelpenninck van der Oije*, getrouwd met Hubert Jaques de Montagne, eerst Ritmeester, en

en vervolgens, wegens den Prins-Bisschop van Luik, Hoofdschout te Maastricht.

6. *Anna Geertruid Schimmelpenninck van der Oije*, ongehuwd overleeden.

HADRIAAN WILLEM SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Heer tot Hunderen, zo even genoemd, was eerst Ritmeester, naderhand beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe, en, wegens dezelve, Afgevaardigde in het Kollegie ter Admiraliteit in Friesland, en vervolgens in dat van Westfriesland en 't Noorderkwartier. Bij zijne Echtgenoote, *Henrika van Heerdt*, verwekte hij eene dogter,

* *Gijsberta Schimmelpenninck van der Oije*, Erfdogter tot Hunderen, getrouwd met *Henrik van Rouwenoort*, Heere van Uleuplas, Zoone van Henrik van Rouwenoort en van *Charlotta Shimmelpenninck van der Oije*; zie boven onder de kinderen van HERMAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE en *Walraven van Haaften*. Hij was beschreeven in de Ridderschap van het Graafschap Zutfen, en wegens dezelve Afgevaardigde in de Staaten van het Graafschap, Buitengewoon Raad in 't Hof van Gelderland, en Kurator van 's Lands Hoogeschool te Harderwijk.

JOHAN SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, zevende kind en zesde Zoon van *Alexander Schimmelpenninck van der Oije* en van *Anna van Wisch*, verwekte, bij *Johanna Bruins*, Dogter van Dirk Bruins van Blankena, de volgende kinderen:

1. DIRK SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, die volgt.

2. GYSBERT SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, volgt insgelijks.

3. *Johan Schimmelpenninck van der Oije*, jong gestorven.

4. *Margareta Schimmelpenninck van der Oije*, in den Jaare 1664 overleeden.

5. *Margareta Schimmelpenninck van der Oije*, getrouwd met *Herman Frederik de Rode van Heekeren*, Heere van Averlaar; eerst Kapitein, en naderhand beschreeven in de Ridderschap des Graafschaps Zutfen.

DIRK SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Heer van Blankena, zo aanstonds vermeld, was Burgemeester te Zutfen, Afgevaar-

digde in de Staaten des Graafschaps van dien naam, en, van wegen dezelve, in het Kollegie ter Admiraliteit in Friesland. Bij zijne Huisvrouwe, *Geertruid van Ingen*, liet hij éëne Dogter naa,

Johanna Schimmelpenninck van der Oije.

GYSBERT SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, Broeder der naastvoorgaanden, was Kapitein in een Geldersch Regiment Voetvolk, en Kommandeur van Hulst. Bij zijne Echtgenoote, *Kornelia van Borselen van der Hooghe*, wierdt hij Vader van de volgende kinderen:

1. *N. N*, eene Dogter, jong gestorven.

2. *Adriana Johanna Kornelia Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1693, wierdt de Echtgenoote van *Floris Willem Borre van Amerongen*, Heere van Kersbergen.

3. *Alexander Henrik Ambrosius Schimmelpenninck van der Oije*, gebooren in den Jaare 1694, Kapitein in het Gelderſche Regiment Voetvolk, overleeden te Utrecht, op den dertienden November des Jaars 1723.

*** ANDRIES SCHIMMELPENNINCK, het zesde kind en de derde Zoon van JAKOB SCHIMMELPENNINCK en *Jutte Tjeren*, was eigenaar van de oude Havezate de Blaak 't Opvoorst, op de Veluwe. Van het Jaar 1461 tot in den Jaare 1473 zat hij in Schepensbank te Zutfen. In den Jaare 1491 verſcheen hij op den Gemeenen Dagvaart te Arnhem, om aan Jonkheere VAN NASSAU, Stadhouder, Vertoogen over te leveren, wegens de bezwaaren der Landzaaten des Lands van Gelder en Zutfen. Zijne Echtgenoote was *Catharina van Spaan*, en hij bij haar Vader van

1. *Jakob Schimmelpenninck*, gebooren in den Jaare 1494, en zedert getrouwd met *Wilhelmina van Roderlo*.

2. *Dirk Schimmelpenninck*, gebooren in 1511.

3. *Antonia Schimmelpenninck*, getrouwd met Hendrik van der Leeuw, Janszoon.

4. *Johan Schimmelpenninck*, in den Jaare 1522 ongehuwd overleeden.

5. *Jutte Schimmelpenninck*, in den Jaare 1493 Geestlijke Juffer in het Klooster den Yfendoorn, te Zutfen.

6. AN-

6. ANDRIES SCHIMMELPENNINCK, bekleedde het Schepens-ampt, te Zutfen, van het Jaar 1505 tot in den Jaare 1553, wanneer hij zijne dagen eindigde, hebbende, bij *Jutte van Voorthuizen*, met welke hij in den Jaare 1525, getrouwd was, verwekt deeze kinderen:

a. *Belle Schimmelpenninck*, getrouwd, in den Jaare 1548, aan Henrik ter Brugge.

b. *Gelmer Schimmelpenninck*, in den Jaare 1554 Geestlijke Juffer, en in den Jaare 1555 Moeder in 't Hospitaal te Zutfen.

c. *Anna Schimmelpenninck*, in den Jaare 1554 getrouwd aan *Steven Bentink*.

d. *Lamme Schimmelpenninck*, de Echtgenoote geworden van *Willem Suijlen Bentink*, in den Jaare 1558.

*** KOENRAAD SCHIMMELPENNINCK, negende kind en vijfde Zoon van JAKOB SCHIMMELPENNINCK en *Jutte Tjeren*, was Schepen te Zutfen, zints het Jaar 1475 tot in den Jaare 1498, en getrouwd met *Jutte van Dolre*, bij welke hij de volgende kinderen verwekte:

1. *Sander Schimmelpenninck*, jong gestorven.

2. *Jorden Schimmelpenninck*, getrouwd, in den Jaare 1480, met *Johan Kreiink*, en in den Jaare 1549, eenentwintig jaaren naa haaren Echtgenoot, overleeden.

3. *Johan Schimmelpenninck*, in de Jaaren 1504 en 1505, Schepen te Zutfen.

4. *Hille*, of *Helena Schimmelpenninck*, in den Jaare 1488 getrouwd met *Gijsbert van Meekeren*, Zoon van Gijsbert van Meekeren tot de Rees.

5. *Koenraad Schimmelpenninck.*

6. *Jutte Schimmelpenninck*, Geestlijke Juffer in het Klooster den Ysendoorn, te Zutfen.

7. *Jakob Schimmelpenninck*, getrouwd met *Margareta N. N.*

8. *Fenne Schimmelpenninck*, Geestlijke Juffer te Doesburg, in 't Groote Konvent.

9. *Griete Schimmelpenninck*, Geestlijke Juffer in 't Klooster te Redichem, bij Arnhem.

10. *Jasper Schimmelpenninck*, te Zutfen, in den Ysendoorn.

..*. JOHAN SCHIMMELPENNINCK, tiende kind en zesde Zoon van meergemelden JAKOB SCHIMMELPENNINCK en *Jutte Tieren*, in den Jaare 1584 vermeld, als tegenwoordig geweest zijnde in de adelijke Gerigten van de Veluwe, was getrouwd met Lamme Scholdeman, en wierdt Vader van de volgende kinderen:

1. *Jakob Schimmelpenninck*, vermeld in de Jaaren 1489 en 1516.

2. *Catharina Schimmelpenninck*, getrouwd met Herman van Meekeren, Zoon van Andries van Meekeren tot de Blancke, was Weduwe in den Jaare 1514.

3. *Johan Schimmelpenninck*, vermeld in den Jaare 1507.

..*. GERRIT SCHIMMELPENNINCK, jongste Zoon van JAKOB SCHIMMELPENNINCK en *Jutte Tieren*, wierdt Schepen te Zutfen in den Jaare 1474, en, in dat zelfde jaar, door Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, tot het aanzienlijk ampt van Rentmeester van het Graafschap aangesteld. In den Jaare 1484, verscheen hij in de adelijke Gerigten van de Veluwe. Hij hadt, bij zijne Echtgenoote Machtelt *N. N.* deeze kinderen verwekt;

1. *Jakob Schimmelpenninck.*

2. GERRIT SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

3. *H. Johan Schimmelpenninck*, Priester, vermeld in de Jaaren 1513 en 1537.

GERRIT SCHIMMELPENNINCK, zat in Schepensbank, te Zutfen, zints het Jaar 1498 tot in den Jaare 1518, en verscheen in de adelijke Gerigten van de Veluwe, in de Jaaren 1515 en 1516. Bij *Elizabeth van Barmentlo*, met welke hij, in den Jaare 1497, was getrouwd, wierdt hij Vader van,

1. GERRIT SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

2. *Machtelt Schimmelpenninck*, vermeld in den Jaare 1517, en getrouwd met *Timan van den Veen*.

3. *Johan Schimmelpenninck.*

GERRIT SCHIMMELPENNINCK, Schepen te Zutfen, van het Jaar 1531 tot in den Jaare 1566. Gedurende dat tijdverloop, te weeten, in de Jaaren 1545, 1548 en 1551, verscheen hij

bij in de adelijke Gerigten van Ridders en Knegten of Knaapen in Veluwenzoon. Hij overleedt in den Jaare 1566, hebbende verwekt, bij *Geertruid van Voorthuizen*, met welke hij, in den Jaare 1532, was getrouwd, deeze kinderen:

1. *Jorden Schimmelpenninck*, in den Jaare 1563 Geestlijke Juffer, en in 1595 Moeder in het Hospitaal te Zutfen. Zij overleedt in den Jaare 1608.

2. *Gerrit Schimmelpenninck*, jong gestorven.

3. *Heer Henrick Schimmelpenninck*, Ordensheer van S. Antonij, binnen Keulen, in 't Jaar 1565.

4. *Heer Henrik Schimmelpenninck*, Proost te Mariënwaart, in 1570.

5. *Heer Andries Schimmelpenninck*, Ordensheer van S. Jan, binnen Utrecht, in 't Jaar 1570, Kommandeur te Ingen, in 't Jaar 1604.

6. JOHAN SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

7. *Geertruid Schimmelpenninck*, getrouwd, in den Jaare 1564, met *Reinier Swaefken*.

8. *Machtelt Schimmelpenninck*, eerst getrouwd, in den Jaare 1574, met *Henrik van Tsselmuiden*, en daar naa met *Johan van der Leeuwe*.

JOHAN SCHIMMELPENNINCK, getrouwd, in den Jaare 1566, met *Machtelt van der Kapelle*, Dogter van Johan van der Kapelle, en bij haar Vader van

1. *Gerrit Schimmelpenninck*, getrouwd, voor de eerstemaal, in den Jaare 1589, met *Aelfen van der Voorst*, Weduwe van Dirk van Keppel, en Dogter van Evert van der Voorst, in de Voorst; daar naa, in den Jaare 1608, met *Jorden van Kervenheim*; en, eindelijk, in den Jaare 1626, met *Anna van der Kapelle*, Dogter van Thewes van der Kapelle. Hij overleedt, kinderloos, in den Jaare 1628.

2. JOHAN SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

3. *Jakob Schimmelpenninck*, jong gestorven.

4. *Geertruid Schimmelpenninck*, getrouwd met *Johan van Osfenbroek*, tot Osfenbroek, in 't Land van Mark.

5. *Elizabeth Schimmelpenninck*, eerst getrouwd met *Bernard de Jeger*, die in den Jaare 1611 overleedt, en vervolgens met *Rijk Henck*, Burgemeester te Nijmegen.

6. *Johanna Schimmelpenninck*, getrouwd, in den Jaare 1614, met Johan Schiffort, Schepen te Zutfen, en vervolgens Raad in het Hof van Gelderland. Zij overleedt in den Jaare 1625.

JOHAN SCHIMMELPENNINCK, was Amptman te Bronkhorst. In den Jaare 1593 tradt hij in den echt, met *Barbara van Thoreel*, genaamd *Groot*, en verwekte bij haar

Margareta Schimmelpenninck, getrouwd, voor de eerste maal, in den Jaare 1620, met *Thomas Blijffert*, en daar naa met *Boldewijn Sweerfen*.

Naa het overlijden zijner eerste Huisvrouwe, in den Jaare 1615, tradt hij, in 't volgende jaar, andermaal, in den echt, met *Wilhelma van der Hell*, Dogter van Cafijn van der Hell, Raad in Gelderland, en overleedt in den Jaare 1640, hebbende bij haar verwekt:

1. KASYN SCHIMMELPENNINCK, die volgt.

2. *Johan Schimmelpenninck*, Luitenant te paerd, ongehuwd gestorven.

3. *Henrik Schimmelpenninck*, Vaandrig, overleeden in den Jaare 1650.

4. GERRIT SCHIMMELPENNINCK, volgt insgelijks.

5. *Joost Schimmelpenninck*, Kapitein, in den Jaare 1675, voor Maastricht, gesneuveld.

6. *Herman Schimmelpenninck*, Luitenant, in 't Jaar 1679 gestorven.

7. *Lumma Jurriana Schimmelpenninck*.

KASYN SCHIMMELPENNINCK, Amptman te Bronkhorst, en vervolgens Drost der Heerlijkheid Borkelo; getrouwd met *Christina Maria van der Hoevellijk*, Dogter van Diderik van der Hoevellijk tot Blimmen, en bij haar Vader van,

1. *Johan Schimmelpenninck*, Luitenant in dienst van den Keurvorst van Brandenburg, in den Jaare 1676, in het beleg van Anklam, gesneuveld.

2. *Herman Otto Schimmelpenninck*, gebooren in den Jaare 1650, wierdt, in den Jaare 1677, Kapitein, en, in 't vervolg, Majoor in het Gelderfche Regiment te voet, en in het beleg van Charleroij dood geschooten.

3. *Dide-*

3. *Diderik Henrik Schimmelpenninck*, gebooren in den Jaare 1651, Luitenant onder de Lijfwagt van Zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, en, in den Jaare 1676, voor Maastricht, gesneuveld.

4. *Lodewijk Schimmelpenninck*, gebooren in den Jaare 1653, Luitenant in dienst van den Staat, en in den Jaare 1697 gestorven.

5. *Willemina Schimmelpenninck*, gebooren in 1655.

6. *Louiza Alida Schimmelpenninck*, gebooren in 1657.

7. *Kasijn Jurriaan Schimmelpenninck*, gebooren in 1659, Luitenant ter Zee, en, in 1685, op eenen togt gestorven.

8. *Christoffel Schimmelpenninck*, gebooren in 1661, Vaandrig geworden in den Jaare 1687, en in 1699 gestorven.

9. *Maria Machtelt Schimmelpenninck*, gebooren in 1663.

10. *Margareta Elizabeth*, of *Lijsbeth Schimmelpenninck*, gebooren in 1664.

11. *Lumma Geertruid Schimmelpenninck*, gebooren in 1665, en in dat zelfde jaar gestorven.

GERRIT SCHIMMELPENNINCK, vierde Zoon van JOHAN SCHIMMELPENNINCK, boven genoemd, was Amptman te Bronkhorst, en trouwde, in den Jaare 1657, met *Anna Elizabeth Gansseneb*, genaamd *Tengnagel*. Beiden overleeden in den Jaare 1673, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Lijsbeth Willemina Schimmelpenninck*, gebooren in den Jaare 1658.

2. *Otto Johan Schimmelpenninck*, gebooren in 1660, sneuvelde, als Vaandrig, in den Jaare 1677, in den Slag van Mont-Cassel.

3. *Ida Lummina Margareta Schimmelpenninck*, gebooren in 1662.

4. *Assuera Schimmelpenninck*, gebooren in 1663.

5. *Wendelina Geertruid Schimmelpenninck*, gebooren in 1664, getrouwd, in den Jaare 1694, met *N. N. Bentink*, Heere van der Aa.

6. *Kasijn Schimmelpenninck*, gebooren in 1666, Vaandrig in het Regiment van Dedum, gestorven, in den Jaare 1695, aan eene wonde, hem toegebragt in de belegering van Namen.

7. ALARD

7. ALARD SCHIMMELPENNINCK, eerst Luitenant in het Regiment van den Graave van Nassau, naderhand Landrentmeester des Graafschaps Zutfen. Bij zijne Echtgenoote, *N. N. Backer*, wierdt hij Vader van,

a. *Anna Elizabeth Schimmelpenninck*, getrouwd, in den Jaare 1722, met *Ditmer van Wijnbergen*, Heere van de beide Pollen, beschreeven in de Ridderschap van de Veluwe, en, wegens dezelve, Afgevaardigde in de Staaten van dat Kwartier, en, vervolgens, wegens de Provincie Gelderland, zitting hebbende in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Veréénigde Nederlanden.

b. *Gerharda Johanna Schimmelpenninck*, getrouwd, in den Jaare 1730, met *Wilhelm Frederik Blankvoort*, Heere tot Benthuis, beschreeven onder de Ridderschap van Overijssel, in het Kwartier van Vollenhoven.

SCHINKEL. (Mr. HERMAN) Een rampzalig voorwerp der bijgeloovige en bloeddorstige vervolgzucht, in de benaauwde dagen van lichaamelijke en geestlijke dwingelandije, was deeze Man, doch der opmerkende naagedagtenisse overwaardig, van wegen zijne meer dan gemeene kloekhartige rustigheid, met welke hij den dood onderging. Zijne woonplaats was de Stad *Delft*, en hij zelve een Man van geleerdheid en frasi vernuft. Dewijl de Boekhandel, ten dien tijde, niet slegts als eene kostwinning, maar ook als een beroep, geleerde lieden niet onbetaamelijk, wierdt aangemerkt, vondt hij, in dat bedrijf, een eerlijk bestaan. Bij zommigen koomt hij, wijders, voor als Leermeester in het Groote School van gemelde Stad. Intusschen hadt zijn onderzoeklievende geest hem geleid ter naaspooringe van de gemeenlijk aangenomene godsdienstige begrippen, en tot een vergelijk van dezelve met de beginzels, zints het opgaan van het licht der Kerkhervorminge, ook in deeze Gewesten verspreid. Reden genoeg was deeze, om hem bij de Wethouderschap zijner Woonstad te doen in 't oog loopen. Een ander bezwaar kwam bij deeze, in die dagen, zeer gehaate misdaad. Hem wierdt, naamelijk, ten laste geleid, eenige Boeken gedrukt en uitgegeeven te hebben,

strij-

ſtrijdig met het Plakaat van den Aardsdwingeland, Koning PHILIPS DEN II. Om 't een en ander, wierdt Mr. HERMAN SCHINKEL, op last der Regeeringe, in hegtenis genomen, op den achtſten April des Jaars 1568. Voor de Wethouders te regt geſteld, en het drukken en verſpreiden van Onroomſche Boeken tegen hem zijnde ingebragt, vraagde hij „ Of de „ Plakaaten, op de Religie gemaakt, door de Hertogin VAN „ PARMA, uit 's Konings naam, niet waren te niete gedaan?" Op welke vraag hij, van den Schout, alleen tot antwoord bekwam, *Dat ziet men nu wel.* „ Wat ziet men nu wel?" ging hier op de Gevangene voort: „ Ik heb wel gezien en „ gehoord, dat veelen gevangen en verjaagd worden, die „ openlijk geweld deeden tegen Zijne Majeſteit, die de Wapenen aannamen, de predikatien met geweld invoerden, de „ Beelden ſtukken ſloegen, de Monniken en Bagijnen uitjaagden; maar ik heb nog niet gezien, dat men iemand om de „ Religie iets heeft gedaan. Want," dus vervolgde hij, „ toen de Plakaaten af waren, ſtondt het ieder vrij, te leeven naar wat Religie hij dagt zalig te worden. Behalven „ dat, zeide hij, was bij den Prins van Oranje, als Stadhouder, eene Ordonnantie gemaakt, en alhier (te *Delft*) van „ het Stadshuis afgeleezen, waar bij het voorzeide wierdt „ bevestigd, en alleen verbooden, *ſpijtige*, *ſcandaleuſe* en „ *fameuſe* Boeken te drukken. Daar voor, meende hij, was „ niet te houden, 't geen de Leere aangaat. Dies meene ik „ (dus beſloot hij) niet tegen den Koning misdaan te hebben." De Boeken, welke hem te laste geleid, en ook door hem bekend wierdt, gedrukt te hebben, waren het *Pſalmboek*, de *Catechismus*, de *Belijdenis des Geloofs*, de *Korte Bekentenis des Christelijken Geloofs*, uit het Latijn van BEZA, en eindelijk een Boekje over het *Heilig Avondmaal*. De Copij van het laatstgemelde was hem ter hand geſteld door zekeren Leeraar, die het, uit het Hoogduitsch, vertaald hadt. De eerstgenoemde waren door SCHINKEL herdrukt, en reeds eenigen tijd in veele handen geweest. Voorts betuigde hij zijne verwondering, dat hem, om het uitgeeven van de gemelde Boeken, thans moeite wierdt aangedaan, om reden, dat de Heeren, twee of driemaalen, de vriendelijkheid gehad heb-

hebbende om hem op het Stadshuis te ontbieden, hem telkens alleenlijk bevolen hadden, zich te wagten voor het drukken van *spijtige dingen*; van hoedanig eenen aart de bedoelde Werkjes niets in het minste behelsden. Een dubbelhartig man, of een weetniet, moet de toenmaalige Schout van *Delft* geweest zijn. Want, als SCHINKEL, in zeker verhoor, hem vraagde, of de Plakaaten, raakende de Religie, niet te niete gedaan waren, gaf hij dit antwoord, zijnen post in den tegenwoordigen toestand van zaaken onwaardig: *Daar is wat aan; men zeide dat het zo was: maar hij wist niet regt, of het wel geheel zo ware.*

Geduurende verscheiden agter een volgende Verhooren, hieldt men zich, van wederzijden, bezig met beschuldigen en verdeedigen. Onder dit alles storte SCHINKEL, in zijnen Kerker, in eene zwaare krankte. Dit bewoog hem, bij een Verzoekschrift, op de Wethouderschap te begeeren, om in een gewoon Regtsgeding ontvangen, en inmiddels, onder borgtogt, te mogen ontslagen worden. Tot naderen aandrang van dit verzoek, beriep SCHINKEL zich op het voorbeeld van twee burgers van *Antwerpen*, welke men aldus gehandeld hadt. De eene, zijnde een openbaar Boekdrukker, was voor zes jaaren gebannen, de andere, een Plaatsnijder, bij voorraad en onder handtasting, ontslagen. Gunstig liet het zich, in den beginne, met den Gevangene aanzien. Zes Schepenen waren op zijne zijde, en voor het ontslag. Doch de zevende, zijnen Amptgenooten hebbende onder 't oog gebragt, wat al onheilen hun, van 's Konings wegen, boven 't hoofd hingen, indien men SCHINKEL op vrije voeten stelde, deedt dezelve, door aangejaagde vreeze, in zijne bloedgierige maatregelen treeden. Een man zonder beginzelen, dan die van vuilen eigenbaat, moet deeze Opstooker geweest zijn, indien het waarheid zij, 't geen van hem verhaald wordt: te weeten, dat hij, met den ommekeer van de zaaken des Vaderlands, vier jaaren daar naa, insgelijks den rok hebbende omgekeerd, zedert, in *'s Graavenhage*, tot zeer aanzienlijke bedieningen wierdt bevorderd. Naa vijftien weeken zittens, wierdt SCHINKEL ten zwaarde verweezen. Van de kloekhartigheid en bedaardheid, met welke deeze Martelaar den dood te gemoete

zag en onderging, vinden wij een ander blijk aangetekend, wel waardig om hier verhaald te worden. De eene daad van bedaarde gemoedsgestalte, was, dat hij, twee of drie uuren vóór zijn sterven, een goed getal Latijnsche Dichtregels schreef, aan zijne Vrienden, PETRUS FORESTUS, van *Alkmaar*, en KORNELIUS VERHEIDEN, van *Leiden*, toegeëigend. De andere was, dat hij, gaande na de Geregtsplaats, den geleerden HADRIANUS JUNIUS eene verbetering aan de hand gaf, raakende de leezing van zeker woord in een van SENEKA's Treurspelen. In de plaats van *Tanais*, in den tweeënveertigsten Dichtregel van de *Octavia*, moest men, meende hij, *Thamesis* leezen. 's Daags vóór zijnen dood, gelijk ook nog op zijnen sterfdag, zijnde den drieëntwintigsten Julij, schreef SCHINKEL aan zijne Huisvrouw, en nam afscheid van haar, met woorden, ademende een gerust geweeten en standvastige huwelijksliefde. Hij liet naa twee Dogters en éénen Zoon. Hoewel deeze, om hunne jonge jaaren, tellende de oudste niet meer dan zes jaaren, voor schriftlijke vermaaningen niet vatbaar waren, gedagt hij, egter, in zijnen Kerker, aan deeze geliefde panden; hij zondt aan dezelven brieven, om bij dezelve, wanneer ze tot rijpen ouderdom zouden zijn opgegroeid, aan hunnen Vader te gedenken, en de raadgeevingen, daar in vermeld, ten hunnen voordeele aan te wenden. Behalven de Doodstraffe van den zo genoemden misdaadige, behelsde het Vonnis, dat de Boeken, om welke hem dit treurig lot wedervoer, zouden verbrand worden; als mede, verbeurdverklaaring van alle zijne goederen, ten voordeele des Konings. Eene klaarblijklijke schénnis van Stads Handvesten en Privilegiën, was het laatste gedeelte van het Vonnis; naardien, volgens de aloude Voorregten, geen Poortèr van *Delft* meer konde verbeuren, dan zijn Lijf èn zestig ponden uit zijne goederen. Den ouderdom van tweeëndertig jaaren hadt Mr. HERMAN SCHINKEL naauwlijks bereikt, toen hij, door de ongunst der tijden, dus rampzalig aan zijn einde kwam.

Zie G. BRANDT; *Historie der Reformatie.*

SCHIP-

SCHIPLUIDEN, een Ambagt en Dorp, in *Delfland*. Het Dorp legt ten Westen van eenen Vaart; welke, van de Stad *Delft*, na *Vlaardingen* en *Maaslandsluis* loopt. Zommigen leiden den naam af van deszelfs aloude gelegenheid dicht aan de Maaze, welke toen meer landwaarts zoude gestroomd hebben, zo dat van daar Schepen na *den Briel* afvoeren; bij welke gelegenheid men, met het geroep, *Scheep lui*, *Scheep lui*, de reizigers aan boord gelokt en het Dorp daar van zijnen naam zoude ontleend hebben. Doch anderen vinden geenen grond voor de onderstelde nabijheid des Dorps aan de Maaze, van welke het, in een rechten lijn, nu meer dan vijfentwintighonderd Roeden af legt. Voorzigtiger laaten ze, hierom, de naamsreden in 't duister; 't en zij men dezelve wil zoeken in een van ouds bekend Water *de Lede*, 't welk, van *Vlaardingen*, door *Schipluiden* plagt te stroomen.

De uitgestrektheid van het Ambagt wordt op vijfhonderdzesentwintig Morgens en tweehonderdtweeëntwintig Roeden begroot. In het Dorp ontmoet men verscheiden zeer zindelijk gebouwde Huizen. In alles telt men 'er ruim zeventig, nevens eenen Koornmolen. Van wegen de legging aan den gemelden Vaart, en den veelvuldigen doortogt van Jaagschuiten en andere Vaartuigen, is de Plaats zeer leevendig, en het verblijf aldaar vermaakelijk. De Kerk is een vrij goed Gebouw, en wordt door haaren eigen Leeraar bediend. *Schipluiden* is een der Oudste Dorpen, in deezen oord: men vindt het, in oude Brieven, reeds op den Jaare 900, onder den naam van *Scheepleda* of *Schiepleda*, vermeld. Het Slot KENENBURG, nabij dit Dorp gelegen, hebben wij reeds elders vermeld. Zie Deel XXI. bl. 295.

SCHOBBELANDS-AMBAGT, ook wel *Zwijndrecht* geheeten, naar den naam van het Dorp, tegenover de Stad *Dordrecht*, ontleent, naar men wil, zijnen naam van Heere SCHOBBELAND, van *Zevenbergen*, als die de eerste Bedijker van dit gedeelte van de *Zwijndrechtsche Waard* zoude geweest zijn. De uitgestrektheid van het Ambagt vinden wij op een weinig minder dan honderdzesenzeventig Morgens begroot. Dit niettegenstaande telt men 'er ruim honderddertig Huizen. Zie verder het Artikel ZWYNDRECHT.

SCHOKLAND, een klein Eilandtje in de Zuiderzee, tegenover de Kust van de Provincie *Overijssel*, aan welke het, voor een gedeelte, behoort, staande het overige onder de Provincie van *Holland*. De twee Dorpen *Emmeloord* en *Ens* zijn, voorheen, op bijzondere Artikelen, beschreeven.

SCHOL, (YSBRAND DIRKSZOON) was een der eerste Martelaaren, hier te Lande, om de aankleeving der gezuiverde Geloofsbegrippen, zo als dezelve, door den vermaarden MARTEN LUTHER, gepredikt waren. Omtrent het Jaar 1530, of een weinig laater, bekleedde hij het Priesterampt te *Amsterdam*. Op vermoeden, dat hem het hart over de, dus genaamde, *nieuwe Leere* hing, wierdt hij, eens en andermaal, door de Wethouderschap der Stad, ontbooden, ondervraagd doch telkens vrijgesproken en losgelaaten. Maar als men hem, in den Jaare 1534, van nieuws, in verzekering nam, moest hij zijne standvastigheid in 't geloof met een harden dood betaalen. Men voerde hem gevankelijk na *Brabant*, stelde hem op eene verzekerde plaats in het Slot van *Vilvoorden*, en voerde hem van daar, na een geruimen tijd zittens, na *Brussel*, alwaar hij, in het gemelde jaar, aan den Brandstaak zijnen bangen adem uitblaasde. Alle onpartijdige Historieschrijvers, die van YSBRAND DIRKSZOON SCHOL gewaagen, vermelden hem als een persoon van goeden Huize, in verscheiden takken van Geleerdheid niet onbedreeven; voorts zeer welspreekend; en eindelijk van een vroomen en godzaligen wandel. Doch, in eene Eeuw, in welke bespiegelende leerstellingen meer golden dan rechtschapene deugden, konden alle die edele begaafdheden hem niet doen ontgaan de strenge veroordeelingen der onmenschelijke Bloedplakaaten.

Zie PONTANUS, VAN HEUSSEN *en* VAN RYN, *Kerkelijke Oudheden*.

SCHOLASTER. Eene aloude amptsbediening, te *Utrecht*, die, zints de verandering van den Godsdienst, hier te Lande, verdweenen is, doch waar van de naam nog stand houdt, om

dat aan het voeren van denzelven nog eenige voordeelen zijn verknogt. *Scholaster*, ten tijde als de Bisschoplijke Kerk te *Utrecht* nog in weezen was, betekende zo veel als Bewindhebber of Opziener van een Kapittels-School. In rang grensden zij aan de Kannunniken. Nog tegenwoordig koomen hunne inkomsten 't naast aan die der genoemde Heeren. Meer dan eens nam men, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe, in overweeging, om dezelve, nevens de Proostdijen en Thesaurijen der Utrechtsche Kerke, ten voordeele van het gemeene Land des Stichts van *Utrecht*, te verkoopen. In den Jaare 1707 wierdt hier toe besloten, en de Verkoop daadelijk volvoerd. Een inbreuk was dit besluit op het vermaarde Regeerings-Reglement van den Jaare 1674, door Prins WILLEM DEN III aan het Gewest gegeeven. Eigenaartig was het, uit dien hoofde, te verwagten, dat bij de herstelling van dit Reglement, in den Jaare 1747, deeze verkorting van het Stadhouderlijk gezag in aanmerking zoude genomen worden. Volgens het gemelde Reglement, stondt de begeeving, zo wel van de Scholasterijen, als van de Proostdijen, Thesaurijen en Vikarijen, alleen en zonder eenige voorafgaande benoeming, eeniglijk aan den Stadhouder. Bij de verheffing van Prinse WILLEM KAREL HENRIK FRISO, wierdt dit Voorregt, van nieuws, aan de Stadhouderlijke waardigheid vast gemaakt.

SCHONÆUS, (CORNELIUS) met een verlatijnden naam, naar het gebruik der Eeuwe, doch, bij zijnen Doop, KORNELIS SCHOON geheeten, wierdt gebooren te *Gouda*, in den Jaare 1550. Zijne Letteroeffeningen volbragt hij te *Leuven*; waarnaa hem 't bestuur van het Latijnsche School te *Haarlem* wierdt opgedraagen. In deeze Stad overleedt hij, op den drieëntwintigsten November des Jaars 1611. Hij hieldt briefgemeenschap met de beroemdste Geleerden van zijnen tijd, vooral de zulken, die de Dichtkunde beminden, van welke SCHONÆUS bovenal zijn werk maakte. De vrugt hier van was 's Mans bekende *Terentius Christianus*, bevattende een aantal Tooneelstukken, de stoffe van welke hij uit de H. Schriftuure hadt ontleend. Onder deeze waren *Nehemias*, *Tobias*, *Naäman*, *Saulus* en anderen. Zijn Leerling en Opvol-

volger in het Schoolbewind, SCHREVELIUS, vereerde hem met het volgende Grafschrift, in het Latijn en Nederduitsch. Het eerste luidde aldus:

Rector juventæ, musici Doctor gregis,
SCHONÆUS, *egi fabulam fictam prius.*
Veram peregi: summus hic actus mihi,
Scenam relinquo. Vos valete et plaudite.

Volgens des Dichters eigen Vertaaling, kwam de zin dier regelen hier op neder:

„ Hier legg' ik nu in 't graf, betemmer van de jeugdt,
„ SCHONÆUS eer genaamt, die 't spel weleer met vreugdt
„ Begon; maar nu volbragt: dit 's 't laatste levensend:
„ 'k Gaa uit het spel; adieu nu kommer en ellend."

SCHONÆUS voerde tot Zinspreuk:

NULLUM SIMULATUM DIUTURNUM.

Dat wil zeggen:

„ 't Geen op geveinstheit steunt, zal nimmer lang bedijen."

Zie SWEERTII *Athenæ Belgicæ.*

SCHONAUWEN, eene Heerlijkheid, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, ten Zuiden der Stad van dien naam. Haare uitgestrektheid vinden wij begroot op iets meer dan zevenhonderd eenenzeventig Morgens gronds. De Heerlijkheid, welke door vijf Schepenen wordt beregt, is leenroerig aan den Huize van *Kuilenburg*. In den Jaare 1748 telde men, binnen dezelve, eenentwintig Huizen.

SCHONAUWEN, (*Huis*) eene Ridderhofstad, in de straks genoemde Heerlijkheid, op den zevenentwintigsten October des

 Jaars

Jaars 1536, door de Edele Mogende Heeren Staaten 's Lands van *Utrecht*, met dat Voorregt begiftigd. Volgens zommigen zou dit Huis, onder den naam van *Weteringe*, reeds bekend geweest zijn in den Jaare 1240, en toen bezeeten bij het Geslagt van PROEYS, 't welk daar van den naam zoude hebben aangenomen. Van hier zoude het in het Geslagt VAN BEUSICHEM, Heeren van *Kuilenburg*, zijn overgegaan. JAN, de Tweede van dien naam, *Heer van Kuilenburg*, maakte aanmerkelijke veranderingen en verbeteringen aan het *Huis te Weteringe*, en vernoemde het met den naam van *Schonauwen*. Heer JAN verwekte, bij zijne tweede Echtgenoote, AGNES, zijnde eene Dogter van ZWEDER, Heere van *Abkoude*, eenen Zoon, insgelijks JAN genaamd. Naa zijns Vaders overlijden, wierdt deeze eigenaar van het Huis. In den Jaare 1355, ontmoeten wij eenen HUBERT VAN SCHONAUWEN, als hebbende, nevens andere Stichtsche Edelen, met WILLEM DEN V, Graave van *Holland*, eene verbintenis aangegaan tegen JAN VAN ARKEL, Bisschop van *Utrecht*. Kort daar naa schijnt het Huis weder overgegaan te zijn in een ander Geslagt, dat van ARKEL VAN LEYENBERG. Althans vinden wij, op het Jaar 1557, vermeld eenen OTTO VAN SCHONAUWEN, die, op zijn Zegel, zich OTTO DE LEYENBERCH noemde. Hij was Maarschalk van het Sticht, en Kastelein op het Huis te *Vreeland*. JAN VAN SCHONAUWEN, op de Jaaren 1410 en 1412 vermeld, zal zijn Zoon of Kleinzoon geweest zijn. Hij hadt in huwelijk PETRONELLA SLOYERS, naa haars mans overlijden hertrouwd met WILLEM VAN ZUYLEN VAN NYVELT. Vrouwe PETRONELLA hadt haaren eersten Man eene Dogter gebaard, ALEID VAN SCHONAUWEN genaamd. Doch vermids deeze, tegen den zin haarer bloedverwanten, een huwelijk aanging, met ROELOF VAN BAREN, wierdt zij, door haare Moeder, onterfd, en, diensvolgens, in den Jaare 1581, het Huis *Schonauwen* opgedraagen aan haaren Zoon, WILLEN VAN ZUYLEN VAN NYVELT, van welken zij, bij haaren tweeden Man, Moeder was geworden. De Heer VAN NYVELT, bij zijne Huisvrouw, GISBERTA VAN DORTH, geene kinderen verwekt hebbende, deedt, in den Jaare 1497, afstand van *Schonauwen*, ten behoeve van zijnen Neeve ROELOF VAN BAREN, Zoone zijner boven genoemde

ont-

onterfde Zuster. In dit Geflagt bleef *Schonauwen*, tot dat PETRONELLA VAN BAREN hetzelve ten huwelijk bragt aan AREND FRENTS, afkomftig uit het Land van *Luik*. ROELOF RAATS VAN FRENTS droeg het Huis over, op den negenëntwintigften April des Jaars 1631, aan JOHAN RENESSE VAN DER AA, die het naaliet aan zijne Dogter AGNES VAN RENESSE VAN DER AA; naa welker overlijden het, in den Jaare 1663, kwam aan haaren minderjaarigen Zoon JAKOB VAN WASSENAAR; die naderhand de beleening afftondt, in den Jaare 1667, ten behoeve van HENRIK VAN REEDE VAN RENSWOUDE; naa wiens overlijden, zijn broeder, FREDERIK VAN REEDE VAN RENSWOUDE, in den Jaare 1670, daar mede wierdt beleend. Niet lang bleef deeze in 't bezit; in den Jaare 1682 ftondt hij de beleening af aan ADAM VAN LOKHORST, *Heere van ter Meer*, die, in den Jaare 1709, wierdt opgevolgd van zijnen Zoon VINCENT MAXIMILIAAN VAN LOKHORST; welke, nog in dat zelfde jaar, aan BERNT WILLEM PLOOS VAN AMSTEL, de beleening overdroeg. Deezen, zonder kinderen, zijnde overleeden, kwam, volgens 's Mans Uiterften Wil, *Schonauwen*, in den Jaare 1721, aan NIKOLAAS VAN BRONKHORST; welke, zes jaaren daar naa, aan Mr. ADRIAAN WITTERT, de beleening overdroeg. Eindelijk wierdt, in den Jaare 1759, *Schonauwen* de eigendom van Jonkheere GEERLACH THEODORUS VAN DE CAPELLEN, die, tien jaaren daar naa, van wegen dit Huis, in de Ridderfchap en Edelen des Lands van *Utrecht* befchreeven wierdt. Behalven deezen, ontmoeten wij, onder de befchreevene Ridderfchap, van wegen dit Huis, HENRIK VAN REEDE, van den vierentwintigften Julij des Jaars 1667 tot den tienden September des Jaars 1669; als mede, in den Jaare 1674, den Heer ADAM VAN LOKHORST.

Het Huis *Schonauwen*, hoewel oud, is nog een aanzienlijk Gebouw. Voor het Huis legt een vierkante Voorburg, en agter hetzelve ftaat een ronde Toren. Voorts is het rondom in eene Graft beflooten, over welke men, aan de eene zijde, langs eenen brug van vier boogen, den toegang tot het Gebouw heeft.

Zie *Utrechts Placaatb.*; BURMAN, *Utr. Jaarb.*; *Hift. van het Utr. Bisdom*; MATTHÆUS, *de Nobilitate*, enz.

SCHOOCKIUS, (MARTINUS) een Geleerde van de voorgaande Eeuwe, bedreeven in veelerhande zaaken, zo als zijne menigvuldige Schriften uitwijzen, wierdt gebooren te *Utrecht*, in den Jaare 1614, of, gelijk andere willen, in 1618. De eerste gronden van Taalkennisse en Weetenschappen leide hij onder zijnen Oom van Moeders zijde, ANTONIUS VAN VOORST. De reeds gemaakte vorderingen bragt hij, zedert, tot meerdere volkomenheid, aan 't Friesche Hoogeschool, te *Franeker*. Onder dit alles verspreide zich wijd en zijd het gerugt van 's Mans Taalkennisse en Geleerdheid. Van hier dat hem, wel haast, de gelegenheid wierdt aangebooden, om zijne kundigheden, ten algemeene nutte, te verspreiden. In zijne Geboortestad hadt men, ten dien tijde, slegts een *Gijmnasium*, of Oeffenschool. Den ouderdom van omtrent eenëntwintig jaaren hadt SCHOOCKIUS bereikt, wanneer, door de Bezorgers van hetzelve, het onderwijs in de Latijnsche en Griekfche taalen wierdt opgedraagen. Zo vlijtig en met zulk een gelukkigen uitslag kweet hij zich van dien post, dat wanneer, eenigen tijd daar naa, het *Gijmnasium* in eene *Akademie* of Hoogeschool veranderd wierdt, op SCHOOCKIUS de keuze viel, om als Hoogleeraar te onderwijzen. Hij was de eerste, die, aan de nieuwe Stigting, den trap van Meester der Vrijekunsten en Leeraar in de Wijsbegeerte heeft beklommen. Het Doorluchtig School te *Deventer* was thans vermaard, door zijne voortreffelijke Hoogleeraars en het getal van Leerlingen. Onder de eersten wierdt SCHOOCKIUS, eerlang, beroepen, om les te geeven over de Geschiedenissen en de Welspreekendheid. Twee jaaren bekleedde hij dien post, wanneer hij denzelven verwisselde met het Hoogleeraarampt in de Redenkunde en Natuurlijke Wijsbegeerte, aan 't Hoogeschool der Provincie van *Stad en Lande*. Van *Groningen* beriep hem de Keurvorst van *Brandenburg* na *Frankfort aan den Oder*, met den tijtel van Hoogleeraar, doch zonder dat op hem de verpligting rustte tot het geeven van openbaare lessen. Daarenboven wierdt hij tot Keurvorstelijken Raad en Historieschrijver aangesteld. Hij overleedt te *Frankfort*, in den Jaare 1669, het vijfenvijftigste van zijnen ouderdom. Van 's Mans uitgebreide kennisse en onvermoeiden schrijflust kan de lijst zijner

Schrif-

Schriften getuigenis draagen. Men vindt onder dezelve verscheiden korte Verhandelingen over gemeenzaame onderwerpen; bij voorbeeld, *over de Turf*; *over den Haring*; *over het Bier*; *over Boter en Kaas*, en over den afkeer van dezelven; *Ey en het Kuiken*, en andere. Voorts heeft men van hem, in 't Latijn, eenige Werkjes van ernftiger inhoud, onder andere, *Desperatissima Causa Papatus*; *Admiranda Methodus Novæ Philosophiæ Cartesianæ*; *Tractatus de Inundationibus*; *de Statu Reipublicæ Fœderati Belgii*; *de Justitia Belli Belgici*; *de Scepticismo*; *de Lingua Hellenistica*, en andere.

Zie *Vitæ Profesfor. Groningensium*; WITTE, *Diarium*.

SCHOONDERBEEK, een oud adelijk Huis, in het Landdrostampt van *Veluwe*, in de Provincie Gelderland, omtrent een vierendeel uur gaans ten Noorden van het Dorp *Putten*, tusfchen *Harderwijk* en *Nieuwkerk*. In een lommerrijk geboomte en binnen een Graft beflooten, legt hetgeen van het Gebouw nog is overgebleeven. Want, ginds en elders verspreide puinhoopen dienen ten bewijze, dat het Gestigt, in vroegere tijden, eene grooter uitgeftrektheid zal gehad hebben.

Zie SLIGTENHORST.

SCHOONDERWOERD, bij zommigen *Schoonrewoert*, of ook wel *Schonerwoirt* genaamd, is eene Heerlijkheid en Dorp, in *Holland*, in het van ouds genaamde *Land van Arkel*, een klein uur gaans ten Noordoosten van *Leerdam*, en aan het Regtsgebied dier Stad onderhoorig. Een der Heeren VAN ARKEL zou, in den Jaare 1025, het Dorp gebouwd hebben. Schoon van niet veel aanziens, heeft het, egter, eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Hij behoort onder de Klasfis van *Buuren*. De Heerlijkheid is de eigendom van den Prinse Erfftadhouder.

SCHOONDYKE, Deezen naam voert het tweede gedeelte van den *Prins-Willems-Polder*, gelegen in Staats-Vlaanderen, in het *Vrije van Sluis*. Het wierdt in den Jaare 1651 bedijkt. De gantsche uitgestrektheid vinden wij begroot op vierduizend driehonderd en zesenveertig Gemeten en honderdzesenzestig Roeden gronds, *Schoondijke* maakt een afzonderlijk Kerspel uit, staande onder het regtsgebied van *het Vrije*. Men vindt in den Polder een aanzienlijk Dorp, 't welk den zelfden naam voert, hebbende eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

SCHOONEBEEK, of *Schonebeeke*, van ouds *Schoenbeek* genaamd, is een Dorp in het Landschap *Drenthe*, onder het Karspel of Gerecht van *Zuiderveld*. Het heeft eene Kerk, nevens eenen eigen Leeraar.

SCHOONEBURG, weleer een aanzienlijk Heerenhuis, in Zuidholland, bij het Dorp *Nieuw-Lekkerland*; waar van, egter, tegenwoordig geen ander spoor is te vinden, dan een hooge Heuvel, op welken het Gebouw plagt te staan. Niet onwaarschijnlijk is het gevoelen van zommigen, die meenen dat deeze Burgt geweest is de aloude verblijfplaats der Heeren VAN DE LEK, om reden, dat, in deezen oord, geene overblijfzels van soortgelijk een gestigt gevonden worden, hoedanig dit Geslagt, als zijnde geweest van geen gering aanzien en vermogen, 'er zekerlijk zal gehad hebben. 't Geen van het vervallen Kasteel, tot bouwstoffen of andere oogmerken, konde verbruikt worden, is, naa de geheele afbraak, na *Streefkerken* en elders gevoerd.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustr.*

SCHOONHOVEN, eene kleine Stad, in het Zuidlijk gedeelte van *Holland*, uitbrengende, in rang, de tiende Stem ter Vergaderinge van Hun Edele Groot Mogende, de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland. Zij legt zeer vermaaklijk, aan den

den regter oever van de Rivier *de Lek*, wordende, aan de Landzijde, omringd van vrugtbaare Bouw- en Weilanden. Het zamengeſtelde woord *Schoonhoven* heeft aanleiding gegeeven tot veelerhande gisſingen, omtrent den oorſprong dier benaaminge. CORNELIUS AURELIUS, in de onderſtelling dat de eigenlijke naam *Schoonhaven* moest geſpeld worden, noemde de Stad *Bello-portus*; hij meende daar voor grond te vinden in de fraaie en gemaklijke Haven, en bekwaame gelegenheid tot de Visſcherij en Scheepvaart. Anderen, de tegenwoordige ſchrijfwijze behoudende, vinden, in de zamenkoppeling, de ſchoone Hoven, welke men hier, eertijds, zoude gevonden hebben: hoewel deeze het nog niet eens zijn, of door *Hoven* moeten verſtaan worden, Vorſten of Heerenhuizen, of lustige en bevallige plantaadjen, beide welken men *Hoven* noemt. Doch met deeze onzekere gisſingen, die geen voordeel aan den Leezer doen, zullen wij den tijd niet ſpillen. Gelukkig zijn de tijden voorbij, in welke men zich meer met dorre woordafleidingen, dan met weezenlijke zaaken bezig hieldt. Aangenaamer zal onze taak zijn, en nutter voor den Leezer, van de opkomst en de Geſchiedenisſen der Stad, eene beknopte ſchets te maalen.

VAN STRALEN, in zijne *Beſchrijving van Schoonhoven*, brengt den oorſprong der Stad tot eene hooge oudheid; hij wil dat zij, reeds in den Jaare 787, in weezen en bekend zou geweest zijn. Anderen, evenwel, ſtellen den oorſprong veel laater; zij beweeren dat de eerſte melding daar van niet vroeger kan geſteld worden, dan op het Jaar 1234 of 1232. MELIS STOKE ſpreekt 'er van op het Jaar 1299. *Schoonhoven* was toen eene afzonderlijke Heerlijkheid, aan de Heeren VAN KATS toebehoorende. NIKOLAAS VAN KATS was 'er Heer van, in den Jaare 1280. Het moet, ten dien tijde, reeds merkelijk aanzien, en Stedelijke Voorregten gehad hebben, vermids de gemelde Heer VAN KATS, van den Bisſchop van *Utrecht*, voor hem zelven en voor *zijnen Mannen*, *binnen zijne Stad Schoonhoven woonende*, tolvrijheid, door het gantſche Sticht van *Utrecht*, verkreeg. Ten tijde als JAN VAN RENESSE, een Zeeuwsch Edelman, in den Jaare 1300, met eene Vloot, met *Zeeuwen* bemand, voor *Schoonhoven* kwam, met oogmerk,

om, door de bemagtiging van deeze Stad en van andere Steden, JAN DEN II, Graaf van Holland, van het bewind te ontzetten, voerde Heer NIKOLAAS VAN KATS, als Slotvoogd, het bevel op het Kasteel. Dewijl het hart hem over de *Zeeuwen* hing, zoude hij dezelve hebben binnen gelaaten, indien de Burgers zich niet daar tegen hadden aangekant. In den Jaare 1304 wierden de Vlamingen meester van de Stad. Nogthans bleef de Heer VAN KATS in het bewind; zelf voerde hij het bevel over de Vlamingen, die op het Slot lagen: hoewel, naar 't schijnt, grootlijks tegen den zin der burgers, als welke, eerlang, op den been kwamen, Heer NIKOLAAS gevangen namen, en zijnen Zoon, op het Slot, belegerden. Hoe 't met Vader en Zoon gegaan zij, is ons niet gebleeken; dit wel, dat zij nu, of kort daar naa, van hunne Heerlijkheid verstooken wierden. JAN VAN BEAUMONT, *Graaf van Blois*, broeder van WILLEM DEN III, Graave van Holland, was Heer van *Schoonhoven* en omliggende Dorpen, indien niet vroeger, althans in den Jaare 1312. Immers leest men, dat dezelve, in het gemelde jaar, het Slot vernieuwd, en daarenboven een Karmeliter Klooster heeft gestigt. In den Jaare 1349, JAN VAN ARKEL, Bisschop van *Utrecht*, met een talrijk Leger, voor de Stad zijnde verscheenen, trokken de burgers hem te gemoete, met oogmerk om den Kerkvoogd slag te leveren. Men wierdt handgemeen, doch tot groot nadeel der *Schoonhovensche* burgeren, van welke een goed getal sneuvelde of in 's vijands handen viel. Reeds te vooren, naamelijk in den Jaare 1338, was JAN VAN BEAUMONT, *Heer van Schoonhoven*, gestorven. Bij zijne Gemaalin, MARGARETA, eene Erfdogter van den Graave van SOISSONS, liet hij slegts eene dogter naa; die, vervolgens, aan haaren Gemaal, LODEWYK VAN CHATILLON, *Graave van Blois*, *Heere van Avennes*, onder andere van haare Vaderlijke erfgoederen, *Schoonhoven* en *Gouda* ten huwelijk bragt. Uit dit huwelijk wierdt, onder andere, GUIDE, of GUY VAN CHATILLON gebooren; naa wiens kinderlooze overlijden, in den Jaare 1397, *Schoonhoven*, nevens andere Heerlijke Goederen, aan de Graaven van Holland verviel. Om de goede diensten, door de burgers van *Schoonhoven*, aan hunne Heeren beweezen, hadden deeze dezelve met verscheiden

aan-

aanzienlijke Voorregten begiftigd. Geduurende dien tijd, in den Jaare 1375, hadt *Schoonhoven* een zeer zwaaren ramp geleeden. Een onbluschbaare brand leide, in gemelden Jaare, de geheele Stad in de asche, uitgezonderd alleen de Groote Kerk en eenige weinige burgerwooningen. De Oude Brieven en Handvesten der Stad zouden, tevens, in de vlammen gebleeven zijn. In het volgende Tijdvaers heeft men de gedagtenis van het deerlijk ongeval bewaard.

SConhoVen InsIgnIs, CVM CLaVstro deVorat IgnIs.

Niet lang naa deezen ramp begon men de Stad te herbouwen; doch zij bleef zonder Muuren, tot in den Jaare 1418. Vrouw JAKOBA VAN BEYEREN, onder de wederspoeden, die haar drukten, de burgers van *Schoonhoven* op haare zijde hebbende, deedt het werk bij de hand neemen en volvoeren. Zo groot was de wederzijdsche genegenheid, dat men vindt aangetekend dat de ongelukkige Graavin, binnen de nieuw gebouwde Muuren, eenigen tijd, haar verblijf hieldt. Van geen langen duur, nogthans, was dit goed verstand. Immers de Graavin, in den Jaare 1424, terwijl zij zich in *Henegouwen* onthieldt, gaf bevel aan FLORIS VAN KYFHOEK om zich van de Stad te verzekeren. Met geringe moeite volbragt hij dien last, van wegen den zwakken tegenstand, gebooden bij de *Schoonhovenaars*, die, hoewel thans in openbaare vijandschap met Vrouwe JAKOBA, haar, egter, in 't hart niet haatten. Intusschen boodt het Kasteel eenigen tegenstand, doch moest zich insgelijks overgeeven. Van het Romeinsch stuk, door ALBERT BEILING, die 'er, nevens WILLEM VAN DEN KOULSTER, het bevel voerde, bij die gelegenheid bedreeven, hebben wij, op 's Mans Artikel, verslag gedaan. Kloeker tegenstand booden die van *Schoonhoven*, in het volgende Jaar 1425. JAKOB VAN GAASBEEK, door Hertog JAN VAN BRABANT, gezonden om de Stad te bemagtigen, stiet 'er het hoofd, en moest het beleg opbreeken, met verlies van een aanzienlijk aantal Manschap, vooral van Rotterdammers, die hunne Banier of Standaart in den loop moesten laaten. Tot nog toe hadt *Schoonhoven* de zijde der *Hoekschen* gevolgd; zedert ging het tot de *Kabel-*

bel-

beljaauwſchen over. In den Jaare 1488 wierdt het Schoutampt bekleed door FREDRIK VAN ZEVENDER. Deeze, onzeker om welke reden, van zijnen post verlaaten, nam daar uit aanleiding om van partij te wisſelen. Jonkheer FRANS VAN BREDERODE, hoofd der *Hoekſchen*, onthieldt zich thans te *Rotterdam*. Hier vervoegde zich bij hem de afgezette Schout, met eenen voorſlag, om op *Schoonhoven* eenen kans te waagen. Dit vondt gehoor, en bragt men, diensvolgens, in gereedheid tien Rijnſchepen, negentien Kromſtevens, zeventien Roeijagten en zes Buizen. Alle deeze Vaartuigen wierden bemand met ongeveer duizend Koppen. Aan JORIS, Bastaart van BREDERODE, wierdt het bevel opgedraagen. Met deeze Vloot zeilde de Bevelhebber den Lekſtroom op, en paste, in eenen donkeren avond, zijne benden voor *Schoonhoven* te doen aan land ſtappen. Doch de *Schoonhovenſche* Burgerij, van den aanſlag de lucht gerooken hebbende, was op haare hoede. Zo kloeken tegenſtand ontmoette hier de Bastaart, dat hij, eerlang, den aftogt moest doen blaazen, met verlies van ruim tweehonderd Man, en agterlaating van het meeste Stormgereedſchap en eenigen zijner Vaartuigen. Om de Burgerij, bij voorvallende gelegenheid, tot gelijke kloekmoedigheid te noopen, en tevens haare dankbaarheid aan den beſchermenden arm des Allerhoogſten te betuigen, nam de Vroedſchap, in den Jaare 1492, het beſluit, der merkwaardige Verlosſinge, jaarlijks, door het houden van eenen ſtaatelijken Omgang, gedagtig te zijn. Geduurende de binnenlandſche onlusten, na het midden der Zestiende Eeuwe, hieldt het *Schoonhoven* met den Koning van Spanje, tot in den Jaare 1572. In 't laatst van de maand September van dat jaar verſcheen de Graaf VAN DER MARK, op aanprikkeling der Hollandſche Staaten, voor de Stad, aan het hoofd van vierëntwintig Vaandelen Knegten en eenige weinige Ruiters. Om den toevoer te water den ſtedelingen af te ſnijden, hielden die van *Dordrecht* de rivier *de Lek* met ſchepen geſlooten. Intusſchen deedt de Graaf de Stad van de Noordzijde beſchieten; dit duurde acht Etmaalen, zonder ophouden. Hier door maakte hij eene wijde opening, door welke hij driemaalen deedt ſtorm loopen. Honderd man, door elkander genomen,

ver-

verloor hij bij elken aanval. Aan de zijde der belegerden wierdt weinig bloeds vergooten. Vrugtlooze moeite deedt, onder dit alles, BOSSU, om door de belegeraars heen te flaan, en de Stad te ontzetten. Met merkelijk verlies begaf hij zich na *Utrecht*. Van hier zondt hij bevel aan den Overfte LOOZEKAAT, die binnen *Schoonhoven* het bevel voerde, om zich op de best mogelijke wijze met den Graave VAN DER MARK te verdraagen. Thans wierdt de onderhandeling geopend, en men het eens, op de volgende voorwaarden: „ Die wilden, „ konden in de Stad blijven, en zouden geenen overlast lij- „ den. Wien 't liever geluste te vertrekken, mogten, met „ alle hunne tilbaare goederen, nevens het Krijgsvolk uittrek- „ ken. De Krijgsbezetting zou de Stad verlaaten, met bran- „ denden Lont, vliegende Vaandels, nevens alle hunne Wa- „ penen en Pakkaadje." Zommigen verhaalen, dat de Graaf VAN DER MARK, bij het binnentrekken in de Stad, twee Monniken gewaar wordende, dezelve, op ftaanden voet, deedt worgen. Doch anderen verzekeren, dat de mishandeling der Geestlijkheid, welke hier voorviel, buiten zijn weeten of bevel gefchied was, en dat hij eenigen der handdaadigen aan het gruwelftuk ter verdiende ftraffe verwees. Niet langer dan tot in den Jaare 1575, bleef thans *Schoonhoven* in de magt der Staatfchen. Hoewel men den vijand in de nabuurfchap hadt, was men 'er zeer zorgeloos, omtrent het beraamen van gepaste maatregelen, tot het weeren van eenen aanval. Onder andere hadt men verzuimd, het omleggende land onder water te zetten. De voornaame fchuld hier van fchoof men op eenen der Burgemeesteren, die, uit last voor zijn te velde ftaande Koorn, de Overftrooming hadt te rug gehouden. De Heer VAN HIERGES, Spaanfche Stadhouder van *Gelderland* en *Friesland*, zich gelaatende alsof hij het oog op *Gouda* hadt, floeg, in 't begin van Augustus des gemelden jaars, den weg in na *Schoonhoven*. Op den twaalfden der maand wierdt het beleg geopend. Prins WILLEM VAN ORANJE hadt 'er de tijding niet van ontvangen, of hij zondt den Kolonel LA GARDE derwaarts, met vijf fchepen, met Volk en Krijgsnoodwendigheden gelaaden. Onder een hagelbui van vijandlijke Kogels, kwam hij behouden binnen, met vier fchepen; het vijfde

raak-

straste grond, en viel, met dertig man, in 's vijands handen. LA GARDE aanvaardde het opperbevel in de belegerde Stad, daar hij stijf zevenhonderd Soldaaten binnen vondt. Deeze zette hij aan 't werk, om de zwakste plaatzen te versterken: want aan de stedelingen, meestal Spaanschgezind, vondt hij weinig hulpe. Intusschen deedt de Prins allen mogelijken vlijt, om, door het openen van Sluizen en het doorsteeken van Dijken en Kaden, den vijand te belemmeren. Maar HIERGES, zijn werk ijverig voortzettende, deedt twee uitgeweekene Schoonhovenaars in den Krijgsraad verschijnen, en hun vraagen, wat zij dagten van den vloed, en of dezelve hem wel tien dagen tijds zoude laaten? Hun antwoord was, *wel vijftien*; wijzende met een de bekwaamste plaatzen aan, om het water te loozen en het geschut te planten. Toen dit alles gereed was, zondt hij eenen Trompetter, om de Stad op te eisschen; die, van den Schildwagt, in een kwaalijk beraaden luim van klugtigheid, tot antwoord bekwam, dat *de Stadvoogd zich te slaapen geleid, en verbooden hadt hem te wekken.* Op zulk een ontijdig antwoord, begon men de Stad te beschieten, eerst met drie, naderhand met zevenëntwintig Stukken Geschut; die, eerlang, driehonderd schreden muurs ter neder smeeten. Hierop besloot HIERGES, storm te doen loopen. Doch LA GARDE, geen stoppen aan de breuke ziende, en op de burgers weinig vertrouwen stellende, onderdrukte zijne gewoone onverzaagdheid, en wierdt, met overleg der overige Krijgshoofden, te raade, liever een eerlijk Verdrag te treffen, dan met vertwijfelde stijfzinnigheid, tegen eene in 't oogloopende overmagt, zijn eigen verderf in den mond te loopen. Het Verdrag wierdt spoedig getroffen, en voor de Bezetting een eerlijke uittogt, met vliegende Vaandels, Geweer en Pakkaadje, bedongen. Niet lang bleef, evenwel, de Stad in handen der Spaanschen. Op den twintigsten Februarij des Jaars 1577 ontvingen die van *Schoonhoven* Voldoening van den Prinse VAN ORANJE, op deeze voorwaarden: „ Den Roomschen Godsdienst zou men 'er, ongehinderd, „ mogen oeffenen, mids, daarentegen, niemand om zaaken „ van Geloove moeien, overeenkomstig den Gendschen Vrede, „ volgens welken ieder zijne goederen zou mogen aanvaar- „ den.

„ den. Het beleid en de verkiezing der Regeeringe zou ge-
„ schieden volgens de Voorregten en het aloude gebruik, zo
„ als vóór de beroerten hadt plaats gehad. Doch, ten aan-
„ zien van het Baljuwschap en Schoutampt, zouden de *Schoon-*
„ *hovenaars* zich schikken naar de orde, te beraamen bij
„ Zijne Doorluchtigheid, naar goeddunken der Staaten van
„ Holland en der Kamer van Rekeninge. Uit aanmerking van
„ hunne armoede, wierdt hun veroorlofd, de lasten op spijze
„ en drank, en diergelijke, te verhoogen of te verminderen,
„ naar hun welgevallen, voor eenen tijd van drie maanden;
„ geduurende welke zij ook vrij zouden zijn van alle Lands
„ gemeene lasten. Eindelijk zoude men hun behulpzaam zijn
„ in het stoppen der Dijken, naa dat de tegenwoordige be-
„ zettelingen zouden vertrokken zijn, en, niet dan bij hoo-
„ gen nood, andere in de plaats zenden, en op kosten van
„ Holland en Zeeland." Op deeze voorwaarden deeden Bal-
juw, Wethonders en Burgerij den Eed van getrouwheid, in
handen van Gemagtigden der Staaten van Holland. Het kon
niet uitblijven, of de Kerkelijke twisten, welke, in het voor-
ste gedeelte der jongstverloopene Eeuwe, de Veréénigde Ge-
westen, vooral Holland, beroerden, moesten insgelijks tot
Schoonhoven overslaan. Aan eenige ijverige Contraremonstran-
ten, om dat zij geweigerd hadden aan de Vredezoekende maat-
regelen der Wethonderschap het oor te leenen, wierdt, ne-
vens de verwijzing in eene geldboete, het Burgerregt opge-
zeid, en aan den Predikant van *Grootammers*, om dat hij,
volgens 't oordeel der Regeeringe, die luiden in het kwaad
gestijfd hadt, de Stad verbooden. Zeker PIETER MAARTENS-
ZOON, Schoolmeester te *Lekkerkerk*, hadt 'er, wijders, de
gemoederen merkelijk opgezet, door het rijmen van twee op-
roerige Liedekens, welke bij te *Schoonhoven* hadt doen druk-
ken, en voorts onder den gemeenen man gebragt. Naderhand
schijnt de onlust nog verder veld te hebben gewonnen, ver-
mids men, in den Jaare 1617, gelijk elders, dus ook in on-
ze Stad, te raade wierdt, ter handhaavinge, vooral, van de
Stedelijke Voorregten, *Waardgelders* aan te neemen. Te
meer besloot men tot dien stap, uit wantrouwen op de twee
Kompagniën Soldaaten, welke aldaar in bezetting lagen; men
hadt

hadt ontdekt, dat zij, buiten kennis van de Magiſtraat, zich van Kruid en Lood voorzien hadden. Der optekeninge niet onwaardig is de Verklaaring der Afgevaardigden van *Schoonhoven*, uitgebragt ter Vergaderinge der Staaten van Holland, op den vierentwintigſten Augustus des Jaars 1618, ter gelegenheid der raadpleegingen over het al of niet houden van een Nationaal Sijnode. Van woord tot woord luidde de Verklaaring aldus, zo als wij dezelve, in de Notulen van *Holland* van den gemelden dag, vinden opgetekend: „ Niet anders te gaan dan bij accommodatie, zullen te vreden weezen te conſenteeren in de Nationale Sijnode, mits gelet wordt op het recht, van Holland, en dat de authoriteit in Kerkelijke zaaken blijve bij de Heeren Staaten; dat ook geene beſluiten zullen plaats hebben, voor dat dezelve hier zijn geëxamineerd en aangenomen." Niet onduidelijk lag, in deeze Verklaaring, opgeſlooten, eenige tegenkanting aan de bedoelingen van Prinſe MAURITS, van hoedanig eenen aart, gelijk bekend is, de Stadhouder ook elders hadt gevonden. Men weet, hoe zijne Doorluchtigheid, om te ſpoediger in zijne ontwerpen te ſlaagen, het kragtig werkend middel bij de hand nam, om de Wethouderſchappen in de Steden te verſtellen, de zulken, die haar tegenſtonden, af, en andere, van een meer gedweeën aart, in de plaats te zetten. *Schoonhoven* was de Stad, van welke, met het maaken van buitengewoone Regeeringsveranderingen, een aanvang wierdt genomen. Dit viel voor op den zevenden September des Jaars 1618, naa dat, eenige dagen te vooren, om den gemoederen eenen ſchrik aan te jaagen, door den Stadhouder eenige Soldaaten binnen de Stad gebragt waren. Aangaande deeze verandering vinden wij, in het Reſolutieboek van *Schoonhoven*, de volgende Aantekening: „ Syn by ſyne Princelyke Excellentie om ſonderlinge redenen, en inſonderheit omme te voorkomen alle inconvenienten, die uit de gereſene oneenigheden binnen deſe ſtede ſouden mogen komen t'ontſtaen, de tegenwoordige Magiſtraeten, Vroedtſchappen en Electeurs uit haeren dienst en eedt ontſlaegen, en in plaets van dien wederom tot Electeurs geſtelt," enz. Niet zonder vrugt maar van de bedoelde uitwerking was deeze Regeerings-

ringsverandering voor de *Contraremonstranten*. Wel ras bespeurde men dit *te Schoonhoven*. Meer dan elders hadden dezelve aldaar tegenstand ontmoet van de oude Regenten, als die van oordeel waren, dat ze de afzondering van de *Remonstranten*, zonder wettige redenen en op eene onbehoorlijke wijze, voortgedreeven, en daar over, met het verbieden van de Contraremonstransche Vergaderingen en het afvorderen van boeten, hun ongenoegen getoond hadden. De nieuwe door Prins MAURITS aangestelde Regenten waren naauwlijks in 't bewind getreeden, of zij deeden den toestand van zaaken eene andere gedaante aanneemen. Reeds op den tweeden dag van hun bewind, geschiedde, op verzoek der *Contraremonstranten*, de volgende Afkondiging, die voorts door den druk wierdt gemeen gemaakt: „ Men laat eenen iegelijk mits dee-
„ zen weeten, dat de Heeren Burgemeesteren, Schepenen en
„ Vroedschappen der Stede Schoonhoven, op het verzoek
„ der bedroefde Ledemaaten der waare Gereformeerde Chris-
„ telijke Religie alhier binnen Schoonhoven, bij advijs van
„ zijne Prinselijke Excellentie, als Stadhouder deezer Provin-
„ cie, geconsenteerd en geaccordeerd hebben, consenteeren
„ en accordeeren mits deezen, dat dezelve *per vices alter-*
„ *nas*, bij beurten, in de Parochiaale Kerk deezer Stede,
„ nevens de geenen, die tegenwoordig aldaar prediken, ins-
„ gelijks zullen mogen prediken: dat men ook het Klooster-
„ kersken binnen deezer Stede op het spoedigste zal prepa-
„ reeren, ten einde dat die geenen, die de jongste beurt in
„ de voorsz. Parochiaale Kerk zullen hebben gehad, aldaar
„ zullen mogen prediken en hunnen Godsdienst waarneemen,
„ en dat ter wederzijde in alle modestie en stilligheid, vol-
„ gens de Resolutie daar van op gisteren bij de voorschreeve
„ Vroedschappen genomen. Ordonneeren en beveelen daarom
„ eenen iegelijken, van wat staat, conditie of gezintheid hij
„ zij, hun lieden daar inne geen letsel ofte moeijenisse te
„ doen, ook den een den anderen hier over, of ter cause
„ van Religionszaaken, niet te injurieeren, ofte miszeggen,
„ veel min te misdoen, op zwaare correctie ter arbitragie
„ van de Vroedschappen voorschreeven. En dit alles bij
„ provisie, en tot dat anders hier in zal weezen voorzien."

Wat ook de reden moge geweest zijn, zeker is het dat de *Remonstranten* te *Schoonhoven* in deeze schikking geen genoegen vonden. In de maand Maart des volgenden Jaars 1619, hielden zij, binnen de Stad, eene afzonderlijke Vergadering; in welke, egter, niet gepredikt, maar slegts eene Voorleezing wierdt gedaan. Dit, door den Baljuw, den Heeren Staaten zijnde aangediend, beslooten deeze, aan de Wethouderschap der Stad te schrijven, en daar bij te belasten om onderzoek te doen, door wiens ingeeving de Vergadering ware bij een gekoomen; voorts den Voorleezer te ondervragen, en zulke orde te stellen, dat zulks in het toekoomende mogt geweerd worden, doch alles met bescheidenheid.

Geduurende den tijd dat de *Remonstranten*, te *Schoonhoven*, het onderspit hadden begonnen te delven, was de Kerkleeraar DANIEL WITTIUS, waarschijnlijk om dat hij de gevoelens dier gezinte te ijverig dreef, door de Regeering van zijn ampt verlaaten, en hem, daarenboven, de Stad ontzeid. Omtrent den zelfden tijd, als de straks gemelde Vergadering was verbooden, onthieldt zich WITTIUS te *Celkenes*, een Dorp omgeveer een vierendeel uur gaans van *Schoonhoven* gelegen, onder de Baronnie van *Liesveld*. Hier hadt hij zijnen intrek ten huize van eenen ANTONY NAEUWINKS, Waard en Schepen in gemelde Dorp. Op Saturdag, den negenden Maart des Jaars 1619 kwamen eenige burgers van *Schoonhoven* den gemelden Kerkleeraar bezoeken. Niet lang waren ze aldaar geweest, of 'er verscheen insgelijks, 's naamiddags tusschen vier en vijf uuren, WIGBOLT DE WAAL, Schout van onze Stad, eischende een kan Bier: daar de andere op antwoordde, niet dan Wijn te tappen; tevens den Baljuw eene plaats in zijn huis aanwijzende, om zijn gelag te gebruiken. Na eenigen tijd vertoevens, en de gelegenheid van 't huis bezigtigd hebbende, tradt DE WAAL na buiten, zeggende, spoedig te zullen wederkoomen. Hij deedt het, doch nu verzeld van vijf anderen; te weeten, den Engelschen Kapitein GOODWEL, Bevelhebber van het Krijgsvolk binnen *Schoonhoven*, zijnen Luitenant, den Vaandrig eener Kompagnie Franschen, die in de Stad bezetting hieldt, den Knegt van GOODWEL en een Engelschen Soldaat, allen beschonken. Ondanks den Waard, die hun eene an-

andere plaats hadt aangeweezen, om te gaan zitten drinken, wilden ze, met geweld, in den Keuken dringen, alwaar WITTIUS met zijn gezelschap zat. Dit gelukte hun, naa veele moeite, door het opbreeken van de deur; zijnde WITTIUS, met zijn gezelschap, midlerwijl, in eene andere Kamer geweeken. Met een woest geschreeuw kwamen nu de overweldigers den Keuken binnen stuiven. *Waar is* WITTIUS, riep GOODWEL, *die Landverraader, die geld van den Koning van Spanje getrokken heeft? Ik zal hem doorsteeken, en met de tanden van een scheuren.* Ook zogt men de deur van het vertrek, waar in de Kerkleeraar was, met kragt en geweld open te dringen. Onder dit alles raakte men handgemeen, en wierdt een der vrienden van WITTIUS, door GOODWEL, met den blooten degen, op 't lijf geloopen; welke, hier over, dermaate in toorn ontstak, dat hij den Engelsman op eene Kist nederworp, en, waarschijnlijk, hem de rest zoude gegeeven hebben, indien zijn arm niet door eenen anderen gehouden ware. Onder de bloote degens zag men nu de uitgetogene mesfen blinken. De Fransche Vaandrig, een man van bescheidenheid, deedt al wat hij konde, om de gemoederen neder te zetten, en bragt te wege dat zijne Vrienden den Keuken verlieten. In 't uitgaan ontmoetten ze, in den Gang, den Waard; welken het slegt zoude vergaan hebben, zo niet de Dienstmaagd, om haaren Meester te beschutten, tusschen beide ware geschooten; zij ontving, hier door, drie wonden in haar aangezigt. Thans was WITTIUS bijkans in hunne handen gevallen. Hij hadt zich in eene Kamer, naast den Keuken, verborgen; doch, zich hier niet veilig agtende, begaf hij zich, terwijl de Baljuw, met de overigen, zich wederom in het voorhuis bevondt, na het agterhuis, met oogmerk om over het Ys, welk nog in het water lag, na *Nieuwpoort* te vlugten. Bij ongeluk zag hem de Engelsche Soldaat in den Gang, en riep voorts, luidkeels, *daar is* WITTIUS, *de Landverraader*; en GOODWEL, daar op, met ontbloot geweer toeschietende, *Ik zal hem doodslaan*; *slaa dien Ketter dood.* Waarschijnlijk ware dit gebeurd, zo niet de vrienden van WITTIUS, met bloote mesfen, waren toegeschooten, en dus den Kerkleeraar gelegenheid bezorgd hadden, om zich op het hooi

te verschuilen. In deezen toestand van zaaken zondt men om den Drossaart en Baljuw van *Liesveld*, FREDERIK VAN LOSEKAAT; die voorts daarop toegekoomen, vraagde, *wie de glazen ingeslagen, de deur opengeloopen, en het verder geweld gepleegd hadde?* GOODWEL wees hem van den eenen op den anderen; waarom de Drossaart den Baljuw van *Schoonhoven*, die voor het huis stondt, met deeze woorden aansprak: *Wel, Heer Baljuw, hoe is 't hier gesteld? Hoe hebt gij 't hier gemaakt!* Doch de andere gaf hem geen ander antwoord, dan *of hij vegten wilde*; en zijnen mantel afwerpende, trok hij van leer. Met groote bedaardheid hernam hier op de Drost: *Ik koom hier niet als Vegter, maar als Regter, en om kennis te neemen van 't geen hier in 't huis van den Waard, onder mijne Jurisdictie, is geschied.* Met een leide hij zijn Zijdgeweer af, om den anderen allen agterdogt te beneemen; die, evenwel, thans in arremoede dermaate was ontstoken, dat hij den Drost van *Liesveld* de punt van den ontblooten degen op de borst zette, roepende met een: *Blijf daar staan, of dat gaat 'er door. Koom mij niet nader op een voet, twee voet, anderhalven voet.* Thans riep de Heer LOOSEKAAT alle de omstanders tot getuigen, om getuigenis der waarheid te draagen, en keerde voorts na huis, om verdere ongemakken te voorkoomen. De Baljuw van *Schoonhoven* met de zijnen begaf zich insgelijks na de Stad. In den volgenden nacht kwam hij tot bedaaren, en liet, 's anderendaags, den Waard NAEUWINKS weeten, dat hij de ingeslagene glazen, en de verdere schade, op zijne kosten, wilde vergoeden. Doch de Waard wees dit van de hand, en wilde de blijken des gewelds, eenigen tijd, ten toon laaten. Van zijnen kant deedt de Baljuw van *Liesveld* verscheiden Verklaaringen van ooggetuigen inwinnen. Een voorbedagt stuk schijnt deeze geweldenaarij geweest te zijn. Althans vindt men aangetekend, hoe men den Wagtmeester van *Schoonhoven*, op Saturdag voormiddag, in den zelfden Herberg, tot ander gezelschap, hadt hooren zeggen; *Hier zal vóór den avond wat anders geschieden; en 't hommelnest zal zo gestoord worden, dat men 'er van hooren zal.* Burgemeesteren van *Schoonhoven*, intusschen, hunnen Baljuw de hand willende boven 't hoofd houden, lieten Vroed-

schap

ſchap beleggen, en bragten aldaar te wege een besluit, om bij de Heeren Staaten van Holland over WITTIUS te klaagen. „ Hij was," zeiden ze, „ hunne Stad te na gekoomen; zich „ onthoudende aan de andere zijde van de Lek, recht over „ de Stad, in eene plaats, alwaar hem dagelijks allerlei soort „ van menſchen, mans en vrouwen, kwamen bezoeken. Dee„ ze wierden door hem opgehitst tegen de Regeering en de „ Kerk. Daar durfde hij prediken, en 't ſtondt, indien hij „ daar bleef nestelen, geſchapen, dat de Bezetting en de Bur„ gers aan elkanderen zouden koomen, en de Stad tot een „ Bloedbad zou gemaakt worden." WITTIUS, het besluit der Vroedſchap verſtaan hebbende, vertrok na *IJſelſtein*; van waar hij, egter, kort daar naa, in *'s Hage* gedagvaard wierdt. 't Liep aan tot den twintigſten Maart, voor dat hij gehoord wierdt. De Heer WITTENS, van *Dordrecht*, die thans de plaats van den gevangenen Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD bekleedde, deedt hem, uit naam der Staaten, deeze aantijging: „ De Stad „ *Schoonhoven* was u, bij voorgaande Reſolutie, verbooden. „ Die Reſolutie hebt gij wel naagekoomen naar de letter, doch „ niet naar den zin en naar de meening der Heeren. Wij zijn „ berigt dat gij u in *Gelkenesſe* onthoudt; dat gij de Burgerij „ opgehitst en gepredikt hebt." Doch WITTIUS ontkende rond uit, immer eenigen tegenſtand aan hunner Edele Groot Mogende bevelen, met daaden, woorden of gedagten, te hebben geoeffend, gedurende zijn verblijf te *Gelkenesſe*, en daagde eenen iegelijk uit, om het tegendeel te bewijzen. Thans deedt men hem buiten ſtaan. Naa eene poos wagtens ſtondt hij wederom binnen, en ontving tot berigt, dat, hoewel men zijne verantwoording, met onderſcheid, geloofde, hem, egter, verbooden wierdt, tot op drie mijlen na de Stad *Schoonhoven*, zelf niet in het doorreizen, te naderen. Wat den Baljuw van *Schoonhoven*, en de overigen aanbelangt, hem wierdt aangezegd, dat men zijnen ijver ten goede nam, maar dat hij met beſcheidenheid moest te werk gaan, in de bewaaring van de rust binnen en buiten de Stad, en zorge draagen dat dezelve, door Godsdienſtige Vergaderingen, niet geſtoord wierdt. Den Kapitein GOODWEL wierdt aangeſchreeven „ dat hij zoude „ letten zijn Garnifoen te bewaaren, zijne Soldaaten, zo wel

„ als zijnen persoon, te houden in discipline, en zich met „ politieke noch Kerkelijke zaaken te bemoeien, dan bij spe- „ ciaale order en commandement." De Baljuw van *Lies-veld*, insgelijks in Hun Ed. Gr. Mogende Vergadering ont-booden, ontving aanzegging, „ dat hij, zo veel hem moge- „ lijk was, de Plakaaten van de Heeren Staaten en derzelver „ bevelen zoude zien naa te koomen; alle Conventiculen te „ weeren; te letten op de rust van de geenen, die onder „ zijne Jurisdiktie zitten, en ook van de aangelegenen, en „ met de Officieren van dezelve, met naame den Baljuw van „ *Schoonhoven*, in goede correspondentie te leeven." Ver-cheiden Regtsgeleerden verwonderden zich over dit Besluit; vooral, dat de geweldenarij, tegen WITTIUS gepleegd, onge-straft bleef, en hij zelf met nieuwe ongelegenheid gestraft wierdt. Een voornaam Advokaat, zulks aan eenige Leden van Holland onder 't oog brengende, bekwam tot antwoord, *dat de staat van 't Land zulks vereischte.* Beklaaglijk, voorwaar, moet toen de staat van 't Land geweest zijn, de-wijl men vindt aangetekend, dat SAMUEL en ANTIPAS VAN DER BORRE, twee ijverige Contraremonstrantsche Leeraars, en die de afzondering te *Schoonhoven* voornaamelijk hadden helpen doordrijven, uit aanmerking van hunne goede diensten, van Gekommitteerde Raaden eene gift ontvingen van driehonderd guldens.

In weerwil deezer maatregelen, hielden de *Schoonhovensche Remonstranten* niet af van het houden van Vergaderingen; doch, vermids de strengheid van den Baljuw, vonden zij zich genoodzaakt, op hunne veiligheid bedagt te zijn. Op den drieëntwintigsten Julij des meer gemelden Jaars 1619 verga-derden zij, niet verre van de Stad, op *Sticht'schen* bodem, in de *Willige Langerak*. De Staaten van Holland hadden hier van naauwlijks berigt ontvangen, of zij zonden een ver-zoek aan die van *Utrecht*, om op dusdanige zamenkomsten, binnen hun grondgebied, order te stellen; en vervolgens last aan de Wethouders van *Schoonhoven*, om alles, wat tot hin-deringe van de Predikatien der Remonstranten, binnen en buiten de Stad, zoude mogen strekken, in 't werk te stellen, zelf, des noods, door het sluiten van hunne Poorten. Intus-schen

ſchen was het Plakaat der Algemeene Staaten, tegen het houden van Remonſtrantſche Vergaderingen, ook te *Schoonhoven* afgekondigd. Eenige ijverige Remonſtranten, zich daar aan niet ſtoorende, begaven zich, den eenëntwintigſten Julij, na de *Nieuwpoort*, buiten de Stad, om 'er eenen der afgezette Predikanten te hooren prediken; doch verſtaande, dat 'er niet zoude gepredikt worden, keerden ze te rug na de Stad. Twee van deeze, Mr. GILBERT VAN WYNBERGEN, Zoon van Jonkheere JOHAN VAN WYNBERGEN, Oud-Schepen der Stad, en een burger, JAKOB NAAUWINKS, 's anderendaags op het Stadhuis ontbooden, wierden beſchuldigd, in de *Nieuwpoort* eene verbooden Vergadering bijgewoond, en, daar buiten, met anderen te hebben zitten drinken, en voorts gevraagd, wie daar bij tegenwoordig geweest waren, en welke redenen zij onderling gevoerd hadden. Zij ontkenden het eerſte, en weigerden, op het andere te antwoorden. NAAUWINKS hieldt men, vervolgens, op het Stadshuis, doch liet den anderen gaan. Het gerugt hier van baarde merkelijke bekommering in de Stad. Eenige *Remonſtrantſche* burgers, met anderen de zaak overleid hebbende, beſlooten, op ſtaanden voet, bij de Heeren op het Stadshuis, om het ontſlag des vastgehoudenen te verzoeken, en zich zelve tot Gijzelaars te ſtellen. Intusſchen vergaderden, voor het Stadshuis, eenige andere Remonſtranten, en, vervolgens zommige burgers, ook etlijke Jongens. Dit baarde bekommering bij de Magiſtraat, of deeze luiden, veelligt, iet kwaads mogten in den zin hebben: weshalven men, in allen ſpoed, drie Vaandelen Soldaaten, in alle ſtilte, op den been bragt. De eerstgenoemden, van dit alles onkundig, na 't Stadshuis getreeden zijnde, vonden de deur van de Voorzaal geſlooten, en, in 't wederkeeren, onverwagt, zich van Soldaaten omringd. Eerst ſchooten deeze met los kruid, en, toen de bevreesde burgers de vlugt namen, met ſcherp. Gelukkiglijk wierdt niemand getroffen. Om te verneemen, of elders vergaderingen of zamenrottingen wierden gehouden, deedt de Majoor DE LEU, met een Korporaalſchap Muſkettiers, de Ronde door de Stad. Overal, daar hij eenige menſchen bij een zag, deedt hij onder den hoop ſchieten. Zekeren Weever, ſtaande in zijne deur, met een ſtuk

brood in de hand, kostte dit het leeven, twee anderen eene zwaare kwetzure. Zeker Kleermaaker, zich tegen zijne buuren laatende ontvallen, *zal men dus met de burgers leeven? dat moet God verhoeden!* wierdt van eenen Contraremonſtrant gehoord, en met het zeggen, *Dat is uwe ſchuld, gij ſchelmſche Armeniaan!* beantwoord. Het woord was 'er naauwlijks uit, of hij trok zijn Mes, en griefde den Kleermaker dermaate, dat hij voor dood bleef leggen, en zeer langzaam genas. Reeds 's anderendaags was de zaak rugtbaar in *'s Hage*, ten nadeele der Remonſtranten, welke men, bij het Hof, aanklaagde van oproerigheid tegen de Wethouderſchap, en een oogmerk om verborgene Vergaderingen te willen houden, ondanks en met veragting van de Plakaaten van Hun Ed. Gr. Mogende. Ingevolge van dit berigt, zondt het Hof den Raadsheer Mr. HENDRIK ROSA na *Schoonhoven*, om de waarheid der zaake te onderzoeken, de Wethouderſchap, in het vervolgen der ſchuldigen, de behulpzaame hand te bieden, en van alles verſlag te doen in *'s Graavenhage*. NAAUWINKS wierdt hier op in eene boete van vijftig Guldens, en in de vergoeding der Regtskosten verweezen, eer hij op vrije voeten mogt geſteld worden. Voorts leverde de Baljuw, aan de Schepenen, eene lijst van de naamen der burgeren, beſchuldigd van ter preeke gegaan te zijn, en eischte de boete, daar op geſteld. Zijn eisch wierdt ingewilligd, en den verweezenen, 's anderendaags, door Stadsboden, aangezegd, dat ze op ſtaanden voet hunne betaaling moesten koomen brengen. Volgens zommigen wierdt van hun gevorderd, eene beëedigde Verklaaring, dat zij, op den eenëntwintigſten Julij, met geen opzet, om de verboodene predikatie bij te woonen, in de *Nieuwpoort* geweest waren, of, indien zij dit weigerden, de boete te moeten betaalen. Eenige opgeroepene burgers zeiden hier op, Predikant noch Voorleezer gezien te hebben; zommigen, dat ze in de *Nieuwpoort* om andere zaaken, anderen dat ze elders geweest waren. Van twee Schepenen, den Sekretaris en twaalf Musketiers verzeld, deedt de Baljuw, den volgenden dag, den Stadswagen door *Schoonhoven* rijden, om de panden uit de huizen te haalen. Eerst kwam hij ten huize van den geweezen Predikant JAN VAN GALEN, wiens

huis-

huisvrouw nog te *Schoonhoven* woonde, doch thans afweezig, en ten gemelden eenëntwintigsten Julij na buiten was gegaan, om haaren Man te *Waalwijk* te gaan bezoeken. Hier wilde hij het bed uit den huize haalen. Vergeefs verzogt men hem, tot op de wederkomst der Vrouwe te wagten; de Baljuw bleef onverbiddelijk, tot dat men het geld bij de buuren leende, om het bed te behouden. Op sommige plaatzen ontving de Baljuw terstond geld; daar 't niet was, of men weigerde het te geeven, nam hij goederen of klederen. Onder de beschuldigden bevondt zich ook zekere Lakenkooper, KORNELIS JANSZOON PELT genaamd, en wierdt verweezen in eene boete van vijfentwintig Guldens. PELT ontkende niet alleen, de Vergadering te hebben bijgewoond, maar boodt aan, zich deswegen met eede te willen zuiveren. Vergeefs. Men vorderde, integendeel, eene opgave, welke bekenden hij in de Vergadering in de *Nieuwpoort* hadt gezien; en, als hij zulks weigerde, verwees men hem in eene boete van tweemaal vijfentwintig Guldens. Op 's Mans weigering van betaalinge, uit hoofde zijner onschuld, kwam de Schout, met den Stadswagen, ook ten zijnen huize, en greep een stuk blaauw Laken, ruim zestig Guldens waardig, en bragt het op het Stadshuis. Thans bragt PELT de zaak voor het Hof, doch zijn partij wist het pleitgeding twee jaaren sleepende te houden, terwijl, intusschen, het Laken van de motten wierdt gegeeten. Eindelijk verkreeg PELT van de Wethouders, dat hij 't Laken zou mogen ligten, mids borg stellende voor zulk eene somme, als het Laken thans waardig zoude gekeurd worden. Ten overstaan van twee Schepenen, waardeerden het twee Lakenkoopers op twaalf Guldens. PELT haalde nu het Laken thuis, en deelde het uit aan behoeftigen. Onder dit alles kwam de Baljuw tot andere gedagten, en begon de Remonstranten zagter te behandelen; tot geen klein ongenoegen der Schepenen, die, allengskens, weigerden, met hem te zitten, en hem, eindelijk, van zijn Ampt vervallen verklaarden. Hij hadt tot Opvolger RUTGER HUIGENS, een ijverigen Contraremonstrant, die, om zijne wederhoorigheid tegen de voorgaande Regeering, ontpoorterd en in eene geldboete was verweezen. Hoewel deeze, bij de aanvaarding van zijn Ampt, ver-

klaarde, zich *als een Vader der Gemeente te zullen gedraagen*, klaagden, egter, eerlang, de Remonstranten, dat ze in hem een harden Stiefvader hadden, die hen ongenadig drukte en plaagde. Met de verandering der tijden, wierdt ook de toestand van zaaken, te *Schoonhoven*, een weinig gunstiger; welke, dienvolgens, tot heden toe, aldaar eene Gemeente hebben behouden, hoewel de Leden van dezelve thans een zeer klein getal uitmaaken. Voor 't overige levert het Historisch gedeelte van *Schoonhoven* geene merkwaardige voorvallen of bijzonderheden uit, dan die ook elders, in de *Hollandsche* Steden, hebben plaats gehad.

Ingevolge zijner legginge, is *Schoonhoven* eene sterke Stad; als wordende, aan de eene zijde, bespoeld van de Rivier *de Lek*, en kunnende het omleggende Land, door middel van Sluizen, onder water gezet worden. Boven dit alles legt de Stad binnen eene zeer diepe en breede Graft besloten. Men heeft 'er vier Poorten: de Kruis-Poort, de Loopikker-Poort, de Veer-Poort en de Vrouwen-Poort. De Veer-Poort ontleent haaren naam van den overtogt of het Veer, welk men, bij dezelve, door middel van eenen Pont, over de Rivier heeft. Het getal der Huizen wordt op ruim zeshonderd, en dat der Inwoneren op derdehalf duizend begroot. Van de *Gebouwen* zijn de volgende de voornaamste. Het *Stadshuis*, staande aan eene ruime Markt, is een fraai gestigt, pronkende met een sierlijken Toren. Niet verre van daar, dieper stadwaarts, staat de *Waag*, die tamelijk groot is. 's *Lands Magazijn* is een ruim en groot gebouw, en eene voegzaame bergplaats van allerlei Krijgsnoodwendigheden. Gelijk elders, hadt men ook, van ouds, in onze Stad, eene *Doele*, welke thans tot een voornaamen Herberg dient. Van het aloude *Slot* of *Kasteel* ziet men nog heden de overblijfsels in een ronden Toren, in een der Bolwerken, in 't Oostlijk gedeelte der Stad, bij de Loopikker-Poort; het dient thans tot een Kruid-Magazijn. De *Groote Kerk*, weleer aan den H. BARTHOLOMEUS toegewijd, is een zwaar ouderwetsch Gebouw, met een dikken, niet zeer hoogen Toren. In de Kerk zijn eenige weinige fraaie Grafsteden; onder andere dat van den Heere JOHAN VAN WYNBERGEN, van welken wij, boven, onder de Ker-

Kerkelijke Gefchiedenisfen der Stad, hebben gewag gemaakt. De vermaarde Zeeman, OLIVIER VAN NOORD, binnen *Schoonhoven* gebooren, legt ook in deeze Kerk begraaven. Ter gedagtenisfe van 's Mans togt rondom den Aardkloot leest men, op zijn Graft, deeze twee regels:

Hic ille est totum vells qui circuit Orbem,
A Magellano quartus, Olivertus.

Te kennen geevende, dat hij, na *Magellaan*, de vierde was, welke deezen togt volvoerd heeft. Van de zelfde gebeurtenisfe wordt, in deeze Kerk, het geheugen bewaard in het Opfchrift van één kunftig gegooten metaalen Stuk Gefchut, leggende in deeze Kerk, aanduidende, hoe hetzelve, met den genoemden Reiziger, in den tijd van drie jaaren, den gevaarlijken togt volbragt heeft. Behalven de Groote, heeft men 'er eene *Gasthuiskerk;* doch deeze wordt thans niet gebruikt tot den openbaare predikdienst. Drie Predikanten neemen, in deeze Stad, de heilige bediening waar. De *Remonftranten*, gelijk boven is aangetekend, hebben hier insgelijks eene Gemeente, doch maar weinige Ledemaaten. Ook is 'er eene Statie van dus genaamde *Jansenisten*. Voorts heeft men 'er een *Gasthuis* of *Aalmoezeniershuis*, en, in het Noordelijk gedeelte, niet verre van de Stads Wallen, een *Proveniershuis*. Eenige Kloosters, welke men eertijds, binnen of buiten *Schoonhoven* vondt, zijn in Waereldlijke Gebouwen vertimmerd, of in Tuinen veranderd.

Schoonhoven was de geboorteplaats van eenige *Geleerde Mannen*; de meeste van deeze ontleenden van dezelve hunnen toenaam. ADRIAAN of ADRIANUS VAN SCHOONHOVEN, was Predikheer in *Engeland*, wierdt vervolgens, in dat Koninkrijk, Bisfchop van *St. Azaph*, en overleedt in den Jaare 1292. JOHANNES VAN SCHOONHOVEN leefde in het begin der Vijftiende Eeuwe, en was Onder-Prioor van *Groenendaal*, een Klooster van Reguliere Kanunniken, buiten *Brusfel*. Hij overleedt aldaar, in den Jaare 1431. Uit de deels zijner Schriften, van welke hij een vrij aanzienlijk getal heeft nagelaaten, blijkt, dat hij eenen Neef hadt, SIMON VAN SCHOONHO-

VEN

ven genaamd, welke insgelijks den Geestlijken ſtaat hadt aangenomen. Bernard van Schoonhoven was Land-Kommandeur van de Duitſche Ridderorde te *Utrecht*, en, in den Jaare 1615, Kommandeur te *Werden*. Nikolaas van Schoonhoven beklom den trap van Leeraar in de Regten te *Leuven*, en hadt, vervolgens, meer dan twintig jaaren lang, het opzigt over de Zangers in de Kathedraale Kerk te *Utrecht*. Hij heeft geſchreeven eene Korte Hiſtorie der gemelde Kerke, zijnde een beknopt verhaal van het leeven en de bedrijven der Utrechtſche Bisſchoppen. Doch dit Geſchrift is nooit door den druk gemeen gemaakt. Zeger Janszoon van Schoonhoven was Prioor van het eertijds vermaarde Geſtigt *den Hem*, een beroemd Auguſtijner-Klooster, een vierendeel uurs, ten Westen van *Schoonhoven*, aan *de Lek* gelegen. Naa dat, in den Jaare 1494, de Kerk was afgebrand, kreegen de Kanunniken den inval, eenige Boeken te drukken, met oogmerk om uit de voordeelen den herbouw van de afgebrande Kerk te bekostigen. Zeger Janszoon, als een Man van eenige geleerdheid, hadt het opzigt over die onderneeming. Volgens zommigen zouden, te *Schoonhoven*, nog Afdrukzels dier Boeken bewaard worden. Het Klooster bleef in weezen, tot in den Jaare 1572, wanneer het, door het Krijgsvolk van den Graave van Lumey, verbrand wierdt. De grond daar van dient thans tot uitgeſtrekte boomgaarten, die nog den naam van *den Hem* draagen. Eindelijk vindt men nog genoemd eenen Marten Gerritszoon de Visscher, Kanunnik in het gemelde Klooster, die de opkomst, aanwas en verwoesting van hetzelve heeft beſchreeven.

De *Regeering* van *Schoonhoven* beſtaat uit een Kollegie van de Wet, zamengeſteld uit Baljuw, twee Burgemeesteren en zeven Schepenen; als mede uit zeventien Vroedſchappen of Raaden. Voorts heeft men 'er een Kollegie van zevenëntwintig *Elekteurs* of Kiezers.

Van ouds was de Tapijtweeverij in eenigen bloei te *Schoonhoven*; men ziet 'er nog eenige Stukken van in de Vergaderplaats der Heeren Staaten van Holland en Westfriesland. De Hennipbandel is tegenwoordig eene der bronnen van het beſtaan der Ingezeetenen. Weinig minder vermaard dan de *Schoonhovenſche Zalm*, is de, dus genaamde, *Fonteinkoek*, welke hier, in

in verſcheiden Bakkerijen, gebakken wordt. Wijders heeft men 'er etlijke Pijpemakerijen.

Het *Wapen* van *Schoonhoven* beſtaat uit vier klimmende Leeuwen, op een Zilveren Veld, van welke de eerſte en de laatſte, zwart, de twee andere rood zijn.

SCHOONRELOO, of ook wel *Schoonderloo*, een Ambagt, in het gedeelte van *Holland*, *Schieland* genaamd. Niet verder dan een half uur van *Rotterdam*, greast het, ten Zuidoosten, aan *Delfshaven*. Volgens de opgave, in de Lijsten der Verpondingen, zou deszelfs uitgebreidheid, eenige weinige Roeden meer dan tweehonderdnegenënveertig Morgens bedraagen. Vóór zestig jaaren, telde men 'er vijfenvijftig Huizen, hier en daar verſpreid. Want men ontmoet 'er geen Kerkdorp, maar alleen de overblijfzels eener Kapelle. Volgens de aantekening van VAN BLEISWYK, in zijne *Beſchrijving van Delft*, zou men, de Kapel of Kerk van *Schoonreloo* hebbende afgebroken, de Steenen, tot den opbouw der Kerke van *Delfshaven*, verbruikt, en den Klok in derzelver Toren gehangen hebben. Volgens den zelfden Stedebeſchrijver zou dit omtrent het Jaar 1416 zijn voorgevallen. Over de Oudheid der Plaatze kan men hier uit eenigermaate oordeelen. *Schoonreloo* is thans eene Ambagtsheerlijkheid, aan de Stad *Delft* behoorende.

SCHOORL, volgens anderen, *Schoorle*; of ook wel *Schorel*, te gader met *Kamp*, ééne Ambagtsheerlijkheid, gelegen in het Noordlijkſte gedeelte van *Kennemerland*, onder het *Baljuwſchap van Brederode*. De uitgebreidheid gronds, welke deeze Ambagtsheerlijkheid beſlaat, is vrij aanmerkelijk, als wordende begroot op twaalfhonderd negenëndertig Morgens en honderdtwaalf Roeden. Vóór het midden der thans loopende Eeuwe beſpeurde men hier een aanmerkelijk verval; als zijnde, in een tijdverloop van zeventien jaaren, te weeten van het Jaar 1732 tot in den Jaare 1749, de Huizen blijkans dertig, van tweehonderdtwintig tot op honderdeenënnegentig, verminderd. De Vereenigde Regtbank beſtaat uit Schout, twee Burgemeesteren en zeven Schepenen. Onder de vertelzeltjes rekent

men

men den oorſprong van den naam *Schoorl*, of *Schorel*, door zommigen opgegeeven. De oude benaaming, verdichten ze, zou geweest zijn *Rel*. De oude Frieſche Koningen, al vóór de geboorte des Zaligmaakers, hier een School hebbende opgerigt, zouden daar aan den naam van *School te Rel*, bij verkorting *Schoorel*, en naderhand *Schoorl*, gegeeven hebben. In den Jaare 1168, in een harden winter, verzamelde Graaf FLORIS DE III, bij dit Dorp, een Leger, om daar mede op te trekken tegen de *Friezen*, met oogmerk om dezelve te ſtraffen over hunne geweldenarijen, tegen *Alkmaar* gepleegd, welk zij driemaalen hadden in brand geſtoken. Lang daar naa, te weeten in den Jaare 1477, diende dit zelfde Dorp tot eene verzamelplaatze voor het Leger van KAREL DEN STOUTEN, Hertoge van *Bourgondie*, en Graave van *Holland*, om vervolgens op te trekken na *Schagen*, om Heer ALBREGT VAN SCHAGEN te vangen, en voor zijne ongehoorzaamheid te ſtraffen. Indien men *Schoronlo* voor ons tegenwoordig Dorp te houden hebbe, moet het zeer oud zijn, als 't welk men, reeds vóór het Jaar 900, op de Lijst der Kerkelijke Goederen van *Utrecht*, vindt aangetekend. *Schoorl* legt, ongeveer anderhalf uur ten Noordwesten van *Alkmaar*, digt aan de Duinen, die van de Noordzee beſpoeld worden, en hier breeder zijn dan elders langs het Hollandſche ſtrand.

SCHOORL, (JAN VAN) dus genaamd naar het Dorp, in het naastvoorgaande Artikel vermeld, wierdt aldaar gebooren, omtrent het einde der Vijftiende Eeuwe. Al vroeg van zijne Ouders beroofd zijnde, hadt hij het geluk, te vallen in handen van Voogden, die, als verſtandige Opvoeders, des Jongmans heerſchende neiging gade ſloegen. Deeze was eene aangeboorene zucht tot de Schilderkunst. Gelijk nog lang daar naa, dus bezat, reeds ten dien tijde, *Haarlem* verſcheiden vernuftige Kunstoeffenaars. Derwaarts zonden hem zijne Verzorgers, om 'er de gronden der Schilderkunst te leeren; en vervolgens, naa dat hij hier omtrent eenige vorderingen hadt gemaakt, na *Amſterdam*. Weinige Kunstſchilders van naam bloeiden, in dien tijd, welke niet eene uitlandſche reize deeden. *Italie*, vermaard om zijne voortbrengzels van Natuur

tuur en Kunst, vooral ook om zijne schilderagtige gezigten, lokte vooral den reislust der Virtuosen van dien tijd. Op *Venetië* hadt VAN SCHOORL het oog gevestigd. Hij kwam aldaar, en vertoefde 'er eenigen tijd. Gedurende zijn verblijf, wierdt hij bekend met zekeren Monnik, eenen gebooren Hollander. Deeze, voorneemens zijnde eene reize te doen na het Heilige Land, deedt aanzoek bij zijnen Landgenoot, om hem derwaarts te verzellen. Met kleine moeite liet zich VAN SCHOORL overhaalen, die van verlangen brandde, om door vreemde Landgezigten zijn kunstvermogen aan te kweeken. De togt wierdt te scheep ondernomen en voortgezet. Onder weg maakte onze jonge Kunstschilder naauwkeurige aftekeningen van alle de Uithoeken en Zeeëngten, welke zij voorbijzeilden. Vooral trokken, ten dien einde, zijne aandagt de Kusten van de Eilanden *Cyprus* en *Candia*. Na zijne aankomst in het Oosten, maakte hij, in zijne wandelingen langs de Oevers van den *Jordaan*, de tekening eener Kaart van die Riviere; na zijne wederkomst in het Vaderland bediende hij zich van deeze Kaart, tot het vervaardigen van zijn beroemd schilderstuk, den Doortogt der Kinderen Israëls over die Riviere, onder het geleide van JOSUA. Voorts maakte hij, met Krijt, eene grondtekening van de Stad *Jerusalem*; tekenende voorts het, dus genaamde, Heilige Graf, en verscheiden andere zeldzaamheden en merkwaardige Overblijfzels, welke hij, in die van ouds vermaarde landstreeken, aantrof. Na zijnen schilderlust, in *Palestina*, te hebben verzadigd, begaf zich VAN SCHOORL na *Rome*. Hier zat thans op den Pauslijken Stoel zijn Landgenoot ADRIANUS DE VI. 's Mans natuurlijke en verkreegene begaafdheden, gesterkt van eene natuurlijke vooringenomenheid des Heiligen Vaders met zijne Landslieden, waren reden genoeg, om hem aldaar, een geruimen tijd, aan te houden. Gedurende zijn verblijf stelde hem de Paus te werk aan verscheiden gewigtige onderneemingen. Onder andere wierdt hem het opperbewind van de Werken van het *Belvidere* toevertrouwd. Daarenboven schilderde VAN SCHOORL het afbeeldzel van ADRIANUS; 't welk naderhand wierdt overgezonden na *Leuven*, en geplaatst in het Kollegie, door den Paus gestigt. VAN SCHOORL vertoefde te *Rome* tot

op

op den dood van den goeden Opperkerkvoogd. Na zijne wederkomst in het Vaderland, zette hij zich aan het schilderen en uitgeeven van de meest merkwaardige zeldzaamheden, welke hij, zo in *Italie* als in het *Beloofde Land*, hadt verzameld. Tot een onherstelbaar nadeel voor de kunst, wierden deeze kunststukken een prooi van de vernielende handen der befaamde Beeldstormers. De zulke, welke hunner heiligschendende woede ontkwamen, wierden, op bevel van Koning PHILIPS DEN II, opgekogt, en vervolgens na *Spanje* gevoerd. Voor den Koning van *Zweeden* schilderde VAN SCHOORL een afbeeldzel van de Maagd MARIA. Over de uitvoering daar van betuigde de Vorst zijn genoegen, met het overzenden van eenen Ring van groote waarde, en verscheiden andere kostbaare schenkaadjen. Behalven de reeds vermelde blijken van vernuft, welke de nagedagtenis van onzen Kunstenaar vereeren, behaalde hij ook den lof zijner tijdgenooten, door zijne bedreevenheid in Taal-, Dicht- en Zangkunde, doch vooral, 't geen van veelen zijner Kunstbroederen niet kan getuigd worden, door zijne geregeldheid van gedrag en voorbeeldigen wandel. VAN SCHOORL bereikte eenen goeden ouderdom, dien van zevenënzestig jaaren; zijnde hij gestorven in den Jaare 1562.

SCHOORLDAM, eene Buurt, bestaande uit weinige Huizen, omtrent een kwartier uur gaans, in het Noordoosten, van het boven vermelde Dorp *Schoorl* gelegen, onder 't welk dezelve, voor een gedeelte, behoort, het ander gedeelte staat onder het Dorp *Warmenhuizen*.

SCHOOT, eene Hooge Heerlijkheid in *Rhijnland*, ten Oosten van *Korter-Aar*. Door aanhoudende vergraavingen, vertoont dezelve, tegenwoordig, weinig droog land, maar enkel een uitgebreiden Waterplas. Van hier, dat, volgens Oktrooi, in den aanvang deezer Eeuwe, van Hun Edele Groot Mogenden de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland verworven, de Verponding deezer Heerlijkheid kwijtgescholden, en de naam daar van op de Quohieren, is doorgehaald. Voor ruim anderhalve Eeuw stonden 'er nog zevenënzeventig Huizen, op ruim vierhonderd zevenënzeventig Morgens gronds.

SCHOOT,

SCHOOT, (NIEUWE, of NYE) een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van de *Zevenwouden*, onder de Grietenij van *Schooterland*. Het getal der Huizen is zeer gering; die, egter, in de zaaken der Grietenije, eenentwintig Stemmen kunnen uitbrengen. Men heeft 'er eene Kerk zonder Toren. In den omtrek ontmoet men goede Bouwlanden, en veel geboomte.

SCHOOT, (OUDE) insgelijks een Dorp, in den zelfden oord, als het naast voorgaande, en mede niet zeer groot in getal van Huizen, doch ook in een vermaaklijken oord gelegen, aan den Rijdweg tusschen het vermaarde Dorp *'s Heerenveen* en *Wolvega*, weleer de gewoone verblijfplaats van den vermaarden Jr. ONNO ZWIER VAN HAREN. De Kerk is voorzien van een spits Torentje, voor weinige jaaren gebouwd. Niet verre van *Oude-Schoot* legt de vermaaklijke Lustplaats van Zijne Hoogheid den Heere Erfstadhouder, het *Oranjewoud* genaamd. Zo veel genoegen vondt de Grootvader des tegenwoordigen Erfstadhouders, JOHAN WILLEM FRISO, in deezen oord, dat dezelve het Oude Gebouw deedt afbreeken, en, in de plaats daar van, een geheel nieuw Lusthuis stigten. De twee Vleugels waren reeds van buiten, zelf voor een gedeelte, vooral de rechter Vleugel, van binnen, voltooid, en hadt men reeds de grondslagen van het Lichaam des Gebouws geleid, en een weinig boven den grond opgetrokken, wanneer de tijding van 's Vorsten ontijdig omkoomen het werk deedt staaken. In den rechter Vleugel ontmoet men verscheiden zeer fraaie Vertrekken; en in den slinker den aanleg tot eene Kerk. De Tuinen en beplantingen zijn zeer uitgebreid, voorzien van aangenaame Wandelwegen, Starrebosch en Doolhof. Agter de Huizing is eene Oranjerij, waar in men zeer fraaie boomen aantreft.

SCHOOTEN, eene Heerlijkheid, in *Holland*, onder het *Baljuwschap van Brederode*, ten Noorden van de Stad *Haarlem*. Men vondt hier, weleer, een Slot, zijnde geweest het Stamhuis van het Geslagt VAN SCHOOTEN, van 't welk, in het volgende Artikel, zal gesproken worden, doch 't welk, ge-

duurende de Spaansche Beroerten, verwoest wierdt. De grond, op welken het tegenwoordige Regthuis staat, wierdt, in de Roomsche tijden, van eene Kapelle beslagen.

SCHOOTEN, (*Het Geslagt van* VAN) was, van ouds, zeer aanzienlijk, zo van wegen de gewigtige Ampten en Posten, welke, door Leden van hetzelve, bekleed wierden, als door de echtverbintenissen, door welke zij zich, met de vermaardste oudadelijke Hollandsche Geslagten, vermaagschapt hebben. Het Geslagt hieldt stand, en wordt, in de Aantekeningen, daar van voorhanden, vermeld, geduurende een tijdverloop van meer dan vierhonderdënvijftig jaaren. De eerste, welken wij, bij naame, vermeld vinden, was

DIRK VAN SCHOOTEN, Schildknaap, op het Jaar 1163, onder de Hollandsche Edelen, vermeld. Naa hem vinden wij genoemd,

GERRIT VAN SCHOOTEN, Schildknaap, waarschijnlijk een Zoon des bovengemelden, als zijnde gestorven in den Jaare 1237. Tusschen deezen en den volgenden ontmoeten wij eene wijde tijdgaaping. Deeze was

WILLEM VAN SCHOOTEN, in den Jaare 1380, Kommandeur van de Orde van ST. JAN, binnen Haarlem. Een ander, insgelijks

WILLEM VAN SCHOOTEN genaamd, kan zijn Zoon geweest zijn, als zijnde, omtrent het Jaar 1405, insgelijks in de gemelde Stad, Kommandeur geweest van de zelfde Orde.

GERRIT VAN SCHOOTEN kan de Zoon des voorgaanden geweest zijn, als hebbende het zelfde Kommandeurschap bekleed, van het Jaar 1428 tot in den Jaare 1460. Vroeger dan deezen hadt geleefd

WILLEM VAN SCHOOTEN, ten tijde van Hertoge ALBREGT VAN BEYEREN, omtrent het Jaar 1402, onder de drieëndertig Goede Knaapen van Holland vermeld. Een andere

WILLEM VAN SCHOOTEN leefde in het Jaar 1444.

JAN VAN SCHOOTEN, zat, in den Jaare 1457, in Schepensbank te Haarlem.

PIETER VAN SCHOOTEN was, misschien, een Zoon van GERRIT VAN SCHOOTEN, laatstgenoemd, en diens Opvolger in het

het Kommandeurschap van ST. JAN te Haarlem, in den Jaare 1460. Zijn Zoon en Opvolger, in zijne waardigheid, kan geweest zijn,

NICOLAAS VAN SCHOOTEN, in den Jaare 1472.

JAN VAN SCHOOTEN wordt genoemd op het Jaar 1497.

YSBRAND VAN SCHOOTEN wordt reeds eenige jaaren vroeger, naamelijk in den Jaare 1470, nevens ALBERT VAN RAAPHORST, onder de Leenmannen der Graaflijkheid van Holland geteld.

GERRIT VAN SCHOOTEN leefde in den Jaare 1501. —— Uitvoeriger berigten, dan van de nu vermelden, ontmoeten wij van de volgende Leden des aanzienlijken Geslagts. Gelijktijdig met eenen der voorgaanden, van den zelfden naam, leefde een andere

WILLEM VAN SCHOOTEN, getrouwd met eene dogter uit het Geslagt der Heeren VAN EGMOND, bij welke hij verwekte

Agnise van Schooten, die de Echtgenoote wierdt van *Nicolaas van Ruijven*, Houtvester van Holland, van het Jaar 1410 tot in den Jaare 1420, wanneer hij overleedt, naalatende bij zijne huisvrouwe, die hem tot in den Jaare 1428 overleefde, verscheiden kinderen. —— Vroeger dan de voorheen genoemde, hadt geleefd

YSBRAND VAN SCHOOTEN, vermeld op de Jaaren 1428 en 1440. Hij hadt ter huisvrouwe *Govertje Heermans*, Jakobs dogter, van Leiden, en verwekte bij haar

I. *Jan van Schooten*, getrouwd met *Agnes van Mateneße*, dogter van Wouter van Mateneße en van Elizabeth van Cralingen. Zij leefde nog, als Weduw, in den Jaare 1475, zijnde Moeder geworden van

1. *Ysbrand van Schooten*, Baljuw van Kennemerland, gestorven in den Jaare 1529; tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerste huisvrouw was *Josina van Kruiningen*, bij welke hij verwekte:

1.) *Jan van Schooten*.

2.) *David van Schooten*.

3.) *Gijsbert van Schooten*.

4.) *Arend van Schooten*. Alle deeze storven ongehuwd.

5.) *Soete van Schooten*, Nonne ter Lee.

6.) *Alida van Schooten*, getrouwd met Floris van Woerden, Heere van Vliet en van der Boukhorst, Zoon van Gerrit van Vliet, Ridder, Heere van der Boukhorst, en van Johanna Ruigrok van der Werve, Willems dogter, Ridder. Zij lieten naa, eene eenige dogter

Anna van Woerden, Erfdogter van Vliet en van der Boukhorst, die, in den Jaare 1578, de Echtgenoote van Andries van der Boukhorst, doch bij hem geene Moeder wierdt. —— Naa het overlijden zijner eerste huisvrouwe, hertrouwde *Ysbrand van Schooten* met *Catharina van Cats*, dogter van Jakob van Cats en van Margareta Oem van Wijngaarden, en verwekte, in dit tweede huwelijk,

a. *Catharina van Schooten*, Vrouwe of Meesteres in het Witte-Vrouwen-Klooster, te Utrecht. Zij overleedt aldaar in den Jaare 1576.

b. *Gijsbert van Schooten*. Hij verscheen, in den Jaare 1524, in *'s Hage*, op de begraavenisse van Heere Jan van Wassenaar, en was, in het Jaar 1548, Houtvester van Holland. Hij was in den echt getreeden met *Johanna van Schagen*, dogter van Willem van Schagen, Ridder, en Weduw van Floris van der Boukhorst, en verwekte bij haar eene dogter,

Gijsberta van Schooten, welke tot haaren eersten Man hadt, zonder, egter, denzelven kinderen te baaren, Rem van Druma (misschien Rein van Douma), Friesch' Edelman; naa wiens overlijden zij hertrouwde met Jakob van Cats, Zoon van Willem van Cats, Ridder, Admiraal van Zeeland, Baljuw van ter Goes, en van Maria van Bruelis, bij welken zij Moeder wierdt van

Agnes van Cats, naderhand getrouwd met Michiel Everwijn, van Gend; uit welk huwelijk gebooren wierden:

α. *Karel Everwijn*.
β. *Jakob Everwijn*.
γ. *Ommer Everwijn*.
δ. *Eduard Everwijn*.
ε. *Charlotta Everwijn*.

II. JAKOB VAN SCHOOTEN, die volgt.

JAKOB VAN SCHOOTEN, tradt in 't huwelijk met *N. N.* en verwekte bij haar

GERRIT VAN SCHOOTEN, Baljuw van Kennemerland. Zijne Echtgenoote was *Lutgaart van Swieten*, dogter van Pieter van Swieten en van Maria van Montfoort, te Delft, bij welke hij de volgende kinderen verwekte:

I. *Jakob van Schooten*, gestorven op het Huis te Teijlingen, in Rhijnland, bij Sassenheim, in den Jaare 1529. Bij zijne Echtgenoote, *Machtelt Sonke*, dogter van Dirk Sonke, Hoofdschout te Dordrecht, en daar naa Raad in 's Graavenhage, die, als Weduwe, tot in den Jaare 1546, hem overleefde, hadt hij verwekt drie dogters:

a. *Maria van Schooten*, die de huisvrouw wierdt van *Tijman van der Mije*, en Moeder wierdt van

Machtelt van der Mije, die zich naderhand in den echt begaf met *Adam van der Duin*, gestorven in den Jaare 1602.

b. *Agatha van Schooten*, getrouwd met *Nikolaas van der Laan*, te Haarlem, gestorven in den Jaare 1584, zijnde Vader geworden van

Anna van der Laan, welke zich in den echt verbondt met Mr. *Arthus van Brederode*, Raad in 's Graavenhage, overleeden in den Jaare 1592.

c. *Magdalena van Schooten*, getrouwd met *Albert van Schagen*, Heer van Schagen, in Zeeland, Zoon van Jan van Schagen, Ridder. Hij overleedt, in den Jaare 1601, in den ouderdom van zeventig jaaren, zonder kinderen naa te laaten.

II. *Frans van Schooten*, gesneuveld in het beleg van Terouane, in de Fransche Provincie Artois, in den Jaare 1536.

III. *Kornelis van Schooten*, Priester en Pastoor, in de Stede Beverwijk, in den Jaare 1557.

IV. *Willem van Schooten*, insgelijks Priester.

V. JAN VAN SCHOOTEN, die volgt.

VI. *Gijsbert van Schooten*, Ridder, getrouwd met *Anna van Brederode*, Bastaart-dogter van Heere Reinaud van Brederode, zonder kinderen gestorven.

VII. *Sophia van Schooten*, Nonne ter Lee.

VIII. *Alijd* of *Alida van Schooten*, Nonne, in het Zijl-Klooster, te Haarlem.

JAN VAN SCHOOTEN, boven, op N°. V. genoemd, hadt in huwelijk *Kornelia van Egmond*, dogter van Adriaan van Egmond, Heere van Kerenburg, en van Henrika Heerman van Oestgeest, te Leiden, en bij haar verwekt de volgende kinderen:

1. *Gerard van Schooten*, Priester, Kanunnik te Leiden, alwaar hij, in den Jaare 1607, in den ouderdom van zestig jaaren, overleedt.

2. *Jakob van Schooten*, ongetrouwd, te Haarlem, overleeden, in den Jaare 1616, hebbende bereikt den ouderdom van zesënvijftig jaaren.

3. *Gerrit van Schooten*, die ter echtgenoote nam *Klara van Assendelft*, te Leiden, in den Jaare 1596, in het Kraambed overleeden, zonder kinderen naa te laaten. GERRIT VAN SCHOOTEN was het laatstleevende Mansoir zijns aanzienlijken Geslagts.

4. *Andries van Schooten*, in den Jaare 1574, in het beleg van Leiden, ongehuwd gestorven.

5. *Gijsbert van Schooten*, insgelijks ongehuwd overleeden. Hij hadt zijn verblijf, onzeker in welke hoedanigheid, ten huize van den Graave VAN BARLAIMONT.

6. *Magdalena van Schooten*, gehuwd met *Christoffel Vader*, een Hoogduitsch' Kapitein te Haarlem, in den Jaare 1572; zij liet eenen Zoon naa,

Willem Vader genaamd.

7. *Lucretia van Schooten*, de Echtgenoote geworden van *N. N. Kraanhals*, Zoon van N. N. Kraanhals, Hoofdschout van Haarlem. Uit deezen echt wierden kinderen gebooren.

8. *Maria van Schooten*, ongehuwd overleeden, te Haarlem, in den Jaare 1573. Haar dood was het gevolg der zwaare wonden, geduurende het beleg dier Stad bekoomen; zijnde haar de beide beenen afgeschooten. Misschien behoorde zij onder de bende van Vaderland- en Vrijheidminnende Vrouwen, door de vermaarde KENAU HASSELAAR verzameld, om de aloude Stad tegen de bloed- en schenddorstige ontwerpen der Spanjaarden te verdeedigen.

SCHOO-

SCHOOTERBOSCH, eene Heerlijkheid, in het gedeelte van Holland, *Kennemerland* genaamd, ten Noorden van de Stad *Haarlem*, aan welke dezelve in eigendom behoort, tusschen het Spaarn en den Delft. 'Er bloeide, van ouds, en nog in den Jaare 1617, in Holland, een adelijk Geslagt, 't welk deezen naam voerde, en, misschien, dien hadt ontleend van het Slot, welk in deeze Heerlijkheid plagt te staan.

Zie LAMS *Handv. van Kennemerland.*

SCHOOTERLAND, eene Grietenij, in *Friesland*, in het Kwartier van dat Gewest, de *Zevenwouden* genaamd, in 't welk dezelve, in rang, de vijfde plaats bekleedt. Het is eene der Zuidlijkste Grietenijen der Provincie, grenzende zeer na aan *Overijssel*. Haare lengte wordt begroot op zeven, doch de doorgaande breedte op niet meer dan twee uuren gaans. De aloude benaaming deezer Grietenije was *Schooterwerf*, en dezelve, eertijds, met de nabuurige Grietenij *Stellingwerf* vereenigd. Te zamen kwamen zij met den *Utrechtschen* Bisschop, FREDRIK VAN BLANKENHEIM, welke, even als zijne Voorzaaten, zijn regtsgebied tot hier toe uitstrekte, in een geschil, welk in eenen openbaaren Oorlog zoude geëindigd zijn, ware het niet geweest door de tusschenkomst van scheidslieden, welke de twistenden met elkander bevredigden. Over het verdeedigen der Vrijheid, tegen de inkruipingen des Kerkvoogds, was deeze twist ontstaan; in welken de Landzaaten gerugsteund wierden door LEONARD, *Heer tot Schwartzenberg*, en HENDRIK DE GRAAF, *Erfheer van Erkelens*, die, van wegen Hertoge KAREL VAN GELDER, hier de Landvoogdij bekleedden. Ten blijke van de Vrijheidsliefde der *Schooterlanders* vindt men wijders aangetekend, dat dezelve, ten tijde der Saxische en Burgondische Regeeringe, niet dan naa het bieden van kloeken tegenstand, hunne halzen onder het dwangjuk kromden. Ter gelegenheid, dat, in den Jaare 1594, een Meirtje, groot honderd Pondemaaten, of veertig Morgens Lands, in deeze Grietenij, wierdt droog gemaakt, vondt men

aldaar penningen van zeer oude munt. Zij hadden de grootte van onzen hedendaagschen Schelling, en moeten geslagen geweest zijn, in of naa het Jaar 1371. Dit mag men afleiden uit het Bijschrift ARNOLDUS DEI GRATIA EPISCOPUS TRAJECT. Zijnde ARNOLD, in gemelde jaar, Bisschop van *Utrecht* geworden.

De Landen, onder *Schooterland* behoorende, zijn, in het Westlijk gedeelte, meestal, laag, en bestaan uit Veen- en Hooilanden. Meer Oostwaarts ontmoette men, eertijds, veele hooge en moerassige Veengronden. Sints men het water afgetapt, en de Turf daar van heeft afgegraaven, heeft men, in de plaats daar van, zeer goede Bouw- en Weilanden bekoomen. Men telt in deeze Grietenij achttien, of meer eigenlijk slegts veertien Dorpen, welke, in de gemeene zaaken, regt van stemminge hebben. De eerste bepaaling heeft haaren grond in den misslag, volgens welken zommigen vier Buurten voor zo veele Dorpen genomen hebben. Behalven de Hervormden, ontmoet men hier twee Doopsgezinde Gemeenten, en eene Statie van Roomschgezinden.

• Zie WINSEMIUS, *Beschrijving van Friesland*.

SCHOOTER-VLIELAND, een Ambagt, in *Kennemerland*, ten Noorden van de Stad *Haarlem*, tusschen het *Spaarne* en *den Delft*. Ten Westen grenst het aan den Ban van *Velzen*. Naa dat het Ambagt, zedert het Jaar 1470, verscheiden maalen, van eigenaar was veranderd, wierdt het, in den Jaare 1730, door de Staaten van Holland en Westfriesland, uit de Graaflijkheids Domeinen, verkogt, voor eene somme van achthonderdënvijftig Guldens, met het regt van aanstellinge van Schout en drie Schepenen.

SCHORRE, te gader met *Vlake*, twee onderscheidene Heerlijkheden, op het Zeeuwsche Eiland *Zuidbeveland*, doch die, in het Kerkelijke, vereenigd zijn, en aan eenen zelfden Am-

Ambagtsheer behooren. De Heerlijkheid, daar wij thans van spreeken, kleiner dan de andere, beslaat duizend en vijftig Gemeeten en honderdachtëndertig en eene halve Roede schotbaar Land. Het Dorp van dien naam, hoewel, even als het ander, zeer gering, heeft zijne eigen Kerk.

SCHOTANUS, (BERNARDUS) Lid van het vermaard Friesch Geslagt van dien naam, afkomstig uit, of gebooren in het boven vermelde Dorp (*Schoot*) *Oude*, 't welk verscheiden mannen van naam en geleerdheid heeft uitgeleverd. Naa den post van Advokaat, voor het Hof van *Friesland*, eenigen tijd, bekleed te hebben, verkoozen hem de Verzorgers van 's Lands Hoogeschool tot Hoogleeraar in de Regten. Van daar vertrok hij na *Utrecht*, om nevens het onderwijs in de Regtsgeleerdheid, ook dat der Wiskunde te paaren. Een zonderling eerbewijs genoot hier de Hoogleeraar SCHOTANUS. Aan de Nederlandsche Hoogeschoolen oeffent een der Hoogleeraaren het hoofdbewind, over zaaken, het algemeen belang betreffende, geduurende een jaar, om vervolgens door eenen zijner Amptgenooten vervangen te worden, onder den titel van *Rector Magnificus.* Aan den Heere SCHOTANUS wierdt deeze waardigheid voor zijn leeven, althans zo lang hij te *Utrecht* den Hoogleeraarsstoel zou bezitten, opgedraagen, onder den titel van *Rector Magnificus Perpetuus.* Niet lang, evenwel, bekleedde hij deeze hooge waardigheid. Aan het Leidsche Hoogeschool verspreidde hij vervolgens den glans zijner kundigheden, vereerd met den titel van *Professor Juris Primarius et Consiliarius Academiæ*, *Opper-Hoogleeraar in de Regten en Akademie-Raad.* De Heer BERNARDUS SCHOTANUS hadt een smartlijk einde; hij overleedt aan den Steen, op den vijfden October des Jaars 1652. Hij heeft geschreeven, onder andere, *Examen Juridicum*, en *Commentarius ad Pandectas*.

Zie WITTE, *Diarium Biographicum.*

SCHOTANUS, (CHRISTIANUS) waarschijnlijk de Zoon des voorgaanden, Taal-, Oudheid-, Historiekundige en Godgeleerde, naa alvoorens, een tijd lang, het predikampt te hebben waargenomen, beklom het Hoogleeraarsgestoelte te *Franeker*, omtrent het Jaar 1655. Eerst gaf hij onderwijs in de Griekſche Taal, vervolgens in de Kerkelijke Historien, en eindelijk ook in de Godgeleerdheid. Hij heeft verſcheiden, meest Godgeleerde Werken, in de Latijnſche taale, naagelaaten. Beter dan door deeze, is hij den beoeffenaaren der Frieſche Oudheden bekend, door zijne *Geschiedenissen. Kerckelijck en Wereldtlijck van Friesland Oost ende West*, zints de vroegste tijden tot op het Jaar naa Christus 1573.

SCHOTANUS, (HENRICUS) waarſchijnlijk een Voorzaat der nu genoemden, althans reeds in het begin der naastvoorgaande Eeuwe overleeden, was Hoogleeraar in de Regten, eerst te *Douay*, en vervolgens te *Franeker*. Eer hij derwaarts vertrok, hadt hem de Koning van *Frankrijk* verwaardigd met de hooge eere, om, te *Bourges*, de plaats van den doorluchtigen en wijd vermaarden Regtsgeleerde CUJACIUS te vervullen. Doch SCHOTANUS bedankte voor die eere, en leende het oor aan het dringend verzoek der Staaten van zijn Vaderland, om het onlangs opgerigte Hoogeſchool te *Franeker* met den luister zijner kundigheden te verheerlijken. Hij overleedt aldaar, in den Jaare 1605. Bij zijne leeven hadt hij eenige Regtsgeleerde Verhandelingen doen drukken. Naa zijn overlijden wierdt nog in 't licht gegeeven een *Commentarius in tres priores libros Codicis*.

SCHOTANUS, (MEINARDUS) gebooren, in *Friesland*, in den Jaare 1593, bekleedde eerst het Leeraarampt, in zijn Vaderland, in het Dorp *Britsum*, om hetzelve, eerlang, te verwisselen met het Hoogleeraarampt aan het Hoogeſchool van het genoemde Gewest. Naa de bemagtiging van *'s Hertogenbosch*, door Prins FREDRIK HENRIK, wierdt hij derwaarts beroepen, om 'er de Kerk te bestuuren; doch hij wees dit aanzoek

zoek van de hand. Den tijd van zeven jaaren hadt hij, te *Franeker*, als Hoogleeraar gezeeten, wanneer hem het gewoone Leeraarampt, in de Hoofdstad van het Gewest, wierdt opgedraagen; 't welk hij aannam. Niet lang, egter, vertoefde SCHOTANUS te *Leeuwarden:* hij keerde, eerlang, te rug tot zijnen voorgaanden post, met welken hij nu dien van *Bibliothecarius*, of Opziener der Boekerije van het Hoogeschool paarde. In den Jaare 1637 beriep hem de Wethouderschap van *Utrecht* aan haar onlangs opgerigt Hoogeschool, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen, en tevens, voor de wederhelft met den vermaarden GYSBERT VOETIUS, het gewoon Leeraarampt waar te neemen. SCHOTANUS overleedt aldaar, in den Jaare 1644, het eenenvijftigste zijns ouderdoms. Behalven verscheiden Latijnsche Godgeleerde Geschilverhandelingen, heeft hij eenen bondel Leerreden naagelaaten; als mede Verklaaringen over eenige Brieven van den Apostel PAULUS.

SCHOTANUS, (PETRUS FRIRIUS) bijgenaamd à SMENGA, in onderscheiding, hoewel een bloedverwant, der voorheen vermelden, die den toenaam à STERRINGA voerden, was Hoogleeraar in de Hebreeuwsche en Grieksche Taal te *Leuven*, alwaar hij insgelijks, op een vast Jaargeld van den Koning van *Spanje*, openbaare lessen over de Geneeskunde gaf. Daarenboven bekleedde hij verscheiden waardigheden aan 't gemelde Hoogeschool, en voerde den titel van Raad van den Aardshertog ALBERTUS *van Oostenrijk*. De tijd zijns overlijdens is ons niet gebleeken. Hij leefde nog omtrent het Jaar 1620. Men heeft van hem eenige Geneeskundige Verhandelingen, onder andere *Speculum luis pestiferæ*.

SCHOTEN, (FRANS VAN) een beroemd Wiskunstenaar, in het begin der naastvoorgaande Eeuwe, gebooren te *Leiden*, bekleedde den post van Hoogleeraar in de Wiskunde, aan 't Hoogeschool in zijne Vaderstad; doch op voorwaarde, dat hij, om ook aan zulke Jongelingen, welke alleen hunner Moederspraake kundig waren, gelegenheid te geeven om zich

in

in die edele Weetenschap te oeffenen, zijne lessen en voorleezingen in de Nederduitsche taale zoude houden. Behalven de Wiskunde in 't algemeen, stelde de Hoogleeraar VAN SCHOTEN tot eenen voornaamen tak zijner beoeffeninge dat gedeelte van dezelve, welk meer bepaaldelijk over de Krijgsbouwkunde handelt. Als zodanig trok hij, met Prins FREDRIK HENRIK, geleidende het Leger van den Staat, met dien Vorst, meestal te Velde: uit welken hoofde hij ook, des Zomers, van het geeven van onderwijs ontslagen was. Hij overleedt in zijne geboorteplaats, in den Jaare 1646, naalaatende twee Zoonen, die beiden, de een naa den anderen, hem, in 't Hoogleeraarampt, zijn opgevolgd: de oudste, insgelijks FRANS genaamd, die eene Verhandeling hadt geschreeven, over de Werktuigen om verscheiden Kromme Lijnen op een vlakken grond te trekken, terstond naa zijns Vaders overlijden; de andere, PETRUS genaamd, heeft, naa zijns broeders dood, nog lang het Hoogleeraarsgestoelte bezeeten.

Zie SOERMANS *Academ. Register*.

SCHOTLERUS, (JOANNES) bekleedde het Predikampt in de Overijsselsche Stad *Kampen*, ten tijde als het Sijnode te *Dordrecht* vergaderd was. Zijne Amptgenooten waren WESSHARD VOSKUIL, THOMAS GOSUINUS en ASSUERUS MATTHISIUS. Alle deeze stonden in de gevoelens der Remonstranten, vooral de twee laatstgenoemden, welke, deswegen, voor de Kerkvergadering, gedagvaard waren. Merkelijke oneenigheid ontstondt hier uit, in de straks gemelde Stad, en rees dezelve zo hoog, dat men te raade wierdt, de zaak voor het Sijnode te brengen. Ten dien einde vertrokken na *Dordrecht* eenige Afgevaardigden der Gemeente te *Kampen*, aan 't hoofd van welke zich bevondt JOANNES ACRONIUS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker*, die de afgezonderde Contraremonstranten, te *Kampen*, thans, bij leening, bediende. Zij waren voorzien van voorschrijven van Prinse MAURITS, en hadden gehoor in de Kerkvergadering, op den negentienden December des Jaars 1618. De Hoogleeraar ACRONIUS voerde het

het woord. Hij leide den gemelden Predikanten verscheiden stukken ten laste, onder anderen, dat ze nieuwe leeringen ingevoerd, oproerige predikatien gedaan hadden om de Gemeente op te stooken, door hunne boekjes en tafereelen de Kerk schandelijk beklad hadden, en zich toeleiden om de Gemeente van de waare Gereformeerden afkeerig te maaken; zo dat men, zomtijds, hoorde spreeken van dezelve wederom uit de Kerken en uit de Stad te werpen. Hij besloot zijne aanklagt met een verzoek aan het Sijnode, om de Gemeente in haaren nood te hulpe te koomen, en de vier Predikanten van hunne Ampten te verlaaten. Naa deeze beschuldigingen gehoord en overwoogen te hebben, besloot het Sijnode, onzen SCHOTLERUS, nevens zijnen Amptgenoot VOSKUIL, insgelijks voor de Vergadering te dagvaarden. Eer de dagvaarding wierdt in 't werk gesteld, besloot men, de Wethouderschap van *Kampen*, uit naam van het Sijnode, schriftelijk te verzoeken, zij wilde de Gereformeerde Kerken haarer Stad, tegen allen overlast, beschermen, en haare twee Predikanten belasten, om het Volk, met hunne scheldpredikatien, tegen die Kerk niet langer op te hitzen, maar zich stil en vreedzaam te gedraagen. Twee brieven, van de Regenten der meer genoemde Stad, kwame, eerlang, hier op tot antwoord. In den eersten beloofden zij, te zullen zorge draagen, dat de Gereformeerde Gemeente, in hunne Stad, het gevoelen der Contraremonstranten toegedaan, van haare partijen niet verongelijkt of gesmaad zoude worden; ten welken einde zij hunne Predikanten vermaand hadden, het volk tegen die Gemeente niet op te stooken. In den anderen brief verzogten zij, dewijl het Sijnode hunne Leeraars SCHOTLERUS en VOSKUIL gedagvaard hadt, en de Gemeente alle haare Predikanten niet te gelijk konde missen, de punten van beschuldiginge aan deeze twee over te zenden, om dezelve schriftelijk te kunnen beantwoorden. Ten zelfden oogmerke schreef ook de Kerkenraad eenen brief aan het Sijnode. Doch beider verzoek wierdt, bij de meerderheid, van de hand geweezen, en tevens beslooten, SCHOTLERUS, nevens zijnen Amptgenoot, voor de Kerkvergadering te ontbieden. In antwoord, op het opontbod, zondt de eerstgemelde eenen brief, waarin hij zich ver-

ont-

ontſchuldigde van de verſchijninge, uit hoofde eener krankte, van welke hij was aangetast. Thans wierdt zijne zaak eerst aan eenige Gelastigden aanbevolen, en vervolgens in het volle Sijnode overwoogen. De Heeren Politijken waren van oordeel, dat hij in zijnen dienst moest geſchorst worden. Alle de Leden der Vergaderinge vielen hun toe, uitgenomen de Afgevaardigden van *Bremen*; in een wijdloopig geſchrift, welk zij overleverden, raadden zij zagtere middelen aan; wordende, egter, hier omtrent, door den vermaarden GOMARUS, openlijk wederſproken. Veel viel hier over te doen in het Sijnode, en gaf deeze verſcheidenheid van begrippen aanleiding tot langduurig over en weder ſpreekens. Nogthans ging men voort met de ſchorzing; die, eerlang, van eene geheele afzetting van zijn Ampt gevolgd wierdt, met aanſchrijving aan de Magiſtraat van *Kampen*, om in zijne plaats een anderen bekwaamen en rechtzinnigen Leeraar te beroepen.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*